LJETOPIS JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

KNJIGA
69

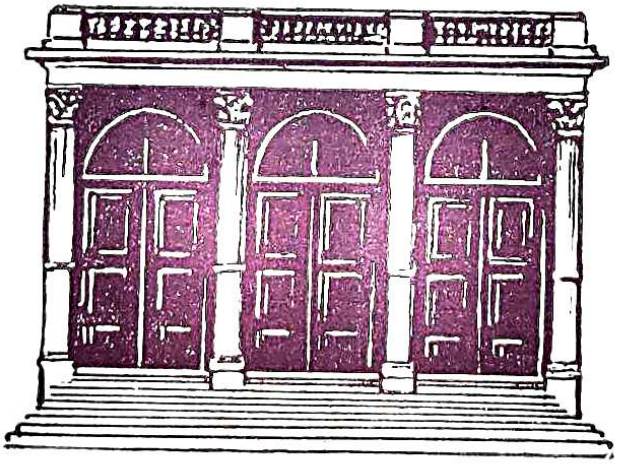

ZAGREB

1 9 6 3

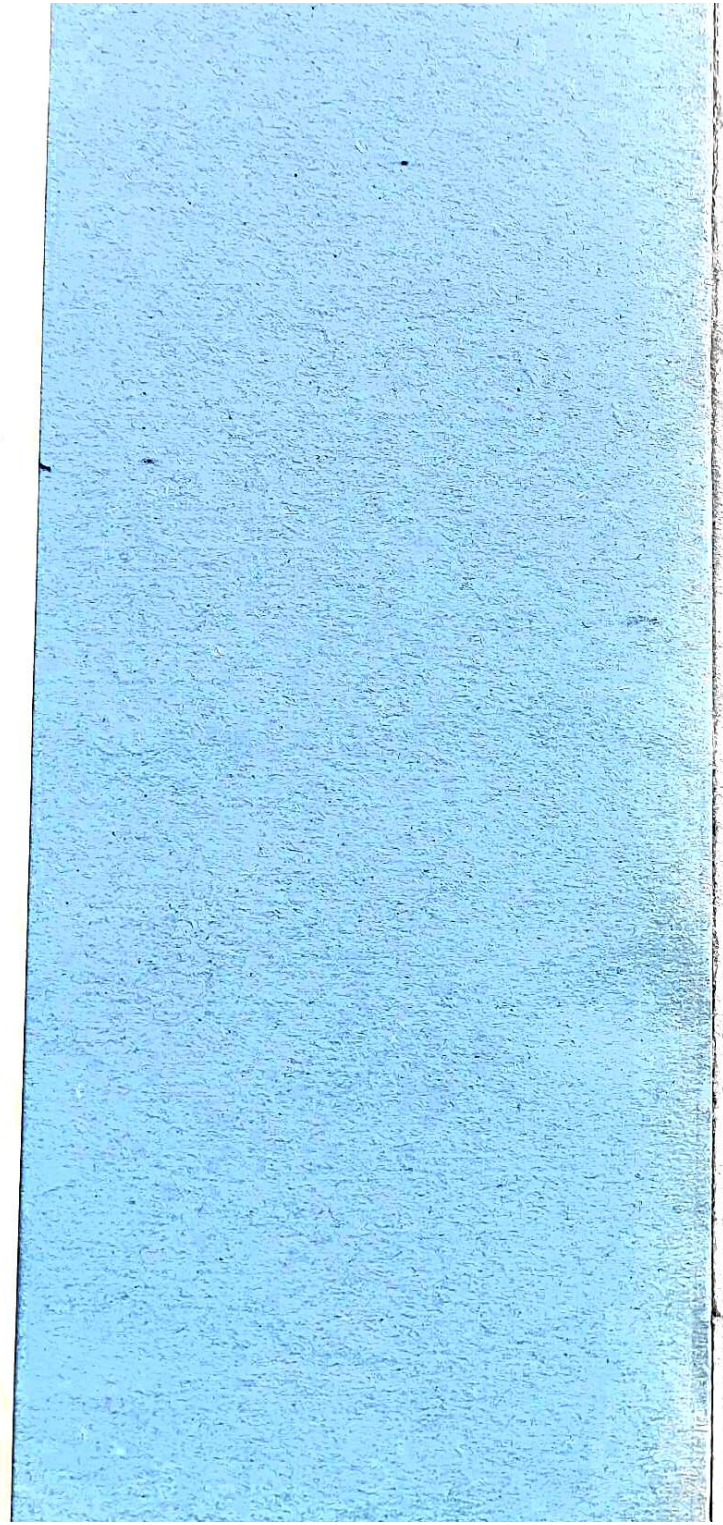

L J E T O P I S

Urednik

akademik MIROSLAV KARŠULIN

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

LJETOPIS

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

ZA GODINU 1962

KNJIGA 69

Z A G R E B

1 9 6 3

Tehnička redakcija, tisak, uvez i oprema:
IZDAVAČKI ZAVOD JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE
ZAGREB

SADRŽAJ

I DIO

Popis časništva i članova Akademije 11
Prvo redovno godišnje zasjedanje Skupštine 30. I 1962. 45
Zakon i Statut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 145
Drugo redovno godišnje zasjedanje Skupštine 16. VI 1962. 171
Svečano proglašenje novoizabranih članova Akademije 23. VI 1962. 174

II DIO

BIOGRAFIJE NOVIH ČLANOVA AKADEMIJE

Matej Bor 181
Ilija Đuričić 184
Živko Jeličić 190
Blaže Koneski 192
Richard Meister 194
Veljko Petrović 195
Dragan Plamenac 199
Aleksandar Vučo 201

III DIO

NEKROLOZI

Ivan Meštrović 207
Mihovil Abramić 211
Branko Gavella 216
Vale Vouk 220

IV DIO

RASPRAVE I IZVJEŠTAJI

Sulejman Bajraktarević
Izvještaj o istraživalačkom radu na orijentalnim rukopisima u Hvaru i turskim aktima u Dubrovniku 227

Vladislav Brajković
Izvještaj o istraživanju postanka Ordinamenta maris Tranija 236

Miroslava Despot
Izvještaj o radu u Historijskom arhivu grada Varaždina 239

Zlatko Herkov
Istraživanje naših starih mjera 241

Ante Marinović
Izvještaj o radu u Historijskom arhivu u Zadru 259

Branko Sambrailo
Revizija Međunarodne konvencije o suzbijanju zagađivanja mora naftom i dalji zadaci na proučavanju tog problema 261

Hrvoje Iveković
Izvještaj o sudjelovanju na Konferenciji o proizvodnji glinice i aluminija u Budimpešti 284

Josip Lončar
Izvještaj o studijskom putovanju u Zapadnu Njemačku 292

Željko Marković
Izvještaj o proslavi Ruđera Boškovića u Milanu 295

Milivoj Petrik
Hidrološka istraživanja u 1962. godini 298

Milan Anić
Proučavanje crnog koprivića i ekstremnih nalazišta česmine i zelenike 301

Ivo Horvatić
Izvještaj o učešću na konferenciji o šumskoj tipologiji u Varšavi 303

Mirko Malez
Istraživanje pleistocenske stratigrafije i faune u 1962. godini 305

Ivan Matoničkin i *Zlatko Pavletić*
Istraživanja životnih zajednica najmlađih sedrenih tvorevina u srednjem toku Une 314

Albert Ogrizek
Izvještaj o proučavanju ovčarstva na otocima sjeverodalmatinske, zadarske skupine 318

Sergej Forenbacher
Izvještaj o istraživanjima adrenokortikalnog sindroma kod importiranih mliječnih krava i mesnih svinja 321

Z. Radošević, M. Keler-Bačoka, M. Radonić, A. Hahn
Promet mokraćne kiseline i nefrolitijaza 324

M. Radonić, M. Keler-Bačoka, B. Matković, Z. Radošević, A. Hahn
Analiza i klasifikacija kamenaca mokraćnog trakta 328

Eugen Topolnik i *Zvonimir Brudnjak*
Izvještaj o istraživanjima uzgajanja virusa svinjske kuge na kulturi tkiva . . 337

Mirko Deanović
Izvještaj o anketi na Dugom otoku za Lingvistički atlas Mediterana 339

Božidar Finka
Izvještaj o boravku u Poljskoj 342

Tomislav Jakić
Izvještaj o radu na dubrovačkoj bibliografiji 343

Vida Barac i *Božidar Finka*
Izvještaj o istraživanju govora Lukovdola u Gorskom kotaru 346

Vida Barac
Izvještaj o radu u Vinodolu 349

Antun Šojat
Istraživanje govora u Mraclinu 350

Petar Šimunović
Toponomastička istraživanja zapadnog dijela otoka Brača 352

Petar Šimunović
Izvještaj o toponomastičkim istraživanjima istočnih naselja na Braču 359

Antun Đamić
Izvještaj o radu u Dubrovniku u 1962. g. 362

Milan Ratković
Izvještaj o proučavanju rukopisa pjesama Dživa Bunića Vučića u Dubrovniku 363

Ljerka Gašparović
Izvještaj o studijskom putovanju u Italiju 366

Nada Šimunić
Izvještaj s puta u Beč i München 378

Ana Adamec
Pregled izložaba održanih 1962. g. u galerijskim ustanovama Jugoslavenske akademije 380

ČLANOVI AKADEMIJE
1962

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

1 SIJEČNJA 1963.

PREDSJEDNIŠTVO

GRGA NOVAK
predsjednik

FRANJO KOGOJ
potpredsjednik

MIROSLAV KARŠULIN
glavni tajnik

IVO KRBEK
tajnik I odjela za društvene nauke

ŽELJKO MARKOVIĆ
tajnik II odjela za matematičke, fizičke i tehničke nauke

TEODOR VARIĆAK
tajnik III odjela za prirodne nauke

IVO ČUPAR
tajnik IV odjela za medicinske nauke

JOSIP TORBARINA
tajnik V odjela za filologiju

MARIJAN MATKOVIĆ
tajnik VI odjela za suvremenu književnost

ANDRIJA MOHOROVIČIĆ
tajnik VII odjela za likovne umjetnosti

STJEPAN ŠULEK
tajnik VIII odjela za muzičku umjetnost

Ostali članovi Predsjedništva

MARKO KOSTRENČIĆ
GUSTAV KRKLEC
DRAGO PEROVIĆ
PETAR ŠEGEDIN
VELJKO GORTAN

ČLANOVI

Počasni članovi

JOSIP BROZ TITO
Predsjednik FNR Jugoslavije, Beograd, 1947. 27. XII.

Ružička Lavoslav, profesor Tehničke visoke škole u Zürichu. 1940. 7. VI.

I ODJEL ZA DRUŠTVENE NAUKE

Pravi članovi

1. *Bakarić dr Vladimir,* predsjednik Sabora Narodne Republike Hrvatske. 1950. 24. VI. Adr.: Radićev trg 2.
2. *Bogdanov dr Vaso,* redovni profesor narodne historije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1951. 29. VI. Pravi član 1955. 30. VI. Adr.: Krajiška 16, tel. 71-616.
3. *Čulinović dr Ferdo,* redovni profesor nacionalne državnopravne historije na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1955. 30. VI. Pravi član 1962. 16. VI. Adr.: Martićeva 13, tel. 24-618.
4. *Gunjača dr Stjepan,* direktor Instituta za nacionalnu arheologiju Jugoslavenske akademije u Splitu. Član dopisnik 1951. 29. VI. Pravi član 1962. 16. VI. Adr.: Split, Ispod Meja 67.
5. *Kostrenčić dr Marko,* redovni profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u m. Član dopisnik 1920. 25. V. Pravi član 1921. 25. IV. – Od 14. I 1922. do 29. VI 1924. gospodarski tajnik, od 24. III 1951. do 30. III 1957. glavni tajnik, a od 30. III 1957. do 20. XI 1958. potpredsjednik Akademije. Adr.: Baboničeva 28, tel. 41-964.
6. *Krbek dr Ivo,* redovni profesor upravnog prava na Pravnom Fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1937. 8. V. Pravi član 1947. 11. II. Adr.: Jabukovac 22, tel. 34-390.

7. *Mirković dr Mijo,* redovni profesor za ekonomiku FNRJ i ekonomsku historiju Jugoslavije na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1947. 11. II. Od 20. XI 1958. do 8. XI 1961. glavni tajnik Akademije.
8. *Novak dr Grga,* redovni profesor na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu u m. Član dopisnik 1936. 6. VI. Pravi član 1947. 11. II. Od 30. III 1957. do 20. XI 1958. glavni tajnik, a od 20. XI 1958. predsjednik Akademije. Adr.: Kršnjavoga 25, tel. 36-301.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Andrassy dr Juraj,* redovni profesor međunarodnog javnog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1955. 30. VI. Adr.: Opatička 9, tel. 38-460.
2. *Brajković dr Vladislav,* redovni profesor pomorskog i saobraćajnog prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1961. 16. VI. Adr.: Cvjetna cesta 29, tel. 52-106.
3. *Čalić dr Dušan,* redovni profesor političke ekonomije na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1961. 16. VI. Adr.: Novakova 10/II.
4. *Horvat dr Marijan,* redovni profesor rimskoga prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1961. 16. VI. Adr.: Ilirski trg 5 a.
5. *Stefanović dr Jovan,* redovni profesor ustavnoga prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1961. 16. VI. Adr.: Posilovićeva 7, tel. 39-018.
6. *Stipetić dr Vladimir,* docent na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1961. 16. VI. Adr.: Tomašićeva 1/I.

II ODJEL ZA MATEMATIČKE, FIZIČKE I TEHNIČKE NAUKE

Pravi članovi

1. *Alačević ing. Jerko,* redovni profesor Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u m. 1950. 24. VI. Adr.: Zelengorska poljana 7.
2. *Blanuša dr ing. Danilo,* redovni profesor više matematike na Elektrotehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1952. 30. VI. Pravi član 1958. 12. III. Adr.: Hercegovačka 37, tel. 36-290.
3. *Iveković dr ing. Hrvoje,* redovni profesor opće i anorganske kemije na Farmaceutskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1950. 24. VI. Pravi član 1959. 23. VI. Adr.: Savska c. 1, tel. 35-577.
4. *Karšulin dr ing. Miroslav,* redovni profesor za fizikalnu kemiju na Tehnološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1948. 12. VI. Pravi član 1952. 30. VI. Od 8. XI 1961. glavni tajnik Akademije. Adr.: Palmotićeva 4, tel. 36-761.

5. *Lončar dr Josip,* redovni profesor za osnove elektrotehnike i električna mjerenja na Elektrotehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1937. 8. V. Pravi član 1947. 11. II. Adr.: Roosevelтov trg 3/IV.
6. *Marković dr Željko,* redovni profesor za višu matematiku na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1928. 5. VII. Pravi član 1931. 20. VI. Adr.: N. Grškovića 38, tel. 36-694.
7. *Paić dr ing. Mladen,* redovni profesor fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1961. 16. VI. Adr.: Krajiška 30.
8. *Supek dr Ivan,* redovni profesor teorijske fizike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1961. 16. VI. Adr.: Rubetićeva 10.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Balenović dr Krešimir,* redovni profesor organske kemije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1958. 12. III. Adr.: Zvijezda 7.
2. *Bosanac dr ing. Tomo,* direktor Instituta za fiziku »Ruđer Bošković« i honorarni izvanredni profesor na Elektrotehničkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1960. 29. VI. Adr.: Vrhovac 28, tel. 28-248.
3. *Grdenić dr Drago,* izvanredni profesor za opću i anorgansku kemiju na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1959. 23. VI. Adr.: Masarykova 13.
4. *Janković dr Zlatko,* redovni profesor za teorijsku mehaniku i primijenjenu matematiku na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1960. 29. VI. Adr.: Prilaz JNA 50, tel. 32-160.
5. *Kurepa dr Đuro,* redovni profesor matematike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1952. 30. VI. Adr.: Vinkovićeva 6, tel. 33-726.
6. *Kušević dr ing. Rajko,* redovni profesor Tehničkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u m. 1948. 12. VI. Adr.: Socijalističke revolucije 99, tel. 41-418.
7. *Maksić dr Branko,* izvanredni profesor geofizike i meteorologije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1961. 16. VI. Adr.: Mandaličina 5.
8. *Niče dr Vilim,* redovni profesor za nacrtnu geometriju na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1960. 29. VI. Adr.: Jukićeva 36/III.
9. *Petrik ing. Milivoj,* redovni profesor za hidrologiju, kondicioniranje vode i uređenie naselja na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1953. 30. VI. Adr.: Mirogojska 4.

III ODJEL ZA PRIRODNE NAUKE

Pravi članovi

1. *Ogrizek dr Albert,* redovni profesor za opće stočarstvo na Poljoprivrednom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1951. 29. VI. Pravi član 1954. 29. XII. Adr.: Malinova 36, tel. 41-044.
2. *Pevalek dr Ivo,* redovni profesor botanike na Šumarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1960. 29. VI. Adr.: Jurišićeva 14.
3. *Salopek dr Marijan,* redovni profesor geologije i paleontologije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1930. 30. V. Pravi član 1935. 16. V. Adr.: Vlaška 70 b.
4. *Tajder dr Miroslav,* redovni profesor petrografije i mineralogije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1954. 29. XII. Pravi član 1958. 12. III. Adr.: Pantovčak 106, tel. 37-937.
5. *Tavčar dr ing. Alois,* redovni profesor za genetiku i oplemenjivanje bilja na Poljoprivrednom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1947. 11. II. Adr.: Ulica 8. maja 1945. br. 76, tel. 38–059.
6. *Varićak dr Teodor,* redovni profesor histologije i embriologije na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1955. 29. XII. Pravi član 1958. 12. III. Adr.: Draškovićeva 13, tel. 36-720.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Bujas dr Zoran,* redovni profesor psihologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1960. 29. VI. Adr.: Kordunska 15/III.
2. *Lorković dr Zdravko,* redovni profesor za opću biologiju na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1959. 23. VI. Adr.: Cvjetno naselje III br. 25, tel. 29-323.
3. *Roglić dr Josip,* redovni profesor geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1960. 29. VI. Adr.: Šrapčeva 4, tel. 42-449.

IV ODJEL ZA MEDICINSKE NAUKE

Pravi članovi

1. *Babić dr Ivo,* redovni profesor parazitologije na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1948. 12. VI. Pravi član 1950. 27. XII. Adr.: Krajiška 30, tel. 23-849.
2. *Čupar dr Ivo,* redovni profesor stomatologije na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1955. 30. VI. Pravi član 1958. 12. III. Adr.: Amruševa 19, tel. 37-629.

3. *Gušić Branimir, dr phil. et med. univ.,* redovni profesor otorinolaringologije na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1947. 11. II. Od 4. III 1947. do 27. XII 1950. glavni tajnik Akademije. Adr.: Malinova 24, tel. 37-977.
4. *Kogoj dr Franjo,* redovni profesor dermatovenerologije na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1947. 11. II. Od 23. XI 1958. potpredsjednik Akademije. Adr.: N. Grškovića 47, tel. 36-134.
5. *Oklješa dr Božidar,* redovni profesor za veterinarsko porodiljstvo na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1950. 27. XII. Pravi član 1958. 12. III. Adr.: Heinzelova 55.
6. *Perović dr Drago,* redovni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u m. 1948. 12. VI. Adr.: Šalata, Anatomski institut, tel. 33-335.
7. *Saltykow dr Sergije,* redovni profesor Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u m. 1959. 23. VI. Adr.: Dvorničićeva 6, tel. 25-619.
8. *Tomašec dr Ivo,* redovni profesor za biologiju i patologiju pčela, svilaca i riba na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1952. 30. VI. Pravi član 1960. 29. VI. Adr.: Derenčinova 24.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Forenbacher dr Sergije,* izvanredni profesor za unutrašnje bolesti domaćih životinja na Veterinarskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1960. 29. VI. Adr.: Ilica 24, tel. 33-868.
2. *Hahn dr Arpad,* redovni profesor za internu medicinu na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1959. 23. VI. Adr.: Ilica 56, tel. 36-666.
3. *Kesić dr Branko,* redovni profesor higijene i socijalne medicine na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1958. 12. III. Adr.: Ivekovićeve stube 8, tel. 32-364.
4. *Lopašić dr Radoslav,* redovni profesor neurologije i psihijatrije na Medicinskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1959. 23. VI. Adr.: Draškovićeva 13, tel. 39-185.
5. *Trausmiller dr Otmar,* šef Parazitološkog odjela Centralnog higijenskog zavoda u Zagrebu. 1951. 29. VI. Adr.: Gupčeva zvijezda 1.

V ODJEL ZA FILOLOGIJU

Pravi članovi

1. *Deanović dr Mirko,* redovni profesor Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u m. Član dopisnik 1958. 12. III. Pravi član 1960. 29. VI. Adr.: Hercegovačka 36, tel. 36-920.

2. *Hraste dr Mate,* redovni profesor hrvatskog ili srpskog jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1955. 29. XII. Pravi član 1961. 16. VI. Adr.: Račićeva 1/I, tel. 42-990.
3. *Majnarić dr Nikola,* redovni profesor klasične filologije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1949. 4. VI. Pravi član 1952. 30. VI. Adr.: Nazorova 37, tel. 38-162.
4. *Musulin Stjepan,* inspektor Ministarstva prosvjete u m. Član dopisnik 1950. 27. XII. Pravi član 1953. 30. VI. Adr.: A. Butorac 7, tel. 39-768.
5. *Torbarina dr Josip,* redovni profesor engleske književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1951. 29. VI. Pravi član 1956. 28. VI. Adr.: Remetska c. 3 b, tel. 24-730.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Gortan dr Veljko,* redovni profesor za klasičnu filologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1959. 23. VI. Adr.: Istarska 26, tel. 72-190.
2. *Guberina dr Petar,* redovni profesor romanistike na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1955. 29. XII. Adr.: Trg žrtava fašizma 3, tel. 32-991.
3. *Hamm dr Josip,* redovni profesor za slavensku filologiju na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beču. 1955. 29. XII. Adr.: Francuski trg 7.
4. *Jonke dr Ljudevit,* redovni profesor hrvatskog ili srpskog jezika na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1958. 12. III. Adr.: Trg Republike 3/IV.
5. *Rojnić Matko,* direktor Sveučilišne knjižnice u Zagrebu, v. d. direktora Akademijine knjižnice. 1956. 28. VI. Adr.: Vinkovićeva 15, tel. 23-933.
6. *Žganec dr Vinko,* viši naučni suradnik Instituta za narodnu umjetnost u Zagrebu. 1948. 12. VI. Adr.: Gajeva 2 b.

VI ODJEL ZA SUVREMENU KNJIŽEVNOST

Pravi članovi

1. *Car-Emin Viktor,* književnik. Član dopisnik 1949. 4. IV. Pravi član 1951. 28. XII.
2. *Cesarić Dobriša,* književnik. 1951. 29. VI. Adr.: Nova Ves 50.
3. *Kaleb Vjekoslav* književnik. Član dopisnik 1960. 29. VI. Pravi član 1961. 16. VI. Adr.: Ul. Božidara Adžije 14, tel. 36-798.
4. *Krklec Gustav,* književnik. 1951. 29. VI. Adr.: Gundulićeva 48, tel. 37-707.

5. *Krleža Miroslav,* književnik. 1947. 11. II. Od 4. III 1947. do 30. III 1957. potpredsjednik Akademije. Adr.: Gvozd 23, tel. 38-117.
6. *Matković Marijan,* književnik. Član dopisnik 1950. 27. XII. Pravi član 1960. 29. VI. Adr.: Draškovićeva 13, tel. 36-807.
7. *Šinko Ervin,* književnik. Član dopisnik 1950. 27. XII. Pravi član 1960. 29. VI. Adr.: Plemićeva 2, tel. 34-594.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Božić Mirko,* književnik. 1959. 23. VI. Adr.: Srebrnjak 32.
2. *Dončević Ivan,* književnik. 1950. 27. XII. Adr.: Ilica 49/I. stub., tel. 35-031.
3. *Frangeš dr Ivo,* izvanredni profesor novije hrvatske književnosti na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. 1960. 29. VI. Adr.: N. Grškovića 31 a, tel. 24-979.
4. *Franičević dr Marin,* književnik, redaktor Leksikografskog zavoda FNRJ. 1961. 16. VI. Adr.: Voćarska 55, tel. 25-071.
5. *Kaštelan dr Jure,* književnik. 1961. 16. VI. Adr.: Smičiklasova 16.
6. *Simić Novak,* književnik. 1955. 30. VI. Adr.: Mečareva 41/I.
7. *Šegedin Petar,* književnik. 1950. 27. XII. Adr.: Ulica proleterskih brigada 35/IV., tel. 52-537.
8. *Tadijanović Dragutin,* književnik. 1953. 30. VI. Adr.: Ilica 26, tel. 39-461.

VII ODJEL ZA LIKOVNE UMJETNOSTI

Pravi članovi

1. *Augustinčić Antun,* majstor-kipar, profesor kiparstva na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. Član dopisnik 1940. 7. VI. Pravi član 1947. 11. II. Adr.: Bulatova b. b., tel. 25-604.
2. *Babić Ljubo,* profesor slikarstva na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu u m. Član dopisnik 1928. 5. VII. Pravi član 1950. 24. VI. Adr.: Rokov perivoj 5, tel. 39-648.
3. *Fisković dr Cvito,* direktor Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju u Splitu, direktor Akademijina Historijskog instituta u Dubrovniku. Član dopisnik 1948. 12. VI. Pravi član 1958. 12. III. Adr.: Split, Heroja Bagata 3 a, tel. 29-83.
4. *Galić arh. Drago,* redovni profesor za predmet »Elementi projektiranja« na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1950. 27. XII. Pravi član 1962. 16. VI. Adr.: Istarska 28, tel. 35-415.
5. *Hegedušić Krsto,* majstor-slikar, profesor crtačkih klasa na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. 1948. 12. VI. Adr.: Rokov perivoj 3, tel. 34-487.

6. *Kauzlarić arh. Mladen,* redovni profesor za projektiranje građevina i interieura na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1950. 27. XII. Pravi član 1962. 16. VI. Adr.: Petrinjska 11, tel. 32-032.
7. *Kršinić Fran,* majstor-kipar, profesor kiparstva na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. 1948. 12. VI. Adr.: Bosanska 54.
8. *Miše Jerolim,* profesor slikarstva na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu u m. Član dopisnik 1952. 30. VI. Pravi član 1961. 16. VI. Adr.: Derenčinova 29.
9. *Mohorovičić ing. Andre,* redovni profesor za povijest umjetnosti i teoriju arhitekture na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1954. 29. XII. Pravi član 1962. 16. VI. Adr.: Tomislavov trg 21, tel. 37-377.
10. *Radauš Vanja,* majstor-kipar, profesor kiparstva na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. 1947. 11. II. Adr.: Vojnovićeva 38/III.
11. *Seissel ing. Josip,* redovni profesor za uređenje i projektiranje naselja na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Član dopisnik 1950. 24. VI. Pravi član 1962. 16. VI. Adr.: Ul. Proleterskih brigada 35 a, tel. 29-386.
12. *Tartaglia Marino,* profesor slikarstva na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. 1947. 11. II. Adr.: Goljak 23.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Detoni Marijan,* redovni profesor grafike na Akademiji likovnih umjetnosti u Zagrebu. 1958. 12. III. Adr.: Novakova 12.
2. *Horvat arh. Lavoslav,* honorarni nastavnik na Arhitektonsko-građevinsko-geodetskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu za predmet »Industrijsko graditeljstvo« i direktor Arhitektonsko-projektnog biroa u Zagrebu. 1951. 29. VI. Adr.: Vijenac 6, tel. 33-018.

VIII ODJEL ZA MUZIČKU UMJETNOST

Pravi članovi

1. *Baranović Krešimir,* direktor Beogradske filharmonije. 1954. 29. XII. Adr.: Beograd, Knez Mihajlova 19/IV, tel. 21-618.
2. *Sachs Milan,* direktor Opere u Zagrebu u m. 1954. 29. XII. Adr.: Gundulićeva 38, tel. 23-247.
3. *Stančić Svetislav,* redovni profesor klavirskog odjela Muzičke akademije u Zagrebu. 1954. 16. III. Adr.: Koturaška 73.
4. *Šulek Stjepan,* redovni profesor za kompoziciju na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. Član dopisnik 1948. 12. VI. Pravi član 1954. 16. III. Adr.: Ul. 8 maja 1945. br. 59, tel. 35-954.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Andreis Josip,* izvanredni profesor povijesti muzike na Muzičkoj akademiji u Zagrebu. 1954. 29. XII. Adr.: Socijalističke revolucije 42. tel. 35-072.
2. *Maček Ivo,* izvanredni profesor Muzičke akademije u Zagrebu. 1954. 29. XII. Adr.: Prilaz JNA 9, tel. 35-081.
3. *Papandopulo Boris,* direktor Opere Narodnog kazališta »Ivan Zajc« u Rijeci. 1954. 29. XII. Adr.: Opatija, Maršala Tita 245.

ČLANOVI DOPISNICI VAN RADNOG SASTAVA

1. *Andrić Ivo*, književnik, pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1951. 29. VI. Adr.: Beograd, Proleterskih brigada 2 a.
2. *Babinger dr Franz*, redovni profesor za povijest i kulturu Orijenta i turkologiju na Univerzitetu u Münchenu. 1953. 30. VI. Adr.: München, Dachauerstrasse 140 c.
3. *Bernabó-Brea Luigi*, soprintendente alle antichita della Sicilia orientale. 1961. 16. VI. Adr.: Siracusa.
4. *Bersu dr Gerhard*, direktor Römisch-Germanische Kommission u m., predsjednik Međunarodne unije za prethistoriju i ranu povijest u Frankfurtu a/M. 1959. 23. VI. Adr.: Frankfurt a/M. Palmengartenstrasse 10–12.
5. *Bogdanović dr Milan*, književnik, pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1951. 29. VI. Adr.: Beograd, Francuska 7.
6. *Bor Matej*, književnik, 1962. 16. VI. Adr.: Radovljica kod Ljubljane.
7. *Budimir dr Milan*, redovni profesor klasične filologije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1952. 30. VI. Adr.: Beograd, Đušina 17.
8. *Čubrilović Vaso*, redovni profesor za opću historiju Novoga vijeka na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Beogradu. 1961. 16. VI. Adr.: Beograd, Filozofski fakultet.
9. *Davičo Oskar*, književnik. 1951. 29. VI. Adr.: Beograd, Dalmatinska 62.
10. *Demerec dr Milisav*, direktor Carnegieva instituta za genetiku u Cold Spring Harbour (Long Island near New York), USA. 1930. 6. VI.
11. *Diels dr Paul*, profesor slavistike na Univerzitetu u Münchenu u m. 1954. 29. VI. Adr.: München, Josephsplatz 5/II.
12. *Đorđević dr Jovan*, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. 1956. 28. VI. Adr.: Beograd, Pravni fakultet.
13. *Đurđev dr Branislav*, redovni profesor historije na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Sarajevu. 1961. 16. VI. Adr.: Sarajevo, Maršala Tita 13/III.

14. *Đuričić dr Ilija*, redovni profesor za morfologiju i fiziologiju na Veterinarskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Predsjednik Srpske akademije nauka i umetnosti. 1962. 16. VI. Adr.: Beograd, Ul. 27. marta br. 77.
15. *Escande Leopold*, profesor hidraulike i elektrotehnike na Univerzitetu u Toulousi. 1961. 16. VI. Adr.: Toulouse, Boulevard Riquet 4.
16. *Feller dr Vilim*, profesor na Princeton University, Princeton, New Jersey, USA. 1937. 8. V.
17. *Gligorić dr Velibor*, književnik. Pravi član i potpredsjednik Srpske akademije nauka i umetnosti. 1961. 16. VI. Adr.: Beograd, Knez Mihajlova 35.
18. *Grbić dr Miodrag*, naučni savjetnik u Arheološkom institutu Srpske akademije nauka i umetnosti. 1961. 16. VI. Adr.: Beograd, Knez Mihajlova 35.
19. *Hadži dr Jovan*, redovni profesor zoologije na Filozofskom fakultetu Univerze u Ljubljani. Pravi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 1920. 25. V. Adr.: Ljubljana, Nunska 4.
20. *Hadžiolov dr Asen*, redovni profesor histologije i embriologije na Univerzitetu u Sofiji. Član Bugarske akademije nauka. 1961. 16. VI. Adr.: Sofija, Univerzitet.
21. *Jeličić Živko*, književnik. 1962. 16. VI. Adr.: Split, Vlade Bagata 34.
22. *Karamata dr Jovan*, redovni profesor matematike na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1933. 31. V. Adr.: Zemun, Nikolajevska 20.
23. *Koneski Blaže*, književnik, redovni profesor na Filozofskom fakultetu u Skopju. 1962. 16. VI. Adr.: Skopje, Leniinski konsomol 57/III.
24. *Konstantinović dr Mihailo*, redovni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Beogradu. 1956. 28. VI. Adr.: Beograd, Dobračina 29.
25. *Korošec dr Josip*, redovni profesor prethistorijske i slavenske arheologije na Filozofskom fakultetu Univerze u Ljubljani. 1948. 12. VI. Adr.: Ljubljana, Resljeva c. 3.
26. *Kos dr Milko*, redovni profesor opće povijesti srednjega vijeka na Filozofskom fakultetu Univerze u Ljubljani. Pravi član i glavni tajnik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 1937. 8. V. Adr.: Ljubljana, Šubićeva 3.
27. *Kozak Juš*, književnik. 1951. 29. VI. Adr.: Ljubljana, Kocenova 6.
28. *Kranjec Miško*, književnik. 1961. 16. VI. Adr.: Ljubljana, Jakšićeva 4.
29. *Kreft dr Bratko*, kniiževnik i redovni profesor na Filozofskom fakultetu Univerze u Ljubljani. 1961. 16. VI. Adr.: Ljubljana, Tavčarieva 4.
30. *Kulenović Skender*, književnik. 1961. 16. VI. Adr.: Beograd, Vlajkovićeva 11.
31. *Lehr-Splawinski dr Tadeusz*, redovni profesor za lingvistiku na Univerzitetu u Krakowu. Pravi član Poljske akademije nauka u Warszawi. 1959. 23. VI. Adr.: Krakow, Słowackiego 15.

32. *Leskovac Mladen*, književnik i profesor Filozofskog fakulteta u Novom Sadu. 1961. 16. VI. Adr.: Novi Sad, Bulevar Maršala Tita 6/III.
33. *Martinović dr Petar*, naučni savjetnik Instituta za nuklearne nauke »Boris Kidrič« u Vinči. Dopisni član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1959. 23. VI.
34. *Meister dr Richard*, redovni profesor klasične filologije na Univerzitetu u Beču i predsjednik Oesterreichische Akademie der Wissenschaften u Beču. 1962. 16. VI. Adr.: Wien I., Dr Ignaz Seipel-Platz 2.
35. *Miletić dr ing. Žarko*, redovni profesor Šumarskog fakulteta Univerziteta u Beogradu. 1951. 29. VI. Adr.: Beograd, Lamartinova 13.
36. *Milojević dr Ž. Borivoje*, redovni profesor geografije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Član dopisnik Srpske akademije nauka i umetnosti. 1948. 12. VI. Adr.: Beograd, Alekse Nenadovića 36.
37. *Němec dr Bohumil*, profesor Karlova sveučilišta u m. 1932. 27. VI. Adr.: Praha I., Smetanino Náměsti 28.
38. *Novak dr Viktor*, redovni profesor pomoćnih historijskih nauka na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1951. 29. VI. Adr.: Beograd, Ljube Stojanovića 17.
39. *Petrović Veljko*, književnik, direktor Narodnog muzeja, pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1962. 16. VI. Adr.: Beograd, Teodora Drajzera 32.
40. *Plamenac dr Dragan*, profesor muzikologije na Univerzitetu u Urbani (Illinois). 1962. 16. VI. Adr.: 100, Smith Musichall, University, Urbana, Illinois, USA.
41. *Plemelj dr Josip*, redovni profesor matematike na Univerzi u Ljubljani. Pravi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 1923. 19. VI. Adr.: Ljubljana, Gradišče 10.
42. *Prelog dr Vladimir*, redovni profesor organske kemije na Visokoj tehničkoj školi u Zürichu. 1952. 20. VI. Adr.: Eidgenössische Technische Hochschule, Zürich, Universitätstrasse 8.
43. *Radmilović dr Jerko*, poslanik SNS. 1951. 29. VI. Adr.: Beograd, Takovska 9/I.
44. *Ristić Marko*, književnik. 1951. 29. VI. Adr.: Beograd, Save Kovačevića 38.
45. *Samec dr Maksimilijan*, upravnik Kemijskog inštituta Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Pravi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 1952. 30. VI. Adr.: Ljubljana, Gospodska 13 a.
46. *Savić dr Pavle*, redovni profesor fizikalne kemije na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1948. 12. VI. Adr.: Beograd, Dobračina 29.

47. *Sierpiński dr Waclaw*, redovni profesor matematike na Sveučilištu u Warszawi. Član Poljske akademije nauka u Warszawi. 1959. 23. VI.
48. *Skrjabin dr Konstantin Ivanovič*, pravi član Akademije nauka SSSR, Akademije medicinskih nauka SSSR i Svesavezne akademije poljoprivrednih nauka SSSR. 1959. 23. VI.
49. *Stanković dr Siniša*, redovni profesor Univerziteta u Beogradu u m. Pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1949. 4. VI. Adr.: Beograd, Knez Mihajlova 35.
50. *Stelé dr France*, redovni profesor historije umjetnosti na Filozofskom fakultetu Univerze u Ljubljani. Pravi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 1954. 29. XII. Adr.: Ljubljana, Bernekerjeva 23.
51. *Swoboda dr Erich*, redovni profesor historije Staroga vijeka na Univerzitetu u Grazu. 1954. 29. VI. Adr.: Graz, Universität.
52. *Šnuderl dr Maks*, redovni profesor za ustavno pravo na Pravnom fakultetu Univerze u Ljubljani. 1961. 16. VI. Adr.: Ljubljana, Pravni fakultet.
53. *Tadić dr Jorjo*, profesor historije Novoga vijeka na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1949. 4. VI. Adr.: Beograd, Đorđa Vašingtona 46.
54. *Todorović dr Kosta*, redovni profesor Velike medicinske škole u m. u Beogradu. Pravi član Srpske akademije nauka i umetnosti. 1948. 12. VI. Adr.: Beograd, Proleterskih brigada 91.
55. *Vaillant dr André*, profesor na École des langues orientales vivantes, Sorbonne, Paris. 1949. 4. VI.
56. *Vidmar Josip*, književnik. Član Izvršnog vijeća Narodne skupštine LRS. Predsjednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 1951. 29. VI. Adr.: Ljubljana, Novi trg 4.
57. *Vrkljan dr Vladimir*, sveučilišni profesor u m. 1950. 24. VI. Adr.: Zagreb, Podgorska 14.
58. *Vučo Aleksandar*, književnik. 1962. 16. VI. Adr.: Beograd, Gospodar Jevremova 32 a.
59. *Zoričić dr Milovan*, član Međunarodnog suda u Haagu u m. 1955. 30. VI. Adr.: Bakačeva 3.
60. *Zwitter dr Fran*, redovni profesor historije Novoga vijeka na Filozofskom fakultetu Univerze u Ljubljani. Pravi član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 1961. 16. VI. Adr.: Ljubljana, Kidričeva 4/III.

UMRLI ČLANOVI

A) OD G. 1866. DO OSLOBOĐENJA:

Pokrovitelji

1. *Dr Josip Juraj Strossmayer,* biskup bosanski i sremski itd.; pokrovitelj Akademije 1867–1905. Umro 1905. 8. IV.
2. *Dr Antun Bauer,* red. pravi član itd., nadbiskup zagrebački, metropolita hrvatski; pokrovitelj Akademije 1915–1937. Umro 1937. 7. XII.

Predsjednici

1. *Dr Franjo Rački,* kanonik prvostolne crkve zagrebačke i opat; pravi član 1866. 12. III; predstojnik histor.-filol. razreda 1866. 25. VII; predsjednik Akademije 1866. 26. VII – 1886. Umro 1894. 13. II.
2. *Dr Pavao Muhić,* predstojnik Odjela za bogoštovlje i nastavu izv. sl.; pravi član i predstojnik filozof.-jurid. razreda 1867. 23. XI; predsjednik Akademije 1887. 5. XII – 1890. Umro 1897. 17. X.
3. *Josip Torbar,* umir. ravnatelj realke; pravi član 1866. 12. III; predsjednik Akademije 1890. 17. XII – 1900. Umro 1900. 26. XII.
4. *Dr Tade Smičiklas,* umir. sveučilišni profesor; pravi član 1883. 21. XI; predsjednik Akademije 1900. 15. XII – 1914. Umro 1914. 8. VI.
5. *Dr Vladimir Mažuranić,* umir. predsjednik Banskog stola; pravi član 1910. 11. III; predsjednik Akademije 1918. 16. V – 1921. 25. IV. Umro 1928. 17. I.
6. *Dr Gustav Janeček,* umir. sveučilišni profesor; pravi član 1887. 7. X; predsjednik Akademije 1921. 25. IV – 1924. 14. VI. Umro 1929. 2. IX.
7. *Dr Tomislav Maretić,* umir. sveučilišni profesor; dopisni član 1886. 21. XII; pravi član 1890. 4. XII. Predsjednik Akademije 1915. 20. V – 1918. 16. V. Od 1919. do 1928. predstojnik razreda hist.-filol. Umro 1938. 15. I.
8. *Dr Gavro Manojlović,* umir. sveučilišni profesor; pravi član 1908. 18. III. Predsjednik Akademije 1924. 15. VI – 1933. 31. V. Od 1909. 10. X – 1919. 24. IV književni tajnik Akademije. Umro 1939. 1. XI.

9. *Dr Albert Bazala*, sveučilišni profesor; dopisni član 1910. 11. III; pravi član 1922. 6. IV. Predsjednik Akademije 1933. 31. V – 1941. 12. VII. Umro 1947. 12. VIII.

Počasni članovi

1. *Dr August Schleicher*, sveučilišni profesor. 1867. 25. VII. Umro 1868. 6. VII.
2. *Dr Jan Emanuel Purkině*, sveučilišni profesor. 1867. 25. VII. Umro 1869. 28. VII.
3. *Karel Jaromir Erben*, arhivar. 1870. 21. X. Umro 1870. 21. XI.
4. *Mihajlo Petrović Pogodin*, c. ruski drž. savjetnik i sveučilišni profesor. 1867. 11. VII. Umro 1875. 20. XII.
5. *Dr František Palacky*, historiograf kraljevine Češke. 1867. 25. VII. Umro 1876. 26. V.
6. *Jovan Gavrilović*, bivši regent kneževine Srbije. 1867. 25. VII. Umro 1877. 10. VIII.
7. *Roberto Visiani*, senator kraljevine Italije i sveučilišni profesor. 1876. 20. XI. Umro 1878. 4. V.
8. *Ismael Ivanović Sreznevski*, sveučilišni profesor. 1867. 25. VII. Umro 1880. 20. IX.
9. *Dr Ami Boue*, geolog. 1870. 25. X. Umro 1881. 22. XI.
10. *Aleksandar Vaclav Maciejowski*, sveučilišni profesor. 1867. 25. VII. Umro 1883. 10. II.
11. *Ivan Kukuljević Sakcinski*, umir. veliki župan. Pravi član 1866. 9. V; počasni član 1886. 21. XI. Umro 1889. 1. VIII.
12. *Dr Franjo Miklošić*, umir. sveučilišni profesor. 1867. 25. VII. Umro 1891. 7. III.
13. *Stjepan Schulzer Müggenburžki*, umir. satnik. Član dopisnik 1882. 5. II; počasni član 1885. 16. XII. Umro 1892. 5. II.
14. *Jakub Karlović Grot*, c. ruski tajni savjetnik i potpredsjednik Carske akademiie nauka. 1879. 21. X. Umro 1893. 5. VI.
15. *Dr Dionizije Stur*, ravnatelj Geologičkoga zavoda. Član dopisnik 1867. 25. VII; počasni član 1885. 16. XII. Umro 1893. 9. X.
16. *Ivan K. Rossi*, commendatore, predstojnik vatikanskih muzeja. 1890. 4. XII. Umro 1894. 10. IX.
17. *Aristo Aristović Kunik*, c. ruski tajni savjetnik i akademik. 1870. 24. X. Umro 1899. 30. I.
18. *Fra Grga Martić*, »lector iubilatus« bosanskih oo. Franjevaca. 1902. 11. XII. Umro 1905. 30. VIII.
19. *Dimitrije Ivanović Mendelejev*, c. ruski pravi državni savjetnik, umir. sveučilišni profesor. 1882. 5. XII. Umro 1907. 2. II.
20. *Ivan Trnski*, umir. pukovnik i veliki župan. 1899. 14. XII. Umro 1910. 30. VI.
21. *Dr Antonin Frič*, umir. sveučilišni profesor. 1893. 12. XII. Umro 1913. 15. XI.

22. *Dr Franjo Iveković*, kanonik prvostolne crkve zagrebačke. 1901. 21. XII. Umro 1914. 2. III.
23. *Ivan Zajc*, umir. ravnatelj Hrv. zem. glazbenog zavoda i opere Hrv. zem. kazališta. 1912. 18. IV. Umro 1914. 16. XII.
24. *Dr Nikola Tomašić*, pravi tajni savjetnik, ban kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije izv. sl. 1916. 13. V. Umro 1916. 29. V.
25. *Celestin Medović*, slikar. 1919. 24. IV. Umro 1920. 27. I.
26. *Ulaho Bukovac*, slikar, profesor u slikarskoj akademiji. 1919. 24. IV Umro 1922. 24. IV.
27. *Josip Stritar*, književnik. 1919. 24. IV. Umro 1923. 15. XI.
28. *Aleksa Šantić*, književnik. 1919. 24. IV. Umro 1924. 2. II.
29. *Dr don Frano Bulić*, umir. gimn. ravnatelj, umir. ravnatelj Arheološkog muzeja u Splitu. 1898. 15. XII. Umro 1934. 30. VII.
30. *Ljubo Babić Đalski*, književnik, umir. veliki župan. 1919. 24. IV. Umro 1935. 6. II.
31. *Matej Hubad*, glazbenik. 1919. 24. IV. Umro 1937. 2. V.
32. *Dr Tomaš G. Masaryk*, bivši predsjednik Čehoslovačke republike, bivši sveučilišni profesor filozofije. 1930. 3. III. Umro 1937. 14. IX.
33. *Alfons M. Mucha*, slikar. 1930. 30. V. Umro 1939. 8. I.

U RAZREDU HISTORIČKO-FILOLOGIČKOM

Pravi članovi

1. *Ivan Berčić*, profesor. 1867. 25. VII. Umro 1870. 24. V.
2. *Fran Kurelac*, književnik. 1867. 25. VII. Umro 1874. 18. VI.
3. *Matija Mesić*, sveučilišni profesor. 1867. 1. I. Umro 1878. 5. XII.
4. *Dr Đuro Daničić*, profesor Velike škole u Beogradu. 1867. 1. I. Umro 1882. 15. XI.
5. *Dr Lavoslav Geitler*, sveučilišni profesor u Zagrebu. 1874. 23. XI. Umro 1885. 2. VI.
6. *Dr Franjo Rački*, kanonik prvostolne crkve zagrebačke i opat. Pravi član 1866. 12. III; predsjednik Akademije 1866. 26. VII – 1886. Umro 1894. 13. II.
7. *Šime Ljubić*, umir. ravnatelj Arheologičkoga muzeja u Zagrebu. 1867. 29. XI. Umro 1896. 19. X.
8. *Matija Valjavec*, umir. gimnazijski profesor. 1876. 20. XI. Umro 1897. 15. III.
9. *Dr Petar Matković*, umir. sveučilišni profesor u Zagrebu. 1867. 25. VII. Umro 1898. 26. III.
10. *Dr Franjo Maixner*, zemaljski nadzornik za srednje škole. 1882. 5. XII. Umro 1903. 2. III.
11. *Dr Milivoj Šrepel*, sveučilišni profesor. 1890. 4. XII. Umro 1905. 23. II.
12. *Ivan Tkalčić*, nadarbenik prvostolne crkve zagrebačke. 1875. 22. XI. Umro 1905. 11. V.

13. *Natko Nodilo*, umir. sveučilišni profesor. 1883. 21. XI. Umro 1912. 21. V.
14. *Armin Pavić*, predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade izv. sl. 1874. 23. XI. Umro 1914. 11. II.
15. *Dr Tade Smičiklas*, umir. sveučilišni profesor. Pravi član 1883. 21. XI; predsjednik Akademije 1900. 15. XII – 1914. Umro 1914. 8. VI.
16. *Pero Budmani*, umir. gimnazijski profesor. 1886. 12. III. Umro 1914. 27. XII.
17. *Dr Vatroslav Jagić*, umir. sveučilišni profesor. 1866. 12. III. Umro 1923. 5. VIII.
18. *Dr Dane Gruber*, umir. gimnazijski ravnatelj, sveučilišni privatni docent i naslovni izvanredni sveuč. profesor. Član dopisnik 1901. 12. XII; izv. pravi član 1924. 14. VI. Umro 1927. 21. III.
19. *Dr Đuro Körbler*, sveučilišni profesor. Član dopisnik 1908. 18. III; pravi član 1915. 20. V. Umro 1927. 4. XI.
20. *Dr Vjekoslav Klaić*, umir. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1893. 12. III; pravi član 1896. 7. XII. Umro 1928. 1. VII.
21. *Dr Tomislav Maretić*, umir. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1886. 21. XII; pravi član 1890. 4. XII; od 1915. 20. V – 1918. 16. V predsjednik Akademije; od 1919. – 1928. predstojnik razreda hist.-filol. Umro 1938. 15. I.
22. *Dr August Musić*, umir. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1892. 7. XII; pravi član 1896. 7. XII. Od 1902. 11. XII – 1909. 10. X književni tajnik; od 1909. 10. X – 1916. 13. V gospodarski tajnik; od 1897. 16. XII – 1922. 6. IV knjižnjičar Akademije; od 1929. – 1933. predstojnik razreda historičko-filologičkog. Umro 1938. 26. VII.
23. *Dr Gavro Manojlović*, umir. sveučilišni profesor. 1908. 18. III; od 1924. 15. VI – 1933. 31. V predsjednik Akademije; od 1909. 10. X – 1919. 24. IV književni tajnik Akademije. Umro 1939. 1. XI.
24. *Dr Ferdo Šišić*, sveučilišni profesor. Član dopisnik 1903. 10. XII; pravi član 1911. 11. III. Umro 1940. 21. I.
25. *Dr Milan Rešetar*, umir. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1896. 17. XII; pravi član 1924. 14. VI. Umro 1942. 14. I.
26. *Dr Ivan Kasumović*, umir. načelnik prosvjetnog odjeljenja banske uprave u Zagrebu. Član dopisnik 1910. 11. III; pravi član 1915. 20. V. Od 1919. 24. VI – 1920. 25. X književni tajnik Akademije. Umro 1945. 12. XI.

Članovi dopisnici

1. *Vinko Pacel*, tajnik kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade. 1867. 25. VII. Umro 1870.
2. *Ivan Erazmo Vocel*, sveučilišni profesor. 1870. 24. X. Umro 1871. 17. IX.
3. *Aleksandar F. Gilferding*, drž. podtajnik c. ruskoga ministarstva. 1867. 25. VII. Umro 1872. 2. VII.

4. *Kapiton Nevostrujev*, profesor Duhovne akademije. 1870. 24. X. Umro 1873.
5. *Dr Janko Šafařik*, član Srp. državnog savjeta. 1867. 25. VII. Umro 1876. 20. VII.
6. *August Bielowski*, poljski historiograf. 1867. 25. VII. Umro 1876. 10. XI.
7. *Sergije Mihajlović Solovjev*, c. ruski tajni savjetnik, sveučilišni profesor. 1867. 25. VII. Umro 1879. 16. X.
8. *A. A. Kotljarevski*, sveučilišni profesor. 1870. 24. X. Umro 1881. 11. X.
9. *Nikola Ivanić Kostomarov*, član Arheografske komisije. 1870. 24. X. Umro 1885. 19. IV.
10. *Aleksandar Vasiljević Gorski*, rektor Duhovne akademije. 1870. 24. X. Umro 1885. 23. X.
11. *Petar Aleksejević Lavrovski*, c. ruski ministar prosvjete. 1870. 24. X. Umro 1886. 19. II.
12. *Josip Jireček*, austrijski ministar za bogoštovlje i nastavu izv. sl., predsjednik Češkoga učenoga društva. 1867. 25. VII. Umro 1888. 25. XI.
13. *Radoslav Lopašić*, umir. tajnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade, 1883. 21. XI. Umro 1893. 25. IV.
14. *Dr Ivan Broz*, gimnazijski profesor. 1892. 7. XII. Umro 1893. 25. XII.
15. *A. Pavinski*, sveučilišni profesor. 1890. 4. XII. Umro 1896. 26. VIII.
16. *Dr Ivan Črnčić*, natpop Zavoda sv. Jerolima. 1882. 5. XII. Umro 1897. 7. I.
17. *Euzebije Fermendžin*, analist reda oo. Franjevaca. 1890. 4. XII. Umro 1897. 25. VI.
18. *Nikifor Dučić*, arhimandrit. 1890. 4. XII. Umro 1900. 6. III.
19. *Dr Ernest Dümmler*, umir. sveučilišni profesor u Berlinu. 1867. 25. VII. Umro 1902. 11. IX.
20. *Pera P. Đorđević*, državni savjetnik i senator. 1867. 25. VII. Umro 1902. 18. XI.
21. *Jan Kartowicz*, urednik »Wisle«. 1898. 15. XII. Umro 1903. 14. VI.
22. *Martin Hattala*, umir. sveučilišni profesor. 1867. 25. VII. Umro 1903. 11. XII.
23. *Dr Vaclav V. Tomek*, umir. sveučilišni profesor. 1867. 25. VII. Umro 1905. 12. VI.
24. *Dr Grgur Krek*, umir. sveučilišni profesor. 1883. 3. XII. Umro 1905. 2. VIII.
25. *Ilarion Ruvarac*, arhimandrit. 1888. 3. XII. Umro 1905. 21. VIII.
26. *Marin Drinov*, sveučilišni profesor. 1879. 21. XI. Umro 1906. 14. III.
27. *Aleksandar N. Veselovski*, sveučilišni profesor. 1893. 12. XII. Umro 1906. 23. X.
28. *Luka Zore*, upravitelj gimnazijski. 1882. 5. XII. Umro 1906. 9. XII.

29. *Milan Đ. Milićević*, umir. državni savjetnik. 1873. 21. XI. Umro 1908. 17. XI.
30. *Dr August Leskien*, sveučilišni profesor. 1883. 21. XII. Umro 1916. 20. IX.
31. *Dr Konstantin Jireček*, dvorski savjetnik, sveučilišni profesor. 1889. 27. XI. Umro 1918. 10. I.
32. *Ljubomir Kovačević*, ministar prosvjete izv. sl., tajnik Srpske kralj. akademije. 1911. 16. III. Umro 1918. 2. XII.
33. *Timofej D. Florinski*, sveučilišni profesor. 1890. 4. XII. Umro 1919. 15. V.
34. *Aleksej Aleksandrović Šahmatov*, pravi državni savjetnik. 1911. 16. III. Umro 1920. 15. VIII.
35. *Dr Oskar Asboth*, sveučilišni profesor. 1907. 14. III. Umro 1920.
36. *Dr Karlo Horvat*, sveučilišni profesor. 1911. 16. III. Umro 1920. 24. IX.
37. *Dr Tihomir Ostojić*, sveučilišni profesor u Skoplju. 1920. 25. V. Umro 1922. 18. X.
38. *Ivan Milčetić*, umir. gimnazijski profesor. 1892. 12. XII. Umro 1921. 26. X.
39. *Dr Luka Jelić*, umir. profesor bogoslovije u Zadru. 1902. 11. XII. Umro 1922. 3. II.
40. *Dr Louis Leger*, profesor u »College de France«. 1870. 21. XI. Umro 1923. 30. IV.
41. *Makso Pleteršnik*, umir. gimnazijski profesor u Ljubljani. 1899. 14. X. Umro 1923. 13. X.
42. *Dr Vilmos Fraknoi*, potpredsjednik Mađarske akademije znanosti i upravitelj Mađarskog historijskog instituta u Rimu. 1907. 14. III. Umro 1923.
43. *Dr Franjo Kos*, umir. profesor ženske učiteljske škole. 1911. 16. III. Umro 1924. 14. III.
44. *Josip Gelcich*, umirovljeni profesor Pomorske akademije. 1893. 12. XII. Umro 1925. 4. II.
45. *Dr Vaclav Vondrák*, sveučilišni profesor. 1925. 25. VI. Umro 1925. 13. VIII.
46. *Dr Stanislav Smolka*, sveučilišni profesor. 1898. 15. XII. Umro 1926.
47. *Dr Ivan Šišmanov*, sveučilišni profesor u Sofiji. 1898. 15. XII. Umro 1928. 23. VI.
48. *Teodor I. Uspenski*, ravnatelj Ruskoga arheologičkoga instituta u Carigradu. 1890. 4. XII. Umro 1928. 10. IX.
49. *Dr Ludovik Pastor*, ravnatelj Austrijskog hist. instituta u Rimu, austrijski poslanik kod Vatikana. 1907. 14. III. Umro 1928. 1. X.
50. *Dr Josip Brunšmid*, sveučilišni profesor. 1899. 4. XII. Umro 1929. 29. X.
51. *Dr Petar Aleksejević Lavrov*, sveučilišni profesor. 1911. 16. III. Umro 1929. 27. XI.
52. *Ljubo Stojanović*, ministar izv. sl. 1922. 6. IV. Umro 1930. 16. VI.

53. *Dr Julijan Jelenić*, sveučilišni profesor. 1931. 20. VI. Umro 1931. 5. VIII.
54. *Čedomil Mijatović*, umir. poslanik Kraljevine Srbije. 1873. 24. XI. Umro 1932. 14. V.
55. *Dr Ernest Muka*, studijski savjetnik, umir. profesor i gimnazijski konrektor. 1896. 17. XII. Umro 1932. 10. X.
56. *Dr Đuro Polivka*, sveučilišni profesor. 1903. 10. XII. Umro 1933. 22. III.
57. *Dr Jan Rozwadowski*, sveučilišni profesor. 1928. 5. VII. Umro 1935. 14. III.
58. *Dr Vasil N. Zlatarski*, sveučilišni profesor. 1929. 4. V. Umro 1935. 15. XII.
59. *Rudolf Strohal*, umir. gimnazijski ravnatelj. 1901. 12. XII. Umro 1936. 21. III.
60. *Antoine Meillet*, profesor u »College de France«. 1924. 14. VI. Umro 1936. 22. IX.
61. *Dr Ljubomir Miletić*, sveučilišni profesor. 1900. 13. XII. Umro 1937. 1. VI.
62. *Dr Jaroslav Bidlo*, sveučilišni profesor. 1928. 5. VII. Umro 1937. 1. XII.
63. *Milorad Medini*, tajnik Trgovačko-obrtničke komore. 1907. 14. III. Umro 1938. 19. IX.
64. *Eugène vicomte de Guichen*, diplomatski pisac. 1932. 27. VI. Umro 1938. 9. X.
65. *Dr Pavle Popović*, sveučilišni profesor. 1921. 25. IV. Umro 1939. 4. VI.
66. *Marcel Kušar*, umir. gimnazijski profesor. 1896. 7. XII. Umro 1940. 2. XII.

U RAZREDU FILOZOFIČKO-JURIDIČKOM

Pravi članovi

1. *Dr Božidar Petranović*, dvorski savjetnik i prisjednik prizivnoga suda u Zadru. 1867. 25. VII. Umro 1874. 12. IX.
2. *Dr Jovan Subotić*, odvjetnik. 1866. 12. III. Umro 1886. 28. I.
3. *Janko Jurković*, odsječni savjetnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade. 1867. 25. VII. Umro 1889. 20. III.
4. *Adolf Veber*, kanonik prvostolne crkve zagrebačke. 1866. 12. III. Umro 1889. 6. VIII.
5. *Dr Mirko Šuhaj*, viječnik Stola sedmorice. 1866. 7. XII. Umro 1889. 30. XI.
6. *Dr Blaž Lorković*, sveučilišni profesor. 1890. 4. XII. Umro 1892. 17. II.
7. *Mirko Bogović*, umirovljeni ministarski savjetnik. 1866. 12. III. Umro 1893. 4. V.

8. *Dr Pavao Muhić*, predstojnik odjela za bogoštovlje i nastavu kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade izv. sl. 1867. 23. XI. Od 1887. 5. XII do 1890. predsjednik Akademije. Umro 1897. 17. X.
9. *Dr Kosta Vojnović*, umirovljeni sveučilišni profesor. 1890. 4. XII. Umro 1903. 20. V.
10. *Dr Valtazar Bogišić*, crnogorski ministar izv. sl. 1867. 25. VII. Umro 1908. 24. IV.
11. *Dr Fran Urbanić*, sveučilišni profesor. 1886. 21. XI. Umro 1909. 26. VIII.
12. *Dr Jaromir Hanel*, dvorski savjetnik i sveučilišni profesor u Pragu. 1874. 21. XI. Umro 1910. 20. IX.
13. *Milovan Zoričić*, ravnatelj statističkog ureda. Član dopisnik 1891. 22. XII; pravi član 1893. 12. XII. Umro 1912. 30. X.
14. *Dr Franjo Marković*, sveučilišni profesor. Član dopisnik 1873. 24. XI; pravi član 1876. 20. XI. Umro 1914. 15. IX.
15. *Dr Ivan Strohal*, vijećnik Banskog stola i sveuč. priv. docent. 1912. 18. IV. Umro 1917. 8. XII.
16. *Dr Milan Kreser*, zamjenik direktora državne statistike. 1918. 16. V. Umro 1924. 18. I.
17. *Dr Milivoj Maurović*, sveučilišni profesor. 1915. 20. V. Umro 1926. 1. II.
18. *Dr Vladimir Mažuranić*, umir. predsjednik Banskog stola. 1910. 11. III; od 1918. 16. V do 1921. 25. IV predsjednik Akademije. Umro 1927. 17. I.
19. *Dr Antun Bauer*, nadbiskup, pokrovitelj Akademije 1915–1937. Član dopisnik 1896. 17. XII; pravi član 1899. 14. XII. Umro 1937. 7. XII.
20. *Dr Stjepan Matičević*, sveučilišni profesor. Član dopisnik 1924. 14. V; pravi član 1930. 30. V. Umro 1940. 16. II.
21. *Dr Đuro Arnold*, sveučilišni profesor u m. Član dopisnik 1891. 27. XII; pravi član 1899. 14. XII. Umro 1941. 22. II.
22. *Dr Albert Bazala*, sveučilišni profesor. Član dopisnik 1910. 11. III; pravi član 1922. 6. IV. Od 1933. 31. V do 1941. 12. VII predsjednik Akademije. Umro 1947. 12. VIII.

Članovi dopisnici

1. *Miloš Popović*, pisac. 1867. 25. VII. Umro 1879. 8. VII.
2. *Medo knez Pucić*, posjednik. 1867. 25. VII. Umro 1882. 1. VII.
3. *Dr Romualdo Hube*, c. ruski pravi tajni savjetnik i senator. 1875. 22. XI. Umro 1890. 10. V.
4. *Dr Gustav Wenzel*, umir. sveučilišni profesor. 1867. 25. VII. Umro 1891. 24. XI.
5. *Vaclav Brandl*, zem. arhivar. 1870. 24. X. Umro 1901. 5. XII.
6. *Matija Ban*, umir. činovnik u ministarstvu spoljašnjih djela. 1867. 25. VII. Umro 1903. 14. III.

7. *Luka Zima*, umir. gimnazijski profesor. 1882. 5. XII. Umro 1906. 16. III.
8. *Dr Marijan Derenčin*, odjelni predstojnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade izv. sl. i odvjetnik 1889. 27. XI. Umro 1908. 8. II.
9. *Dr Hermenegild Jireček*, odsječni predstojnik austrijskog ministarstva izv. sl., 1867. 25. VII. Umro 1909. 30. XII.
10. *Dr Alfred Jensen*, član Nobelova instituta Švedske akademije nauka u Stockholmu. 1908. 18. III. Umro 1920. 16. IX
11. *Dr Ladislav Polić*, sveučilišni profesor. 1925. 25. VI. Umro 1927. 8. XI.
12. *Dr. Ernest Miler*, sveučilišni profesor. 1927. 27. V. Umro 1928. 9. X.
13. *Dr Karel Kadlec*, sveučilišni profesor. 1909. 18. III. Umro 1928. 4. XII.
14. *Dr Oswald Marijan Balzer*, sveučilišni profesor. 1925. 25. VI. Umro 1933. 11. I.
15. *Dr Paul Collinet*, sveučilišni profesor. 1933. 31. V. Umro 1938. 5. XII.
16. *Dr Josip Šilović*, sveučilišni profesor, bivši ban Savske banovine. 1911. 16. III. Umro 1939. 9. V.
17. *Dr Stefan S. Bobčev*, sveučilišni profesor. 1909. 18. III. Umro 1940. 8. IX.

U RAZREDU MATEMATIČKO-PRIRODOSLOVNOM

Pravi članovi

1. *Živko Vukasović*, zemaljski školski nadzornik kod glavnog vojnog zapovjedništva kao vlade za hrvatsko-slavonsku vojnu krajinu. 1866. 9. V. Umro 1874. 10. VIII.
2. *Dr Janez Bleiweiss*, predsjednik Slovenske matice. 1866. 9. V. Umro 1881. 22. XI.
3. *Dr Josip Schlosser-Klekovski*, odsječni savjetnik kr. hrv.-slav.-dalm. zem. vlade. 1866. 9. V. Umro 1882. 28. IV.
4. *Ljudevit Vukotinović*, umirovljeni veliki župan. Član dopisnik 1866. 4. XII; pravi član 1867. 1. I. Umro 1893. 17. III.
5. *Dr Đuro Pilar*, sveučilišni profesor. Član dopisnik 1873. 24. XI. Umro 1893. 19. V.
6. *Dr Bogoslav Šulek*, književnik. 1866. 9. V. Umro 1895. 30. XI.
7. *Josip Torbar*, umir. ravnatelj realke. 1866. 12. III; od 1890. 17. XII do 1900. predsjednik Akademije. Umro 1900. 26. VII.
8. *Spiro Brusina*, umir. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1870. 24. XI; pravi član 1874. 28. XI. Umro 1908. 21. V.
9. *Dr Karlo Záhradnik*, dvorski savjetnik, profesor Češke politehnike. Član dopisnik 1879. 21. XI; pravi član 1882. 5. XII. Umro 1916. 23. IV.

10. *Dr Vinko Dvořák*, umir. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1883. 31. XI; pravi član 1887. 7. XII. Umro 1922. 7. V.
11. *Dr Juraj Majcen*, sveučilišni profesor. Član dopisnik 1903. 10. XII; pravi član 1909. 18. III. Umro 1924. 1. II.
12. *Dr Mijat Kišpatić*, sveučilišni profesor. Član dopisnik 1883. 21. XI; pravi član 1893. 7. XII. Umro 1926. 17. V.
13. *Dr Gustav Janeček*, sveučilišni profesor. Član dopisnik 1882. 5. XII; pravi član 1887. 7. XII; od 1921. 25. IV do 1924. 14. VI predsjednik Akademije. Umro 1929. 2. IX.
14. *Dr Andrija Mohorovičić*, nasl. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1893. 12. XII; pravi član 1898. 15. XII. Umro 1936. 18. XII.
15. *Dr Dragutin Gorjanović-Kramberger*, umir. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1891. 22. XII; pravi član 1909. 18. III. Umro 1936. 22. XII.
16. *Dr Vladimir Varićak*, umir. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1903. 10. XII; pravi član 1904. 10. XII. Umro 1942. 17. I.

Članovi dopisnici

1. *Franjo Erjavec*, profesor realke. 1875. 22. XI. Umro 1887. 13. I.
2. *Dr Josip Pančić*, profesor Velike škole. 1867. 22. VII. Umro 1888. 7. III.
3. *Dr Emil Wevr*, sveučilišni profesor. 1885. 16. XII. Umro 1893. 4. XII.
4. *Dr Bogoslav Jiruš*, sveučilišni profesor. 1883. 21. XI. Umro 1901. 16. XI.
5. *Dr Franjo Studnička*, dvorski savjetnik, sveučilišni profesor. 1883. 21. XI. Umro 1903. 21. II.
6. *Dr Eduard Weyr*, dvorski savjetnik, profesor Češke politehnike. 1890. 4. XII. Umro 1903. 23. VII.
7. *Dr Šimun Šubic*, umir. sveučilišni profesor. 1867. 5. VII. Umro 1903. 27. VII.
8. *Dimitrije Nešić*, umir. drž. savjetnik. 1890. 4. XII. Umro 1904. 9. V.
9. *Martin Sekulić*, umir. profesor realke. 1873. 24. XI. Umro 1905. 14. IV.
10. *Nikolaj Aleksandrović Menšutkin*, sveučilišni profesor. 1885. 16. XII. Umro 1907. 5. II.
11. *Đuro Zlatarski*, sveučilišni profesor. 1890. 4. XII. Umro 1909. 21. XI.
12. *Dr Jovan Cvijić*, *sveučilišni* profesor i predsjednik Srpske kraljevske akademije. 1903. 10. XII. Umro 1927. 16. II.
13. *Dr David Segen*, umir. sveučilišni profesor. 1894. 12. XII. Umro 1927. 29. XII.
14. *Dr Jan Sobotka*, sveučilišni profesor. 1919. 26. IV. Umro 1931. 11. V.

15. *Ljudevit Rossi*, umir. major. 1928. 5. VII. Umro 1932. 4. VII.
16. *Sima Lozanić*, umir. sveučilišni profesor. 1894. 12. XII. Umro 1935. 7. VII.
17. *Dr Lujo Adamović*, priv. sveučilišni docent. 1907. 14. III. Umro 1935. 19. VII.
18. *Dr Karlo Radoničić*, sveučilišni profesor. 1930. 30. V. Umro 1935. 17. XI.
19. *Dr Jovan Žujović*, umir. sveučilišni profesor. 1886. 16. XII. Umro 1936. 19. VII.
20. *Dr Milorad Jovičić*, umir. profesor Vojne akademije. 1905. 14. XII. Umro 1937. 4. XII.
21. *Petar S. Pavlović*, direktor Muzeja Srpske akademije. 1905. 14. XII. Umro 1938. 5. VIII.
22. *Dr Franjo Kossmat*, sveučilišni profesor. 1937. 8. V. Umro 1938. 1. XII.

U RAZREDU UMJETNIČKOM

Pravi članovi

1. *Rudolf Valdec*, profesor u Umjetničkoj akademiji. Član dopisnik 1919. 24. IV; pravi član 1924. 14. VI. Umro 1929. 1. II.
2. *Klement M. Crnčić*, profesor u Umjetničkoj akademiji. 1919. 24. IV. Umro 1930. 9. XI.
3. *Bela Csikos Sessia*, profesor u Umjetničkoj akademiji. 1919. 24. IV. Umro 1931. 11. II.
4. *Dr Dragutin Domjanić*, vijećnik Banskog stola. 1919. 24. IV. Umro 1933. 7. VI.
5. *Arh. Ćiril M. Iveković*, sveučilišni profesor. 1922. 6. V. Umro 1933. 15. VIII.
6. *Dr don Frano Bulić*, umir. gimnazijski ravnatelj; umir. ravnatelj Arheološkog muzeja u Splitu. 1926. 8. VII. Umro 1934. 30. VII.
7. *Robert Frangeš Mihanović*, profesor Umjetničke akademije. Član dopisnik 1919. 24. IV; pravi član 1924. 14. VI. Umro 1940. 12. I.
8. *Dr Milivoj Dežman*, liječnik. Član dopisnik 1928. 5. VII; pravi član 1931. 20. VI. Umro 1940. 24. VI.
9. *Martin Pilar*, profesor Tehničke visoke škole. 1919. 24. IV. Umro 1942. 22. IV.

Članovi dopisnici

1. *Ferdo Kovačević*, profesor u Umjetničkoj akademiji. 1919. 24. IV. Umro 1927. 1. IX.
2. *Josip Vancaš Požeški*, arhitekt. 1929. 4. V. Umro 1932. 15. XII.
3. *Vladislav Skoczylas*, profesor Visoke škole lijepe umjetnosti. 1933. 27. VI. Umro 1934. 8. IV.

4. *Ing. Hugo Ehrlich*, sveučilišni profesor. 1935. 16. V. Umro 1936. 21. IX.
5. *Ivana Brlić Mažuranić*, književnica. 1937. 8. V. Umrla 1938. 21. IX.
6. *Oton Iveković*, profesor u Umjetničkoj akademiji. 1919. 24. IV. Umro 1939. 4. VII.
7. *Janko Holjac*, sveučilišni profesor. 1935. 16. V. Umro 1939. 28. VII.
8. *Dr Branimir Šenoa*, profesor i administr. ravnatelj Umjetničke akademije, upravnik Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu. 1931. 20. VI. Umro 1939. 5. XII.
9. *Janko Barlè*, kanonik zagrebačke prvostolne crkve. 1922. 6. IV. Umro 1941. 18. II.

B) OD OSLOBOĐENJA:

Predsjednici

1. *Dr Andrija Štampar*, red. sveučilišni profesor. Pravi član 1947. 11. II; predsjednik Akademije od 1947. 4. III. do 1958. 26. VI. Umro 1958. 26. VI.

Počasni članovi

1. *Pavle Jovanović*, akademski slikar. 1919. 24. IV. Umro 1957. 30. XI.
2. *Ivan Meštrović*, kipar. 1919. 24. IV. Umro 1962. 16. I.

U ODJELU ZA FILOZOFIJU I DRUŠTVENE NAUKE

Pravi članovi

1. *Dr Albert Bazala*, red. sveučilišni profesor. 1947. 11. II. Umro 1947. 12. VIII.
2. *Msgr dr Svetozar Ritig*, opat sv. Helene de Podborje, ministar u m. 1947. 11. II. Umro 1961. 21. VII.
3. *Dr Mihovil Abramić*, direktor Arheološkog muzeja u Splitu u m. Član dopisnik 1931. 20. VI; pravi član 1947. 18. VII. Umro 1962. 8. V.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Dr Stanko Frank*, red. sveučilišni profesor. 1948. 12. VI. Umro 1953. 11. XI.
2. *Dr Miho Barada*, red. sveučilišni profesor. 1948. 12. VI. Umro 1957. 9. VII.
3. *Dr Pavao Rastovčan*, red. sveučilišni profesor. 1955. 30. VI. Umro 1958. 24. III.

U ODJELU ZA MATEMATIČKE, FIZIČKE I TEHNIČKE NAUKE

Pravi članovi

1. *Ing. Valerijan Rieszner*, red. sveučilišni profesor. 1947. 11. II. Umro 1949. 20. III.
2. *Dr Josip Goldberg*, red. sveučilišni profesor. Član dopisnik 1940. 7. VI; pravi član 1951. 29. VI. Umro 1960. 15. X.

Članovi dopisnici u radnom sastavu

1. *Dr Radovan Vernić*, izvanred. sveučilišni profesor. 1954. 29. VI. Umro 1958. 20. X.

U ODJELU ZA PRIRODNE NAUKE

Pravi članovi

1. *Dr Fran Tućan*, red. sveučilišni profesor. 1947. 11. II. Umro 1954. 22. VII.
2. *Dr Aleksandar Ugrenović*, red. sveučilišni profesor u m. 1948. 12. VI. Umro 1958. 19. IX.
3. *Dr Vale Vouk*, red. sveučilišni profesor u m. Član dopisnik 1920. 25. V; pravi član 1924. 14. VI. – Od 29. VI 1924. do 16. V 1936. gospodarski tajnik Akademije. Umro 1962. 27. XI.

U ODJELU ZA MEDICINSKE NAUKE

Pravi članovi

1. *Dr Andrija Štampar*, red. sveučilišni profesor. 1947. 11. II; od 1947. 4. III do 1958. 26. VI predsjednik Akademije. Umro 1958. 26. VI.
2. *Dr Franjo Durst*, red. sveučilišni profesor u m. 1950. 24. VI. Umro 1958. 16. IX.

U ODJELU ZA FILOLOGIJU

Pravi članovi

1. *Dr Dragutin Boranić*, red. sveučilišni profesor u m. Član dopisnik 1907. 14. III; pravi član 1924. 16. VI; od 1929. do 1941. tajnik Akademije; potvrđen za redovnog člana 1947. 11. II. Umro 1955. 1. IX.

2. *Dr Antun Barac*, red. sveučilišni profesor. 1947. 11. II. Umro 1955. 1. XI.
3. *Dr Petar Skok*, red. sveučilišni profesor. 1947. 11. II. Umro 1956. 3. II.
4. *Dr Branko Gavella*, red. profesor Akademije za kazališnu umjetnost. 1961. 16. VI. Umro 1962. 8. IV.

U ODJELU ZA SUVREMENU KNJIŽEVNOST

Pravi članovi

1. *Vladimir Nazor*, književnik. 1940. 7. VI, potvrđen 1947. 11. II (u Odjelu za jezik i književnost). Umro 1949. 22. VI.
2. *Milan Marjanović*, književnik. 1951. 29. VI. Umro 1955. 21. XII.
3. *Josip Kosor*, književnik. Član dopisnik 1951. 29. VI; pravi član 1951. 28. XII. Umro 1961. 23. I.

U ODJELU ZA LIKOVNE UMJETNOSTI

Pravi članovi

1. *Vladimir Becić*, red. profesor Akademije likovnih umjetnosti u m. Član dopisnik 1929. 4. V; pravi član 1934. 17. V, potvrđen 1947. 11. II. Umro 1954. 25. V.
2. *Tomislav Krizman*, red. profesor Akademije likovnih umjetnosti. Član dopisnik 1928. 5. VII; pravi član 1947. 11. II. Umro 1955. 24. X.

*
* *

Članovi dopisnici van radnog sastava

1. *Arh. Edo Šen*, sveučilišni profesor u m. 1948. 12. VI. Umro 1949. 16. VI.
2. *Dr Fran Kidrič*, predsjednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 1948. 12. VI. Umro 1950. 11. IV.
3. *Louis Adamič*, književnik. 1949. 4. VI. Umro 1951. 4. IX.
4. *Dr Matija Murko*, sveučilišni profesor u m. Prag. 1948. 12. VI. Umro 1952. 11. II.
5. *Dr Fran Ramovš*, član Slovenske akademije znanosti in umetnosti. 1948. 12. VI. Umro 1952. 16. IX.
6. *Emanuel Vidović*, slikar. 1949. 4. VI. Umro 1953. 1. VI.
7. *Ivo Kerdić*, red. profesor Akademije likovnih umjetnosti u m. 1951. 29. VI. Umro 1953. 27. X.

8. *Dr Stjepan Bohniček*, sveučilišni profesor u m. 1948. 12. VI. Umro 1956. 14. III.
9. *Dr Jovan Radonić*, sveučilišni profesor u m. 1910. 11. III. Umro 1956. 25. XI.
10. *Dr Stevan Bošković*, geodet. general u m. 1934. 17. V. Umro 1957. 9. V.
11. *Dr Ivan Gjaja*, sveučilišni profesor u m. 1936. 15. V. Umro 1957. 1. X.
12. *Dr Živojin Đorđević*, sveučilišni profesor u m. 1948. 12. VI. Umro 1957. 27. XI.
13. *Dr Rajko Nahtigal*, sveučilišni profesor. 1948. 12. VI. Umro 1958. 29. III.
14. *Dr Milutin Milanković*, sveučilišni profesor u m. 1948. 12. VI. Umro 1958. 12. XII.
15. *Josip Hatze*, kompozitor. 1950. 24. VI. Umro 1959. 30. I.
16. *Dr Josip Vajs*, red. sveučilišni profesor, Prag. 1911. 16. III; potvrđen 1948. 12. VI. Umro 1959. 2. VII.
17. *Dr Marin Katalinić*, red. sveučilišni profesor, Skopje. 1937. 8. V. Umro 1959. 2. XII.
18. *Dr Aleksandar Belić*, red. sveučilišni profesor, Beograd. 1922. 6. IV; potvrđen 1948. 12. VI. Umro 1960. 26. II.
19. *Sreten Vukosavljević*, red. sveučilišni profesor u m., Beograd. 1956. 28. VI. Umro 1960. 9. VIII.
20. *Einar Dyggve* dr h. c., arhitekt i arheolog; pravi član Kraljevske danske akademije. 1948. 12. VI. Umro 1961. 6. VIII.
21. *Dr Božidar Lavrič*, red. sveučilišni profesor, Ljubljana. 1955. 30. VI. Umro 1961. 15. XI.

ZASJEDANJA SKUPŠTINE AKADEMIJE

PRVO REDOVNO GODIŠNJE ZASJEDANJE SKUPŠTINE JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

održano 30. siječnja 1962. godine

Dnevni red

1. Otvaranje Skupštine
2. Izbor zapisničara
3. Ovjerovljavanje zapisnika redovnog zasjedanja od 16. VI 1961. i izvanrednog zasjedanja od 8. XI 1961. g.
4. Donošenje Statuta Akademije
5. Izvještaj o radu Akademije u 1961. g.
6. Odobravanje godišnjeg završnog računa Akademije za 1961. g.
7. Planovi rada Akademije za 1962. g.
8. Financijski plan Akademije za 1962. g.
9. Eventualije.

Prisutni:

akademici Mihovil Abramić, Ivo Babić, Ljubo Babić, Danilo Blanuša, Vaso Bogdanov, Dobriša Cesarić, Ivo Čupar, Mirko Deanović, Cvito Fisković, Branko Gavella, Krsto Hegedušić, Mate Hraste, Hrvoje Iveković, Vjekoslav Kaleb, Miroslav Karšulin, Fran Kogoj, Marko Kostrenčić, Ivo Krbek, Gustav Krklec, Fran Kršinić, Josip Lončar, Željko Marković, Marijan Matković, Mijo Mirković, Jerolim Miše, Stjepan Musulin, Grga Novak, Albert Ogrizek, Božidar Oklješa, Mladen Paić, Drago Perović, Ivo Pevalek, Marijan Salopek, Milan Sachs, Svetislav Stančić, Ivan Supek, Ervin Šinko, Stjepan Šulek, Miroslav Tajder, Marino Tartaglia, Ivo Tomašec, Josip Torbarina i Teodor Varićak;

dopisni članovi: Josip Andreis, Tomo Bosanac, Zoran Bujas, Ferdo Čulinović, Sergije Forenbacher, Ivo Frangeš, Marin Franičević, Veljko Gortan, Drago Grdenić, Arpad Hahn, Zlatko Janković, Ljudevit Jonke, Jure Kaštelan, Mladen Kauzlarić, Đuro Kurepa, Rajko Kušević, Zdravko Lorković, Ivo Maček, Branko Maksić, Andrija Mohorovičić, Vilim

Niče, Josip Roglić, Matko Rojnić, Jovan Stefanović, Vladimir Stipetić, Petar Šegedin, Otmar Trausmiller, Dragutin Tadijanović i Vinko Žganec.

Predsjeda predsjednik Akademije akademik Novak.

1. Predsjednik akademik *Novak* otvara zasjedanje Skupštine i pozdravlja prisutne članove. Pozdravlja predstavnike štampe. Ustanovljuje da postoji Statutom propisani kvalificirani kvorum za stvaranje valjanih zaključaka i izvješćuje da se za današnje skupštinsko zasjedanje ispričao svojim pismom od 24. I 1962. počasni član Akademije Predsjednik FNR Jugoslavije Josip Broz Tito te zahvalivši se na pozivu zaželio Skupštini mnogo uspjeha u radu. Dalje su se ispričali zbog službene spriječenosti ili bolesti akademici Bakarić, Krleža, Radauš i Tavčar i dopisni članovi Andrassy, Brajković, Gunjača, Papandopulo, Petrik, što Skupština prima na znanje.

Prije prijelaza na dnevni red *Predsjednik* komemorira umrle članove Akademije, i to: počasnog člana Ivana Meštrovića te dopisne članove Ejnara Dyggvea i Božidara Lavriča. Moli članove da im ustajanjem i minutom šutnje odadu počast.

Članovi Skupštine odaju počast umrlim drugovima.

Zatim je predsjednik akademik *Novak* održao ovaj govor:

Drugovi akademici,

Pred ravno sto godina prihvatio je Hrvatski Sabor Zakon o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti, a pred 15 godina obnovljen je rad Jugoslavenske akademije u oslobođenoj domovini Zakonom po kojemu smo evo posljednjih 15 godina radili.

Akademija je u ovom posljednjem razdoblju uspjela vrlo brzo da preraste od reprezentativne naučne ustanove u aktivno radno tijelo, da svoju društvenu ulogu usmjeri u skladu sa potrebama novoga društvenog i privrednog života, da zasnuje svoju djelatnost na širokom planu osnivajući naučnoistraživalačke institute i ustanove koji će na području raznih naučnih oblasti, a naročito na području prirodnih nauka ići ukorak sa naprednim stremljenjima naše zajednice i služiti njezinim potrebama. Odgajajući u svojim institutima mladi naučni kadar i osposobljavajući ga za samostalan naučni rad Akademija je obraćala sve veću pažnju produbljivanju svoga rada, kad su je uporedo sa razvijanjem naše društvene zajednice čekali sve veći zadaci – zadaci na udruživanju istaknutih učenjaka i umjetnika na sve široj osnovi; na intenzivnom unapređivanju rada u nauci i razvijanju naučne misli u skladu sa potrebama današnjice; na području suradnje s ustanovama, društvenim i privrednim organizacijama na istraživanju i rješavanju naučnih problema za koje je potrebna šira, kolektivna naučna suradnja; na organiziranju naučnih simpoziuma i drugih skupova svojih članova i ostalih naučnih radnika, odnosno umjetnika, itd.

Postavljajući takve smjernice daljem svom radu Akademija je, pripremljena za još složenije i odgovornije zadatke prema zajednici dočekala novi Zakon o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti iz 1961. godine, na čijem smo donošenju izrazili našoj narodnoj vlasti, posebno Saboru Narodne Republike Hrvatske, naše priznanje na izvanrednom zasjedanju Akademijine skupštine od 8. novembra prošle godine.

I danas, kad pristupamo prihvaćanju Statuta koji je izradila Komisija za statut, prodiskutirali odjeli i prihvatilo Predsjedništvo, dopustite mi, drugovi akademici, da se sa nekoliko riječi osvrnem na ono što je Akademija učinila za vrijeme dok je važio stari Zakon i stari Statut.

Mislim da mogu da ustvrdim da je Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti ekstenzivno učinila u ovome periodu od 15 godina više nego za svih 80 godina prije toga. Ona se nije ograničila samo na rad u odjelima, sa samim svojim članovima, nego je proširila krug svojih suradnika u sekcijama a i izvan toga. Akademija je pristupila osnivanju većeg broja instituta, prema određenom planu, ne samo u Zagrebu nego i u drugim krajevima Hrvatske, obuhvativši aktivno na taj način, mrežom svojih instituta široko područje, u prvom redu našu Istru, Sieverno primorje i Dalmaciju.

Publikacije Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, njenih odjela i instituta dovolino jasno ukazuju na rad Akademije u proteklih 15 godina. Tu ima djela trajne naučne vrijednosti kojima bi se, vjerujem, mogla ponositi svaka tradicijom bogata akademija na svijetu.

Obnovljena Akademija okupila je oko sebe golem broj naučnih radnika i umjetnika, kao možda ni jedna druga institucija u našoj zemlji. To se najbolje vidi iz Akademijinih publikacija, i onih odjelâ i onih instituta. Letimičan pogled na suradnike u Analima Historijskog instituta u Dubrovniku, Radovima Instituta u Zadru, Starohrvatskoj prosvjeti Instituta za nacionalnu arheologiju u Splitu, Thalassiji Biološkog instituta u Rovinju, Arhivu za higijenu rada Instituta za medicinska istraživanja u Zagrebu, itd. to nedvojbeno dokazuje –, a značajan primjer takve široko zasnovane suradnje pružit će nam naročito Pomorski zbornik koji sada izdaje Akademijin Institut u Zadru u čast 20-godišnjice naše Ratne mornarice sa ciljem da naučno i dokumentarno prikaže cijeli razvoj našega pomorstva na ovim obalama Jadrana. Zbornik će obuhvatiti razdoblje od prvih početaka pomorstva na Jadranu, s naročitim osvrtom na period od osnivanja naše Mornarice 1942. g. u Podgori, pa do današnjih dana, a surađuju kod toga 86 suradnika. Uvodnu riječ tome jubilarnom zborniku naše Ratne mornarice napisat će naš počasni član Predsjednik Republike Josip Broz Tito.

U kojoj je sve mjeri Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti zahvatila u razvoj nauke i umjetnosti na području svoje djelatnosti a u okviru svojih mogućnosti, naročito onih materijalnih, mislim da je najbolje vidljivo iz naše *Spomenice* u čast 40-godišnjice Saveza komunista Jugoslavije.

Na široko polje rada Akademije ukazuju ne samo Akademijine publikacije nego i njene zbirke – muzeji i galerije, stalne i povremene izložbe naših likovnih umjetnika, a pored svega pružit će tome novi dokaz i najnovija Akademijina publikacija – *Forum* našeg Odjela za suvremenu književnost, časopis koji okuplja najprominentnije predstavnike jugoslavenske književnosti u Hrvatskoj i daleko izvan njenih granica.

Ja želim da na ovome mjestu izrazim naše naročito zadovoljstvo, što su imena naših najistaknutijih književnika i likovnih umjetnika povezana uz naše naučne radnike u Jugoslavenskoj akademiji.

Daleko bi me odvelo kad bih nabrajao upravo velik rad Akademije na području arheologije i historije uopće, kad bih isticao što su učinili pojedini članovi Akademije na unapređivanju naših društvenih nauka, posebno ekonomije i prava, pa na području medicine, biologije, matematike, fizike, kemije itd. Treba ipak da istaknem jedan značajan naš rad kroz ovih 15 godina, a to je Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika koji je sada potpuno dovršen tako, da se u ovih 15 godina svršilo gotovo isto toliko kao ranijih 80 godina, a u odnosu na 52 sveska od početka toga rada do 1938. godine, sada – od 1948. g. dalje imamo već odštampana dalja 22 sveska, pa mislim da se opravdano nadamo da će naša tiskara uspjeti da u 1964. godini dovrši u cijelosti štampanje toga velikoga rada Akademije.

Dok se u prijašnja vremena posvećivala pažnja, pored manjeg broja stalnih Akademijinih serija velikim dijelom baš Rječniku, u obnovljenoj je Akademiji značajno porastao broj redovnih izdanja a u posljednje vrijeme naročito onih sa područja ekonomskih nauka. Osnutkom Akademijina Ekonomskog instituta otvaraju se tome radu još i dalje široke perspektive.

Nemoguće je govoriti o poslijeratnom razvoju rada Akademije a da ne spomenem i Akademijinu djelatnost na organiziranju internacionalnih naučnih simpozija i kongresa, na pr. onih u čast našega Boškovića 1958. i 1961. godine u Dubrovniku, pa V. Međunarodnog kongresa istraživača rimskog limesa održanog septembra 1961. g. u Jugoslaviji, čija je organizacija uz značajne dotacije saveznih i republičkih organa, pa i onih izvan NR Hrvatske, bila povjerena baš Jugoslavenskoj akademiji.

I još nešto, što ne smijemo da zaboravimo. Vi ste, drugovi, prošle godine izabrali razmjerno velik broj novih članova u dokaz široko otvorenih vratiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti svim pozitivnim naučnim i umjetničkim vrijednostima. Među tim novoizabranim članovima nalazi se velik broj onih iz drugih naših narodnih republika. Povezani tako članstvom sa svim dijelovima naše domovine, mi se osjećamo s njima jedno i povezujemo ideale osnivača Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti sa današnjim Akademijinim nastojanjima. Mi ćemo u tome jugoslavenskom duhu nastaviti, svijesni da je bratstvo i jedinstvo naših naroda ostvareno potpuno u današnjoj našoj stvarnosti.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti nastojala je uvijek da svoje mogućnosti stavi u službu naroda. Njeni članovi se i izvan Akademije nalaze ne samo na istaknutim i odgovornim mjestima u naučnim institutima i umjetničkim ustanovama, u društvenim organizacijama i rukovodnim organima našega privrednog i javnog života uopće, nego oni efikasno surađuju i u raznim pravnim, ekonomskim, ustavnim i drugim komisijama i formacijama dajući svoje znanje i svoje sposobnosti zajednici na svim poljima gdje je to potrebno i gdje se njihova inicijativa smatra korisnom.

Na dnevnom redu današnje naše Skupštine nalazi se, pored ostalog i Plan rada Akademije za 1962. godinu. Praksa pokazuje, drugovi, da se u planovima ponekad i pretjera i ponešto planirano i ne izvrši, ali se događa i obrnuto da se izvrši nešto što prije nismo predvidjeli a prilike i potrebe i zdrava inicijativa su nas na to naveli.

U vezi sa Planovima rada hoću da naglasim da će Akademija – uz dalju punu autonomiju rada svojih odjela – nastaviti svestranim razvijanjem naučne misli, a pogotovu na području prirodnih i egzaktnih nauka koje su za naše opće društveno kretanje od naročitoga značenja. Akademija će usto pomagati sva nastojanja za očuvanje mira u svijetu. U tome smislu već smo vas pozvali, drugovi, da se priključite akciji koja je u Akademiji pokrenuta. Zamišljeni ciklus naših predavanja: nauka i mir, ekonomika i mir, medicina i mir, književnost i umjetnost i mir, itd. treba da pridonese onome što mi kao ljudi nauke odnosno umjetnici možemo i treba da učinimo da spriječimo katastrofu koja prijeti čovječanstvu.

Duboko sam uvjeren da će Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i budućim svojim radom znati da opravda povjerenje koje joj ukazuju naše narodne vlasti. Naša je dužnost, drugovi, da je u takovu njenom radu i u takvim njenim nastojanjima podupremo svim snagama, i ja vas molim da na tome časnom poslu svi surađujemo.

2. *Predsjednik* predlaže za zapisničara akademika Kaleba.

Skupština prima prijedlog.

3. Tajnik Uprave *Ilić* pročitao je: a) zapisnik redovnog zasjedanja Skupštine od 16. VI 1961. i b) izvanrednog zasjedanja Skupštine od 8. XI 1961. g.

Nije bilo napomena; zapisnici su primljeni i ovjerovljeni.

4. Prelazeći na toč. 4. dnevnog reda – na donošenje Statuta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti – predsjednik akademik *Novak* obavještava Skupštinu da je na izradi nacrta Statuta radila posebna komisija Predsjedništva, koju su na temelju zaključaka Predsjedništva od 14. III 1960. odnosno od 28. XI 1961. sačinjavali pored članova Uprave akademici Kostrenčić, Krbek, Krklec, Marković i dop. član Mohorovičić. Međutim, na tome značajnom poslu učestvovali su ustvari svi članovi Akademije u odjelima, kad je izrađeni nacrt bio dostavljen odjelima na mišljenje. – Prijedlozi i mišljenja odjela raspravljeni su na sastanku Komisije od 9. I 1962., nakon čega je definitivnu redakciju Statuta, u

obliku u kojem se danas predlaže Skupštini na prihvat, prihvatilo jednoglasno Predsjedništvo Akademije na svojoj sjednici od 10. I 1962. g. – Kako je ovaj prijedlog Statuta dostavljen svim članovima u materijalima za današnju Skupštinu Predsjednik otvara generalnu diskusiju.

Akademik *Mirković* iznosi da ovaj nacrt Statuta odgovara uglavnom prijašnjem Statutu Akademije i on nema na nj nekih značajnijih načelnih primjedaba. Ipak, pored onih koje je iznio u I odjelu i koje su uvažene, ovdje još ima dvije primjedbe, načelne prirode. Jedno je pitanje, kako treba Akademija da istakne odgovornost za plan rada i za primanje velike dotacije od Narodne Republike Hrvatske. Misli, da bi Akademija trebala posebnom diskusijom prije kraja kalendarske godine, na posebnoj skupštini da pretrese i radni i financijski plan za narednu godinu. Prema sadašnjem nacrtu skupština koja je odobravala radne planove u mjesecu prosincu, ukida se. Boji se da će se to tumačiti kao da se odgovornost, o kojoj je uvodno govorio, smanjuje, pa stoga smatra potrebnim da se u predloženom nacrtu Statuta izvrši takva promjena da se opet drži skupštinsko zasjedanje u mjesecu prosincu koje bi raspravilo planove rada za iduću godinu i financijski plan koji se predlaže na osnovu tako prihvaćenih planova rada. – Druga primjedba odnosi se na funkcije glavnog tajnika kako su previđene nacrtom Statuta. U sadašnjem prijedlogu Statuta vidi smanjivanje funkcija, odgovornosti i djelatnosti glavnog tajnika prema dosadašnjem Statutu. Ne smatra pravilnim da odluke Predsjedništva treba da izvršava predsjednik, a ne kao dosad glavni tajnik.

Na primjedbe akademika Mirkovića odgovorio je akademik *Krbek* kao član Predsjedništva i kao član Komisije koja je raspravljala o prijedlogu Statuta. Poziva se prvo na uvodne riječi Predsjednika iz kojih izlazi da su sve primjedbe članova pretresane prvo u odjelima, a zatim u Komisiji, pa konačno u Predsjedništvu. Tako je bilo i sa iznesenim primjedbama koje su već u Odjelu, Komisiji i Predsjedništvu uvažene. Što se tiče prve primjedbe pošlo se sa stajališta da je definitivne planove rada moguće odrediti tek onda kada se utvrdi financijska podloga. To dvoje je usko međusobno povezano. Bez financijskog plana nije moguće realno odrediti planove rada. Stoji međutim primjedba da treba donijeti neki plan rada već u času, kada se traži dotacija Republike. To se je dosad tako radilo da su odjeli dostavljali svoje prijedloge. Kada se u nacrtu Statuta o tome raspravljalo u Komisiji i Predsjedništvu, svi su se složili da se funkcijama Predsjedništva doda još jedna, a ta je da Predsjedništvo sastavlja prethodni plan rada koji onda ide na Sabor NR Hrvatske, da bi Sabor mogao Akademiji odrediti dotaciju. – Što se tiče druge primjedbe i ova je pretresana na Predsjedništvu i jednoglasno je zaključeno, uz pristanak glavnog tajnika, da se prihvati predloženi tekst. Pošlo se kod toga od činjenice da je Uprava kolektivno tijelo iz kojega se ne mogu izuzimati i izdvajati neke posebne funkcije. Za predsjednika se to donekle moralo učiniti radi njegove reprezentacije, no treba imati na umu da će Uprava kao kolektivno tijelo sporazumno odrediti tko će od njenih članova vršiti pojedine funkcije.

Akademik *Bogdanov* smatra da je prvi prijedlog akademika Mirkovića opravdan i na mjestu. Što se pak tiče drugog prijedloga misli, da je akademik Krbek iznio dovoljno argumenata da organizacija rada Uprave bude sprovedena onako, kako je u Statutu predloženo.

Glavni tajnik akademik *Karšulin* upućuje na potrebu harmoničnog obavljanja poslova u Upravi i predlaže da se prihvati formulacija kako je iznesena u Statutu. Upućuje na analognu situaciju na fakultetima u pogledu funkcije dekana.

Kako se nitko više ne javlja za riječ u generalnoj diskusiji, *Predsjednik* otvara diskusiju o pojedinim članovima prijedloga Statuta.

Akademik *Krbek* daje ovu formulaciju za nadopunu člana 28, kojim se normiraju funkcije Predsjedništva – s tim da Predsjedništvo:

»sastavlja godišnji financijski plan po kojem se financiraju potrebe Akademije do odobravanja financijskog plana Skupštine (čl. 26. toč. 9) kao i prethodni plan rada do odluke Skupštine (čl. 26. toč. 12.)«.

Akademik *Mirković* predlaže da se Statutom predvide tri skupštine, kao što je bilo dosad – s tim da skupština u mjesecu prosincu prima plan rada i financijski plan za iduću godinu.

Predsjednik stavlja na glasanje prijedlog kako ga je podnijelo Predsjedništvo sa nadopunom koju je dao akademik Krbek.

Glasa se javno dizanjem ruku. Glasaju svi pravi i dopisni članovi Akademije.

Skupština prima s ogromnom većinom ovaj prijedlog.

Protiv prijedloga bilo je pet glasova.

U pogledu iznesene primjedbe, što se tiče funkcija glavnog tajnika, akademik *Mirković* predlaže da ostane formulacija iz starog Statuta.

Predsjednik stavlja na glasanje prijedlog Predsjedništva na koji se odnosi primjedba akademika Mirkovića.

Skupština prihvaća ogromnom većinom prijedlog Predsjedništva.

Predsjednik stavlja na konačno glasanje cijeli Statut, kako ga je predložilo Predsjedništvo sa nadopunom akademika Krbeka ad čl. 28. Statuta.

Skupština prihvaća, javnim glasanjem, tako predloženi Statut sa ogromnom većinom.

Na upit *Predsjednika,* protiv nije glasovao nitko, a ni uzdržanih glasova nije bilo.

Predsjednik ustanovljuje da je Skupština prihvatila novi Statut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti koji će se prema čl. 5. stav 2. novog Zakona o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti dostaviti Izvršnom vijeću Sabora NR Hrvatske na potvrdu.

5. i 6. Kod narednih tačaka dnevnog reda: Izvještaj o radu Akademije u 1961. g. i Završni račun Akademije za tu godinu Predsjednik akademik *Novak* poziva se u prvom redu na štampani Izvještaj koji su primili članovi Akademije kao materijal za ovo skupštinsko zasjedanje pa prije diskusije o tim materijalima poziva tajnika Uprave da pročita

dopunski izvještaj o radu Akademije i centralnih njenih organa u 1961. godini.

Izvještaj glasi:

Pored štampanog izvještaja kojim je obuhvaćena djelatnost Akademijinih odjela, instituta i ustanova, a prikazano je i financijsko poslovanje u 1961. godini, ovim izvještajem pružaju se prema već ustaljenoj praksi, a u cilju što veće potpunosti, još neki podaci o radu Akademije, kao cjeline.

Osnovne karakteristike Akademijine djelatnosti u protekloj godini bile su: dalje produbljivanje rada Akademije na osnovima koje je postavio i koje stalno i dalje postavlja i proširuje naš socijalistički društveni razvoj, pa u takvom radu i još više u takvom usmjeravanju rada pripremanje Akademije na preuzimanje daljih značajnih zadataka koje joj je na sadašnjem stupnju kretanja naše društvene zajednice namijenio novi Zakon o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti; zatim, u Akademijinim institutima dalje organiziranje njihova rada u skladu sa saveznim Zakonom o organizaciji naučnog rada i naročito sa duhom tog Zakona, uključujući ovamo i prijelaz tih instituta na novi način financiranja po propisima Zakona o načinu financiranja naučnih ustanova (»Službeni list FNRJ« br. 23/60.), koji je u ovoj godini rezultirao i značajnim promjenama u sistemu nagrađivanja naučnih radnika uvođenjem u život novih Pravilnika o osobnim dohocima u našim institutima.

Pozitivni rezultati rada Akademijinih instituta kraj izvršenih organizacionih promjena vidljivi su iz štampanog Izvještaja o radu, a u narednim godinama oni će očito biti još bolji kraj sada uvedenog načina nagrađivanja prvenstveno prema naučnom i stručnom znanju, obimu odgovornosti i pokazanom uspjehu u radu.

O značenju pak novog Zakona o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti u životu naše Akademije i ulozi tog Zakona na razvijanju daljeg rada Akademije, ovdje je već bilo govora. Velike mogućnosti koje taj Zakon pruža Akademiji u promicanju naučnog i umjetničkog rada i u ostalim njenim zadacima, te na koji način misli Akademija takvim za zajednicu važnim zadacima prići i organizaciono ih obuhvatiti, vidljivo je iz nacrta Statuta koji je na današnjem zasjedanju predložen Skupštini na prihvat.

Spomenuti podaci koje je još potrebno ovdje iznijeti, jesu ovi:

Na početku 1961. godine imala je Akademija 3 počasna člana, 50 pravih članova, 43 dopisna člana u radnom sastavu i 41 dopisnog člana izvan radnog sastava odjela. Na kraju te godine ona je imala 3 počasna člana, 55 pravih članova, 48 dopisnih članova u radnom sastavu i 52 dopisna člana izvan radnog sastava odjela. U toku godine 1961. naime, umro je 1 pravi član (akad. Ritig), a izabrano je 6 novih pravih članova (drugovi Gavella, Hraste, Kaleb, Miše, Paić i Supek); izabrano je 8 novih dopisnih članova u radnom sastavu (Brajković, Čalić, Franičević, Horvat, Kaštelan, Maksić, Stefanović, Stipetić), a 3 dopisna člana

prešlo je u red pravih (Hraste, Kaleb, Miše); umrla su 2 dopisna člana izvan radnog sastava (Lavrič i Dyggve), a izabrano je 13 novih (Bernabó-Brea, Čubrilović, Đurđev, Escande, Gligorić, Grbić, Hadžiolov, Kranjec, Kreft, Kulenović, Leskovac, Šnuderl i Zwitter).

U broju suradnika nije bilo značajnijih promjena. Jedan suradnik (drug Maksić) biran je za dopisnog člana.

Nije bilo promjena ni u broju odjela. U Odjelu za prirodne nauke na sjednici tog Odjela od 22. XI 1961. ponovo je izabran za tajnika Odjela akademik Teodor Varićak. U Odjelu za likovne umjetnosti na sjednici tog Odjela od 11. V 1961. izabran je dopisni član Mohorovičić za v. d. tajnika, a na sjednici od 28. XI 1961. za tajnika tog Odjela.

Broj Akademijinih instituta i ustanova nije se u 1961. godini mijenjao. Akademijine galerijske ustanove, i to naročito Strossmayerova galerija starih majstora, Moderna galerija i Gliptoteka uskladile su svoju organizaciju propisima novog republičkog Zakona o muzejima (»Narodne novine« br. 49/1960.) i izdvojile se iz sastava Zavoda za likovne umjetnosti s tim da dalje djeluju kao ustanove iz oblasti kulture po načelu društvenog samoupravljanja sa zajedničkim Savjetom kao organom upravljanja. Na čelu tog Savjeta nalazi se akademik Vanja Radauš. Sa republičkim Zakonom o muzejima usklađena je i organizacija Povijesnog muzeja Hrvatske, a na čelu Savjeta te Akademijine ustanove stoji akademik Kostrenčić. Najmlađi Akademijin institut – Ekonomski institut u Zagrebu sa predsjednikom Savjeta dop. članom Akademije drugom Čalićem i zamjenikom predsjednika akademikom Mirkovićem, započeo je vrlo intenzivnu djelatnost u drugoj polovini prošle godine, o čemu ste pobliže izviješteni štampanim Izvještajem. – Institut u Zadru dobio je zaključkom Predsjedništva Akademije od 8. III 1961. g. novi naziv, i to: Institut za historijske i ekonomske nauke u Zadru, koji naziv ispravnije obilježuje djelokrug rada toga Akademijina instituta.

Kao što je već spomenuto svi su Akademijini instituti sa danom 1. I 1961. prešli na samostalno financiranje prema propisima Zakona o načinu financiranja naučnih ustanova, pri čemu im je Akademija stavila na raspolaganje dotacije iz sredstava kojima je sama bila dotirana iz republičkoga budžeta, i to uglavnom u iznosima kojima je njihov rad bio i ranije financiran. Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada financira se jedini od Akademijinih instituta na način privredne organizacije, odabravši takav razvijeniji oblik financiranja s obzirom na broine svoje ugovore sa Saveznom komisijom za nuklearnu energiju, sa KOMNIS-om, sa Saveznom upravom za civilnu zaštitu, Saveznim i republičkim Savjetom za naučni rad, itd. Predsjedništvo Akademije odobrilo je na prijedlog Odjela za medicinske nauke sklapanje ugovora za 1961. g. između Akademije i toga Instituta na iznos od Din 45 milijuna, čime se financira rad Instituta na temama na kojima je Akademija naročito interesirana. Osim tih dotacija neki su instituti dobili i dotacije Saveznog ili republičkog Savjeta za naučni rad i to za naučnoistraživalački rad na temama od naročitog značenja za zajednicu, a ste-

čena iskustva tih instituta u 1961. g., što se tiče novog načina financiranja, bit će obilno korištena od njih samih kao i od ostalih instituta u daljemu njihovom radu.

Savjet Akademija nauka, koji je u 1961. g. održao samo jedno zasjedanje marta mjeseca u Beogradu, nastavio je redovnim izdavanjem Bulletina scientifique (u 1961. g. izdana su 4 broja), a pored toga razvio je intenzivnu djelatnost za financiranje rada međuakademijskih odbora na naučnoistraživalačkim zadacima i temama na kojima su sve tri naše akademije jednako interesirane, pak se i od njihove zajedničke suradnje očekuju obilniji rezultati. To su ovi odbori odnosno teme: Rječnik srednjovjekovnog latiniteta; Repertorij srednjovjekovnih historijskih izvora; Pripremanje dokumentacije za proučavanje homonima, toponima, oronima i hidronima na području FNRJ; Zbornik srednjovjekovnih latinskih natpisa južnih Slavena; Antički natpisi u Jugoslaviji; Rimski limes u našim krajevima; Izrada historijsko-topografskog rječnika i atlasa južnoslavenskih zemalja u Srednjem vijeku; Izrada i objavljivanje publikacije o grčkim slikanim vazama u muzejskim i privatnim zbirkama Jugoslavije; Monumenta ethnographica; Principi i metode etnoloških nauka; Etnografija Jugoslavije; Materijalna kultura prošlosti Jugoslavije; Tabula Imperii Romani.

Od nabrojenih međuakademijskih odbora stoje pod rukovodstvom Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti: Međuakademijski odbor za Rječnik srednjovjekovnog latiniteta; za Repertorij srednjovjekovnih historijskih izvora; za onomastiku; za Rimski limes; za Zbornik srednjovjekovnih latinskih natpisa južnih Slavena i za antičke natpise. Dva prvo navedena odbora, tj. onaj za Rječnik srednjovjekovnog latiniteta i Repertorij stavljeni su u užu kompetenciju Historijskog instituta u Zagrebu, a onaj za Onomastiku u kompetenciju Instituta za jezik u Zagrebu. Rad ovih šest međuakademijskih odbora koji stoje pod rukovodstvom Jugoslavenske akademije financirat će Savezni fond za naučni rad u petogodištu 1961–1965 sa dotacijom u ukupnom iznosu od Din 67,000.000.–

U toku protekle godine održana su dva redovna godišnja zasjedanja Skupštine: 23. III i 16. VI te izvanredno zasjedanje Skupštine 8. XI 1961. g., na kojem je izabrana nova Uprava Akademije i članovi Predsjedništva za čiji je izbor nadležna Skupština.

Predsjedništvo je održalo 5 sjednica (8. III, 23. V, 1. VI, 12. X i 28. XI 1961.) na kojima su pretresani opći poslovi Akademije, saslušavani izvještaji o radu odjela i ustanova Akademije te stvarani zaključci o svim pothvatima koji značajnije angažiraju Akademiju. Na sjednicama Predsjedništva rješavana su i načelna pitanja organizacije i zadataka te strukture organa upravljanja Akademijinih instituta.

U Akademiji je u 1961. g. održano 12 javnih predavanja. Od toga je bilo 7 inostranih predavača (Escande, Cockcroft, Heymans, Sierpinski, Read, Vallebona i Duncombe Linch) i 5 iz naše zemlje, i to akademici Đuričić i Todorović iz Beograda te akademik Igor Tavčar iz Ljubljane u okviru suradnje medicinskih odjeljenja triju akademija nauka te 2

člana Jugoslavenske akademije: akademik Supek i dopisni član Žganec.

U Akademiji su održane proslave: 22. IV u čast 20-godišnjice ustanka naroda Jugoslavije; u spomen Ruđera Boškovića 18. V i proslava 100-godišnjice braće Miladinova 24. VI. Priređeni su prijemi: 12. I u čast Plenuma Saveza književnika Jugoslavije; 18. IX u čast učesnika V. Međunarodnog kongresa istraživača rimskog limesa; 9. XI povodom otvaranja Izložbe američke suvremene umjetnosti i 16. XII povodom izložbe Premio Morgan's Paint te 17. XII povodom restitucije Carpacciova »Sv. Sebastijana«, čiju je predaju na ruke predsjednika Akademije, nakon povratka umjetnine iz Italije izvršila predsjednik Savjeta za kulturu NR Hrvatske drugarica Anica Magašić.

U protekloj godini primilo je nekoliko članova Akademije visoko priznanje za svoj rad u vidu nagrada iz Fonda za nagrađivanje naučnih radnika Hrvatske. Nagrađeni su: nagradom za životno djelo akademik Josip Lončar; iz Fonda »Božidara Adžije« akademik Ivo Krbek i akademik Cvito Fisković; iz fonda »Ruđer Bošković« akademik Alois Tavčar i dopisni član Drago Grdenić, a iz Fonda »Nikola Tesla« akademik Mladen Paić.

U završnom računu za 1961. godinu, uz koji je priložen i financijski izvještaj, prikazano je financijsko poslovanje Akademije i onih njenih instituta i ustanova koje nemaju samostalno financiranje.

Iako Skupština ne odlučuje o završnim računima samostalnih Akademijinih instituta i ustanova, ipak je uz završni račun sastavljen sumarni pregled ostvarenih prihoda i izvršenih rashoda svih Akademijinih instituta i ustanova bez obzira na način njihova financiranja, kako bi taj pregled pružio vjernu sliku cjelokupnog financijskog poslovanja i rezultata tog poslovanja u 1961. godini.

Iz toga sumarnog pregleda vidi se da je Akademija (bez samostalnih instituta i ustanova) ostvarila ukupni prihod od Din 147,997.922.– od čega je utrošeno dinara 140,953.436.–, a ostalo neutrošeno 7,044.486.– dinara što se prenosi u 1962. godinu.

Sedamnaest samostalnih Akademijinih instituta i ustanova ostvarili su prihod od ukupno 338,937.355.– dinara. Dotacije iz fondova još su dosta male i iznose u svemu Din 36,144.000.–, a vlastiti prihodi još su manji, pa iznose – ako se izuzme Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada – svega Din 29,254.000.–. Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada ostvario je znatnije vlastite prihode – Din 89,000.000.– na osnovu ugovaranja po propisima koji vrijede za privredne organizacije.

Akademija je ostvarila vlastite prihode uglavnom od prodaje knjiga. Da bi se od Akademijine izdavačke djelatnosti postigli veći prihodi, odobrila je Uprava Akademije da se u mjesecu prosincu vrši prodaja knjiga uz popust od 50%. U tome mjesecu prodano je knjiga za dinara 3,750.000.– a za svih ostalih ranijih jedanaest mjeseci prodano je svega za Din 8,750.000.–. Vidi se, dakle, da je bilo korisno pristupiti toj mjeri koja nalazi svoje opravdanje i u tome da Akademijina izdavačka djelatnost bude pristupačna širim naučnim i stručnim krugovima.

Dotacije iz fondova u iznosu od Din 9,800.000.– primljene su već potkraj godine, pa se kao neutrošene prenose u 1962. godinu da posluže svrsi kojoj su namijenjene sklopljenim ugovorima.

Glavni prihod ostvaren je, kao što je već rečeno, dotacijom iz republičkog budžeta u iznosu od 122,842.000.– dinara.

U okviru ostvarenih prihoda vršeni su tokom godine rashodi koji su znatno porasli u odnosu na raniju 1960. godinu. Tako su osobni rashodi porasli za Din 16,714.000.–, a materijalni rashodi za Din 13,500.000.–.

Osobni rashodi porasli su zbog povećanja stalnih mjesečnih nagrada članovima Akademije od 1. VII 1961., te uslijed povećanja plaća službenika i radnika i povišenih doprinosa na plaće.

Materijalni rashodi porasli su zbog općeg poskupljenja kancelarijskog i drugog materijala, poštansko-telefonskih troškova, komunalnih i drugih usluga, povišenja dnevnica za službena putovanja i dr. Za izdavačku djelatnost bilo je planirano Din 60,000.000.– no zbog pomanjkanja dovoljnih sredstava bili su ti troškovi smanjeni za Din 3,000.000.–. Iz istih razloga vršena su manja smanjenja i na ostalim pozicijama.

Iako je u 1961. godini utrošeno za izdavačku djelatnost skoro Din 10,000.000.– više nego u 1960. godini, ipak je u 1961. g. štampano za 215 autorskih araka manje nego u 1960. godini.

U 1961. g. štampano je 690 autorskih araka uz trošak od Din 54,860.000.–, a u 1960. g. stajalo je 905 autorskih araka Din 48,650.000. Vidi se, dakle, da su troškovi izdavačke djelatnosti u znatnom porastu, te da su u protekloj godini porasli prosječno od Din 54.000.– na Din 80.000.– po arku, što predstavlja povišenje od 48%. U srazmjerno većem porastu bili su i ostali troškovi.

Tako su npr. kod naučnih istraživanja porasli prevozni troškovi i dnevnice naučnih radnika, kao i nadnice terenskih radnika, tako da se povećanjem sredstava za naučna istraživanja u iznosu od preko 1,000.000.– dinara u 1961. g. nisu u odnosu na ranije godine mogli polučiti značajniji rezultati.

Kod svih rashoda provodila je Uprava Akademije stalnu štednju te se nastojalo da sva raspoloživa sredstva budu što racionalnije iskorištena. Završni račun realna je slika ostvarenih i utrošenih financijskih sredstava u 1961. godini.

Predsjedništvo Akademije predlaže stoga Skupštini Završni račun za 1961. godinu s ukupno ostvarenim prihodima od . Din 148,392.391.–
te izvršenim rashodima od . . . . . Din 141,282.686.–
i moli da ga Skupština odobri time, da se višak rashoda nad prihodima od Din 7,109.705.– prenese u 1962. g. za svrhe namijenjene ugovorima sklopljenim sa Saveznim fondom za naučni rad, iz čijih dotacija taj višak potječe.

U generalnoj diskusiji o svim tim izvještajima nije nitko uzeo riječ a u specijalnoj diskusiji:

Dopisni član *Gortan* želi da obavijesti Skupštinu o jednom novom pothvatu Akademije – o radu na Rječniku srednjovjekovnog latiniteta

Jugoslavije koji se rad odvija ispred Međuakademijskog odbora u Historijskom institutu Jugoslavenske akademije u Zagrebu, pod rukovodstvom akademika Kostrenčića kao predsjednika Odbora. Izvršeni su svi potrebni organizacioni radovi i već se pristupilo poslu na tome djelu koje će po realnoj procjeni biti gotovo za pet godina.

Akademik *I. Babić* govori o radu i potrebama Akademijine centralne knjižnice, iz vlastitog opažanja, jer je u prošloj godini duže vremena u njoj radio. Govori u prvom redu o karakteru te knjižnice i nalazi da bi se ona teško mogla svrstati bilo u opću bilo u specijaliziranu knjižnicu. Dok je ona, po njegovim riječima, do 1918. g. imala teološko-filozofsko-lingvistički karakter, kasnije, naročito od 1945. g. dalje usprkos tome što je fond knjiga znatno povećan (on iznosi prema posljednjem stanju 100.476 svezaka), danas ona ipak ne bi mogla zadovoljiti potrebe ni jedne naučne discipline. Smatra da ona ima, uglavnom, svaštarski karakter i u tome vidi razlog što se taj inače bogati fond malo koristi. Smatra da je takva pojava logična posljedica činjenice što je težište obnavljanja knjižnice na zamjeni, pa materijal pritječe neplanski. Sredstva za intervenciju da se knjižnici dade određeni specijalistički karakter, relativno su malena. Stoga pledira za to da se na bazi širokih konzultacija dade knjižnici određeni okvirni profil za koje bi naučne discipline trebalo knjižni fond posebno razvijati tako, da s jedne strane ne dođe do dupliciteta a s druge strane da se omogući onim naučnim disciplinama, za koje nije osiguran knjižni fond na drugom mjestu, da se takav osigura u našoj knjižnici. – Izražava se pohvalno o postavljenom planu na utvrđivanju praznina i predlaže da se za izvršenje toga prijeko potrebnog zadatka osiguraju potrebna sredstva, kako bi se s njegovim izvršenjem, naročito što se tiče popunjavanja praznina kod izdanja iz prošlog stoljeća, moglo ubrzati. Govori dalje o tome kako Knjižnica Jugoslavenske akademije, kao ni knjižnice drugih naših akademija nauka nemaju sve publikacije svojih članova, što smatra krupnim nedostatkom. Prelazi na pitanje prostorija Knjižnice koje su već sada pune knjižnog fonda, kao i na pitanje čitaonice u kojoj podjedno sjedi službenik što radi na kartoteci. Smatra da i higijenski uređaj (umivaonici, električno sušilo i sl.) nije dovoljan, što sve dovodi u vezu sa činjenicom da Akademijina palača, u vrijeme kada je podignuta, nije građena za tako veliki pogon kako se Akademija danas na svim poljima razvija. Konačno napominje da sve druge knjižnice u Zagrebu i napolju rade dvokratno, pa moli Upravu da nastoji i u Akademijinoj Knjižnici stvoriti uslove za cjelodnevni pristup čitača, u početku možda bez povećanja osoblja, putem dežurstva. Naglašava da je cjelokupno osoblje zaposleno u Knjižnici vrlo ekspeditivno i susretljivo, prema svima bez razlike i da traženi materijal dolazi u rekordnom vremenu.

Direktor Akademijine Knjižnice dopisni član *Rojnić* zahvaljuje akademiku Babiću na njegovim primjedbama i prijedlozima od kojih dobar dio traži da bude razmotren i na korist Knjižnice uvažen. Daje podjedno neka objašnjenja. On smatra da Akademijina Knjižnica ima svoj profil. Taj je profil izražen u njenim zadacima i mogućnostima da

se ti zadaci ostvare. Naša Knjižnica treba da ima enciklopedijski karakter, ali to ne znači da ona može da zastupa sve grane nauke i da ih njeguje u jednakom opsegu. Njen opći karakter ne može biti izražen u apsolutnom smislu. Ni najveće nacionalne biblioteke ne mogu podjednako odgovoriti svim granama nauke, pa se i kod njih pokazuje na pr. tendenca izdvajanja tehnike i medicinskih nauka u zasebne biblioteke. Profil Akademiiine Knjižnice određen je sistemom njene prinove koja najvećim dijelom potječe od zamjena i darova, a manjim je dijelom rezultat nabavne politike koja se očituje u kupnji. Zato se i nalaze u sastavu naše biblioteke ona djela što ih izdaju strane akademije i strana naučna društva, a ta su izdanja po svom karakteru prilično različita. Svakako trebat će provesti usklađenje politike nabave, kao i provoditi koordinaciju nabavne politike u sklopu same Akademije, kod čega valja centralnoj Akademijinoj Knjižnici priznati ulogu koordinatora. Uostalom, kad se bude raspravljalo o statutu Knjižnice u svijetlu novog Statuta Akademije, bit će prilike da se i zadaci Akademijine Knjižnice ponovo i temeljitije razmotre, a to će svakako značiti nove obaveze za Akademiju kako u financijskom pogledu, tako i u pogledu personala, a isto i u pogledu prostorija. Onda će se moći donijeti zaključci na osnovu kojih bi Knjižnica mogla ići dalje bržim korakom nego što je to do sada išla, premda taj korak nije bio spor, jer se posljednjih 6 godina fond knjiga potrostručio, a personal se povećao samo za jednog službenika.

U diskusiji o radu i potrebama Knjižnice učestvovali su još akademici *Kostrenčić, Mirković* i *Varićak,* potonji kao predsjednik stručnog savjeta Knjižnice, te konačno akademik *Ljubo Babić,* koji u pitanju frekventnosti Knjižnice što ga je postavio akademik Mirković naročito ističe da Akademijina Knjižnica stvarno ima nešto, što ni jedna druga u čitavoj našoj zemlji nema, a to je literatura koja se tiče umjetnosti. Sva ta literatura služi našoj omladini pa pojedini seminari na Sveučilištu i Akademiji likovnih umjetnosti ne bi uopće mogli postojati bez te biblioteke. Naglašava da je Uprava Akademije omogućila za taj odjel naše Knjižnice tolike nabavke da se on danas doista može smatrati dobro kompletiranim.

Predsjednik akademik *Novak* završava diskusiju i zahvaljuje akademiku Ivi Babiću što je pokrenuo sva ova pitanja te izjavljuje da će sve iznesene primjedbe biti razmotrene u Odboru Knjižnice i uvažene kolikogod to bude moguće.

Nije bilo dalje diskusije o izvještajima o radu.

Skupština jednoglasno prihvaća podnesene izvještaje.

Skupštini je podnesen i izvještaj o Završnom računu za 1961. godinu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i onih Akademijinih ustanova koje nemaju samostalno financiranje. Uz izvještaj dano je obrazloženje ostvarenih prihoda i izvršenih rashoda u toj financijskoj godini.

Skupština odobrava Završni račun za 1961. godinu s ukupno ostvarenim prihodima od Din. 148,392.391.– te izvršenim rashodima od Din. 141,282.686.–, s time da se višak rashoda nad prihodima od Din. 7,109.705.– prenese u 1962. g. za svrhe namijenjene ugovorima sklopljenim sa Saveznim fondom za naučni rad, iz čijih dotacija taj višak rezultira.

7. Prelazeći na Planove rada Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, njenih instituta i ustanova za narednu, 1962. godinu predsjednik akademik *Novak* poziva se i ovdje na štampani materijal koji je dostavljen članovima.

Otvara generalnu diskusiju, a odmah zatim i specijalnu diskusiju.

Skupština prima predložene Planove rada za 1962. godinu bez diskusije na znanje.

8. Generalni tajnik akademik *Karšulin* podnio je Skupštini izvještaj o prijedlogu Financijskog plana za 1962. g., i to:

Prijedlog Uprave i Predsjedništva o raspodjeli dotacije od Din. 381,000.000.– koja je osigurana u republičkom budžetu Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti, njenim institutima i ustanovama, a od koje dotacije otpada na Akademiju i ustanove koje se financiraju iz centralnog budžeta Din. 195,600.000.–, a ostatak na samostalne institute i ustanove prema istovremeno pročitanoj specifikaciji;

prijedlog Financijskog plana Akademije i Akademijinih ustanova koje nemaju samostalne financijske planove s ukupnim iznosom prihoda od Din 226,000.000.– i isto toliko rashoda.

Generalni tajnik obrazložio je strukturu ovih financijskih planova i detalje koji se odnose na pojedinu kategoriju rashoda.

Skupština prima predloženi raspored i predloženi Financijski plan Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za 1962. g. te podjedno ovlašćuje Predsjedništvo Akademije da u toku godine može po potrebi mijenjati Financijski plan u okviru ostvarenih prihoda, a Uprava Akademije kao naredbodavac vršiti virmane između pozicija iste partije i nagrađivati službenike i radnike Akademije za izvanredan rad i naročite uspjehe u radu u okviru raspoloživih sredstava za osobne rashode.

9. *Predsjednik* konstatira da Uprava nije primila nikakav prijedlog za raspravljanje u eventualijama po čl. 22. stav 6. Statuta.

Zahvaljuje svima koji su sudjelovali u radu i diskusiji te na taj način pridonijeli uspjehu današnjeg zasjedanja Skupštine.

Nakod toga Predsjednik zaključuje ovo prvo redovno godišnje skupštinsko zasjedanje.

Izvještaj
o radu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za 1961. godinu*

I ODJEL
ZA FILOZOFIJU I DRUŠTVENE NAUKE

ORGANIZACIJA I SASTAV ODJELA

Na kraju 1961. godine Odjel je imao 7 pravih članova, 8 dopisnih članova u radnom sastavu i 18 dopisnih članova izvan radnog sastava.

U toku godine umro je akademik Svetozar Rittig i dop. član izvan radnog sastava Ejnar Dyggve.

Tajnik Odjela bio je akad. Ivo Krbek.

U toku 1961. godine Odjel je održao 8 sjednica, na kojima su donošene odluke o prihvaćanju za štampu brojnih rukopisa podnesenih Odjelu za objavljivanje u Akademijinim edicijama, a osim toga su rješavani organizacijski i tekući problemi Odjela i s njime povezanih instituta i ustanova.

Pod nadležnošću Odjela, a u prvom redu stručnom nalaze se: Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu i Pomorski muzej u Splitu. Pomorski muzej u Dubrovniku ušao je u sklop Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku.

Odjel ima određen djelokrug u naučnim ustanovama, organiziranim po Zakonu o organizaciji naučnog rada, i to u institutima Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti: Historijskom institutu u Zagrebu, Historijskom institutu u Dubrovniku, Jadranskom institutu u Zagrebu, Institutu za historijske i ekonomske nauke u Zadru, Sjevero-jadranskom institutu za etničke odnose, historiju i ekonomiju u Rijeci, Institutu za nacionalnu arheologiju u Splitu i Ekonomskom institutu u Zagrebu.

* Materijal za I redovno godišnje zasjedanje Skupštine održano 30. siječnja 1962. g.

IZDAVAČKA DJELATNOST

U 1961. godini prihvaćene su za štampu na sjednicama Odjela ove radnje:

Za *»Rad«:*

Miroslav Brandt »Utjecaji patristike u ranom bogumilstvu i islamu« (recenzent akad. Grga Novak).

Za *»Starine«:*

1. *Miroslava Despot* »Nekoliko podataka o manufakturi platna u Bakru u XVIII stoljeću« (recenzent akad. Mijo Mirković),
2. *Ivan Grgić* »Postanak i početno uređenje Vojne krajine kninskog kotara pod Venecijom« (recenzent akad. Grga Novak),
3. *Vaso Bogdanov,* »Dalmatinsko pitanje u politici banske Hrvatske god. 1861.« (referent akad. Grga Novak),
4. *Lovre Katić* »Veza primorske Dalmacije kroz kliški prolaz od prethistorije do pada Venecije« (recenzent akad. Grga Novak),
5. *Hodimir Sirotković* »Pravni i politički aspekti procesa Friedjung-Reichspost« (recenzent akad. Vaso Bogdanov).

Za *»Radove i rasprave Arheološke sekcije«:*

Ružica Drechsler-Bižić »Japodske dvodelne fibule tipa Prozor« (recenzent akad. Grga Novak).

Za *»Monumenta spect. hist. Slav. merid.«:*

Grga Novak: »Commissiones et relationes Venetae 1572–1600 god.« (referent akad. Marko Kostrenčić).

Za *»Noviju jugoslavensku historiju«:*

1. *Vaso Bogdanov* »Kulmerova pisma Jelačiću« i »Opomena i poziv srpskog i hrvatskog naroda k svojim sinovima graničarima, svima uopšte, a naročito onima koji u Italiji vojuju, od nekojih ljubitelji slobode – brošura iz 1848. god.« (referent dop. čl. Ferdo Čulinović),
2. *Vlado Strugar* »Jugoslavenske socijaldemokratske stranke 1914–1918.« (recenzent akad. Vaso Bogdanov),
3. *Šime Grandov* »Telašćica« (recenzent akad. Mijo Mirković).

Za *»Građu za gospodarsku povijest Hrvatske«:*

1. *Nikola Nikolić* »Kronika župe Bistre i agrarno-ekonomska struktura Bistranske Poljanice« (recenzent akad. Mijo Mirković),
2. *Igor Karaman* »Ekonomski razvitak feudalnog i kapitalističkog vlastelinskog dobra Valpovo 1721–1945« (recenzent akad. M. Mirković),
3. *Tomislav Timet* »O Prvoj hrvatskoj štedionici« (recenzent akad. Mijo Mirković).

Za *»Suvremene ekonomske probleme«:*

1. *Dragutin Rilke* »Uvjeti proizvodnje i rezultati poslovanja Poljoprivredno-industrijskog kombinata Belje« (recenzent akad. Mijo Mirković),
2. *Dušan Čalić* »Tehnički progres i privredni razvitak FNRJ« (referent akad. Mijo Mirković).

Za *»Prinose proučavanju ekonomike ribarstva i ribarstvenog prava«:*

Ricard d'Erco »Ribolov na istočnom Jadranu«; priredio za štampu Branko Sambrailo, a preveli s talijanskog Vanda i dr Kruno Krstić (recenzent akad. Mijo Mirković).

Za *»Predavanja članova Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti«:*

1. *Ferdo Čulinović* »O historijskom značaju braće Miladinov« (predavanje održano 24. VI 1961. g. u Jugoslavenskoj akademiji),
2. *Marko Kostrenčić* »Tadija Smičiklas« (referent akad. Grga Novak).

Za *»Izdanja Historijskog instituta u Zagrebu«:*

Jakov Stipišić i Miljen Šamšalović pod rukovodstvom *Marka Kostrenčića* »Codex diplomaticus regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae vol. I« (referent akad. Marko Kostrenčić).

Za *»Zbornik Historijskog instituta u Zagrebu«:*

1. *Dragovan Šepić* »O misiji Ljube Stojanovića i Aleksandra Belića u Petrogradu 1915« (recenzent akad. Vaso Bogdanov),
2. *Marko Kostrenčić* »Zadaci naše historiografije« (referent akad. Grga Novak),
3. *Vaso Bogdanov* »Uloga Vojne granice i njenih zastupnika u Hrvatskom saboru god. 1851« (referent akad. Grga Novak),
4. *Dragovan Šepić* »Jugoslavenski pokret i Milan Marjanović 1901–1919« (recenzent akad. Marko Kostrenčić).

Za *»Anale Historijskog instituta u Dubrovniku«:*

1. *Vinko Ivančević* »Pomorska nezgoda dubrovačkog broda g. 1803. blizu Smirne« (recenzent akad. Mijo Mirković),
2. *Josip Lučić* »Historijska topografija dubrovačke Astareje« (recenzent akad. Grga Novak),
3. *Trpimir Macan* »Dubrovački barabanti u XVI stoljeću« (recenzent akad. Grga Novak),
4. *Šime Jurić* »Prilozi za biografiju Ivana Gazulića« (recenzent akad. Grga Novak),
5. *Josip Luetić* »Spojnica antičkog sidra iz Dubrovačkog pomorskog muzeja« (recenzent akad. Grga Novak),
6. *Žarko Muljačić* »O Petru Franu Aletinu (1768–1836)« (recenzent akad. Vaso Bogdanov),
7. *Zdenka Kesterčanek* »Iz povijesti farmacije u Dubrovniku u 16. stoljeću« (recenzent dr Mirko Dražen Grmek),
8. *Šefik Bešlagić* »Stećci u Brotnjicama« (recenzent akad. Marko Kostrenčić),
9. *Tomo Matić* »Rukopisi Gledevićeve drame Belizarijo aliti Elpidija« (recenzent akad. Mirko Deanović),
10. *Lukša Beritić* »Dubrovački vodovod« (recenzent dop. čl. Stipe Gunjača),
11. *Dušan Berić* »Gundulićev 'Osman' u prijepisu Fabijana Blaškovića iz 1764. god.« (recenzent akad. Mirko Deanović),
12. *Ilija Mitić* »Dubrovački konzulati u Španiji i Portugalu« (recenzent dop. čl. Ferdo Čulinović),
13. *Konstantin Petrov* »Jedna euharistijska labis u Makedoniji« (recenzent akad. Cvito Fisković),
14. *Frano Kesterčanek* »Renesansni dvorci obitelji Stjepovića-Skočibuha na Šipanu« (recenzent akad. Cvito Fisković),
15. *Vinko Foretić* »Natpis iz XIV stoljeća na Dupcu kod Dubrovnika« (recenzent akad. Marko Kostrenčić),
16. *Mirko Deanović* »Talijanski pisci o Hrvatima do kraja 17. vijeka« (referent akad. Josip Torbarina),
17. *Rafael Bogišić* »Antonio Brucioli i Dubrovčani« (recenzent akad. Mijo Mirković),
18. *Niko Duboković* »Dominikanski samostan i crkva u Hvaru« (recenzent akad. Grga Novak).

Za *»Anale Jadranskog instituta u Zagrebu«:*

1. *Šime Županović* »O uzrocima fluktuacije u lovinama srdela na istočnoj obali Jadrana« (recenzent akad. Mijo Mirković),
2. *Josip Basioli* »Ribarska privreda zadarskog kotara« (recenzent akad. Mijo Mirković).

Za *»Jadranske monografije«:*

1. *Fabijan Grubišić* »Privredno važni organizmi Jadrana« (recenzent akad. Mijo Mirković),
2. *Oliver Fijo* »O parobrodarstvu Dalmacije u razdoblju 1878–1918« (recenzent akad. Mijo Mirković)

Za *»Radove Instituta za historijske i ekonomske nauke u Zadru«:*

1. *Vladislav Cvitanović* »Prilog proučavanju pomorstva otoka Premude« (recenzent akad. Mijo Mirković),
2. *Miloš Škarica* »Nahodišta i nahodi u Dalmaciji s osvrtom na nahode u Zadru (1841–1881) i Šibeniku (1851–1880)« (recenzent akad. Mijo Mirković),
3. *Aleksandar Stipčević* »O nalazu spondylusa iz Ražanca« (recenzent akad. Grga Novak),
4. *Nikola Čolak* »Narodni preporod u Dalmaciji u svjetlu historiografije« (recenzent akad. Grga Novak),
5. *Josip Basioli* »Razvitak ribarstva Dugootočana« (recenzent akad. Mijo Mirković),
6. *Vladislav Cvitanović* »Zadužbine Laši na otocima Zadarskog arhipelaga« (recenzent akad. Mijo Mirković),
7. *Seid Traljić* »Natko Nodilo kao urednik Narodnog lista« (recenzent akad. Grga Novak),
8. *Vjekoslav Maštrović* »Odnos činovnika prema jezičnom pitanju u Dalmaciji u preporodno vrijeme« (recenzent akad. Grga Novak),
9. *Anica Nazor* »Pisma trojice dalmatinskih preporoditelja J. J. Strossmayeru« (recenzent akad. Grga Novak).
10. *Stjepan Antoljak* »Izumiranje i nestanak hrvatskog plemstva u okolici Zadra« (recenzent akad. Marko Kostrenčić),
11. *Kosta Milutinović* »Odjeci i problemi dalmatinskog narodnog preporoda u Vojvodini 1860–1870« (recenzent akad. Grga Novak),
12. *Oliver Fijo* »Narodni preporod u Dalmaciji i pomorstvo« (recenzent akad. Grga Novak).

Za *»Starohrvatsku prosvjetu«:*

1. *Branko Marušić* »Ranosrednjovjekovna nalazišta zapadno od Pazina« (recenzent dop. čl. Stipe Gunjača),
2. *Branko Marušić* »Djelatnost Srednjovjekovnog odjela Arheološkog muzeja Istre u Puli« (recenzent dop. čl. Stipe Gunjača),
3. *Ivo Petricioli* »Crkva sv. Nikole kraj Povljane« (recenzent dop. čl. Stipe Gunjača),
4. *Ivo Petricioli* »Crkva sv. Jurja u Ravanjskoj« (recenzent dop. čl. Stipe Gunjača),
5. *Viktor Novak* »Marginalije uz historiju zadarskog manastira sv. Marije u XII stoljeću« (referent dop. čl. Stipe Gunjača),
6. *Duško Kečkemet* »Dekorativna skulptura zvonika splitske katedrale« (recenzent dop. čl. Stipe Gunjača),
7. *Vanda Ekl* »Ranogotičko raspelo u Rijeci« (recenzent dop. čl. Stipe Gunjača),
8. *Stipe Gunjača* »Srednjovjekovni Dolac kod Novigrada« (referent akad. Grga Novak).

Za *»Probleme sjevernog Jadrana«:*

1. *Rudi Tončić* »Riječki zaljev i njegova užitna fauna« (recenzent akad. Mijo Mirković),
2. *Jakov Mikac* »Striha – stara slamnata kuća« (recenzent akad. Mijo Mirković),

3. *Jakov Mikac* »Istarski narodni običaji – nošnja, stočarstvo i ratarska oruđa« (recenzent akad. Mijo Mirković),
4. *Danilo Klen* »Snabdijevanje Mletačkog arsenala drvom iz istarskih šuma i obaveza njegova besplatnog prevoženja« (recenzent akad. Mijo Mirković),
5. *Vinko Dorčić* »Toponimija Baške na Krku« (recenzent akad. Marko Kostrenčić).

Za nekoliko rukopisa Odjel je odlučio da ih ne može primiti za štampu u Akademijinim edicijama.

ORGANIZACIJA NAUČNE DJELATNOSTI

Naučnu djelatnost Odjel je razvijao u suradnji s institutima i muzejima, a osobito u okviru svoje Arheološke sekcije.

U Sekciji se nastavilo sređivanjem materijala iskopanog 1959. i 1960. godine. Tako se sredio u potpunosti materijal iskopan u Markovoj spilji (kampanja 1958. i 1959). Tom prilikom posvećena je osobito pažnja primjercima koji su identični ili uvelike slični s materijalom južne Italije i Sicilije. Od te građe napravljeni su fotosnimci i nekoliko dijapozitiva.

Na terenu radilo se ove godine isto u Markovoj spilji gdje su otkopani novi kvadranti u raznim dubinama, što će biti pobliže i detaljno opisano u Arheološkim radovima i raspravama. Ovdje se samo ističe ponovno utvrđivanje tipoloških elemenata. Nadalje je nađeno i nekoliko fragmenata kakanjske i danilske grupe, koja je prvi put utvrđena 1960. god. na našim otocima, i to upravo u Markovoj spilji.

Isto su tako nastavljeni radovi na rimskoj vili na otoku Klementu, koji su pokazali i već djelomično utvrdili prostranstvo villae rusticae i nekih još neutvrđenih elemenata gospodarskih zgrada. Brojni keramički fragmenti i poneki skulpturalni dijelovi, vrijedan su nalaz u ovim otkapanjima.

Odijeljeno od ovih radnih zahvata izvršena su i sistematska iskapanja i otvaranje novih kvadranata u spilji Jamini Sredi i Veloj spilji. Sređivanjem materijala iskopanog u kampanji 1959. i 1960. god. utvrđeni su počeci života u tim objektima. Tako su prvi tragovi pokazali početke života na izlasku, odnosno pod tradicijom starog kamenog doba, da bi zašli punim intenzitetom u prelazno mezolitsko razdoblje. Mlađoj fazi, tačnije ranom neolitiku, pripada u određenom stratumu veći broj fragmenata a time u kontinuiranom nastavku zalaze u pun razvoj mlađeg kamenog doba. Mlađi horizonti slojeva s prilozima materijalne kulture pružili su građu koja odgovara, nakon ispitivanja i kronološkog datiranja, bogatoj diferencijaciji u doba metala.

Jednako ovim radnim akcijama izvršen je i sistematski zahvat u istraživaniu Tora nad Jelsom. Kompleksni zahvat toga objekta pokazuje već i nakon početnih temeljnih radova vrlo složenu problematiku. Otkopani prilozi i detalji urbanog prostora pokazuju na intenzitet života i stupanj razvitka u općem kulturnom dostignuću vremenskog raspona od nekoliko doba.

Pripremljen je za štampu II svezak Arheoloških radova i rasprava.

HISTORIJSKI INSTITUT U ZAGREBU

Organizacija Instituta

Savjet Instituta održao je u 1961. godini tri sjednice.

U toj godini proveden je u Institutu sistem samostalnog financiranja po propisima Zakona o načinu financiranja naučnih ustanova od 6. lipnja 1960. g., a Savjet za naučni rad NRH i Sekretarijat za opću upravu NRH potvrdili su Pravilnik o osobnim dohocima službenika Instituta po kojemu se vrši nagrađivanje suradnika Instituta od 1. siječnja 1961.

Na kraju godine bilo je u Institutu pokriveno 12 radnih mjesta naučnih i stručnih radnika, 2 arhivskog osoblja, 3 administrativna odnosno financijska službenika, 2 tehnička, 2 honorarna i 2 pomoćna službenika.

Na sjednici Savjeta Instituta od 5. srpnja 1961. primljeni su u službu Instituta jedan viši naučni suradnik (dr Z. Herkov) i jedan asistent (Z. Passek) s tim da će prvi pored drugih naučnih zadataka raditi na Rječniku srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije, a drugi na našoj najnovijoj historiji.

Izdavačka djelatnost

Izašlo je iz štampe:

1. Zbornik Historijskog instituta, vol. 3. s ovim radovima: *M. Kostrenčić,* Zadaci naše historiografije; *G. Novak:* Maninova vlada; *V. Bogdanov,* Uloga Vojne Krajine i njenih zastupnika u Hrvatskom saboru 1861.; *Vj. Štefanić,* Riječki fragmenti; *K. Milutinović,* Svetozar Marković o Rakovičkoj buni i o Starčevićoj Stranci prava; *D. Klen,* Valput u Istri; *I. Stibičić,* Jedna burna skupština pučana na Hvaru 1649. god.; *S. Bajraktarević,* Spor između Dubrovačke Republike i turskog zakupnika skele u Vacu u vezi s trgovinom kože; *I. Erceg,* Stanje pomorstva grada Rijeke u vrijeme reinkorporacije (1776–77); *M. Šamšalović,* Građa za »Illyricum sacrum« sačuvana u Padovi; *V. Hršak,* Analiza tinte u službi paleografije; *D. Šepić,* O misiji Lj. Stojanovića i A. Belića u Petrogradu 1915. g.; *B. Čečuk,* Tragom poginulih seljaka u Seljačkoj buni 1573. godine; *S. Bajraktarević,* Prikaz časopisa Turskog historijskog društva u Ankari »Belleten-a«; *D. Šepić,* Jugoslavenski pokret i Milan Marjanović 1901–1919. (In memoriam Milanu Marjanoviću); *J. Stipišić–M. Šamšalović,* Isprave u Arhivu Jugoslavenske akademije.

2. *F. Čulinović,* Jugoslavija između dva rata.

U štampi je:

Codex diplomaticus vol. I.

Naučnoistraživalačka djelatnost

A) INSTITUT

1. Rukopis prvog sveska *Diplomatičkog zbornika* (Codex diplomaticus) prihvaćen je u Odjelu za filozofiju i društvene nauke i dobio imprimatur Uprave za davanje u štampu. Suradnici Instituta zaduženi tim zadatkom (J. Stipišić i M. Šamšalović) izvršili su ovaj rad pod rukovodstvom predsjednika Savjeta Instituta akad. M. Kostrenčića.

2. *Rječnik srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije.* Završeni su elaborati o zadacima i organizaciji rada na Rječniku i izrađen je program rada i predračun troškova za 1961–1965. g. Savezni savjet za naučni rad prihvatio je te programe rada, pa je na osnovu toga sklopljen ugovor sa Saveznim fondom o djelomičnom financiranju rada na Rječniku.

Međuakademijski odbor za Rječnik srednjovjekovnog latiniteta Jugoslavije održao je dva redovita sastanka. Izrađene su i prihvaćene upute za suradnike i određeni izvori koji će se za sada uzeti u obzir. Također su izabrani suradnici koji će u prvoj etapi surađivati na radu oko Rječnika. Nabavljena je potrebna literatura i započet je rad na bibliografiji naučnih rasprava i djela o srednjovjekovnom latinitetu. Za potrebe Rječnika započet je rad na detaljnom popisu svih kod nas izdanih izvora.

3. *Repertorij srednjovjekovnih izvora.* Nastavljen je i koordiniran rad s planovima Centralne redakcije Repertorija u Rimu. U toku godine završeni su radovi oko štampe I dijela Repertorija koji izlazi pod naslovom »Fontium collectorum series«, a sadržava popis zbirki izvora s navodom literature.

Završena je prva faza obrade svih izvora za II dio Repertorija, a izvori koji počinju slovima A, B i C priređeni su za štampu.

Izrađen je nacrt indeksa za Repertorij kao osnov za izradu indeksa za sve zemlje, pa je ovaj nacrt podnesen kao mišljenje Jugoslavenskog komiteta skupštini Naučnog komiteta u Rimu održanoj 4. i 5. XI 1961.

U okviru rada na nacionalnom Repertoriju izvršeno je: a) obrada određenog broja zbirki izvora prema kriterijima za Nacionalni Repertorij; b) obrada, tj. završetak I faze rada na izvorima za Nacionalni Repertorij, i to: 10 izvora ekonomsko-pravnog

značaja, 10 izvora humanističke epohe do 1526. g. i 10 izvora raznog značaja od g. 400 do 1300.

U vezi s tim zadacima završena su istraživanja u arhivima i bibliotekama u Splitu (1 naučni radnik u trajanju od 10 dana) i istraživanja u arhivima i bibliotekama u Rijeci (1 naučni radnik u trajanju od 10 dana).

Obavljani su poslovi sekretarijata za Međunarodni Repertorij i za Nacionalni Repertorij. Održavan je stalni kontakt s Egzekutivnim komitetom Repertorija u Rimu i s nacionalnim komitetima raznih zemalja učesnica radi izmjene naučnih iskustava i suradnje na pojedinim zadacima. Koordinacija rada je vršena i između triju akademija koje surađuju na tom zadatku, pa je u Institutu obavljena definitivna redakcija cjelokupne suradnje i vođeni svi ostali poslovi Međuakademijskog odbora za Repertorij (M. Kurelac).

4. Radilo se na obradi glagolskih isprava u Arhivu Akademije i pripremano za štampu opsežno djelo »Glagolski rukopisi Jugoslavenske akademije« (Vj. Štefanić).

5. Nastavljeno je inventiranje glagolskih rukopisa u Ljubljani, dok na Cresu i Lošinju taj zadatak nije izvršen zbog bolesti nosioca zadatka.

6. Obrađivani su glagolski eksponati za izložbu minijatura u Zagrebu (Vj. Štefanić).

7. Nastavljen je rad na monografiji o Rafaelu Levakoviću radi pripreme za štampu (Vj. Štefanić).

8. Dovršena je radnja »Severinska županija« (disertacija I. Erceg).

9. Prikupljena je arhivska građa iz XVII i XIX st. za čitavu tadašnju Hrvatsku o agrarnim problemima i seljačkom životu u našim domaćim arhivima; prikupljena je građa za oveću monografiju o gospodarskom i socijalnom značaju Jozefinskog katastra i o zemljišnom fondu uopće; dopunjavana ranija građa iz pomorsko-manufakturne problematike grada Rijeke i njegove okoline (I. Erceg).

10. Objavljene su monografije:

a) naučnoistraživalački rad o nekim privrednim i političkim pitanjima prekosavske Hrvatske u drugoj polovici XVIII st.;

b) o nekim elementima rente komorskih imanja u Vinodolu i Gorskom kotaru (I. Erceg).

11. Radilo se na opisu latinskih rukopisa Arhiva Jugoslavenske akademije tako da je taj rad sada pri kraju. Obrađen je najveći dio talijanskih i njemačkih rukopisa Akademijinog arhiva i priređen za štampu nastavak regesta isprava Arhiva do 1516. godine (J. Stipišić–M. Šamšalović).

12. Rad na temi »Društveni odnosi u Kotoru prema notarskim spisima do 1420.« (J. Stipišić).

13. Nastavljeno je skupljanje arhivske građe o pravnim institutima feudalizma na području banske Hrvatske (M. Šamšalović).

14. Izvršena su detaljna istraživanja i proučavanja izvora u vezi s radom na hrvatskoj historiografiji XV–XVI st. uz poseban studij međunarodne problematike historiografije epohe humanizma. S tim u vezi proučavana je historiografija te epohe u Italiji, Madžarskoj i Poljskoj radi komparativnog studija (M. Kurelac).

15. U vezi s izradom studije o našim srednjovjekovnim izvorima u izdanju Potthasta skupljen je materijal i izvršene predradnje za tu studiju, naročito s obzirom na sadašnje izdanje Repetorija srednjovjekovnih izvora (M. Kurelac).

16. Proučavana je naučna problematika srednjovjekovnog latiniteta s naročitim obzirom na njen suvremeni razvoj kod nas i u svijetu pa je u vezi s time izrađena i odgovarajuća bibliografija naučnih publikacija (M. Kurelac).

17. Proučavan je fond Giuseppe Praga u biblioteci Marciana u Veneciji na temelju detaljnih kataloga i izrađena je bibliografija i upotrijebljeni podaci iz ostavštine Praga za studiju o počecima hrvatske historiografije (M. Kurelac).

18. Nastavljen je naučnoistraživalački rad na turskim ispravama u Državnom arhivu u Dubrovniku radi obrade teme »Trgovina i proizvodnja soli« (S. Bajraktarević).

19. Za saveznu izložbu minijatura, koja se priprema u Zagrebu, izvršen je naučnostručni rad u vezi s orijentalnim minijaturama na kodeksima Orijentalne zbirke i Državnog arhiva u Zagrebu; redigirano je 15 kartona koji će poslužiti za opisni katalog te izložbe; vršene su ekspertize orijentalnih natpisa i više naučnih konzultacija (S. Bajraktarević).

20. Jedan je suradnik Instituta sudjelovao i ove godine na naučnim istraživanjima i rekognosciranjima arheoloških lokaliteta na otoku Hvaru (Markova spilja i Tor kod Jelse) s ekipom Arheološke sekcije I odjela Akademije (B. Čečuk).

Jedan suradnik prisustvovao je Međunarodnom kongresu bizantologa na Ohridu (M. Šamšalović), a tri suradnika na III kongresu jugoslavenskih historičara u Ljubljani (Ercegovac, Stipišić i Strasberger).

B) ARHIV JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

Fondovi Arhiva Jugoslavenske akademije služili su prvenstveno istraživanjima suradnika Instituta u vezi s naučnim zadacima i temama navedenim pod A), a oni Orijentalne zbirke posebno u naučnom, odnosno stručnom radu pod A 18–19. Arhivalije davane su na čitanje i vanjskim naučnim radnicima kojima su također vršene naučne usluge u obliku prepisivanja, mikrosnimanja arhivalija itd.

Uporedo je teklo i vršenje zadataka na sređivanju Arhiva.

Dovršeni su detaljni katalozi ostavština Koste Vojnovića (sign. XV–33), Gaje F. Bulata (sign. XV–34), Pavla Muhića (sign. XV–38) i Ivana i Vladimira Mažuranića (sign. XV–35).

Za Arhiv je nabavljeno 19 akata iz XVII–XVIII st., 6 zemljopisnih karata iz XVII–XIX st. i genealoška zbirka Kulmera.

Za filmoteku nabavljena su 4 mikrofilma:

1. glagolski brevijar g. 1491 (Biblioteca Marciana, Venezia); 2. Tranzit sv. Jerolima (Publična biblioteka, Leningrad); 3. Matej Karaman, Identità della lingua litterale slava. a. 1753. Rim (Arhiv Propaganda fide) i 4. Magyar Gazdaság történeti Szemle, Budapest 1896 (Magyar Tudományos Akad.).

Fototeka je povećana za 281 fotografiju arhivalija.

U okviru djelatnosti Akademijina Arhiva na području likovnih umjetnosti izrađena je bibliografija članaka i bilježaka o izložbama, likovnom životu, arhitekturi i arheologiji iz različitih dnevnika i časopisa, a bibliografski listići od drugog polugodišta 1958. do kraja 1961. god. razdijeljeni su prema temama, autorima članaka, lokalitetima i novinama. Registrirano je 657 izložaba održanih na području države i izložbe naših umjetnika u inozemstvu.

Zbirka kataloga povećana je za 192 kataloga, većinom na osnovu zamjene, a nabavljeni katalozi su svestrano evidentirani i uloženi u zbirku zajedno s pozivnicama, plakatima i ostalim prigodnim materijalom. Prema podacima Arhiva Ulrich izrađena su 32 popisa radova koji su bili izloženi na izložbama u salonu Ulrich u razdoblju od 1914–1919. g.

Popunjavani su kartoni kartoteke autora, naročito o izložbama koje su održane 1960. i 1961. g. Registrirana su 342 nova autora kojima su osnovani kartoni s biografskim podacima.

Za fototeku snimljena su 436 djela, dok su 38 fotografija darovali akad. slikar E. Kovačević i I. Orešković. Od Dušana Plavšića nabavljeno je kupnjom 70 razglednica po radovima Vl. Bukovca.

Za dokumentaciju sortirane su reprodukcije iz zbirke fototeke i preko 4000 reprodukcija i članaka nabavljenih od Jugopresa. Završen je rad na 700 fascikala zbirke reprodukcija.

Radilo se na sakupljanju i obradi bibliografije, dokumentarnog i likovnog materijala za razdoblje tzv. »Proljetnog salona« i na osnovu sakupljenog materijala sastavljen je prikaz historijata »Proljetnog salona« koji je štampan u katalogu »60 godina slikarstva i kiparstva u Hrvatskoj« (D. Baričević).

Obrađivan je dokumentarni i likovni materijal za izložbu »60 godina slikarstva i kiparstva u Hrvatskoj« i objavljen prikaz u katalogu te izložbe. Pregledana su 22 godišta Narodnih novina za potrebe dokumentarne zbirke i za građu o ličnostima i likovnom zbivanju u XIX i do polovice XX stoljeća (Vl. Tartaglia–Kelemen).

Laboratorij za restauraciju rukopisa i arhivalija

a) *Naučni i stručni rad.* Pripremljen je za štampu rad »Stare i suvremene tinte – njihova svojstva, kemizam i proizvodnja«; razrađena metoda za restauriranje rukopisa oštećenih od insekata i utvrđena optimalna mogućnost ispunjavanja rupa od crvotoča na dokumentima uz upotrebu japanskog papira; rađeno je na utvrđivanju sredstava i metoda za uspješno skidanje masnih i voštanih mrlja sa starog i suvremenog papira ekstrakcijom pomoću organskih otapala. Pripremni radovi za komparativno ispitivanje materijala za laminaciju (V. Hršak).

b) *Rad na restauriranju.* U toku godine restaurirane su svega 2603 listine, od toga klasičnim postupkom 2498 listova dokumenata, 10 grafika i jedan plakat. Laminirana su 94 lista.

Rad na restauriranju vršen je za Arhiv Jugoslavenske akademije, za Orijentalnu zbirku, za Bogišićevu zbirku u Cavtatu, za Povijesni muzej Hrvatske, za Kaptolski arhiv u Splitu itd.

c) *Stručno-pedagoški rad.* U toku siječnja 1961. bili su u Laboratoriju na praksi dva službenika Sveučilišne knjižnice u Zagrebu (mr. ph. N. Davidovski i tehničar T. Pranjić), a u početku listopada nastupila je dužnost u Laboratoriju preparator N. Mihalić.

Biblioteka Instituta

U protekloj godini iznosila je prinova knjiga i časopisa 540 svezaka, od toga 330 knjiga (256 zamjena, 52 poklona i 22 kupnje) i 210 časopisa (172 zamjene, 10 poklona i 28 kupnja).

Krajem godine biblioteka je imala svega 15.171 svezak (11.002 knjige i brošura i 4.169 časopisa).

Čitačima je izdano 965 naslova.

Biblioteka je vršila stalnu zamjenu sa 62 ustanove u zemlji i 63 ustanove u inozemstvu.

Prinova knjiga i časopisa izlagana je redovito u palači Akademije. Bibliografskom zavodu u Beogradu redovito su dostavljani bibliografski listići.

Knjigovežnica

U toku godine uvezano je ukupno 580 knjiga (za Historijski institut, Centralnu knjižnicu Akademije, Upravu Akademije, Orijentalnu zbirku, Jadranski institut itd.). U zajednici s Laboratorijem za restauraciju rukopisa restaurirano je 9 kodeksa i rukopisa (J. Preksavec).

Uz to su obavljani drugi knjigoveški poslovi.

HISTORIJSKI INSTITUT U DUBROVNIKU

Organizacija i sastav Instituta

Osim ustanove u Dubrovniku Institut ima i dvije posebne organizacijske jedinice: Bogišićevu biblioteku i muzej u Cavtatu i Pomorski muzej u Dubrovniku.

Rad u 1961. godini obavljao se prema ranije donesenim pravilima Instituta. Naučna djelatnost obavljala se u Odsjeku za društvene nauke i Odsjeku za proučavanje kulturne historije. Savjet Instituta kao organ društvenog upravljanja i direktor Instituta akad. Cvito Fisković rukovodili su cjelokupnim radom.

Izdavačka djelatnost

Predan je u štampu VIII broj »Anala Historijskog instituta u Dubrovniku«.

Naučna djelatnost

Radni sastanci

Naučni kolektiv Instituta održao je 13 radnih sastanaka. Na sastancima je pored rješavanja tekućih poslova zaključeno o suradnji nauč. sur. A. Marinovića i asistenta I. Mitića u »Pomorskom zborniku« što će se izdati u povodu 20-godišnjice Jugoslavenske ratne mornarice, zatim njihova suradnja i suradnja asistenta Obada u Zborniku Lukše Beritića i suradnja A. Marinovića u Korčulanskom zborniku.

Predavanja i naučni skupovi

U prostorijama Instituta održano je 14. III javno predavanje akad. Marka Kostrenčića o temi »Naša historiografija u vezi s najnovijim zbivanjima«; u vremenu od 12–22. VII međunarodni seminar »Univerzitet danas«; 29. VIII sastanak s grupom historičara iz južne Italije; u vremenu od 23–26. IX savjetovanje njemačkih i jugoslavenskih historičara i 10. XI sastanak redakcije Pomorskog zbornika u povodu 20-godišnjice JRM s predstavnicima brodarskih poduzeća s južnog Jadrana. Zajedno s Društvom pravnika u Dubrovniku Institut je organizirao predavanje akad. Ive Krbeka o temi »Problemi Ustavnog suda u socijalističkoj Jugoslaviji«, koje je predavanje održano u prostorijama Gradskog odbora SSRN 21. III.

Naučni kolektiv Instituta radio je na kolacioniranju ispisa za posebnu ediciju Instituta »Acta croatica«.

U rujnu mjesecu nastavljeno je s naučnim istraživanjem poluotoka Pelješca. Vršena su i manja arheološka iskapanja i postignuti su vrlo uspješni rezultati, koji će biti objavljeni u okviru »Povijesti Dubrovnika«.

Naučne veze

U toku godine pružena je pomoć Galeriji slika grada Zagreba »Benko Horvat« za izložbu »Slikarstvo XIX stoljeća u Hrvatskoj«, Državnom arhivu u Zagrebu i Sveučilištu u Oxfordu.

Institut je i dalje stupao u naučne veze s naučnim ustanovama u zemlji i inozemstvu i proširivao razmjenu publikacija, tako da ih sada prima 88 iz zemlje i 50 iz inozemstva.

Posebni naučni zadaci

Naučni radnici Instituta radili su na ovim posebnim zadacima:

a) Naučni suradnik A. Marinović u suradnji s Vinkom Foretićem, Josipom Lučićem i Gjinom Sukno obradio je raspravu iz epigrafike »Natpis iz XIV stoljeća u Dupcu kod Dubrovnika«. Završio je rasprave »Iz pravne prošlosti otoka Korčule« za VIII broj »Anala«, »Pomorsko-pravni propisi Dubrovačkog statuta« za Pomorski zbornik u povodu 20-godišnjice JRM i radio na posebnoj raspravi »Pravna povijest otoka Korčule s osobitim obzirom na stari statut«. Vršio je redaktorske poslove za »Zbornik Lukše Beritića« i obnovljeni časopis »Dubrovnik«. Od 6–12. IV prisustvovao je međunarodnom seminaru »IX Sedmice studija iz ranog srednjeg vijeka« u Spoletu (Italija). Radio je na terenu oko organizacije Zavičajnog muzeja u Blatu na Korčuli i skupa s direktorom Fiskovićem na naučnom istraživanju poluotoka Pelješca. Vršio je nadzor nad Bogišićevom bibliotekom i muzejem u Cavtatu.

b) Asistent Nada Beritić do razrješenja dužnosti, 28. II, radila je na raspravi o dubrovačkoj pjesnikinji Lukreciji Bogašinović.

c) Asistent Ilija Mitić radio je na istraživanju arhivske građe o konzularnim predstavnicima Dubrovačke Republike i na izradi kartoteke svih dubrovačkih konzula u vremenu od velikog potresa 1667. g. do pada Republike. Završio je radnje: »Dubrovačka konzularna služba od velikog potresa 1667. do pada Republike« za časopis »Zadarska revija«, »Dubrovački konzularni predstavnici u Sjevernoj Africi« za časopis »Naše more«, »Konzularna služba Dubrovačke Republike« za »Pomorski zbornik« u povodu 20-godišnjice JRM, »Veze Rugjera Boškovića s Dubrovnikom« za časopis »Naše more«. Vršio je redaktorske poslove za »Zbornik Lukše Beritića«. Od 6–12. IV prisustvovao je međunarodnom seminaru »IX Sedmice studija iz ranog srednjeg vijeka« u Spoletu (Italija), nakon toga obišao je dio arhiva i muzeja u Rimu i Veneciji. Vršio je snimanja raznih kulturno-historijskih i umjetničkih objekata za fototeku Instituta. Posebno je snimio sve vanjske spomenike na području općine Dubrovnik.

d) Asistent Stijepo Obad završio je rad »Stanovništvo Dubrovnika u doba pada Republike« za »Zbornik Lukše Beritića«. Radio je na prilogu o Narodnom preporodu u Dubrovniku za VIII broj »Anala«. Uređivao je list »Konavle« i surađivao u rubrici »Iz naše prošlosti«. Surađivao je u periodičnoj štampi Dubrovnika s prilozima iz povijesti Konavala. S ekipom Instituta za narodnu umjetnost iz Zagreba radio je na ispitivanju folklornog blaga Konavala. U Grudi (Konavle) održao je predavanje »Konavljani u narodnom preporodu u Dalmaciji«.

Ostali rad

a) *Biblioteka.* U prošloj godini nabavljeno je i zavedeno u dnevnik prinova 696 knjiga i časopisa. Na reviziji knjižnog fonda radili su svi naučni i stručni službenici Instituta pod vodstvom asistenta Obada. Revidirane su sve knjige odjeljenja »Ragusina« i dijela biblioteke Bizzaro. Nastavljen je rad na inventaru arhiva Hektorović–Nisiteo.

b) *Foto-laboratorij.* U prošloj godini učinjeno je 262 snimke historijskih i umjetničkih spomenika i spomenika NOB-a. Sređivana je i povećana fototeka za još 315 snimaka i negativa.

c) *Investicije.* Potpuno je završena asanacija od vlage bivšeg Kneževa dvora u Cavtatu.

d) *Razno.* Za zgradu Instituta (ljetnikovac Sorkočević) nabavljeni su portreti dubrovačkih kulturnohistorijskih ličnosti (Crijevica i Đorđića te spomen-slika u povodu smrti Luke Stullija).

Bogišićeva biblioteka i muzej u Cavtatu

Nakon provedene asanacije vlage u zgradi bivšeg Kneževa dvora izvršena je nova postava muzejskih zbirki, koje su sada ponovno otvorene za javnost. Po suvremenim bibliotekarskim principima katalogizirano je u prošloj godini 4345 knjiga i časopisa.

Nabavljena su tri nova izloška za lapidarij.

U biblioteci su radila dva naučna radnika iz zemlje i jedan iz inozemstva.

POMORSKI MUZEJ U DUBROVNIKU

Organizacijski rad

Djelovanje Muzeja organizacijski je usklađeno sa radom Historijskog instituta.

Izdavačka djelatnost

Izdana je posebna publikacija *Pomorski muzej Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku*, Zagreb 1961, str. 1–24 sa 29 reprodukcija.

Uz nekoliko manjih članaka objavljenih u Pomorskoj enciklopediji, časopisima Pomorstvo (Rijeka), Naše more (Dubrovnik) i Vijestima muzealaca i konzervatora Hrvatske (Zagreb) i drugdje, upravitelj J. Luetić je na temelju vlastitog arhivskog istraživanja objavio i ove radove:

»Prove di fortuna di navi Veneziane a Ragusa«, Bolletino dell' istituto di storia della società e dello stato Veneziano, II, Venezia 1960, str. 211–222 i

tri manja priloga povijesti pomorstva dubrovačkog kraja (Oporuka generala M. Đorđića, Dubrovački konzul A. Radović u Cagliari i Inventar dubrovačke pulake iz 1802, Beritićev zbornik, Dubrovnik 1960, str. 57–73).

Nadalje je J. Luetić predao u tisak za veliki Pomorski zbornik *Sažeti pregled povijesti pomorstva Dubrovačke Republike*, a već je u tisku od istog autora u najnovijem broju Anala Historijskog Instituta u Dubrovniku rad *»Spojnica antičkog sidra u Pomorskom muzeju u Dubrovniku«*.

Službenik Muzeja B. Moravec objelodanio je u 12. Prilozima povijesti umjetnosti u Dalmaciji, Split 1960, radnju *»Tragom medaljera Stjepa Vukativa«*, a predao je u tisak za Godišnjak Pomorskog muzeja Kotor članak *»Francusko novačenje pomoraca u Boki Kotorskoj«*.

Stručno-naučna djelatnost

Na temelju vlastitog arhivskog istraživanja upravitelj Muzeja upotpunio je mrežu konzulata Dubrovačke Republike u 17. st. i muzejsku postavu u odjelu pomorstva Dubrovačke Republike. Naučno su obrađeni neki muzejski predmeti i tiskane odgovarajuće legende i tumačenja izložaka u izložbenim odjelima 19. st. i parobrodarstva. Upravitelj Muzeja je završio istraživanja za obradu starog tipa jedrenjaka »filjuge« (feluke) i pripremio je arhivski materijal o pomorskoj djelatnosti konzulata Dubrovačke Republike u Trstu.

Upravitelj je učestvovao u redakcijskom i organizacijskom radu pri izdavanju velikog Pomorskog zbornika, koji će u 1962. izaći u izdanju Jugoslavenske akademije i dao svoj prilog u raspravama oko reorganizacije Više pomorske škole u Dubrovniku. Vršio je i glavne redaktorske poslove Beritićeva zbornika i časopisa »Dubrovnik«.

Naučne veze

Pružena je pomoć Vojnom muzeju JNA Beograd i Vojno pomorskom muzeju JRM Split, zatim The Mariners Museum Newport News, Državnom muzeju – Odjelu NOB Dubrovnik, Galeriji slika grada Zagreba »Benko Horvat«, Enciklopediji likovnih umjetnosti, redakciji Godišnjaka pomorstva Glavne uprave za pomorstvo FNRJ, P. Sprattu (London), W. Drapelli (Gdynia) i drugima.

Ostali rad

Izvršeno je nekoliko manjih restauratorskih zahvata na ugroženim muzejskim predmetima u vlastitoj restauratorskoj radionici (očišćeno je i preparirano brodsko zvono iz 1905. kao i željezne topovske kugle, bakrene posude za kuhanje na brodovima iz 18. st., bakrene žlice za topove iz 18. st. i drugo). Veće zahvate izvršila je restauratorska radionica Akademijinog instituta u Zadru restauriranjem dva veća uljana platna.

Muzej je sudjelovao u organiziranju »Pozdrav pomoraca predsjedniku Titu« kao i Dana mornarice.

Vršena je i proširena zamjena publikacija. Fond stručne knjižnice povećan je za 157 djela, odnosno 190 svezaka (bez časopisa).

Stručnom knjižnicom i pomorskim arhivom koristili su se naučni radnici iz Dubrovnika, Zagreba, Beograda, Ljubljane, Zadra, Splita i Sarajeva.

U Muzeju je radilo šezdeset devet naučnih radnika i studenata. Posebna pomoć pružena je studentima VPŠ pri obradi njihovih diplomskih radnja.

Ukupan broj posjetilaca je u 1961. g. 23.387. Prihod od ulaznica iznosi Din 436.000.–.

U inventar muzejskih predmeta ušlo je, što otkupom, što darovanjem, 23 prinove, 31 mikrofilm i 24 fotografije.

Muzejsko osoblje je vršilo redovno vodstvo i posjetiocima tumačilo izložbu. Posebna se pažnja obraćala tumačenju izloženih predmeta školskoj omladini, pripadnicima JRM i JNA. Vodstva su se obavljala na engleskom, njemačkom, talijanskom, češkom i španjolskom jeziku, a za opće informativne podatke o radu Muzeja i na turskom, grčkom i francuskom jeziku.

JADRANSKI INSTITUT U ZAGREBU

Izdavačka djelatnost

Izašlo iz štampe:

1. »Anali Jadranskog instituta«, sv. III.
2. »Zbornik za pomorsko pravo«, sv. V.
3. »Ženevske konvencije o pravu mora od 1958.«
4. »Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja« (per. časopis, brojevi 9, 10, 11 i 12).
5. J. Basioli »Naš tunolov na Jadranu«.

Naučnoistraživačka djelatnost

A) POMORSKO PRAVO

1. *Rad na dokumentaciji*

Nastavljen je redovan rad na sabiranju dokumentacije i na bibliografiji, kako za pomorsko tako i za ribarstveno pravo.

Rezultati tog rada su djelomično objavljeni u Zborniku za pomorsko pravo i u periodiku Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja.

Započeto je prikupljanje naših termina u cilju izrade jedinstvene terminologije za pojmove i izraze iz područja atomskog pomorskog prava i ekonomike nuklearnih brodova.

2. *Pomorsko privredno pravo*

a) Objavljena je rasprava »Kolizijska pravila za stvarna prava na brodu i postulat jedinstva brodskog statusa« (Pallua).

Pripremljen je referat o hipoteci na brod u izgradnji (Pallua).

b) Prikazi iz uporednog pomorskog prava i domaće i strane judikature objavljivani su u periodiku Instituta »Uporedno pomorsko pravo i pomorska kupoprodaja«, a suradnici Instituta su objavljene presude popratili kritičkim bilješkama.

c) Na temelju pripremnih radova suradnika Instituta sastavljeno je za kodifikacijsku komisiju za izradu Nacrta zakona o ograničenju odgovornosti brodara Sekretarijata SIV-a za saobraćaj i veze obrazloženje nacrta zakona o tom predmetu (Pallua–Jakaša).

d) Na sastanku Društva pravnika grada Zagreba i teritorijalne grupe Jugoslavenskog udruženja za pomorsko pravo u Zagrebu održano je predavanje o »Sistematici ugovora o iskorištavanju pomorskih brodova« (Katičić).

e) U zajednici s Institutom za međunarodno pravo i međunarodne odnose i s Katedrom za privredno i pomorsko pravo Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu osnovana je Radna grupa za proučavanje pravne problematike poslova s inozemstvom i pokrenuto je proširenje na interesirane krugove privrede.

3. *Međunarodno pomorsko pravo*

a) U okviru rada Međunarodnog pomorskog odbora na međunarodnoj kodifikaciji statusa trgovačkih brodova razrađen je materijal i objavljena studija u obliku prethodnog izvještaja za međunarodnu komisiju Međunarodnog pomorskog odbora kao okružnica spomenutog odbora nacionalnim granama i posebno u časopisu Bolletino di informazioni dell' Associazione Italiana di Diritto Marittimo br. 15, str. 26–29 (Pallua).

b) Izrađen je prijedlog izmjena naših propisa o obalnom moru s obzirom na odredbe Ženevske konvencije o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu od 1958.

Objavljene su studije »Vlast obalne države na pojedinim dijelovima mora prema Ženevskim konvencijama od 1958«, »Što je postigla Druga konferencija Ujedinjenih naroda o pravu mora«, »Ustav mora, Ženevske konvencije o vlasti na moru iz 1958« (Katičić).

c) Pripremljen je kritički prikaz savjetodavnog mišljenja Međunarodnog suda od 8. VI 1960. (Pallua).

d) Objavljena studija »The problem of the UN flag on the ships« u Godišnjaku Udruženja slušalaca Akademije za međunarodno pravo u Haagu, sv. 31, 1961, str. 43–56 (Sambrailo).

e) Institut je sudjelovao u studijskim pripremama za Međunarodnu konferenciju u Londonu (1962) za reviziju Međunarodne konvencije za suzbijanje zagađivanja mora naftom od 1954. i izrađeni su prijedlozi za reviziju spomenute konvencije (Sambrailo).

f) Suradnik Instituta sudjelovao je na ljetnom seminaru Akademije za međunarodno pravo u Haagu i ponovo je izabran za člana redakcije Godišnjaka Udruženja slušalaca Akademije za međunarodno pravo u Haagu (Sambrailo).

g) Na tečaju Katedre za ekonomiku FNRJ Ekonomskog fakulteta u Zagrebu za stručno usavršavanje na području pomorskog ribarstva održana su predavanja i objavljena skripta »Vlast na moru i prava obalnih država. Podjela mora i morskog bogatstva« (Katičić).

4. *Atomsko pravo*

a) Nastavljen je rad na bibliografiji atomskog prava.

b) Suradnici Instituta sudjelovali su u radu Državne radne grupe FNRJ na pripremama za XI diplomatsku konferenciju za pomorsko pravo održanu u Bruxellesu od 17. do 29. IV 1961.

U vezi s time bili su suradnici Instituta prof. V. Brajković i dr E. Pallua pozvani u delegaciju FNRJ, i to prvi kao šef delegacije, i u tom svojstvu sudjelovali na spomenutoj Bruxelleskoj konferenciji.

Na temelju toga i u vezi s tim objavljeni su i ovi radovi:

»Značenje konferencije Comité Maritime International 1959. u Rijeci« (Brajković);

»Međunarodna atomska agencija i odgovornost poduzetnika-brodara nuklearnih brodova« (Brajković);

»Pred XI diplomatsku konferenciju za pomorsko pravo« (Pallua);

»Riječka pravila u odnosu na Bruxelleske konvencije« (Pallua–Jakaša).

c) Objavljeni su još i radovi »Rezultati XI diplomatske konferencije za pomorsko pravo«, »Rad i rezultati Bruxelleske konferencije za pomorsko pravo« (Pallua).

»Simpozij o brodovima na nuklearni pogon u Taormini« (Filipović).

Po završetku Bruxelleske konferencije i u vezi sa zaključkom o održanju nove konferencije za isti problem, suradnici Instituta pozvani su da sudjeluju na pripremi i obradi materijala za slijedeću konferenciju, što su dijelom izvršili, a dijelom na tome još rade.

d) U vezi s istraživanjem problematike prijevoza fisilnih materija objavljen je rad »Nuklearne konvencije OEEC zemalja« (Filipović).

e) Radi što uspješnijeg rješavanja problema sa područja atomskog prava, a specijalno problema odgovornosti brodara nuklearnog broda i pravne problematike u vezi s odlaganjem radioaktivnih otpadaka, obrazovana je radna grupa sa predstavnicima Savezne komisije za nuklearnu energiju, Instituta za međunarodno pravo i međunarodne odnose, Instituta »Ruđer Bošković«, Instituta za medicinska istraživanja i drugih zainteresiranih ustanova. Rezultat rada ove grupe poslužio je suradniku Instituta (prof. Katičić) u raspravama na kombiniranom sastanku pravnog Panela Međunarodne agencije za atomsku energiju u Beču u rujnu 1961. Grupa je nastavila rad na pripremanju materijala za dalje sudjelovanje našeg predstavnika u Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju.

5. *Obrada općih načela transportnog prava s obzirom na pomorsko pravo*

Objavljen je rad »Subrogacija osiguratelja u transportnom osiguranju« (Jakaša).

6. *Ribarstveno pravo*

a) Rađeno je na raspravi: »Morsko bogatstvo i prava obalne države« (Sambrailo).

b) Dovršena je rasprava »Problem kontaminacije mora i biološkog bogatstva atomskim otpacima, te odgovornost država za štetu« (Sambrailo).

c) Objavljen je »Izvještaj o radu Jadranskog instituta JAZU u Zagrebu o problemu zagađivanja mora naftom i derivatima« (Sambrailo).

d) Održavane su stalne veze sa specijaliziranim agencijama Ujedinjenih naroda, Međudržavnom pomorskom savjetodavnom organizacijom u Londonu (IMCO) i Organizacijom za poljoprivredu i ishranu, Odjel za ribarstvo (FAO) i Generalnim savjetom za ribarstvo Mediterana.

e) Na tečaju Katedre za Ekonomiku FNRJ Ekonomskog fakulteta u Zagrebu za stručno usavršavanje na području pomorskog ribarstva održana su predavanja i objavljena skripta o značaju morskog ribolova i njegovog uređenja i o pravu ribolova (Brajković).

B) HISTORIJA I EKONOMIKA POMORSTVA I RIBARSTVA

1. Prikupljena je građa i započeta obrada opširne studije »Historija brodogradnje na istočnom Jadranu« (Kojić).

2. Sabirana je građa za radnju »Značenje Jadranskog mora kao svjetskog plovnog puta«.

3. Provedena je organizacija izrade opširne studije o ekonomskim potrebama, opravdanosti i mogućnosti povećanja prometa u našim lukama i pristaništima uvođenjem institucije slobodnih skladišta, zona ili luka, odnosno pristaništa. Ova je studija izrađena na osnovu ugovora zaključenog sa Sekretarijatom za saobraćaj i veze SIV-a. U radu stručne komisije obrazovane za izradu studije sudjelovao je i jedan predstavnik Instituta (Kojić).

4. Izvršena je redakcija, izrađene napomene i pripremljeno za štampu djelo »O ribolovu na istočnom Jadranu«, izvod iz 7 rukopisnih knjiga o historiji ribarstva od Ricarda d'Erca, kao nastavak već objavljenog izvoda iz dvaju rukopisnih knjiga istog autora »Dubinski ribolov« (Sambrailo).

5. Nastavljeno je prikupljanje materijala o razvoju svjetske krize pomorstva (1958–1961).

6. Pripremljena studija o podjeli austro-ugarske trgovačke mornarice poslije Prvog svjetskog rata (Sporazum Trumbić–Bertolini) dopunjena je novom arhivskom građom.

7. Na osnovu prikupljenog materijala o razvoju pomorstva u novim državama Azije i Afrike objavljen je članak »Saradnja s novooslobođenim pomorskim državama« (Kojić).

8. Sakupljena je građa i započeta obrada dizertacija splitske Ekonomske akademije (XVIII st.) o problematici ribarstva na istočnom Jadranu. Isto tako nastavljeno je sa sakupljanjem građe o postanku Dandolovog dekreta o ribolovu, od 1808. g. (Sambrailo).

C) POLITIČKA HISTORIJA

Dovršene su radnje:

1. Jadransko pitanje na Pariškoj mirovnoj konferenciji poslije potpisa ugovora o miru s Njemačkom 28. VI 1919. (Krizman).

2. Jadransko pitanje pred Privremenim narodnim predstavništvom SHS (Šepić).

3. Pitanje jugoslavensko-talijanskih odnosa na Jadranu i M. Marjanović (Šepić).

4. Jugoslavenski pokret i M. Marjanović 1901–1919. (Šepić).

5. Međunarodno priznanje Kraljevine SHS (Krizman).

6. Spomenica A. Trumbića Wilsonu o pitanjima jugoslavenske države 1918. (Krizman).

7. Austro-ugarska diplomacija u danima agonije Dvojne Monarhije (Krizman).

8. Na osnovu prethodnih radova i novo sabrane građe objavljena je knjiga »Supilo diplomat« (Šepić).

Prikupljana je dalja građa i nastavljena obrada opširnijih rasprava:

1. Italija i jugoslavensko pitanje 1914–1918. (Šepić).
2. Podjela austro-ugarske ratne mornarice poslije prvog svjetskog rata (Krizman).
3. Prikupljana je arhivska građa i literatura:

a) o Rapallskom ugovoru 1920. i Rimskim ugovorima 1924. i o izborima 1907. u Istri (Šepić).

b) o Rimskim ugovorima Pavelić–Mussolini 1941. (Krizman).

Ostala djelatnost

1. Nastavljeno je prikupljanje podataka o talijanskom neoiredentizmu prema Istri, Rijeci i Dalmaciji na osnovu pisanja talijanskih novina i periodičnih časopisa.

2. Jedan suradnik boravio je s delegacijom u Beču i sudjelovao u pregovorima s austrijskom delegacijom za izvršenje arhivske konvencije iz 1923. i restituciju kulturnih dobara odvučenih iz Jugoslavije u toku drugog svjetskog rata.

3. Jedan suradnik, kao izaslanik Državnog sekretarijata za inostrane poslave, radio je u biblioteci (arhivu) Evropskog centra Ujedinjenih naroda u Ženevi.

SJEVEROJADRANSKI INSTITUT ZA ETNIČKE ODNOSE, HISTORIJU I EKONOMIJU U RIJECI

Organizaciona pitanja

U toku godine održano je pet sjednica Savjeta Instituta. Formirane su tri komisije, i to za ekonomiju, historiju i demografiju. U komisijama sudjeluje 25 vanjskih suradnika Instituta. Sa svakom komisijom održan je po jedan sastanak na kojem se utvrdio program rada.

Izrađena su i odobrena nova Pravila Instituta, a rad u Institutu je reorganiziran i prilagođen novim zadacima.

Popunjena su dva predviđena radna mjesta za historiju.

Rad u Institutu se obavlja u dva odsjeka, i to odsjeku za historiju i demografiju i odsjeku za savremenu ekonomiku.

Izdavačka djelatnost

1. Ilegalne organizacije u Istri i Slovenskom primorju i djelatnost Specijalnog tribunala za zaštitu države (1927–1936). Rad se nalazi u štampi.
2. Dovršen je rad na temu »Snabdjevanje mletačkog arsenala drvom iz Istre« (Carratada carrigiorum Arsenatus). Rad je recenziran i prihvaćen od I odjela Akademije za objavljivanje u prvom broju »Problema« Sjeverojadranskog instituta u Rijeci.
3. Dovršen je rad »Dopune objavljenim kodeksima Loredanskih terminacija za Barban i Rakalj«.
4. Dovršen je rad »Galijoti i ratni brodovi na vesla u našoj prošlosti« i predan redakciji Pomorskog zbornika koji će se izdati prigodom 20-godišnjice Dana mornarice.
5. Dovršen je rad »Barbanski kapituli iz 1548. godine«.
6. Dovršen je rad »Analiza rentabiliteta stajaćih tunera na sjeveroistočnoj obali Jadrana«.

A) HISTORIJA

Naučnoistraživalačka djelatnost

U nastavku i dopuni rada na naučnoj raspravi o agrarnim odnosima na velikom pazinskom feudu (srednja Istra) u XVI i XVII. st. istraživana je arhivska građa. Ustanovljena je i dobavljena arhivska građa i dokumentacija iz XVI. st. iz Državnog arhiva u Beču i Državnog arhiva u Trstu, koja će omogućiti cjelovitiju studiju i prikaz feudalnih odnosa na tom području. Izvršena su također ispitivanja na terenu.

U proučavanju problematike narodnih pokreta i političkih stranaka u Istri u XIX st. vršena su istraživanja u Državnom arhivu u Zagrebu i u Historijskom arhivu u Rijeci, te konzultirana potrebna literatura i štampa.

Za razdoblje između dva rata izvršen je izbor građe iz procesa vođenih pred Specijalnim tribunalom za zaštitu države. Za isto to razdoblje nastavljena su istraživanja u Državnom arhivu u Ljubljani, Vojnohistorijskom institutu u Beogradu i u arhivima u Zagrebu. Pored toga su prikupljeni podaci i vršene konzultacije na području Istre i Slovenskog primorja. Na osnovu izvorne dokumentacije i literature pristupilo se obradi i sastavljanju koncepta o gospodarskom stanju, socijalnoj i etničkoj strukturi stanovništva, o razvitku i radu političkih stranaka itd. Istre i Slovenskog primorja (Julijske krajine) između dva rata.

Sređena je sva prikupljena građa za obradu teme »Snabdjevanje mletačkog Arsenala drvom iz Istre«, pregledana sva raspoloživa literatura koja je dolazila u obzir za pravilnu obradu ove teme i izrađen koncept rukopisa.

Građa pronađena u Arhivu JAZU u Zagrebu koja se je odnosila na Barban i Rakalj sređena je, izdvojene sve terminacije, izrađen uvodni prikaz prilika, pravnih i ekonomskih te sastavljen rukopis za objavljivanje.

Za rad »Galijoti i ratni brodovi na vesla u našoj prošlosti« pregledana je i regestirana sva objavljena građa koja se odnosi na naše obalne gradove. Istovremeno je proučena sva historijska literatura do koje se moglo doći a koja se odnosi na te gradove. Istraživanjima u Državnim arhivima u Zadru i u Dubrovniku dopunjena je ta građa novom još neobjavljenom. Po sređenju tog materijala izrađen je rukopis.

Tokom mjeseca studenog i prosinca vršena su istraživanja u »Archivio di Stato« u Veneciji i u »Archivio di Stato« u Trstu radi pronalaženja potrebne građe i upotpunjivanja već postojeće o »Položaju seljaka na imanjima opatije s. Mihovila na Limu u toku XVI i XVII st.«. Istovremeno pregledana je i regestirana historijska literatura i objavljene zbirke građe.

Prigodom studijskog boravka u Veneciji izvršena su i orijentaciona istraživanja u pogledu opsega postojeće građe za rudarstvo Venecije, te je prikupljena i bibliografija djela sa tog područja radi pravilnog usmjerenja radova na temu »Rudarstvo u Istri u prošlosti«.

Transkribiran je kodeks »Spisi buzetskog notara Martina Sotolicha« (1442–1517). Pisan je kurzivnom kancelarijskom goticom iz kraja XV i poč. XVI stoljeća. Kodeks je važan za osvjetljivanje demografskih, ekonomskih i sudsko-upravnih prilika Buzeta i buzetskog kraja. U uvodu će se obraditi gradivo spomenutog kodeksa s demografskog, ekonomskog i pravnog aspekta.

Radi započetog rada na pripremanju zbirke dokumenata za historiju Istre i Primorja po stoljećima izvršen je informativni pregled arhiva u Pazinu, Kopru, Ljubljani i kaptolskih arhiva u Poreču i Rovinju.

Ostali rad

Sudjelovanje u komisijama Instituta za historiju i demografiju. Suradnja u historijskim časopisima, Jadranskom Zborniku, Vjesniku Historijskog arhiva u Rijeci i drugim.

Suradnja s kulturnim i naučnim ustanovama u Rijeci i drugim mjestima u našoj zemlji.

Učešće u Zborniku pomorstva uz 20-godišnjicu mornarice.

Učešće u Zborniku o 100-godišnjici istarsko-dalmatinskog preporoda.

B) SUVREMENA EKONOMIKA

Naučnoistraživalačka djelatnost

U toku godine prikupljeni su podaci potrebni za obradu planom predviđenih tema u 1961. godini. Učinjeno je slijedeće:

1. Pribavljeni su podaci o cjelokupnom ulovu na području FNRJ za razdoblje 1954–1959. godine po područjima i vrstama.
2. Pribavljeni su podaci o ulovu na područjima kotara Kopar i Buje te NR BiH i NR CG za godine 1947–1954.
3. Pribavljeni su podaci o kretanju ulova po vrstama i brodovima na području kotara Rijeka, dok su ranije prikupljeni takvi podaci, u toku 1961. godine obrađivani radi njihove dalje upotrebe. (Podaci se odnose na poduzeća u Krku, Rabu, Crikvenici i Kraljevici).
4. Pribavljena je dokumentacija o poslovanju najvažnijih ribolovnih poduzeća kotara Rijeka za 9 mjeseci 1961. godine.
5. U toku rada nalazi se tema »Organizacija ribolova na području kotara Rijeke«.

Ostali rad

Sređivanje arhiva iz područja ribarstva koji su otkupljeni od privatnih lica.

Suradnja s vanjskim ustanovama u obradi određenih tema prema traženju istih.

Suradnja sa zainteresiranim privrednim organizacijama.

Biblioteka i rad na bibliografiji

Po svim referadama nastavljeno je prikupljanje bibliografskih podataka iz svih naučnih grana kojima se bavi Institut.

U toku godine izvršeno je sređivanje bibliografskih kartica po abecednom redu, po lokalitetima i po strukama, te je obuhvaćeno ukupno oko 5000 bibliografskih jedinica.

Biblioteka Instituta posjeduje prema inventarskoj knjizi 6771 knjigu, časopisa i novina.

U godini 1961. nabavljeno je novih 189 knjiga, časopisa i novina.

Fotolaboratorij

U 1961. godini izvršeno je cca 3800 povećanja, 120 kopija, 40 reflektografskih kopija, 30 dijanegativa, 70 dijapozitiva, 150 crno-bijelih snimaka, 75 color-snimaka, 1150 reprodukcija i razvijeno 2615 snimaka i reprodukcija.

INSTITUT ZA NACIONALNU ARHEOLOGIJU U SPLITU

Naučna djelatnost

Nastavljena je klasifikacija kovinskih predmeta i izrada administrativnog i stručnog inventara. Sređivanje i dopunjavanje fototeke arheološkim lokalitetima i muzejskim eksponatima, nastavilo se i ove godine.

Naučnoistraživalački rad na terenu

Najvažnija ovogodišnja arheološka iskapanja vodila su se na Bribirskoj glavici, a trajala su pola godine. U radu Instituta sudjelovali su dr Josip Korošec za prethistorijska istraživanja, a dr Mate Suić za antikna. Ekipa je povremeno imala i jednog antropologa.

Prethistorijsko istraživanje vršilo se na dvije veće sonde, koje su iznijele veliku količinu artefakata, naročito iz brončanog doba. Na području antike pristupalo se ogoljavanju megalitskog bedema sa vanjske i unutrašnje strane, te se riješio problem, čini se, glavnog ulaza Varvarije. Na srednjovjekovnom segmentu radilo se na više mjesta. U prvom redu otkriven je dio perifernog srednjovjekovnog bedema, a zatim se otkrio prostran samostan i crkva, odakle je poteklo mnogo dekorativnih ulomaka. U i oko oba objekta pronašla su se 94 groba u kojima je bilo priloga. Ispred otkrivenog ulaza u Varvariju pronašla se starohrvatska nekropola, od koje je pretraženo 70 grobova. U grobovima je bilo dosta predmeta, uglavnom nakita. Na tjemenu Glavice očišćena je turska kula, u kojoj se pronašao top. Istodobno vršila se konzervacija, i to srednjovjekovnih objekata: perimetralnog bedema, jedne profane zgrade, crkvice i novootkrivenog samostana i crkve, a zatim turske kule i mletačkih zidova do nje.

Jedan dio ekipe nastavio je arheološko iskapanje nekropole u selu Biljanima na položaju Begovača, gdje se otkrilo još 100 grobova, u kojima se pronašlo dosta nakita i starohrvatskog oružja. Usput se vršila i konzervacija pronađene crkve.

U ovogodišnjim radovima su učestvovali direktor, kustosi, konzervator i preparator.

Ostali rad

Glavni problem još uvijek je izgradnja zgrade Instituta i njegova muzeja. Uprilično se nekoliko sastanaka u vezi s pitanjem izgradnje, a ponuđeni idejni plan nije se mogao usvojiti. Zato se sada kombinira s drugim, susjednim položajem, pa su preventivni radovi u toku.

INSTITUT ZA HISTORIJSKE I EKONOMSKE NAUKE U ZADRU

Organizacija i sastav

Prema novim propisima o financiranju naučnih ustanova izvršena je izmjena i dopuna pravila ovog Instituta, koji je tom prilikom dobio određeniji naziv

Savjet, koji s direktorom upravlja Institutom, održao je tri sjednice. Za predsjednika Savjeta u novom izbornom periodu ponovno je izabran akademik Grga Novak.

Savjetodavni je odbor u istom sastavu, kao i lanjske godine. Naučno-stručni kolektiv ustanove održao je 6 sastanaka.

Institut je vršio svoju djelatnost u osam radnih odsjeka: I. uprava, II. uredništvo »Radova« i ostalih publikacija, III. odsjek za društvene nauke, IV. odsjek za povijest i književnost, V. odsjek za filologiju, VI odsjek za etnografiju i muzički folklor, VII. odsjek za likovne umjetnosti i VIII. knjižnica i arhiv.

U vezi s radom odsjeka postoje zbirke, atelje za restauriranje umjetnina, fotolaboratorij i predavaonica. Vanjski su suradnici stručno grupirani i obuhvaćeni u izvršenju zadataka.

Posebno je u koordinaciji JRM, pomorske privrede i Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti formiran odbor za izdanje Pomorskog zbornika povodom 20-godišnjice Dana mornarice čiji je izvršno-organizacijski i urednički organ ovaj Institut.

Izdavačka djelatnost

Izdana je jedna publikacija i to:

»Radovi« sv. VIII, koji je posvećen 100-godišnjici narodnog preporoda u Dalmaciji. Od 16 autora 9 su iz Zadra, 5 iz Zagreba, 2 iz Splita. Po strukama članci su iz: povijesti političke 6, kulturne 2, povijesti književnosti 2, bibliografije 2, po 1 iz povijesti umjetnosti, medicine, filologije, muzike i historiografije.

Za tisak je priređena druga knjiga Djela, a u pripremi je Pomorski zbornik.

Naučna djelatnost

III. odsjek

a) Produženo je skupljanje podataka NOB iz okolice Zadra.

b) Obrađeno je bibliografski 120 plakata izdanih u Zadru do 1830.

c) Istražen je rad Pravnog fakulteta u Zadru za vrijeme francuske vladavine i sabrana o tome arhivska građa u prijepisu.

d) Proučena su vrela o proizvodnji soli na Pagu u prvoj polovini XVII st. i u vezi s tim napisana radnja (N. Čolak).

e) Sabrana je i proučena građa o pomorstvu Zadra i napisane su radnje o pomorstvu do pada Mletaka (N. Čolak), kroz XIX st. (dr Vj. Maštrović), između dva rata (sur. Inst. dr L. Kos).

f) Prikupljeni su arhivski podaci o ribarstvu u Dalmaciji do kraja XVIII st. i o tome je napisana radnja (N. Čolak).

g) Počelo se sa sabiranjem građe o trgovini Dubrovnika s Trstom i Zadra s Genovom.

h) Skupljen je arhivski materijal o trgovini bosanskog pašaluka s Dalmacijom do kraja XVIII st. i o tome napisana radnja (S. Traljić).

i) Upotpunjena je građa o Obrovcu, Vrani i Skradinu pod turskom upravom iz mletačkih ustanova.

j) Regestirano je 59 spisa iz Dragomanskog fonda u Historijskom arhivu u Zadru.

k) Dovršeno je regestiranje spisa iz Historijskog arhiva u Zadru (presidijalni i tajni spisi) koji se odnose na period narodnog preporoda u Dalmaciji.

l) Proučen je rad nekih preporoditelja u Dalmaciji i o njima napisane radnje: Miho Pavlinović, Ivan Danilo, Natko Nodilo (S. Traljić), Stjepan Ivičević (R. Vidović) i dr.

m) Sabrana je i proučena građa o odnosu činovnika u Dalmaciji prema narodnom preporodu i o tome napisana radnja (surad. Akademije dr Vjekoslav Maštrović).

n) Obavljena su arhivska istraživanja o uskočkim upadima na zadarskom području i o tome napisana radnja (sur. Instituta A. R. Filipi).

nj) Djelomično je istraženo pomorstvo Silbe i Premude, i o tome napisana radnja (Vl. Cvitanović).

o) Kroz cijelu godinu obavlja se rad, istraživanje i organizacija pisanja rasprava (oko 80) o razvoju našeg pomorstva kroz stoljeća na cijeloj našoj obali. Te rasprave ulaze u Pomorski zbornik, koji se izdaje povodom 20-godišnjice Dana mornarice u 1962. g.

p) Pružena je suradnja Leksikografskom zavodu (EJ i Bibliografija).

r) Regestirani su spisi iz Historijskog arhiva u Zadru o pomorstvu za vrijeme francuske vladavine, kao i kontrolirani dosadašnji podaci o tome.

s) Izvršeno je sistematsko evidentiranje arhivske građe o pomorstvu Dalmacije, koja je u jednom dijelu i mikrofilmovana, i to iz ustanova u Mlecima (Archivio di Stato. Marciana i Museo Correr), Napulju, Rimu, Milanu i Genovi. Izvršeno je dosada 11.000 mikrosnimaka.

š) Omogućeno je istraživanje nacrta bivših utvrda na našem jadranskom pojasu u ustanovama u Beču, te je izvršeno 505 mikrosnimaka.

t) Nabavljeni su razni vrijedni predmeti za pomorsku zbirku zadarskog područja. Dosadanji odbor zbirke proširen je, kao Odbor za pomorstvo zadarskog područja.

IV odsjek

a) Dovršeno je istraživanje rada preporoditelja Mihe Pavlinovića kao književnika, te o tome napisana radnja (sur. Inst. prof. J. Ravlić).

b) Isto tako proučen je rad književnika Ivana Despota, kao prevodioca i napisana radnja (sur. Instituta dr G. Bujas).

c) Regestirana građa iz pres. spisa Historijskog arhiva u Zadru o nekim našim književnicima koji su djelovali u preporodno vrijeme u Dalmaciji (A. Kuzmanić, P. Preradović, I. A. Kaznačić i dr.).

d) Istraženo je osnivanje i razvoj pučke književnosti na zadarskom području u XIX st. do 1918. g., te o tome napisana radnja (sur. Akademije Vj. Maštrović).

e) U suradnji s Institutom za književnost Akademije organizirana je komemorativna izložba književnika boraca u Zadru.

V odsjek

a) Prikupljena je jezična građa u mjestima Brguljama i Zapuntelu na o. Molatu.

b) Sređen je znatan dio jezičnog materijala sa zapadnih zadarskih otoka, te će biti objavljen.

c) Nastavljeno je s prikupljanjem nepoznatih riječi u »Glasniku dalmatinskom« g. 1854, te je ispisano 380 riječi za suplemente Rječnika Akademije.

VI odsjek

a) Sakupljena je i proučena građa o muzičkom životu grada Zadra za vrijeme nar. preporoda u Dalmaciji i o tome napisana radnja (J. Bezić).

b) Proučena sabrana građa o tome kako se more i pomorci javljaju u narodnoj muzičkoj tradiciji, te napisana radnja (I. Bezić).

c) Sabrana i sređena građa za utvrđivanje napjeva zadarske pučke pjesme »Blagoslovi, Bože, Zadar« iz XVII st.

d) Pregledana je i prema strukama sređena ostavština zadarskog Filharmonijskog društva, koja se čuva u Historijskom arhivu u Zadru.

e) Vrši se katalogizacija etnomuzikološke i muzičke bibliografije po podstrukama.

VII odsjek

a) Restaurirano je 18 umjetnina, od toga 15 slika (7 tempere na dasci i 8 na platnu), srebrni oltar i 2 srebrna križa iz XV st. Slike su: 4 iz Zadra, po 1 iz Luke, Sali

na Dugom otoku, Biograda, Islama Grčkog, Cavtata, Krapnja, Tkona, Nina, Zagreba i Ugljana. Srebrni križevi iz Božave, a srebrni oltar iz Zadra.

b) Vršeno je istraživanje zidnih slikarija u crkvi sv. Krševana u Zadru i obavljen nadzor nad radom oko konzerviranja sjevernog zida u istoj crkvi.

c) U radu je 8 umjetnina: po 1 iz Zadra i Tkona i veliki poliptih od 5 slika iz Makarske.

d) Izvršen je pregled i popis umjetnina općine Pag.

e) Nabavljen je i adaptiran bazen za uništavanje crvi.

f) Uz pomoć Savjeta za kulturu NRH nabavljena je krupnija oprema za rad na konzerviranju zidnih slikarija.

g) Organizirana je i postavljena izložba u gradskoj loži u Zadru restauriranih umjetnina kroz tri godine rada Restauratorskog ateljea ovog Instituta. Izdan je plakat i katalog.

h) Komisija za uređenje zbirke »Zlato i srebro Zadra« održala je 4 sjednice. Pošto su dobivena sredstva, pristupilo se završnim radovima na uređivanju dvorana za tu zbirku.

i) Izrađen je i postavljen trezorski ormar za smještaj i čuvanje riznice bivše katedrale u Ninu na način da bude pristupačna posjetiocima. Za ovaj rad materijalnu je pomoć Institutu pružio Savjet za kulturu NRH.

Knjižnica

Fond knjižnice iznosi 7.100 svezaka, od toga je nabavljeno u ovoj godini 382 djela sa 739 svezaka i to: zamjenom 549. darom 130 i kupnjom 60.

Knjižnica ima sve potrebne kataloge i odjele: knjiga, rijetkosti, brošura, periodika i geografskih karaka.

Arhiv, fototeka i filmoteka posebno se vode, te im je fond upotpunjen.

Naučnoistraživalački rad na terenu

a) Nastavljen je pregled knjižnica glagoljaša u primorskom pojasu zadarskog područja.

b) Vršena su istraživanja starih zadarskih plakata u ustanovama u Rijeci, Dubrovniku, Ljubljani, Splitu i dr.

c) Fotografirani su i pregledani objekti u Zadru, Ninu, Vlašićima (o. Pag), koji se odnose na pomorstvo.

d) Magnetofonski je snimljen govor na o. Ugljanu (Kukljica, Kali, Preko, Poljana, Sutomišćica, Lukoran i Ugljan), na Molatu (Molat, Brgulje, Zapuntel) i na Silbi.

e) Kod terenskog istraživanja na o. Silbi snimljeno je 30 primjeraka narodne vokalne muzičke tradicije, a na zadarskom kopnenom području i na o. Hvaru, u komparativne svrhe 32 primjera.

f) U popis magnetofonskih snimaka VI odsjeka unijeto je 215 primjera nar. pjevanja i svirania svaki s pooratnim stručno-analitičkim komentarom.

g) Utvrđeni su i preneseni u Pom. zbirku neki predmeti iz Zadra i okolice.

h) Izvršena arheološka istraživanja kraj Vrsi (opć. Nin).

Ostali rad

a) Održali su predavanje u Institutu: akad. Branimir Gušić 2 predavanja, i po jedno akad. Marko Kostrenčić, surad. Akademije prof. Marijana Gušić, dr Vjekoslav Maštrović i asistent Dubravko Jelčić. Izvan Instituta u Zadru održali su 3 predavanja sur. Akademije dr Vj. Maštrović i asistent Jerko Bezić 1 predavanje.

b) Raznim znanstvenim ustanovama i naučnim radnicima pružena je pomoć u radu, od toga napose 40-ici znanstvenih radnika koji su radili u Zadru i okolici uz izravno pomaganje Instituta, ukupno 175 dana.

c) Institut sudjeluje u proslavi 100-godišnjice Preporoda u Dalmaciji, koju organizira Matica hrvatska u Zagrebu. Surađuje se u zborniku rasprava koji se tim povodom priređuje.

d) Naučni radnici Instituta pomažu predavanjima Filozofskom fakultetu, Muzičkoj školi i Gimnaziji, kao i suradnjom u Naučnoj biblioteci u Zadru. Objavili su i razne publicističke članke. Znanstvenim prilozima surađuju u Arhivskom vjesniku, Vjesniku bibliotekara Hrvatske, Bibliotekaru Srbije, Našim starinama, Historijskom zborniku, Pomorstvu, i dr.

e) Institut i nadalje sudjeluje u upravi Nacionalnog parka »Paklenica«. Njegov predstavnik pomaže u radu kotarske i općinske turističke organe, kao i društva.

Građevna djelatnost

a) Dovršena je izmjena krova na glavnoj zgradi, napose limarski poslovi.

b) Dovršeni su mehaničarski i zidarski radovi za smještaj riznice u Ninu.

EKONOMSKI INSTITUT U ZAGREBU

Organizacija Instituta

Ekonomski institut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti najmlađa je ustanova Akademije. Odluku o osnivanju Instituta donijelo je Predsjedništvo Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 2. VII 1959. godine, a istu je potvrdio Savjet za naučni rad NRH svojom odlukom od 19. V 1960. godine. Savjet Ekonomskog instituta konstituirao se na sjednici od 3. IV 1961: za predsjednika Savjeta izabran je dop. član Dušan Čalić, a za zamjenika predsjednika akademik Mijo Mirković.

Na sjednicama Savjeta prihvaćena su, između ostalog, Pravila Instituta, sistematizacija radnih mjesta i program njegova rada, te primljeni suradnici.

Sam Institut je počeo rad 1. VI 1961. godine. Krajem 1961. godine u Institutu je radilo 7 osoba. Vodstvo Instituta povjereno je dru Vladimiru Stipetiću, i to od 1. V 1961. kao privremenom vršiocu dužnosti direktora, a rješenjem Predsjedništva Akademije od 12. X kao stalnom direktoru.

Naučna djelatnost

Pravilima Instituta povjereni su Institutu slijedeći zadaci:

1. izrađuje i usavršava metode, putove i načine teoretskog proučavanja problema razvitka proizvodnih snaga narodne privrede FNRJ;

2. Proučava razvitak proizvodnih odnosa u FNRJ, socijalističkog vlasništva i privredne samouprave;

3. ispituje usporedno kretanje proizvodnih troškova i cijena proizvoda i usluga u pojedinim privrednim granama, strukama i pojedinim poduzećima i proizvodima u raznim proizvodnim područjima, kao i ekonomsku efikasnost kapitalnih privrednih ulaganja;

4. istražuje kretanje proizvodnosti rada u privredi FNRJ i NRH, kao i uvjete i utjecaje takvog kretanja, osobito utjecaj nagrađivanja rada na proizvodnost rada i njihovo uzajamno djelovanje;

5. ispituje utjecaj tehničkog napretka na proizvodnost rada i razvitka socijalističkih društvenih odnosa i posebno utjecaj mehanizacije, automatizacije sa elektronikom i korištenje atomske energije;

6. proučava ekonomičnost razmještaja proizvodnih kapaciteta i proizvodnih snaga u narodnoj privredi FNRJ i osobito u privredi na području Narodne Republike Hrvatske, kao i probleme regionalnog privrednog razvoja;

7. vrši usporedno proučavanje sistema, metoda i načina planiranja i osobito učinak pojedinih stavova i tekovina planiranja u FNRJ;

8. proučava i daje prijedloge u vezi s ekonomsko-teoretskom i praktičnom problematikom narodne privrede FNRJ;

9. objavljuje rezultate svog naučnog i stručnog rada kao i rezultate istraživanja iste problematike drugih ustanova i pojedinaca u periodičkim i drugim publikacijama Instituta, vodeći računa o njihovu značenju za nacionalne, društvene i kulturne interese Jugoslavije i Hrvatske;

10. radi na usavršavanju naučnog i stručnog kadra i stvaranju naučnog i stručnog podmlatka;

11. pruža pomoć u pitanjima organizacije i vršenja nastave iz nauka koje ulaze u plan rada Instituta, dajući napose svoje preporuke za unapređenje te nastave na odgovarajućim fakultetima Sveučilišta u Zagrebu i drugim visokim učilištima;

12. razvija uopće naučnu i stručnu suradnju s odgovarajućim naučnim i stručnim ustanovama, organizacijama i pojedincima u zemlji i inozemstvu.

U sklopu tih zadataka suradnici Instituta radili su u 1961. godini na slijedećim temama:

1. Razvitak tehnike i privredni razvoj FNRJ, sa posebnim osvrtom na razvoj i značenje automatizacije (dr D. Čalić).

2. Ekonomska analiza proizvodnje, zaposlenosti i proizvodnosti rada u jugoslavenskoj poljoprivredi 1910–1961. godine, te utvrđivanje proizvodne funkcije za poljoprivredu u pojedinim vremenskim periodima (dr V. Stipetić).

3. Proces stapanja gospodarstava Istre s njenim zaleđem (J. Paden).

4. Ispitivanje stupnja i dinamike razvoja privrede socijalističkih zemalja u poslijeratnom razdoblju i analiza sistema planiranja u tim zemljama (Lj. Marošan).

5. Uloga aluminijske industrije u privrednom razvitku FNRJ (B. Rakuljić).

Rad vanjskog suradnika dr Dušana Čalića spreman je za štampu i nalazio se krajem 1961. godine u postupku recenzije. Na ostalim radovima nastavit će se rad i u toku 1962. godine.

Ostali rad Instituta

Prostorije: Institut je adaptirao prostorije u Tomašićevoj 12 (negdašnje prostorije Muzeja za povijest farmacije). Ovo je rješenje privremeno, jer su prostorije razmjerno male u odnosu na predviđeni obujam rada.

Biblioteka. Institut je pristupio osnivanju Ekonomske biblioteke za potrebe svojih suradnika. U toku 1961. godine nabavljeno je 247 knjiga i 87 svezaka statističkog i drugog materijala. Primano je 25 raznih časopisa i biltena.

Naučni sastanci i putovanja

Dr Vladimir Stipetić prisustvovao je naučnom sastanku, organiziranom od UNESCO-a na kojem su naučni radnici s područja društvenih nauka raspravljali o problemima privredno nerazvijenih područja Italije i Jugoslavije. Na ovom savjetovanju on je podnio referat o ekonomskim pitanjima problema prelaska nedovoljno zaposlene radne snage u poljoprivredi u nepoljoprivredna zanimanja i problema stvaranja domaćinstava radnika seljaka.

Dr Vladimir Stipetić prisustvovao je i II konferenciji eksperata o projekcijama poljoprivredne proizvodnje, koja se održavala od 27. XI do 1. XII 1961. u Ženevi, na kojoj je podnio referat o metodama i tehnici poljoprivrednog planiranja u Jugoslaviji.

POMORSKI MUZEJ U SPLITU

Izdavačka i naučna djelatnost

U toku 1961. godine uglavnom se radilo na »Pomorskom zborniku«, koji će izići povodom 20-godišnjice naše ratne i trgovačke mornarice. Tako su dovršena i predana dva rada direktora Olivera Fija »Pomorska naučnoistraživačka djelatnost« i »Mehanizacija brodarstva kao faktor ekonomskih promjena na Jadranu od 1886. do 1941.« Pored toga on je dovršio i predao radnju »Narodni preporod u Dalmaciji i pomorstvo«

za »Radove« Instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru. Monografija »Parobrodarstvo Dalmacije« prihvaćena je od I odjela pa se očekuje da bi početkom 1962. godine mogla izići iz tiska.

Rad na terenu

I dalje se povremeno obilazilo teren te se pored traženja podataka vršila i snimanja za muzejsku fototeku. Svi nađeni podaci su sistematski i pregledno evidentirani.

Ostali rad

U toku 1961. godine i dalje je održavana suradnja sa svim našim i s nekim stranim pomorskim muzejima i institucijama. Tokom godine, većim dijelom uz vodstvo, ovaj Muzej je pregledalo 11.057 posjetilaca, knjižnica je povećana za 101 svezak, od kojeg je broja bilo 68 svezaka dobiveno zamjenom ili poklonom. Stručnom se knjižnicom kao i ostalim muzejskim materijalom i stručnom pomoću osoblja koristilo oko 45 naučnih i političkih radnika, studenata i đaka, naročito s naših pomorskih škola. Fototeka je povećana za 126 negativa, tako da koncem 1961. godine ona iznosi 1513 negativa. Tokom godine sudjelovalo se povremeno u radu Savjeta za pomorsku privredu NO općine Split, u Savjetu Više pomorske škole u Splitu, u radu Privrednog suda u Splitu i u Muzejskoj komisiji Savjeta za kulturu NRH u Zagrebu. Pružena je također suradnja i poduzeću »Jadranska slobodna plovidba«. Ovo poduzeće kao i poduzeće »Obalna plovidba Split« koristili su se muzejskim prostorijama za održavanje sastanaka svojih radničkih savjeta. Tokom godine pristupilo se sređivanju onih ostataka arhivske građe koji su pronađeni, a odnose se na bivše udruženje »Jadranske straže«. Isto tako sređivao se jedan dio arhivske građe bivše Direkcije pomorskog saobraćaja. Danas se ova arhivska građa, podijeljena po godinama nalazi sređena u 28 fascikla.

Tokom godine dotadašnji savjetodavni savjet Muzeja pretvoren je u Savjet muzeja te je izabrano 17 članova. Na čelu ovog Savjeta je Srećko Fabjanac, načelnik pomorske rasvjete u penziji.

POVIJESNI MUZEJ HRVATSKE U ZAGREBU

Izdavačka djelatnost

»Ilustrativni podaci o našim gradovima i utvrdama u XVII stoljeću« (M. Schneider), Ljetopis JAZU knj. 65,

»Hrvatska pred ujedinjenjem 1918. godine« – Izložba u Povijesnom muzeju Hrvatske (H. Matković), Ljetopis JAZU knj. 65.

Pripremljeno za štampu:

»Muzej u historijskoj zgradi. Povodom smještanja Povijesnog muzeja Hrvatske Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u palači Oršić-Rauch« (M. Schneider),

»Bitka kod Siska 1593. godine« (H. Matković),

»Pad bana Matka Laginje« (H. Matković),

»Ženske nošnje na nadgrobnim spomenicima XV do XVII stoljeća u Hrvatskoj« (M. Schneider).

Naučna djelatnost

Prikupljen je i proučen materijal o kulturi i umjetnosti XVI stoljeća u Hrvatskoj u okviru pripremnih radova za izložbu predviđenu 1962. g.

U vezi sa postavljanjem izložbe »1861. godina u Hrvatskoj« proučena je literatura, pregledani arhivski fondovi i građa koja je u vezi s izložbom i izrađen tematski plan izložbe.

Nastavljen je rad na proučavanju ekonomske, političke i kulturne problematike hrvatske povijesti u vezi s postavom muzeja, a naročito s obzirom na predviđenu izložbu o razvoju seljaštva u Hrvatskoj.

Nastavljeno je pribiranje građe o historijskoj nošnji u Hrvatskoj.

Nastavljeno je pribiranje i obrada građe o nadgrobnim pločama s likovima pokojnika u Hrvatskoj.

Stručna djelatnost

a) *Izložbe*

Pripremljena je i postavljena izložba »1861. godina u Hrvatskoj«. U toku priprema za izložbu izvršeno je odabiranje, posuđivanje i prikupljanje materijala u arhivskim fondovima u Zagrebu i unutrašnjosti. Sastavljen je tekst vodiča i legende. Za trajanja izložbe održavana su stalna stručna vodstva.

Izvršeni su prvi organizacijski radovi i dogovori s Muzejom Srba u Hrvatskoj i Muzejom grada Zagreba u vezi sa zajedničkim postavljanjem izložbe »Hrvatska u XVI stoljeću«.

Izvršeni su pripremni radovi za postavljanje izložbe o razvoju seljaštva u Hrvatskoj, koja bi se održala 1962. godine.

b) *Rad u zbirkama*

U zbirkama nije bilo moguće vršiti nikakav rad jer u toku godine nije uređen nijedan depo. Organizirano je i izvedeno prebacivanje lapidarija iz Opatičke 18 u Matoševu 9.

U 1961. godini Muzej je dobio još jednog preparatora koji je zadužen prepariranjem tekstilne građe Muzeja prema određenom planu.

Rad na terenu

U vezi s proučavanjem umjetnosti i kulture XVIII stoljeća pregledani su spomenici u Velikoj Mlaki, Remetama, Varaždinu i Brezovici i izvršen posjet izložbi »Barok na Slovenskem« kao i nekim muzejskim ustanovama u Ljubljani.

U svrhu prikupljanja materijala za izložbu »1961. godina u Hrvatskoj« izvršena su službena putovanja u Rijeku, Zadar i Split.

U vezi s restitucijom materijala iz Mađarske izvršeno je službeno putovanje u Beograd i Novi Sad a s Vojnim muzejom JNA u Beogradu izvršena je raspodjela zastava iz 1848. godine.

Ostali rad

Osoblje Muzeja sudjelovalo je na III kongresu jugoslavenskih historičara u Ljubljani od 5. do 8. decembra i na savjetovanju o muzejima u Rijeci od 10. do 14. decembra.

Objavljeni su kraći prilozi u stručnim publikacijama (»Vijestima muzealaca i konzervatora Hrvatske« i »Historijskom pregledu«).

Muzejskim materijalom služilo se više stručnjaka, a u mjesecu oktobru i novembru priredio je Savjet za kulturu općine Gornji grad u muzejskim prostorijama izložbu »100 godina Hrvatskog narodnog kazališta«.

II ODJEL

ZA MATEMATIČKE, FIZIČKE I TEHNIČKE NAUKE

ORGANIZACIJA I SASTAV ODJELA

U godini 1961. izabran je za člana dopisnika u radnom sastavu Odjela *dr Branko Maksić*, izvanredni profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta i direktor Instituta za fiziku atmosfere i kozmičku fiziku; za dopisnog člana izvan radnog sastava izabran je *Leopold Escande*, član Akademije nauka u Parizu i profesor u Toulousi; za prave članove izabrani su *Mladen Paić*, redovni profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta i *Ivan Supek*, redovni profesor Prirodoslovno-matematičkog fakulteta.

Tajnik Odjela bio je akademik Željko Marković.

Urednik »Rada« bio je akademik Josip Lončar.

Urednik »Rasprava Odjela za matematičke, fizičke i tehničke nauke« bio je dopisni član Branko Maksić.

Odjel je imao četiri sekcije: matematičku, fizičku, tehničku i kemijsku. – *Matematička sekcija.* Referent akademik Željko Marković; članovi: Danilo Blanuša, Zlatko Janković, Đuro Kurepa, Stanko Bilinski, Rudolf Cesarec, Vilim Niče, Vladimir Vranić te članovi izabrani u g. 1961: dr Vladimir Devidé, izv. profesor Strojarsko-brodograđevnog fakulteta u Zagrebu, dr Svetozar Kurepa, docent Prir. mat. fakulteta, dr Sibe Mardešić, docent Prir. mat. fakulteta, dr Pavle Papić, izv. profesor Prir. mat. fakulteta. – *Fizička sekcija.* Referent dopisni član Zlatko Janković; članovi: Josip Lončar, Vladimir Vrkljan, Marijan Kasumović, Vatroslav Lopašić, Branko Maksić, Branimir Marković, Božo Metzger, Josip Mokrović, Leo Randić i novoizabrani članovi: dr Gajo Alaga, izv. prof. Prir. mat. fakulteta, dr Ksenofont Ilakovac, pročelnik Odjela nuklearne fizike II Instituta Ruđer Bošković, dr Borivoj Jakšić, izv. prof. Prir. mat. fakulteta, dr Milena Varićak, izv. prof. Prir. mat. fakulteta. – *Kemijska sekcija.* Referent akademik Miroslav Karšulin; članovi: Jerko Alačević, Hrvoje Iveković, Smiljko Ašperger, Ivan Filipović, Tomislav Pinter, Rikard Podhorsky, Petar Sabioncello, Rativoj Seiwerth i Velimir Vouk. – *Tehnička sekcija.* Referent dopisni član Rajko Kušević; članovi: Jerko Alačević, Josip Lončar, Milivoj Petrik, Josip Baturić, Davorin Bazjanac, Antun Frković, Dragutin Horvat, Josip Hribar, Stjepan Szavits-Nossan, Stanko Šilović, Milan Viličić i novo izabrani članovi: dr ing. Maksimilijan Konrad, pročelnik Elektroničkog odjela Instituta Ruđer Bošković, ing. Marcel Lažanski, pročelnik Odjela akceleratora Instituta Ruđer Bošković.

U sastavu Odjela bio je *Opservatorij Instituta za fiziku atmosfere i kozmičku fiziku* i *Centar za numerička istraživanja.* Odjel vodi brigu i o djelovanju *Instituta za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih nauka.*

IZDAVAČKA DJELATNOST

U godini 1961. Odjel je primio devet radnja, prihvatio pet, a jedna je još u postupku.

Prihvaćene su radnje:

1. *Dr Zvonimir Janko* »Maksimalna π-normalna podgrupa superrješivih konačnih grupa« (referenti dr Bogdan Zelenko i dopisni član Đuro Kurepa),
2. *Dop. član Milivoj Petrik* »Temperatura i kisik Plitvičkih jezera« (referent akademik Hrvoje Iveković),
3. *Dop. član Vilim Niče* »Juraj Majcen« (referent akademik Željko Marković),
4. *Dr Marijan Kasumović* »O dinamičkom utjecaju atmosfere na kolebanje razine Jadrana« (referent dopisni član Branko Maksić),

5. *Dop. član Vilim Niče* »Ergänzende Beiträge zum Majcenschen kubischen Strahlenkomplex« (predavanje u Matematičkoj sekciji)

Za publikaciju *ing. N. Čubranića*, profesora AGG fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, o geodetskom radu R. Boškovića priredio je prema prijedlogu Odjela latinski tekst i prijevod Boškovićeve *De litteraria expeditione* dopisni član prof. Veljko Gortan.

ORGANIZACIJSKI RAD

U g. 1961. posvećena je veća pažnja organiziranju i oživljavanju rada u sekcijama, kao i pitanju zamjene publikacija.

U daljoj organizaciji Spomen-muzeja R. Boškovića na Lokrumu kao centra za istraživanje života i rada Boškovićeva, izrađene su fotokopije oblika 18 × 24 cm od 31 Boškovićeva djela, što će zajedno s djelima koja se nalaze u javnim knjižnicama u Dubrovniku biti od znatne pomoći za istraživanja. Ta će se zbirka još i nadopunjavati.

Za Spomen-muzej nabavljen je i portret Benedikta Staya, Boškovićeva rođaka i prijatelja, čiju je poemu o Newtonovoj filozofiji Bošković komentirao.

NAUČNA DJELATNOST I NAUČNOISTRAŽIVALAČKI RAD NA TERENU

Rad u sekcijama:

a) *Matematička sekcija* održala je za svoje članove i pozvane stručnjake u g. 1961. predavanja:

dr Sibe Mardešić »O nekim novim rezultatima u topologiji«
akademik *Željko Marković* »Boravak R. J. Boškovića u Engleskoj g. 1760.«
dopisni član *Vilim Niče* »Novi prilozi tetraedralnim kompleksima«.

b) *Fizička sekcija.* Dopisni član izvan radnog sastava dr *Vladimir Vrkljan* radio je na istraživanju »O kinetičkoj teoriji smjese plinova«, koje je Akademija pomogla svotom od Din 70.000.–.

c) *Kemijska sekcija.* Akademik *Hrvoje Iveković* radio je na istraživanju ravnoteže zasićenih ternarnih tekućih sistema, naročito u vezi s određivanjem njihove dielektrične konstante na desalinizaciji morske vode; na prijedlogu za unifikaciju jugoslavenske anorganske kemijske nomeklature.

d) *Tehnička sekcija*

1. Dop. član *R. Kušević* došao je do mogućnosti da pristupi daljem proširivanju rada oko »Iteracionih postupaka u teoriji konstrukcija« koji je namjeravao objaviti u god. 1961. i da nove teorijske postavke tog rada provjeri opsežnim numeričkim računima. Osim toga produžio je s radom na djelu »Teorija konstrukcija«.

2. Suradnik *J. Hribar* dovršio je rad na ispitivanju unutarnjih napona u umjetno sušenom drvenom materijalu i nastavio je radove na plastičnom oblikovanju metalnih materijala pomoću provlačenja i dubokog vučenja u hladnom stanju.

3. Akad. *J. Lončar* vršio je eksperimentalno-razvojne radove na primjenama nekih novijih poluvodičkih elemenata.

4. Dop. član *M. Petrik* primio je naučnu pomoć od Din 200.000.– za nastavak istraživanja hidrologije Krša u prostoru među Cetinom i Neretvom.

5. Suradnik *A. Franković* održao je u Sekciji predavanje pod naslovom »Određivanje propusne moći korita iz jedne ustanovljene protoke u koritu«.

OSTALI RAD

Studijska putovanja i naučni sastanci

a) Akademik Josip Lončar boravio je pomoću Akademije u Zapadnoj Njemačkoj, Francuskoj i Švicarskoj radi upoznavanja s najnovijim rezultatima u elektronici.

b) Pomoću Akademije boravio je Bruno Mužina, geodetsko-kulturno-tehnički inženjer u Zagrebu, u naučne svrhe u Bonnu radi dovršavanja doktorske disertacije na Geodetskom institutu.

c) Odjel je pomagao rad dr H. U. Sandiga, profesora Tehničke visoke škole u Dresdenu, oko motrenja potpune pomrčine Sunca dne 15. II 1961.

d) Akademik Danilo Blanuša prisustvovao je djelomičnom pomoći Akademije Konferenciji za diferencijalnu geometriju u Matematičkom institutu Poljske akademije nauka u Krakowu.

e) Dop. član dr Đuro Kurepa primio je od Akademije pomoć za sudjelovanje na »Arhimedovim proslavama XX vijeka« u Sirakuzi.

f) Odjel je održao dne 26. I 1961. javni sastanak na kome je prof. Leopold Escande, član Akademije nauka u Parizu i profesor u Parizu i Toulousi, održao predavanje pod naslovom »O organizaciji naučnog rada u Francuskoj«.

g) Odjel je održao dne 17. III javni sastanak na koj m je prof. John Cockcroft, član Britanske atomske komisije i dobitnik Nobelove nagrade za fiziku (1951), održao predavanje o »Napretku u kontroliranim termonuklearnim istraživanjima«.

h) Odjel je dne 8. V priredio javni sastanak na kome je prof. dr Waclaw Sierpiński, pravi član Poljske akademije nauka, održao predavanje o »Nepotpunoj indukciji u teoriji brojeva«.

i) Jugoslavenska akademija proslavila je 250-godišnjicu rođenja R. J. Boškovića dne 18. V 1961. javnim sastankom; na kojem je govorio akademik Željko Marković o »Životu i radu Ruđera Boškovića« i akademik Josip Torbarina o »Boškovićevu boravku u Engleskoj«.

j) Tajnik Odjela akademik Ž. Marković radio je kao predsjednik Organizacionog odbora za Simpozij Ruđera Boškovića na održavanju toga međunarodnog sastanka u Dubrovniku od 6–11. listopada 1961. Na istom je sastanku održao i uvodno predavanje »O životu i radu R. Boškovića« (franc.) Isto su tako održali predavanja: dr M. D. Grmek »Prinos Dubrovnika fizičko-matematičkim naukama do Boškovićeva vremena« (franc.) i asist. Ž. Dadić »Boškovićeva metoda za određivanje staza kometa ispoređena s Obbersovom« (engl.).

Veza sa stručnim i naučnim organizacijama

a) Tajnik Ž. Marković prisustvovao je u ime Odjela XII redovnoj godišnjoj skupštini Društva matematičara i fizičara NRH.

b) Akademik H. Iveković zastupao je Akademiju na redovitoj godišnjoj skupštini Hrvatskog kemijskog društva. Isto tako zastupao je Akademiju i na XV redovnoj skupštini Farmaceutskog društva Hrvatske.

c) Akademik H. Iveković imenovan je delegatom Akademije u Savjetu Centra za naučnu i tehničku dokumentaciju i produktivnost NRH.

d) I ove godine podijeljena je Hrvatskom prirodoslovnom društvu pomoć za izdavanje »Almanaha Bošković« za g. 1961.

INSTITUT ZA FIZIKU ATMOSFERE I KOZMIČKU FIZIKU U ZAGREBU

U 1961. godini radilo se prvenstveno prema predviđenom programu, ali zbog pomanjkanja većih financijskih sredstava ovaj je program ostvaren djelomično.

Na Opservatoriju Puntijarka nastavilo se s obavljanjem redovitih osnovnih meteoroloških mjerenja od prije (temperatura, vlaga, oborine na 2 m iznad tla, vjetar i temperatura tla na 0,5; 10; 20; 50 i 75 cm).

Predviđalo se da Institut razvije svoju djelatnost na 3 područja: a) mjerenje radijacije, b) mjerenje gradijenata temperature, vlage, vjetra i c) fizika oblaka, od kojih se na području mjerenja radijacije već radilo. Institutu je u toku 1961. odobrena sistematizacija za 2 asistenta i 1 tehničara, no zasad je ostvareno samo 1 mjesto asistenta.

Za aktivnost na predviđenim područjima Institut je početkom godine raspolagao samo s jednim dijelom instrumentalne opreme i tu je trebalo do kraja opremiti za korištenje na terenu, a neke je dijelove trebalo popraviti.

Ovi radovi (izrada kućišta i ventilatora za otporne psihometre, popravak posuđenog šestobojnog pisača, izrada sjenila za piranometre itd.) povjereni su specijalnim majstorima radione Hidrometeorološkog zavoda, koji te poslove obavljaju uz honorarnu nagradu. Međutim, zbog preopterećenosti redovnim poslovima majstori su stigli dotjerati samo instrument za radijaciju, i to djelomično tako da nije do kraja godine mogao biti postavljen na Opservatoriju. Instrument je zbog baždarenja i probnih mjerenja instaliran privremeno u Institutu. Da bi se kompletirala oprema za određivanje gradijenata i mjerenja radijacije pokušalo se nabaviti još neke instrumente (2 solarigrafa i 1 šestobojni pisač).

U područje fizike oblaka nije se bilo moguće uopće upustiti radi manjka u osoblju i radi nedostatka osnovne i skupe instrumentalne opreme iz tog područja.

Nastavljeno je opremanje Instituta najnužnijim inventarom u okviru financijskih mogućnosti. Nabavljeni su osnovni mjerni instrumenti i alat za institutsku radionicu (univerzalni instrument za mjerenje jakosti napetosti i otpora struje sa uloškima i dr.) te jedan stolni strug za obavljanje finomehaničkih radova kod popravljanja instrumenata. Također je nabavljen i jedan Assmannov psihometar za razna probna i rezervna mjerenja vlage pri tlu. Pokusna mjerenja radi ispitivanja tačnosti i rada ovog instrumenta su u toku.

Od 2–10. IX 1961. upućena je na Opservatorij drugarica Lisac Inga (tada još službenik HMZ) sa zadatkom da vršenjem meteoroloških mjerenja i prebivanjem na Opservatoriju na licu mjesta utvrdi mogućnosti uvođenja novih mjerenja, u skladu sa programom i raspoloživim instrumentima.

U vezi s održavanjem zgrade i okoline Opservatorija uređene su prilazne staze unutar meteorološkog kruga, zatim je uređena okolina Opservatorija prekopavanjem i sađenjem raznih sadnica. Međutim prebivanju i trajnom stanovanju na Opservatoriju mnoge poteškoće čini što nije izgrađen vodovod, što nema direktnog električnog voda i što nema direktne telefonske veze s Institutom. Radovi u vezi s tim još ove godine nisu izvedeni (iako su planovi i nacrti već spremni, a neki sastavni dijelovi nabavljeni).

Suradnja sa Hidrometeorološkim zavodom NRH i sa Geofizičkim zavodom u toku 1961. god. došla je do izražaja u nešto smanjenom opsegu. HMZ je i ove godine dao meteorološkog motritelja i ujedno čuvara zgrade na Opservatoriju, osim za vrijeme godišnjeg odmora, ali kroz to vrijeme je Geofizički zavod osigurao meteorološkog motritelja, da ne bi nastupio prekid u nizu mjerenja. Međutim je za 1962. HMZ odustao od daljeg održavanja ovog radnog mjesta, pa će taj posao kao i briga o čuvanju zgrade Opservatorija u 1962. preći na Institut. Arhiv meteoroloških motrenja na Opservatoriju, koji je samo djelomično obrađen, za sada čuva Hidrometeorološki zavod.

CENTAR ZA NUMERIČKA ISTRAŽIVANJA

Predavanja

U sporazumu s Društvom matematičara i fizičara neka predavanja su se održavala zajedno s tim društvom.

Održana su ova predavanja:

1. 18. IV 1961. Grey Peter, naučni saradnik Elliot Brothers Ltd, London »O digitalnom elektronskom računskom stroju Elliot«.
2. 12. IV 1961. Prof. dr Vadnal Alojzije, redoviti profesor Ekonomskog fakulteta u Ljubljani »Modeli analognih i digitalnih računskih strojeva«.
3. 3. V 1961. Dr Mikić Fedor, naslovni docent Medicinskog fakulteta »O primjeni korelacije u medicinskim naukama«.
4. 24. V 1961. Prof. dr Vadnal Alojzije, redoviti profesor Ekonomskog fakulteta u Ljubljani »Matematičke osnove linearnog programiranja«.
5. 7. VI 1961. Grgin Emil, asistent Prirodoslovno matematičkog fakulteta »Teorija informacija«.

Rad Centra na izvršavanju zadataka

Centar je i u godini 1961. koncentrirao svu pažnju na pitanje nabave elektronskog računskog stroja, jer bez takvog stroja Centar nije u mogućnosti postavljene zadatke rješavati.

U vezi s tim pitanjem radilo se u više smjerova.

1. Unutar »Instituta Ruđer Bošković« formirana je komisija, u koju su ušli prof. dr Zlatko Janković, dr Makso Konrad i direktor Centra sa zadatkom da prouče to pitanje.
2. Unutar Zavoda za regulacione i signalne uređaje Elektrotehničkog fakulteta također je formirana komisija, u kojoj je i direktor Centra koja proučava to pitanje ujedno i u tom smislu da se vlastitim snagama izgradi takav stroj.
3. Centar se u toj stvari stavio 5. 10. 1961. u direktnu vezu sa Savjetom za naučni rad NRH; u tu svrhu je izrađen opširan elaborat s dokumentacijom kojom je dokazana potreba takvog stroja za naučne svrhe u NR Hrvatskoj. Dokumentaciju su ujedno obradili za potrebe pojedinih naučnih grana i prof. dr Nikola Cindro od »Instituta Ruđer Bošković«, ing. Miroslav Sambolek od »Instituta za brodsku hidrodinamiku«, prof. dr Branko Maksić iz Geofizičkog instituta i dr Bogdan Zelenko iz »Rade Končara«.
4. Centar je pokrenuo to pitanje i u vezi s novo osnovanim Institutom za matematiku Sveučilišta, pa se to pitanje uopće studira na više strana. Centar je bio u direktnoj vezi i s firmom »Elliot« i proučavana je efikasnost stroja povodom proljetnog velesajma u Zagrebu, gdje je taj stroj bio izložen.

Centar je posvetio naročitu pažnju IBM-strojevima, te je bio u stalnom kontaktu sa predstavnicima te firme u Jugoslaviji. Kako je »Rade Končar« nabavio 1960. g. elektronski digitalni stroj tipa 604, Centar je privolom direkcije »Rade Končar« delegirao jednog suradnika da se detaljno upozna s tim strojem. Iako je rezultat te ankete bio da IBM stroj 604 ne bi došao u obzir za svrhe naših naučnih instituta, ipak je rad našeg suradnika u »Rade Končaru« upravo zbog toga bio od velike koristi i pokazao nam kojih se smjerova moramo držati kod nabave elektronskog računskog stroja.

Ostala aktivnost Centra

Centar je i u godini 1961. bio u vezi s inozemnim srodnim ustanovama. Naročito je podržavana intenzivna veza s Provisional International Computation Center u Rimu i sa Computation Center University of North Carolina, Chapel Hill. Od ovog posljednjeg Centra primili smo dragocjen materijal koji će nam korisno poslužiti u našem radu.

U godini 1961. Centar je dobio namještenika. Od 1. XI 1961. namješten je kao asistent Srećko Polić, diplomirani matematičar. Time je Centar dobio suradnika iz redova mladih matematičara, što će se korisno odraziti u radu Centra.

Centar je i u godini 1961. nastojao da i inače okupi što više mladih saradnika. U tu svrhu direktor Centra preuzeo je zadatak da u okviru 3. stupnja nastave na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu drži školske godine 1961/62. poseban kurs pod naslovom »Teorija slučajnih varijabli«, pa kako je odaziv na tom kursu vrlo velik, nadati se je da će se moći iz redova slušalaca tog kursa rekrutirati toliko potrebne suradnike.

INSTITUT ZA POVIJEST PRIRODNIH, MATEMATIČKIH I MEDICINSKIH NAUKA U ZAGREBU

Organizacija

U aprilu 1961. preseljena je Sekcija za povijest farmacije i kemijskih nauka u nove prostorije u Opatičkoj ulici 18. To je omogućilo da se započne s potpunim preuređenjem muzejske zbirke. Institut je počeo sređivati biblioteku u novim prostorijama.

Institut je u 1961. godini surađivao s različitim ustanovama, u prvom redu s Medicinskim fakultetom, Farmaceutskim fakultetom. Leksikografskim zavodom i Povijesnim muzejom u Zagrebu, s povijesnim sekcijama Zbora liječnika i Farmaceutskog društva Hrvatske, zatim s drugim stručnim društvima i s brojnim institutima za povijest nauka u inozemstvu.

Pregled naučne i stručne djelatnosti

1. Nastavljeno je prikupljanje, kritičko sređivanje i katalogiziranje građe za retrospektivnu hrvatsku medicinsko-farmaceutsku bibliografiju za razdoblje 1875–1918. (Grmek).
2. Proučavane su jugoslavensko-čehoslovačke medicinske veze u prošlosti (Glesinger).
3. Proučavana je povijest kemije na području Jugoslavije do XVIII stoljeća (Tartalja).
4. Prikupljani su podaci o podrijetlu Boškovića i proučavano je historijsko značenje Boškovićeve metode određivanja staza kometa (Dadić).
5. Proučavani su podaci o historiji medicine i prirodnih nauka u djelima Farlatija (Dorn).
6. Proučavana je historija keramike u vezi s apotekarskim posudama općenito i napose u vezi s posudama iz naših apoteka (Peroš).
7. Proučavani su podaci o medicini i zdravstvenim prilikama kod slavenskih naroda do XIII stoljeća (Grmek).
8. Nastavljeno je prepisivanje i prevođenje srpskih i bugarskih srednjovjekovnih rukopisa o medicini, prirodnim naukama i kozmografiji (Grmek).
9. Proučavani su odjeci kineske medicine u Evropi u XVII i XVIII stoljeću (Grmek).
10. Proučavana je povijest psihijatrije i postupci s umobolnima u Hrvatskoj u srednjem vijeku (Glesinger).
11. Istraživane su veze Paracelsusa s našim krajevima i došlo se do novih pogleda o utjecaju naše narodne medicine na Paracelsusovu terapiju (Glesinger).

12. Proučavana je povijest lepre, luesa, mikroskopa, uroskopije, sfigmologije, perkusije, inhalacione terapije, uživanja kave i opojnih sredstava (Glesinger i Grmek).

13. Proučavan je život i rad ljekarnika i političara Cezara Akačića (Tartalja).

14. Proučavan je utjecaj reda hospitalaca na povijest farmacije i medicine u Hrvatskoj (Tartalja).

15. Sabrani su osnovni podaci o svim liječnicima u Hrvatskoj od XVIII stoljeća do danas kao priprema za statističku analizu duljine života i uzroka smrti naših liječnika (Grmek).

16. Proučavane su narodne ljekaruše i rukopisi o dijetetskim propisima iz XVIII stoljeća (Tartalja).

17. Započeta je izrada regesta cjelokupne korespondencije Ruđera Boškovića (Dadić).

18. Proučavani su rukopisi o povijesti astronomije i fizike u dubrovačkim bibliotekama (Grmek i Dadić).

19. Na terenu je skupljan muzejski materijal za historiju medicine, farmacije i kemije. R. Peroš je proučavala apotekarske stojnice dviju starih apoteka u Dubrovniku.

Kongresi i naučna putovanja

Institut je sudjelovao pri organiziranju Naučnog sastanka za povijest farmacije, održanog 21. aprila 1961. u Zagrebu. Na tom sastanku održao je H. Tartalja dva predavanja; jedno o djelovanju reda hospitalaca u Hrvatskoj, a drugo o značajnom alkemističkom rukopisu koji se sačuvao u našoj zemlji. M. D. Grmek je predavao o farmaceutskim tečajevima u Zadru za vrijeme francuske vladavine, a R. Peroš je predavala o apotekarskim posudama u svijetu i kod nas.

M. D Grmek je prisustvovao IV međunarodnom bijenalu za historiju medicine u Fermu 26–30. aprila 1961. Radni dio tog međunarodnog sastanka započet je Grmekovim predavanjem o Ruđeru Boškoviću i njegovu boravku u Fermu. Predavanje je bilo u vezi s proslavom 250. obljetnice Boškovićeva rođenja. M. D. Grmek je izabran u predsjedništvo kongresa.

Na temelju francuske stipendije boravio je M. D. Grmek od 12. maja do 16. augusta 1961. u Parizu. U Parizu je proučavao odraze kineske nauke o pulsu u evropskoj medicini, priredio knjigu o znanstvenim i tehničkim crtežima Leonarda da Vinci i započeo sređivanje i studij rukopisne ostavštine Claudea Bernarda u Collège de France. U Centre de Synthèse održao je predavanje o povijesti proučavanja odnosa između genijalnosti i bolesti (15. VI), sudjelovao kod proslave 200-godišnjice utemeljitelja modernog zubarstva P. Faucharda (1–2. VI), učestvovao u radu kolokvija o znanosti i umjetnosti u vezi s psihologijom naroda i zastupao našu zemlju na sastanku Komiteta Međunarodnog društva za historiju medicine (10. VI).

L. Glesinger je sudjelovao na VI naučnom sastanku Jugoslavenskog društva za historiju medicine, farmacije i veterinarstva održanom na Bledu 23. i 24. aprila 1961. Sastanak je bio posvećen proslavi 20-godišnjice narodne revolucije, pa je L. Glesinger održao predavanje o medicini u ratno-zarobljeničkim logorima u Njemačkoj. Sudjelovao je i na XI zasjedanju Međunarodnog Paracelsusova društva održanom u Salzburgu 16 i 17. septembra 1961. Tom je prilikom održao predavanje o Paracelsusovu boravku u Hrvatskoj.

H. Tartalja je sudjelovao na Međunarodnom kongresu za povijest farmacije, koji se održavao u Innsbrucku 21. do 25. septembra 1961. On je izabran u radno predsjedništvo. Na godišnjoj skupštini Međunarodnog društva za povijest farmacije (22. IX) podnio je izvještaj o radu historičara farmacije u Jugoslaviji u proteklom dvogodišnjem razdoblju. Tartalja je na kongresu održao predavanje o hrvatsko-slavonskim farmakopejama i ljekarničkim cjenicima.

Institut je sudjelovao u organiziranju Međunarodnog simpozija o R. Boškoviću, koji je održan u Dubrovniku od 6. do 11. oktobra 1961. u spomen 250-godišnjice rođenja R. Boškovića. Predsjednik Savjeta ovog Instituta akad. Ž. Marković bio je predsjednik Organizacionog odbora. On je održao svečano uvodno predavanje o životu i radu R. Boškovića. Institut je sudjelovao u radu Simpozija napose preko svoje Sekcije za historiju matematičkih i fizičkih nauka i Muzeja Bošković na Lokrumu. Ž. Dadić je održao predavanje o Boškovićevoj metodi određivanja staza kometa, a M. D. Grmek je predavao o doprinosu Dubrovnika matematičkim i fizičkim naukama do Boškovićeva vremena. Učesnici Simpozija posjetili su Muzej na Lokrumu.

Pedagoški i drugi rad

Vijeće Farmaceutskog fakulteta u Zagrebu je 20. XI 1961. izabralo docenta H. Tartalju za honorarnog izvanrednog profesora za povijest farmacije. On je na tom Fakultetu predavao »Povijest farmacije«, a na Farmaceutskoj školi u Zagrebu predavao je »Povijest farmacije« i »Zdravstveno i apotekarsko zakonodavstvo«.

Na Medicinskom fakultetu u Zagrebu predaje M. D. Grmek kao honorarni izvanredni profesor predmet »Uvod u medicinu«, a L. Glesinger kao naslovni izvanredni profesor predmet »Povijest medicine«.

Na Institutu je radilo nekoliko inozemnih stručnjaka proučavajući našu povijest nauka (život i rad A. Štampara, povijest jugoslavenske farmakopeje i dr.) Od njih su dvojica pokrenula na zagrebačkom Sveučilištu postupak za stjecanje doktorata nauka iz struke povijest farmacije.

Sekcija za povijest farmacije i kemijskih nauka sudjelovala je pri organiziranju izložbe »Medicina i tehnika« u Zagrebu.

III ODJEL

ZA PRIRODNE NAUKE

ORGANIZACIJA I SASTAV ODJELA

U godini 1961. Odjel je izabrao dr Arsena I. Hadžiolova iz Sofije, redovnog profesora histologije i embriologije Medicinskog fakulteta i pravog člana Bugarske akademije nauka, dopisnim članom van radnog sastava Odjela.

Prema tome je Odjel imao 7 pravih članova, 3 člana dopisnika u radnom sastavu Odjela i 8 dopisnih članova van radnog sastava Odjela.

Odjelni tajnik je akademik T. Varićak.

Odjel je održao 7 redovnih i jednu izvanrednu sjednicu, na kojima je rješavao probleme iz djelokruga rada Odjela.

U sastavu Odjela postoje tri sekcije i dvije komisije.

U *Sekciji za biološke nauke* su članovi: akademici V. Vouk (referent), I. Pevalek, D. Perović, A. Tavčar, T. Varićak, dopisni članovi Z. Bujas, Z. Lorković, O. Trausmiller i J. Hadži; suradnici I. Ehrlich, A. Ercegović, N. Fink, T. Gamulin, S. Horvatić, Z. Klaus, V. Kochansky-Devidé, Ž. Kovačević, J. Krmpotić, M. Kump, F. Kušan, D. Miličić, N. Škreb, D. Timet, M. Zei.

Članovi *Sekcije za šumarske nauke* su: akademici V. Vouk (referent), I. Pevalek, i dopisni član I. Miletić; suradnici M. Androić, M. Anić, R. Benić, B. Emrović, S. Frančišković, A. Horvat, I. Horvat, A. Kauders, D. Klepac, Ž. Kovačević, J. Krpan, N. Lovrić, N. Neidhardt, M. Plavšić, Z. Potočić, J. Šafar, Z. Špoljarić, Z. Tomašegović, Z. Vajda, P. Ziani.

Sekcija za poljoprivredne nauke: akademici A. Tavčar (referent), I. Pevalek, V. Vouk i A. Ogrizek; suradnici F. Fišer, B. Horvat, J. Kišpatić, M. Kump, Ž. Kovačević, N. Šerman, M. Panjan, Z. Turković.

Komisija za naučna istraživanja u poljoprivredi: Predsjednik A. Tavčar, tajnik M. Kump; članovi: akademici A. Ogrizek, I. Pevalek, V. Vouk, te suradnici N. Serman i J. Kišpatić.

Komisija za naučno istraživanje Krša: Predsjednik je akademik M. Salopek, članovi: akademici B. Gušić, A. Ogrizek, M. Tajder, A. Tavčar i V. Vouk, dopisni članovi Z. Lorković i M. Petrik, profesori M. Anić, J. Baturić, N. Rapajić, te docenti V. Blašković, J. Medarić i A. Škorić; suradnici su B. Gjulić, S. Golubić, M. Malez, I. Matoničkin, Z. Pavletić, A. Polšak, M. Vragović.

U nadležnosti Odjela razvijali su uspješnu djelatnost Geološko-paleontološka zbirka i laboratorij za Krš i Biološki institut.

IZDAVAČKA DJELATNOST

U godini 1961. je objavljeno:

Palaeontologia jugoslavica:

Mirko Malez »Staropleistocenska fauna koštane breče poluotoka Marjana kod Splita«;

Thalassia jugoslavica, Vol. II, No. 2:

Stjepko Golubić »Vegetacija cijanofita u lukama sjevernog Jadrana«.

Izdavačkom zavodu predane su za tisak ove edicije:

Prirodoslovna istraživanja, Acta biologica, s raspravama

A. Ogrizek »Prilog poznavanju istarskog goveda«,

I. Matoničkin–Z. Pavletić »Biocenološki odnosi slapa Kravice na rijeci Trebižatu u Hercegovini«,

R. Mikšić »Prilog poznavanju faune strizibuba Jugoslavije«.

Prirodoslovna istraživanja, Acta geologica:

J. Pamić »Spilit-keratofirska asocijacija stijena u području Jablanice i Prozora«.

Za tisak je sređena edicija

Anali za šumarstvo, s radovima:

A. Pavari »La restaurazione forestale dei terreni nudi nel bacino mediterraneo«

M. Anić »Nekrolog prof. Pavariu«

M. Jovančević »Rasprostranjenje, morfologija i sistematika crnog cera (Quercus macedonica, a. dc.) u Jugoslaviji« (na osnovu mišljenja akademika Pevaleka).

Za ediciju »Krš Jugoslavije« primljene su rasprave:

I. Matoničkin–Z. Pavletić »Živi svijet na slapovima Krke u Dalmaciji« (na osnovu mišljenja akademika Pevaleka i dopisnog člana Lorkovića),

B. Đulić »Prilog poznavanju sisavaca u Kršu Istre« (na osnovu mišljenja dopisnog člana Lorkovića).

Za tisak u ediciji Prirodoslovna istraživanja, Acta geologica, primljena je rasprava akademika *Salopeka* »Geološka građa okoline Gerova«.

Za tisak u Radu primljeni su rukopisi:

S. Gelineo–Al. Gelineo »Potrošnja kisika u crnih dalmatinskih guštera« (na osnovu mišljenja dopisnog člana Lorkovića),

B. Ž. Milojević »O osobitostima ledničkog reljefa, nastalim pod uticajima unutrašnjih i spoljašnjih morfoloških činilaca« (primljeno na temelju mišljenja dopisnog člana Roglića),

A. Tavčar »Prirodni mutanti sjemenki smeđeg i zelenog hiluma kod boba (Vicia Faba maior), njihovo iskorištavanje i modus nasljeđivanja«.

Dva rukopisa predana Odjelu, vraćena su autorima.

NAUČNOISTRAŽIVALAČKI RAD NA TERENU

Komisija za naučna istraživanja u poljoprivredi. Kredit dodijeljen Komisiji za naučna istraživanja u poljoprivredi Financ planom za 1961. g. korišten je za pomoći za naučnoistraživalački rad članovima Odjela za prirodne nauke i njegovim suradnicima i za nabavu sadnica ekonomski značajnog ukrasnog bilja radi proučavanja aklimatizacione sposobnosti pod uvjetima južne Dalmacije.

Pomoći podijeljene naučnim suradnicima davane su isključivo za nastavak i dovršenje već započetih naučnih istraživanja na terenu i u laboratorijima.

Obrađivane su ove teme:

1. Istraživanja u vezi sa akcijom merinizacije ovaca na zadarskim otocima (akad. Ogrizek). Rasprava je priređena za tisak.

2. Nastavak istraživanja o nasljeđivanju korisnih svojstava kod Brassica oleracea acephala, Vicia Faba i tetraploidnih pšenica prikupljenih u južnoj Dalmaciji i njihovih prirodnih i eksperimentalnih hibrida. Rasprava o mutacijama u boji hiluma kod boba (Vicia Faba maior), načinu nasljeđivanja i o korisnosti ove promjene, primljena je za tisak u Radu (akad. Tavčar).

Prikupljen je sortimenat ratarskog bilja, napose raštike (Brassica oleracea var. acephala) u okolini Trstena, Brsečina, Lopuda, Šipana i Stona radi genetskog proučavanja korisnih svojstava (akad. Tavčar).

3. Proučavanje reakcije domaćih sorata i hibrida kukuruza na virus mozaika. Istraživanja su vršena na terenu i u laboratoriju (dr Panjan).

4. Nastavak istraživanja o korisnim svojstvima Vitis silvestris, križanaca između Vitis silvestris i Vitis vinifera i pronalaženje novih nalazišta Vitis silvestris (Z. Turković).

Komisija za naučno istraživanje Krša nastavila je svoju djelatnost u organiziranju naučnog rada na polju prirodnih nauka na području Krša. U godini 1961. izvršena su ova istraživanja:

1. Prof. dr Ivo Matoničkin i doc. dr Zlatko Pavletić izvršili su istraživanja o faktorima razvoja biocenoza u slatkovodnom dijelu rijeke Zrmanje i njena pritoka Krupe. Izvještaj o tom radu predan je za tisak u Kršu Jugoslavije III.

2. Dr Beatrica Đulić izvršila je zoogeografska istraživanja submediteranskih područja Istre i susjednih okolnih područja. Izvještaj o tom radu bit će predan za tisak u Ljetopisu.

3. Dr Vladimir Blašković izvršio je ekonomsko-geografska istraživanja u Gorskom Kotaru. Sakupljeni materijal nalazi se u obradi, a izvještaj će biti predan za tisak u Ljetopisu.

4. Asist. Mirko Malez izvršio je paleontološka istraživanja novootkrivenog lokaliteta koštanih breča u Valturi nedaleko Pule.

Izvještaj o tom istraživanju bit će predan za tisak u Ljetopisu.

5. Dr Adem Buturović izvršio je proučavanje pećinskih izopoda između Male Kapele i Dinare. Izvještaj o tom radu primljen je za tisak u Ljetopisu.

Izvan Komisija odobrio je Odjel za istraživalački rad na terenu materijalnu pomoć dopisnom članu Lorkoviću za istraživanje kontaktnih zona leptira roda Aricia u području Plitvičkih jezera.

OSTALI RAD

Na preporuku Odjela omogućila je Akademija akademiku T. Varićaku sudjelovanje u radu Kongresa anatoma Poljske u Lublinu.

Akademik T. Varićak je na proslavi 30-godišnjice osnivanja i rada Instituta za oceanografiju i ribarstvo u Splitu zastupao Jugoslavensku akademiju.

Akademik A. Tavčar je za raspravu »Genetska promjena u boji, obliku i težini plodova kod Solanum lycopersicum L. izazvana cijepljenjem (transplantacijom)«, koja je štampana u knjizi 317 Rada III odjela, primio na prijedlog Odjela, nagradu iz Fonda za nagrađivanje naučnih radnika.

GEOLOŠKO-PALEONTOLOŠKA ZBIRKA I LABORATORIJ ZA KRŠ

Znanstvena djelatnost i istraživalački rad na terenu

Akad. M. Salopek proučavao je sabranu paleontološku građu iz gornjeg paleozoika Velebita i Like. Zatim je proučavao stratigrafiju i tektoniku paleozojskog prodora okoline Čabra i Tršća. U tisak je predana rasprava »O gornjem paleozoiku u okolini Gerova«.

Asist. M. Malez izvršio je speleološka istraživanja i paleontološka iskopavanja u nekim pećinama Zagrebačke gore. U Šupljatoj pećini kod Markuševca uz stratigrafska opažanja sakupio je i fosilni materijal. Zatim je izvršio sistematska iskopavanja u Pećinama u Brini kod Drniša. U njima je otkrio neke životinje koje su nove za pleistocensku faunu Dalmacije. Osim toga proučavao je novi lokalitet koštanih breča kod Razvođa na planini Promini i sakupio materijal za prepariranje.

Nadalje asist. M. Malez iz fonda Saveznog savjeta za naučni rad, a preko Instituta za geološka istraživanja NRH vršio je vrlo opsežna paleontološka iskopavanja u Velikoj pećini kod Goranca. U njoj je sabrao vrlo bogat materijal iz pleistocenskih taložina. Ova istraživanja su pokazala da je spomenuta pećina vrlo značajno paleolitsko nalazište u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Za potrebe Instituta za geološka istraživanja NRH izvršio je i kartiranje kvartarnih naslaga u okolini Podravske Slatine, Cabune i Daruvara. – Za tisak u Acta geologica III priredio je raspravu »Speleološki objekti jugozapadne Like«.

Ostali rad

Nastavljeno je uređenje geološko-paleontološke zbirke i fotolaboratorija. Uređivana je biblioteka, vršena je zamjena publikacija, mikrofilmovana su rijetka i teško dostupna naučna djela, crtane su geološke karte i profili, speleološki tlocrti, skice itd. Vršena su prepariranja sabranih koštanih breča i raznih fosilnih vertebrata.

BIOLOŠKI INSTITUT U ROVINJU

Organizacija Instituta

Reorganizacija Instituta izvršena g. 1961. omogućila je redoviti rad u Rovinju, Dubrovniku i Trstenu.

Savjet Instituta održao je 4 sjednice: 20. I u Zagrebu, 29. IV u Dubrovniku, 28. IX u Zagrebu i 29. XII u Zagrebu.

Izdavačka djelatnost

Objavljena je rasprava *S. Golubića* »Vegetacija cijanoficeja u lukama sjevernog Jadrana« u institutskom časopisu »Thalassia jugoslavica«, Vol. II, No. 2.

Suradnici Instituta objavili su rasprave u domaćim i stranim časopisima (Hidrografski godišnjak, Biološki vestnik, Acta Adriatica, Bulletin scientifique, Zoologischer Anzeiger, Rapport et Proces-Verbaux CIESM, Debats et Doc. FAO, Rome).

Za svoj časopis Institut prima u zamjenu oko 200 raznih domaćih i inozemnih edicija, a samo ove godine zamjena je povećana za 64 časopisa.

U novembru vraćena je iz Italije biblioteka koja je u g. 1943. u januaru bila odnesena u Italiju. Ukupno je primljeno oko 1700 knjiga, dakle samo manji dio nekadašnje biblioteke. Među njima nalaze se vrijedni i rijetki stari časopisi, kao Challenger, Plankton-Exp., Valdivia Exp. itd.

Znanstvena djelatnost

A) Istraživanje mora

1. Hidrografija

Vršena su redovita hidrografska opažanja na stalnim postajama na otvorenom moru kod Rovinja i Dubrovnika. Slična su opažanja vršena i u zatvorenim područjima Limskog kanala, Crvara i Paluda (M. Nikolić, M. Marinković, N. Zavodnik, J. Hure).

Redovito su sakupljani mareografski podaci u Rovinju i dostavljani Hidrografskom uredu JRM.

Izučavana je klima svjetla u moru s obzirom na utjecaj obale (S. Golubić).

2. Plankton

Obrađivan je planktološki materijal sakupljen kod Dubrovnika u 1961. Specijalna pažnja posvećena je metodici rada (volumen, sediment, suha tvar). Nadalje, završena je obradba starijeg materijala sa specijalnim obzirom na hiperide, hetognate i kopepode. Obrađen je u potpunosti materijal sakupljen s brodom BIOS u sjevernom Jadranu g. 1960–61. (T. Gamulin i J. Hure).

3. Ribarstvena biologija

Proučavana je biologija papaline i srdele (D. Zavodnik i N. Zavodnik). Započeta su opažanja osjetljivosti srdele na svjetlosni spektar u eksperimentalnim basenima (M. Zei i D. Zavodnik) te vršena istraživanja o mriješćenju srdele (T. Gamulin i J. Hure).

Vršena su preliminarna opažanja o ekologiji listova i načinu njihovog ulova (Z. Števčić), a sličan rad iniciran je i za rakovicu (Z. Števčić).

Vrše se ekološka istraživanja ribljih naselja morskih livada (N. Zavodnik). Započeta su kvalitativna i kvantitativna opažanja priobalnih riba pomoću raznog ribolovnog alata (N. Zavodnik).

Izvršena su preliminarna opažanja u vezi mriješćenja nekih priobalnih riba (J. Hure, S. Jukić).

4. Istraživanje školjkarstva

Izučavan je rast, prihvat, biometrija, kem. sastav, i paraziti kamenice i dagnje na zapadnoj obali Istre (M. Nikolić, M. Brenko).

Stipendistkinja Komisije za kulturne veze s inozemstvom FNRJ, Gillian H. Glenn je nakon trogodišnjeg rada završila proučavanja spolnog ciklusa kamenice Limskog kanala i pripremila ih za tisak (disertacija).

5. Istraživanje bentosa

Vršena su istraživanja litofita litorala i njihov odnos prema ostalim cijanoficejama (S. Golubić).

Proučavana je dinamika populacija u naseljima alga mezo- i infralitoralnog pojasa (D. Zavodnik).

Započeti su preliminarni radovi na istraživanju faune avertebrata pjeskovitog i muljevitog dna (H. Gamulin).

Kao uvod u studij ekologije lagunarnih područja vrše se redovita opažanja brakične močvare Paluda (N. Zavodnik).

Započeta je identifikacija vrsta u svrhu posebnog studija zaštita podvodnih dijelova plovnih objekata od obraštaja (M. Nikolić i M. Brenko).

Specijalna pažnja posvećuje se ehinodermima zapadne obale Istre (D. Zavodnik). Prati se obraštaj periske (D. Zavodnik).

B) Flora kopna

Stanica Dubrovnik

Nastavljaju se započeti radovi na istraživanju flore južne Dalmacije. Prikupljeno je oko 1000 araka herbarskog materijala. Usporedo se sabiru i biljke koje se gaje na pokusnim površinama na Lokrumu. Istodobno nastavlja se rad na introdukciji mediteranskog i suptropskog bilja važnog za šumarstvo, hortikulturu itd. (do sada oko 1000 vrsta, od kojih oko 400 drvenasto bilje).

Stanica Arboretum, Trsteno

Nastavljeni su radovi na selekciji i istraživanju raznog ratarskog bilja južne Dalmacije (akad. A. Tavčar).

Pristupilo se izradbi plana za rekonstrukciju Arboretuma. U istu svrhu Arboretum vrši prikupljanje raznog materijala.

C) Fauna kopna

Intenziviran je rad na izučavanju ornitofaune šire okoline Dubrovnika, i to prvenstveno migracije i gniježdenja. Vrši se redovito prstenovanje ptica na Lokrumu, a povremeno i u okolici. Ove godine uspostavila se i zbirka balgova i želudaca. Sve navedene radove potpomaže i Ornitološki odsjek Biološkog instituta Zagrebačkog sveučilišta, a vrše ih I. Tutman i A. Lesinger.

Ostala stručna djelatnost

1. U Rovinju je organiziran u februaru trodnevni seminar za nastavnike biologije rovinjske okolice, a u aprilu za nastavnike biologije kao i profesore biologije kotara Nova Gorica.
2. Dr T. Gamulin, direktor Instituta, bio je dva puta u Italiji radi restitucije rovinjske biblioteke.
3. U Rovinju i Dubrovniku je za vrijeme ljetnih praznika pružena mogućnost specijalnog usavršavanja izabranim studentima biologije Zagrebačkog sveučilišta. Grupa u Dubrovniku radila je s ronilačkim aparatima i sakupila floristički i faunistički materijal.
4. U Rovinju je Institut »Ruđer Bošković« organizirao u septembru trodnevni simpozij biologa naših atomskih instituta, kojemu je prisustvovalo 60 učesnika.
5. Svi naučni suradnici Instituta održavali su predavanja prigodom raznih tečajeva našim i stranim studentima, u Rovinju i Dubrovniku.

Referati na kongresima

D. Zavodnik: Preliminary observations on the phytal populations of the rocky-shore near Rovinj (Northern Adriatic), Simpozij bentoskih biocenoza, Napulj, septembar. 1961.

I. Tutman: In der Nähe von Dubrovnik angewendete Mittel zur Vogelabwehr. Internationale Union für Angewandte Ornithologie, Versailles, October, 1961.

Istraživanja domaćih i stranih stručnjaka

U *Rovinju:* dr Gerhard Czihak, Max Planck Institut, Tübingen; dr Bierbrodt Erika, Zoološki institut, Tübingen; dr A. Giordani-Soika, Museo Civico di Storia Naturale, Venezia; dr R. Zahn i dr G. Zahn, Institut za vegetativnu fiziologiju, Frankfurt;

dr ing. Pučar, dr B. Vitale, prof. dr N. Allegretti i Kečkeš Stjepan, Institut »Ruđer Bošković«, Zagreb; dr R. Riedl, Zoološki institut, Beč; S. Brelih, M. Gogola i dr B. Sket, Institut za biologiju, Ljubljana; prof. dr P. Lubet, Institut za biologiju, Tunis.

U *Dubrovniku:* A. Živković, Biološki institut, Beograd: M. Đorđević, Zoološki institut, Beograd; M. Kružić, Medicinski fakultet, Rijeka; dr T. Švob i M. Švob, Biološki institut Med. fak. Sarajevo; L. Bevilacqua, prof. dr S. Horvatić i dr Lj. Ilijanić, Botanički institut, Zagreb; dr R. Riedl, Zoološki institut, Beč; prof. dr A. Pischinger i dr G. Eberle, Histološki institut, Beč; prof. F. Whitehead, Botanički institut, London; prof. G. Kruseman, prof. J. H. Stock i A. Van den Bergh, Zoološki institut, Amsterdam. Studenti: J. Korman i A. Brückner, Zoološki institut, Leipzig; S. Goldberg, Univerzitet u New Yorku.

U *Trstenu:* prof. dr A. Tavčar, Poljoprivredni fakultet, Zagreb.

Pedagoška djelatnost

U 1961. održani su ovi tečajevi za studente:

U *Rovinju:* Zoološki institut, Bonn (19 učesnika); Zoološki institut, Giesen (21); Zoološki institut, Zagreb (22); Zoološki institut, Beč (22); Zoološki institut, Tübingen (29); Zoološki institut, Würzburg (20); Zoološki institut, Münster (19); Zoološki institut, Graz (20); Zoološki institut, Zagreb (23); Zoološki institut, Ljubljana (8); Fakultet za ribarstvo, Olsztyn (8).

U *Dubrovniku:* Botanički institut, Zagreb (25); Zoološki institut, Amsterdam (23); Botanički institut, London (13).

Kulturno-prosvjetna djelatnost

1. *Akvarij u Dubrovniku* je cijelu godinu bio otvoren za publiku i dobro snabdjeven morskim organizmima uz povećani asortiman. Ove godine povećan je jednim većim bazenom za morske kornjače.

Akvarij u Rovinju se također koristio u demonstracione svrhe, iako je prvenstveno građen samo za potrebe Instituta. Izrađen je nacrt za njegovo povećavanje.

2. *Botanički vrt na Lokrumu.* Nastavlja se sakupljanje bilja, ali još uvijek u ograničenom opsegu. Brojne su i dobro uspijevaju i importirane vrste, tako da će se uskoro pristupiti terenskim radovima.

3. *Prirodoslovni muzej na Lokrumu.* Ove godine je sređena i otvorena zbirka ptica. Zbirka je nadopunjena brojnim novim primjercima. Ujedno se pristupilo radu na osposobljavanju zbirke riba, koja će biti otvorena naredne godine, ako se osiguraju izložbene prostorije i ormari.

Zbirka u Rovinju je također obnovljena, ali služi samo u demonstracione svrhe.

4. *Arboretum u Trstenu.* U g. 1961. se pristupilo izradi generalnog plana, koji je povjeren prof. I. Pevaleku, prof. S. Horvatiću, dr L. Rajevskom i ing. B. Šišiću. Pošto botanička komisija prihvati opći plan, pristupit će se detaljima izrade.

Ostala djelatnost

Ustanove u Rovinju i Dubrovniku održavale su veze s brojnim ustanovama u zemlji i inozemstvu. U prvom redu sa Saveznim i republičkim savjetima za naučni rad, s kojima je ujedno sklopljen ugovor za razna istraživanja iz područja biologije mora.

Dva člana Instituta sudjelovali su aktivno u novoosnovanom Nacionalnom komitetu za istraživanje mora, čiji je sekretar dr. M. Nikolić. Kako je zadatak ovog Komiteta između ostalog i koordinacija istraživanja mora, to je Institut osobito sudjelovao pri koordinaciji planktološkog rada.

Dr M. Nikolić surađivao je kao član grupe eksperata za obraštaj i koroziju brodskih korita evropske organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD). On je ujedno i član Komisije za osnovne biološke nauke Savjeta za naučni rad NRH. D. Zavodnik je član Komisije za bentos Mediteranskog savjeta za istraživanje mora (CIESM), a T. Gamulin Komisije za plavu ribu (FAO).

Institut je bio u stalnom kontaktu s Upravom za ribarstvo NR Hrvatske, osobito u vezi s unapređivanjem školjkarstva, a stručna mišljenja davao je raznim poduzećima (Školjka, Poreč; Istra, Pula; Jedinstvo, Ston; Mirna, Rovinj) i ustanovama (NO Kotara Pule, Dubrovnika, itd).

Institut je vršio dostavu morskih životinja raznim našim ustanovama, kao Zoološkom institutu u Zagrebu, Ljubljani, raznim akvarijima u zemlji i inozemstvu.

IV ODJEL ZA MEDICINSKE NAUKE

ORGANIZACIJA I SASTAV ODJELA

U godini 1961. Odjel nije birao nove članove.

Smrću prof. Božidara Lavriča iz Ljubljane Odjel je izgubio svog dugogodišnjeg člana dopisnika van radnog sastava.

Tajnik Odjela je bio akademik Ivo Čupar.

Odjel je održao 9 redovnih i 1 izvanrednu sjednicu.

Obje su sekcije Odjela nastavile svoju tokom godina uobičajenu djelatnost.

U sastavu *Sekcije za medicinske nauke* bili su: akademici I. Čupar, B. Gušić, F. Kogoj, D. Perović, S. Saltykow, dopisni članovi A. Hahn, B. Kesić, R. Lopašić i O. Trausmiller te suradnici Akademije N. Allegretti, M. D. Grmek, V. Gvozdanović, S. Ibler, D Juzbašić, Z. Kopač, J. Krmpotić, B. Petz, M. Pražić, B. Richter, M. Smokvina, P. Sokolić, D. Sučić, V. Vouk i V Vuletić. Referent Sekcije je akademik D. Perović.

Članovi *Sekcije za veterinarske nauke* bili su: akademici I. Babić, F. Kogoj, B. Oklješa, D. Perović, I. Tomašec, T. Varićak, dopisni član S. Forenbacher i suradnici Akademije M. Delak, I. Ehrlich, M. Francetić, D Mikačić, A. Rako, S. Rapić, E. Topolnik, M. Winterhalter, I. Zaharija. Referent Sekcije bio je akademik B. Oklješa.

U djelokrugu rada Odjela razvijao je svoju djelatnost Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada.

IZDAVAČKA DJELATNOST

Iz štampe je izašao:

Rad, knjiga 323, sa radnjama:

M. D. Grmek »Medicinsko-kirurška škola u Zadru 1806–1811«,

N. Peršić »O mogućnostima primjene elektrostimulacije u inzulinskoj hipoglikemiji«,

Z. Krajina »Rhinitis vasomotoria«,

Z. Dolinar–Osoletova »Utjecaj rodbinskog križanja na raspodjelu osnovnih krvnih grupa ABO kod stanovnika otoka Suska«,

S. Pfeifer i G. Luković »Izračunavanje frekvencije gena i genotipova nekih sistema krvnih grupa kod bolesnika Kliničke bolnice Medicinskog fakulteta u Zagrebu«;

kao posebno izdanje radnja

I. Babić i S. Pavešić »Terminologija veterinarske i humano-medicinske parasitologije«.

NAUČNA DJELATNOST

Sekcija za medicinske nauke je zaključila da kao temu svoga rada kroz nekoliko godina obradi problem »Naša narodna patologija«. Pojedina poglavlja toga problema razdijeljena su na 14 članova Sekcije prema struci dotičnog člana. O završnom radu podnijet će se iscrpan referat na sjednicama Sekcije. Ti će referati biti štampani kao simpozium »Naša narodna patologija«. U ovoj godini članovi Sekcije su radili na izrađivanju svojih referata.

Nastavljeno je ispisivanje medicinske terminologije.

Dana je materijalna pomoć akademiku D. Peroviću za nastavak istraživanja novootkrivenih adaptacijskih tvorba na nosnoj pregradi u svrhu rješavanja njihovog kauzaliteta, te suradnicima Sekcije prof. Sučiću i Vuletiću za sakupljanje dokumentacije u vezi njihovih referata za temu »Naša narodna patologija«.

Sekcija za veterinarske nauke raspravljala je i preporučivala molbe za pomoć Akademije za naučnoistraživačke radove.

Vršeni su pripremni radovi na izradi djela »Pregled razvoja jugoslavenske medicinske parasitologije do god. 1960«.

NAUČNOISTRAŽIVALAČKI RAD NA TERENU

Dopisni član A. Hahn s ekipom liječnika Interne klinike nastavio je radove na ispitivanju nefrolitijaze u Dalmaciji.

Akademik B. Gušić istraživao je endemsku gušavost u području rijeke Radike u Makedoniji, a

akademik F. Kogoj vršio je naučnoistraživački rad na Mljetu.

Dopisni član S. Forenbacher vršio je istraživanja o adrenokortikalnom sindromu kod importiranog govečeta i svinje, a

suradnik Sekcije za veterinarske nauke D. Mikačić istraživao je djelovanje timola protiv metastrongila kod svinje.

OSTALI RAD

Na preporuku Odjela Uprava je Akademije materijalnom pomoći pomogla sudjelovanje akademika I. Čupara na Stomatološkom kongresu u Parizu, te akademika Ive Babića na Međunarodnom naučnom zasjedanju Naučnog društva za veterinarsku medicinu u Leipzigu.

Akademiku B. Gušiću omogućeno je materijalnom pomoći Akademije održavanje predavanja na Otorinolaringološkoj klinici u Jeni, a akademiku F. Kogoju održavanje naučnog predavanja u Giessenu.

Dr C. Heymans, profesor Farmakologije iz Ganda i prof. dr A. Vallebona, šef Katedre za radiologiju Sveučilišta u Genovi, održali su u okviru Odjela za medicinske nauke javna predavanja u Jugoslavenskoj akademiji.

Član Odjela akademik B. Gušić zastupao je Odjel u Komisiji za naučno istraživanje Krša i u Odboru za narodni život i običaje kao i u Savjetu Instituta za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih nauka, a akademik B. Oklješa u Stručnom savjetu Knjižnice Jugoslavenske akademije.

Zaključeno je da se unutar Odjela, uključivši obje sekcije, formira inicijativni odbor, koji će sakupiti sve stručnjake što se bave problemom malignih tumora, sa zadatkom da izrade organizacioni program za formiranje posebne naučne ustanove za onkologiju.

U Ljubljani je 15. IV 1961. održan XI sastanak Koordinacionog odbora odjeljenja medicinskih nauka triju akademija i Naučnog društva NRBiH. Za predsjednika za idući dvogodišnji period izabran je akademik Ivo Čupar. Zaključeno je nastaviti radom na Terminološkom seminaru, te dalje raditi na obradi ranije izabranih tema. U vezi ustaljene prakse razmjene predavača održali su u Jugoslavenskoj akademiji javna predavanja akademik K. Todorović i I. Đuričić iz Beograda, te akademik I. Tavčar iz Ljubljane.

INSTITUT ZA MEDICINSKA ISTRAŽIVANJA I MEDICINU RADA U ZAGREBU

Organizacija

Rad Savjeta Instituta

24. X o. g. istekao je dvogodišnji mandat Savjetu Instituta. Do tog datuma Savjet Instituta održao je u toku godine 2 sjednice. Izmedu ostalih pitanja Savjet je na jednoj od sjednica usvojio Pravilnik o radnim odnosima u Institutu.

Izbori za novi Savjet Instituta bili su raspisani 4. X 1961, a izvršeni su 20. X. Naučnoistraživački kolektiv Instituta izabrao je u Savjet 6 predstavnika, Predsjedništvo Jugoslavenske akademije imenovalo je u Savjet 9 članova, jednog člana određuje kao svog predstavnika Medicinski fakultet, jednog člana Jugoslavenska narodna armija i jednog člana Savjet za narodno zdravlje NRH. Dva člana Savjeta su predstavnici privrednih organizacija. Zajedno s direktorom Instituta novi Savjet ima 21 člana. Na prvoj redovnoj sjednici održanoj dne 21. XI 1961. Savjet se konstituirao, a za predsjednika je izabran general-pukovnik R. Bulat. Na drugoj sjednici Savjeta, koja je održana kratko vrijeme iza toga, raspravljalo se o godišnjem izvještaju Upravnog odbora Instituta, izabrane su komisije Savjeta i usvojeni su pravilnici koji se odnose na financijsko poslovanje u Institutu (Pravilnik o raspodjeli čistog prihoda; Raspored ostatka čistog prihoda na fondove nakon izdvajanja sredstava za osobne dohotke). Na toj sjednici Savjeta izabrana je komisija od 5 članova kojoj je stavljeno u zadatak da izradi nacrt perspektivnog razvoja Instituta s obzirom na programe naučnoistraživačkog rada i ostale elemente koji su s time u vezi.

Upravni odbor Instituta

Upravni odbor Instituta ima 17 članova. U toku godine Upravni odbor je održao ukupno 14 sjednica (11 redovnih, 3 izvanredne). Znatan dio rada Upravnog odbora bio je posvećen donošenju normativnih akata u vezi s poslovanjem Instituta kao naučne ustanove koja se financira kao privredna organizacija.

Unutrašnja organizacija Instituta

S obzirom na potvrđene izmjene u Pravilima Instituta Institut je u toku ove godine počeo djelovati u okviru novih radnih jedinica. Pored Odjela za higijenu radne okoline i zaštitnu tehniku, za profesionalne bolesti, za toksikologiiu i za psihofiziologiju rada, osnovana su dva nova odjela, i to: Odjel za biofiziku i Odjel za kemiju. U sklađu s Pravilima Instituta uspostavljene su još i dvije radne grupe koje nemaju karakter stalnih odjela. To su radna grupa za zdravstvenu fiziku, koja je kao prvenstveni zadatak u toku ove godine imala uspostavljanje i organizaciju službe zaštite od zračenja, i radna grupa za primjenu luminescencije u medicini. Na čelu te radne grupe je dr Karlo Weber, vanjski suradnik Instituta. Grupu za zdravstvenu fiziku vodi direktor Instituta.

Koordinaciju rada pojedinih odjela osiguravale su istraživačke grupe Instituta koje su već ranije osnovane prema istraživačkim programima.

Financiranje Instituta

Od 1. I 1961. Institut posluje kao naučna ustanova koja se financira kao privredna organizacija.

Osnovne poteškoće koje su se pritom pojavile bile su ove:

a) Institut je ušao u nov način poslovanja bez ikakvih obrtnih sredstava, tj. bez ikakvih sredstava u vlastitim fondovima.

b) Pojedini ugovori sklopljeni su vrlo kasno, u toku II tromjesečja, a neki i kasnije.

Međutim, postoje vrlo dobri izgledi da se financijski plan u potpunosti realizira.

U toku ove godine Institut je sklopio ugovore s različitim ustanovama i organizacijama u ukupnom iznosu od 210,517.906.– dinara i 26.550.– dolara. Pregled sklopljenih ugovora s obzirom na ugovarača i ugovorena sredstva prikazan je u tablici.

Ugovarač	Sredstva za poslovanje Instituta		Investicije	Oprema	Devizna sred.
	Iznos d	%			%
1. Jug. akademija znanosti i umjetnosti	45,000.000	(31,7)	—	—	—
2. Savezna komisija za nuklearnu energiju . . .	47,017.790	(33,2)	18,000.000	25,000.000	18.550
3. V. P. 6869	9,120.000	(6,5)	—	—	—
4. V. P. 5467	3,375.000	(2,4)	—	—	—
5. KOMNIS	2,640.116	(1,9)	—	—	153
6. Savezna uprava za civilnu zaštitu	20,000.000	(14,1)	—	10,800.000	8.000
7. Savjet za naučni rad NR Hrvatske	2,000.000	(1,4)	15,000.000	—	—
8. Savezni fond za naučni rad	12,565.000	(8,8)	—	—	—
Ukupno	141,717.906	(100)	33,000.000	35,800.000	26.653

Osim navedenih ugovora sklopljen je ugovor u iznosu od 2,000.000.– dinara sa Savjetom za narodno zdravlje Gradskog narodnog odbora u Zagrebu, a u toku su pregovori s Republičkim zavodom za socijalno osiguranje na iznos od 4,000 000.– dinara. Ti ugovori, međutim, neće biti realizirani u toku ove godine, jer su zaključeni tek nedavno. Institut je sklopio još dva manja ugovora s privrednim organizacijama na ukupan iznos od 600.000.– dinara, koji će se isto tako realizirati početkom iduće godine.

Pored ugovora s domaćim ustanovama i organizacijama Institut je preko Savezne komisije za nuklearnu energiju sklopio s Međunarodnom agencijom za atomsku energiju u Beču ugovor za istraživanje pod naslovom »Neki faktori koji utječu na retenciju

radioaktivnog stroncija kod sisavaca«. Taj se ugovor protežc u iduću godinu, a ukupan ugovorni iznos sredstava je 9.950 dolara.

Do sada za svoje poslovanje Institut nije uzimao nikakvih zajmova, bilo za obrtna sredstva, bilo za investicije i opremu.

Osoblje Instituta

Na dan 31. XII 1960. Institut je imao 76 redovnih službenika i 8 honorarnih službenika, tj. ukupno 84. Prelaženjem na novi način financiranja trebalo je u određenim radnim jedinicama povećati broj suradnika, da bi se sa uspjehom mogle izvršiti preuzete ugovorne obaveze. Na dan 1. XII 1961. u Institutu rade 93 osobe u redovnom radnom odnosu, od toga 39 s fakultetskom spremom, 38 sa srednjom stručnom spremom, 16 ostalih. Pored toga Institut ima 9 honorarnih suradnika. Ukupan broj osoba koje primaju osobne dohotke iz sredstava Instituta iznosi 102. To znači da je broj osoblja u Institutu povećan za 17, od čega 5 s fakultetskom spremom, 10 sa srednjom stručnom spremom i 2 ostali.

Pored suradnika koji primaju osobne dohotke iz sredstava Instituta, odnosno onih koji sa Institutom stvaraju dopunski radni odnos, u Institutu je radilo 11 službenika V. P. 6869, koji su dodijeljeni na rad u Institut. U toku je realizacija ugovora o suradnji s Medicinskim fakultetom (Škola narodnog zdravlja), prema kojem će izvjestan broj suradnika Fakulteta isto tako biti uključen u rad na istraživačkim programima Instituta. Pored toga nekoliko dobrovoljnih vanjskih suradnika bilo je uključeno u rad pojedinih odjela Instituta.

Suradnja s drugim ustanovama

Institut već niz godina surađuje s velikim brojem naučnih i drugih ustanova. Ta suradnja je djelomično na dobrovoljnoj bazi, a djelomično postoje bilateralni ugovori o suradnji (npr. Medicinski fakultet – Škola narodnog zdravlja; Sveučilišni Institut za biologiju). Vrlo dobra suradnja postoji između Instituta i Instituta »Ruđer Bošković«. Institut je surađivao s Republičkim zavodom za zdravstvenu zaštitu NRH, Zavodom za zdravstvenu zaštitu grada Zagreba, Zavodom za zaštitu pri radu NRH, Fizičko-kemijskim zavodom Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Istraživačkim laboratorijem Tvornice »Pliva«, itd. Izvan naše republike postoje dobre veze s Institutom za medicinska istraživanja Srpske akademije nauka, Institutom za medicinu rada NR Srbije i Institutom za higijenu i preventivnu medicinu Medicinskog fakulteta u Sarajevu. U vezi s unapređenjem suradnje Instituta sa drugim naučnim ustanovama koje se bave istraživanjima na području medicine izraženo je mišljenje da bi bilo korisno pristupiti osnivanju zajednica, kao što je na pr. Zajednica bioloških ustanova. Stvaranjem zajednica izbjegao bi se suvišni paralelizam u radu ustanova. U toku ove godine Institut je sklopio ugovor za izvršenje određenih zadataka s Institutom za oceanografiju i ribarstvo u Splitu. Sredstva za ta istraživanja daje Institut u okviru sredstava dobijenih od Savezne komisije za nuklearnu energiju.

Kao što je već spomenuto, Institut ima istraživački ugovor s Međunarodnom agencijom za atomsku energiju, a u toku su pregovori za sličnu suradnju sa Svjetskom zdravstvenom organizacijom (Ocjena toksičnosti novih insekticida i pesticida). Institut je primio veliku pomoć od Rockefellerove fondacije. Samo ove godine realizirano je oko 10.000.– dolara za nabavu opreme. Poželjno je da se ta suradnja dalje nastavi, jer su uvjeti suradnje vrlo povoljni. Pored suradnje s organizacijama ovog tipa Institut je neposredno surađivao s nekoliko inostranih naučnih ustanova, kao što je Toksikološka istraživačka jedinica u Carshaltonu i Radiobiološka istraživačka jedinica u Harwellu. Postoje vrlo dobri odnosi s Odjelom za fiziku Instituta za istraživanje raka Univerziteta u Londonu. U toku posljednjih mjeseci vođeni su pregovori za suradnju s Odjelom za zaštitu zdravlja radnika Columbia univerziteta u S. A. D.

U vezi suradnje s inostranim naučnim ustanovama osjeća se potreba intenzivnijeg razvoja takvih odnosa s istočnoevropskim zemljama.

Izdavačka djelatnost

U toku god. 1961. nastavljeno je izdavanje časopisa »Arhiv za higijenu rada i toksikologiju«. Ukupno su izdana 3 broja. U zamjenu za taj časopis Institut je primao veći broj domaćih i stranih časopisa.

Naučna i stručna djelatnost

INSTITUTSKI ISTRAŽIVAČKI PROGRAMI

Program: *Metodološka pitanja zaštite zdravlja radnika*

1. Problemi općeg i specifičnog morbiditeta u privredi i utjecaj radne i socijalne okoline na zdravlje i radnu sposobnost radnika

U planu rada za 1961. bilo je predviđeno da se pristupi sistematski proučavanju morbiditeta u privrednim organizacijama. S tim u vezi razrađena je metoda za evaluaciju morbiditeta radnika. O tom je izrađen elaborat, koji je dostavljen i Saveznom zavodu za zdravstvenu zaštitu. Razrađen je sistem kontinuiranog praćenja morbiditeta kao i sistem ankete. Pred kraj godine počet će se sa sistematskim pregledima radnika u određenom broju poduzeća u Zagrebu.

Obrađeni su podaci o morbiditetu radnika zaposlenih u »toplim« pogonima u Zagrebačkoj ciglani i tvornici »Gorica«. Paralelno su u više navrata izvršena sistematska toplinska mjerenja u tim pogonima. Započelo se s toplinskim mjerenjima u »Jugokeramici«. Na većem broju radnih mjesta izvršena je anketa o tome kako se radnici osjećaju u određenim toplinskim uvjetima. Radnici su anketirani i s obzirom na prehranu, sa svrhom da se utvrdi postoji li spontana potreba za slanom hranom na takvim radnim mjestima. Podaci o tome još nisu obrađeni.

Obrađeni su i pripremljeni za štampu rezultati dobiveni ispitivanjem problema hepatotoksičkog učinka tetrakloruglјika u uvjetima industrijske ekspozicije. Određivanje aktivnosti transaminaze u serumu pokazalo se kao koristan test za dijagnostiku početnih oštećenja jetrenih stanica tetrakloruglјikom.

Završen je i predat u štampu izvještaj koji se odnosi na problem prehrane i pobola radnika. Bilo je moguće dokazati povoljan utjecaj ranog jutarnjeg obroka na smanjenje izostanaka iz posla zbog nekih bolesti ili povreda, produktivnost rada i nivo hemoglobina u krvi.

Razrađena je metodika u vezi s ispitivanjem funkcionalne sposobnosti respiratornog i kardiovaskularnog sistema kod starijih i mlađih radnika.

2. Unapređivanje rane dijagnostike profesionalnih oštećenja

Nastavljen je rad na izučavanju promjena u koštanoj srži u vezi s djelovanjem olova na poremećenje u sintezi hemoglobina. Ispitano je daljih 15 uzoraka koštane srži i učešće kvantitativnih i kvalitativnih promjena u eritroblastičnoj lozi. Potvrđena su dosadašnja iskustva da su promjene u koštanoj srži posljedica poremećene sinteze hemoglobina. S tim u vezi proučavane su razlike u morfologiji bazofilnih punktacija i siderotičkih granulacija na većem broju ispitanika.

Problem olova i bubrežnog oštećenja sveo se na nastavak kliničko-laboratorijskih i patohistoloških istraživanja bubrega u osoba otrovanih olovom. Pored uobičajenih laboratorijskih testova rađeno je u većoi mjeri po metodi punkcije bubrega, odnosno patohistološke analize bubrežnog tkiva. Dosada je napravljeno 25 takvih analiza i o tome je u zajednici sa Internom klinikom sastavljen preliminarni izvještaj. Čini se da patohistološke pretrage potvrđuju dosad stečena i već objavljena naša iskustva o djelovanju olova na bubreg.

Izvan predviđenog plana za ovu godinu započelo je istraživanje o djelovanju olova na jetru. Uzeto je u obradu preko 100 bolesnika liječenih zbog saturnizma. Nakon završene obrade dosad sakupljenih podataka istraživanja će se nastaviti. Započeto je

ispitivanje o sadržaju olova u cerebrospinalnom likvoru kod otrovanja olovom. Dosad je izvršena pretraga likvora kod nekoliko bolesnika. Počelo se s ispitivanjima o koncentraciji olova u koštanoj srži. Analizirano je 30 uzoraka kod 15 bolesnika otrovanih olovom.

Iako to nije bilo predviđeno planom rada za 1961. godinu, u toku ove godine radilo se na proučavanju laboratorijskih i kliničkih promjena kod radnika eksponiranih živi. Završena je i pripremljena za štampu obrada nalaza u vezi s ekspozicijom organskim živinim spojevima u proizvodnji fungicida. Ispitan je odnos između simptoma trovanja i koncentracije žive u biološkom materijalu. Paralelno su vršena slična ispitivanja kod radnika eksponiranih metalnoj živi u rafinerijama nafte.

3. Unapređenje terapije nekih profesionalnih oboljenja

Nastavljeno je s istraživanjima u vezi s primjenom helatogenih spojeva u liječenju saturnizma. Isprobane su različite doze lijeka. Pokazalo se da primjena većih doza od dosad uobičajenih nema opravdanja, barem ne sa gledišta djelovanja kompleksona na eliminaciju olova iz tijela. Međutim, ni vrlo visoke doze nisu dovodile ni do kakvih toksičkih nuspojava. Čini se čak da lezije bubrega nisu same po sebi kontraindikacija za primjenu kompleksona. Ukupno su obrađeni podaci za 20 bolesnika liječenih kompleksonom $Na_2CaEDTA$.

Vršena su istraživanja u vezi s utjecajem treninga na kardiovaskularni sistem i funkcionalnu sposobnost. Za ispitanike su upotrijebljeni športaši. Ispitana je grupa od 15 veslača prije godišnje sezone, u sredini treninga i u periodu natjecanja. Ustanovljeno je da se u toku treninga povećava maksimalna potrošnja kisika, poboljšava Harwardski indeks i povećava volumen srca (mjereno rendgenografski).

Program: *Radiološka zaštita s posebnim osvrtom na probleme internih izvora zračenja*

1. Dozimetrija zračenja

Izvršena je obrada i evaluacija primljenih doza za 540 osoba profesionalno izloženih zračenju. Maksimalno dopuštenu dozu prekoračilo je svega 9 osoba.

Dovršen je prikaz podataka o izodozama terapijskih rendgen-aparata.

U toku istraživanja najefikasnije metode lične dozimetrije uspoređena je metoda filmske dozimetrije s engleskim kazetama (Spiegler) s metodom primjene njemačkih kazeta (Wachsman), koja se do sada primjenjivala. Iz dosadašnjih rezultata izlazi da se upotrebom engleskih kazeta ubrzava postupak i ne smanjuje točnost određivanja.

U toku je obrada i evaluacija podataka o 600 izvora ionizacijskog zračenja na području NR Hrvatske. Kod dijagnostičkih i terapijskih rendgen-aparata u gotovo svim slučajevima uvjeti rada nisu odgovarali postojećim standardnim zahtjevima.

2. Tehnička zaštita pri radu s izvorima zračenja

Vršena su ispitivanja u vezi s upotrebom zaštitne maske. Cilj ispitivanja je bio da se utvrdi u kojoj mjeri gas-maska utječe na neke fiziološke parametre pri sjedenju i nekim radnim aktivnostima. Ispitivanje je vršeno na 20 osoba, koje su radile pod ljetnim i jesenskim uvjetima. Registrirani su frekvencija srca, krvni tlak, ventilacija, frekvencija i dubina disanja, temperatura i energetska potrošnja. Uspoređivane su vrijednosti dobivene u mirovanju i radu bez maske i vrijednosti u mirovanju i radu pod maskom. Ispitivanja su još u toku.

3. Istraživanja radioaktivnosti okoline

Izvršena je obrada i evaluacija podataka dobivenih određivanjem ukupne beta-radioaktivnosti u padavinama, površinskim vodama i atmosferi. Započeli su pripremni radovi za zasebno određivanje alfa-zračenja i beta-zračenja u atmosferi. Uvedena je metoda za određivanje stroncija-90 u mlijeku i kostima. Izvršena je analiza prvih podataka o količinama stroncija-90 u našem mlijeku. Organizirano je sakupljanje uzoraka skeleta za dobivanje reprezentativnih vrijednosti o sadržaju stroncija-90 u skeletu naših ljudi.

Započeti su radovi na prikupljanju podataka o radioaktivnosti mora, u suradnji s Oceanografskim institutom u Splitu.

4. Interni izvori zračenja i dekontaminacija

Nastavljen je rad na sintezi novih helatogenih supstancija kompleksonskog tipa i određivanja fizičko-kemijskih svojstava helata zemnih alkalija. Dovršena je sinteza *ciklo*-pentandiamin-tetraoctene kiseline u količinama koje su dovoljne za fizičko-kemijska istraživanja. U toku je priprema većih količina za biološka istraživanja. Dovršeno je određivanje fizičko-kemijskih svojstava 1,2-*ciklo*-heksan i 1,2-*ciklo*-pentan diamino tetraoctene kiseline. Izmjerene su konstante stabilnosti običnih i protonskih kompleksa stroncija sa *ciklo*-heksan diamin tetraoctenom kiselinom, a za *ciklo*-pentan diamin tetraoctenu kiselinu određene su konstante disocijacije slobodne kiseline i konstante običnih i protonskih kompleksa s kalcijem i stroncijem. Dosada dobiveni podaci o padu odnosno porastu stabilnosti kelata kalcija i stroncija s kelatogenim supstancijama kompleksonskog tipa u redu derivata etilendiamin tetraoctene kiseline, kao i podaci o omjerima konstanata stabilnosti kelata kalcija i stroncija daju dobar putokaz o smjeru daljih istraživanja na području eliminacije. Započet je rad na određivanju konstanata stabilnosti novih kelatogenih supstancija s teškim metalima i metalima iz reda rijetkih zemalja.

Istraživanja metabolizma stroncija u štakorima nastavila su se u proširenom obliku. Ustanovljeno je da faktor sveukupne diskriminacije organizma prema stroncija (skelet : hrana) varira od 0,27 do 0,33. Na temelju postignutih rezultata smatra se da se ravnoteža između stroncija i kalcija u hrani i skeletu postiže samo u određenoj labilnoj frakciji skeleta. Veličina te frakcije iznosi 23% za skelet mladih i 6% za skelet starih životinja. Ti su podaci važni s obzirom na prosuđivanje količine stroncija-90 koji se može deponirati u skeletima ljudi.

Započeta su istraživanja zavisnosti toksičnosti od načina ulaska radioizotopa u organizam. Pokusi su vršeni na štakorima i uspoređena je peroralna i intraperitonealna aplikacija radioaktivnog stroncija u odnosu na postotak retencije radioaktivnog stroncija u skeletu. Započeti su radovi o utjecaju kelatogenih supstancija na ekskreciju radioaktivnog stroncija. Praćena je radioaktivnost cijelog štakora (whole body counting), kao i količina ekskrecije, odnosno retencije u skeletu istih životinja. Dosada primijenjene kelatogene supstancije nemaju znatnog utjecaja na eliminaciju radiostroncija iz organizma.

Uvedene su metode određivanja stabilnog kalcija u hrani, ekskretima i skeletima životinja, kao i metode određivanja kalcija-45 i stroncija-85 u uzorcima fecesa, urina i skeleta. Metode za određivanje stroncija-90 u urinu i fecesu ljudi i metode za pripremanje uzoraka biološkog materijala za radiokemijsku analizu pripremljene su za štampu.

Dovršen je rad o utjecaju kelatogenih supstancija na distribuciju olova u krvi i bubrezima štakora. Svega 1–2% injicirane doze olovnog acetata kumulira u bubrezima štakora. Maksimalna koncentracija postignuta je od oko 100 sati nakon aplikacije olova. Višekratnom primjenom kompleksona postiže se niže koncentracije olova u krvi otrovanih štakora. Peroralna primjena kompleksona isto izaziva sniženje koncentracije olova u krvi i bubrezima, ali je taj efekt slabije izražen nego nakon intraperitonealne primjene istog kompleksona. Iz dosadašnjih se rezultata ne može zaključiti da je novi kompleksan DiMEDTA uspješniji u eliminaciji olova iz organizma od EDTA.

Istražen je utjecaj kompleksona na retenciju urana u bubrezima štakora. Tri sata nakon intraperitonealne injekcije uranil-nitrata nalazimo u bubrezima otprilike 28% injicirane doze. Primjenom kompleksona DTPA značajno se smanjuje koncentracija urana u bubrezima tretiranih životinja. Primjenom kompleksona HDPP koncentracija se povećava.

Dovršen je rad na antidotskom djelovanju kojne kiseline i Verseneksa kod otrovanja uranom. Nijedan od spomenutih antidota ne smanjuje znatno toksičnost intraperitonealno injiciranog uranil nitrata kod štakora. Kompleksoni u većim količinama izazivaju histološke promjene u bubrezima.

Dovršen je rad na određivanju toksičnosti kompleksona EDTA, DTPA, DiMEDTA i kojne kiseline. Toksičnost EDTA je znatno niža za mlade životinje (LD_{50} dvostruk). Prisutnost kalcijevih iona smanjuje toksičnost EDTA deset puta, a toksičnost DTPA samo tri puta. Toksičnost natrijeve soli EDTA znatno je veća od toksičnosti DiMEDTA i DTPA. DiMEDTA i DTPA su gotovo jednako toksični.

5. Hematološka istraživanja

Izvršena je evaluacija i obrada podataka dobivenih zdravstvenim pregledom grupe ljudi profesionalno izloženih zračenju s posebnim osvrtom na krvne varijacije u odnosu na primljenu dozu zračenja.

Započeto je simultano ispitivanje koštane srži ljudi iz ozračenih i neozračenih kosti. Kvantitativni nalazi dobiveni brojanjem stanica s jezgrom u jednom i drugom uzorku uspoređeni su međusobno.

Započeta su istraživanja upotrebljivosti punkcije zdjeličnih kosti za dobivanje koštane srži. Kod 60 osoba izvršena je punkcija koštane srži iz spine ilijake posterior superior s progresivnim povećavanjem količine uzorka. Potvrđena su iskustva da se jednom punkcijom može dobiti i do 100 ml koštane srži, a da to nema nikakvih neugodnosti ni štetnih posljedica za čovjeka. U tehnici uzimanja uzoraka koštane srži potrebno je jedino voditi računa o bržem zgrušavanju dobivene srži.

6. Celularna radiobiologija (Utjecaj zračenja na metabolizam stanice)

Na temelju određivanja ribonukleinske kiseline i proteina u fragmentima amebe proteus nakon zračenja ustanovljeno je da su dijelovi bez jezgre osjetljiviji na zračenje od dijelova s jezgrom. Taj nalaz govori u prilog zaštitnog djelovanja jezgre u ozračenoj stanici. U nekim pokusima uspjelo je fotorestauracijom spriječiti pad ribonukleinske kiseline i proteina u fragmentima amebe, sa jezgrom i bez nje. U preliminarnim pokusima ustanovljeno je da pad kisele fosfataze prati pad ribonukleinske kiseline nakon ekspozicije zračenju. Dijelovi amebe s jezgrom manje su osjetljivi i na rendgensko zračenje (10.000 do 20.000 r) nego dijelovi bez jezgre.

Program: *Toksikologija pesticida*

1. Laboratorijske metode za određivanje organofosfornih spojeva

Nastavljena su istraživanja na području određivanja koncentracija i dokazivanja organofosfornih spojeva primjenom metode luminescencije. Istraživano je djelovanje određenih oksima na kemiluminescenciju luminola u prisutnosti organofosfornih spojeva i drugih katalizatora, na indolsku reakciju u prisutnosti istih spojeva te na fluorescenciju raznih organskih sistema (bez prisutnosti organofosfornih spojeva).

Istraživan je mehanizam i kinetika oksidacione reakcije indola utjecajem jakih oksidansa, kao i kinetika fotokemijske autooksidacije indola u prisutnosti različitih katalizatora inhibitora.

2. Istraživanje biokemijskih karakteristika organofosfornih spojeva

U nastavku istraživanja mehanizma inhibicije kolinesteraze etil p-nitrofenil etilfosfonatom mjerena je energija aktivacije za inhibiciju eritrocitne kolinesteraze. Dobiveni rezultati su pokazali da je logaritam konstantne brzine reakcije linearne funkcija recipročne apsolutne temperature i na osnovu Arrheniusove jednadžbe određena je energija aktivacije. Također je nastavljeno mjerenje energije aktivacije za reaktivaciju kolinesteraze inhibirane etil p-nitrofenil etilfosfonatom, a reaktivirane C_3-dioksimom.

Istraživan je mehanizam inhibicije kolinesteraze bis-piridinium-4-aldoksimima i određena je konstanta inhibitora za eritrocitnu kolinesterazu i C_3-dioksim.

Nastavljena su istraživanja enzimske hidrolize organofosfornih spojeva s ciljem da se odrede biokemijske karakteristike A-esteraza, kojima su etil-p-nitrofenil etilfosfonat i paraokson supstrati. Mjerena je brzina denaturacije proteina seruma pri određenim temperaturama, kao i aktivnost seruma prema smjesi etil-p-nitrofenil etil-fosfonata i paraoksona. Rezultati pokusa na serumu čovjeka ukazuju na mogućnost da se radi o različitim enzimskim sistemima. Istraživanja aktivnosti seruma čovjeka prema smjesi armina i paraoksona pokazali su, da je brzina hidrolize smjese supstrata bila veća od koristi izračunane brzine hidrolize za slučaj da isti enzim hidrolizira i armin i paraokson, ali je bila manja od teoretske vrijednosti ako se radi o dva međusobno nezavisna sistema.

3. Istraživanje toksičnosti organofosfornih spojeva (pojedinačno i u smjesama)

Istražen je učinak različitih dobnih grupa, odnosno težina muških štakora na otrovnost paration. Životinje u dobi od 1–4 mjeseca, kao i one od 12 mjeseci, reagirale su otprilike jednako na intraperitonealno unošenje otrova. Od 4–7. mjeseca života povećava se otpornost životinja; tako da životinje od 7 mjeseci podnose dvostruke doze otrova u odnosu na one iz mlađih odnosno starijih dobnih razreda.

Istražena je akutna toksičnost pri kombiniranoj primjeni određenih organofosfornih spojeva, apliciranih u parovima. Mijenjan je količinski omjer otrova u paru kod onih parova koji su ispoljili potenciranje toksičnosti.

4. Biološko testiranje novosintetiziranih oksima

U nastavku istraživanja terapijskog učinka novosintetiziranih oksima (derivata piridinijum-4-aldoksima), uspoređen je njihov zaštitni učinak s oksimima PAM-2 i PAM-4. Testiranje terapijskog djelovanja vršeno je u kombinaciji s atropinom.

Uvedena je spektrofotometrijska metoda za određivanje koncentracija oksima u krvi i nekim organima. Ta je metoda primijenjena kod istraživanja postojanosti oksima u krvi nakon različitih puteva aplikacije tih spojeva štakorima.

5. Toksikologija insekticida iz grupe kloriranih ugljikovodika

Određena je akutna toksičnost dieldrina na bijelim štakorima nakon jednokratne peroralne intravenozne i intraperitonealne aplikacije otrova. Uspoređena je akutna toksičnost dieldrina kod normalno hranjenih životinja s onom kod štakora izloženih 24-satnom gladovanju.

Istraživan je učinak dieldrina apliciranog štakorima pomoću spore intravenozne infuzije.

Program: *Problemi umora i odmora*

1. Brzina i tok oporavka nakon statičkih napora različitog trajanja

Radilo se na tom da se ispita kako utječe oporavak kad prethodni statički napor traje nejednako dugo. Statički napor sastojao se u održavanju težine vlastitog tijela na prečki. Zbog velikog varijabiliteta rezultata pokus je izvršen s velikim brojem mjerenja na samo dva ispitanika. Dobiveni rezultati pokazuju da su krivulje oporavka nakon statičkih napora različitog trajanja doduše istog oblika (krivulje negativne akceleracije), ali da je oporavak nerazmjerno brži što je statički napor ranije prekinut. Kod statičkih napora vrijedi prema tome slična zakonitost kao i u području dinamičkog rada. Izvršena ispitivanja imaju i određenu praktičnu vrijednost te pokazuju da u industrijskom radu, ako se ne može izbjeći statičko naprezanje, napor treba tako organizirati da bude diskontinuiran i što kraći. U tom je slučaju i restitucija nerazmjerno brža nego kad je prekid određen graničnom izdržljivošću radnika.

2. Utjecaj broja i trajanja odmora na radni učinak

Vršena su ispitivanja o tome kako promjene u broju i trajanju odmora u toku rada utječu na ukupni radni učinak, odnosno na stupanj umora ispitanika. Prvi dio pokusa izvršen je na 15 ispitanika, i to u statičkom naporu. Rezultati su pokazali, da radni učinak raste kad se broj pauza povećava a njihovo trajanje smanjuje.

Pokusi u vezi s dinamičkim radom još su u toku.

3. Ispitivanje vrijednosti subjektivnih skala za određivanje stupnja umora i napora

Ispitivana je pouzdanost kriterija subjektivnog suda ispitanika o vlastitom umoru pri prosuđivanju promjena koje su se u toku rada zbile.

Pokusi koji su u toku treba da pouzdanost subjektivnih procjena odmjere još i prema energetskoj potrošnji integriranom EMG, a pogotovo prema rezidualnim radnim mogućnostima ispitanika nakon date procjene.

4. Trajanje rada i djelovanje farmakoloških stimulatora

Prethodni pokusi su pokazali da neka farmakološka sredstva mogu povećati tjelesnu izdržljivost organizma samo onda ako se organizam već nalazi u određenom

stanju umora. Izvršena ispitivanja trebala su dati odgovor na pitanje: u kojoj fazi umora je takvo djelovanje stimulatora najizrazitije. Pokusi se nalaze u završnoj fazi. Provizorni rezultati pokazuju da je djelovanje fenamina nešto jače nakon četvrtog maksimalnog rada nego ako je apliciran ranije, ili pri kraju niza radova. Rezultati nisu sasvim pouzdani zbog velikog intravarijabiliteta i intervarijabiliteta pokusnih životinja.

5. Utjecaj fenamina na procese restitucije

Pokusi koji su izvršeni na ljudima pokazali su na mogućnost da različita farmakološka sredstva koja nešto povećavaju radni učinak ne usporavaju značajno procese restitucije u fazama prekida između sukcesivnih radova. Ispitivanje je u početnoj fazi.

6. Radni učinak električki stimuliranih mišića i intenzitet električkog podražaja

Pokusi su imali za cilj da provjere da li kod dinamičkog rada postoji neki optimalni intenzitet električnih podražaja, kako je to kod statičkih kontrakcija (fenomen Vedenskog). Ti pokusi izvršeni na tri muška ispitanika pokazali su da postoji izraziti optimum intenziteta struje, tj. takav intenzitet kod kojega je ukupni radni učinak znatno veći nego uz slabije ili jače intenzitete.

7. Utjecaj superpozicije voljnih i električki izazvanih uzbuđenja na radni učinak

U okviru istraživanja razlika između centralno kontrolirane aktivnosti i električki izazvane aktivnosti mišića izvršena su istraživanja radnog učinka na elektroergografu kad se uz voljnu regulaciju istodobno i električki stimuliraju mišići. Pokusi su pokazali da takva superpozicija ima inhibitorno djelovanje, jer je veličina ergograma statički značajno manja nego kad je rad samo centralno reguliran.

8. Utjecaj isprekidanog svjetla različite frekvencije na funkciju vidnog organa

U ovoj godini završene su tehničke predradnje za ispitivanje utjecaja supfuzionalnih, fuzionalnih i suprafuzionalnih frekvencija isprekidanog svjetla na učinak rada koji se vrši uz vidnu kontrolu, na okcipitalni EEG i na osjećaj udobnosti ispitanika. Pokusi su tek započeti.

9. Faktorska analiza intelektualnih procesa u stanju svježine i u stanju umora

Nakon preliminarnih pokusa, koji su pokazali da je faktorska analiza dovoljno osjetljiva metoda za registraciju promjena koje bi mogle nastati u stanju umora, pristupilo se pripremama za opsežnija istraživanja te vrste. Priređena je uporišna baterija od 24 testa čista u faktorskom pogledu, i eksperimentalna baterija od 8 testova. Neki su testovi, koji se namjeravaju upotrijebiti, već tiskani, a drugi se umnožavaju i vrše se prethodna ispitivanja njihove težine, primjerenosti i diskriminativnosti.

Program: *Oštećenje i zaštita respiratornog trakta*

1. Razrada metoda za određivanje malih količina plinova, para i prašine u atmosferi

Razrađivana je metoda za određivanje malih količina dušikovih oksida u velikim uzorcima zraka. Na temelju prikupljene literature odabrano je za dalju razradu kolorimetrijsko određivanje na bazi stvaranja azo-boja. Ispitane su dvije varijante reagensa, i to na stabilnost reagensa i nastale boje pri duljem stajanju u mraku, prema danjem i direktnom sunčanom svjetlu, povišenim i niskim temperaturama. Istražena je efikasnost hvatanja uzoraka NO_2 iz zraka s plinskim smjesama poznate koncentracije za razne vrste standardnih i domaćih ispiralica i razne brzine strujanja zraka. Osim toga istražen je utjecaj temperature na efikasnost hvatanja NO_2 u reagensu. Na temelju dobivenih podataka razrađen je konačni postupak, pa je ispitana i potvrđena primjenljivost takvog postupka za koncentracije od 0,1 do 300,0 μg/lit. zraka.

2. Ispitivanje pouzdanosti vizuelnog ocjenjivanja boja pri kolorimetrijskom određivanju atmosferskih onečišćenja na terenu

Ispitana je pouzdanost vizuelnog ocjenjivanja za žutu boju koju daje amonijak s Nesslerovim reagensom, i ljubičastu boju koju daje NO_2 sa Saltzmanovim reagen-

som. Ispitivanje je vršeno sa tri standardne skale različitog intervala među standardima, pa je utvrđeno da je logaritamska skala najpovoljnija.

3. Ispitivanje onečišćenja atmosfere naselja

Sredinom godine postavljen je jedan pokusni sedimentator za sakupljanje atmosferskih padavina. Pronađene su potrebne metode i dosad je analizirano 6 mjesečnih uzoraka. Vrše se pripreme za postavljanje 10 takvih sedimentatora na području grada Zagreba.

Uvedena je metoda kontinuiranog hvatanja uzoraka SO_2 i prašine iz atmosfere. U toku je ispitivanje pouzdanosti metode s obzirom na isparavanje tekućine u toku 24-satnog prosisavanja zraka, kao i pouzdanosti ocjene zaprašenosti atmosfere iz intenziteta boje mrlje na filter-papiru.

ODJELNI ISTRAŽIVAČKI PROGRAMI I STRUČNI RAD ODJELA

Odjel za higijenu radne okoline i zaštitnu tehniku surađivao je u komisiji Saveznog zavoda za zdravstvenu zaštitu za standardizaciju metoda za određivanje plinova, para i aerosola u zraku.

Odjel za psihologiju i fiziologiju rada, uz rad na istraživačkom programu o problemima umora i odmora, vršio je ova istraživanja:

– Klimakoestezija na području slušnih osjeta

Radilo se na ispitivanjima kako postepeno povećanje intenziteta podražaja djeluje na diferencijalnu slušnu osjetljivost. Dosad izvršeni pokusi pokazuju da se diferencijalna osjetljivost značajno smanjuje što je porast intenziteta promjenjivog podražaja sporiji.

– U suradnji sa Psihologijskim institutom suradnici odjela radili su na izradi i primjeni upitnika za ispitivanje motivacije naših radnika u poslu i »testa informacija 60«.

Ispitivanja su provedena među radnicima u dvije zagrebačke tvornice. Dobiveni rezultati pokazuju da istraživanje stupnja važnosti koju imaju različiti motivativni poticaji klasičnim načinom nema za ispitivanje stavova gotovo nikakve vrijednosti. Ispitivanje obaviještenih radnika o različitim relevantnim aspektima posla koji vrše i poduzeća u kojem rade može dati dosta pouzdane podatke o stupnju uključenosti radnika u život i rad poduzeća.

Odjel za profesionalne bolesti. Pored rada na istraživačkom programu »Metodološka pitanja zdravlja radnika«, u Odjelu su vršena još neka istraživanja.

Tako je rađeno na detekciji elektroencefalografskih promjena kod oštećenja kože glave i kapilacija djece i odraslih rendgenskim zračenjem (terapijski). Taj je rad vršen u suradnji s Dermato-venerološkom klinikom.

Rađeno je i na metodološkim postupcima kod registracije elektromiografskih potencijala s površinskim elektrodama, zatim na obradi podataka mjerenja kalorimetrijske vrijednosti uzoraka urina, ekskreta i hrane, kao i na pripremama da se istraživanja iz ovog područja prošire. U tom pogledu uspostavljena je suradnja sa tvornicom mesnih proizvoda »Sljeme«.

Kao i ranijih godina, Odjel za profesionalne bolesti učestvovao je u rješavanju nekih praktičkih problema medicine rada u pojedinim privrednim organizacijama (rafinerije nafte u Sisku i Bosanskom Brodu, tvornicama »Radonja« u Sisku, itd.). U Odjelu su vršeni ambulantni pregledi radnika upućenih zbog sumnje na profesionalno oboljenje, kao i hospitalizacija u slučaju potrebe. Kemijsko-toksikološki laboratorij Odjela radio je neke toksikološke analize biološkog materijala za potrebe Kliničke bolnice i drugih ustanova. Ukupno je u toku godine obavljeno 453 pregleda radnika, na Kliničkom odjelu je hospitalizirano 373 osoba (41 profesionalno oboljenje, 130 intoksikacija), izvršeno je 3.528 hematoloških i 1.101 kemijsko-toksikološka analiza.

Odjel za biofiziku. Osim učešća na opisanim istraživačkim programima Instituta, u Odjelu za biofiziku vršena su ova istraživanja:

1. Fiziologija i biofizika mišića

Istraživanje o ovisnosti kalijske kontrakture žabljeg m. sartoriusa o koncentraciji kalcija u otopini nastavljena su uz upotrebu radioaktivnog kalcija. Dokazano je da povećano ulaženje kalcija u mišićna vlakna ovisi o koncentraciji kalcijevih iona u Ringerovoj otopini. Ti rezultati predstavljaju prilog hipotezi da i »labavo« vezani kalcijevi ioni mogu sudjelovati kod mehaničke reakcije mišića. Upotrebom radioaktivnih otopina, kod kojih je Cl ion bio zamijenjen NO_3 ionom, pokazano je da i »čvrsto«vezani kalcij vjerojatno sudjeluje kod K kontrakture.

Istraživanja ulaženja kalcija u mišić za vrijeme produžene kontrakture na niskoj temperaturi pokazala su da je u tim uvjetima ulaženje povećano, ali neproporcionalno povećanju mehaničke reakcije.

Detaljno je proučeno svojstvo toničkih mišića da se mogu poput tetaničkih »adaptirati« na djelovanje supstancije koja izaziva kontrakturu (K ioni i acetilkolin) relaksacijom. Utvrđeno je da je intenzitet »adaptacija« ovisan o koncentraciji kalijevih, kalcijevih i vodikovih iona.

2. Fiziologija i biofizika perifernog nervnog sistema

Metodom izmjeničke perfuzije ganglija otopinom koja sadržava ili ne sadržava kolina (mješavine plazme i Lockeove otopine) za vrijeme odmora i stimulacije ganglija, uspjelo je približno odrediti brzinu sinteze acetilkolina u gornjem simpatičkom gangliju mačke na sniženoj temperaturi. Nađeno je da je ta sinteza neznatno smanjena kod 25° C, a da se sinteza znatno usporava kod nižih temperatura (20, 16 i 17° C).

Uspoređivanjem nekih rezultata dobivenih u ovom laboratoriju prije s nekim novim rezultatima postavljena je hipoteza da se lučenje acetilkolina iz simpatičkog ganglija na temperaturi od 20° C smanjuje, premda zaliha acetilkolina u gangliju stimulacijom nije iscrpljena.

3. Mineralni metabolizam s naročitim osvrtom na sastav skeleta

Započeta su istraživanja o odnosu sastava kalcija prema fosforu u hrani i mineralizaciji skeleta. Izvršeni su pripremni radovi za istraživanja na području djelovanja hormonalnih faktora na izgradnju skeleta.

Pomoćne radne jedinice Instituta

Biblioteka

U 1961. godini porast Biblioteke iznosio je ukupno 602 sveska knjiga i časopisa. Ukupni knjižni fond na kraju 1961. iznosi 8.853 sveska (6.772 sveska knjiga i 2.091 svezak časopisa). Pored toga Biblioteka posjeduje i zbirku separata, fotokopija i mikrofilmova.

Izvan Biblioteke je posuđeno pojedinim čitaocima i ustanovama 2.430 svezaka knjiga i časopisa. U toku godine redovno se odvijala cirkulacija stručnih knjiga i časopisa po odjelima Instituta.

Laboratorij za elektroniku

Osnovna djelatnost ovog laboratorija svodila se na održavanje elektronskih mjernih uređaja. U najvećoj mjeri to se odnosi na nukleoničke instrumente. Osim toga osoblje laboratorija je u suradnji s Institutom »Ruđer Bošković« radilo na izradi antikoincidentnog sistema za mjerenje visoke β-aktivnosti. Laboratorij je surađivao s Poljoprivrednim i Medicinskim fakultetom u vezi s problemima nukleoničke mjerne tehnike.

Opseg rada *mehaničke, električarske i stakloduvačke radionice* kretao se uglavnom u prošlogodišnjim okvirima. Osim svakodnevnih sitnih popravaka u mehaničkoj radionici je izrađeno 40 metalnih metaboličkih kaveza s košaricama za hranu, adaptirano je 10 staklenih metaboličkih kaveza strane proizvodnje i izrađena je čitava mehanička oprema za luminofotometar vlastite izrade.

Stakloduvačka radionica vršila je uobičajenu izradu staklenih predmeta i aparatura, kao i razne popravke.

Električarska radionica radila je na održavanju električnih instalacija, a sudjelovala je i u instaliranju novih električnih vodova i uređaja, naročito u novoizgrađenom dijelu Instituta.

Uzgajalište za pokusne životinje

U toku godine obnovljeno je 60 kaveza za pokusne životinje, nabavljena je još neka posebna oprema i nešto je proširen prostor uzgajališta. Kroz ovo vrijeme uzgojeno je ukupno 3.112 štakora, a od vanjskih uzgajivača kupljeno je 600 štakora. Za potrebe različitih eksperimenata kupljena je 51 mačka i 150 žaba.

Kongresi, studijska putovanja i posjeti stranih stručnjaka

Na II kongresnom sastanku jugoslavenskih fiziologa, koji je održan koncem aprila u Beogradu, sudjelovalo je 15 suradnika Instituta.

Ing. P. Gugić učestvovao je na elektroničkom kongresu u Beogradu, od 15–20. V. 1961.

Dr T. Beritić i dr M. Šarić sudjelovali su kao predavači na Seminaru iz medicine rada, koji je održan od 26–29. juna u Trepči. Na tom je seminaru prisustvovala i Ing. M. Majić.

Dr T. Beritić i dr M. Šarić sudjelovali su osim toga na Sastanku internista Hrvatske i Slovenije u oktobru mjesecu u Ankaranu, a B. Prpić i M. Harmut na Sastanku rendgenologa Hrvatske i Slovenije u oktobru ove godine u Splitu.

Dr Đ. Vukadinović prisustvovao je I sastanku jugoslavenskih liječnika koji rade na problemima profesionalne orijentacije. Sastanak je održan u mjesecu maju u Splitu.

Dr M. Šarić i ing. V. Popović proveli su mjesec dana na studijskom putovanju u SSSR (Moskva, Lenjingrad) u toku mjeseca januar–februar. To je putovanje organizirala SKNE.

Dr V. B. Vouk je u dva navrata sudjelovao na sastanku stručnjaka koji je bio posvećen metodama odbacivanja radioaktivnih otpadaka u more. Te je sastanke organizirala Medunarodna agencija za atomsku energiju u Beču, u aprilu, odnosno u septembru ove godine. U decembru dr Vouk učestvuje na seminaru o radioaktivnoj kontaminaciji u normalnim i vanrednim situacijama s aspekta poljoprivrede i zdravlja. Seminar se održava u Scheweningenu, Holandija, od 11–15. XII 1961, a organiziraju ga Medunarodna agencija za atomsku energiju, Svjetska zdravstvena organizacija i Medunarodna organizacija za prehranu.

Elsa Reiner sudjelovala je na V internacionalnom biokemijskom kongresu u Moskvi, u augustu 1961.

Magda Harmut prisustvovala je Simpoziju o mjerenju radioaktivnosti čitavog tijela, u Beču, u junu ove godine.

Dr O. Weber sudjelovao je na Seminaru o ozračivanju hrane u Bruxellesu, u oktobru o. g. Taj je seminar organizirala MAAE.

Dr Đ. Vukadinović sudjelovao je na I kongresu za elektromiografiju u Paviji, u Italiji, u septembru o. g.

Dr Z. Bujas sudjelovao je na Kongresu psihologa u Kopenhagenu, u augustu o. g.

Dr K. Kostial učestvovala je na Sastanku stručnjaka gdje se diskutiralo o upotrebi kalcija-47 u medicinskoj dijagnostici i istraživanjima. Sastanak je održan u decembru o. g. u Beču, u organizaciji MAAE.

Dr B. Petz boravio je u februaru ove godine nekoliko dana u Institutu za higijenu i fiziologiju rada u Zürichu zbog razmjene iskustava, a na povratku je posjetio Psihologijski institut u Beču.

U toku godine Institut je posjetilo 18 stranih stručnjaka. Posjeti su većim dijelom bili informativnog karaktera. Pored toga u Institutu su boravila dva eksperta međunarodnih organizacija, i to dr Anderson iz Odjela za fiziku Instituta za istraživanje raka u Londonu, kao ekspert Svjetske zdravstvene organizacije (3 sedmice) i dr Harrison iz Istraživačke jedinice za radiobiologiju u Harwellu, kao ekspert Međunarodne agencije za atomsku energiju (3 sedmice).

U vezi suradnje s inostranim naučnim ustanovama osjeća se potreba intenzivnijeg razvoja takvih odnosa s istočnoevropskim zemljama.

Specijalizacija i izobrazba suradnika Instituta

Dr M. Vandekar završio je u februaru o. g. studijski boravak u Engleskoj, u Toksikološkom institutu u Carshaltonu, gdje se nalazio od marta 1960. godine.

Ing. A. Bauman nalazi se od 1. V 1961. na specijalizaciji u Nuklearnom centru Nacionalnog komiteta za nuklearna istraživanja u Cassacciju kod Rima, kao stipendist MAAE.

Dr B. Prpić boravi od 24. X na 4-mjesečnom seminaru za radiološku zaštitu, koji se održava u Rehovothu u Izraelu. Seminar je organizirala MAAE.

Nastavni rad

Kao i prijašnjih godina više suradnika Instituta predavalo je na postdiplomskim tečajevima Škole narodnog zdravlja »Andrija Štampar«. Pored toga suradnici Odjela za profesionalne bolesti sudjelovali su u vršenju praktične nastave iz higijene rada za studente medicine.

U toku 1961. organizirana su tri kursa iz radiološke zaštite, i to dva za suradnike Instituta i jedan za osoblje drugih ustanova.

Suradnici Instituta održali su veći broj predavanja u Zdravstvenom sveučilištu i na sastancima stručnih organizacija (Društvo kemičara, Zbor liječnika).

U okviru Instituta održavani su povremeno stručni sastanci i simpoziji na kojima su pored suradnika Instituta učestvovali i suradnici iz drugih ustanova. Osim toga, po odjelima Instituta održavaju se redovno stručni sastanci, kojima u nekim slučajevima prisustvuju stručnjaci koji rade izvan Instituta.

U Institutu se redovito obavlja jedan dio specijalističkog staža u okviru specijalizacije medicine rada. Pored toga liječnici na pripravničkom stažu provode po 7 dana u Odjelu za profesionalne bolesti. Ukupno je u toku godine u Institutu boravilo 5 specijalizanata iz medicine rada i 23 liječnika stažista. Na kliničkom odjelu Odjela za profesionalne bolesti boravilo je 18 specijalizanata iz interne medicine.

Građevna djelatnost

U toku ove godine stavljen je u pogon novi fizičko-tehnički laboratorij, koji je izgrađen za potrebe programa radiološke zaštite, a započeta je izgradnja radioizotopnog laboratorija.

V ODJEL

ZA FILOLOGIJU

ORGANIZACIJA I SASTAV ODJELA

Odjel je na kraju 1961. godine imao 6 pravih članova, 6 dopisnih u radnom sastavu i 4 dopisna člana izvan radnog sastava.

U toku godine izabrani su za prave članove dr Branko Gavella i dotadašnji dop. član u radnom sastavu Odjela dr Mate Hraste.

Tajnik Odjela bio je akad. Josip Torbarina.

Odjel ima određeni djelokrug u Institutu za jezik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti organiziranom po Zakonu o organizaciji naučnog rada, a pod stručnom kompetencijom Odjela nalaze se Odbor za narodni život i običaje i Odbor za uređivanje »Filologije«.

U 1961. godini Odjel je održao 9 radnih sjednica, u kojima su rješavani tekući poslovi i postavljana i rješavana mnoga pitanja u organizaciji naučnog rada na terenu i u Zagrebu, a donijeto je i mnogo odluka o davanju na recenziju pojedinim članovima rukopisa podnesenih Akademiji za štampu u njenim edicijama, kao i odluka o prihvaćanju za štampu odnosno ne prihvaćanju tih rukopisa. Rješavano je i o ponudama za otkup književnih radova.

Odjel je preko Savjeta Instituta za jezik, kojega su članovi u određenom broju i članovi Odjela, davao sugestije za stručni i naučni rad u tom Institutu i njegovim radnim jedinicama.

IZDAVAČKA DJELATNOST

U toku 1961. godine prihvaćeni su za štampu ovi radovi:

Za »Rad« (lingvistički):

Marko Kosor »Dva trojezična rječnika nepoznatog autora iz 18. stoljeća« (recenzent akad. Mate Hraste).

Za »Rad« (knjiž.-povijesni):

Vinko Foretić »O Marinu Držiću« (recenzent akad. Josip Torbarina).

Za »Hrvatski dijalektološki zbornik«:

Pavle Rogić »Antroponimija i porijeklo stanovništva u naseljima Velebitskog prigorja« (rezenzent akad. Mate Hraste).

Za »Građu za povijest književnosti hrvatske«:

1. *Antun Djamić* »Dva pastirska dramska prizora M. Vetranovića« (recenzent akad. Josip Torbarina),
2. *Josip Badalić* »Ljubav Mihe Barbijera Pucića« (recenzent akad. Josip Torbarina),
3. *Dragutin Džakula* »Stanko Vraz i strane književnosti« (recenzent dop. čl. Ivo Frangeš).

Za »Radove« Instituta za historijske i ekonomske nauke u Zadru:

1. *Zlatko Vince* »Pravopisno-jezično previranje prve polovice 19. stoljeća u sjevernoj Dalmaciji« (recenzent dop. čl. Ljudevit Jonke),
2. *Jakša Ravlić* »Mihovil Pavlinović kao književnik« (recenzent dop. član Ljudevit Jonke).

Za »Filologiju«:

1. *Suzana Topolinska* »Početak rada na atlasu lužičkih dijalekata«, (recenzent dop. čl. Josip Hamm),

2. *Milivoj Pavlović* »Saradnja Vuka Stefanovića Karadžića na terminološkom rječniku iz 1853. godine« (recenzent dop. čl. Ljudevit Jonke),
3. *Josip Tomić* »Fiziologija i funkcija uzlaznog i silaznog akcenta u genitivu plurala imenica« (recenzent akad. Mate Hraste),
4. *Darko Suvin* »O antici u renesansi« (recenzent dop. čl. Veljko Gortan).

Za »Anale« Historijskog instituta u Dubrovniku:

1. *Tomo Matić* »Rukopisi Gleđevićeve drame 'Belizarijo aliti Elpidija'« (recenzent akad. Mirko Deanović),
2. *Mirko Deanović* »Talijanski pisci o Hrvatima do kraja 17. vijeka« (referent akad. Josip Torbarina),
3. *Dušan Berić* »Gundulićev 'Osman' u prijepisu Fabijana Blaškovića iz 1764. godine« (recenzent akad. Mirko Deanović),
4. *Rafael Bogišić* »Antonio Brucioli i Dubrovčani« (recenzent akad. Josip Torbarina).

Za »Zbornik za narodni život i običaje južnih Slavena«:

Dana je suglasnost na odluke Odbora za narodni život i običaje o prijemu za štampu svakog pojedinog rukopisa u toj ediciji, odnosno o neprimanju za štampu, što se vidi iz izvještaja Odbora za narodni život i običaje.

*

Odjel je donio odluke za 10 rukopisa da se ne mogu primiti za štampu u Akademijinim edicijama, – a na prijedlog Odjela Akademija je otkupila nekoliko rukopisa kao građu za Institut za jezik.

NAUČNA DJELATNOST I NAUČNOISTRAŽIVALAČKI RAD NA TERENU

U suradnji i u suglasnosti s Odjelom naučna djelatnost i naučni istraživalački rad na terenu vršeni su u Institutu za jezik i u Odboru za narodni život i običaje.

Taj se rad u Institutu za jezik kretao u domeni dijalektologije i onomastike, a u skupljanju muzičkog i ostalog folklora u Odboru za narodni život i običaje.

INSTITUT ZA JEZIK U ZAGREBU

Institut za jezik radi u tri odsjeka: Odsjek za jezik i leksikografiju, Odsjek za dijalektologiju i Odsjek za onomastiku.

Uz Odsjek za dijalektologiju djeluje i Odbor za dijalektologiju, a uz Odsjek za onomastiku djeluje Odbor za onomastiku. U tim odborima osim službenika Instituta koji rade na dijalektologiji i onomastici nalaze se i stručnjaci iz drugih naučnih ustanova koji rade na tim poslovima.

U Institutu se radi i na priređivanju za štampu Skokova etimološkog rječnika u opsegu u kojem je taj posao povjeren Institutu.

Institut ima 2 viša naučna suradnika, 1 naučnog suradnika, 6 asistenata, 1 administrativno-računskog službenika i 2 pomoćna radnika. Dužnost direktora vrši akademik Mate Hraste.

A) Odsjek za jezik i leksikografiju

1. Stampan je 73. sv. Akademijina rječnika, a počeo se slagati 74. sv.

2. Za dopune Akademijina rječnika, dovršeno je vađenje građe iz Notarske knjige I. Stašića, Žića otaca, Erlangenskog rukopisa, Zbornika za nar. živ. i običaje knj. 26, iz Stojanovićevih Srp. rodoslovlja i ljetopisa i iz Zapisa i natpisa knj. 4, 5 i 6, a započeto je ispisivanje iz Vitezovićeva rukopisnog latinsko-hrvatskog rječnika (V. Barac, D. Malić, S. Pavešić, Z. Reizer, P. Šimunović, Z. Vince).

3. Jezični redaktor i korektori izvršili su jezičnu redakciju oko 510 autorskih araka rukopisa Akademijinih izdanja.

4. Za jezični savjetnik ispisana je građa iz IV, V i VI godišta »Jezika«, iz knj. I–VII. St. s. i knj. I, V–IX N. s. »Našeg jezika«, iz rubrike »Naš jezik« u Borbi god. 1955–1960, iz »Pitanja savremenog književnog jezika« god. II, III, IV, iz »Pitanja književnosti i jezika« knj. 1–5, iz »Nastavnog viesnika« god. 1909, 1924–1940 i iz »Hrvatskog jezika« god. 1938/1939 (V. Barac, D. Malić, S. Pavešić, Z. Vince).

5. U toku godine dati su pismeno ili usmeno jezični savjeti ustanovama, poduzećima i pojedincima koji su se za to obraćali Institutu.

6. Uzet je u obradu jezik bosanskog pisca 17. vijeka Mihajla Radnića (Z. Reizer, S. Pavešić).

B) Odsjek za dijalektologiju

1. Obrađen je govor Brinja i okolice u Lici. Radnja je u rukopisu (B. Finka i S. Pavešić).

Pri završetku je obrada govora otoka Žirja. Već sada rukopis obaseže oko 100 tipkanih strana (B. Finka i A. Šojat).

Napisani su i predani Odjelu za filologiju za tiskanje u Ljetopisu izvještaji o kajkavskom govoru u Turopolju (A. Šojat), o čakavskom u Brinju i okolici (B. Finka i S. Pavešić) i o radu na šibenskim otocima (B. Finka i A. Šojat).

2. Suradivalo se na izradi kvestionara za lingvistički atlas našega jezika (B. Finka i A. Šojat). Na jednom su punktu (Sali na Dugom otoku) prikupljeni podaci za taj atlas (B. Finka).

3. Proučavani su čakavski govori na otoku Žirju i Kapriju. Žirjanski je govor i sniman na magnetofonsku vrpcu. Obrada je u toku.

Proučavani su i snimani na magnetofonsku vrpcu štokavski govori između Vareša i Olova u Bosni. Obuhvaćena su ova sela: Oćevija, Rosulje, Mižinovići, Vijaka, Careva Ćuprija, Stojčići, Jelaške, Kamensko i Magulica.

Nastavljeno je proučavanje i snimanje čakavskih govora u Lici, i to sjeverno od Male Kapele do Tounja. U tom su proučavanju obuhvaćena sela: Josip-dol, Salopeki, Modruš, Javorovica, Sabljaki, Trojvrh, Cerovnik, Čokovac (i Šušnjevo Selo), Carevo Polje, Skradnik, Kukača, Kamenica i Tounj.

Magnetofonski je sniman i govor sela Stajnice u brinjskoj općini u Lici.

Nastavljeno je proučavanje i snimanje turopoljskih kajkavskih govora i to u selima: Blato, Remetinec, Brezovica, Hudibitek, Graničari, Starjak, Kravarsko, Vukojevac Donji, Peščenica, Lekenik, Dužica, Orle i Veleševac.

4. Napravljen je elaborat o ispitivanju i obrađivanju dijalekata u vezi s novim načinom financiranja naučnih ustanova.

Odbor za dijalektologiju

Pročelnik odbora je akad. Mate Hraste, tajnik dr B. Finka, članovi su: dr M. Deanović, dr P. Guberina, dr J. Hamm, dr S. Ivšić, J. Jedvaj, Z. Junković, dr B. Jurišić, dr B. Klaić, M. Moguš, dr S. Pavešić, S. Pavičić i A. Šojat.

Održana je samo jedna sjednica (9. VI 1961.). Raspravljalo se o pripremama za izradu dijalektološkog atlasa našega jezika i o našim zadacima na izradi tog atlasa. Govorilo se i o izradi lingvističkog atlasa Balkana u kojem će naša zemlja biti obuhvaćena sa oko 50 punktova.

C) Odsjek za onomastiku

1. Nastavljen je rad na ispisu građe za Leksik prezimena NRH, koji je započet 1959. godine na osnovi materijala iz popisa stanovništva iz godine 1948. Za taj je rad i 1961. dobivena financijska pomoć Savjeta za naučni rad NRH.

Ove je godine obrađeno 118 559 domaćinstava, tako da je sada u svemu obrađeno 588 559 domaćinstava, a za obradu preostaje 361.441 domaćinstvo.

2. Iz glagoljskih matica, koje su i ove godine posuđene iz Državnog arhiva u Zadru, ispisana su prezimena i toponimi, i to iz matica mjesta Uglian, Sutomišćica i Silba. Ispisano je oko 6.000 listića. Materijal je abecediran i kronološki sređen.

3. Nastavljen je rad na kurentnoj i retrospektivnoj onomastičkoj bibliografiji.

4. Započeto je ekscerpiranje onomastičkog materijala iz Codex diplomaticus, III.

5. Započeto je onomastičko obrađivanje otoka Brača. Obrađen je teren bivše općine Nerežišće. Izrađena je toponomastička karta tog terena.

6. Dana je uputa za onomastičko obrađivanje arhivalija »Čazmanski kaptol – locus credibilis«. Prema tim uputama obrađene su listine iz 1236–1869. (oko 22.000 isprava). Materijal je obradio za Akademiju Rudolf Juričan, arhivski pomoćnik u Varaždinu. Sadržava 19.552 listića. Pohranjen je u Institutu za jezik, Uprava Akademije će iz budžeta za godinu 1962. izvršiti otkup tog rada.

Odbor za onomastiku

Pročelnik odbora je akad. Mate Hraste, tajnik i v. d. voditelja poslova dr V. Putanec. Članovi su: dr J. Buturac, dr B. Finka, dr M. Gavazzi, dr B. Jurišić, dr B. Klaić, M. Moguš, dr G. Novak, dr S. Pavešić, S. Pavičić, P. Rogić, R. Sučić, P. Simunović, A. Šojat i dr B. Zmajić.

Održana je jedna sjednica na kojoj se raspravljalo o terenskom radu i o pitanjima organizacije onomastičkog rada u NRH i drugim republikama.

Ovaj odbor vrši i organizaciju onomastičkog rada u okviru FNRJ, jer je JAZU unutar Savjeta Akademija FNRJ postavljena za organizatora Međuakademijskog odbora za onomastiku.

D) Etimologijski rječnik hrvatskog ili srpskog jezika P. Skoka

Nakon autorove smrti 1956. djelo je u svibnju 1958. otkupljeno i u srpnju iste godine pohranjeno u Arhivu JAZU (Historijski institut JAZU u Zagrebu). U prosincu 1960. imenovan je uz dotadašnje urednike dop. čl. dra P. Guberinu i dra J. Hamma (koji je u godini 1961. prešao u Beč za redovitog profesora slavistike) urednikom i akad. M. Deanović (koji se 17. III 1961. zbog preopterećenosti poslom zahvalio na članstvu u redakciji). Djelo je početkom ove godine predano u Institut za jezik gdje je formirano uredništvo za pripremu djela za štampu (tajnik dr V. Putanec). Od veljače do listopada o. g. djelo je prepisano u čistopis. Prijepis iznosi 6260 tipkanih strana. Kolacioniranje je izvršeno za slova A–Lj, M, O, R, S, T. Dr V. Putanec je dosada priredio slova A–Č (oko 1000 strana).

Kako je ovo ogromno i jedinstveno djelo (11.000 rukopisnih strana), autor uspio na žalost završiti samo u prvoj, ali ne i konačnoj redakciji, određeni su kriteriji prema kojima se djelo priređuje.

E) Kongresi, studijska putovanja i posjeti stranih stručnjaka

Na IV kongresu slavista u Ljubljani sudjelovala su dva službenika Instituta i to: dr Z. Vince s predavanjem »Norme suvremenoga hrvatskosrpskog književnog jezika« i dr B. Finka s predavanjem »Leksički problemi u toponomastici«.

Radi prikupljanja podataka o životu i radu bos. pisca 17. stoljeća Stjepana Matijevića boravio je dr S. Pavešić u Rimu.

U toku godine Institut su posjetili naučni radnici, i to: K. Mara i M. Kvapil, asistenti iz Praga, Ani Nanova iz Sofije, dr. Benkö Loránd, sveuč. prof. iz Budimpešte, Lörinc Lajos, rukovodilac Instituta za jezik Madžarske akademije nauka, sveuč. prof. N. Sipos iz Budimpešte i sveuč. prof. iz Krakova Fr. Sławski.

*

ODBOR ZA NARODNI ŽIVOT I OBIČAJE

Članovi Odbora za nar. život i običaje: predsjednik: akad. Branimir Gušić; tajnik: dop. član Vinko Žganec; članovi: akad. M. Mirković, akad. Ljubo Babić, dop. član Josip Andreis, dop. član Andre Mohorovičić, suradnik Marijana Gušić, suradnik Stjepan Pavičić i suradnik Branko Magarašević. Asistent Odbora je Vesna Konstantinović.

I Sjednice

Tokom godine 1961. Odbor za narodni život i običaje održao je pet sjednica, i to: 3. II, 13. IV, 25. V, 13. X i 14. XII.

II Rukopisi

Za štampu su primljeni rukopisi:

1. *Gušić Branimir* »Pećski put«,
2. *Tomašić Kuzma* »Narodna uskočka pjesma 'Od Valone grada'«.

Za štampu u jubilarnom broju Zbornika primljeni su rukopisi:

1. *Banović Stipe* »Točan datum smrti Alije Bojičića«,
2. *Bošković-Stulli Maja* »Narodne pjesme u rukopisnom zborniku Balda Glavića«,
3. *Freudenreich Aleksandar* »Kuće sa širokim zabatnim zidovima u narodnom graditeljstvu«,
4. *Fučić Branko* »Sveti Juraj i Zeleni Juraj«,
5. *Gušić Branimir* »Kalendar prokletijskih pastira«,
6. *Hauptfeld Viktorija* »Kišni ogrtač – plašč«,
7. *Mais Adolf* »Die Kroaten in Marchfeld«,
8. *Mohorovičić Andre* »Estetska valorizacija ruralnih arhitektonskih ansambla«,
9. *Petrović Ž.* »O narodnoj pjesmi 'Banović Strahinja'«,
10. *Žganec Vinko* »Melodije bećarca«.

III Terenska istraživanja

Pomoć za terenska naučna istraživanja primili su u 1961. godini:

1. prof. Marijana Gušić za proučavanje predmeta starinskog profanog tekstila u samostanu sv. Eufemije na o. Rabu,

2. kustos Zdenka Lechner za proučavanje običaja »Kraljice« u selima Slavonije i Baranje,
3. dr Vinko Žganec za etnomuzikološka istraživanja na Hvaru i u Konavlima,
4. Stjepan Stepanov za proučavanje etnomuzikoloških problema i snimanje muzičkog folklora na Mljetu,
5. asist. Vesna Konstantinović za ispitivanje običaja otmice djevojaka i sudjelovanje u ispitivanju naselja i porijekla stanovništva na o. Pagu i u Zadru.

IV Ostali rad

1. Povodom 65-godišnjice Odbora prihvaćeni su i sređeni materijali za jubilarni broj zbornika za NŽOJS, koji je dan u štampu;
2. Sređeni su za štampanje i rukopisi prihvaćeni za slijedeće dvije knjige Zbornika za NŽOJS;
3. Odbor je dao prijedlog Upravi za komemoraciju 50-godišnjice smrti našeg poznatog muzikologa F. Š. Kuhača. Predavanje povodom te komemoracije održao je tajnik Odbora dop. član dr Vinko Žganec;
4. Na raznim kongresima i sastancima sudjelovali su:
   a) Dr Vinko Žganec – na kongresu Saveza folklorista Jugoslavije u T. Užicu;
   b) Vesna Konstantinović – na kongresu Etnološkog društva Jugoslavije u Titovom Velesu;
5. Izrađen je inventar svih rukopisa, koji se nalaze u odborskoj arhivi. Za dio ovih rukopisa izrađena je i kartoteka sa opisom rukopisa;
6. Izrađen je inventar svih rukopisa etnografskog i folklornog sadržaja koji se nalaze u Arhivu Jug. akademije;
7. Napravljen je poseban popis muzičkih zbirki etnomuzikološkog materijala koje se nalaze u arhivi Odbora za NŽO;
8. Nastavljena je suradnja s Međuakademijskim odborom.

VI ODJEL

ZA SUVREMENU KNJIŽEVNOST

ORGANIZACIJA I SASTAV ODJELA

Krajem 1961. godine Odjel je imao 7 pravih članova, 8 dopisnih članova u radnom sastavu i 11 dop. članova izvan radnog sastava.

U toku godine umro je akad. Josip Kosor.

Tajnik Odjela bio je akademik Marijan Matković.

Odjel je u toku 1961. godine održao 8 sjednica, na kojima su rješavana tekuća pitanja iz djelatnosti Odjela i donošene odluke o primanju za štampu – ili ne primanju – rukopisa predanih Akademiji za štampu u edicijama iz kompetencije VI odjela.

Odjel je učestvovao u rješavanju razne problematike Instituta za književnost Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti preko svojih članova koji su birani za članove Savjeta Instituta za književnost na osnovi Zakona o organizaciji naučnog rada i Pravila Instituta.

Odjel je u toku godine pripremio i predao u štampu i knjigu »Rada« (teatrološkog) povodom proslave stogodišnjice profesionalizma jugoslavenskih kazališta – a naročito Hrvatskog narodnog kazališta. Ta proslava je živo praćena od Odjela kao cjeline i od njegovih pojedinih članova.

IZDAVAČKA DJELATNOST

U toku godine primljeni su za štampu ovi rukopisi:

Za »Rad« (teatrološki):

1. *Marko Fotez* »Pet godina u Beogradskom dramskom pozorištu (1948–1953)«,
2. *Slavko Batušić* »Držić na zagrebačkim pozornicama«,
3. *Olga Šojat* »Kajkavska drama i razvitak hrvatskog kazališta«,
4. *Branko Hećimović* »Pet dramatičara hrvatske moderne«.

Po primitku ovih rukopisa u Odjelu čitav »Rad« podvrgnut je konačnoj redakciji, te je u ovom sadržaju predan u toku mjeseca juna u štampariju:

1. *Jovan Konjović* »Boja i oblik u scenskom prostoru«,
2. *Filip Kalan* »Baročna kultura v srednji Evropi in izvori slovenskega gledališča«,
3. *Olga Šojat* »Kajkavska drama i razvitak hrvatskog kazališta«,
4. *Slavko Batušić* »Držić na zagrebačkim pozornicama«,
5. *Branko Hećimović* »Pet dramatičara hrvatske moderne«,
6. *Ivana Batušić* »Od najava i prologa do impromptua u francuskom i hrvatskom kazalištu«,
7. *Frano Čale* »Talijanski dramski teatar u Zagrebu (1860–1941)«,
8. *Miljenko Majetić* »Antička drama na zagrebačkim pozornicama«,
9. *Marko Fotez* »Pet godina u Beogradskom dramskom pozorištu (1948–1953)«,
10. *Marko Vušković* »Moj životni put«.

Za posebno izdanje Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti:

Aleksandar Poltanov »Antologija hrvatske poezije« – prevedena na ruski jezik – izvršena je recenzija (akad. Dobriša Cesarić) kao i razni redaktorsko-informativni radovi (dop. čl. Tadijanović i akad. Matković).

U toku 1961. g. ovi rukopisi, bilo da se nalaze u štampariji, bilo da su od redaktora imprimirani te se nalaze u Odjelu, čekaju da budu (iz tehničkih razloga) tek u g. 1962. predani u štampariju:

1. *Juraj Šižgorić-Šibenčanin* »Elegia et carmina«,
2. III knjiga »Sabranih djela Silvija Strahimira Kranjčevića«.

U štampi se nalazi:

Matija Vlačić Ilirik »Katalog svjedoka istine«.

U toku godine 1961. nalazili su se još ovi rukopisi po odlukama Odjela kod redaktora u raznim fazama redaktorskog rada:

1. Monografija o Leskovaru (autor Mirko Cerovac, redaktor: akad. Krklec),
2. II knjiga »Sabranih djela A. G. Matoša« (redaktor: dop. član Tadijanović),
3. »Rad« (redaktor: akad. Matković).

U posljednja dva mjeseca izvršene su sve predradnje za izdavanje redovitog mjesečnog književnog časopisa u Odjelu u toku 1962. g., s time da se prvi broj pojavi u januaru 1962. godine. Poslove tih predradnji preuzeli su i izvršili akad. Matković i dop. član Šegedin. Materijal za prvi broj predan je sredinom a za drugi krajem decembra u štampu. Posebnim ugovorom između Odjela i Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije utvrđeni su svi modaliteti i obostrane obaveze redovitog izlaženja ove publikacije, koja dobiva u narednom periodu prvenstvo pred ostalim odjelnim redovitim publikacijama. Distribuciju časopisa preuzelo je zagrebačko izdavačko poduzeće »Naprijed«.

Prihvativši niz sugestija za svoje perspektivne izdavačke planove, kao i za perspektivnu izdavačku suradnju sa Institutom za književnost (vidi tač. 1 »Naučno književna djelatnost« – ovog izvještaja) u toku svojih osam sjednica, Odjel je o mnogim ponuđenim rukopisima, na osnovu recenzija, donosio negativne ocjene, potpune ili djelomične, te su takvi rukopisi ili definitivno vraćeni autorima ili se kod njih nalaze na nužnim i od njih usvojenim ispravcima.

NAUČNO KNJIŽEVNA DJELATNOST

1. Odjel je u toku 1961. godine izabrao Komisiju sastavljenu od pravog člana M. Matkovića i dop. članova I. Frangeša i M. Franičevića da u sporazumu sa direktorom Instituta za književnost dop. čl. D. Tadijanovićem organiziraju objavljivanje niza monografija hrvatske periodike XIX i XX stoljeća.

2. Posvetivši naročitu pažnju pojavama najnovije jugoslavenske književnosti, a naročito pojavama njene lirike, Odjel je formirao na prijedlog dop. člana Šegedina, naročitu komisiju (akad. Matković, dop. član Kaštelan i Šegedin) kojoj je stavljeno u dužnost da se tim pitanjem bavi, izvještavajući redovito Odjel o zaključcima svoga rada. Odlukom da Odjel pokrene svoju mjesečnu reviju komisija je prenijela svoj rad na novoosnovanu reviju, u kojoj će se javno iznositi i rješavati problematika toga kompleksnog pitanja u toku g. 1962.

3. Kao i prošlih godina tako i ove u Odjelu su se održavali sastanci sa stranim naučnim radnicima i književnicima, koji su prelazili po svojim rezultatima okvire običnih kurtoaznih i informativnih razgovora, o problemima suvremene književnosti. Razgovori s gostom Odjela, poljskim književnikom i redaktorom varšavske revije »Dialog« Adamom Tarnom, kao i profesorom univerziteta u Cambridgeu dr. Autyjem, kojemu su stavljene na raspolaganje mnoge edicije Akademije za njegov naučni rad.

4. Pružajući književno-stručnu pomoć Izdavačkom zavodu Akademije, Odjel je preko svojih članova živo sudjelovao u svim književnim manifestacijama u toku čitave godine, kao i u društveno-književnim bilo u sklopu stručnih udruženja (Savez književnika Jugoslavije, Društvo književnika Hrvatske) bilo u saveznim ili republičkim forumima narodne vlasti (Komisija za kulturne veze sa inostranstvom, Nacionalna komisija UNESCO-a, Savjet za kulturu NRH). Kao članovi mnogih internacionalnih književnih i teatarskih udruženja pojedini članovi Odjela su i u njima razvijali aktivnost. Neka putovanja članova u inozemstvo bijahu u toku protekle godine s time u vezi (akademika Krkleca u Italiju na sastanak SEC-a, akad. Matkovića u Francusku i Austriju na sastanak Izvršnog odbora i na kongres ITI-a, kao i dop. člana Frangeša u Italiju).

5. U posljednjim mjesecima god. 1961., u vezi s pojavom i životom revije Odjela u narednoj godini, razrađen je detaljan plan široke naučno-književne djelatnosti svih članova Odjela (sastanci, predavanja, čitanje radova itd.) ne samo u Akademiji, nego i van nje.

INSTITUT ZA KNJIŽEVNOST U ZAGREBU

I Organizacija i sastav Instituta

Savjet Instituta održao je četiri sjednice.

Predsjedništvo Akademije, nakon izvršenih izmjena i dopuna, potvrdilo je 8. III 1961. nova pravila Instituta za književnost.

Na kraju godine bila su u Institutu pokrivena ova radna mjesta: mjesto naučnog savjetnika na položaju direktora, dva mjesta višeg naučnog suradnika, tri mjesta asistenta, mjesto administratora, mjesto radnika na održavanju čistoće.

II Naučna djelatnost i naučnoistraživački rad na terenu

Rad na trećem svesku »Sabranih djela« Silvija Str. Kranjčevića (Proza, prijevodi, pisma), u redakciji dra Ive Frangeša, otegnuo se dulje nego što se predviđalo, ponajviše zbog urednikove preopterećenosti drugim poslovima. Rukopis tog sveska, na kojemu su, pored urednika, sudjelovali i suradnici Instituta (dir. Drag. Tadijanović, dr

Olga Šojat, asistenti Davor Kapetanić i Nedjeljko Mihanović), obasežе preko 1000 strana, od kojih nešto manje od 300 strana sačinjavaju bilješke i registar imena; definitivno redigiran, rukopis je predan potkraj prosinca 1961. Odjelu za suvremenu književnost.

Budući da su suradnici Instituta, koji su radili na drugom svesku »Sabranih djela« A. G. Matoša (Novele i humoreske, Scenski pokušaji, Dojmovi; urednik Dragutin Tadijanović), u tome svom poslu, gotovo preko čitave godine, bili prekidani ponovnim radom na Kranjčeviću, a zbog izvršavanja i drugih zadataka u Institutu redakcijski rad na spomenutom svesku Matoša nije mogao u potpunosti biti dovršen. Stoga će taj svezak biti priređen za štampu i predan Odjelu za suvremenu književnost u prvoj četvrti 1962. godine.

Za kolekciju Matice hrvatske »Hrvatska književna kritika«, u kojoj su kao četvrti svezak objavljene Matoševe »Kritike« u izboru Marijana Matkovića (1952), suradnici Instituta (Drag. Tadijanović, dr Čelar, dr Šojat, Mihanović) priredili su taj svezak za novo izdanje.

Izvršena su dva naučnoistraživačka putovanja na teren:

1. asistent Davor Kapetanić boravio je u Beogradu od 26. ožujka do 14. travnja 1961. radi sabiranja podataka o životu i radu A. G. Matoša u Beogradu;

2. direktor Dragutin Tadijanović, kojemu je Uprava Akademije platila trošak puta, boravio je od 9. listopada do 13. studenoga 1961. u inozemstvu (München, Pariz, Rim) idući tragom A. G. Matoša; iz Rima je donio i u Institutu pohranio književnu ostavštinu Ljube Wiesnera (1885–1951) u kojoj ima i vrijednih priloga o Matošu.

Na trećem kongresu Saveza slavističkih društava FNRJ u Ljubljani, od 18. do 23. rujna 1961. održao je asistent Davor Kapetanić referat: »Tekstologija kao pristup književnom djelu« (21. IX).

U povodu 80-godišnjice Šenoine smrti izradio je dr Josip Čelar »Literaturu o Augustu Šenoi« koja obuhvata više od 850 sređenih kartica.

III Arhiv i priručna knjižnica

1. Za arhiv Instituta izvršeno je nekoliko otkupa iz književnih ostavština: Tina Ujevića, Ljube Wiesnera i Đure Arnolda (od Zvonimira Golóba). Ive Vojnovića (od mr. ph. Gine Buterin) i rukopis Vladimira Nazora »Poruke, govori i članci« (od Žarka Stilinovića).

Institutu je poklonio Ladislav Žimbrek autograf Cesarčeva romana »Careva kraljevina« i Cesarčeva prijevoda »Legende o Ulenšpigelu i Lamu Gudzaku« Charlesa de Costera.

U arhivu Instituta radilo se na katalogizaciji rukopisa Augusta Šenoe, A. G. Matoša, Vladimira Nazora, Julija Benešića, Tina Ujevića i dr.

2. Potkraj 1960. Institut je primio od Savjeta za naučni rad NR Hrvatske dotaciju u iznosu od 150.000— dinara za nabavu stranih stručnih priručnika; za tu svotu nabavljeno je 39 svezaka različitih leksikona, povijesti književnosti, kritičnih izdanja pisaca (Slowacki, Hoelderin) i dr.

Institut je bio pretplaćen na 20 domaćih i 6 stranih časopisa te na 4 novine (službene i književne).

Otkupljena je biblioteka dra Dragutina Prohaske, iz Praga, koja se sastoji od 1522 sveska (knjige, časopisi).

3. Zavod za likovne umjetnosti, na molbu Instituta upućenu Odjelu za likovne umjetnosti, ustupio je Institutu dvije brončane skulpture Ivana Meštrovića: Portret Silvija Str. Kranjčevića i poprsje Vladimira Nazora. (Ova su poprsja već otprije bila u Institutu, posuđena.)

IV Muzej za književnost

Izložba »Julije Benešić i Hrvatsko narodno kazalište«, koja je bila otvorena 30. XII 1960. u čast 100-godišnjice HNK-a, zaključena je dne 9. svibnja 1961. Izložba je zatim

prenesena u Benešićevo rodno mjesto Ilok (20. V – 1. VI); postavio ju je asistent Dubravko Jelčić, koji je, na otvorenju, održao i predavanje.

U čast 20-godišnjice narodnog ustanka otvorena je u Dvorani dne 31. svibnja 1961. Komemorativna izložba književnika-boraca: August Cesarec, Božidar Adžija, Otokar Keršovani, Ognjen Prica, Hasan Kikić, Mihovil Pavlek Miškina, Grgur Karlovčan, Ivan Goran Kovačić, Stevan Galogaža, Vladimir Nazor. Za izložbu je štampan i Katalog u kojemu su, uz fotografije književnika, doneseni o njima bio-bibliografski podaci. Izložba je zatvorena 13. studenoga 1961. U isto vrijeme ta je izložba, u fotokopijama, bila postavljena u nizu gradova NR Hrvatske: Senj (26. VII – 10. VIII), Slavonska Požega (1 – 15. IX), Vukovar (20 – 26. IX), Ilok (28. IX – 3. X), Vinkovci (6 – 14. X) i Zadar (21. X – 4. XI). U svima tim gradovima izložbu je postavio asistent Dubravko Jelčić održavši prigodom otvorenja govor. Ovu izložbu, u Zagrebu i u drugim mjestima, omogućio je Savjet za kulturu NRH, Odbor fonda za unapređenje kulturnih djelatnosti, svojom dotacijom od milijun dinara.

Dne 13. prosinca 1961. otvorena je izložba »August Šenoa, U spomen 80-godišnjice smrti«. Ta će izložba ostati otvorena dulje vremena.

V Ostala djelatnost

1. U natječaju za Kranjčevićev spomenik u Zagrebu, kao član žirija sudjelovao je dir. Drag. Tadijanović. (Izložba natječajnih radova za taj spomenik bila je otvorena 25. II 1961.)

2. Za vrijeme trajanja Kongresa Saveza književnika Jugoslavije u Sarajevu, od 15. do 18. rujna 1961., bila je otvorena izložba književnika-boraca; osim većeg broja fotografija već ranije posuđenih od Instituta na izložbi se nalazio i niz vrijednih eksponata (autografa i drugih originala) koje je sobom donio i odnio dir. Dragutin Tadijanović sudjelujući također na Kongresu kao delegat Društva književnika Hrvatske.

3. Suradnici Instituta (dir. Dragutin Tadijanović i asistenti Davor Kapetanić i Nedjeljko Mihanović) prisustvovali su Trećem kongresu Saveza slavističkih društava FNRJ u Ljubljani, od 18. do 23. rujna 1961.

4. Asistent Davor Kapetanić, dobivši 6-mjesečni plaćeni dopust, otputovao je u Stockholm (8. XI 1961), na poziv tamošnjeg Univerziteta, kao lektor.

5. U Institutu bio je primljen veći broj službenih posjeta naučnih i kulturnih radnika, stranih i domaćih. Od stranih posjetilaca spominju se: grupa profesora i naučnih radnika poljskih sveučilišta (Kraków, Warszawa, Poznań, Wrocław, 12. VI), delegacija studenata Slavenskog instituta Sveučilišta u Beču (16. VI), članovi Seminara za strane slaviste (21. VIII), učesnici Kongresa istraživača rimskog limesa (19. IX).

VII ODJEL
ZA LIKOVNE UMJETNOSTI

ORGANIZACIJA I SASTAV ODJELA

U početku godine Odjel je imao sedam pravih članova, sedam dopisnih članova u radnom sastavu i jednog dopisnog člana izvan radnog sastava.

U toku godine izabran je dop. član prof. Jerolim Miše za pravog člana, tako da je sada osam pravih i šest dopisnih članova u radnom sastavu Odjela.

U početku godine bio je v. d. odjelnog tajnika akad. Jerolim Miše. Svibnja mjeseca naslijedio ga je u istom svojstvu dop. član prof. ing. Andrija Mohorovičić. U 10. redovitoj sjednici Odjela od 24. XI 1961. dop. član prof. A. Mohorovičić izabran je za tajnika Odjela.

U toku godine Odjelno vijeće održalo je 11 redovitih i 3 izvanredne sjednice. Tekući poslovi rješavani su na sjednicama direktora galerija i ostalih ustanova pod predsjedanjem odjelnog tajnika i na sjednicama posebnih komisija.

U sastavu Odjela nalazi se Zavod za likovne umjetnosti sa svojim ustanovama i galerije Akademije, koje su tokom godine organizirane po propisima republičkog Zakona o muzejima.

IZDAVAČKA DJELATNOST

Pokrenuto je izdavanje nove edicije pod nazivom »Spomenici kulture Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti«. Ujedno su prihvaćeni za tisak rukopisi prvih svezaka te edicije i to:

1. Monografija Vladimira Becića s predgovorom prof. M. Peića, i
2. »Povijest arhitekture u Hrvatskoj«, rad dop. člana prof. A. Mohorovičića.

U toku godine izdano je:

1. *Dr K. Prijatelj* »Juraj Ćulinović«,
2. Dva sveska Bulletina VII odjela za likovne umjetnosti, koji uređuje akad. Ljubo Babić.

U vezi s izložbama koje su priređene u okviru rada galerija tiskano je 13 kataloga.

NAUČNA DJELATNOST I NAUČNOISTRAŽIVAČKI RAD

Naučna djelatnost i naučnoistraživački rad razvijao se u toku godine na osnovu zaključaka Odjela i preko Zavoda za likovne umjetnosti i galerija Akademije.

Nastavljen je pregled arhitektonskog i likovnog materijala na terenu gornjeg Jadrana, koji se obavlja radi sastavljanja plana za proučavanje kulturnopovijesnih spomenika i planiranja konkretnih zahvata konzerviranja i restauriranja objekata i rada na kopiranju zidnih slikarija na terenu.

Na poziv Odjela održali su predavanja u okviru javnih sastanaka Akademije:

1. Sir Herbert Read iz Londona »O umjetnosti i odgoju«, i
2. Sir Alan Duncombe Linch iz USA o temi »Nekoliko pogleda na američko slikarstvo 20. stoljeća«.

Nastavljena je suradnja s prof. dr Wojslawom Molé iz Krakowa, kojemu je pružena pomoć pri njegovom ovogodišnjem radu u Jugoslaviji.

Dop. član prof. Andrija Mohorovičić nastavio je svoja proučavanja u Krku, koja su se sastojala od naučnoistraživačkog rada i arheoloških iskapanja kasnoantičkog i ranosrednjovjekovnog urbanog sloja jezgre grada Krka. Rezultat toga rada bio je pronalaženje prelaznog antiknomedievalnog sloja, koji je utvrđen u novootkrivenim dijelovima medievalnih adaptacija antiknih arhitektonskih objekata.

Kustosima Strossmayerove galerije starih majstora i Moderne galerije dane su pomoći za studijska putovanja u inozemstvo.

OSTALA DJELATNOST

Nastavljena je suradnja s drugim ustanovama u zemlji i u inozemstvu. U suradnji s Komisijom za kulturne veze s inostranstvom i Savjetom za kulturu NR Hrvatske priređene su 3 izložbe, a Savjet za kulturu je osim toga dotacijama pomogao priređivanje i drugih izložaba. Isto tako je i Savjet za prosvjetu i kulturu NO-a grada Zagreba dao svoje dotacije za 2 velike izložbe.

U cilju upoznavanja šire javnosti s umjetnosti, priređena su u toku godine prikazivanja filmova s područja umjetnosti. Tako su uz izložbu »Umjetnost kanadskih Eskima« prikazivani filmovi iz života Eskima s posebnim osvrtom na njihovu umjetnost. Ta prikazivanja bila su osobito dobro primljena, pa su dalja prikazivanja filmova vezana uz izložbu »Suvremeno američko slikarstvo«, koja je priređena u suradnji s Američkom ambasadom u Beogradu. S obzirom na omogućeni veći izbor filmova, priređena su svakog dana po 4 takva prikazivanja, od toga po dva za školsku omladinu.

Otkupljene su umjetnine u vrijednosti od Din 3,500.00.— i dodjeljene ustanovama i galerijama Akademije prema njihovu karakteru.

Članovi Odjela razvijali su, pojedinačno ili surađujući na razne načine, niz djelatnosti osobito važnih za unapređivanje umjetnosti, kulture, nauke i opće prosvijećenosti, a ne manje i za dalju izgradnju našeg novog društvenog i gospodarskog poretka, koje se nisu mogle predvidjeti u planu rada za 1961. g. One su po svojoj vrijednosti i značaju takve, da ga vrlo uspješno dopunjuju. Ovdje se spominju samo najznačajnija ostvarenja prema podacima koje su Odjelu dostavili pojedini članovi.

Akademik prof. Antun Augustinčić: Otkriven je spomenik palim Krajišnicima kod Banje Luke i spomenik Moše Pijade pred Radničkim sveučilištem u Zagrebu.

Akademik prof. Ljubo Babić: Sudjelovao je u radu komisija za osnivanje Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu i »Zadarske riznice« u Zadru. Glavni je urednik Bulletina VII odjela. Objavio je radove i prikaze u Bulletinu i u sarajevskom časopisu »Izraz«. Održao je u Narodnom sveučilištu predavanje o Velasquezu i tri predavanja, od kojih jedno o »Strossmayerovoj galeriji«, u radio-televizijskim emisijama u Zagrebu i Beogradu. Izradio je karton za tapiseriju »Zlatna bula grada Zagreba« za NOG Zagreba.

Akademik Cvito Fisković sudjelovao je na Međunarodnom kongresu historičara u južnoj Italiji s predavanjem: »Naše umjetničke veze sa južnom Italijom« (objavljeno u »Mogućnosti« br. 12). Uredio je priloge »Povijesti umjetnosti u Dalmaciji« br. 12 i objavio radove »O romaničkim freskama u Stonu« i »O romaničkoj madoni u Splitu«. Istraživao je u arhivima u Bariju i Anconi o radovima hrvatskih umjetnika u Italiji.

Akademik prof. Krsto Hegedušić izlagao je na ovim izložbama: Samostalna izložba u Ljubljani. Mala galerija, do kraja siječnja; »Neue jugoslavische Kunst«. Gradski muzej u Wiesbadenu (25. III do 25. V) i ostalim gradovima Zapadne Njemačke; »Contemporary Yugoslav painting and sculpture« London, Tata Gallery, (28. IV do 28. V), Coventry i drugim gradovima Engleske: »Yugoslav primitives«, London. The Arthur Jeffres Gallery (30. V do 23. VI); »I trijenale likovnih umjetnosti«, Beograd. 25. V – 25. VI; »32 dela jugoslavenskog slikarstva«, Beograd, 25. VIII – 10. IX i »Retrospektivna izložba«, Slovenj Gradec 10. IX – 30. IX.

Akademik prof. Frano Kršinić je izradio spomenik Maršala Tita u Titovom Užicu, koji je otkriven povodom 20. god. ustanka.

Akademik prof. Jerolim Miše izlagao je na izložbi »I trijenale jugoslavenske umjetnosti« u Beogradu.

Akademik prof. Vanja Radauš: dao je izložbu »Panopticum Croaticum« u Umjetničkom paviljonu i spomenik za žrtve u Jadovnu u Gospiću, koji je otkriven.

Akademik prof. Marino Tartaglia izlagao je na izložbama: »Prvi trijenale jugoslavenske umjetnosti« u Beogradu, »Likovna jesen« u Somboru i izložba koju priređuje Komisija za kulturne veze s inostranstvom FNRJ u Bagdadu (Bliski Istok).

Dopisni član prof Marijan Detoni izlagao je na izložbama: »IV međunarodna izložba grafike u Ljubljani« (Biennale); »60 god. slikarstva i kiparstva u Hrvatskoj« (Umjetnički paviljon); »Narodna oslobodilačka borba u djelima likovnih umjetnika Jugoslavije« u Beogradu; »Dokumenti revolucije« Izložba crteža i grafike u Muzeju NOB, Zagreb; »Godišnja izložba ULUH-a«; »Prvi trijenale jugoslavenske umjetnosti« u Beogradu i Izložba Jugoslavenske grafike u Braziliji.

Dopisni član prof. Drago Galić sudjelovao je kao delegat na Međunarodnom kongresu internacionalne unije arhitekata u Londonu i u žirijima javnih natječaja za Narodno pozorište u Novom Sadu, za zgradu CK SKH u Zagrebu, za zgradu pravosuđa u Zagrebu, za Hidrocentralu u Splitu i za Studentsko kazalište u Zagrebu.

Dopisni član arh. Lavoslav Horvat izradio je idejni projekt za uređenje Hidrocentrale Split i za Zagrebačku tvornicu svile. Sudjelovao je u žiriju javnog natječaja za zgradu CK SKH u Zagrebu. Završeni su radovi za Tekstilne kombinate u Bahr-Daru, Ivancu, Novom Marofu i Murskoj Soboti.

Dopisni član prof. Mladen Kauzlarić surađivao je u rješavanju pitanja o izgradnji urbane jezgre grada Zadra, o zgradi pravosuđa u Zagrebu i o izgradnji Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu. Radio je na studiji o muzeju u Zadru i na projektu daljeg uređivanja hotela Esplanade u Zagrebu.

Dopišni član prof. Andrija Mohorovičić sudjelovao je u rješavanju problema izgradnje historijske urbane jezgre Zadra, izradio idejnu studiju konzervacije i restauracije Arene u Puli, sudjelovao je u rješavanju problema izgradnje Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika JAZU u Splitu.

Dopisni član prof. Josip Seissel je u suradnji s kiparom Vojinom Bakićem izradio studiju za uređenje i oblikovanje spomen-groblja Dotoršina u Zagrebu i projekt za spomenik pobjede u Kamenskom za koji radi i provedbene planove. U suradnji sa članovima Zavoda za urbanizam AGG fakulteta i Biroom za turističku izgradnju izradio je studiju regionalnog plana za turističku izgradnju područja obale Makarskog kotara i kotara Šibenik. Dobio je prvu nagradu na užem natječaju za idejnu osnovu urbanističkog uređenja rekreacionog područja Plivskog jezera kod Jajca i počeo raditi provedbene planove.

1. ZAVOD ZA LIKOVNE UMJETNOSTI U ZAGREBU

Opća Organizacija

U početku godine Zavod za likovne umjetnosti obuhvaćao je uz Upravu Zavoda sve ustanove Odjela, i to: Strossmayerovu galeriju starih majstora, Modernu galeriju, Gliptoteku, Kabinet grafike, Restauratorsku radionicu i Kabinet za arhitekturu i urbanizam.

U toku godine pristupilo se organizaciji galerija u smislu propisa republičkog Zakona o muzejima, pa su Strossmayerova galerija starih majstora, Moderna galerija i Gliptoteka izdvojene iz sastava Zavoda i organizirane kao ustanove iz oblasti kulture po načelu društvenog samoupravljanja, sa zajedničkim Savjetom kao organom upravljanja.

U sastavu Zavoda sada su: Kabinet grafike, Restauratorska radionica, Kabinet za arhitekturu i urbanizam i Pedagoški centar, za koji se kao novu ustanovu provodi postupak osnivanja.

Prije odvajanja Akademijinih galerija u Zavodu je radilo 48 službenika i radnika, od toga 19 službenika u ustanovama u oblasti kulture, 8 administrativnih službenika, 2 financijska službenika, 7 pomoćnih službenika i 12 radnika, od kojih je 1 visokokvalificirani.

KABINET GRAFIKE

Organizacija i stručni službenici

Direktor je akademik prof. Krsto Hegedušić. Službovala su dva kustosa.

Izložbe i izdavačka djelatnost

Priređeno je sedam izložaba i to:

Grafika Kumi Sugaija (katalog Ž. Grum). Posjetilaca 760.

Grafika Ankice Oprešnik (katalog R. Gotthardi-Škiljan). Posjetilaca 1149.

Nizozemska i flamanska grafika XVI, XVII i XVIII st. – drugi dio. Posjetilaca 1628.

Suvremena venecijanska grafika (katalog Ž. Grum). Posjetilaca 1551.

Crteži Kamila Tompe (katalog Ž. Grum). Posjetilaca 1813.
Grafika Gerarda van den Eerebeemta. Posjetilaca 340.
Grafika Milivoja Nikolajevića (katalog R. Rotthardi-Škiljan). Posjetilaca 801.
Drvorezi Lojze Spacala (katalog Ž. Grum).

Stručni, naučni i istraživački rad

Obrađeni su grafički listovi starih talijanskih majstora XVI i XVII st. iz fundusa (katalog nije dovršen zbog pomanjkanja komparativne naučne literature koja se nije mogla pronaći u knjižnicama Jugoslavije) (R. Gotthardi-Škiljan).

Završen je i predan katalog drvoreza talijanskih majstora iz Valvasorove zbirke (R. Gotthardi-Škiljan).

Završen je katalog izložbe Gerarda van den Eerenbeemta (R. Gotthardi-Škiljan).

Za zahtjev Galerije Matice srpske iz Novoga Sada izvršena je stručna ekspertiza nekih grafičkih listova XVIII st., a na molbu direktora GGSU u Zagrebu stručna ekspertiza listova XVIII st. (R. Gotthardi-Škiljan).

Atribuirana je i označena osnovna literatura za 367 grafičkih listova iz Valvasorove zbirke (R. Gotthardi-Škiljan).

Započet je stručni katalog Valvasorove zbirke po svescima (R. Gotthardi-Škiljan).

Nastavljen je rad na velikom stvarnom kazalu listova Valvasorove zbirke (R. Gotthardi-Škiljan).

Sastavljen je i predan katalog crteža i grafike za izložbu radova iz NOB-e Detonija i Radauša, a izdala ga je Moderna galerija (Ž. Grum).

Vršeni su svi pripremni radovi za II zagrebačku izložbu grafike (Ž. Grum).

Ostali rad

Inventiranje i ispisivanje korespondentnih kartica novo nabavljenih grafičkih listova. Suradnja u priređivanju izložbe naivaca u Londonu. Davanje listova na proučavanje, stručna tumačenja i posuđivanje listova. Putovanja radi pohoda likovnim ateljerima i pregleda značajnih izložaba. Kaširanje grafičkih listova (46 za Kabinet, a 221 za pojedine izložbe u Kabinetu i u Modernoj galeriji).

Za fundus Kabineta grafike otkupljeno je 46 listova, a kao poklon je primljeno 30 listova. Akademik prof. Ljubo Babić poklonio je po 2 plakata s izložbe A. Mantegne u Mantovi, 14 švicarskih umjetničkih plakata i 3 razna plakata.

KABINET ZA ARHITEKTURU I URBANIZAM

Organizacija i stručni službenici

Direktor Zavoda je dop. član prof. A. Mohorovičić. Službovao je jedan asistent.

Naučna i stručna djelatnost

Dovršena su proučavanja i prikupljena građa za prilog rješavanju pitanja »Dinamičnost prostora djelovanjem umjetne rasvjete«.

Proučeno je pet svezaka »Zbornika za narodni život i običaje Južnih Slavena« radi prikupljanja građe o građevinama i rurizmu seoske arhitekture.

Sakupljani su podaci za urbanističku regulaciju i arhitektonsku rekonstrukciju dijela Ilice i Trga Republike u Zagrebu.

Ostali rad

Projektirani su nacrti i izrađen je troškovnik i vođen nadzor nad adaptacionim radovima stubišta i izložbenih prostora u II katu Moderne galerije.

Ing. Miroslav Begović boravio je kao delegat Zavoda za likovne umjetnosti na Savjetovanju »Rasvjeta u službi industrije« od 1. XII do 4. XII 1961. u Opatiji.

RESTAURATORSKA RADIONICA

Organizacija i stručni službenici

Direktor je dop. član prof. Marijan Detoni. U Radionici su radili: 2 viša konzervatora, dva viša stručna suradnika i jedan konzervator. Do mjeseca lipnja bili su u Radionici na praktičnom radu Nevenka Vučičević, namještenik Konzervatorskog zavoda u Rijeci i N. Kovačević iz Novoga Sada. Od početka mjeseca listopada radi u Radionici kao volonter Alma Drvodelić, apsolvent Akademije likovnih umjetnosti. U Radionici je djelovala i posebna komisija.

Stručni i terenski radovi

Tokom godine restaurirana je i konzervirana 31 slika i 5 drvenih polikromiranih skulptura. Kao najznačajniji uspjeh na prvo se mjesto stavlja otkriće izvorne signature majstora Blaža iz Trogira prigodom restauriranja poliptiha iz Trogira postignut radom restauratora Lele Čermak. Značajniji i zamašniji radovi bili su: konzerviranje i restauriranje umjetnina u Franjevačkoj crkvi na Trsatu, i velike slike Galerije slika u Osijeku: »Obiteljska scena u parku«. U ovim poslovima istaknuli su se svojim radom svi stručni službenici.

Terenski radovi bili su: restauracija umjetnina trsatske crkve sv. Marije, a pod rukovodstvom višeg konzervatora Z. Wyroubala i restauriranje ikona za »Izložbu ikona« Kotorske škole, koje je izvela S. Dekleva, viši stručni suradnik. Konzervator Lela Čermak radila je u dva navrata u restauratorskoj radionici Galerije slika u Sarajevu. Viši konzervator B. Bulić kopirao je freske u Draguću i Rakotolama u Istri.

Ostali radovi

Pregledi Akademijinih zbiraka vršeni su redovito svaka 2–3 mjeseca.

Viši konzervator Z. Wyroubal pribivao je Savjetovanju konzervatora održanom u prosincu u Rijeci.

2. GALERIJE JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE U ZAGREBU

STROSSMAYEROVA GALERIJA STARIH MAJSTORA

Organizacija i stručni službenici

Direktor je akademik prof. Ljubo Babić. U Galeriji su radili dvoje kustosa, a u radnoj jedinici u Rijeci dvoje naučnih suradnika.

Izložbe i izdavačka djelatnost

Priređena je povremena izložba *»Izbor djela Galerije slika u Osijeku i Osječki krug«*, te izdan za nju katalog sa predgovorom. (Pripremio i aranžirao akad. Ljubo Babić).

Stručna i naučna djelatnost

a) Vršena je sustavna kontrola atmosferskih prilika u izložbenim prostorijama i utvrđeno stanje svakodnevno je bilježeno u dnevnik obilaska prostorija.

b) Stalno su održavana stručna vodstva posjetilaca kroz izložbene prostorije, predavanja i seminarske vježbe za studente historije umjetnosti, učenike viših razreda srednjih škola i polaznike seminara Radničkog sveučilišta.

Ukupno je održano 158 vodstava od kojih 66 na stranim jezicima i 56 predavanja. Galeriju je posjetilo 12.638 osoba.

c) Povremeno su davane stručne ekspertize o umjetninama koje posjeduju privatnici, a dostavljene su Galeriji radi pribavljanja stručnog mišljenja.

d) Izvršena je revizija fundusa i inventara, te načinjen prijepis inventara.

Ostali rad

Kustosi su studirali komparativnu građu u vezi s atributivnim problemima pojedinih umjetnina iz fundusa Galerije, te prikupljali i dokumentaciju za novi katalog Galerije.

U tu su svrhu oba kustosa putovala u inozemstvo (Italiju i Francusku) i prema utvrđenom planu na određenom nizu umjetnina provjeravali ranije postavljene atribucije. Kustosi su također putovali u Beograd, Novi Sad, Križevce i Ljubljanu da prouče tamošnje izložbe likovnih umjetnina.

Kustosi su suradivali u Bulletinu Odjela za likovne umjetnosti.

Strossmayerova galerija primila je od Savjeta za kulturu NRH sliku Andrije Medolle-Medulića »Historija o Tobiji« (ulje na platnu 0,288 × 1,333 m), a na posebno svečan način vraćena joj je u postupku restitucije kulturnih dobara iz Italije slika »Sv. Sebastian« od Vittorea Carpaccija koja je kao legat osnivača galerije J. J. Strossmayera bila njezino vlasništvo. (Zalaganje akad. Lj. Babića).

MODERNA GALERIJA

Organizacija i stručni službenici

Direktor je akad. prof. Marino Tartaglia. Službovala su dva kustosa.

Izložbe i izdavačka djelatnost

Priređeno je šest izložaba, i to:

a) Izložba danske umjetnosti – u suradnji s Komisijom za kulturne veze s inostranstvom. Aranžman i postav akad. Tartaglia zajedno s kustosima V. Novak i N. Šimunić. (Izložba u II katu Moderne galerije od 11. II do 12. III 1961.) Posjetilaca 3288.

b) Izložba »Listovi iz NOB-e« M. Detonija i V. Radauša u čast 20-god. ustanka naroda Jugoslavije. (Priredila Moderna galerija). Aranžman i postav kustosi V. Novak i N. Šimunić. Katalog kustosi Željko Grum, V. Novak i N. Šimunić. (Izložba u I katu Moderne galerije od 22. IV do 28. V 1961). Posjetilaca 3695.

c) Izložba eskimske umjetnosti – u suradnji s Komisijom za kulturne veze s inostranstvom. Aranžman izložbe akad. Tartaglia zajedno s kustosima V. Novak i N. Šimunić. (Izložba u prostorijama Kabineta grafike od 20. VII do 2. VIII 1961). Posjetilaca 1511.

d) Retrospektivna izložba Miroslava Kraljevića. (Priredila Moderna galerija). Aranžman i postav akad. M. Tartaglia i kustosi V. Novak i N. Šimunić. (Izložba u Umjetničkom paviljonu od 3. IX do 1. X 1961). Katalog i predgovor V. Novak i N. Šimunić. Posjetilaca 13.228.

e) Izložba američke suvremene umjetnosti – u suradnji s Američkom ambasadom u Beogradu. Aranžman Jeremy Donson, akad. Marino Tartaglia i kustos V. Novak. (Izložba u prostorijama Moderne galerije od 9. XI do 19. XI 1961). Posjetilaca 10 057.

f) »III Premio Morgan's Paint« – izložba u suradnji sa Savjetom za kulturu NR Hrvatske i Moderne galerije u Ljubljani. Aranžman kustos Vesna Novak. (Prostorije Moderne galerije od 17. XII 1961 – 8. I 1962).

g) Izložba radova Josipa Račića predviđena u prosincu 1961. nije se mogla prirediti, jer nisu dovršeni građevinski radovi u prostorijama Moderne galerije. Katalog i predgovor za tu izložbu izradila je kustos V. Novak.

Stručni, naučni i istraživački rad

a) Obrađen je arhivski, dokumentarni i likovni materijal za izložbu M. Kraljevića. Uz to su obavljena za pripremu izložbe potrebna putovanja u Slav. Požegu, Varaždin, Rijeku i Beograd.

b) Obrađen je arhivski materijal HDU od 1909. do 1913.

c) Za izložbu »Zagrebačka škola« djelomično je obrađena bibliografija i arhivski podaci.

d) Za izložbu »Grupe Medulić« započeto je sakupljanje bibliografskih podataka i popisa izložbi, te je pregledan dio materijala u privatnim i javnim zbirkama.

e) Izabran je dio likovnog materijala za novi katalog Moderne galerije.

f) Uređeno je novo spremište »H«, a spremišta »C« i »B« djelimično su preuređena.

g) Kustosi su posjetili izložbu Triennale u Beogradu.

h) Obavljeni su u Zagrebu i u Ljubljani poslovi radi prijenosa izložbe »III Premio Morgan's Paint«, preuzeti eksponati i sastavljen plan postave uz prethodno potrebne studije.

i) Kustos N. Šimunić boravila je na studijskom putovanju u Beču i Münchenu od 15.X do 4. XI 1961.

j) U Galeriji je izvršeno 16 vodstava na stranim i 13 na hrvatskom jeziku, i 3 predavanja.

Ostali rad

a) Za fundus Moderne galerije otkupljeno je ukupno 9 umjetnina, od toga 7 sa izložaba autora, a 2 od privatnika.

b) Moderna galerija primila je za svoj fundus kao poklon ukupno 5 umjetnina, i to od Zore Tončić iz Zagreba dvije, a od Savjeta za kulturu NRH tri umjetnine.

c) Odlukom Vijeća VII Odjela JAZU broj 07-250/19 od 2. VIII 1961. izvršena je zamjena s Muzejem I srpskog ustanka u Beogradu, pa je za tri akvarela F. Jaschkea iz fundusa Moderne galerije taj Muzej nabavio za Modernu galeriju od dr Ivana Švegla tri umjetnine.

d) Zaključkom Vijeća VII odjela JAZU br. 07-93/3 od 6. II 1961. ustupljene su iz fundusa Moderne galerije dvije skulpture Institutu za književnost JAZU u vlasništvo.

e) Izvršeno je preko 100 snimanja umjetnina za potrebe drugih ustanova.

f) Iz fundusa Moderne galerije posuđeno je raznim ustanovama oko 154 umjetnine radi održavanja izložbi ili za reproduciranje.

g) Modernu galeriju su posjetile ukupno 7684 osobe ne računajući posjetioce izložaba koje su priređene u prostorijama galerije.

h) Obavljena je revizija cjelokupnog fundusa Moderne galerije inventara »pohrane«.

GLIPTOTEKA

Organizacija i stručni službenici

Direktor je akad. prof. Antun Augustinčić. Službovali su jedan viši stručni suradnik i dva kustosa.

Stručni, naučni i istraživački rad

Nastavljeno je prikupljanje građe za izložbu »Juraj Dalmatinac i njegov krug«. Razrađen je plan lijevanja na terenu grada Paga.

Radi pripremanja spomenute izložbe i popunjavanja zbirke srednjeg i novog vijeka viši stručni suradnik Miroslav Montani i preparator Boris Sakač vršili su snimanja i mjerenja skulptura i detalja arhitekture na terenu Dubrovnika, Korčule i Hvara, a u terenskim radovima u Splitu, Trogiru i Šibeniku učestvovala je i kustos Mirjana Markoč.

Prikupljena je građa o kiparima Dujmu Peniću i Jozi Turkalju. Vršena su potrebna snimanja. Osim toga radilo se na popunjavanju arhiva skulpture XIX i XX st.

Isto tako prikupljala se građa i dokumentacija za zbirku stećaka i galeriju kopija fresaka.

Viši stručni suradnik Miroslav Montani bio je na naučnom putovanju po sjevernoj Dalmaciji sa članovima VII odjela. Osim toga boravio je petnaest dana u Perastu, gdje je prikupljao arhivsku građu.

Kustos Ana Adamec boravila je trideset dana na studijskom putovanju u Italiji (Rim).

Stručni službenici boravili su u Beogradu da razgledaju izložbu Belog dvora u Narodnom muzeju i ostale muzeje, a zatim u Križevcima radi prisustvovanja otvorenju muzeja povodom godišnjice oslobođenja grada.

Stečevine

a) *Izvršeni su odljevi umjetnina u gradu Pagu:*

Portal kneževe palače
Portal biskupske palače
Luneta na portalu katedrale
Grlo bunara iz dvorišta kneževa dvora
Grb kneza s natpisom sa gradskih zidina
Grb kneza s natpisom iz dvorišta crkve Benediktinki
Grb nad ulaznim vratima crkve Benediktinki
Gotički prozor na trgu Pobjede br. 1
Renesansni grb sa natpisom – HVIC PAX DOMINI –
Grb sa krilom, polumjesecom i dvije zvijezde
Natpisna ploča pod grbom, u ulici 5. aprila 1945.
Pet manjih grbova sa ulaznih vrata kuća

b) *U vlasništvo su preuzete skulpture:*

Janeš Želimir »Autoportret« MZ br. 385
Janeš Želimir »Vuk« MZ br. 386
Janeš Želimir »Sjedeća žena« MZ–387
Radauš Vanja »Portret kćerke«, MZ–388
Frangeš Robert »Bista J. Runjanina«, MZ–389
Frangeš Robert »Bista M. Mihanovića«. MZ–390
Ivan Kožarić »Precizni mehanizam«. MZ–391
Ivan Meštrović »Laokon naših dana«, MZ–392
Ivan Meštrović »Sjećanje«, MZ–392
Reljefi Partenonskog friza 154 a–r
Grčki žrtvenik A 155

c) *U pohranu su preuzete skulpture:* 1 od Frana Cote (MZP–1419), 1 od Aleksandra Đokića (MZP–1439), 8 od Roberta Frangeša (MZP–1421–1428), 11 od Kirila Halačeva (MZP–1392–1402), 7 od Rudolfa Ivankovića (MZP–1385–1390 i 1414), 2 od Stanka Jančića (MZP–1436 i 1436a), 9 od Želimira Janeša (MZP–1403–1411), 2 od Janeša i Kinerta (MZP–1412 i 1413), 5 od Ivana Kožarića (MZP–1429–1433), 2 od Momčila Krkovića (MZP–1437 i 1437a), 2 od Ivana Meštrovića (MZP–1391 i 1434). 1 od Valerija Michiellija (MZP–1435), 4 od nepoznatih autora (MZP–1415–1417 i 1420), 2 od Nesta Orčića (MZP–1438 i 1438a), 1 od Pilca (MZP–1418), 2 od Slavka Rukljača (MZP–1440 i 1440a) i 3 od Marina Studina (MZP–1382–1384). 1384).

Gliptoteku je posjetilo 4618 posjetilaca.

VIII ODJEL

ZA MUZIČKU UMJETNOST

ORGANIZACIJA I SASTAV ODJELA

Sastav se Odjela u god. 1961. nije mijenjao.
Tajnik Odjela je bio akademik Stjepan Šulek.
Odjelno vijeće je održalo 6 redovnih sjednica.

IZDAVAČKA DJELATNOST

Iz štampe su izašla djela:

Stjepan Šulek »IV simfonija« u ediciji »Djela savremenih hrvatskih autora«,
Krešimir Sipuš »Stjepan Šulek« u ediciji »Građa za proučavanje rada hrvatskih kompozitora«.

Za štampu su primljena slijedeća djela:

u publikaciji »Djela savremenih hrvatskih autora«:

Stjepan Šulek »Koncert za violu i orkestar«,
Krešimir Baranović »Licitarsko srce«,
Boris Papandopulo »Čakavska suita za glas i orkestar«, i
Božo Kunc »Tri epizode za klavir i gudački orkestar«;

u publikaciji »Zbornik« VIII odjela:

Ivo Olup »Muzički časopisi u Hrvatskoj« (na osnovu mišljenja dopisnog člana Andreisa),
Ćiril Petešić »Nekoliko priloga poznavanju naše muzičke prošlosti« (na osnovu mišljenja dopisnog člana Andreisa).

Nastavljen je rad na pripremanju štampanja sabranog materijala simfonija Luke Sorkočevića.

Na zamolbu Instituta za historijske i ekonomske nauke u Zadru Odjel je dao pozitivno mišljenje o radnji J. Bezića »Nosioci zadarskog muzičkog života u odnosu na narodni preporod u Dalmaciji«.

NAUČNA DJELATNOST

U vezi namjeravanog izdanja djela Luke Sorkočevića odobrena je prof. A. Vidakoviću pomoć za njegov naučnoistraživalački rad u dubrovačkim arhivima.

OSTALI RAD

Izvršeno je fotokopiranje partitura Luke Sorkočevića.

Nastavljeno je zamjenjivanje izdanja Odjela s publikacijama raznih inostranih knjižnica.

Za svoju je biblioteku Odjel nabavljao i dobivao kao dar razne muzičke i muzikološke knjige. Primao je dva domaća i deset inostranih muzikoloških časopisa.

Sa svojim je edicijama Odjel sudjelovao na izložbi izdanja i publikacija suvremene jugoslavenske i inozemne muzike, koja je održana u okviru Muzičkog bienala u Zagrebu.

KNJIŽNICA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

U godini 1961. Akademijina Knjižnica radila je pod približno jednakim uvjetima kao u nekoliko zadnjih godina, iako djelomice pod nešto težim okolnostima. To su u prvom redu bile personalne promjene: u prvoj polovini godine napustila su Knjižnicu dva službenika (jedan bibliotekar i jedan kancelarijski referent), a nove službenike (jedan bibliotekar i jedan knjižničar), koji su nastupili dužnost u mjesecu travnju, trebalo je najprije uvesti u posao. Usprkos tome plan je uglavnom izvršen, a djelomice su izvršeni i predviđeni izvanredni poslovi. Uzevši u cjelini, rezultat rada u go-

dini 1961. znatno nadmašuje rezultate postignute u 1960. godini.

Koncem 1961. godine osoblje Knjižnice se sastojalo od 1 višeg bibliotekara, 3 bibliotekara, 3 knjižničara, 1 pomoćnog službenika i 1 čistačice.

Nabava knjiga

I. *Zamjena.* U godini 1961. Knjižnica je vršila zamjenu Akademijinih publikacija sa 276 inozemne akademije, naučne ustanove i biblioteke i sa 87 domaćih akademija, naučnih ustanova i biblioteka, dakle svega sa 363 ustanove.

U taj broj uključene su i ove nove ustanove (18), na koje je proširena zamjena u godini 1961:

Austrija	1. Eisenstadt, Hrvatsko štamparsko društvo
	2. Linz a. D., Stadtmuseum
Brazilija	3. Rio de Janeiro, Biblioteca Central da Universidade do Brasil
Čehoslovačka	4. Bratislava, Geologická knižnica Prírodovedeckej fakulty
	5. Brno, Státni technická knihovna
Italija	6. Firenze, Accademia della Crusca
Japan	7. Tobata, Department of Mathematics Kyushu Institute of Technology
	8. Tokyo, Tokyo Institute of Technology, Department of Mathematics
Njemačka	9. Berlin, Deutsche Staatsbibliothek
Poljska	10. Kraków, Rédaction des »Prace archeologiczne«, l'Institut d'Archéologie Préhistorique de l'Université
	11. Wroclaw, Redakcija »Silesia Antiqua«
Sjedinjene Države Amerike	12. Philadelphia, The Academy of Natural Sciences of Philadelphia
SSSR	13. Frunze, Centralnaja naučnaja biblioteka AN Kirgiskoj SSR
Jugoslavija	14. Samobor, Gradski muzej
	15. Beograd, Institut društvenih nauka
	16. Skopje, Narodni muzej
	17. Skopje, Zavod za geološka istraživanja
	18. Cetinje, Centralna narodna biblioteka

II. *Kupnja.* Za nabavu knjiga, časopisa i novina potrošeno je do 15. XII 1961. ukupno Din 662.618.–.

Knjižnica je u godini 1961. bila pretplaćena na ukupno 235 časopisa i novina, i to: 135 stranih časopisa, 85 domaćih časopisa i 15 domaćih novina. Nabavljena je knjižnica pok. Jove Banjanina od 1.593 knjige i 202 brošure.

Pojedinačnih knjiga nabavljeno je 75 svezaka.

Za godinu 1962. naručeno je ukupno 237 časopisa i novina, i to: 135 stranih časopisa, 87 domaćih časopisa i 15 domaćih novina. Strani časopisi naručeni su iz ovih zemalja: Austrija (9), Belgija (3), Bugarska (1), Danska (1), Engleska (17), Francuska (23), Italija (19), Nizozemska (1), Norveška (1), Njemačka (29), Poljska (2), Sjedinjene Države Amerike (23), SSSR (1), Švedska (2), Švicarska (3). U godini 1961, kao i prijašnjih godina, časopisi iz slavenskih zemalja, a napose iz SSSR-a i Čehoslovačke, dolazili su uglavnom zamjenom.

III. *Darovi.* U godini 1961. Knjižnici je darovano ukupno 322 sveska knjiga, 125 svezaka časopisa i 3 godišta novina. Od toga broja su Akademijini članovi i suradnici darovali 152 sveska knjiga i posebnih otisaka.

Obradba knjiga

Tokom godine 1961. u dnevnicima je do 15. XII ukupno zaprimljeno 1.804 sveska knjiga, 2.156 svezaka časopisa, 18 godišta novina. Od toga je zaprimljeno u dnevniku zamjene 1.407 svezaka knjiga, 1.815 svezaka časopisa; u dnevniku kupnje 75 svezaka

knjiga, 216 svezaka časopisa, 15 godišta novina; u dnevniku darova 322 sveska knjiga, 125 svezaka časopisa, 3 godišta novina ili svega 3.978 svezaka.

Pribrojivši sve ove prinove Knjižnica je na dan 15. XII 1961. imala ukupno 100.476 svezaka.

Za kataloge je ukupno popisano 3.115 svezaka knjiga i časopisa, koji su ujedno i svi kvalificirani za stručni katalog i njihovi prepisani listići redovito ulagani u sve kataloge.

Knjigovežnica Historijskog instituta Jugoslavenske akademije preuzela je i uvezala ove godine 172 sveska časopisa i novina.

Posudivanje

U godini 1961. do 15. XII Knjižnicu su ukupno posjetile 5.183 osobe. Znatan dio njih konzultirao je enciklopedije, leksikone i ostale priručnike, a 3.075 njih čitalo je u čitaonici 8.252 sveska knjiga, časopisa i novina. Izvan Knjižnice 496 čitača posudilo je 1.009 svezaka knjiga i časopisa.

Dokumentacija

I u godini 1961. nastavljen je redoviti rad na sakupljanju i evidentiranju podataka o radu Akademije, njenih ustanova i članova, što se objavljuju u novinama, časopisima i drugim povremenim publikacijama. U tu svrhu se redovito pregledavalo 18 novina i oko 100 časopisa.

Suradnja na Centralnom katalogu stranih knjiga

Za Centralni katalog Jugoslavenskog bibliografskog instituta u Beogradu i nadalje su dostavljani listići stranih knjiga što se nalaze u Akademijinoj knjižnici. Ukupno je poslano 700 listića.

Izložba časopisa i knjiga u društvenim prostorijama Akademije

Tokom 1961. godine Knjižnica je u društvenim prostorijama za članove Akademije redovito izlagala na svoju posebnu policu nove knjige i časopise.

Izvanredni poslovi

Od predviđenih izvanrednih poslova izrađena je osnova novog stručnog kataloga i započelo se s njenom razradom.

Također je nastavljen rad na utvrđivanju praznina u nizovima starih izdanja.

Posebno se daje pregled rada knjižnice bivšeg Instituta za likovne umjetnosti, koja se od prve polovine godine 1960. nalazi u sklopu centralne Knjižnice, kao njen likovni odio.

Tokom godine 1961. knjižnica je vršila zamjenu sa 35 strane institucije (muzeji, galerije, instituti, redakcije likovnih revija) i sa 20 domaćih, dakle svega sa 55 ustanova i to: Austrija (1), Bugarska (2), Čehoslovačka (2), Engleska (2), Francuska (4), Holandija (2), Italija (4), Madžarska (2), Norveška (1), Njemačka (3), Poljska (2), Sjedinjene Države Amerike (6), SSSR (2), Švicarska (2), Jugoslavija (20).

Za nabavu knjiga, časopisa i novina potrošeno je Din 172.661.–.

U godini 1961. stizali su gotovo svi pretplaćeni časopisi i novine, i to 27 stranih časopisa, 2 domaća časopisa i 1 strane novine. Ti časopisi su primani iz ovih država: Belgija (1), Engleska (5), Francuska (9), Italija (1), Njemačka (4), Sjedinjene Države Amerike (3), Švedska (1), Švicarska (3), Jugoslavija (2), a jedne novine iz Francuske.

Pojedinačnih knjiga je kupljeno 21 svezak, a na dar dobiveno 47 svezaka.

U dnevnicima je tokom 1961. do 15. XII ukupno zaprimljeno: 158 svezaka knjiga, 59 svezaka časopisa, 1 godište novina. Od toga je zaprimljeno u dnevniku zamjene 90 svezaka knjiga, 82 sveska časopisa; u dnevniku kupnje 21 svezak knjiga, 27 svezaka časopisa, 1 godište novina; u dnevniku darova 47 svezaka knjiga, ili ukupno 218 svezaka.

Na dan 15. XII 1961 ovaj dio Knjižnice imao je ukupno 10.074 svezaka knjiga, časopisa i novina.

Iz fonda ovog odjela Knjižnice izvan biblioteke 290 čitača i 67 ustanova posudilo je 980 svezaka knjiga i časopisa. Na čitanje u čitaonici izdano je 11.343 sveska knjiga i časopisa.

FOTOSLUŽBA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

I u 1961. g. radila je Fotoslužba sa tri stručna službenika i prema planu i zadacima koje su joj postavili Akademijini odjeli, instituti i ustanove izvršila je 122 radna naloga s ukupno 5000 snimanja i 13.000 pozitiva razne veličine.

Veći dio tog rada odnosio se i u prošloj godini na mikrosnimanje nekih jedinih primjeraka djela Ruđera Boškovića koji se nalaze u tresoru Sveučilišne biblioteke u Zagrebu, za Akademijin centar za izučavanje Boškovića u Dubrovniku, na Lokrumu, koji je rad u 1961. god. i završen. – Mikrosnimanja kodeksa i rukopisa vršena su naročito i za Historijski institut i Arhiv Jugoslavenske akademije.

Nastavljeno je i u prošloj godini redovno snimanje pojedinih eksponata na izložbama domaćih i stranih likovnih umjetnika, odnosno uopće izložaba u priredbi VII odjela za likovne umjetnosti i njegovih galerijskih ustanova, kao i redovno snimanje pojedinih faza rada Restauratorske radionice na pojedinoj umjetnini radi dokumentacije.

Vršena su i snimanja za brojne izložbe Instituta za književnost i Povijesnog muzeja Hrvatske; dalje, razvijanje snimaka članova Akademije koje su oni izvršili prilikom svojih naučnih istraživanja na terenu, itd.

Pored redovnog rada u crno-bijeloj tehnici snimljeno je, u ateljeu i na terenu, oko 220 snimaka u prirodnim bojama, naročito za Zavod za likovne umjetnosti i Arheološku sekciju I odjela.

Prema odobrenjima Uprave Akademije i u okviru radnih mogućnosti Fotoslužbe vršene su i u prošloj godini usluge ustanovama izvan Akademije, npr. Veterinarskom i Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, Cankarjevoj založbi u Ljubljani, Gradskom muzeju u Senju, Gradskom muzeju u Varaždinu, Akademie-Verlag, Berlin, Taylor Institution University, Oxford, itd., kad su se te ustanove obratile svojim molbama za naučnu pomoć Akademiji ili pojedinim njenim institutima i ustanovama.

IZDAVAČKI ZAVOD JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Poslovanje Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu odvijalo se u toku 1961. godine u intenzivnom raščišćavanju postojećeg stanja. Sistem rada u čitavom Zavodu nije odgovarao mogućnostima poslovanja Zavoda. Financijsko stanje na početku i tokom prve polovice 1961. godine, nedovoljno ažurno poslovanje, bez sistematske evidencije i kontrole o ulasku i izlasku robe tražilo je brzu intervenciju Uprave Zavoda, koja je za najkraće vrijeme donijela vidne rezultate.

Ti su rezultati vidljivi ne na financijskom planu nego na postavljanju nove i zdrave organizacije rada, odnosno pravilnog postavljanja kolanja dokumenata i bilježenja radnih događaja. Razumljivo je, da se tim radom nije moglo ostvariti neko korjenito napredovanje, a što je konačno vidljivo iz financijskih podataka za godinu 1961.

U takvoj situaciji Radnički savjet i Upravni odbor bio je prisiljen zasjedati vrlo često i donašati odluke koje su za napredak Zavoda imale vidnog utjecaja. Velik dio njihovog rada odnosio se na pripremanje i donošenje Pravilnika o razdiobi čistog prihoda i Pravilnika o osobnim dohocima kao i Poslovnika Zavoda. Velikim zalaganjem čitavog kolektiva uspjelo je u toku 1961. g. sve pripreme dovršiti i preći na nov način nagrađivanja po učinku. Sa danom 1. studena prešao je pogon »Štamparije« na ekonomske jedinice i nagrađivanje po učinku, dok će »Uvoz-Izvoz« i »Trgovina« preći sa 1. siječnja 1962. godine.

Poslovanje Zavoda

Poduzeće je vršilo ove djelatnosti:
1. Štamparsku djelatnost u štampariji u Zagrebu
2. Uvoz-izvoz knjiga i časopisa
3. Trgovinsku djelatnost u »Znanstvenoj knjižari« u Zagrebu i Splitu
4. Izdavačku djelatnost.

U štamparskoj djelatnosti u 1961. godini ostvaren je promet od dinara 196,931.290.–, dok je u 1960. godini ostvareno 142, 863.000.–. Povećanje iznosi 37,8% u odnosu na ostvareni promet u 1960. godini.

Ostvareno povišenje rezultat je zalaganja čitavog kolektiva Ekonomske jedinice »Štamparija«, a tome je išla u prilog i nabavka više vrsta papira, tako da se štamparska djelatnost mogla kvalitativno i kvantitativno vidno povećati. U prošloj godini taj se nedostatak vidno osjećao pošto je nabavka papira bila vrlo otežana, naročito što se tiče asortimana.

U toku 1961. godine naručena je preko »Grafike«, uvoznog poduzeća iz Zagreba, jedna mala mašina (Heidelberg) veličine 26 × 38.

1961. godine štampane su za Jugoslavensku akademiju ove knjige:
Čalić: Organizacija naučnog rada u SAD
Babić–Pavešić: Terminologija veterinarske i humanomedicinske parasitologije.
Ljetopis, knjiga 64.
Arhiv za higijenu rada, Vol. 11. br. 1/1960.
Malez: Staropleistocenska fauna koštane breče poluotoka Marjana kod Splita.
Rad, knjiga 319.
Rad, knjiga 322.
Rad, knjiga 323.
Stojsavljević: Šuma i paša.
Radovi Instituta u Zadru, svezak 6–7.
Thalassia Jugoslavica, Vol. II, br. 2/1960.
Timet: Stambena izgradnja grada Zagreba do 1954. g.
Arhiv za higijenu rada, Vol. 11. br. 2/1960.
Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika, svezak 73.
Luetić: Pomorski muzej Jugoslavenske akademije u Dubrovniku.
Bulletin Instituta za likovne umjetnosti, g. 8. br. 2–3/1960.
Spomenica u čast 40-godišnjice SKJ, knjiga 1–2.
Šulek: IV simfonija.
Čulinović: Jugoslavija između dva rata, knjiga 1–2.
Arhiv za higijenu rada, Vol. 11. br. 3/1960. g.
Starine, knjiga 50.
Zbornik za pomorsko pravo 1961.
Ljetopis, knjiga 65.
Šipuš: Stjepan Šulek.

Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije u Zagrebu, knjiga 3.
Basioli: Tunolov na Jadranu.
Prijatelj: Juraj Čulinović.
Arhiv za higijenu rada, Vol. 11. br. 4/1960.
Katalog izložbe A. Oprešnik
Katalog izložbe K. Tompa
Katalog izložbe Radauš–Detoni
Katalog izložbe Kraljević
Katalog izložbe Račić
Katalog izložbe M. Nikolajević
Katalog izložbe Djela Galerije slika u Osijeku
Katalog izložbe L. Spacal
Katalog III Međunarodni bienale.

Vlastita izdanja Zavoda

Zoonoze
Čulinović: Jugoslavija između dva rata, knjiga 1–2
Bogdanov: Hrvatski narodni pokret 1903/4
Novak: Vis
Riječ i svjetlost.

U toku 1961. godine ostvarilo je odjeljenje Uvoza–izvoza ukupan promet od 96,421.886.– dinara. od toga uvoz stranih knjiga 42,769 594.– dinara, uvoz stranih časopisa 49,555.700.– dinara, a izvoz knjiga i časopisa 4 096 592.– dinara, prema prometu u 1960. g. od 80 940.000.– dinara. Povećanje od 14% rezultat je povećanja devizne kvote, koju je u toku prošle godine dobio Zavod.

Promet prodavaonica »Znanstvene knjižare« u Zagrebu i Splitu iznosio je ove godine 112.714 027.– dinara, prema prometu u 1960. godini 77,604.350.– dinara. Povećanje od 45 4% rezultat je otvaranja nove prodavaonice u sastavu »Papirnice«, odio gramofonskih ploča.

Razlika koja se pokazuje u realizaciji prodavaonica »Znanstvene knjižare« Zagreb i Split zajedno s uvozom i izvozom, kao do nedugo zajedničkog poduzeća, pojavljuje se uslijed toga, što je u toku svibnja mjeseca ove godine predano čitavo poslovanje odjela »Enciklopedije« Leksikografskom zavodu, pa se je razumljivo na temelju toga realizacija vidno smanjila.

U toku 1961. godine Zavod je sudjelovao na sajmovima knjiga u Leipzigu, Warszawi i Frankfurtu, kao i na Sajmu knjiga u Beogradu. Rezultati toga sudjelovanja nisu bili naročiti s obzirom da se knjige i časopisi na našem jeziku vrlo malo traže, dok umjetničkih publikacija, za koje bi bilo interesa, nije bilo na raspolaganju. U tu svrhu neophodno je važno da se ozbiljno razmotri štampanje knjiga na stranim jezicima, kako bi se te knjige mogle plasirati.

Osim sudjelovanja na Međunarodnim sajmovima u inozemstvu Zavod je na osnovu reciprociteta sa Academie Verlagom Berlin održao izložbu »Jugoslavenske naučne knjige« u Berlinu i izložbu »Njemačke naučne knjige« DDR u Zagrebu rujna mjeseca ove godine.

U izdavačkoj djelatnosti Zavoda uslijed poteškoća financijske naravi, s kojima se Zavod u prvoj polovini ove godine borio, nije se moglo sve ono izvršiti što je bilo predviđeno. S obzirom na poboljšanje stanja u Zavodu vjeruje se, da će se u toku slijedeće godine izvršiti predviđeni plan i podjedno nadopuniti s onim izdanjima koja su bila predviđena još za 1961. godinu.

FINANCIJSKI IZVJEŠTAJ ZA 1961. GODINU

U ranijim godinama financirane su potrebe Jugoslavenske akademije i Akademijinih instituta i ustanova iz sredstava republičkog budžeta, po propisima koji vrijede za budžetske ustanove. a ostvareni vlastiti prihodi išli su u korist budžeta. Neutrošena sredstva krajem godine nisu se mogla iskoristiti u slijedećoj godini.

U 1961. godini nastaje u tom pogledu značajna promjena stupanjem na snagu Zakona o načinu financiranja naučnih ustanova (Sl. list FNRJ br. 23/60) i primjenom propisa čl. 15. Zakona o budžetima i financiranju samostalnih ustanova (Sl. list FNRJ 52/59).

Po tim propisima postaje Akademija i u financijskom pogledu samostalna ustanova, kao i pojedini Akademijini instituti i ustanove, te njihovi organi društvenog samoupravljanja donose samostalno svoje financijske planove, po kojima se vrši financiranje. Samostalnim prihodima raspolažu ustanove, a neutrošena sredstva se prenose u iduću godinu.

Samostalne ustanove mogu se financirati iz vlastitih prihoda, iz sredstava koja dobivaju od političko-teritorijalnih jedinica, društvenih fondova. privrednih i drugih organizacija, te drugih izvora prihoda.

Prvi takav samostalni financijski plan za 1961. godinu donijela je skupština Akademije na svojem redovnom zasjedanju održanom 23. ožujka 1961. u skladu s propisom čl. 7. Zakona o Jugoslavenskoj akademiji. Isto tako donijeli su samostalno financijske planove za 1961. g. instituti i ustanove Akademije po svojim savjetima odnosno odgovarajućim organima društvenog samoupravljanja. Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada u Zagrebu prešao je na financiranje prema propisima koji vrijede za privredne organizacije, na osnovi čl. 1. Zakona o načinu financiranja naučnih ustanova, pa svoju djelatnost izvršava slobodnim ugovaranjem i naplaćivanjem računa za izvršene usluge prema sklopljenim ugovorima.

Kako su međutim vlastiti prihodi Jugoslavenske akademije i Akademijinih instituta i ustanova neznatni. to smo upućeni uglavnom na financiranje iz budžeta Narodne Republike Hrvatske. Pojedine naučne teme mogu se financirati iz saveznog i republičkog fonda za naučni rad. na osnovu sklopljenih ugovora.

Prema sastavljenim nacrtima financijskih planova dostavljenim Državnom sekretarijatu za poslove financija NR Hrvatske odobrena je republičkim budžetom za 1961. godinu globalna dotacija u iznosu od Din 332.537.000.– za financiranje Akademije i svih njenih instituta i ustanova. Ta je dotacija raspoređena Akademiji, institutima i ustanovama u granicama mogućnosti prema predvidivim potrebama za normalno djelovanje i izvršenje postavljenih zadataka. Pojedini instituti i ustanove dobili su dotacije iz fondova za naučne radove na osnovu sklopljenih ugovora. kao dopunska sredstva za izvršavanje ugovorenih zadataka.

Tako su potrebe Akademije i njenih ustanova u 1961. godini financirane iz tri izvora: iz vlastitih prihoda, iz republičkog budžeta i iz društvenih fondova.

U okviru ostvarenih prihoda vršeni su rashodi tokom godine prema financijskim planovima.

Kao sastavni dio ovog izvještaja prilaže se pregled ostvarenih prihoda i izvršenih rashoda svih Akademijinih ustanova u 1961. god., iz kojeg se vidi da je ostvaren

ukupni prihod u iznosu od . . . . . d 486.935 277.—
i da je izvršen ukupni rashod u iznosu od . . . . . d 464.520 005.—
Prema tomu pokazuje se višak prihoda nad rashodima od . . . d 22.415.272.—

Od ukupno ostvarenih prihoda iznose:

vlastiti prihodi	d 118.254.306 ili 24%
dotacije iz republičkog budžeta	d 332.537 000 ili 69%
dotacije iz fondova	d 36,143.971 ili 7%

Od ukupno izvršenih rashoda odnosi se na:

osobne dohotke sa doprinosima	d 257.699 711 ili 55%
operativne rashode	d 49,501 853 ili 11%
funkcionalne rashode	d 157,318.441 ili 34%

Ostvareni višak prihoda nad rashodima mogu samostalne ustanove rasporediti u svoje fondove u cijelosti ili djelomično, prema odluci organa upravljanja, te ostatak prenijeti u slijedeću godinu za redovne potrebe.

Po čl. 147. Zakona o budžetima i financiranju samostalnih ustanova završne račune samostalnih ustanova donosi savjet odnosno odgovarajući organ društvenog samoupravljanja. Prema tomu će završne račune Akademijinih instituta i ustanova za 1961. godinu donijeti samostalno njihovi savjeti, a završni račun Akademije te instituta i ustanova koje nemaju samostalne financijske planove, po čl. 23. toč. 10. Statuta odobrava skupština.

Dostavljajući skupštini na odobrenje priloženi završni račun Jugoslavenske akademije za 1961. godinu daje se ovo obrazloženje:

Financijskim planom donesenim na skupštini Akademije 23. III 1961. bili su predviđeni ukupni prihodi u iznosu od . . . . . d 137,000.000.—
te u istom iznosu ukupni rashodi . . . . . d 137,000.000.—

Na osnovu ovlaštenja skupštine izmijenilo je Predsjedništvo Akademije financijski plan u okviru ostvarenih prihoda, pa tako izmijenjen plan iznosi

ukupni prihodi . . . . . d 151,810.000.—
ukupni rashodi . . . . . d 151,810.000.—

Iz završnog računa vidi se u kojim iznosima je izvršen financijski plan po pojedinim vrstama prihoda i rashoda, pa će se ovdje u kratkim crtama analizirati to izvršenje.

PRIHODI

Prihodi su ostvareni:

1. Samostalni			
od prodaje knjiga Akademijinih izdanja		d	10,948.834.—
od naknada za boravak u Domu Akademije u Rijeci . .	138.700		
prijenos iz 1960. godine	61.422	„	200.122.—
od učesnika na V međunarodnom kongresu istraživača rimskog limesa		„	4,141.520.—
od samostalnih prihoda		„	65.446.—
Svega samostalni prihodi		d	15,355.922.—
2. Dotacija iz republičkog budžeta		d	122,842.000.—
3. Dotacije iz fondova:			
a) Za održavanje V međunarodnog kongresa istraživača rimskog limesa od:			
Saveznog savjeta za naučni rad	1,000.000.—		
Savjeta za kulturu i nauku NR Hrvatske . . .	800.000.—		
Sklada za pospešavanje kulturnih delavnosti, Ljubljana	800.000.—	d	2,600.000.—
b) Za obradu tema prema sklopljenim ugovorima sa Saveznim fondom za naučni rad:			
»Proučavanje rimskog limesa«		„	4,000.000.—
»Zbornik srednjovjekovnih latinskih natpisa Južnih Slavena«		„	2,000.000.—
»Antički natpisi u Jugoslaviji«		„	1,200.000.—
Svega iz fondova . . .		d	9,800.000.—
Ukupno prihodi .		d	147,997.922.—

Prema ovomu vidi se da su za redovno djelovanje Akademije ostvareni samo ovi prihodi:

Od prodaje knjiga	d	10,948 834.—
Raznih sitnih prihoda	„	65.446.—
Dotacija iz republičkog budžeta	„	122,842.000.—
Svega	d	133 856 280 —

Prihodi ostvareni od učesnika Međunarodnog kongresa istraživača rimskog limesa i od dotacija iz fondova mogu se trošiti samo u namjenske svrhe prema sklopljenim ugovorima, te ne dolaze u obzir kod izvršavanja redovnih zadataka Akademije.

Isto tako prihodi ostvareni od naknade za boravak u Domu Akademije namijenjeni su za troškove Doma i za održavanje zgrade u Rijeci.

RASHODI

Rashodi su vršeni prema financijskom planu, u okviru ostvarenih prihoda, te iznose ukupno . . . . . d 140,953.436.—

Od toga se odnosi na:

Osobne rashode	d	53.501.710.—	ili 38%
Operativne rashode	d	8,789.540.—	ili 6,25%
Funkcionalne rashode	d	78,662.177.—	ili 55,75%

Osobni rashodi

Na osobne rashode utrošeno je za:		
Stalne mjesečne nagrade članova Akademije neto	d	14,600.000.—
Plaće službenika i radnika	„	14,684.637.—
Plaće za prekovremene radove	„	340.000.—
Novogodišnje nagrade službenika i radnika	„	1,273.834.—
Honorari stalnih i povremenih honorarnih službenika i radnika . .	„	828 400.—
Svega neto	d	31,726.871.—

Na neto osobne dohotke plaća se: doprinos budžetima, doprinos za socijalno osiguranje, za stambenu izgradnju i za povlaštenu vožnju u ukupnom iznosu od 69,84%, a na novogodišnje nagrade 17,65%, pa je za te doprinose utrošeno . . . . . d 21,774.848.—

Ukupni osobni rashodi d 53,501 719.—

Na dan 1. siječnja 1961. bilo je 51 pravi član Akademije i 43 dopisna člana, tj. svega 94, a 31. prosinca 1961. bilo je 55 pravih članova i 48 dopisnih članova, tj. svega 103. Broj službenika i radnika, iznosio je 1. siječnja 1961. 51 redovan i 2 honorarna službenika, a 31. prosinca 1961. bilo je 52 redovna službenika i radnika i 6 honorarnih.

Operativni rashodi

Na operativne rashode utrošeno je:

Za režijske troškove:

nabava kancelarijskog materijala 708.892.—; pretplata za službene novine 78.260.—; nabava ogrjeva sa spremanjem i ložen jem 1,663.900.—; osvjetljenje 428.619.—; popravci i održavanje zgrada i

inventara 165 859.—; najamnine, čistoća, dimnjačarske usluge i voda 1,012.966.—; poštanski i telefonski troškovi 1,321 233.—; održavanje čistoće 368 368.—; prevozni troškovi 137.380.—; manipulativni troškovi banke 166 325.—; troškovi oglasa i natječaja 30.080.—; ostali sitni troškovi 117.216.—, svega . . . . . d 6,199.098.—

Na putne troškove utrošeno je za 63 službena putovanja . . . . „ 393.723.—

Za nabavu inventarskih predmeta i opreme utrošeno je 274.088.—, a za nabavu radnih odijela pomoćnim službenicima i tehničkom osoblju 431.869.—, svega . . . . . „ 705.957.—

Za osiguranje zgrada i inventara utrošeno je 271.173.—, za nabavu novih guma za auto 240.000.—, pogonsko gorivo za auto i popravci auta 730.817.—, za razne ostale operativne troškove 244.772.—, svega . . . . . „ 1,490.762.—

Ukupno operativni rashodi d 8,789.540.—

Funkcionalni rashodi

Na funkcionalne rashode utrošeno je svega din. 78.662.177.— od čega najveći dio otpada na izdavačku djelatnost u iznosu od din. 57,180.208.— ili 72,70%.

Troškovi izdavačke djelatnosti iznose: Tisak, klišeji, papir i ostali materijal sa uvezom knjiga din. 32.884 724.—, autorski honorari din. 14.942.117.—, otkup rukopisa 1,183 650.—, honorari za uredništvo, recenzije, jezične i slogovne korekture, prijevode i tehničku redakciju din. 4,788.715.—, troškovi prijepisa Etimološkog rječnika 1,810.991.—, i troškovi prodaje, prevoza te uskladištenja knjiga 1,570.011.—.

Tokom godine štampano je 35 knjiga u opsegu od 690 autorskih araka, u nakladi od 37 276 primjeraka. Naklada pojedine knjige iznosi prosječno 1.000 primjeraka, a jedna knjiga sadržava prosječno oko 20 araka.

Troškovi za 35 izdanih knjiga iznose ukupno din. 54.857.386.—, od čega se odnosi na tisak, materijal i uvez din. 35,707.894.—, a na autorske i druge honorare din. 19,149 492.—.

Prema tome stvarni troškovi štampanja iznose za 1 autorski arak prosječno din. 80.000.—, od čega tisak, papir i uvez, din. 52.000.— ili 65,10%, a honorari din. 28.000.— ili 34.90%.

Za naučna istraživanja utrošeno je 4,487.948.—. Utrošenim sredstvima izvršena su razna istraživanja na terenu, u arhivima, knjižnicama i muzejima u zemlji i to: historijska istraživanja uz trošak od 276 205.—, ekonomska istraživanja 89 900.—, arheološka istraživanja 542.264.—, hidrološka istraživanja 200.000.—, matematička i fizička istraživanja 277.080.—, biološka istraživanja 139.500.—, geološko-paleontološka istraživanja 156 000.—, poljoprivredna istraživanja 375.419.—, istraživanja iz humane medicine 457.408.—, veterinarska istraživanja 188.704.—, dijalektološka 144 100.—, onomastička 96 000.—, etnografska i folklorna istraživanja te sakupljanje narodnih melodija 167.140.—, književna istraživanja 235.000.—, istraživanje kulturno-prosvjetnih spomenika 341 000.—, muzikološka istraživanja 63.680.—, demografska, etnografska, historijska i ekonomska istraživanja Sjeverojadranskog instituta u Rijeci 500.000.—, i razna istraživanja u inozemstvu 235.548.— dinara.

Za nabavu knjiga i časopisa utrošeno je 1,019 131.— dinara, od čega za knjige 692 160.— i za časopise 326.971.—.

Za otkup umjetnina utrošeno je din. 3 499 115 — i to: za otkup 30 grafika i crteža 1,203 000.—, za otkup 3 skulpture 1,227 000.—, za otkup 5 slika ulje na platnu 750 000.—, za 4 akvarela 210.000.—, za 5 bakroreza, drvoreza, kamenoreza i linoreza 109 115 — dinara

Za rad Savjeta akademija FNRJ u Beogradu osiguravaju financijska sredstva sve tri akademije, pa je tako Jugoslavenska akademija doznačila svoj udio u iznosu od din. 300 000.—.

Troškovi zastupanja Predsjedništva iznose 796.818 — dinara, što znači prosječno mjesečno 66 401.— dinar.

Na uređenje i djelovanje instituta i ustanova utrošeno je din. 11,378.957.—. Od toga se odnosi:

Na Foto-službu za nabavljeni materijal 986.499.—, Institut za fiziku atmosfere i kozmičku fiziku za nabavu opreme i materijala 356.303.—, za troškove kolaudacije i nadzora nad radovima na zgradi Opservatorija na Puntijarki 178.001.—, za Geološku zbirku i laboratorij za krš nabavljena je oprema i materijal za 174.615.—, za Odbor za narodni život i običaje 339.047.—, za uređenje Arheološke sekcije 55 144.—, za nabavljeni pisaći stroj Institutu za numerička istraživanja 105.000.—, otkup raznih arhivalija i starina 1,210 000.—, ostali funkcionalni rashodi za uređenje i djelovanje 296.314.— dinara.

U ostvarivanju zadataka Akademije oko unapređenja nauke i umjetnosti podijeljene su tokom godine razne naučne pomoći i to: Hrvatskom prirodoslovnom društvu za izdanje Almanaha Bošković 200 000.—, Benediktinskom samostanu u Zadru za održavanje kulturnih vrednota 150 000.—, Zavodu za likovne umjetnosti za otvaranje izložbe Radauš–Detoni 100 000.—, Sjeverojadranskom institutu 50.000.—, Biološkom institutu Rovinj za uređenje bazena za ribe 500.000.— i za suradnju prof. Zeia iz Ljubljane 200.000.—, svega din 1,200.000.—.

Za razna naučna putovanja u zemlji utrošeno je 628.488 — dinara, a za putovanja u inozemstvo na razne kongrese i studijske boravke (15 putovanja) 855.918.— svega 1,484.406.—.

Za pripreme i održavanje V međunarodnog kongresa istraživača rimskog limesa utrošeno je din. 4,993.628.—.

Višak prihoda nad rashodima

U završnom računu pokazuje se višak prihoda nad rashodima za din. 7 044 486.—, koji višak se u cijelosti odnosi na dotacije primljene iz fondova za izvršenje određenih zadataka prema sklopljenim ugovorima. Dotacije su primljene pod kraj godine i nisu trošene u 1961. g. pa se stoga ta sredstva prenose u slijedeću godinu za svrhe namijenjene sklopljenim ugovorima.

Akademija nije prema tomu u 1961. godini ostvarila višak prihoda da bi mogla odvojiti za fondove, koje po čl. 139. Zakona o budžetima i financiranju samostalnih ustanova mogu samostalne ustanove osnivati.

INVESTICIJE

Osim sredstava koja su ostvarena po financijskim planovima, dobila je Akademija investicioni kredit u iznosu od dinara 8 000 000 — iz fonda za održavanje republičkih zgrada. Taj kredit je raspoređen: Akademiji 4.596 000.—, Historijskom institutu u Dubrovniku 850 000.—, Institutu za historijske i ekonomske nauke u Zadru 794.000.—, Sjeverojadranskom institutu u Rijeci 500 000.—, Arboretumu Trsteno 160.000. i Zavodu za likovne umjetnosti u Zagrebu 1,100.000.— dinara.

Od tih sredstava za investicije utrošila je Akademija za popravke zgrada: Zrinski trg 11 din 1 263.346.—, Opatička 18 din. 2 085.567.—, Strossmayerov trg 2 din. 569 674.—, za Dom Akademije u Rijeci 165.187.—, za popravke ustanova Akademije u Zagrebu koje su smještene izvan gore rečenih zgrada 280.770.—, za nabavu opreme 230 410.—, svega 4.594 954.— dinara.

Historijski institut u Dubrovniku utrošio je investicioni kredit za popravke i konzerviranje zgrada u Cavtatu, Institut za historijske i ekonomske nauke u Zadru utrošio je za popravke i uređenje prostorija »Zlato i srebro Zadra«, Sjeverojadranski institut u Rijeci za popravak svoje zgrade, Arboretum u Trstenu za popravke krova zgrade, Zavod za likovne umjetnosti za popravke zgrada Braće Kavurića br. 1 i Medvedgradska 2.

Sredstva odobrena za investicije mogla su se trošiti samo do 31. XII 1961, a neutrošeni dio tim se danom ugasio.

Red. br.	U
1	Jugoslavenska akademija
2	Ekonomski institut u Zag
3	Historijski institut u Zag
4	Historijski institut u Du
5	Institut za historijske i
6	Institut za nacionalnu ar
7	Jadranski institut u Zag
8	Sjeverojadranski institut
9	Pomorski muzej u Splitu
10	Povijesni muzej Hrvatske
11	Institut za povijest priro u Zagrebu . . . .
12	Biološki institut u Rovin
13	Biološki institut – Stanic
14	Biološki institut – Arbor
15	Institut za jezik u Zagre
16	Institut za književnost u
17	Zavod za likovne umjetn
18	Institut za medicinska ist

PREGLED OSTVARENIH PRIHODA I IZVRŠENIH RASHODA U 1961. GODINI

Red. br.	USTANOVA	Ostvareni prihodi				Izvršeni rashodi				Višak prihoda nad rashodima
		Vlastiti prihodi	Dotacije iz budžeta NR Hrvatske	Dotacije iz fondova	Svega	Osobni	Operativni	Funkcionalni	Svega	
1	Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu	15,355.922	122,842.000	9,800.000	147,997.922	53,501.719	8,789.540	78,662.177	140,953.436	7,044.486
2	Ekonomski institut u Zagrebu	—	7,454.000	1,205.500	8,659.500	2,351.669	1,012.828	3,334.507	6,699.004	1,960.496
3	Historijski institut u Zagrebu	39.644	17,500.000	3,500.000	21,039.644	13,412.787	1,597.677	1,171.413	16,181.877	4,857.767
4	Historijski institut u Dubrovniku	738.095	10,740.000	—	11,478.095	7,858.272	1,518.000	1,757.000	11,133.272	344.823
5	Institut za historijske i ekonomske nauke u Zadru	155.164	8,135.000	1,724.000	10,014.164	6,174.000	1,051.000	2,634.000	9,859.000	155.164
6	Institut za nacionalnu arheologiju u Splitu	266.280	10,370.000	1,000.000	11,636.280	5,540.568	2,081.227	3,203.992	10,825.787	810.493
7	Jadranski institut u Zagrebu	953.711	9,505.000	—	10,458.711	8,479.257	713.658	836.159	10,029.074	429.637
8	Sjeverojadranski institut u Rijeci	281.174	9,380.000	500.000	10,161.174	7,897.550	780.244	1,142.049	9,819.843	341.331
9	Pomorski muzej u Splitu	105.588	3,960.000	—	4,065.588	2,801.541	467.963	617.639	3,887.143	178.445
10	Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu	69.380	8,133.000	—	8,202.380	5,126.411	955.734	2,008.242	8,090.387	111.993
11	Institut za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih nauka u Zagrebu	173.000	7,500.000	—	7,673.000	6,280.178	928.155	218.970	7,427.303	245.697
12	Biološki institut u Rovinju	1,434.093	12,720.000	3,895.000	18,049.093	12,913.692	2,649.583	2,478.387	18,041.662	7.431
13	Biološki institut – Stanica u Dubrovniku	4,159.978	5,845.000	2,950.000	12,954.978	8,913.796	1,900.932	2,065.139	12,879.867	75.111
14	Biološki institut – Arboretum u Trstenu	1,540.852	5,470.000	169.471	7,180.323	5,675.245	306.024	314.921	6,296.190	884.133
15	Institut za jezik u Zagrebu	140.000	8,480.000	5,150.000	13,770.000	7,350.697	532.266	1,389.075	9,272.038	4,497.962
16	Institut za književnost u Zagrebu	71.076	7,580.000	1,150.000	8,801.076	6,078.137	491.929	1,917.366	8,487.432	313.644
17	Zavod za likovne umjetnosti u Zagrebu	3,770.359	31,923.000	2,600.000	38,293.359	27,344.192	4,350.093	6,442.405	38,136.690	156.669
18	Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada u Zagrebu	89,000.000	45,000.000	2,500.000	136,500.000	70,000.000	19,375.000	47,125.000	136,500.000	—
	UKUPNO	118,254.306	332,537.000	36,143.971	486,935.277	257,699.711	49,501.853	157,318.441	464,520.005	22,415.272

ZAVRŠNI RAČUN
JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI ZA 1961. GODINU

Partija	Pozicija	NAZIV PRIHODA I RASHODA	Predviđeno financijskim planom	Izmijenjeni financijski plan	Izvršeno tokom godine	Izvršeno	
						više	manje
		PRIHODI					
1		*Prihodi od vlastite djelatnosti i drugi samostalni prihodi*					
	1–2	Prihodi od prodaje knjiga	16,500.000	12,500.000	10,948.834		1,551.166
	1–3	a) Ostali samostalni prihodi	293.000	293.000	204.146		88.854
		b) Prihodi od učesnika Limes-kongresa	—	4,147.000	4,141.520		5.480
2		*Dotacije*					
	2–1	Dotacije iz budžeta NR Hrvatske	115,137.000	125,000.000	122,842.000		2,158.000
	2–2	Dotacije iz fondova političko-teritorijalnih jedinica	5,000.000	9,800.000	9,800.000		—
3		Višak prihoda nad rashodima po završnom računu Doma Akademije iz 1960. god.	70.000	70.000	61.422		8.578
		Ukupni prihodi	137,000.000	151,810.000	147,997.922		3,812.078
		RASHODI					
		Osobni rashodi					
1		*Plaće i dodaci sa doprinosima*					
	1–1	Plaće i dodaci	47,000.000	53,500.000	53,307.472		192.528
	1–2	Honorari	200.000	200.000	194.247		5.753
		Svega osobni rashodi	47,200.000	53,700.000	53,501.719		198.281
		Materijalni rashodi					
2		*Operativni rashodi*					
	2–1	Režijski troškovi	4,700.000	6,700.000	6,199.098		500.902
	2–2	Putni i selidbeni troškovi	300.000	400.000	393.723		6.277
	2–3	Zamjena inventara	750.000	750.000	705.957		44.043
	2–4	Troškovi održavanja građevinskih objekata, opreme i inventara	300.000	300.000	189.908		110.092
	2–5	Troškovi osiguranja zgrada i inventara, kamati i svi ostali operativni rashodi	1,400.000	1,400.000	1,300.854		99.146
		Svega operativni rashodi	7,450.000	9,550.000	8,789.540		760.460
4		*Funkcionalni rashodi*					
	4–1	Izdanja Akademije	60,000.000	60,000.000	57,180.208		2,819.792
	4–2	Naučna istraživanja	5,000.000	4,500.000	4,487.948		12.052
	4–3	Nabava i uvez knjiga i časopisa	2,000.000	1,020.000	1,019.131		869
	4–4	Otkup umjetnina	3,500.000	3,500.000	3,499.115		885
	4–5	Učešće u Savjetu Akademija FNRJ	1,500.000	300.000	300.000		—
	4–6	Zastupanje Predsjedništva	750.000	800.000	796.818		3.182
	4–7	Uređenje i djelovanje instituta i ustanova, unapređenje nauke i ostali funkcionalni rashodi	9,600.000	18,440.000	11,378.957		7,061.043
		Svega funkcionalni rashodi	82,350.000	88,560.000	78,662.177		9,897.823
		Ukupno rashodi	137,000.000	151,810.000	140,953.436		10,856.564
		Višak prihoda nad rashodima			7,044.486		

ZAKON I STATUT
JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

UKAZ

o proglašenju Zakona o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti

Na temelju člana 78. tačke 11. Ustavnog zakona Narodne Republike Hrvatske o osnovama društvenog i političkog uređenja i republičkim organima vlasti proglašava se Zakon o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti koji je donio Sabor Narodne Republike Hrvatske dana 24. lipnja 1961. na dvadesetoj sjednici Republičkog vijeća.

Broj: 13016–1961.

U Zagrebu, 26. lipnja 1961.

Predsjednik
Sabora
Narodne Republike
Hrvatske
Dr Vladimir Bakarić, v. r.

Predsjednik
Izvršnog vijeća Sabora
Narodne Republike
Hrvatske
Jakov Blažević, v. r.

ZAKON
O JUGOSLAVENSKOJ AKADEMIJI ZNANOSTI I UMJETNOSTI

I. OPĆE ODREDBE

Član 1.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (u daljem tekstu: Akademija) udružuje istaknute učenjake i umjetnike i razvija svojom djelatnošću naučnu misao, potiče, organizira i unapređuje rad u nauci i njenoj primjeni te podiže kulturni život njegovanjem i unapređenjem umjetnosti sa ciljem da doprinosi razvitku društvenih proizvodnih snaga i jačanju socijalističkih društvenih odnosa.

Sjedište Akademije je u Zagrebu.

Član 2.

Akademija ostvaruje svoj zadatak naročito time:

1. da organizira naučne simpozijume, savjetovanja i druge skupove svojih članova i drugih naučnih radnika odnosno umjetnika, naročito u cilju razmatranja značajnijih pitanja iz oblasti nauke i umjetnosti;

2. da osniva naučne i kulturne ustanove i da koordinira njihovu djelatnost;

3. da u svojim izdanjima objelodanjuje rezultate istraživanja, naučna i umjetnička djela;

4. da po svojoj inicijativi ili na prijedlog državnih organa, ustanova, društvenih i privrednih organizacija daje o pojedinim pitanjima svoja mišljenja;

5. da surađuje s ustanovama, društvenim i privrednim organizacijama na istraživanju i rješavanju naučnih problema i zadataka za koje je potrebna šira i kolektivna naučna suradnja.

Radi ostvarivanja svojih zadataka Akademija stoji u vezi s akademijama nauka, naučnim ustanovama i organizacijama te pojedinim učenjacima i umjetnicima u FNRJ, kao i s onima drugih naroda i zemalja.

Član 3.

Radi izvršenja zadataka iz člana 1. i 2. postoje u Akademiji odjeli za pojedine oblasti nauka i umjetnosti.

Član 4.

Poslovima Akademije upravljaju organi Akademije.

Član 5.

Akademija ima statut, koji sadrži bliže odredbe o načinu izvršenja njenih zadataka, o organizaciji, djelokrugu i radu njenih organa i odjela, o pravima i dužnostima članova i o administraciji Akademije.

Statut donosi Akademija, a potvrđuje ga Izvršno vijeće Sabora Narodne Republike Hrvatske (u daljnjem tekstu: Izvršno vijeće).

Član 6.

Akademija ima svojstvo pravne osobe.

Član 7.

Akademija utvrđuje samostalno svoj financijski plan.

Sredstva za svoj rad osigurava Akademija iz vlastitih prihoda, dotacija iz republičkog budžeta ili fondova, drugih dotacija, poklona, legata i iz drugih izvora.

Akademija je organ upravljanja povjerenom joj društvenom imovinom.

Član 8.

Akademija vrši svoja prava i dužnosti samostalno u skladu sa zakonom i svojim statutom.

Opći nadzor nad zakonitošću rada Akademije vrši Izvršno vijeće.

Član 9.

Naučne i kulturne ustanove koje osnuje Akademija organiziraju se i rade po posebnim propisima o tim ustanovama.

Član 10.

Službenici Akademije imaju položaj javnih službenika.

II. ČLANSTVO U AKADEMIJI

Član 11.

Članovi Akademije jesu:

a) pravi članovi (akademici);

b) članovi dopisnici.

Članovi Akademije biraju se u Skupštini.

Članstvo u Akademiji je u pravilu doživotno.

Član 12.

Pravi članovi biraju se iz redova učenjaka i umjetnika, državljana FNRJ, čiji uspjesi u nauci ili umjetnosti predstavljaju visoka dostignuća.

Članovi dopisnici biraju se iz redova učenjaka i umjetnika, državljana FNRJ, koji su obogatili nauku ili umjetnost radovima osobitog značaja.

Član 13.

Akademija može imati i počasne članove.

Počasnim članovima biraju se one ličnosti koje su osobito zaslužne za razvoj i napredak nauke ili umjetnosti, a napose za Federativnu Narodnu Republiku Jugoslaviju i njene narode, za izgradnju i učvršćenje mira u svijetu, za mirnu suradnju među narodima.

Član 14.

Za inostrane članove Akademije mogu biti izabrani pojedini strani državljani čiji uspjesi u nauci i umjetnosti predstavljaju visoko dostignuće i uživaju opće priznanje u naučnom i kulturnom životu naše zemlje.

Član 15.

Prijedloge za izbor pravih i dopisnih članova stavljaju Skupštini odjeli Akademije. Osim odjela takve prijedloge mogu stavljati tri člana Akademije, vijeće visokoškolskih ustanova, naučne ustanove i društvene organizacije učenjaka i umjetnika. Ovi se prijedlozi dostavljaju nadležnim odjelima.

Izbor počasnih i inostranih članova predlaže Predsjedništvo Akademije.

Član 16.

Prave članove biraju pravi članovi Akademije.

Počasne i dopisne članove, kao i inostrane članove biraju pravi i dopisni članovi Akademije.

Bliže odredbe o postupku predlaganja i biranja članova Akademije propisuju se statutom.

Član 17.

Pravi članovi imaju pravo i dužnost da surađuju na ostvarivanju zadataka Akademije, da učestvuju u radu Skupštine i u radu odgovarajućih odjela, da biraju i budu birani u organe Akademije.

Dopisni članovi imaju ista prava i dužnosti kao i pravi članovi, ukoliko ovim zakonom nije drukčije određeno.

Član 18.

Počasni članovi državljani FNRJ imaju sva prava pravih članova Akademije.

Član 19.

Članstvo Akademije prestaje:
1. odreknućem
2. odlukom Skupštine zbog djela koje nije u skladu s dostojanstvom člana Akademije.

Da bi se moglo izvidjeti djelo koje izaziva odluku pod tač. 2. ovog člana, Skupština Akademije bira posebnu komisiju u koju ulazi po jedan član svakog odjela Akademije.

Član 20.

Pored pravih i dopisnih članova na zadacima Akademije surađuju i suradnici koje Akademija bira između osoba koje po svom naučnom ili umjetničkom radu mogu biti korisne u postizavanju njenih ciljeva.

Bliže odredbe o pravima i dužnostima i o postupku biranja suradnika Akademije propisuju se statutom.

III. ORGANI AKADEMIJE

Član 21.

Organi Akademije jesu:
1. Skupština
2. Predsjedništvo
3. Uprava
4. odjelna vijeća.

a) *Skupština*

Član 22.

Skupština je najviši organ Akademije.

Skupštinu sačinjavaju svi članovi Akademije državljani Federativne Narodne Republike Jugoslavije.

Skupština vrši naročito ove poslove:
1. donosi statut Akademije;
2. bira članove Akademije i članove Predsjedništva i Uprave Akademije;
3. rješava o osnivanju novih odjela Akademije;
4. pretresa opća pravila organizacije i rada Akademije i daje Predsjedništvu i odjelima smjernice za rad;
5. prima i pretresa izvještaje o radu Predsjedništva i odjela Akademije;
6. utvrđuje financijski plan i odobrava završni račun Akademije;
7. osniva naučne i kulturne ustanove.

Skupština vrši i druge poslove koji su joj stavljeni u djelokrug zakonom ili statutom.

Način na koji Skupština donosi svoje odluke određuje se propisima statuta.

Zasjedanja skupštine su redovna i vanredna.

Redovna zasjedanja skupštine održavaju se najmanje jedamput godišnje.

b) *Predsjedništvo*

Član 23.

Predsjedništvo je izvršni organ Skupštine i u vremenu između zasjedanja Skupštine najviši rukovodni organ Akademije.

Predsjedništvo sačinjavaju predsjednik, potpredsjednik, glavni tajnik, tajnici odjela i statutom određeni broj članova koje Skupština bira između članova Akademije koji nisu tajnici odjela.

Mandat Predsjedništva traje tri godine.

Način na koji Predsjedništvo donosi svoje odluke određuje se statutom.

c) *Uprava*

Član 24.

Uprava otpravlja sve redovne poslove Akademije, koordinira rad odjela i vrši sve poslove koje joj povjere Skupština i Predsjedništvo.

Upravu sačinjavaju predsjednik, potpredsjednik i glavni tajnik.

Predsjednika, potpredsjednika i glavnog tajnika bira Skupština na tri godine iz reda pravih članova Akademije.

IV. ODJELI AKADEMIJE

Član 25.

Odjeli Akademije razmatraju naučna, odnosno umjetnička pitanja koja ulaze u skupine nauka, odnosno umjetnosti zastupljene u odjelima.

Odjelno vijeće sačinjavaju svi članovi pojedinog odjela, pravi i dopisni.

Svaki član iz prethodnog stava je u pravilu član jednog odjela.

Prava i dužnosti dopisnih članova koji su birani izvan redovnog radnog sastava odjela, određuju se statutom.

Član 26.

Rad odjela organizira tajnik odjela.

Tajnika odjela biraju članovi odjela iz redova članova Akademije koji pripadaju tom odjelu.

Izbor tajnika odjela vrši se na tri godine.

V. PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 27.

Akademija će donijeti statut i uskladit će svoj rad s odredbama ovog zakona u roku od šest mjeseci od dana stupanja zakona na snagu.

Član 28.

Ovaj zakon stupa na snagu osmog dana nakon objave u »Narodnim novinama«.

(»Narodne Novine« broj 29/1961. od 26. VII 1961.)

Na osnovu čl. 5. stav 2. i čl. 27. Zakona o Jugoslavenskoj akademije znanosti i umjetnosti Skupština Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti na svom redovnom godišnjem zasjedanju održanom dana 30. siječnja 1962. godine donijela je

STATUT

JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

Odjeli Akademije

Član 1.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti (u daljem tekstu: Akademija) dijeli se prema strukama u ove odjele:

1. Odjel za društvene nauke,
2. Odjel za matematičke, fizičke i tehničke nauke,
3. Odjel za prirodne nauke,
4. Odjel za medicinske nauke,
5. Odjel za filologiju,
6. Odjel za suvremenu književnost,
7. Odjel za likovne umjetnosti,
8. Odjel za muzičku umjetnost.

Član 2.

Prema potrebi mogu se iz pojedinih odjela izdvojiti zasebne skupine nauka ili umjetnosti i osnovati novi odjeli.

Prijedlog za takvo osnivanje podnijet će zainteresirani odjeli preko Uprave Predsjedništvu.

Uprava će taj prijedlog prije nego ga iznese pred Predsjedništvo, dostaviti svim odjelima na mišljenje.

Ako Predsjedništvo na osnovu sakupljenog materijala prihvati prijedlog za osnivanje novog odjela, dostavlja ga sa svojim mišljenjem Skupštini na konačnu odluku.

Skupština punovažno odlučuje o prijedlogu za osnivanje novog odjela ako su na njenu zasjedanju prisutne najmanje dvije trećine članova Akademije.

Prijedlog za osnivanje novog odjela koji Predsjedništvo ne prihvati može se ponovo podnijeti ako sadržava nove razloge koji ga potkrepljuju.

Član 3.

Članovi su odjela pravi članovi i članovi dopisnici u radnom sastavu (čl. 25. stav 2. Zakona o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti).

Svaki odjel može imati i suradnike (čl. 20. Zakona o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti).

Odjelno vijeće

Član 4.

Odjelno vijeće vrši u svojim sjednicama ove poslove:

1. ostvaruje zadatke iz oblasti nauke i umjetnosti određene Zakonom o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti (u daljem tekstu: Zakon);
2. razrađuje naučnoistraživačke planove iz oblasti nauke i umjetnosti zastupane u radu odjela;
3. izrađuje periodičke radne planove odjela, ustanova i zavoda u njegovu sastavu (čl. 38. stav 4. Statuta);
4. koordinira, koliko se odnosi na oblast nauke i umjetnosti zastupane u radu Odjela, rad instituta i kulturnih ustanova kojima je Akademija osnivač (čl. 38. stav 2. i 3. Statuta) na osnovu njihovih periodičkih radnih planova i godišnjih izvještaja te daje svoje mišljenje nadležnim Akademijinim organima kod svih poslova koje prema zakonskim i drugim propisima vrši Akademija kao osnivač tih instituta i ustanova (čl. 29. Statuta);
5. upravlja sekcijama, ustanovama i zavodima u sastavu odjela i daje im konkretne zadatke;
6. dodjeljuje stručnjacima, prvenstveno članovima i suradnicima odjela, na referat radove dostavljene Akademiji za štampanje u njenim publikacijama te ih na osnovu pismenog referata ili prihvaća, ili otklanja, ili vraća autoru na ispravak;
7. bira odjelnog tajnika (čl. 26. Zakona i čl. 5. Statuta) i pomoćnog tajnika (čl. 6. Statuta);
8. predlaže prave i dopisne članove (čl. 15. stav 1. Zakona);
9. bira suradnike (čl. 20. Zakona).

Odjelno vijeće punovažno odlučuje ako je prisutno više od polovine članova odjela (čl. 25. stav 2. Zakona). Odluke se donose većinom glasova prisutnih članova.

Na sjednice odjelnog vijeća mogu se pozivati i pojedini dopisni članovi koji nisu u radnom sastavu odjela (čl. 25. stav 4. Zakona) i tada im pripada savjetodavno pravo glasa.

Odjelno vijeće određuje zapisničara svojih sjednica.

Odjelni tajnik

Član 5.

Radom odjela rukovodi odjelni tajnik, kojeg između svojih članova bira tajnim glasanjem na tri godine odjelno vijeće. Pravo glasa kod tog izbora imaju svi članovi odjela (čl. 25. stav 2. Zakona).

Za punovažan je izbor potrebno da na sjednici budu prisutne dvije trećine članova odjela i da kandidat dobije više od polovine glasova prisutnih članova.

Izbor odjelnog tajnika potvrđuje Predsjedništvo.

Član 6.

Ako se ukaže potreba, odjelno vijeće može na određeno vrijeme izabrati između svojih članova i pomoćnog odjelnog tajnika.

Član 7.

Dužnosti su odjelnog tajnika da:

1. priprema i saziva redovne, po potrebi i izvanredne sjednice odjela, uz naznaku dnevnog reda.

Odjelni tajnik dužan je sazvati sjednicu odjela najduže u roku od osam dana kad to pismeno zatraže tri člana odjela uz naznaku predmeta o kome će se raspravljati;

2. predsjeda sjednicama odjela;

3. održava vezu između Predsjedništva, Uprave i odjela;

4. zastupa interese odjela pred ostalim organima Akademije;

5. izvršuje punovažne odluke odjela i drugih organa Akademije koje se tiču odjela;

6. brine se za što bolju organizaciju rada u odjelu i pazi da se poslovi odjela odvijaju i svršavaju bez smetnje i na vrijeme;

7. prima dopise upućene odjelu te ih sam rješava ili ih daje na mišljenje odjelnom vijeću;

8. prima naučne radove i iznosi ih na slijedeću sjednicu odjela;

9. ostvaruje rukovodstvo odjela nad radom sekcija, ustanova i zavoda u sastavu odjela i izvješćuje odjel o njihovu radu;

10. brine se za pravovremeni izbor novih članova u odjelu;

11. određuje, uz pristanak odjela, poslove koje će vršiti pomoćni tajnik.

Član 8.

Bude li odjelni tajnik povremeno spriječen, njegove dužnosti vrši najstariji, po godinama članstva, pravi član odjela ili onaj član koga odjel odredi.

Član 9.

Ako je to u interesu rada odjela, odjelni se tajnik može razriješiti dužnosti i prije isteka vremena na koje je izabran.

Sekcije odjela i odbori

Član 10

Radi unapređivanja rada odjela mogu se za pojedine uže grane nauka, odnosno umjetnosti, u sastavu odjela osnivati sekcije.

Odjel odlučuje koji će od njegovih članova i suradnika ući u pojedinu sekciju.

Isti član odjela može da uđe i u više sekcija.

Sekcija se može osnivati s najmanje tri člana; u taj broj ne ulaze suradnici.

Član 11

Radom sekcije upravlja njen pročelnik, kojeg bira sama sekcija između članova odjela koji sudjeluju u njenu radu, a potvrđuje ga odjelno vijeće.

Sekcija se sastaje na vijećanje povremeno i upućuje svoje prijedloge odjelu na rješavanje.

O radu sjednica sekcije vodi se zapisnik i dostavlja odjelu.

Odjelni tajnik može učestvovati u radu svih sekcija odjela.

Član 12.

Pojedine uže grane nauke ili umjetnosti mogu unutar jednog odjela formirati stalne odbore, čije članove bira odjel.

Takvi su odbori samostalni u okviru svog djelokruga.

Odjel odlučuje koji će od njegovih članova i suradnika ući u pojedini odbor. Isti član odjela može da uđe i u više odbora koji djeluju u sastavu odjela.

U radu odbora može preko svojih članova biti zastupano i više odjela.

Pročelnika odbora bira sam odbor između članova Akademije koji učestvuju u njegovu radu, a potvrđuje ga, nakon pribavljanja mišljenja zainteresiranih odjela, Predsjedništvo.

O svojim sjednicama vodi odbor zapisnike i dostavlja ih odjelu (čl. 12. stav 1. i čl. 13. stav 2. Statuta).

Član 13.

Osnivanje, spajanje ili ukidanje sekcija (čl. 10. Statuta), odnosno odbora (čl. 12. Statuta) odobrava Predsjedništvo, na prijedlog zainteresiranih odjela.

Ako je za rad kojeg odbora zainteresirano više odjela, Predsjedništvo odlučuje koji će odjel rukovoditi tim radom.

Predsjedništvo donosi pravilnike za poslovanje sekcija i odbora, na prijedlog odjela.

Predavanja

Član 14.

Predavanja u Akademiji određena su ili za njene članove i suradnike ili za šire naučne ili umjetničke krugove.

O namjeravanom predavanju izvješćuje odjelno vijeće Upravu, koja će o predavanju obavijestiti članove i suradnike ili širi krug uzvanika.

Predavači mogu biti i stručnjaci izvan Akademije, kao gosti.

Izbor članova Akademije

Član 15.

Izbor članova Akademije (čl. 11–14. Zakona) vrši se u pravilu na redovnom zasjedanju Skupštine, u mjesecu lipnju svake godine.

Član 16.

Izbor neke ličnosti za počasnog člana (čl. 13. Zakona) predložit će Skupštini Predsjedništvo na osnovu vlastite pobude ili pobude kojeg odjela.

Prije nego što kandidata predloži Skupštini, Predsjedništvo će o tome saslušati mišljenje svih odjela.

Skupština će odlučiti o prijedlogu Predsjedništva. Na tome zasjedanju moraju biti prisutne najmanje dvije trećine ukupnog broja članova.

Predsjednik će o prijedlogu Predsjedništva otvoriti raspravu, a nakon njena završetka pristupit će se glasanju. Prema prethodnoj odluci Skupštine može se glasati ili aklamacijom ili tajno listićima. Kandidat je izabran ako dobije većinu glasova. U svim ostalim pitanjima izbornog postupka primjenjuju se analogno propisi čl. 17. stav 10–15. Statuta.

Počasni član državljanin FNRJ može sudjelovati u radu svih odjela Akademije, kao i u radu Skupštine sa svim pravima akademika (čl. 18. Zakona).

Počasni član strani državljanin ima pravo da sudjeluje u radu Akademije na unapređivanju nauke, odnosno umjetnosti sa savjetodavnim pravom glasa.

Član 17.

Kandidate za prave članove (čl. 15. Zakona) predlažu odjeli Predsjedništvu Akademije, a ono prijedloge sa svojim mišljenjem upućuje Skupštini. Odjel će na vrijeme poduzeti sve što je potrebno da se izbor predviđenih kandidata može izvršiti na redovnom zasjedanju Skupštine u mjesecu lipnju.

Odjelni će tajnik radi provođenja postupka predviđena u stavu 1. staviti pravovremeno na dnevni red sjednice odjelnoga vijeća, kao posebnu tačku dnevnog reda: popunjavanje članskih mjesta u odjelu.

Na toj će sjednici članovi odjela izmijeniti mišljenje o osobama koje kao kandidati dolaze u obzir, imajući u vidu i potrebe pojedinih struka. Na osnovu tog raspravljanja odjelno će vijeće odrediti po dvojicu pravih članova koji će za svakog kandidata u roku od mjesec dana izraditi pismeni prijedlog i dostaviti ga odjelu zajedno sa naučnim radovima i ostalim dokumentima, kao i s izjavom kandidata da pristaje na kandidaturu.

Na isti način postupat će se i s prijedlozima za izbor koji dođu izvan odjela i izvan Akademije (čl. 15. stav 1. reč. 2. Zakona).

Odjelni će tajnik pravovremeno obavijestiti sve članove odjela da se prijedlog s prilozima nalazi u odjelu, kako bi mogli proučiti sav materijal prije sjednice odjela.

Na idućoj sjednici odjela povest će se rasprava o kandidatu ili o kandidatima.

Nakon dovršene rasprave odjel će na posebnoj sjednici prijeći na glasanje, u kojem pravo glasa imaju pravi članovi. Za punovažnu odluku o izboru potrebno je da budu prisutne bar dvije trećine pravih članova, a odluka se donosi u tajnom glasanju većinom glasova prisutnih pravih članova.

Zapisnik o glasanju zajedno sa svim prilozima, uključivši i eventualna odvojena mišljenja, upućuje odjel Upravi.

Uprava će obavijestiti sve članove Akademije da im stoji na uvid materijal na osnovu kojega će se kandidati birati na zasjedanju Skupštine u mjesecu lipnju te godine.

Predsjedništvo će za drugu polovinu mjeseca lipnja sazvati Skupštinu na redovno zasjedanje da bi se izvršio izbor kandidata te godine. U dnevnom redu bit će označeni najprije kandidati za počasne, zatim za prave i na kraju za dopisne članove, i to u svakoj grupi po abecednom redu.

O svakom kandidatu otvara Predsjednik raspravu.

Kada se rasprava o jednom kandidatu zaključi, prelazi se na idućeg kandidata, i tako redom do posljednjeg kandidata označena u dnevnom redu.

Pošto se rasprava završi, prelazi se na sam izborni čin, glasa se o svakom kandidatu napose, i to istim redom kako se raspravljalo. Skupština bira dva skrutatora između članova Akademije koji su odgovorni za pravilan tok izbornog čina.

Glasa se tajno listićima sa »da« ili »ne«. Skrutatori će utvrditi da li je predano toliko listića koliko ima članova s pravom glasa, pa će zatim prebrojati predane glasove i saopćiti rezultat glasanja.

Za pravog člana izabran je onaj kandidat koji je dobio većinu glasova prisutnih pravih članova.

Član 18.

Izbor članova dopisnika (čl. 15. stav 1. i čl. 16. stav 2. Zakona) vrši se kao i izbor pravih članova s tim da pravo glasa kod ovog izbora pripada i dopisnim članovima.

Kod svakog kandidata kojega predlaže Skupštini za člana dopisnika odjel će naznačiti da li ga predlaže kao člana koji ima da uđe u njegov radni sastav ili kao člana izvan toga sastava.

Članovi dopisnici inostrani državljani ne mogu biti raspoređeni u radni sastav odjela, no mogu učestvovati u radu Akademije na unapređivanju nauke, odnosno umjetnosti u odjelima i na Skupštini Akademije, ali samo sa savjetodavnim pravom glasa.

Član 19.

Izbor članova na izvanrednim zasjedanjima vrši se po prethodnom odobrenju Predsjedništva i u rokovima koje Predsjedništvo odredi prema načelima propisanim u čl. 16–18.

Član 20.

Najkasnije u roku od osam dana nakon izborne Skupštine svečano se proglašuje izbor novih počasnih, pravih i dopisnih članova Akademije na posebnom javnom sastanku članova Akademije.

Novoizabrani članovi Akademije bit će pozvani na taj sastanak.

Uprava izdaje izabranim članovima diplomu.

Izabrani pravi član držat će u pravilu nastupno predavanje u Akademiji.

Dužnosti i prava članova

Član 21.

Članovi Akademije dužni su surađivati na naučnim, odnosno umjetničkim i organizatornim poslovima svoje struke oko ostvarivanja periodičkih radnih planova Akademije, pa su zato obvezani redovno dolaziti na sva zasjedanja, vijećanja i sastanke na koje budu pozvani i aktivno u njima učestvovati.

Članovi Akademije koji bez opravdanih razloga ne vrše te dužnosti bit će opomenuti najprije od odjela, a zatim od Predsjedništva Akademije. Dopisni član Akademije u radnom sastavu odjela koji se i nakon toga a najmanje jednu godinu dana apstinira može odlukom Skupštine na prijedlog Predsjedništva, biti preveden u red dopisnih članova izvan radnog sastava odjela. Pravom članu može se u takvu slučaju, po istom postupku, uskratiti pravo na posebnu nagradu predviđenu za aktivno sudjelovanje u radu Akademije u smislu stava 1. ovog člana.

Članovi Akademije imaju, ako ne stanuju u Zagrebu, pravo na naknadu putnih troškova skopčanih s njihovim dolaskom na skupštine Akademije i na sastanke na koje budu pozvani uz naznaku naplate putnih troškova.

Pravi članovi i članovi dopisnici u radnom sastavu pojedinih odjela obvezuju se svojim pristankom da budu birani za člana Akademije surađivati u poslovima koji im budu povjereni od nadležnih organa Akademije radi ostvarivanja periodičkih radnih planova Akademije. Tih dužnosti mogu biti oslobođeni samo privremeno, ako su opravdano spriječeni.

Pravi članovi i članovi dopisnici u radnom sastavu pojedinih odjela mogu, s pristankom zainteresiranih odjela, istovremeno surađivati u naučnim, odnosno umjetničkim i organizatornim poslovima i drugih odjela, odbora i komisija. U drugim odjelima oni ne ulaze u kvorum i imaju pravo glasa samo u stručnim pitanjima.

Ako bi rad kojeg odjela trpio zbog duge spriječenosti većeg broja članova, taj odjel može, uz pristanak Predsjedništva i dok potreba traje, optirati po struci bliže članove kojega drugog odjela. U odjelu koji ih je optirao imaju ti članovi sva prava kao i u svom odjelu.

Član 22.

Član Akademije koji hoće da se članstva odrekne učinit će to pismenim podneskom upućenim Upravi Akademije, koja će o tome izvijestiti Predsjedništvo.

O odreknuću će Predsjedništvo izvijestiti odjel kome taj član pripada i zatražiti potrebna obavještenja i mišljenje.

Ako je do odreknuća došlo zbog nekog spora, Predsjedništvo će slučaj svestrano razmotriti i ocijeniti te pokušati da spor izgladi. Ne bude li to moguće, Predsjedništvo će utvrditi da je članstvo toga člana njegovim odreknućem prestalo.

O tome će Predsjedništvo izvijestiti Skupštinu na idućem zasjedanju.

Član 23.

Postupak protiv članova u smislu čl. 19. toč. 2. Zakona pokreće Predsjedništvo.

Radi pravilne odluke o tom predmetu prva će naredna Skupština izabrati posebnu komisiju, u koju prema prijedlogu odjela ulazi po jedan član svakog odjela. Predsjedništvo će toj komisiji staviti na raspolaganje sav materijal na osnovu kojega je postupak pokrenut. Dužnost je komisije da pozove člana da dade svoje objašnjenje ili svoju obranu, da stvar temeljito i svestrano ispita i da sasluša mišljenje odjela kojemu taj član pripada. Komisija će taj posao dovršiti najdalje za mjesec dana otkako bude postavljena. Predsjedništvo može taj rok produžiti kad to zahtijevaju naročite prilike slučaja.

Glasi li prijedlog komisije da se svaki dalji postupak obustavi, Predsjedništvo će ili donijeti zaključak u smislu toga prijedloga i time stvar svršiti, ili će, ako to zahtijevaju interesi Akademije, uputiti predmet sa svojim mišljenjem na konačno rješenje Skupštini.

Radi rješavanja tog predmeta Predsjedništvo će sazvati Skupštinu u izvanredno zasjedanje, na kojemu će to biti jedina tačka dnevnog reda. Ta će Skupština moći donijeti punovažnu odluku ako su kod rasprave i kod glasanja prisutne najmanje dvije trećine svih članova Akademije.

Na skupštinu će se pozvati i član o kome se radi, te on ima pravo i usmeno dati potrebna obavještenja i svoju obranu. Ako se on pozivu ne odazove, raspravljat će se u njegovu odsustvu.

Poslije rasprave prelazi se na glasanje. Odluka o prestanku članstva donosi se tajnim glasanjem većinom prisutnih članova.

O prestanku članstva Uprava će odnosnoga člana pismeno obavijestiti.

Suradnici Akademije

Član 24.

Suradnike (čl. 20. Zakona) biraju na svojim sjednicama pojedini odjeli između osoba koje po svom naučnom ili umjetničkom radu mogu koristiti Akademiji u postizanju njenih ciljeva. Izabrane suradnike potvrđuje Predsjedništvo.

Odjeli raspoređuju suradnike na rad u svoje sekcije, odnosno odbore.

Suradnici se ponovo biraju svake treće godine.

Organi Akademije

Skupština

Član 25.

Skupštinu (čl. 22. Zakona) sazivlje u redovna i, po potrebi, izvanredna zasjedanja Predsjedništvo i o tome obavještava članove Skupštine petnaest dana prije dana njena zasjedanja.

Redovna su zasjedanja Skupštine u pravilu dva puta na godinu: na početku svake godine, najdalje do 15. ožujka, i u mjesecu lipnju.

U prvom redovnom godišnjem zasjedanju početkom godine Skupština naročito saslušava i potvrđuje izvještaje organa Akademije o naučnom, umjet-

ničkom i kulturnom te organizacionom radu i o cijelom poslovanju u proteklој godini; odobrava završni račun Akademije za proteklu i utvrđuje financijski plan za tekuću godinu te raspoređuje dotacije samostalnim institutima i ustanovama (čl. 38. stav 2. i 3. Statuta); određuje opću liniju naučnog, umjetničkog i kulturnog te organizacionog rada Akademije u toj godini.

U drugom redovnom godišnjem zasjedanju Skupština vrši izbor novih članova Akademije. Predsjedništvo može zaključiti da se u pojedinoj godini ovo zasjedanje izuzetno ne održi, ako je s obzirom na već obavljeni izbor novih članova na izvanrednom zasjedanju iste godine ili inače otpala njegova potreba.

Izvanredno zasjedanje Skupštine sazivlje Predsjedništvo prema ukazanoj potrebi.

Predsjedništvo je dužno sazvati Skupštinu u izvanredno zasjedanje kad to zatraži koje od odjelnih vijeća ili bar desetorica članova Akademije uz naznaku predmeta koji će Skupštini biti podnesen na raspravu i odluku. To traženje može Predsjedništvo odbiti samo ako se ono protivi odredbama Zakona ili Statuta ili ako predloženi predmet ne pripada u nadležnost Skupštine. Takav će saziv Skupštine Predsjedništvo izvršiti najkasnije u roku od 15 dana od primitka traženja.

Želi li koji član da se na Skupštini raspravi neki predmet općeg interesa, on će o tome obavijestiti Upravu najkasnije pet dana prije dana za koji je Skupština sazvana.

Član 26.

Skupština u svojim redovnim i izvanrednim zasjedanjima vrši ove poslove:

1. predlaže Izvršnom vijeću Sabora NR Hrvatske izmjene Zakona o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti;

2. donosi Statut Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti i rješava o njegovim izmjenama (čl. 22. stav 3. toč. 1. Zakona);

3. rješava o osnivanju novih odjela (čl. 2. Statuta);

4. bira predsjednika, potpredsjednika i glavnog tajnika Akademije (čl. 22. stav 3. tač. 2. Zakona);

5. bira do pet članova Predsjedništva između članova Akademije koji nisu odjelni tajnici (čl. 23. stav 2. Zakona);

6. bira počasne i prave članove te članove dopisnike (čl. 22. stav 3. toč. 2. Zakona);

7. bira komisiju prema čl. 19. stav 2. Zakona;

8. odlučuje o razrješavanju članova Akademije (čl. 19. stav 1. toč. 2. Zakona i čl. 23. Statuta);

9. odobrava godišnje financijske planove Akademije i raspored dotacija samostalnim institutima i ustanovama (čl. 38. stav 2. i 3. Statuta);

10. odobrava godišnje završne račune Akademije;

11. saslušava i potvrđuje izvještaj glavnog tajnika o naučnom, umjetničkom i kulturnom te organizacionom radu Akademije; o financijskom poslovanju Akademije i Akademijinih instituta i ustanova kao i o upravljanju Akademiji povjerenom općenarodnom imovinom;

12. odobrava i utvrđuje periodičke planove rada Akademije i određuje opću liniju naučnog, umjetničkog i kulturnog te organizacionog rada Akademije i njenih ustanova.

Skupština kao najviši organ Akademije može u skladu sa Zakonom, Statutom i općim načelima kojima se rukovodi Akademija raspravljati o svakom predmetu naučnog, kulturnog i umjetničkog, a rješavati o svakom predmetu organizacionog rada Akademije.

Skupština punovažno odlučuje o Statutu, izboru i razrješenju članova Akademije i drugim pitanjima za koja to određuje Zakon ili Statut ako su prisutne najmanje dvije trećine, a u svim ostalim pitanjima ako je prisutno više od polovine ukupnog broja članova Skupštine.

Skupština donosi odluke većinom glasova prisutnih članova koji imaju pravo da učestvuju u odlučivanju o određenom pitanju.

Tajno je glasanje obavezno kad je predviđeno Statutom. U svim drugim slučajevima Skupština prije glasanja odlučuje, da li će se glasati javno ili tajno.

Zapisnik skupštinskog zasjedanja vodi član koga Skupština odredi.

Predsjedništvo

Član 27.

Predsjedništvo sačinjavaju predsjednik, potpredsjednik, glavni tajnik, odjelni tajnici i do pet članova koje Skupština bira između članova Akademije koji nisu odjelni tajnici (čl. 23. stav 2. Zakona).

Predsjedništvo (čl. 23. Zakona) rješava poslove u sjednicama, koje uz naznaku dnevnog reda sazivlje predsjednik.

Za punovažne odluke potrebno je prisustvo više od polovine članova Predsjedništva.

Odluke se donose većinom glasova prisutnih članova.

Sjednice Predsjedništva održavaju se po potrebi. Na obrazloženi pismeni zahtjev najmanje trojice članova Predsjedništva predsjednik je dužan da u roku od osam dana sazove sjednicu Predsjedništva.

Član 28.

Predsjedništvo kao izvršni organ Skupštine rukovodi cjelokupnim radom Akademije i vrši naročito ove poslove:

1. saslušava i odobrava izvještaje o radu Uprave;

2. saslušava i odobrava izvještaje o radu pojedinih odjela i ustanova, odnosno zavoda pod njihovim rukovodstvom i izvještaje o radu odbora (čl. 12. Statuta);

3. sazivlje uz naznaku dnevnog reda Skupštinu u redovna i izvanredna zasjedanja;

4. sprema sav materijal potreban za donošenje odluka Skupštine;

5. pregledava povremene i godišnje izvještaje o novčanom poslovanju i upravljanju općenarodnom imovinom povjerenom Akademiji;

6. sastavlja godišnji financijski plan Akademije i raspored dotacija samostalnim institutima i ustanovama (čl. 38. stav 2. i 3. Statuta) te ih dostavlja Skupštini na odobrenje;

7. vrši raspodjelu sredstava po odjelima i ustanovama Akademije;

8. sastavlja periodičke radne planove Akademije i dostavlja ih Skupštini na odobrenje;

9. održava veze s akademijama, naučnim i umjetničkim ustanovama i društvima te međunarodnim organizacijama i vrši sve poslove u vezi s time;

10. potvrđuje pravila o organizaciji i radu instituta, kulturnih i drugih ustanova koje osniva Akademija (čl. 38. stav 2–4. Statuta);

11. imenuje članove organa upravljanja instituta, kulturnih i drugih ustanova za koje je Akademija ovlaštena (čl. 38. stav 2–4. Statuta);

12. potvrđuje u skladu sa zakonskim i drugim propisima izbore direktora i naučnog osoblja instituta, kulturnih i drugih ustanova koje osniva Akademija (čl. 38. stav 2–4. Statuta);

13. utvrđuje organizaciju i sistematizaciju radnih mjesta u administraciji Akademije i u ustanovama odnosno zavodima pod rukovodstvom Akademijinih organa (čl. 38. stav 4. Statuta);

14. postavlja tajnika Uprave Akademije;

15. odlučuje o osnivanju sekcija (čl. 10. Statuta), odbora i komisija (čl. 12. Statuta), odnosno ustanova i zavoda u sastavu odjela, na prijedlog nadležnog odjela;

16. donosi načelne odluke o visini nagrada za naučne i umjetničke radove koji se predaju Akademiji radi štampanja u njenim izdanjima, kao i načelne odluke o visini ostalih nagrada u Akademijinoj izdavačkoj djelatnosti;

17. sastavlja godišnji financijski plan po kojem se financiraju potrebe Akademije do odobravanja financijskog plana Skupštine (čl. 26. toč. 9. Statuta), kao i prethodni plan rada do odluke Skupštine (čl. 26. toč. 12. Statuta); sastavlja raspored dotacija samostalnim institutima i ustanovama (čl. 38. stav 2. i 3. Statuta) po kojemu se financiraju potrebe tih instituta i ustanova do odobrenja Skupštine;

18. odobrava sve novčane izdatke predložene od pojedinih odjela, ako to pravo nije prenijeto na Upravu Akademije;

19. potvrđuje izbore odjelnih tajnika;

20. potvrđuje izbore suradnika izvršene u pojedinim odjelima Akademije.

Predsjedništvo kao najviši rukovodni organ Akademije može u vremenu između zasjedanja Skupštine raspravljati i rješavati o svakom predmetu naučno-umjetničkog i organizacionog rada Akademije koji Zakonom ili Statutom nije izrijekom pridržan kojem drugom njenu organu.

Zapisnike sjednica Predsjedništva vodi tajnik Uprave Akademije, a potpisuju ih predsjednik i glavni tajnik.

Član 29.

Predsjedništvo Akademije vrši sva prava osnivača prema naučnim, kulturnim i drugim ustanovama koje Akademija osniva, ako zakonom, drugim propisom ili ovim Statutom ta prava nisu stavljena u nadležnost Skupštine Akademije.

Član 30.

Predsjedništvo može obrazovati potrebne komisije, savjete i druga tijela radi specijalnih poslova i organiziranja rada Akademije. Odlukom o osnivanju tih tijela određuje se njihov djelokrug i vrijeme njihova djelovanja.

Komisije, savjeti i druga tijela iz prethodnog stava pomoćni su organi Predsjedništva, rade po njegovim direktivama i njemu su odgovorni za svoj rad.

Uprava

Član 31.

Uprava Akademije:

1. vrši sve redovne poslove Akademije;

2. izvršuje punovažne odluke Predsjedništva i odluke Skupštine kojih je izvršenje povjereno Upravi;

3. priprema sav materijal potreban za donošenje odluka Predsjedništva;

4. daje konačno odobrenje (»imprimatur«) da uđu u tisak rukopisi koje su primili za objavljivanje odjeli Akademije i određuje red štampanja tih rukopisa;

5. održava vezu s Izdavačkim zavodom Jugoslavenske akademije i vodi brigu da radovi Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti imaju prednost u poslovima tog Zavoda;

6. postavlja službenike i radnike u administraciji Akademije i, na prijedlog nadležnog odjela, u ustanovama i zavodima pod rukovodstvom organa Akademije (čl. 38. stav 4. Statuta);

7. vrši opći nadzor nad radom odjela, odbora, komisija, savjeta i drugih tijela Akademije, kao i nad radom ustanova i zavoda koje Akademija osniva, u granicama zakonskih ovlaštenja;

8. rješava u izuzetno hitnim slučajevima i o drugim pitanjima iz nadležnosti Predsjedništva kada ono ne može da se sastane s tim da je dužna te odluke podnijeti Predsjedništvu na suglasnost na prvoj narednoj njegovoj sjednici;

9. izvršuje financijski plan Akademije.

Član 32.

Sjednice Uprave saziva i njihovim radom rukovodi predsjednik Akademije.

Uprava se sastaje prema potrebi.

O sjednicama Uprave vodi se zapisnik.

Član 33.

Uprava može privremeno obustaviti izvršenje odluke drugoga kojeg organa Akademije ako nađe da je protivna zakonu, Statutu ili općim načelima kojima se rukovodi Akademija. Takav će slučaj Uprava iznijeti u najbližoj sjednici Predsjedništva na dalji postupak.

Članovi Uprave

Član 34.

Predsjednik u ime Uprave:

1. predstavlja Akademiju pred organima državne vlasti, ustanovama i trećim licima;
2. predsjeda zasjedanjima Skupštine i Predsjedništva;
3. stara se za izvršenje zaključaka Skupštine i Predsjedništva i vrši druga prava i dužnosti određene Zakonom i Statutom.

Predsjednik je naredbodavac za izvršenje financijskog plana Akademije.

Potpredsjednik u ime Uprave: zastupa u svemu Predsjednika kad mu on to povjeri ili kad je on odsutan ili spriječen.

Glavni tajnik u ime Uprave:

1. stara se za izvršenje odluka Uprave;
2. surađuje s odjelnim tajnicima na zadacima odjela i usklađuje njihov rad;
3. vrši u ime Predsjedništva opći nadzor nad radom Biblioteke i ostalih ustanova pod rukovodstvom centralnih organa Akademije te nad radom administracije Akademije;
4. vrši druga prava i dužnosti određene Zakonom i ovim Statutom.

Glavni je tajnik po ovlaštenju Predsjednika pomoćni naredbodavac za izvršenje financijskog plana Akademije.

Član 35.

Ako koji član Uprave bude privremeno odsutan ili spriječen, vršit će njegove dužnosti koji drugi član Uprave.

Ako se mjesto predsjednika, potpredsjednika ili glavnog tajnika iz bilo kojeg razloga uprazni prije određenog roka za koji su izabrani, sazvat će se Skupština koja će izborom popuniti upražnjeno mjesto. Takav izbor važi za onaj vremenski period za koji je raniji predstavnik upražnjenog mjesta bio izabran (čl. 24. stav 3. Zakona).

Ako je u takvom slučaju taj vremenski period na izmaku, može Predsjedništvo, vodeći brigu o interesima Akademije, riješiti da do novoga redovnog izbora preuzme dužnosti predstavnika upražnjenog mjesta koji drugi član Uprave. Budu li svi članovi Uprave privremeno odsutni, Predsjedništvo će jednog između svojih članova odrediti da u to vrijeme vodi poslove Uprave.

Odjelno vijeće

Član 36.

Odjelno vijeće vrši funkcije navedene u čl. 25. stav 1. Zakona i čl. 4. Statuta.

Član 37.

Uprava će sazivati po potrebi sjednice odjelnih tajnika radi raspravljanja o koordinaciji rada odjela, radi rješavanja pitanja reda štampanja prihvaćenih rukopisa u Akademijinom Izdavačkom zavodu (čl. 31. stav 1. toč. 4. Statuta) i drugih pitanja za koja se ukaže potreba.

Sjednicama odjelnih tajnika predsjedava jedan član Uprave Akademije, a njihovi su zaključci savjetodavnog značaja.

Ustanove Akademije

Član 38.

Za izvršenje svojih zadataka ima Akademija i institute, ustanove i zavode.

Prema institutima koji naučnim metodama i postupcima rade na istraživanju, proučavanju i rješavanju problema određene naučne oblasti i pronalaze mogućnosti i oblike primjene naučnih rezultata u praksi, vrši Akademija prava osnivača u skladu s općim zakonskim propisima.

Kulturne ustanove koje osnuje Akademija organiziraju se i rade po posebnim propisima.

Ostale stručne ustanove i zavodi ulaze prema strukama u sastav pojedinih odjela, koji vrše opći nadzor nad njihovim radom.

Ako koja stručna ustanova ili zavod iz stava 4. služi podjednako svim odjelima Akademije, opći nadzor nad radom takve ustanove odnosno zavoda vrši u ime Predsjedništva Uprava Akademije.

Pravilnike o organizaciji i radu ustanova i zavoda iz stava 4. donosi njihov stručni savjet, na prijedlog direktora, a potvrđuje ih, po saslušanju mišljenja odjela, Predsjedništvo.

O osnivanju novih ustanova i zavoda iz stava 4. odlučuje, na prijedlog odjela, Predsjedništvo vodeći računa o općem planu rada, raspoloživim sredstvima i općim zakonskim uvjetima za osnivanje takvih ustanova.

Član 39.

Instituti prema kojima Akademija vrši prava osnivača (čl. 38. stav 2. Statuta) jesu:

Historijski institut u Zagrebu;
Historijski institut u Dubrovniku;
Jadranski institut u Zagrebu;
Sjeverojadranski institut za etničke odnose, historiju i ekonomiju u Rijeci;
Institut za nacionalnu arheologiju u Splitu;
Institut za historijske i ekonomske nauke u Zadru;
Ekonomski institut u Zagrebu;
Institut za povijest prirodnih, matematičkih i medicinskih nauka u Zagrebu;
Biološki institut u Rovinju;
Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada u Zagrebu;
Institut za jezik u Zagrebu;
Institut za književnost u Zagrebu.

Kulturne ustanove prema kojima Akademija vrši prava osnivača (čl. 38. stav 3. Statuta) jesu:

Pomorski muzej u Splitu;
Povijesni muzej Hrvatske u Zagrebu;
Strossmayerova galerija starih majstora u Zagrebu;

Moderna galerija u Zagrebu;
Gliptoteka u Zagrebu.

O osnivanju novih instituta i kulturnih ustanova iz čl. 38. stav 2 i 3. odlučuje na način naveden u stavu 7. tog člana, na prijedlog Predsjedništva, Skupština.

Organ nadležan za donošenje odluke o osnivanju instituta i ustanova iz prednjeg stava odlučuje, u skladu s općim zakonskim uvjetima, i o njihovoj reorganizaciji i dokidanju.

Član 40.

Opći nadzor nad radom Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u odnosu na posebnim propisima garantirana prava Akademije kao osnivača Zavoda, kao i nad radom drugih svojih tehničkih zavoda, vrši u ime Predsjedništva Uprava Akademije.

Administracija Akademije

Član 41.

Administrativne, tehničke i druge opće poslove Akademije i njenih odjela vrši administracija Akademije.

Član 42.

Radom administracije Akademije rukovodi tajnik Uprave Akademije.

Tajnika Uprave postavlja Predsjedništvo, kojemu je on odgovoran za svoj rad i za rad administracije Akademije.

Neposredan nadzor nad radom administracije ostvaruje Predsjedništvo preko glavnog tajnika Akademije.

Član 43.

Tajnik Uprave Akademije:

– vodi brigu o administrativnom izvršivanju zaključaka Skupštine, Predsjedništva i Uprave i neposredno organizira rad administracije Akademije;

– disciplinski je starješina službenika i radnika administracije;

– potpisuje akta koja upućuje administracija a može ovlastiti na potpisivanje određenih akata i rukovodioce organizacionih jedinica administracije;

– pomoćni je naredbodavac za izvršenje financijskog plana Akademije, u granicama ovlaštenja dobivenih od predsjednika Akademije.

Član 44.

Tajnik Uprave organizira rad administracije u skladu sa smjernicama Predsjedništva, a po uputstvima glavnog tajnika Akademije.

Podnosi Predsjedništvu Akademije godišnji izvještaj o radu administracije, a dužan je da na zahtjev Predsjedništva, odnosno glavnog tajnika Akademije, podnese i povremeni izvještaj o tome radu.

Član 45.

Administracija Akademije obuhvaća naročito:

1. kancelariju Predsjedništva i Uprave i kancelariju odjela Akademije;
2. personalnu službu;
3. pravnu službu i službu općih poslova;
4. financijsko-ekonomske poslove;
5. poslove oko Akademijine izdavačke djelatnosti;
6. foto-laboratorij;
7. stolarsku i električarsku radionicu i druge tehničke službe Akademije.

Predsjedništvo Akademije može po potrebi vršiti izmjene i dopune u organizaciji Akademijine administracije.

Član 46.

Sistematizaciju radnih mjesta administracije utvrđuje Predsjedništvo u skladu s općim propisima.

Član 47.

Rukovodioci organizacionih jedinica administracije odgovaraju za zakonito i pravilno vršenje poslova; osiguravaju izvršivanje propisa koji se odnose na poslove iz povjerenog im djelokruga rada i raspoređuju pojedine poslove na službenike organizacione jedinice kojoj su na čelu.

Član 48.

U vršenju poslova rukovodioci organizacionih jedinica dužni su držati se uputstava koje izdaje tajnik Uprave Akademije i njemu su neposredno odgovorni za svoj rad.

Član 49.

Pravilnike, poslovnike i uputstva za unutrašnje poslovanje Akademijine administracije donosi u ime Predsjedništva Uprava Akademije.

Financijsko poslovanje

Član 50.

Akademija se financira samostalno (čl. 7. Zakona). Na financiranje Akademije primjenjuju se propisi o financiranju samostalnih ustanova.

Sredstva za svoj rad osigurava Akademija iz:

– vlastitih prihoda;

– dotacija iz republičkog budžeta, fondova ili drugih dotacija;

– poklona i legata;

– drugih prihoda.

Akademija upravlja općenarodnom imovinom koja joj je povjerena i prihode od nje upotrebljava za izvršenje svojih zadataka.

Član 51.

Akademija samostalno utvrđuje i raspoređuje svoje prihode, bez obzira iz kojih izvora potječu, u skladu s općim propisima o financiranju samostalnih ustanova.

Član 52.

Akademija ima svoj godišnji financijski plan kojim se utvrđuju prihodi i rashodi Akademije.

Akademija samostalno utvrđuje svoj financijski plan i o njegovu izvršenju sastavlja završni račun.

Financijski plan utvrđuje i završni račun odobrava Skupština Akademije.

Član 53.

Akademija ima ove fondove:

1. Fond za unapređivanje nauka i umjetnosti,
2. Investicioni fond,
3. Fond za publikacije,
4. Fond za nagrađivanje službenika Akademije,
5. Rezervni fond,
6. Fond zajedničke potrošnje.

Podjelu sredstava Akademije na pojedine fondove vrši Skupština Akademije u skladu s općim propisima o financiranju samostalnih ustanova.

Član 54.

Fondovi Akademije obrazuju se iz raspoloživih sredstava po financijskom planu Akademije i iz drugih ostvarenih prihoda Akademije.

Sredstva fondova upotrebljavaju se prema njihovoj namjeni.

Član 55.

Sredstva Fonda za unapređivanje nauka i umjetnosti upotrebljavaju se za rad na posebnim naučnim problemima i problemima umjetnosti.

Ovaj fond služi i za financiranje naučnih i umjetničkih istraživanja članova Akademije u zemlji i inozemstvu.

Član 56.

Sredstva Investicionog fonda služe za obnovu dotrajale opreme, kao i za dopunu i održavanje postojeće.

Član 57.

Sredstva Fonda za publikacije služe za podmirenje troškova štampanja onih Akademijinih publikacija za koje nisu osigurana sredstva u godišnjem financijskom planu.

Član 58.

Sredstva Fonda za nagrađivanje služe za nagrađivanje službenika Akademije za naročito zalaganje u radu i za uspješno izvršivanje službenih zadataka u toku godine.

Član 59.

Sredstva Rezervnog fonda služe za pokriće poslovnih gubitaka Akademije.

Član 60.

Sredstva Fonda zajedničke potrošnje služe za investiciona ulaganja u sredstva zajedničke potrošnje te za unapređivanje stručnog obrazovanja i zadovoljavanje kulturnih potreba Akademijinih službenika i radnika.

Član 61.

Sredstva fondova upotrebljavaju se prema propisima pravilnika za svaki pojedini fond.

Pravilnike o fondovima donosi Predsjedništvo Akademije.

Član 62.

Odluke o upotrebi sredstava iz fondova Akademije donosi Predsjedništvo.

Član 63.

Instituti i ustanove Akademije koji su organizirani po načelima društvenog samoupravljanja financiraju se samostalno po propisima o načinu financiranja naučnih ustanova i ustanova iz oblasti kulture.

Legati i fondovi legatara

Član 64.

Akademija može biti korisnik imovine i fondova koje joj namijene pojedini legatari radi promicanja njenih zadataka.

Odluku o prihvaćanju legata donosi Predsjedništvo.

Član 65.

Predsjedništvo propisuje, poštujući namjenu legatara, pravila za korištenje imovine koja je predmet legata. Tom imovinom upravlja Predsjedništvo u skladu s odnosnim pravilima i drugim propisima koji se odnose na takvu imovinu, odnosno fondove.

Član 66.

Financijske i druge poslove imovine, odnosno fondova iz člana 62 vodi administracija Akademije.

Prelazne i završne odredbe

Član 67.

Unutrašnja organizacija Akademije, njenih stručnih službi i administracije, izvršit će se u roku od šest mjeseci od stupanja na snagu ovog Statuta.

U istom roku Predsjedništvo će donijeti, odnosno potvrditi pravilnike i druge propise prema ovlaštenjima iz ovog Statuta.

Član 68.

Ovaj Statut stupa na snagu kad ga potvrdi Izvršno vijeće Sabora Narodne Republike Hrvatske.

Predsjednik
Jugoslavenske akademije
znanosti i umjetnosti
akademik *Grga Novak*, v. r.

Ovaj je Statut potvrđen na temelju čl. 5. stav 2. Zakona o Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti rješenjem Izvršnog vijeća Sabora Narodne Republike Hrvatske br. 08/3–2657/1–71–1962. od 1. lipnja 1962. g.

DRUGO REDOVNO GODIŠNJE ZASJEDANJE SKUPŠTINE JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

održano 16. lipnja 1962. godine

Dnevni red

1. Otvaranje Skupštine
2. Izbor zapisničara i skrutatora
3. Ovjerovljavanje zapisnika prošlog zasjedanja Skupštine
4. Izbor članova Akademije
5. Eventualije.

Prisutni:

akademici Jerko Alačević, Antun Augustinčić, Ivo Babić, Ljubo Babić, Krešimir Baranović, Danilo Blanuša, Vaso Bogdanov, Dobriša Cesarić, Ivo Čupar, Mirko Deanović, Cvito Fisković, Krsto Hegedušić, Mate Hraste, Hrvoje Iveković, Vjekoslav Kaleb, Miroslav Karšulin, Fran Kogoj, Marko Kostrenčić, Ivo Krbek, Gustav Krklec, Miroslav Krleža, Fran Kršinić, Josip Lončar, Željko Marković, Marijan Matković, Jerolim Miše, Stjepan Musulin, Grga Novak, Božidar Oklješa, Drago Perović, Ivo Pevalek, Marijan Salopek, Milan Sachs, Svetislav Stančić, Ivan Supek, Ervin Šinko, Stjepan Šulek, Alois Tavčar, Marino Tartaglia, Ivo Tomašec, Josip Torbarina i Teodor Varićak;

dopisni članovi Juraj Andrassy, Josip Andreis, Tomo Bosanac, Vladislav Brajković, Ferdo Čulinović, Marijan Detoni, Sergije Forenbacher, Ivo Frangeš, Marin Franičević, Drago Galić, Veljko Gortan, Marijan Horvat, Zlatko Janković, Jure Kaštelan, Branko Kesić, Đuro Kurepa, Radoslav Lopašić, Ivo Maček, Branko Maksić, Andrija Mohorovičić, Vilim Niče, Matko Rojnić, Josip Seissel, Novak Simić, Jovan Stefanović, Vladimir Stipetić, Petar Šegedin, Otmar Trausmiller, Dragutin Tadijanović i Vinko Žganec.

Predsjeda predsjednik Akademije akademik Novak.

1. Predsjednik akademik *Novak* otvara Skupštinu i pozdravlja članove. Ustanovljuje da postoji Statutom propisani broj članova za stva-

ranje valjanih zaključaka i izvješćuje da su svoj nedolazak ispričali Predsjednik Republike počasni član Akademije Josip Broz Tito te akademici Bakarić, Car Emin, Gušić, Majnarić, Mirković i Ogrizek.

Predsjednik dalje izvješćuje da je Predsjednik Republike Maršal Josip Broz Tito svojim pismom od 1. lipnja zahvalio na čestitci koju mu je u ime svih članova Jugoslavenske akademije uputio prilikom njegova rođendana.

Konačno, Predsjednik objavljuje da je Izvršno vijeće Sabora NR Hrvatske na svojoj sjednici od 1. lipnja 1962. g. potvrdilo na temelju čl. 5. st. 2. novog Zakona o Jugoslavenskoj akademiji Statut Akademije koji je donijela Akademijina Skupština na svom prvom redovnom godišnjem zasjedanju održanom 30. siječnja 1962. Tumačeći zadovoljstvo svih članova Jugoslavenske akademije odaje priznanje Saboru i Izvršnom vijeću NR Hrvatske na tome aktu priznanja radu Jugoslavenske akademije i razumijevanju za njene odgovorne zadatke.

Prije prijelaza na dnevni red Skupština je na poziv Predsjednika ustajanjem i minutom šutnje odala počast umrlim drugovima, akademicima Mihovilu Abramiću i Branku Gavelli.

Prihvaćen je dnevni red, kao što je predložen.

2. Za zapisničara ovog skupštinskog zasjedanja izabran je akademik Miše, a za skrutatore akademici Fisković i Kaleb.

3. Tajnik Uprave Akademije Ilić pročitao je zapisnik prvog redovnog godišnjeg zasjedanja Skupštine od 30. siječnja 1962. g.

Na zapisnik nije bilo napomena.

4. Prelazeći na dalju točku dnevnog reda, na izbor novih članova Akademije, *Predsjednik* navodi poimenično kandidate i upućuje na dokumentacioni materijal koji je o tome unaprijed dostavljen članovima. Skreće pažnju da danas prvi put po novom Zakonu i Statutu Akademije sudjeluju u izboru novih dopisnih članova pored pravih članova i članovi dopisnici. Otvara prvo generalnu pa odmah zatim i specijalnu diskusiju.

Kako se nitko nije javio za riječ, Predsjednik objavljuje prijelaz na sam čin glasanja, dajući istovremeno potrebna objašnjenja o proceduri glasanja.

Glasanje je teklo ovim redom i rezultatom:

Izabrani su za prave članove:

a) U Odjelu za društvene nauke:

prof. dr Ferdo Čulinović – sa 32 glasa (9 negativnih, 1 nevažeći);
dr Stjepan Gunjača – sa 37 glasova (5 negativnih).

b) U Odjelu za likovne umjetnosti:

prof. arh. Drago Galić – sa 35 glasova (7 negativnih);
prof. arh. Mladen Kauzlarić – sa 36 glasova (6 negativnih);
prof. ing. Andre Mohorovičić – sa 34 glasa (7 negativnih, 1 nevažeći);
prof. ing. Josip Seissel – sa 35 glasova (7 negativnih).

Izabrani su za dopisne članove izvan radnog sastava:

a) Kandidat Predsjedništva – inostrani naučni radnik:

Prof. dr Richard Meister – sa 60 glasova (3 negativna, 1 nevažeći).

b) Kandidati odjela:

u Odjelu za medicinske nauke:

prof. dr Ilija Đuričić – sa 63 glasa (1 negativan, 1 nevažeći);

u Odjelu za suvremenu književnost – književnici:

Matej Bor – sa 64 glasa (1 negativan);
Živko Jeličić – sa 53 glasa (12 negativnih);
Blaže Koneski – sa 61 glasom (4 negativna);
Veljko Petrović – sa 60 glasova (5 negativnih);
Aleksandar Vučo – sa 61 glasom (4 negativna);

u Odjelu za muzičku umjetnost:

dr Dragan Plamenac – sa 57 glasova (5 negativnih, 1 nevažeći).

Predsjednik objavljuje rezultat izbora i saopćava da će svečano proglašenje novoizabranih pravih i dopisnih članova Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti uslijediti po propisu čl. 20. novog Akademijina Statuta na posebnom sastanku u atriju Akademijine palače na dan 23. o. mj.

5. Nakon ustanovljenja da nije prema propisima Statuta najavljen nikakav prijedlog za raspravu u eventualijama, Predsjednik zaključuje ovo drugo redovno godišnje zasjedanje Skupštine.

SVEČANO PROGLAŠENJE NOVOIZABRANIH ČLANOVA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI

dana 23. lipnja 1962. godine

Na svečanom proglašenju novih članova Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, izabranih na drugom redovnom godišnjem zasjedanju Akademijine Skupštine dana 16. VI 1962. g. održao je Predsjednik Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti *akademik Grga Novak* ovaj govor:

Drugovi akademici,
Drugarice i drugovi,
Gospođe i gospodo,

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, osnovana kao najviša naučna ustanova na bazi jedinstva južnoslavenskih naroda, prolazila je za vrijeme od gotovo stotinu godina svoga djelovanja kroz razne faze društvenog i političkog života, neustuknuvši nikada od načela ugrađenih u njene temelje. A, kad je došlo doba koje je skroz na skroz bilo oprečno samoj srži njenih zasada, ona je brisana da bi se poslije toga preporodila kao feniks u novome životu i novome duhu, ali uvijek na istim svojim principima, na principima jedinstva južnoslavenskih naroda i progresivne naučne misli.

Preporođena u vrijeme kad su naši narodi položili na oltar svoje slobode gotovo dva milijuna žrtava i ugradili ih u temelje svoje oslobođene domovine, Akademija je bila nošena rukama i duhom onih svojih članova koji su izašli iz zatvorskih ćelija i logora ili se junački borili po šumama, brdima i dolinama, ili su povučeni u sebe sa zebnjom iščekivali narodni spas; – ona je mogla da bude samo onakova, kakva je bila od svoga početka u svojoj srži, ali sada osvježena i ozarena novim duhom ostvarenoga nacionalnog jedinstva, na novim temeljima socijalnoga i kulturnoga života, na temeljima zdrave i čiste naučne misli.

U vezi sa golemim promjenama nastalim u našemu društvenom životu, s punom slobodom u naučnom stvaranju no u zemlji opustošenoj od stranih zavojevača, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti

kao najviša naučna ustanova hrvatskoga naroda i ostalih jugoslavenskih naroda, na svome teritoriju, uzima na sebe dužnost da svu svoju djelatnost posveti interesima nauke i umjetnosti kao takvih i neposrednim interesima nove zajednice jugoslavenskih naroda. Svi mi, naučni radnici, svjesni pripadnici jugoslavenskih naroda možemo i moramo da podržavamo uvijek svetu vatru našega nesalomljivog bratstva i jedinstva ugrađenog u temelje ove Akademije, u temelje Akademije koja je tome vrlo mnogo doprinijela u prošlosti a hoće i dalje da doprinosi, u sadašnjosti i budućnosti. Ističući visoko velike tradicije hrvatskog naroda i iznoseći trezvenim naučnim radom tisućgodišnju njegovu kulturnu i političku prošlost, njegov doprinos općoj kulturnoj misli Evrope i svijeta, njegovu borbu za socijalnu jednakost i osposobljavanje radničke klase za pobjedu načela ravnopravnosti svih ljudi na život i rad, za pobjedu rada i progresa – Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti pristupila je sada, u novom ruhu i novim sredstvima rada, rješavanju naučnih problema – matematičkih, fizičkih, bioloških, medicinskih, kemijskih, geoloških i prirodnih nauka uopće, nastojeći svim svojim snagama, unutar svojih instituta i izvan njih, da i prirodne i društvene nauke unaprijedi za dobro hrvatskoga, i ostalih jugoslavenskih naroda, a istovremeno i za dobro čovječanstva.

Jugoslavenska je akademija znanosti i umjetnosti, isto tako, u svojim odjelima koji obrađuju umjetnost, stupila u sredinu književnog i likovnog života, radom unutar same Akademije kao i radom svojih članova na širokom polju jugoslavenskog umjetničkog stvaranja. Hrvati i svi ostali narodi Jugoslavije, svi su oni odreda posvetili svoju umjetnost odnosno svoj literarni rad našoj općoj jugoslavenskoj kulturi unoseći je u prve redove svjetskog umjetničkog stvaranja.

Ali, od svih zadataka pred nama je – rad i izgradnja naše zemlje.

Priloživši svoje naučne snage obnovi i jačanju poljoprivrede, medicine i tehničkih dostignuća Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti nije pustila iz vida važnost i značaj stambene izgradnje naših gradova, sela i naselja, pa shvaćajući od kolike je važnosti upravo takva obnova na naučnoj osnovi Akademija je u ovoj godini i ovom prilikom htjela da one drugove, koji su tome radu posvetili svoje snage, istakne i oda im svoje priznanje. Ona je na ovogodišnjoj svojoj glavnoj skupštini istakla tu značajnu potrebu naše zemlje, Hrvatske napose i Jugoslavije uopće, i izabrala za svoje prave članove četiri arhitekta koji su to po njenom shvaćanju u punoj mjeri zaslužili. Birajući jednog istraživača davne prošlosti hrvatskog naroda koji je svojim dugogodišnjim napornim i plodnim radom iz dubine zatrpane zemlje otkrivao život i nastojanja prošlih generacija u slobodnoj Hrvatskoj i jednog istraživača naše najnovije, junačke i svjetle prošlosti, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti povezala je povijest Hrvata iz vremena velike nacionalne slobode sa teškim danima naše borbe protiv okupatora i sa vremenom sjajne pobjede socijalizma.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti svjesna da treba svim svojim snagama pomoći obnovi i procvatu zemlje pristupila je u punom

zamahu zadatku i uključila se u problematiku naše današnjice na svim poljima nauke i umjetnosti – od povijesti materijalne kulture do suvremene ekonomske nauke; od političke povijesti razvitka hrvatskog naroda, Hrvatske i ostalih zemalja naših jugoslavenskih naroda, do historije NOB; od teorijske matematike i fizike do pristupanja današnjoj problematici rada u našim tvornicama i pogonima; od bioloških teoretskih nauka do ispitivanja i onih naoko sitnih pitanja koja su se postavila u oblasti biologije a naročito biologije mora; od fundamentalnih medicinskih studija do zaštite zdravlja radnika u tvornicama i na poslu; od teoretskog izučavanja jezika do velikih praktičkih rječnika toliko potrebnih našoj svagdašnjici; od izučavanja naših starih pisaca do modernog književnog vrhunskog stvaranja; od ispitivanja i naučnog tretiranja starih majstora do najmodernijih suvremenih likovnih ostvarenja; od studijskog istraživanja urbanistike i arhitekture do najsuvremenije njihove primjene u dnevnom životu današnjice – i, konačno, od naučnog istraživanja muzike, njenih zakonitosti i njene historije do objavljivanja modernih simfonija.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti je živa zajednica i vodeća jedinica u nekim granama naše nauke i umjetnosti; ona je postala živi dio našega narodnog organizma. Takva će Jugoslavenska akademija ostati pa i još više nastojati da gajeći nauku i umjetnost prinese njene rezultate općemu dobru naše socijalističke domovine.

Vođena duhom i sviješću da je ona bila i ostala hrvatska i jugoslavenska, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti prikuplja oko sebe i drugove s ostalog jugoslavenskog teritorija kao svoje članove, uvijek u bratskoj slozi s ostalim dvjema našim akademijama nauka, Srpskom i Slovenskom. Istovremeno Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, koja je od svog početka povezana sa svjetskom naukom, htjela je da to i ovog puta istakne izborom jednog velikog naučenjaka iz susjedne Austrije.

Na tim čvrstim temeljima: slobode nauke i umjetničkog stvaranja, bratstva i jedinstva jugoslavenskih naroda, a napose u službi nauke općim narodnim potrebama Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti pristupila je dana 16. lipnja o. g. izborima novih članova.

Na osnovu rezultata tih izbora proglašujem za *prave članove – akademike* drugove:

Ferdu Čulinovića	– profesora Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Dragu Galića	– profesora Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Stjepana Gunjaču	– direktora Instituta za nacionalnu arheologiju Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Splitu
Mladena Kauzlarića	– profesora Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Predsjednik akademik Novak uručuje člansku diplomu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti Predsjedniku Srpske akademije nauka i umetnosti akademiku Iliji Đuričiću

Andru Mohorovičića	– profesora Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Josipa Seissela	– profesora Arhitektonsko-građevinsko-geodetskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Za *dopisne članove* Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti proglašujem:

Mateja Bora	– književnika iz Radovljice
Iliju Đuričića	– profesora Veterinarskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i predsjednika Srpske akademije nauka i umetnosti
Živka Jelčića	– književnika iz Splita
Blaža Koneskog	– književnika iz Skoplja
Richarda Meistera	– emeritiranog profesora Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beču i predsjednika Austrijske akademije znanosti
Veljka Petrovića	– književnika iz Beograda
Dragana Plamenca	– muzikologa, profesora na Univerzitetu države Illinois u Urbani
Aleksandra Vuču	– književnika iz Beograda.

Pozivam novoizabrane drugove akademike i dopisne članove da prime diplomu u dokaz iskazanoga im priznanja za dosadašnji njihov rad i sa našom željom da ih ovo priznanje podstrekne da i dalje svoje snage, plodno i korisno stave u službu naše zemlje i naših naroda.

Na izboru zahvaliti su se *akademik Ferdo Čulinović* i *dopisni član prof. dr Ilija Đuričić.*

Akademik *Ferdo Čulinović* održao je ovaj govor:

Druže Predsjedniče,
Drugovi i drugarice,
Gospođe i gospodo!

U ime svih mojih drugova koji su danas imali čast da budu proglašeni članovima ovog visokog Doma, a napose i u moje lično ime, izražavam našu duboku zahvalnost za počast koja nam je ovim izborom učinjena. Visoko cijenimo ovu počast, kojom je izraženo priznanje za naš dosadašnji naučni rad, a i uvjerenje da ćemo budućim našim nastojanjima dati i novih djela dostojnih Akademije.

Svjesni smo i dužnosti koje nam postavlja ovaj izbor. Uz ovu veliku počast na nama je da svim svojim mogućnostima dokažemo da zaista možemo stati uporedo s članovima Akademije, koja već niz decenija predstavlja svjetionik naučne misli u jugoslavenskim zemljama. Mi znamo kolika je čast biti članom najviše naše jugoslavenske naučne usta-

nove, koju je utemeljio Josip Juraj Strossmayer sa svojim najbližim saradnikom i pomagačem, prvim predsjednikom ove Akademije, Franjom Račkim, ali isto tako znamo što se sve s pravom može i mora očekivati od naučnog radnika i umjetnika koji postaje članom Jugoslavenske akademije.

Trudit ćemo se da budućim našim radovima dokažemo da je Akademija znanosti i umjetnosti imala opravdanog razloga da vjeruje u naše kreativne snage, da i mi po svojim snagama pridonesemo usponu naše naučne misli i umjetnosti. Taj zadatak prihvaćamo s dubokim uvjerenjem da ćemo samo tako najbolje udovoljiti osnovnim našim dužnostima i kao naučni radnici i umjetnici, pripadnici Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, i kao sinovi ove zemlje.

Naglašujemo da ćemo se u našem radu uvijek pridržavati naučne istine i da nećemo zaboraviti na visoke ideale koje su osnivači Jugoslavenske akademije istakli kao primordijalne za ovu visoku naučnu ustanovu. Naročito ćemo imati u vidu i baštinu koju nam je u pogledu čuvanja bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije namro utemeljitelj ove Akademije i naša nedavna narodnooslobodilačka borba. Ideja bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije, naše socijalističko jugoslavenstvo bit će nam i od sad put kojim ćemo se dalje kretati u našem radu imajući pred očima uvijek interese svih naših naroda, naučnu istinu i potrebe uspona naše socijalističke Jugoslavije.

Još jednom, naša iskrena zahvalnost!

Predsjednik Srpske akademije nauka i umetnosti, dopisni član Jugoslavenske akademije *prof. dr Ilija Đuričić* održao je ovaj govor:

Visokocenjeni druže Predsedniče,
Vrlo poštovani Skupe,

Izborom za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti ukazana mi je *velika počast*, za koju Vam duboko zahvaljujem.

Zaista je *vrlo visoka počast* i *veliko odlikovanje* postati član ovako slavne i značajne Ustanove, koja je rasadnik naučne misli i umetničkog stvaralaštva ne samo za Hrvatski narod već i za sve narode Jugoslavije.

Danas, kada nauka ima opštedruštveni značaj i kad naučna dostignuća menjaju iz osnova uslove života, međuljudske i društvene odnose, raditi na nauci je ne samo *veliko zadovoljstvo* već i *velika odgovornost.*

Zato i počast koja mi se danas ukazuje *nerazdvojna je od obaveza koje iz nje proističu. Svestan sam tih obaveza* i uveravam Vas da ću sve svoje snage založiti da doprinesem daljem uspešnom izvršavanju visoke misije naših bratskih akademija.

Nadam se da ću u tome uspeti i tako *opravdati Vaše poverenje.* Sa tom nadom ja Vam još jednom od srca blagodarim.

Neka žive, jačaju i cvetaju naše Akademije nauka i umetnosti.

BIOGRAFIJE NOVOIZABRANIH ČLANOVA AKADEMIJE

MATEJ BOR

Rođen 14. travnja 1913. u Grgaru kod Gorice. Književnik. Za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti van radnog sastava Odjela za suvremenu književnost izabran je 16. VI 1962.

Matej Bor (zapravo Vladimir Pavšić) danas je jedno od najistaknutijih imena suvremene slovenske književnosti, pa prema tome i veoma istaknuto ime u širim, jugoslavenskim okvirima. Bor je završio slavistiku na filozofskom fakultetu u Ljubljani, gdje je već kao student uređivao list »Akademski glas« (1935–1936). Kasnije je bio novinar u Mariboru i suplent u Kočevju, te se još prije Drugoga rata javljao pjesmama u »Ljubljanskom zvonu«, kazališnim i književnim kritikama, zauzimajući se za realizam i socijalnu tematiku u literaturi, a napose u drami. U svojoj ranijoj poeziji Bor je nastavio tradicije slovenske Moderne, usavršivši u pogledu forme i jezičnog bogatstva njen izraz do virtuoznosti. No do punijeg i slobodnijeg zamaha i neposrednosti njegova je lirika došla u NOB-i, pogotovu što je već za okupacije nastupio preokret u njegovu poetskom stvaranju. Već god. 1942. njegova ilegalna zbirka pjesama u litografiranom izdanju »Previharimo viharje« bila je borbeni poklič lirika u nevremenu i poziv na otpor. U NOB-i se Bor bavio i prigodnim sastavljanjem dramskih tekstova za propagandu, koje su s velikim moralnim uspjehom za dnevnu agitacijsku upotrebu prikazivale partizanske glumačke družine. O tome je Filip Kalan napisao vrlo zanimljiv esej »Na partizanskoj straži i o Borovim scenskim pokušajima«. Za vrijeme NOB-e Bor je objavio tri zbirke pjesama i nekoliko prigodnih scenskih djela, umnoženih uglavnom na ciklostilu. Prava književna djelatnost Mateja Bora razvila se u oslobođenoj domovini, i to na raznim područjima. Kao lirik, dramatik, pisac scenarija, prevodilac Shakespearea, dječji pjesnik i, u posljednje vrijeme, kao romanopisac, Bor je na svim tim područjima razvio živu aktivnost, a osobito u lirici, u kojoj poneka ostvarenja (većinom baladesknog karaktera) predstavljaju najviši domet u suvremenoj slovenskoj lirici. Od kasnijih njegovih zbirki pjesama treba naročito istaknuti knjigu »Bršljan nad jazom« (1951), dok su mu drame više pokušaji da scenski obradi aktuelnu tematiku. Bor je »nejednak« pisac, angažirani književnik, koji ponekad za volju aktuelnosti i efikasnosti zanemaruje bitne strane svoga postupka, a naročito u scenskim djelima, kojih je osnovna slabost u njihovoj drama-

turškoj kompoziciji. No pored svega toga Bor je autor ostvarenja trajne umjetničke vrijednosti, izvorni pjesnik, te se s pravom može smatrati najznačajnijim liričarom srednje generacije u suvremenom slovenskom pjesništvu. Pritom ne treba zaboraviti da je Bor produžio golemi rad na prevođenju cjelokupnog Shakespearea, započet odavno nedostižnim prijevodima Otona Župančiča, u kome je dostigao razinu učitelja, te i kao prevodilac zauzeo jedno od prvih mjesta u NR Sloveniji. Borove dječje pjesme ušle su u školske čitanke i nakon »Cicibana« to je najomiljenija dječja poezija. Za svoj roman »Daljave« Bor je nedavno nagrađen republičkom nagradom.

RADOVI MATEJA BORA

Poezija:

»Previharimo viharje«, 1942, izd. Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet (na ciklostilu).
»Previharimo viharje«, 1942, izd. Glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet (štampano džepno izdanje).
»Previharimo viharje«, 1961, Cankarjeva založba, Ljubljana (ponovno izdanje s autorovom uvodnom riječi).
»Pesmi«, 1946, Slovenski knjižni zavod, Ljubljana.
»Bele vode« Vesela pesnitev iz davnih dni, 1950, Slovenski knjižni zavod, Ljubljana.
»Bršljan nad jezom«, 1951, Slovenski knjižni zavod, Ljubljana.
»Slike in pesmi o živalih«, 1952, Mladinska knjiga, Ljubljana.
»Ropotalo in ptice«, 1956, Mladinska knjiga, Ljubljana.
»Sled naših senc«, 1958, Cankarjeva založba, Ljubljana.
»Sračje sodišče«, 1961, Mladinska knjiga, Ljubljana.

Ostala su djela razasuta po raznim slovenskim i jugoslovenskim časopisima i revijama.

Kritika:

»Kritika«, 1961, Cankarjeva založba, Ljubljana (Izabrane kritike i eseji).

Drama: Premijere:

»Raztrganci«, 1944, Slov. nar. gledališče, Črnomelj.
»Težka ura«, 1944, Slov. nar. gledališče, Črnomelj.
»Vrnitev Blažonovih«, 1948, Slov. nar. gledališče, Ljubljana.
»Kolesa teme«, 1953, Slov. nar. gledališče, Ljubljana.
»Vesolje v akvariju««, 1955, Mestno gledališče, Ljubljana.
»Zvezde so večne«, 1959, Slov. nar. gledališče, Ljubljana.
»Pajčolan iz mesečine«, 1960, Mestno gledališče, Ljubljana.

Izdanja u knjigama:

»Raztrganci« in »Težka ura«, 1946, Slovenski knjižni zavod, Lj. (nova verzija).
»Vrnitev Blažonovih« in »Kolesa teme«, 1954, »Naš tisk«, Ljubljana.
»Zvezde so večne«, 1959, Naša sodobnost, Ljubljana.
»Pajčolan iz mesečine«, 1960, Naša sodobnost, Ljubljana.

Proza:

»Daljave«, roman, 1961, Cankarjeva založba, Ljubljana.

Prijevodi: Sa našega jezika:

G. Krklec, »Telegrafske basni I«, 1954, Mladinska knjiga, Ljubljana.
G. Krklec, »Telegrafske basni II«, 1955, Mladinska knjiga, Ljubljana.

Cesarić, »Pesmi«, 1956, Naša sodobnost, Ljubljana.

Sa njemačkog:

Fr. Bodenstedt, »Pesmi Mirze Šafija«, 1953, Slovenski knjižni zavod, Ljubljana.

Sa engleskog:

W. Shakespeare, »Rihard III«, 1953, Slovenska Matica, Ljubljana.
W. Shakespeare, »Henrik IV«, I/II del, 1957, Slovenska Matica, Ljubljana.
W. Shakespeare, »Henrik V«, 1959, Slovenska Matica, Ljubljana.
W. Shakespeare, »Dva gospoda iz Verone«, 1959, Slovenska Matica, Ljubljana.
W. Shakespeare, »Rihard II«, 1960, Slovenska Matica, Ljubljana.
W. Shakespeare, »Milo za drago« (Measure for Measure), Slovenska Matica (u tisku).
Izbor iz japonske poezije, 1962, Naša sodobnost, Ljubljana.
Robert Frost, 1959, Naša sodobnost, Ljubljana.

Prijevodi na strane jezike:

Najviše je pjesama objavljeno u raznim antologijama slovenske i jugoslavenske poezije (engleska, francuska, talijanska, poljska, ruska itd.) i po revijama u zapadnoj i istočnoj Evropi. Najviše je prevođena pjesma »Šel je popotnik skozi atomski vek« (engleska revija Adam, Nos. 278–279, 1959; L'Europa Letteraria N. 11, 1961; Galleria N 5–6, 1961; Studio des Wortes, Berlin; Panorama, 1958 (Rijeka) i u raznim jugoslavenskim revijama).

Neka su dramska djela bila izvođena na jugoslavenskim pozornicama i u inozemstvu.

ILIJA ĐURIČIĆ

Rođen 18. srpnja 1898. g. u Beogradu. Redovni profesor fiziologije na Veterinarskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti van radnog sastava Odjela za medicinske nauke izabran je 16. VI 1962.

Osnovnu školu, gimnaziju i Medicinski fakultet završio je u Beogradu. Nakon završenih medicinskih studija posvetio se fiziološkoj struci te je radio u Fiziološkom institutu Medicinskog fakulteta od 1921. do 1936. god. a zatim sve do danas na Veterinarskom fakultetu Beogradskog univerziteta, gdje je upravnik Fiziološkog instituta i šef katedre za morfologiju i fiziologiju.

Bio je rektor Beogradskog univerziteta (1950–1952 god. i 1954–1956). Redovan je član Srpske akademije nauka i umetnosti, izabran za njenog potpredsjednika 1959. a za predsjednika 1960. god.

Posvetivši se fiziološkoj struci još od mladih dana prof. Đuričić je kao saradnik poznatog fiziologa profesora Richarda Buriana prošao dobru školu, te se u toku godina razvio u prominentnog znanstvenog istraživača. On je razvio intenzivan naučni rad te je dosad objavio, što sam što sa svojim suradnicima, 92 naučna rada, koji su štampani najvećim dijelom u izdanjima Srpske akademije nauka i umetnosti i u stranim stručnim časopisima.

Svojim istraživanjima obuhvatio je velike oblasti svoje struke: fiziologiju mišića i živaca, endokrinologiju, hematologiju, alergiju i fiziologiju rada.

Kod *mišića i živaca* je istraživao njihovu osjetljivost prema anodi indicurane i konstantne struje, odnos između elektrotonusa i depresivnog djelovanja katode, kao i njihove elektrolitične pojave. Osobito su značajna njegova istraživanja o inervaciji jednjaka, o automatskoj kontrakciji njegovog donjeg dijela kao i o gibanju izoliranog ezofagusa kod mačke. Zajedno sa prof. Burijanom objavio je dvije radnje o istraživanju oštećenog skeletnog mišića. Istraživao je zatim radnu sposobnost zamorenog i oštećenog žabljeg srca.

Iz oblasti *endokrinologije* objavio je sam ili sa saradnicima niz radova: o funkciji prednjeg dijela hipofize, o funkciji paratireoidnih žlijezda, uporednu studiju metabolizma kalcija, kalija i fosfora kod pasa kojima su bile izvađene paratireoidne žlijezde. Zatim je publicirao više

radova o načinu djelovanja kortizona, o utjecaju kortizona na ulazak radioaktivnog fosfora (p32) u crvena krvna zrnca in vitro, o utjecaju kortizona na bubrenje želatinskih pločica i na viskoznost krvnog seruma, o utjecaju kortizona na utrošak glukoze u eritrocitima i o antianafilaktičkom djelovanju kortizona.

Iz područja *hematologije* publicirao je sa svojim saradnicima također veći broj radova npr. o funkcionalnoj korelaciji između hematopoetičnih i hematolitičnih organa, slezena i globularna resistencija, upliv dekapsulacije bubrega na sadržaj amonijaka u krvi, eozinofilija i vagotomija, prilog izučavanju hematolitične funkcije jetre, amoniemija kod kroničnog epidemičnog encefalitisa, prilog izučavanju dijagnostičke vrijednosti amoniemije kod raznih hepatopatija, fiziološka podloga kalcijumterapije, prilog izučavanju mjerenja arterijskog pritiska, upliv splenektomije na sadržai frakcija kalcijuma i kalijuma u krvnom serumu psa, ravnoteža kiselina-baza kod astmatičara, prilog izučavanju proteinemije ovaca, prilog poznavanju proteinemije ovaca imuniziranih protiv antraksa, neke osobenosti govede plazme denaturisane formaldehidom, trombocitoza kod fenilhidracinske i posthemoragične anemije, proteinemija ovaca inokulisanih limfom ovčijih boginja, o usporavajućem djelovanju govede plazme denaturirane formolom i toplinom na zgrušavanje, trombocitoza u toku anemije provocirane fenilhidracinom i u toku posthemoragične anemije.

I u oblasti nauke o *alergiji i anafilaksiji* objavio je sa svojim suradnicima veći broj naučnih radova: djelovanje glikoze na anafilaktični šok, dejstvo histamina na žablje srce, glikoza i histaminski šok, glikoza i djelovanje histamina na žablje srce, eozinofilija u anafilaktičnoj i histaminskoj reakciji, prilog proučavanju djelovanja histamina na žablje srce, prilog proučavanju anafilaksije kod žaba, današnje stanje pitanja anafilaksije (1936), još jedan dokaz protiv histaminske teorije anafilaksije, anafilaktična i histaminska kontrakcija izolovanog organa, promjena serumskih bjelančevina u anafilaktičnom i histaminskom šoku kod psa, bijela krvna slika u anafilaktičnom i histaminskom šoku kod psa, promjene bjelančevina krvne plazme u anafilaktičnom i histaminskom šoku, histaminska teorija anafilaksije i alergije, današnji pogledi na anafilaksiju i alergiju (1954), uporedna razmatranja o anafilaktičnim i alergičnim procesima, mogućnost anafilaktičnog senzibiliziranja kroz digestivni trakt, unošenje histamina za vrijeme anafilaktičnog šoka kod psa, lipoproteini i stabilnost serumskih proteina kod psa za vrijeme analifaktične reakcije, krvna slika kod pasa u histaminskom šoku i u anafilaktičnoj reakciji poslije digestivne odnosno poslije klasične senzibilizacije, organi šoka kod zamoraca senzibiliziranih kroz sluzokožu digestivnog trakta, fiksiranje anafilaktične senzibilizacije zamoraca kroz sluzokožu digestivnog trakta, anafilaktična senzibilizacija pasa kroz sluzokožu digestivnog trakta, principi prevencije nutritivnog alergizovanja, senzibilizacija psa kroz sluzokožu probavnog trakta, lipoproteidi i neke reakcije stabilnosti bjelančevinskog sistema seruma u anafilaktičnom šoku pasa poslije enteralne i parenteralne senzibilizacije, anafilak-

tična senzibilizacija zamoraca kroz sluzokožu digestivnog trakta, prilog pitanju desenzibilizacije organizma poslije izazivanja anafilaktične reakcije, fiziološka uloga histamina i njegovo učešće u patofiziološkim procesima.

Također je i u oblasti *fiziologije rada* objavio niz radova: značaj ispitivanja fiziologije i patologije našeg radnog čovjeka, mikrohematurija kod radnika u rudniku i fabrici azbesta, bjelančevine krvnog seruma kod klinički zdravih radnika fabrike traktora i mašina, prilog poznavanju promjena proteinograma kod silikoze i silikotuberkuloze, tjelesni zamor i proizvodnost rada, prilog ispitivanju pažnje, alergija kod industrijskih radnika.

Napisao je osim toga više rasprava o općim principima nastave i organizacije naučnog rada kao i udžbenik za praktične radove u fiziologiji.

O rezultatima svojih naučnih istraživanja referirao je prof. Đuričić na velikom broju internacionalnih kongresa: u Parizu (1929, 1932, 1935, 1958), u Rimu (1932), u Sofiji (1936), u Stockholmu (1953), u Montrealu (1953), u Napulju (1954), u Bruxellesu (1956), u Helsinkiju (1957), u Beču (1958) i u Londonu (1959).

RADOVI ILIJE ĐURIČIĆA

Dejstvo ureta na rezistenciju eritrocita. Med. pregled (1928).

O anodnoj osetljivosti mišića zimskih žaba. I. Osetljivost prema anodi indukovane struje. Analogija Fickovoj praznini kod oštećenih skeletnih mišića. Glas Srp. Kralj. Akademije (1929). (Zajedno sa Pribićević, S.)

O anodnoj osetljivosti mišića zimskih žaba. II. Osetljivost prema anodi konstantne struje. Prilog izučavanju odnosa između elektrotonusa i depresivnog dejstva katode. Glas Srp. Kralj. Akademije (1929).

O anodnoj osetljivosti mišića zimskih žaba. III Stadijumi postepene promene stanja zimskih žaba s obzirom na elektrolitične pojave njihovih mišića. Glas Srp. Kralj. Akademije (1929).

Dejstvo konstantne struje na skeletne mišiće zimskih, proletnjih i letnjih žaba. Glas Srp. Kralj. Akademije (1929).

Pojav »praznine« kod živaca zimskih žaba (1929).

Glucose et normo-resistance globulaire. C. r. Soc. Biol. (1929), Paris.

Glucose et normo-hemolysine. C. r. Soc. Biol. (1929). Paris.

Fiziološki praktikum (udžbenik za praktične radove iz Fiziologije) (1930) 270.

La rate et la resistance globulaire. C. r. Soc. Biol. (1931), Paris. (Zajedno sa Kosanović B.)

Prilog ispitivanju pažnje. Određivanje »vremenskog pomeranja« kod bolesnika sa psihozama i organskim moždanim oboljenjima. Glas Srp. Kralj. Akademije (1931). (Zajedno sa Stanojević, L.)

L'anaphylaxie et la teneur du sang en amoniaque. C. r. Soc. Biol. (1932), Paris.

Influence de la decapsulation renale sur le taux de l'amoniaque sanguine. C. r. Soc. Biol. (1932), 121. (Zajedno sa Živanović, Đ.)

Le contraction automatique de l'extremité inférieure de l'éosophage du chat. C. r. Soc. Biol. (1932). 6. (Zajedno sa Đorđević, B.)

A propos de l'innervation de l'extremité inferieure de l'eosophage. C. r. Soc. Biol. (1932). 6. (Zajedno sa Đorđević, B.)

O pokretima izolovanog jednjaka kod mačke. Glas Srp. Kralj. Akademije (1932), 71. (Zajedno sa Đorđević, B.)

O funkcionalnoj korelaciji između hematopoetičnih i hematolitičnih organa. Srp. arhiv za celokupno lekarstvo (1932), 5 i 6. (Zajedno sa Nešković, M. i Kosanović, B.)

Untersuchungen am geschädigten Skeletmuskel. I. Dekrementielle und dekrementlose Abschwächung der Reizbeantwortung. Congresso internationale di fiziologia, Roma 1932. Sunti della communicazioni scientifiche. (Zajedno sa Burijan, R.)

Untersuchungen am geschädigten Skeletmuskel. II. Experimentelle Isolierung eines Teiles der Reizbeantwortung. Congresso internazionale di fiziologia, Roma, 1932. Sunti della communicazioni scientifiche. (Zajedno sa Burijan, R.)

Dejstvo glikoze na anafilaktički šok. Zbornik radova posvećen Živojinu Đorđeviću povodom njegove šesdesetogodišnjice (1933).

Dejstvo histamina na žablje srce. Glas Srp. Kralj. Akademije (1934), 79.

Glucose et choc histaminique. C. r. Soc. Biol. (1933), 20.

Glukoza i dejstvo histamina na žablje srce. Srp. arhiv za celokupno lekarstvo (1934), 10.

Prilog izučavanju funkcije paratireoidnih žlezda. – I. Kongres Jug. hirurg. društva (1934). (Zajedno sa Kosanović, B.)

Eozinofilija i vagotomija. Med. pregled (1934). (Zajedno sa Spužić, V.)

Eozinofilija u anafilaktičnoj i histaminskoj reakciji. Med. pregled (1934). (Zajedno sa Spužić, V.)

Sur la Determination de la pression arterielle moyenne dynamique par la méthode oscilographique sur l'artere du chien et in situ. C. r. Soc. Biol. (1935). (Zajedno sa Milovanović, Ž.)

Prilog izučavanju hematolitične funkcije jetre. – Srp. arhiv za celokupno lekarstvo (1935). (Zajedno sa Nešković, M., Kosanović, B.)

Prilog izučavanju dejstva graničnih zrakova. Glas Srp. kralj. akademije (1935). (Zajedno sa Marković, A.)

Amoniemija kod Encephalitis epidemica chronica. Spomenica Richardu Burijanu. Srp. arhiv za celokupno lekarstvo (1936). (Zajedno sa Stanojević, L.)

Prilog izučavanju dijagnostičke vrednosti amoniemije kod raznih hepatopatija. Spomenica Richardu Burijanu (1936). (Zajedno sa Berović, R.)

Prilog proučavanju dejstva histamina na žablje srce. Spomenica Richardu Burijanu (1936) (Zajedno sa Milovanović, Ž.)

Prilog izučavanju anafilaksije kod žaba. Spomenica Richardu Burijanu (1936).

Prilog izučavanju funkcije prednjeg dela hipofize. Sveslovenski lekarski kongres (1936). (Zajedno sa Berović, R., Kosanović, B.)

Fiziološka podloga Calcium-terapije. Sveslovenski lekarski kongres (1936), Sofija.

Današnje stanje pitanja anafilaksije. Sveslovenski lekarski kongres (1936), Sofija.

Prilog izučavanju merenja arterijskog pritiska. Glas SAN (1936). (Zajedno sa Milovanović, Ž.)

Influence de la splénectomie sur le taux des fractions du calcium et du potassium dans le sérum du sang des chiens. Acta pathologica (1939). (Zajedno sa Berović, R.)

Etude comparative du métabolisme du calcium, du potassium et du phosphore chez chiens parathyreoidectomies. Acta pathologica (1939). (Zajedno sa Berović, R.)

Retentissement d'une compression arterielle mettant obstacle au cours du sang sur la pression intraarterielle maxima, moyenne dynamique et minima locale et générale chez les chiens. Bulletin de l'Academie serbe 1939. (Zajedno sa Milovanović Ž.)

L'equilibre acide-base chez les asthmatiques. Acta pathologica (1939). (Zajedno sa Spužić, V.)

Noch ein Beweis gegen die Histamintheorie der Anaphylaxie. Acta pathologica (1940). (Zajedno sa Sabovljev, A.)

Radna sposobnost miokarda zamorenog ili oštećenog izolovanog žabljeg srca. Glas SAN, CXCVII, Odelenje medicinskih nauka (1950), 2, 85. (Zajedno sa Kostić, D., Savić, V., Jovanović, M.)

Anafilaktična i histaminska kontrakcija izolovanog organa. Acta veterinaria (1951), I, 1, 1. (Zajedno sa Jovanović, M., Savić, V.)

Die Serumeiweisskörperänderung im anaphylaktischen und histaminischen Schock beim Hunde. XV Veter. kongres, Stockholm (1953), T. I, 660. (Zajedno sa Nikolić, B.)

Allergie chez les ouvriers dans l'industrie. Arh. za hig. rada (1953), 4, 325.
Bela krvna slika u anafilaktičnom i histaminskom šoku kod pasa. Glas SAN (1953), CCIX, 6. (Zajedno sa Nikolić, B., Gavrilović, Ž.)
Promene belančevina krvne plazme u anafilaktičnom i histaminskom šoku, Glas SAN (1953), CCIX, 6. 13. (Zajedno sa Nikolić B.)
Prilog izučavanju načina dejstva kortizona. Glas SAN (1953), CCIX, 7, 185. (Zajedno sa Berović, R., Savić, V., Pujević, S.)
Uticaj kortizona na ulazak radioaktivnog fosfora (p^{32}) u crvena krvna zrnca in vitro. Glas SAN (1953), CCIX, 7, 227. (Zajedno sa Jovanović, M., Vučo, J., Kentera, D.)
Uticaj kortizona na bubrenje želantinskih pločica i na viskoznost krvnog seruma. Glas SAN (1953), CCIX, 7, 233. (Zajedno sa Milić, M., Malović, M.)
Histaminska teorija anafilaksije i alergije. Intern. nedelja (1953), 233.
Zur Wirkungsweise des Cortisons. XIX International Physiological Congress, Montreal (1953). (Zajedno sa Berović, R., Savić, V., Pujević, S.)
Današnji pogledi na anafilaksiju i alergiju. Medicinski pregled (1954), 3.
Prilog izučavanja proteinemije ovaca. Acta veterinaria (1954), IV, 4, 3. (Zajedno sa Radojčević, M., Sokolić, A., Pavlović, D., Đorđević, D., Stošić, N.)
Prilog poznavanju proteinemije ovaca imunizovanih protiv antraksa. Acta veterinaria (1954), IV, 4, 13. (Zajedno sa Sokolić, A., Radojčević, M., Pavlović, D., Đorđević, D., Stošić, N.)
Neke osobenosti govede plazme denaturisane formaldehidom i kuvanjem. Acta veterinaria (1954), IV, 2, 3. (Zajedno sa Nikolić, B.)
Značaj ispitivanja fiziologije i patologije našeg radnog čovjeka. Zbornik radova Inst. za med. istraživanja SAN (1954), str. 1.
Mikrohematurija kod radnika u rudniku i fabrici azbesta. Zbornik radova Inst. za med. istraživanja SAN (1954), 2, 101. (Zajedno sa Savić, V.)
Belančevine krvnog seruma kod klinički zdravih radnika fabrike traktora i mašina. Zbornik radova Inst. za med. istraž. SAN (1954), 2, 141. (Zajedno sa Nikolić, B., Nikolić, V., Pavlović, V.)
Contribution à l'étude de la valeur diagnostique des corpuscules de Heinz. XI Congresso internazionale di medicina del lavoro, Napoli (1954), II. (Zajedno sa Savić, V., Berović, R., Pujević, S.)
Značaj Heinz-ovih telešaca za određivanje stupnja hemolitičnog dejstva fenilhidracina. Glas SAN (1955), CCXI, 9, 117. (Zajedno sa Savić, V., Berović, R., Pujević, S.)
Trombocitoza kod fenilhidracinske i posthemoragične anemije. Glas SAN (1955), CCXV, 9, 127. (Zajedno sa Savić, V., Berović, R., Pujević, S.)
Proteinemija ovaca inokulisanih limfom ovčijih boginja. Acta veter. belgradensis (1955), V, 4, 3–13. (Zajedno sa Radojčević, M., Sokolić, A., Pavlović, D., Đorđević, D.)
Die gerinnungshemmende Wirkung der mit Formol und Hitze denaturierten Rindplasma. XXe Congres international de Physiologie, Brisel, (1956), 247. (Zajedno sa Nikolić, B.)
Prilog poznavanju promena proteinograma kod silikoze i silikotuberkuloze. Zbornik radova II Kongresa lekara NRS u Niškoj Banji (1955), 200. (Zajedno sa Nikolić B., Pavlović, V., Nikolić, V., Jovanović, D.)
Consideration paralleles sur les processus anaphylactiques et allergiques. Symposium sur l'allergie, Beograd (1957).
Antigena svojstva belančevina hidrolizovanih sumpornom kiselinom. Acta veter. belgradensis (1957), VII, 3, 75. (Zajedno sa Jovanović, M., Šibalić, S., Savić, V., Savić, Vl., Đuriđević, Đ.)
Antigena svojstva proizvoda encimske proteolize. Acta veter. belgradensis (1957), VII, 3, 78. (Zajedno sa Savić, V., Jovanović, M., Šibalić, S., Jovanović, D., Popović, A.)
Mogućnost anafilaktičnog senzibilizovanja kroz digestivni trakt. Acta veter. belgradensis (1957), VII, 3, 81. (Zajedno sa Jovanović, M., Popović, A., Jovanović, D., Gavrilović, Ž.)
Microhématurie chez les ouvriers employés dans la mine et l'usine d'asbeste. XII Kongres za medicinu rada (1957), Helsinki, Zbornik, V, III, 324. (Zajedno sa Savić, S.)

Trombocytose au cours de l'anémie provoqué par la phénylhydrazine et au cours de l'anémie posthemoragique. XX Congrès international de physiologie, Bruxelles (1956). (Zajedno sa Berović, R., Savić, V., Pujević, S.)
Proteinemija ovaca inokulisanih avianiziranom vakcinom protiv besnila. Acta veter. belgradensis (1957), VII, 1, 19. (Zajedno sa Pavlović, D., Đorđević, D., Sokolić, A., Radojčević, M.)
Prilog poznavanju dejstva kortizona. Uticaj kortizona na utrošak glukoze u eritrocitima. Glas SAN CCXXV (1957), 12, 137. (Zajedno sa Berović, R., Savić, V.)
L'activité scientifique a l'université, »Univerzitet danas«, 1958.
Telesni zamor i proizvodnost rada. Zbornik radova II Kongresa lekara NRS, Niška Banja (1955), 99. (Zajedno sa Savić, V., Vučo, J., Slavković, V., Kantara, D.)
Contribution à l'étude de l'action antianaphylactique de la cortisone. IV. Evropski kongres za alergiju, London, (1959), Acta allergologica scandinavica (1959). (Zajedno sa Savić, V.)
L'apport de l'histamine dans le choc anapyhlactique chez les chiens. Acta medica Iougoslavica (1959), XIII, 3, 399. (Zajedno sa Savić, V., Savić, Vl., Spužić, L.)
Les lipoprotéines et la stabilité des proteines seriques des chiens au cours de la reaction anaphylactique. – Acta medica Iugoslavica (1959), XIII, 4. (Zajedno sa Nikolić, V., Pavlović, O.)
Actualité des recherches scientifiques et les principes de l'organisation du travail scientifique dans le domaine des sciences biologiques. »Univerzitet danas«, 1959.
Krvna slika kod pasa u histaminskom šoku i u anafilaktičnoj reakciji posle digestivne odnosno posle klasične senzibilizacije – Acta veter. (1958), VIII, 4, 63. (Zajedno sa Savić, Vl., Sav[illegible]., Gavrilović, Ž.)
Organi šoka kod zamoraca senzibilisanih kroz sluzokožu digestivnog trakta. Prikazano na III sastanku jugoslavenskih fiziologa u Skopju. (1958). Acta veter. (1958), VIII, 4, 3. (Zajedno sa Popović, A., Jovanović, D., Jovanović, M.)
Fiksiranje anafilaktične senzibilizacije zamoraca kroz sluzokožu digestivnog trakta. Prikazano na III sastanku jugoslavenskih fiziologa u Skopju. (1958). Acta veter. (1958), VIII, 4, 27. (Zajedno sa Jovanović, D., Popović, A., Jovanović, M.)
Anafilaktična senzibilizacija pasa kroz sluzokožu digestivnog trakta. Glas SAN, CXXXVIII, 4, 141, (1959). (Zajedno sa Savić, V., Jovanović, M. i dr.)
Principi prevencije nutritivnog alergizovanja. Prikazano na III sastanku stručnjaka za higijenu rada (1958), »Predavanja« str. 38, Zagreb. (Zajedno sa Savić, V.)
La sensibilisation du chien à travers la muqueuse de la voie digestive. IIIeme Congrès international d'allergologique, Paris (1958). (Zajedno sa Savić, V., Gavrilović, Ž., Jovanović, M., Savić, Vl.)
Lipoproteidi i neke reakcije stabilnosti belančevinskog sistema seruma u anafilaktičnom šoku pasa posle enteralne i parenteralne senzibilizacije. IV Međunarodni kongres za biohemiju, Beč (1958), Section 16/9. (Zajedno sa Nikolić, V., Nikolić, B.)
Anafilaktična senzibilizacija zamoraca kroz sluzokožu digestivnog trakta. Glas SAN (1959), CCXXXVIII, 14, 133. (Zajedno sa Savić, V., Jovanović, M., Popović, A., Jovanović, D.)
Prilog pitanju desenzibilizacije organizma posle izazivanja anafilaktične reakcije. Saopštenje na III sastanku jugosl. fiziologa u Skopju. Glas SAN (1959), CCXXXVIII, 14, 133. (Zajedno sa Jovanović, M., Savić, V., Jovanović, D., Popović, A.)
La sensibilisation anaphylactique à travers la muqueuse de la voie digestive. – Bulletin T. XXVII de l'Académie serbe des Sciences et des Arts (1961), Classe des Sciences médicales, 5, 33. (Zajedno sa Savić, V., Savić, Vl., Jovanović, M., Gavrilović, Ž.)
Problemi nastavnih planova naših veterinarskih fakulteta. Veterinarski glasnik (1958), 12, 9, 665–675. (Zajedno sa Gligorijević, J., Bratanović, U.)
Fiziološka uloga histamina i njegovo učešće u patofiziološkim procesima. SANU, Glas odeljenja med. nauka, 1961.

ŽIVKO JELIČIĆ

Rođen 7. lipnja 1920. u Splitu. Književnik. Za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti van radnog sastava Odjela za suvremenu književnost izabran je 16. VI 1962.

Književnim radom se bavi od 1943. Do sada je objavio tri zbirke pjesama (»Bijeli kum« 1945, »Koliba u inju« 1950, »Knjiga pjesama« 1952.), romansiranu biografiju Marina Držića pod naslovom »Marin Držić pjesnik dubrovačke sirotinje«, 1950, monografiju »Marin Držić Vidra«, 1958, »Marin Držić – izbor tekstova«, 1959, knjigu eseja o suvremenoj našoj prozi »Lica i autori«, 1953, knjigu proze »Kap stida«, 1957, te roman »Mlaka koža«, 1960.

Osim toga surađuje svojim literarnim, esejističkim i polemičkim rukopisima u mnogim našim revijama.

Urednik je revije »Mogućnosti«, koja, zahvaljujući njegovoj živosti i umješnosti, izlazi redovito u Splitu od 1954. godine dalje.

Kao što se vidi, književna djelatnost Živka Jeličića odvija se na više planova literarnog područja:

1. U tri zbirke svojih pjesama ovaj se autor otkriva talentiranim poetom one tragične i herojske epohe, koja je nastala na ovom našem terenu u toku Drugog svjetskog rata. Svojim specifičnim slikama u slobodnom ritmu Jeličić otkriva novi vid toga zbivanja.

2. Kao povjesničar i istraživalac naše književne prošlosti oživio je lik M. Držića u ambijentu tadanje dubrovačke sredine i približio ga našem vremenu uživljujući se u epohu renesansnog života na našoj obali. Živ, dramatičan, pokazujući uvijek naročit senzibilitet za pučke životne manifestacije. Obe monografije o M. Držiću pokazuju stoga i specifične literarne kvalitete.

3. U knjizi eseja »Lica i karakteri« Jeličić se otkrio kao kritičar, koji osvjetljuje djela suvremene naše literature naročito preciznim psihološkim osvjetljenjem, posvećujući osobitu pažnju ispitivanju karaktera. Može se zaista reći, da je u tom pogledu dao novih i vrijednih opažanja, koja ni jedan ozbiljan povjesničar naše književnosti neće moći mimoići.

4. Ali najozbiljniji doprinos našoj književnosti dao je Jeličić svojim proznim literarnim djelima »Kap stida« i »Mlaka koža«. U »Kapi stida« otkrio nam se ovaj autor kao pjesnik čakavskog našeg puka i to ne u dekorativnom smislu – kako se često iskorištavao i iskorišćuje taj naš izraz

– već u zaista punom smislu te riječi. Ali u najvećoj prozi (»Staklenko«) ove knjige otkrio se on i kao moderan pisac, koji ima živ sluh za one tragične i tragikomične situacije u kojima se nalazi psiha suvremena čovjeka.

U svom najnovijem romanu »Mlaka koža« dao je Split za vrijeme okupacije. Velika panorama zbivanja oko smrti četničkog Vojvode. Naročitim literarnim zahvatom tu su rasvijetljena mnoga lica, koja su u izuzetnoj situaciji toga vremena pokazala svoja tragikomična lica što žive na tragičnoj prevari drugih, da bi konačno i najtragičnije prevarili i sami sebe.

Rečenica Živka Jeličića je živa i obiluje poetskim slikama i poređenjima, zahvata uvjerljivo psihološku nijansu u karakterizaciji lika. Ona je temperamentna, pa stoga i polemična. Sve su to kvalitete, koje Jeličića čine jednim od najživljih duhova srednje generacije naših pisaca.

RADOVI ŽIVKA JELIČIĆA

»Bijeli kum«, Split, 1945 godine (zbirka poezije)
»Koliba u inju«, Zagreb, 1950 godine, »Zora« (poema)
Marin Držić pjesnik dubrovačke sirotinje, esej, Zagreb, 1950, izdanje »Novo pokoljenje«
»Knjiga pjesama«, Zagreb, 1952 godine, »Mladost«
»Lica i autori«, eseji o suvremenoj prozi, Zagreb, 1953 godine, »Kultura« (nagrađeno nagradom DKH-e za 1953 g.)
»Kap stida«, knjiga proza, Zagreb, 1957 godine, »Mladost«
»Marin Držić Vidra«, monografija, izdanje ćirilicom, »Nolit«, Beograd 1958 g., izdanje latinicom: »Naprijed«, Zagreb, 1961 godine
»Marin Držić« (izbor teksta i komentari) Svjetlost, Sarajevo, do sada tri izdanja (1959, 1960 i 1961. g.)
»Mlaka koža«, roman, Zagreb, 1960 godine, »Mladost«

Književni tekstovi spomenutih knjiga djelomično su bili objavljeni u nizu naših književnih časopisa i publikacija (Republika, Kolo, Krugovi, Književne novine, Izraz, Mogućnosti, Almanasi Saveza književnika Jugoslavije).

Popis radova koje je posljednjih godina Živko Jeličić objavio u časopisima a koji nisu obuhvaćeni u knjigama:

»Svirala pod kacigom«, esej o prozi Vojina Jelića, Mogućnosti 1954 godine
»Ostakljena poezija«, esej o poeziji Ante Cettinea, Mogućnosti 1955 godine
»Bihorci«, napis o knjizi Ćamila Sijarića, Mogućnosti, 1956 god.
»Betonirani svici«, esej o prozi Oskara Davića (Beton i svici), Mogućnosti 1956 godine
»Na marginama čakavskog stiha Drage Ivaniševića«, Mogućnosti 1960 godine
»Na tragu ljudskoga«, esej o prozi Nikole Disopre, Mogućnosti 1961 godine
»Ipak se nešto dogodilo«, varijacije na temu književne klime beogradskog plenuma Saveza književnika Jugoslavije 1954 godine, Mogućnosti 1954 godine
»Neosistematika Bore Pavlovića«, polemički napis na temu pregleda hrvatske suvremene lirike, Mogućnosti 1954 godine
»Provincijska interpelacija«, polemički napis na temu Književnih novina IV serije, Mogućnosti 1955 godine
»Vodič po arhipelagu poslijeratne hrvatske poezije«, polemički napis na temu pregleda hrvatske lirike, Mogućnosti 1956 godine
»Suvremena hrvatska proza«, koreferat na kongresu književnika Jugoslavije, Ohrid, 1955 god. objavljen u Republici 1955 godine.

Uz ove radove Jeličić je objavio još niz kritičkih tekstova u našoj dnevnoj štampi.

BLAŽE KONESKI

Rođen 19. prosinca 1921. u selu Nebregovu kod Prilepa. Filolog, književnik i književni historičar. Za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti van radnog sastava Odjela za suvremenu književnost izabran je 16. VI 1962.

Osnovnu je školu polazio u Prilepu, gimnaziju u Prilepu i Bitolju. Slavističke nauke studirao u Beogradu i u Sofiji. Još prije rata sudjelovao je u omladinskom naprednom pokretu. Bio je član SKOJ-a. Godine 1944. stupio je u NOV. Sad je radovni profesor na Filozofskom fakultetu u Skopju.

Intenzivnim naučnim i književnim radom Koneski se počeo baviti tek poslije Oslobođenia. Tu je njegova djelatnost bogata po raznolikosti i zanimanjima, značajna po ostvarenjima i društvenoj i nacionalnoj ulozi. Treba prije svega istaknuti da je Blaže Koneski jedna od najistaknutijih ličnosti razbuđenoga naučnog i umjetničkog života u socijalističkoj Makedoniji. Koneski je tvorac makedonskog pravopisa (*Makedonski pravopis*, Skopje, 1950), nadalje on je pisac velike gramatike makedonskog jezika (*Gramatika na makedonskiot literaturen jazik* I–II, Skopje, 1956–1959) i glavni urednik rječnika makedonskog jezika (*Rečnik na makedonskiot jazik*, I, A–N, Skopje, 1961). Među najvažnija naučna djela Koneskoga treba ubrojiti i ova: *Makedonskite učebnici od 19 vek*, Skopje, 1949, drugo izdanje: *Kon makedonskata prerodba – Makedonskite učebnici od 19 vek*, Skopie 1959, *Makedonskata literatura vo 19 vek*, Skopje 1950, *Za makedonskiot literaturen jazik*, Skopje 1952, kritičko izdanje Jevanđelja popa Jovana (*Evangelieto na pop Jovana*), nadalje *Kiril Pejčinovik: Slovo za praznicite*, Skopje 1956.

Zanimljivi su i vrijedni manji radovi Blaža Koneskog, od kojih treba spomenuti bar ove: *Problemi na makedonskata literatura*, u časopisu »Nov den«, 1/45, Skopje; *Za Racinovata rabota »Bogomilite«*, »Nov den«, 4/48; *Kako rabotal Racin nad »Belite mugri«*, »Nov den«, 4–5/47; *Zabeleški vo vrska so pesnite na K. Miladinov* u časopisu »Makedonski jazik« III, 1–2, Skopje 1952; *Za nekoi stilski sintezi vo razvitokot na makedonskiot literaturen jazik*, »Literaturen zbor«, V/1, Skopje 1958, i dr.

No rad Blaža Koneskog ne razvija se samo na području nauke. Koneski je jedno od najvrednijih, posve osobenih imena mlade makedonske književnosti. Objavio je dosad zbirku pripovijedaka *Lozje*, Skopje 1955, i ove knjige pjesama: poemu *Mostot*, Skopje 1947; *Zemjata i ljubovta*, Skopje 1948; *Pesni*, 1953; *Vezilka*, I izdanje 1955, II izdanje 1961. Zbirka »*Lozje*« je nagrađena nagradom Društva književnika Makedonije, dok je *Vezilka* dobila saveznu nagradu za književnost.

Koneski je i značajan prevodilac na makedonski. Prevodio je Puškina, Ljermontova, Goethea i Heinea. Za prijevod Njegoševa *Gorskog vijenca*, koji je ocijenjen kao najbolji prijevod u makedonskoj književnosti uopće, Koneski je 1947 dobio republičku i saveznu nagradu.

Već sam pregled, iako nepotpun, radova Blaža Koneskoga pokazuje izvanredno smišljenu i jasno usmjerenu aktivnost. Iznenađuje množina njegovih interesa i vrijednost rezultata. Na području filološke nauke u širem i užem smislu, Koneski je dao takve radove koji čine temelj makedonske lingvistike. U času kad je trebalo djelo oslobođenja makedonskog naroda dovršiti i fiksiranjem književnog jezika, Koneski se prihvatio delikatnog, pionirskog posla i riješio ga s osobitim taktom i smislom za praksu i za tradiciju. U isto vrijeme, zahvatajući u književnost i kao njen historičar i kao aktivan stvaralac, Koneski je dokazao sretan spoj erudicije i aktivnog stvaralaštva, pri čemu filolog nije nikad ugušio iskreno pjesničko nadahnuće. Topli stihovi Blaža Koneskog predstavljaju stvarnu vrijednost ne samo makedonske nego i zajedničke jugoslavenske književnosti.

RICHARD MEISTER

Rođen 2. veljače 1881. u Znajmu u Moravskoj. Univerzitetski profesor klasične filologije i pedagogije u m. Za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, van radnog sastava odjela, izabran je 16. VI 1962.

Filozofski fakultet svršio je u Beču. Zatim radi u Münchenu kao asistent na Thesaurus linguae Latinae, postaje profesor klasične filologije i pedagogije na univerzitetima u Grazu i Beču, gdje je bio dekan i rektor. Sada je predsjednik Österreichische Akademie der Wissenschaften u Beču. Počasni je doktor Sveučilišta u Ateni.

Veoma su brojne njegove naučne i stručne publikacije, nekoliko stotina brojeva, među kojima ističemo ove:

1. Članci (129) u Thesaurus linguae Latinae, III–IV, od calige do consolor;
2. Prolegomena zu einer Grammatik der Septuaginta;
3. Die Bildungswerte der Antike und der Einheitsschulgedanke;
4. Zur didaktischen Behandlung von Ciceros philosophischen Schriften;
5. Bedeutung und Umfang des lateinischen Schriftums im Mittelalter;
6. Humanismus und Kanonproblem;
7. Thema und Ergebnisse des Platonischen Laches:
8. Zur Rekonstruktion und Textgestaltung von Ciceros De re publica;
9. Beiträge zur Theorie der Erziehung;
10. Geschichte der Akademie der Wissenschaften in Wien (1847–1947).

Osim toga objavio je mnogo rasprava u raznim naučnim časopisima i na drugim svjetskim jezicima.

Popis svih radova Richarda Meistera odštampan je u izdanju: Bibliographie Richard Meister 1906–1951, Universität Wien. Wien 1951. i L. Krestan, Bibliographie Richard Meister 1951–1960, Wien 1960.

Richard Meister aktivan je u suradnji između Austrijske akademije znanosti u Beču i naše Akademije.

VELJKO PETROVIĆ

Rođen 5. veljače 1884. u Somboru. Književnik. Za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti van radnog sastava Odjela za suvremenu književnost izabran je 16. VI 1962.

Osnovnu i srednju školu polazi u Somboru, pravo, kao pitomac Save Tekelije, studira u Pešti. Tada (1903) počinje objavljivati redovno svoje književne i publicističke radove, da već 1906. postane član redakcije zagrebačkog »Srbobrana«. Sudjelujući u akcijama Hrvatsko-srpske koalicije biva proganjan, a poslije svoga odlaska u Beograd (1911) i in contumatiam osuđivan. Dobrovoljac u srpskoj vojsci u Prvom svjetskom ratu, 1915. u uredništvu Jugoslavenskog odbora u Nišu (»Savremena pitanja«), kasnije u Ženevi u uredništvu »Biltena«, a od kraja 1917. član Jugoslavenskog odbora. Između dva rata obavljao razne dužnosti u sklopu Ministarstva prosvete, a od godine 1938. bio direktor programa Radio-Beograda. Ne objavljujući ni retka za vrijeme okupacije, zatvaran, proganjan, on ponovo po Oslobođenju zemlje ulazi aktivno u javni život i kao književnik i kao kulturni radnik: od godine 1944. organizira i vodi »Narodni muzej« u Beogradu, objavljuje niz novih radova iz širokog područja svoga živog književnog interesa.

Veljko Petrović redovni je član Srpske akademije nauka i umetnosti.

Motivirati izbor Veljka Petrovića, zapravo je formalnost. Njegovo književno djelo poznato je već pedeset i više godina, on i danas djeluje kao pisac, kao likovni kritičar i organizator likovnog života podjednako ustrajno i živo.

Veljko Petrović je beletrist koji polazi od verizma, od naturalizma, obrađujući motive satkane od najsvakodnevnijih elemenata svakodnevnog života, kakav se odvija u provincijalnim malim podunavskim gradovima, gdje se u eri takozvanog građanskog prosperiteta, na prijelazu stoljeća, živjelo bezbrižno, da, upravo idilično – naivno, u predvečerje katastrofalnih oluja, koje su se javljaje na sve mračnijem nebu historije kao kobne prijetnje.

Po svom vlastitom životu, Veljko Petrović se otkinuo od svoga zavičaja, privučen magnetom »Avale plave«, i prešao u Srbiju i tako postao, kao član predratne jugoslavenstvujušće omladine, iredentist, sanjar, koji

je doživio puno ostvarenje svojih rodoljubivih ideala, pjesničkih motiva iz prve faze svoje patriotske inspiracije. Živeći decenijima u Beogradu, Veljko Petrović inspirirao se trajno vizijom svog rodnog kraja, i u bogatom rasponu od gotovo stotinjak novelističkih motiva, on je trajno zabavljen slikanjem svoga zavičaja, sujeta iz svog davnog vojvođanskog djetinjstva, u okviru građanskog ambijenta koji će nestati sa društvene pozornice poslije sloma Austro-Madžarske.

Istančanom osjetljivošću za detalje koji su mu prvenstveno dragi kao piscu, Veljke Petrović upravo ovim, na prvi pogled neznatnim detaljima postizava svoje najintimnije efekte, sa izvanrednim poznavanjem sredine koju osjeća po predima, po odgoju, po svojim individualnim sklonostima i po tradiciji takoreći napamet, obrađujući jalovost ljudskih napora i iluzija s blagom ironijom, više sklon sentimentalnoj idili nego sarkazmu. Kao novelist širokog repertoara, Veljko Petrović dao je galeriju likova, nadahnuvši na svojoj poetskoj sceni toplim intenzitetom množinu figura iz jedne davnine, koja se danas, iz retrospektive od pet do šest decenija pričinja možda kao da je historijski nestala, ali po snazi njegovog pjesničkog izraza ona u tekstovima Veljka Petrovića još uvijek živi podjednako intenzivno, a nema mjesta pretpostavci te bi se baš zbog svojih književnih kvaliteta mogla izgubiti kao svjedočanstvo baš zato, jer je izgovorena sugestivnom tehnikom vještoga pripovjedača.

Ne znam, da li je netko u našoj književnosti od Veljka Petrovića opisao bolje i stvarnije tragično besmislen očaj iskorjenjene seljačke djece, izopačene po tuđim, varmedžijskim talmigospodskim krovovima jednoga gentry-svijeta, koji je već u vrijeme njegova débuta ležao na samrti. Svi slični motivi hrvatske beletristike (Tito Dorčić, Pavao Šegota ili Melita) blijedi su pokušaji spram njegovih dramatiziranih motiva, od kojih je Bunja jedan od najtragičnijih.

Primjera radi zaustavili bismo se na trenutak na jednoj od njegovih, ne zna se zašto, zaboravljenih novela, na jednom motivu koji nosi skroman naslov anonimne provincijalne kronike »Događaji u Sremskim Karlovcima, godine 1889«. Kao da je riječ o pastelu iz davnih dana, ovaj motiv Veljka Petrovića nosi u sebi čitav sakriveni šarm jednog mrtvog vremena, kada su Sremski Karlovci, pod »milim Stražilovom«, u našem nacionalnoromantičnom svijetu igrali ulogu jedne od naših Atena. Sva vreva đačkih bezazlenih dana, u sjeni karlovačke patrijaršije i njenih baroknih zvonika, usred bezbrižne đačke radosti sa lirskim, čehovskim bolom nesretne, tuberkulozne ljubavne dječačke kantilene, klasični razgovori kod bogatih arhimandritskih trpeza sa rasvjetom i sa čitavom atmosferom paysagea i davno nestalog ambijenta, sačuvana je u prozi Veljka Petrovića kao u staromodnoj baršunastoj kutiji, u kakvima su gospođice onog davnog doba čuvale svoja sentimentalna pisma, svoje plesne redove i svoje uvelo cvijeće kao uspomene na davne balove.

Pišući više od pedeset godina kao virtuoz u širokom dijapazonu planski razrađenog vlastitog genrea, Veljko Petrović je iscizelirao svoju vještinu do zamjerne visine, i koliko god svako vrijeme stvara i određuje

svoju vlastitu modu i svoje vlastite pomodne estetske kriterije, on je ostao sa svojim najboljim stvarima živ i sugestivan, kao pisac koji zaslužuje puno priznanje.

RADOVI VELJKA PETROVIĆA

Stihovi

1. Rodoljubive pesme, Beograd 1912. (Prvo izdanje, drugo izdanje Novi Sad 1952. Matica srpska).
2. Na pragu, knjiga stihova 1904–1912. Napredak (Zemun, Beograd, Pančevo), 1913.
3. Stihovi, Srpska književna zadruga, Beograd 1951.
4. Nevidljiv izvor, izdanje Matice srpske (»Savremenici«), 1956.
5. U štampi: Stihovi (1951. do danas) i Dečji stihovi.

Pripovetke:

1. Bunja i drugi u Ravangradu, 1921, Pančevo.
2. Varljivo proleće, Pančevo, 1921.
3. Pomerene savesti, Beograd, 1922.
4. Tri pripovetke, Beograd, 1922.
5. Iskušenje, Novi Sad, 1926.
6. Pripovetke SKZ, XXVIII, knj. 185, Beograd, 1926.
7. Pripovetke SKZ, XXXVII, knj. 247, Beograd, 1935.
8. Izdanci iz opaljenog grma, Beograd, 1932.
9. Sabrana dela, knj. I., Biblioteka savremeni jugoslavenski pisci.
10. Sabrana dela, knj. II., Biblioteka savremeni jugoslavenski pisci.
11. Sabrana dela, knj. III., Biblioteka savremeni jugoslavenski pisci.
12. Sabrana dela, knj. IV., Biblioteka savremeni jugoslavenski pisci.

Izdanja posle rata. Novele:

1. Prepelica u ruci i druge slične pripovetke, izdanje Matice srpske, Novi Sad, 1948. I izdanje (petnaest pripovedaka)
2. Izabrane pripovetke. Prosveta, Beograd, 1948, str. 435 (Savremeni jugoslavenski pisci), knj. 9 (tridesetdve pripovetke).
3. Bunja, Novo pokolenje, Beograd, 1949. (Biblioteka izabranih pripovedača, II kolo, sv. 5, str. 1–64).
4. Baba Maca. Prosveta, Beograd, 1950. (Mala Biblioteka, br. 37, urednik Gvido Tartalja (str. 1–44). Pripovetke: Baba Maca, Maturski sastanak, Služba).
5. Tri pripovetke. Prosvjeta, Zagreb, 1950, Mala biblioteka, str. 1–60.
6. Pripovijetke. Zora, Državno izdavačko poduzeće Hrvatske, Zagreb, 1950, str. 1–370. Jugoslavenski pisci, urednik Dobriša Cesarić. Dvadeset pripovedaka.
7. Pripovetke. Humoristička biblioteka Ježa, Beograd, 1950, str. 1–232.
8. Prepelica u ruci i druge slične pripovetke, Matica Srpska, Novi Sad, 1950, drugo izdanje.
9. Četrnaest pripovedaka. Prosvjeta, Zagreb, 1951, str. 1–288 (Biblioteka Prosvjete, Zagreb, kolo II, knj. 11).
10. Pripovetke. Narodna knjiga, Beograd, 1952. (Savremeni pisci, sv. 3. urednik Milivoje Ristić), str. 1–104 (šest pripovedaka).
11. Odabrane pripovetke, Nolit, Beograd, 1960 (Školska biblioteka, sv. 23). Izbor i predgovor Velibor Gligorić.
12. U štampi »Izabrane pripovetke«, »Svjetlost«, Sarajevo, redakcija i uvod R. Trifković; »Prosveta«, Beograd, redakcija i uvod M. Milankov.

Album Matice srpske

O slikarstvu i umetnosti Srba u Vojvodini XVIII i XIX veka; str. 63–135, sa ilustracijama, br. 97–202 i u boji 12 komada.

Posebne knjige članaka, rasprava, eseja iz umetnosti, književnosti i kulture:

1. Srpska umetnost u Vojvodini, izdanje Matice srpske, Novi Sad, 1927, str. 706, 885 × 250.
2. Šumadija i Vojvodina, Beograd (str. 24).
3. Vremena i događaji, zbirka eseja, književnih kritika i novinarskih članaka, str. 752. (Sabrana dela Matice srpske, knj. druga).
4. O književnosti i književnicima, Novi Sad, 1958, str. 606, članci o književnosti.
   I Izvesna književna pitanja (22 eseja).
   II Poezija, poete, pisci i njihovi spisi (52 eseja).
   III O nekim stranim piscima (sedam eseja). Ukupno 81 rasprava.

Sabrana dela Veljka Petrovića, u osam knjiga

1. Varljivo proleće, zbirka novela, 1954.
2. Vremena i događaji, zbirka eseja, književno-kritičkih i novinarskih članaka.
3. Izdanci iz opaljenog grma, zbirka novela, 1954.
4. Zemlja, zbirka novela, 1955.
5. Razgovoru nikad kraja, zbirka novela, 1956.
6. Članci o književnosti, 1958.
   Izdanje Matice srpske, Novi Sad.

Dramatizacija novela:

1. Bunja, izvođeno na Beogradskom radiju nekoliko puta 1958–1960.
2. Moloh, Somborsko gradsko pozorište, 1961.

Kompozicije:

Petar Konjović: Prisen, 1909, posebno izdanje
Prisen, 1948, Prazna noć, 1948.
Ja nosim lik tvoj u duši, 1948.
U knjizi Muzikalija lirike, Beograd 1948.
Isidor Bajić: San Despot Đurđa u Hebu, 1913, Novi Sad
Jakov Gotovac: Jovan Srbulj, Josip Versov ... (svaki posebno)
O zašto smo se sreli ...

Uz ove književne i estetske radove Veljko Petrović u Stanojevićevoj »Narodnoj Enciklopediji« između dva rata objavljuje biografije, ocjene i bibliografije srpskih književnika i umjetnika, izvršivši tim radom pionirski posao u enciklopedističkoj djelatnosti u našoj zemlji.

Njegovi radovi (novele i pjesme) pojedinačno ili u cjelini (u zbirkama) prevedeni su gotovo na sve kulturne jezike, i to u posebnim zbirkama na sedam jezika, pojedinačno na šesnaest (ruski, češki, poljski, slovački, bugarski, rumunjski, slovenački, makedonski, engleski, francuski, njemački, italijanski, mađarski, rusinski, arapski i kineski).

DRAGAN PLAMENAC

Rođen 8. veljače 1895. u Zagrebu. Redovni profesor muzikologije na Univerzitetu države Illinois u Urbani, SAD. Za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti van radnog sastava Odjela za muzičku umjetnost izabran je 16. VI 1962.

U rodnom gradu dovršio je Plamenac 1917. pravne nauke položivši doktorat. Uz to je učio klavir a kod F. Lhotke i kompoziciju. Studij je nastavio u Pragu (klavir K. Hoffmeister, kompozicija V. Novák) i u Beču, gdje je bio učenik F. Schrekera. To je i vrijeme njegove kompozitorske djelatnosti koju je kasnije posvema napustio, uviđajući da je njegovo pravo polje rada muzička nauka. Studira tada muzikologiju u Parizu kod A. Pirroa pa u Beču kod G. Adlera. U Beču je 1925. postigao doktorat iz muzikologije veoma uspjelom disertacijom o J. Ockeghemu kao kompozitoru chansona i moteta. Na temelju te radnje povjerava mu Njemačko muzikološko društvo da izradi kritičko izdanje djela tog čuvenog nizozemskog kompozitora. Prvi svezak tog izdanja izlazi 1927. Po povratku u Zagreb postaje Plamenac 1928. privatni docent za muzikologiju na univerzitetu i ostaje na tom mjestu do 1939. U tom deceniju organizirao je u Zagrebu više muzičkih večeri s izvedbama djela suvremenih evropskih kompozitora i vlastitim uvodnim predavanjima. Od posebne je važnosti koncert održan 1935. na kojemu su po prvi put nakon par stoljeća u Plamenčevoj redakciji izvedena djela starih hrvatskih kompozitora Patricija, Schiavettija, Lukačića, Cecchinija i Jelića. God. 1939. odlazi Plamenac na poziv Američkog muzikološkog društva u New York da zastupa Jugoslaviju na međunarodnom kongresu za muzikologiju i održi predavanje o starim dalmatinskim muzičarima. Početak drugog svjetskog rata spriječava mu povratak u domovinu i on ostaje u Sjedinjenim Državama. God. 1940–41. predavao je na Muzičkom institutu u St. Louisu, zatim živi u New Yorku. Od 1954. redoviti je profesor za muzikologiju na univerzitetu države Illinois u Urbani. Za svoj istaknuti znanstveni rad dobio je 1947. Guggenheimovu nagradu a 1951. nagradu Američkog vijeća naučnih društava. Od 1950. do 1952. bio je predsjednik njujorške sekcije Američkog muzikološkog društva.

Plamenčevu naučnu djelatnost privukla su prvenstveno dva područja: muzička prošlost Dalmacije i zapadnoevropska muzika XIV i XV stoljeća. Istražujući stvaranje starih dalmatinskih kompozitora Plamenac

je otkrio djela Šibenčanina Ivana Lukačića, veoma značajnog ranobaroknog majstora, i 1935. u izdanjima Hrv. glazbenog zavoda objavio 11 njegovih moteta iz zbirke »Sacrae Cantiones« (1620). Plamenac je nadalje u izdanjima ove Akademije 1938. objavio vrlo uspjelu, uzorno napisanu bio-bibliografsku studiju o talijanskom kompozitoru Tomi Cecchiniju koji je veći dio svog života proveo u Splitu i, osobito, na Hvaru. Rad ovih i drugih nekadašnjih muzičara iz Dalmacije predbaroknog i baroknog doba prikazao je Plamenac u više članaka i predavanja među kojima treba posebno istaknuti studiju *O hrvatskoj muzici u vrijeme Renesanse* (Hrvatska revija, 1936, br. 3). U posebnoj raspravi objavljenoj u Sjedinjenim Državama *(An Unknown Violin Tablature of the Early 17th Century*, Papers of the American Musicological Society, Annual Meeting, 1941), upozorio je na ranu pojavu violine u našim primorskim krajevima kao i u evropskim razmjerima veoma rijetku violinsku tabulaturu kojom je jedan dalmatinski amater-violinist početkom XVII stoljeća zapisao za svoj instrument nekoliko ondašnjih popularnih melodija. Od ostalih Plamenčevih radova koji zasijecaju u područje naše muzičke kulture treba istaknuti studiju o Vatroslavu Lisinskom (Književni Jug, 1919, br. 4–5) u kojoj je podvrgao objektivnoj kritici operu »Porin« stvarajući realniju osnovu za proučavanje djelatnosti tog najdarovitijeg ilirskog kompozitora.

Baveći se starom nizozemskom muzičkom kulturom čime je znatno pridonio osvjetljenju lika J. Ockeghema, kako svojom doktorskom disertacijom tako i kritičkim izdanjem Ockeghemovih djela (od kojih je drugi svezak objavljen u New Yorku 1947), Plamenac je dao odlučan prilog za rješavanje problematike nekad čuvenog napjeva »L'homme armé« koji su nizozemski i drugi kompozitori uzimali kao cantus firmus u svoje polifone kompozicije. Od ostalih radova ovog učenjaka treba napose podvući studiiu *Keyboard Music on the 14th Century on Codex Faenza 117*, (Journal of the American Musicological Society, 1951, br. 3) koja je privukla naročitu pažnju muzikoloških krugova jer je Plamenac ustanovio da je taj kodeks zapravo dragocjena zbirka instrumentalne muzike kasnog XIV stoljeća i jedan od najvažnijih izvora za njeno proučavanje. U druge Plamenčeve radnje spadaju: *New Light on the Last Years of Carl Philipp Emanuel Bach* (Musical Quarterly, 1949. br. 4); *A Reconstruction of the French Chansonnier in the Biblioteca Colombina Seville* (Musical Quarterly, 1951, br. 4 i 1952, br. 1 i 2); *The »Second« Chansonnier of the Biblioteca Riccardiana* (Annales musicologiques, 1954); *Another Paduan Fragment of Trecento Music* (Journal of the American Musicological Society, 1955); *Browsing Through a Little-Known Manuscript* (Prague, Strahov Monastery, D. G. *IV. 47;* ibid., 1960, br. 1–3).

Dragan Plamenac je prvi muzikolog iz Hrvatske koji je svojim radovima postigao znatan međunarodni ugled. Veliko i temeljito znanje, sigurnost metodičkih postupaka i dubljina naučne misli osebine su njegove znanstvene djelatnosti. On je našu i međunarodnu muzičku nauku zadužio visoko vrijednim naučnim rezultatima.

ALEKSANDAR VUČO

Roden 27. rujna 1897. u Beogradu. Književnik. Za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti van radnog sastava Odjela za suvremenu književnost izabran je 16. VI 1962.

Školovanje prekinuo 1914. uslijed rata. Dobrovoljac u srpskoj vojsci. Maturu i pravni fakultet završava u Parizu 1919. Književnošću se počeo baviti 1922. kada prvi put objavljuje pjesme u časopisu »Svedočanstva«. Od tada stalno surađuje u književnim časopisima i listovima.

Zbog komunističke djelatnosti hapšen provodi izvjesno vrijeme u beogradskoj Upravi grada 1937. i 1939. godine. U oktobru 1941. ponovo ga zatvara okupator, te u Banjičkom logoru leži nekoliko mjeseci.

Poslije Oslobođenja direktor Državnog izdavačkog zavoda FNRJ, predsjednik Komiteta za kinematografiju Vlade FNRJ, urednik »Borbe« i generalni sekretar Saveza književnika Jugoslavije.

Osjećaj izgubljenosti, tragično saznanje da se u biti nije ništa na bolje promijenilo, da su problemi koji su mučili svijet ostali neriješeni doveli su i kod nas nakon Prvog svjetskog rata do previranja među mladim intelektualcima. Cvjetaju posvuda razni »-izmi« kao odraz prilika koje vladaju u književnostima Evrope. »Samo riječ sloboda može me oduševiti. Smatram da stari ljudski fanatizam treba još uvijek na neodređeno vrijeme održavati« istakao je osnivač nadrealizma André Breton 1924 u Prvom nadrealističkom manifestu. Nadrealizmu kao antigrađanskom eminentnom pokretu protiv kulturnih vrednota i svetinja vlastite klase u Srbiji se među ostalim priključuje i Aleksandar Vučo. Blizu deset godina on je jedan od vođa naše nadrealističke varijante i piše u nadrealističkom maniru nekoliko zapaženih djela kao što su: roman »Koren vida«, pjesme u prozi »Načela«, te poemu »Nemenikuće«. Međutim tridesetih godina on dolazi do uvjerenja da je nadrealizam samo jedan vid protesta zatvoren u samom sebi i da ne vodi ničemu. Priključuje se marksizmu i aktivno se angažira u naprednom pokretu. Tako ga vidimo kao glavnog urednika petnaestdnevnog književnog lista »Svedočanstva« (1936–1937) te »Naše stvarnosti« (1937–1940).

Za vrijeme rata proganjan i zatvaran od strane okupatorskih vlasti Vučo kao društveni radnik i književnik razvija svestranu aktivnost. Naročitu pažnju posvećuje obnovi našeg filma. Piše nekoliko scenarija od kojih je najzapaženiji »Sofka« u kojem je adaptirao Stankovićev roman »Nečista krv« za film.

Tek, kad je izvršio sve svoje društvene dužnosti u formiranju naše kulture (kao generalni sekretar Saveza književnika, cineasta, publicista itd.) Vučo se u zrelim godinama opet potpuno posvećuje književnom radu. 1955. izlazi njegov roman »Raspust« kao prvi dio trilogije o srpskoj buržoaziji i njenim metamorfozama (sukob starih patrijarhalnih shvatanja sa nadiranjem novih, parvenijstvo, pobuna mladih i njihovo priključivanje naprednim idejama), uskoro slijedi drugi dio »Mrtve javke« dok je treći dio u nastajanju. Ulomci iz njega štampani su u časopisima »Delo« i »Forum«.

U ovoj svojoj trilogiji Vučo zreo i iskusan umjetnik daje pregnantnom, mirnom analizom panoramu društvenih prilika u Srbiji između dva rata, za vrijeme okupacije i u naša vremena, služeći se najmodernijim dostignućima suvremene literarne tehnike (simultanost, strujanje svijesti, unutarnji monolog). Kao takva ona ostaje značajan umjetnički dokumenat jednog vremena u perturbacijama i previranjima.

Visoke kulture, radoznao i svestran duh, neumoran društveni radnik, književni stvaralac koji je dao našoj književnosti nekoliko izvanrednih, snažnih djela Aleksandar Vučo je jedno od najznačajnijih imena novije srpske i jugoslavenske književnosti uopće.

RADOVI ALEKSANDRA VUČA

»Krov nad prozorom«, pjesme (1926)
»Koren vida«, roman (1928)
»Načela«, pjesme u prozi (1929)
»Humor Zaspalo«, pjesme (1932)
»Nemenikuće, Ćirilo i Metodije«, poema (1932)
»Podvizi Družine pet petlića«, poema za djecu (1933) II. izd. (1958)
»Marija Ručara«, poema u suradnji sa D. Matićem (1935) – zaplijenj.
»Gluho Doba«, roman u suradnji sa Dušanom Matićem (1939) i još dva izdanja (1958 i 1961)
»Titovi pioniri«, pjesme za djecu (1946)
»Mastodonti«, poema (1951)
»Raspust«, roman (1955) i još tri izdanja (1956, 1958. i 1959)
»Mrtve javke«, roman (1957) i četiri izdanja (1958, 1959, 1960, 1961)
»Ako se još jednom setim«, pjesme (1957)
»San i java hrabrog Koče«, poema za djecu (1957). II. izd. (1961).

Književne nagrade

1. *Saveza književnika Jugoslavije*, za roman »Raspust«
2. *Nedeljnih informativnih novina*, za roman »Mrtve javke«
3. *Neven* Saveza društava za staranje o deci i omladini, za poemu »San i java hrabrog Koče«.

Uređivanje književnih časopisa i listova

1. Glavni urednik časopisa *Naša stvarnost*, od 1937. do 1940. g.

2. Glavni urednik petnaestdnevnog knjiž. lista *Svedočanstva*, od 1936. do 1937.
3. Urednik časopisa *Delo* od 1956. godine.
4. Urednik književnog časopisa za djecu *Zmaj* od 1955.

Društvene funkcije

Predsjednik Pozorišnog saveza Narodnog pozorišta u Beogradu
Predsjednik Filmskog saveza *Avala*-filma
Član Komisije za kulturne veze sa inostranstvom SIV-a
Predsjednik Odbora za veze sa inostranstvom Saveza književnika FNRJ
Član Festivalske filmske komisije
Član Savezne komisije za penziono osiguranje umjetnika, itd., itd.

NEKROLOZI

Ivan Meštrović

IVAN MEŠTROVIĆ

(1883–1962)

Rođen 15. VII 1883. u Otavicama. S petnaest godina odlazi u Split, gdje preko dana radi kod klesara Bilinića, a navečer polazi večernji tečaj crtanja kod profesora crtanja Ante Bezića. Kasnije odlazi u Beč, gdje uči kod Königa, a zatim na Umjetničku akademiju u Beču. U Splitu osniva društvo jugoslavenskih umjetnika »Medulić«. Za prvog svjetskog rata djeluje u emigraciji, član je Jugoslavenskog odbora. 1919. vraća se u domovinu, gdje živi do 1941. Te godine biva zatvoren od ustaša. 1942. pušten je iz zatvora i na intervenciju puštaju ga preko granice. Konačno emigrira u Ameriku i u South Bendu u Indiani od 1955. upravitelj je Odjela za umjetnost na univerzitetu Notre Dame.

Godine 1919. biran je za počasnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, u 1953. dobiva priznanje od American Academy of Arts and Literature, a 1960. postaje članom.

Meštrović je proizašao iz srednjoevropskog secesionističkog pokreta i sve komponente koje su pomogle Secesiji pomogle su i njemu. U prvom razdoblju otkriva Rodina i spontano ponesen modelira djela općečovječanskog značaja: »Božja noga«, »Božja ruka«, »Izvor života«, »Zdenac života«, »Laokoon mojih dana«. Revolt protiv neba, sudbine, žene.

Sa otvorenim registrima sretno je krenuo na otvoreni put. Do 1908-9. godine samo u nekim detaljima površinski osjeća djelovanje Secesije. A zatim dok stvara slavne mramore »Sjećanje«, »Veliku udovicu«, »Dvije udovice«, . . . djela realistične prirode, gotovo u isto vrijeme usporedo modelira stiliziranog »Srdu Zlopogleđu«, »Kosovku djevojku«, »Kraljevića Marka« . . Ta realistična djela proizašla su iz najranije i najautentičnije njegove faze. rodenske faze, najznačajnija su u njegovu opusu i s njima se u Evropi bori za palmu.

Meštrović sam piše: »Misao o Vidovdanskom hramu začela se u meni odmah neposredno pošto sam napustio školu. ali se tada još nisam osećao dovoljno jak da je počnem izvoditi na široj osnovi. Tek povodom aneksije Bosne i Hercegovine 1908, kad je izgledalo da je naša narodna katastrofa potpuna i da je sudbina naše rase zapečaćena na vrhuncu naše narodne nevolje i u groznici koja nas je sve tresla, usudih se da

otpočnem rad na nekim fragmentima, i u toj i u idućim godinama izradilo se je što je od njih ostalo«.

Dakle do 1908. nema ni jedne skice za Vidovdanski hram. I tako naglo pokrenut aneksijom Meštrović upada silovito u naš likovni život i bez obzira na likovnu razrađenost, na značaj potencijala i na ličnu predodređenost okuplja oko sebe slikare i kipare i daje se na nacionalističku propagandu. Oko njega se okupljaju: Toma Rosandić, Dujam Penić, Petar Bodružić i slikari: Rački, Krizman i Kljaković. I sva ta improvizirana vidovdanska plejada daje se na posao; nerazrađenim mogućnostima silovito tiranizira i uzore i zanat i zadatak i improvizira narodnu epopeju. I tako su se ispunjali najkrupniji zadaci, svladavale najveće dimenzije. A uzori su im bili Klimt i Metzner.

Ti su podaci dostatni da nam dadu stvarnu sliku Meštrovićeve povezanosti s našom sredinom. Konjunktura ga je Secesije upregla i nasilno kanalizirala mutnu strast primitivca. Dok su njegove velike mogućnosti tražile otvorene registre, on odustaje od velikog mučnog puta i daje se u službu nacionalističke propagande. Potencijal se famozno, virtuozno izdovoljuje, postavljaju se velike skele, stvara se škola, registriraju vjernici, kapacitiraju duhovi.

Meštrović je bio velik i neumoran radnik. Njegov je opus golem, i kada bismo ga htjeli podijeliti u faze, našli bismo se u nedoumici kako da ih poredamo. Jedno možemo otvoreno utvrditi: kad se njegova skulptura stavlja u službu nečega, on je u neprilici kako će se predodrediti, za ovaj ili onaj stil, hoće li modelirati iz života, narodnog ili religioznog mitosa. Koliko je toga kod njega navrnuto na bunu, protest, prkos; razbija okvir Peristila (rimskog!) s »Grgurom Ninskim«, Krist tjera iz hrama filistre i trgovce »Izgon iz hrama«, Lenjin grmi u prostor »Bista Lenjina«, Krist odbija sva dobra ovoga svijeta »Napastovanje«. Pa opus iz srpske epopeje »Nejunačkom vremenu u prkos«.

Mnogo je toga moćno načeo i pokrenuo maštu svojih sljedbenika dlijeta, kista, a i pera. Ima tu nešto inokosnog, izazovnog što je upućeno na nadmetanje, ima tipizacije u primjeni nekih stilskih oznaka, koje su stalno usvajane nasilnim prilagođivanjem pozajmica. I Meštrović tako radi: radi silno, darovito, ali radi tako. Opterećen stotinom društvenih i političkih obaveza, preopterećen obiljem narudžbi vrti se u vrzinom kolu nacionalističkog i religioznog misionerstva. I onda to simultano prelaženje iz faze u fazu i jednostavno rukovanje pozajmicama iz svih vjekova. Zatim sve varijante pokreta ruku, pojedinosti glave preuzete od Michelangelovog »Mojsije«, stalno se opetuju.

Kako su stizale njegove faze i u čemu se je očitovao taj naglašavani Meštrovićev stil? Prva mu je faza općečovječanskog značaja, realistična je i u znaku Rodina. Druga faza realistična i stilizirana na koju su djelovali: Parthenon, Michelangelo, Egipat, Babilonija, Asirija, plus Secesija: Metzner. Već pred prvi svjetski rat javljaju se biblijski i religiozni sadržaji (reljefi u drvu). Ta je faza u znaku stilizacije: Athos, Bizant, starokršćanski stil, gotika. Poslije rata slijede spomenici i mauzoleji:

mauzolej Račića (1925), mauzolej u Otavicama (1925–28), pa Neznanom junaku, Njegošev mauzolej na Lovćenu, paviljon na Trgu žrtava fašizma (sada Muzej narodne revolucije). Kroz to vrijeme također se nižu spomenici »Marko Marulić« (1923), »Indijanci« za Chicago, »Grgur Ninski« (1928), »Strossmayer« (1926), »Spomenik zahvalnosti Francuskoj« (1930), »Kralj Petar«, »Pobjednik«, »Povijest Hrvata«, »Carol« i »Ferdinand rumunjski« u Bukureštu. U isto vrijeme javlja se opus intimno općečovječanske naravi, njegove majke s djetetom, sviračice: »Žena sa gitarom«, »Daleki akordi«, »Žena s harfom« ... zatim više portreta i autoportreta.

I tako se kroz taj nepregledan raznorodan i po broju golem opus probija s vremena na vrijeme po koje veliko, autentično djelo koje ga povezuje s njegovom prvom mladošću. I koliko je ono veliko i moćno u njemu stalno tinjalo najbolje svjedoči pojava njegovog veličanstvenog »Joba«, koji je izbačen 1946. godine, skupa sa »Perzefonom« u Rimu. Poslije ranijih kapitalnih mramora: »Velike udovice« i ostalih već spomenutih djela, taj nas »Job« neodoljivo uvjerava koliko je realizam forme ležao u utrobi majstora. Razmak od tri decenija se u »Jobu« ne osjeća. Kao da je nastao iz punog organskog rasta. To što je ovakvo djelo, to treba naročito naglasiti, antikonfesionalne prirode Meštrović mogao tako eruptivno elementarno izbaciti, svjedoči o njegovu pravom poslanju. To je posljednji i najsublimniji plamsaj siline njegove darovitosti. Bez trunka patetike! I s tom se skulpturom zatvara Meštrovićev krug.

Zadnja njegova faza, po svim zakonima na koje nas povijest upućuje, morala je ići u intenzitet. Kod njega se je desilo obratno. Čitav njegov opus poslije »Joba« sveden je na proizvodnju darova crkvama i ustanovama.

Kako iskazati sve ono što se nakupilo u nutrini poslije kompleksnijeg sagledavanja ogromnog opusa ove fenomenalne nadarenosti. Kako se ona snalazila, kako je vladala bezbrojnim elementima koji su joj se nametali, kakva je to mašta bila koja nije dospjela sagledati, smjestiti se, usredotočiti se u rođenom prostoru i prisno ljudski realizirati ono na što su ga upućivala stanja ubrzanog bila, stanja koja su ga pokretala u velikim urama. Predstavite sebi tvorca tolikih slavnih ženskih tjelesa, »Glave majke«, »Joba«, »Marka Marulića«, tvorca slavno modeliranih partija poput glave i poprsja »Žene koja se odmara«.

Što je skrivilo činjenicu da se u evropskim povijestima umjetnosti nikako ne spominje ime Ivana Meštrovića. Jedna jedina omanja njemačka historija spominje ga, i to jednom jedinom rečenicom, kao jugoslavenskog kipara koji siluje kamen. Stalno se citiraju imena Zadkina, Arhipenka, Lenbrucka, Barlacha, Moorea, Marinija, a Meštrovićevog imena nigdje nema. Kakav je to nesporazum? Kakvi su to kriteriji? A Meštroveć je i te kako poznat u Evropi. Od najranije mladosti izlaže po svim metropolama Evrope i Amerike. Istina, izložbe mu je često pratila oficijelna propaganda. Državnici Pariza, Londona, Praga otvarali su mu iz-

ložbe i evropske i američke galerije nabavljaju njegova djela. Bio je u juryju pariškog Salona d' automnea. 1911. dobio je prvu nagradu na Svjetskoj izložbi u Rimu. Neobično je bogat njegov životopis.

Evropa će jednom morati ispraviti svoj veliki propust i postaviti Meštrovićev realistički opus na pijedestal koji mu pripada pored Rodina, Maillola i Bourdellea. A naša zemlja trebala bi jedanput temeljito preispitati problem Meštrovićeve povezanosti s našom zemljom, pitanje njegova ličnog stila, organičnosti razvitka, izražajne slobode, i utvrditi što nam je ostavio u baštinu. Meštrovićevu pojavu treba osloboditi od prigodničarskih legendi i osvijetliti ono veliko i životno što nam je ostavio u baštinu i Evropi i nama: najautentičniji realizam forme.

Ivan Meštrović umro je u South Bendu, Indiana (SAD) 16. siječnja 1962. i pokopan je u svojoj obiteljskoj grobnici, mauzoleju u Otavicama.

Jerolim Miše

Mihovil Abramić

MIHOVIL ABRAMIĆ

(1884–1962)

Rođen je 12. V 1884. u Puli u obitelji koja je porijeklom iz Baške na otoku Krku. Osnovnu školu i gimnaziju završio je u Puli. Nakon mature (1902) upisao se na Sveučilište u Beču, gdje je studirao i diplomirao (1910) arheologiju s epigrafijom, historijom staroga vijeka i klasičnim jezicima. Profesori su mu bili poznati bečki arheolozi i epigrafičari Bormann, Reisch, Kubitschek i Schneider, s kojima je i nakon diplomiranja surađivao, prije svega u okviru Austrijskog arheološkog instituta u Beču, ali i kasnije za svojeg službovanja u muzejskim ustanovama ondašnje Austro-Ugarske i nove jugoslavenske države. Nakon završenih studija pošao je, kao stipendist austrijske vlade, na naučna putovanja u Italiju, Grčku, sjevernu Afriku i Malu Aziju, gdje je u obilasku i studiju antičkih spomenika tih zemalja na licu mjesta dopunjavao svoje stručno obrazovanje i znanje. Nakon povratka s tih putovanja stupio je, u svojstvu pristava, u službu Austrijskog arheološkog instituta (1910). Kao službenik Instituta, pa još i prije kao student Bečkog sveučilišta, putovao je po našim krajevima, osobito po Sloveniji i Dalmaciji, gdje je uz studiranje arheoloških lokaliteta i spomenika ovih krajeva sudjelovao i u mnogobrojnim iskopavanjima ili izvršavao određene stručne i naučne zadatke. Upravo ti krajevi ostat će za čitavo vrijeme njegove naučne aktivnosti najomiljenije i najplodnije tlo njegova interesa.

Prvu službu van Beča, s kojim je ostao povezan od svojih studentskih dana, primio je u Akvileji – tada još unutar granica Austro-Ugarske Monarhije – gdje mu je, 1913. god. bila povjerena dužnost ravnatelja. To je bilo osobito značajno za dalju karijeru tada dvadeset devetogodišnjeg arheologa, kome je bečki Institut povjerio tako odgovornu zadaću u tom značajnom muzeju, nesumnjivo jednom od najpoznatijih i najvažnijih u ondašnjoj monarhiji. U Akvileji ostao je za vrijeme čitavog Prvog svjetskog rata, koji je uskoro izbio. No s krajem rata došle su i za njega osobno velike neprilike, jer ga Talijani – pošto je Akvileja potpala pod Italiju – kao Hrvata interniraju (1919) u Rimu. Iz internacije oslobođen je 1920. god. i odmah nakon toga, a na zauzimanje ravnatelja splitskog Arheološkog muzeja F. Bulića, dolazi u Split, najprije kao podravnatelj Muzeja, a onda, nakon Bulićeva umirovljenja (Bulić tada ostaje počasnim ravnateljem) i kao ravnatelj Muzeja (1926). Dolaskom

na splitski Arheološki muzej Abramić preuzima s F. Bulićem i suuredništvo u muzejskom organu – renomiranom već časopisu »Bullettino di archeologia e storia dalmata« – koji je u novoj narodnoj državi pohrvatio svoj naziv te izlazi kao »Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku« (»Bulletin d'archéologie et d'histoire dalmate«). Abramić je preuzeo samostalno uredništvo tog časopisa s njegovim jubilarnim L sveskom (za god. 1928–29), koji je i volumenom i sadržajem dao naslutiti nove, suvremenije koncepcije ediranja i kritičniji izbor građe. Pod njegovim su uredništvom izišla još samo dva takva obimna sveska – uključujući i onaj prvi nakon oslobođenja (sv. LII s prilozima), koji obuhvaća razdoblje od 1935–49 – te je prava šteta što je taj ugledni i jedan od najstarijih naših arheoloških časopisa svoj dalji naučni renome u tom razdoblju morao sticati na račun svoje tradicionalne redovitosti.

Sretna je okolnost što dolazak Abramićev u Split pada u vrijeme kad je splitski Arheološki muzej – ta najstarija ne samo muzejsko-arheološka već uopće kulturna ustanova u našoj zemlji (osnovan 1820/21) – dobio svoju vlastitu zgradu, čime je bila završena jedna duga i tragična faza njegova postojanja, za koje su, zbog čestih seoba i smještaja u nepodesne prostorije, stradali mnogobrojni značajni spomenici. Dugotrajnim Bulićevim zalaganjem konačno je to vitalno muzejsko i općekulturno splitsko pitanje bilo skinuto s dnevnog reda, a solinski i drugi spomenici našli su odgovarajući (za ono vrijeme) azil, koji im je prvi put omogućio istinsku muzeološku postavu i naučno vrednovanje. Nakon iseljenja štaba okupacionih sila, koji je po završetku rata tu imao svoje sjedište, pružila se Abramiću prilika da u praksi još jednom pokaže svoju arheološko-muzeološku verziranost i da na splitski muzej primijeni svoja bogata iskustva koja je stekao na mnogobrojnim stručnim putovanjima i u radu u evropskim i drugim mediteranskim muzejima, a posebno za vrijeme dok je bio ravnateljem Akvilejskog muzeja. Tu je zadaću u potpunosti ispunio, naročito sistematskom postavom prebogatog lapidarija, koji je postao, kako je to često bilo isticano, pravim i vrijednim arhivom kamenih spomenika Dalmacije pa je obuhvaćao građu od gotovo dva tisućljeća. Na tom polju stekao je i nepodijeljena priznanja domaćih i stranih stručnjaka.

Iako je Abramićev terensko-istraživački rad bio manje plodan od njegovih ostalih aktivnosti arheološkog i muzejskog stručnjaka, on je ipak, osobito u svojim ranijim godinama, istražio niz lokaliteta, kako na području antičke Panonije, tako i na području Dalmacije, posebno sjeverne, koja je između dva rata (dok je Zadar bio izvan našeg državnog područja) teritorijalno gravitirala muzeju u Splitu. Uz istraživanja i iskopavanja vršena u Ptuju (antički Poetovio), vršio je iskopavanja na dalmatinskim lokalitetima Aenona (Nin), Asseria (Podgrađe kod Benkovca), Burnum (Šupljaja kod Kistanja), Aequum (Čitluk kod Sinja), Issa (Vis), Salona i drugdje. Moglo se očekivati da će se njegova istraživačka aktivnost ispoljiti naročito u Saloni, koja je upravo željno čekala svog istraživača nakon tako značajnih i vrijednih rezultata što su ih dala ranija pionirska istraživanja K. Lanze, Carrare, Bulića i drugih, no

Abramić kao da se više zadovoljavao organizacijom istraživanja na najvećem naučnom nivou i dovođenjem uglednih stručnjaka i ekipa iz inozemstva (bečki Arheološki institut, danska fondacija Rask-Ørsted), koje su, kako svojim istraživanjima, tako i uzornim publikacijama (»Forschungen in Salona«, I–III, »Recherches à Salone«, I–II) zadužile našu nauku. Abramić surađuje pri tome s čitavim nizom uglednih stručnjaka (Gerber, Brønsted, Weilbach, Egger, Dyggve), a njegov najveći prilog tom radu jest solidan i temeljit uvod u povijest Salone u I sv. »Forschungen in Salona« (na kome je radio još znatno prije svog dolaska u Split).

Znatno veća Abramićeva aktivnost ogleda se u obradi i objavi naučne građe; ta aktivnost započela je još od njegovih bečkih dana. Nije stoga čudo što je veći broj njegovih naučnih radova, posebno iz mlađih dana, razasut po stranim (austrijskim) časopisima, prvenstveno na stupcima »Jahrbuch für Altertumskunde«, »Mitteilungen der Zentralkommission«, »Jahreshefte des öst. Arch. Institutes« i dr. Od naših je časopisa osim u »Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku«, kome je bio urednikom, posebno surađivao u »Starinaru« Srpske akademije nauka, ljubljanskom »Časopisu za zgodovino in narodopisje«, pa »Starohrvatskoj prosvjeti« (Zagreb–Knin) itd. Iako se u svom istraživačkom radu prihvatao i tema koje izlaze iz njegove uže specijalnosti – antičke arheologije –, ona je, bez sumnje, ostala najosnovnije područje njegove naučne aktivnosti. Poseban je interes pokazivao za probleme grčke kolonizacije na našoj obali, za pitanja ilirske materijalne kulture u rimsko doba, a onda i za sve oblike i manifestacije rimske provincijalne kulture na našem području. Naročito se i uspješno bavio epigrafijom te je i s tog područja ostavio čitav niz vrijednih priloga.

Od njegovih naučnih radova na prvom mjestu treba spomenuti veoma dobru disertaciju »Darstellung der grossen Lichtgottheiten bei den Griechen und Römern«, kojom je nagovijestio svoj poseban interes za pitanja antičke mitologije i kultne ikonografije, kojima će kasnije posvetiti još nekoliko svojih radova. Dijapazon Abramićevih radova (ostavio je šezdesetak važnijih rasprava i članaka) vrlo je širok; kreće se od najšire kulturnohistorijske problematike i epigrafije do urbanizma, arhitekture, skulpture i drugih grana umjetnosti i kulture antičkoga doba. Među značajnije mu radove šireg, moglo bi se kazati sintetskog, karaktera idu, prije svega »Untersuchungen in Nord-Dalmatien« (Jahreshefte des österr. archäol. Instituts in Wien, XII, 1909, Beibl.), »Archäologische Funde in Pettau« (ibid. XVII, 1914), »Zur Geschichte Salonas« (historijski uvod u publikaciji »Forschungen in Salona« I, 1917), »Militaria Burnensia« (Strena Buliciana, 1924), »Grčki natpisi iz Solina« (Viesnik za arheol. i hist. dalm., XLVII–XLVIII, 1924–25), »Poetovio, Führer durch die Denkmäler der römischen Stadt«, Wien 1925 (i izdanje na slovenskom jeziku, Ptuj 1925), »O novim miljokazima i rimskim cestama stare Dalmacije« (Viesnik za arheol. i hist. dalm. XLIV, 1926–27), »Novi relief božanstva Kairos iz Trogira« (ibid. L, 1928–29), »Ein neues Kairos-relief« (Österr. Jahreshefte, XXVI, 1930), »Nekoliko skulptura

antiknih božanstava« (Vjesnik za arheol. i hist. dalm. L, 1928–29), »O predstavama Ilira na antiknim spomenicima« (Časopis za zgodovino in narodopisje, XXXII, 1937), »Antikni nalazi u Budvi« (Glasnik Narodnog univerziteta Boke Kotorske, 1938), »Kulturno-historijski pregled stare Dalmacije do dolaska Slavena« (Naš Jadran, 1939), »Novi votivni reljefi okonjenih božanstava iz Dalmacije« (Serta Hoffilleriana, 1940), »Archäologische Forschung in Jugoslawien« (Bericht des VI internat. Archäologenkongresses in Berlin, 1940), »Zapadna nekropola antikne Salone« (Vjesnik za arheol. i hist. dalm. LII, 1935–49), »Arheološka istraživanja grčke kolonije Issa na otoku Visu« (Ljetopis Jugoslav. akademije, 55, 1949), »Antike Kopien griechischen Skulpturen in Dalmatien« (Festschrift für R. Egger, I, 1952), »Tyche (Fortuna) Salonitana« (Vjesnik za arheol. i hist. dalm. III, 1935–49), »Felix Aquileia« (Studi Aquileiesi offerti a Giov. Brusin, 1953) i drugi. (Potpuna bibliografija Abramićevih radova objavljena je u I svesku njemu posvećena zbornika »Antidoron Michaeli Abramić . . .«, str. 288–289. Tu su navedeni i njegovi zapaženi radovi iz srednjovjekovne arheologije, kojom se uzgred bavio).

Abramić je objavio i niz većih nekrologa, posvećenih našim poznatim arheolozima i istraživačima: Ć. Ivekoviću (Narodna starina, XII, 1933), F. Buliću (Srpski književni glasnik, XLIII, 1934; Vjesnik za arheol. i hist. dalm. LI, 1940) i L. Marunu (Glasnik Primorske banovine, II, 1939, br. 1).

Abramićeve radove odlikuje u prvom redu temeljito poznavanje obrađivane građe i akribija u njenu izlaganju. Rezultati njegovih radova mahom su solidni i mogu izdržati strogu naučnu kritiku, mada je i on katkada zastupao teze koje novi razvoj nauke i naše potpunije poznavanje problema mogu i moraju u određenom smislu nadopuniti i korigirati. Ipak, mora se konstatirati da je njegova pojava u našem kulturnom životu, posebno na sektoru arheologije, koja je unatoč svojoj dugoj tradiciji tek izlazila iz faze pionirstva, bila veoma značajna i da je on jedna od prvih ličnosti koja je, temeljitim arheološkim obrazovanjem, ovoj nauci kod nas dala evropski nivo.

Uz svoj publicistički i naučni rad istakao se i kao redaktor mnogih arheoloških publikacija. Osim redigiranja Vjesnika za arheologiju i historiju dalmatinsku uredio je, zajedno s V. Hoffillerom, »Buličev zbornik« (Strena Buliciana, 1924), a s G. Novakom »Hoffillerov zbornik« (Serta Hoffilleriana, 1940). Prigodom njegove sedamdesetogodišnjice posvetili su mu njegovi suradnici i prijatelji sličan zbornik (Antidoron Michaeli Abramić septuagenario oblatum a collegis et amicis), zapravo četverobroj – u dva sveska – Vjesnika za arheol. i hist. dalm. (LVI–LIX, 1954–57), s veoma bogatim i raznolikim sadržajem i prilozima mnogih domaćih i inostranih stručnjaka. Abramić je uzimao uvijek vidnog učešća u mnogobrojnim arheološkim manifestacijama u zemlji i inozemstvu, posebno na raznim naučnim skupovima, kolokvijima i kongresima, gdje je redovito sudjelovao s referatima. Bio je član mnogih domaćih i inozemnih društava i institucija, u radu kojih je aktivno sudjelovao. Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti izabrala ga je 1931. god. za svog dopisnog člana, a nakon oslobođenja, 1947. godine, i za svog redovnog člana u Odjelu za filozofiju i društvene nauke. Bio je također redovni član Njemačkog arheološkog instituta u Berlinu.

Umro je svega nekoliko dana prije svog 78-og rođendana (8. V 1962) u Splitu, gdje je i sahranjen. Istom ga je smrt odvojila od Arheološkog muzeja, uz koji je bila vezana čitava njegova aktivnost od dolaska u Split i u kome je i kao umirovljenik nastavio da živi, aktivan i dalje koliko god mu je to zdravstveno stanje, osobito posljednjih godina, dopuštalo.

Duje Rendić-Miočević

BRANKO GAVELLA

(1885–1962)

U povodu četrdesete godišnjice umjetničkog rada Branka Gavelle objavio sam 1. septembra 1954. u »Međunarodnoj politici« ovaj članak:

»Nekako u isto vrijeme, krajem devetnaestog stoljeća, kada se u čitavoj Evropi javljaju veliki kazališni reformatori doživljuje i kazalište na našem tlu neke pojave, koje će značiti prve stranice njegova suvremenog, modernog kazališnog života. Isti principi koji su pokretali jednako Meiningenovce, kao i Reinhardta i Stanislavskog, iste težnje da se prekine sa lažnim interpretativnim patosom, oživi na sceni umjesto prazne deklamatorske teatralnosti poetska riječ u punom volumenu životnosti – ti isti principi i težnje, što će uroditi u različitim sredinama različitim rezultatima, u Francuskoj scenskim naturalizmom, u Rusiji hudožestvenim teatrom, oživotvoruju se istovremeno u prelaznim oblicima, plahim traženjima i u mnogim našim kazališnim centrima. Nacionalna rascjepkanost, međutim, ne dopušta u to vrijeme da se ti često i vrlo vrijedni i značajni napori bilo na beogradskoj, ili zagrebačkoj ili ljubljanskoj sceni razgranaju do zajedničke umjetničke platforme, koja bi mogla da već tada postane temelj novog jugoslovenskog kazališnog izraza. No nije taj političko-kulturni razlog bio jedinom zaprekom brzog razvoja našeg modernog kazališta. Premda ne treba podcjenjivati napore učinjene od Adama Mandrovića (1839–1912), koji je djelovao i u Zagrebu i u Beogradu, do Ive Raića, ipak sve do Branka Gavelle (rođen 1885) naše kazalište nije dalo čovjeka takve umjetničko-stvaralačke mašte, koji bi mogao povezati tradicije tri najjača kazališna centra, te povezavši ih praktički u svom životnom djelu na njima izgraditi svoj markantni umjetnički profil. U improviziranom, spontanom govoru na proslavi četrdesetogodišnjice umjetničkog rada Branka Gavelle (27-VI-1954), svečar je izrazio zahvalnost jednako Zagrebu kao i Beogradu i Ljubljani, kazališno-literarnoj atmosferi tih gradova, za razvoj svoje umjetničke ličnosti, za golemi rezultat svog umjetničkog djela. Stvarno ta zahvala nije bila fraza prigodne konvencionalnosti, nego iskrena spoznaja stva-

Branko Gavella

raoca o važnim plodonosnim komponentama, koje su omogućile njegov rast do majstorskih režijskih realizacija.

Gavella počinje svoje režisersko djelovanje u Zagrebu, godine 1914, neposredno prije prvog svjetskog rata, no već i u to vrijeme svog praktičnog početka on nije u punom smislu riječi »nov čovjek« u kazalištu. Naprotiv, on je u tridesetoj godini svog života prešao prag teatra kao već izgrađeni kazališni teoretik, iza njega su već mnoge duhovite kazališne recenzije i kritike u zagrebačkim listovima, on već tada ima jasan pogled na scensku umjetnost. Taj doktor čiste filozofije bečkog univerziteta unosi u kazalište svoju istančanu književno-esejističku nadarenost, koja će biti isto tako važna karakteristika budućeg njegovog rada, kao i vulkanski temperamenat i novatorski nemir koji će ga neprestano, od predstave do predstave, tjerati na nova otkrića. Rođeni scenski eskperimentator, on se nikada nije zadovoljio sa već postignutim, te ne plašeći se takozvanog kazališnog neuspjeha njegov ga je put uvijek vodio u opasna neistražena područja gdje ne caruje dopadljiva scenska pomodnost, nego gdje se mukotrpnim traženjem, preko ličnih kriza i grozničavih noći u najsretnijim časovima stvaralačke inspiracije može naći scenska poetska istina. U četrdeset godina svog režiserskog rada Branko Gavella je tu istinu često našao, da je u čitavoj njenoj fascinantnoj ljepoti darežljivo otkrije gledalištima Zagreba, Ljubljane, Beograda, Novog Sada, Splita, Trsta, Maribora i Sarajeva. To je bila njegova istina, u njoj je pulzirao ritam njegova krvotoka, nju je rodila njegova mašta po kojoj je on nesumnjivo ravan najvećim svjetskim scenskim realizatorima od Stanislavskog do Jouveta i Dullina.

Živeći dulje vremena u Beogradu i Ljubljani, gostujući u svim jugoslovenskim kazališnim centrima, taj je rođeni Zagrepčanin, dijete zagrebačkog kazališta i njegov komentator (Gavella »Hrvatsko glumište« V, 1953), postao u stotinama predstava najautentičniji interpretator svjetske klasike od Eshila preko Shakespearea do Ibsena. No njegova veličina nije samo u tome da je tražio i nalazio poeziju u stranom, standardnom repertoaru, da je hiljadama i hiljadama kazališnih posjetilaca na njihovoj sceni, na njihovom jeziku, godinama suvereno otkrivao ljepotu autentične pjesničke riječi velikih autora svjetske drame. Ne! Tom se književnom esejisti vrlo rano objasnilo da se do velikih režiserskih otkrića može doći samo ako se uspostavi živi kontakt sa živom pjesničkom riječi nacije, koja je rodila dotično kazalište. Upravo zato će on kao režiser i direktor beogradskog pozorišta ponovno između dva rata obnoviti u to vrijeme zapostavljeni srpski nacionalni repertoar, a isto tako će odmah na početku svog režiserskog djelovanja u Zagrebu tražiti autora s kojim će udariti temelj modernom hrvatskom kazalištu. Sudbina mu bijaše sklona: nije bilo potrebno da dugo čeka svog Giraudouxa ili Čehova. Iste godine kada on prelazi prag teatra, Miroslav Krleža, danas najveći suvremeni jugoslovenski dramatik,

objavljuje svoj prvi dramski tekst. Veliki režiser našao je svog velikog autora: Gavella će do dana današnjega ostati najvjerniji Krležin scenski interpretator. No ne samo njegov: nema značajnijeg jugoslovenskog dramskog pjesnika, koji nije u Gavelli našao svog scenskog realizatora. U živom kontaktu sa jugoslovenskom suvremenom literaturom, u stalnom stvaralačkom dodiru sa najboljim scenografima, počevši od Ljube Babića do najmlađih, rasla je Gavellina nadarenost, oblikovao se specifično njegov scenski izraz i govor. Psiholog, on se moćnom fantazijom stvaraoca uvijek znao uživjeti ne samo u tekst, nego i u psihu glumačkih kolektiva s kojima je radio na zajedničkom djelu. I ne samo uživjeti, nego i nametnuti svoju viziju, rastvoriti u svakom pojedinom glumcu njemu samom nepoznate i u njemu zapretane kreativne mogućnosti. I zato nije slučaj da su najbolji glumci upravo u režijama Branka Gavelle doživljavali svoje najznačajnije glumačke uspjehe od Raše Plaovića i Ljubiše Jovanovića do Vike Podgorske, Dubravka Dujšina i Stane Severa.

Kao operni režiser Gavella je između dva rata godinama djelovao u Čehoslovačkoj, gostovao i u Milanu, stvorivši prvenstveno na slavenskom opernom repertoaru svoj specifični stil, koji je značio potpuno odstupanje od svih opernorežiserskih šablona, koje po nekoj zloj sudbini cvjetaju na svim evropskim muzičko-scenskim daskama. Sva otkrića svog bogatog dramsko-režiserskog djelovanja Gavella je unosio i u realiziranje opere na sceni i taj njegov rad karakterizira pionirstvo, koje nikako ne može da bude omeđeno samo granicama njegove domovine.

Četrdeset godina Gavella neumorno ostvaruje od kazališta do kazališta, od predstave do predstave, svoju viziju teatra. I danas se još uvijek predstave tog umjetničkog rukovodioca zagrebačke Akademije za kazališnu umjetnost odlikuju svježinom netom otkrivenih scenskih ljepota. Putujući i dalje, gonjen stvaralačkim nemirom, neumorno, između Beograda, Zagreba, Ljubljane i Dubrovnika, njegova scenska ostvarenja dometi su jugoslovenskog teatarskog izraza, najdragocjeniji su temeljni kameni zgrade našeg modernog kazališta.«

Od tih rečenica jubilarnih prošlo je osam godina, posljednjih osam godina Gavellina života. Posljednje njegove velike režije u Zagrebu, Beogradu, a osobito u Dubrovniku, u okviru Dubrovačkih ljetnih igara, – niz njegovih lucidnih članaka o kazališnoj i estetskoj problematici, te intenzivan rad u Akademiji za kazališnu umjetnost u Zagrebu, u kojoj je godinama vršio dužnost rektora. U to vrijeme, neposredno prije njegove bolesti, pada i njegov izbor za člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. U veoma opširno obrazloženom prijedlogu V odjela Akademije nalaze se i ove rečenice: »Kad se sagleda ta golema i tako vrijedna aktivnost dra Branka Gavelle, nameće se pitanje zašto već ranije nije bio izabran za člana Akademije. Jedan od razloga je sigurno

taj što je teško bilo odlučiti u koji od Akademijinih odjela da se izabere. Jer po širini i mnogostrukosti njegovih interesa Gavella bi mogao biti biran u nekoliko naših odjela. Ipak mislimo da mu je prvenstveno mjesto u V odjelu i po njegovoj stručnoj spremi (studij germanistike i filozofije), i po bitnoj naravi njegove djelatnosti, i po osnovnim crtama njegova lika kao naučnog radnika i umjetnika. Uvjereni smo da će njegova uža suradnja u Akademiji biti od velike koristi i V odjelu za filologiju i cijeloj Akademiji«. Na žalost, ta nada se nije ispunila: mnoge Gavelline namjere vezane uz njegovo članstvo u Jugoslavenskoj akademiji prekinula je smrt. I ne samo to: planirane njegove knjige, plodovi njegova dugogodišnjeg iskustva i neumornog studija (»Teorija glume«, »Govor i razgovor«, »Lice, ličnost i maska«, »Položaj kazališne umjetnosti u skupu umjetnosti«) ostale su bilo naslovi, bilo fragmentarna publicirana poglavlja, bilo rukopisna ostavština. Kao mnogi intelektualci njegove generacije, uostalom njegovi prijatelji i suradnici (dr Mihovil Kombol, Julije Benešić i drugi), ni Gavella nije okrunio svoje životno djelo planiranim sintetičnim radovima koje je godinama spremao, no unatoč tome bilo bi zaista nepravedno njegovo golemo teatrološko djelo nazvati torzom. Sa svojim nebrojenim člancima i studijama o teatarskoj umjetnosti, sa svojim velikim režijama, taj majstor scene kao gorostas stoji i danas, dok mu pišem ovaj nekrolog, živ u našoj kazališnoj umjetnosti: živ kao putokaz, kao zahtjev. I uvijek kada se bude naše kazalište, kao kolektivni izraz višerodnih umjetnosti, nalazilo u nekoj krizi, u nekoj dilemi: djelo i ostvarenja Branka Gavelle dobit će na aktuelnosti! Svoju osnovnu tezu »da je bit scenskoga govora u artikulacionim procesima govorne aparature, a ti su pak procesi dio velikih pojava, koje su nosioci cjelokupnog našeg organskog aktivnog doživljavanja« – on je oživotvorio uvijek nanovo u svakoj svojoj predstavi, u razradi sa svakim glumcem na konkretnoj poetskoj materiji. Dokazavši u svojoj dugogodišnjoj praksi da je veza između poezije scenske riječi i njenog poetskog scenskog oživljavanja neraskidiva, on je udario pravac daljeg jedino mogućeg razvoja naše scenske umjetnosti. Uronjen svakim nervom svoje senzibilne prirode u stvarnost naše nemirne epohe, on ju je umio oplođenu maštom pjesnika oblikovati na sceni do prave sugestivne magije. Misleći upravo na tu osebinu njegove nadarenosti, ja sam na dan njegova pogreba 11. IV 1962. završio svoje predavanje na Zagrebačkom radničkom sveučilištu ovim riječima: »Kompozicija, dekompozicija, pa opet nova kompozicija: vječna igra između stvarnosti i mašte, vječno traženje i nalaženje – pretvaranje teatra u stvarne »daske koje znače život«, pretvaranje životnih podataka u poeziju – ta *vječna igra*, taj *vječni stvaralački proces* izgubili su ovih dana jednog od svojih najvećih majstora. Najvećeg što ga do sada imasmo!«

Marijan Matković

VALE VOUK

(1886–1962)

Vale Vouk rodio se 21. veljače 1886. u Gospiću. Poslije završene klasične gimnazije upisao se 1904. na Filozofski fakultet, gdje sluša predavanja profesora Heinza, Gorjanovića-Krambergera, Kišpatića i Langhoffera. Iduće godine nastavlja studij u Beču, gdje je 1908. diplomirao i doktorirao, Od godine 1908. do 1912. radi kao asistent u Institutu za fiziologiju bilja u Beču i u tom razdoblju objavljuje nekoliko znanstvenih rasprava. Značajan utjecaj na njegov rad imali su njegovi profesori J. Wiesner, R. Wettstein i nasljednik profesora Wiesnera profesor Molisch. Disertacija Vale Vouka »Laubfarbe und Chloroplastenbildung bei immergrünen Holzgewächsen« objavljena je u Sitzungsberichte der Wiener Akademie der Wissenschaften, 1908. U izdanjima Bečke akademije znanosti dr Vale Vouk objavljuje i kasnije mnoge svoje rasprave.

Nakon završenog habilitacijskog postupka podijeljena je dru Vali Vouku u mjesecu rujnu 1913. »venia legendi« iz anatomije i fiziologije bilja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Godine 1915. imenovan je izvanrednim, a 3. rujna 1918. redovnim profesorom. Godine 1956, nakon navršenih 70 godina života, redovni profesor dr Vale Vouk, predstojnik Zavoda za botaniku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta je po sili zakona umirovljen.

Za dopisnog člana Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti predložili su profesora dra Valu Vouka 7. prosinca 1919. pravi članovi Jugoslavenske akademije Dragutin Gorjanović-Kramberger, paleontolog, i Vladimir Varićak, matematik. Oni, osvrćući se na obilan i uspješan rad profesora dra Vale Vouka, ističu da je »položaj dra Vouka kao univerzitetskog profesora dao njegovu radu nov pravac: prinudio ga je da zađe i u naučno polje sistematske botanike. U tom je smjeru pokušao da poduzme sustavno istraživanje naše kriptogamske flore. Rezultat su tih istraživanja radovi o morskim, termalnim i slatkovodnim algama naše domovine. No i tu je nastojao u prvom redu proučavati floru na biološkoj podlozi, kako to odgovara njegovoj temeljnoj naučnoj orijentaciji«.

Na osnovu prijedloga ove dvojice pravih članova Akademije izabran je profesor Vouk za člana dopisnika u Matematičko-prirodoslovnom razredu Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti na godišnjoj

Vale Vouk

skupštini 25. V 1920. Za pravog člana Akademije izabran je četiri godine kasnije, tj. 14. VI 1924. Od 29. VI 1924. do 16. V 1936. vrši dužnost gospodarskog tajnika Akademije.

Poslije oslobođenja izabran je 29. IV 1946. u Privremenu upravu Akademije, a kod obnavljanja članstva potvrđen je za njena pravog člana 11. II 1947.

Kada se Matematičko-prirodoslovni razred u obnovljenoj Akademiji razdijelio u Odjel za matematičke, fizičke i tehničke nauke, Odjel za prirodne nauke i Odjel za medicinske nauke, biran je akademik Vouk u više navrata za tajnika Odjela za prirodne nauke. Tu dužnost vrši do 31. III 1954.

Profesor Vouk zanima se već od 1913 intenzivnim istraživanjem flore Jadranskog mora i s time je u vezi i njegova izvanredna aktivnost pri osnivanju Oceanografskog instituta u Splitu. On vrši deset godina dužnost tajnika Koordinacijskog odbora naših akademija, koje rukovode izgradnjom Oceanografskog instituta i usmjeravanjem znanstvenog rada u njemu.

Jedna od izvanrednih zasluga akademika Vouka je ta da se poslije rata založio u Upravi Akademije da se Institut za biologiju mora u Rovinju ponovno osposobi za rad. Danas u tom institutu osim stalnih članova rade povremeno stručnjaci iz pojedinih naših republika, zatim stručnjaci iz različitih znanstvenih centara Austrije, Engleske, Njemačke, Poljske i drugih zemalja. Institut služi također za nastavu iz biologije mora mnogim našim i inozemnim univerzitetima.

Akademik Vouk dao je inicijativu i za osnivanje Akademijina Instituta za biologiju u Dubrovniku. To područje nije interesantno samo zbog faune i flore tog dijela Jadrana već i zbog flore i faune krškog područja okoline Dubrovnika. U isto vrijeme s osnivanjem instituta Akademija je preuzela brigu i o Arboretumu u Trstenom, koji se nalazi nedaleko od Dubrovnika.

U vrijeme kada je u nas bila izražena težnja da se u sklopu Akademije osnivaju instituti za određena područja znanosti akademik Vouk organizira u Zagrebu Institut za eksperimentalnu biologiju, u kojem je izobrazio niz mladih stručnjaka. Reorganizacijom Akademijinih instituta taj je institut bio spojen s drugim biološkim ustanovama Akademije u zajednički Biološki institut sa sjedištem u Rovinju.

Uz svoju bogatu znanstvenu djelatnost akademik Vouk je i urednik Akademijinih izdanja, u kojima se tretiraju biološke discipline: urednik je »Rada«, urednik »Acta biologica« kao dijela »Prirodoslovnih istraživanja«, do svoje bolesti bio je urednik »Thalassia jugoslavica« i stručni redaktor »Bulletin scientifique« za područje biologije; neko vrijeme bio je urednik »Acta adriatica«, a također osnivač i urednik »Acta botanica«, edicije Botaničkog instituta Sveučilišta u Zagrebu.

Akademik Vouk bio je dopisni član Srpske i Slovenske akademije nauka te mnogobrojnih domaćih i inozemnih znanstvenih društava. Mnogobrojne su njegove znanstvene rasprave iz područja botanike, u kojima naročitu pažnju posvećuje anatomiji, fiziologiji i ekologiji bilja te

sistematici alga. Zapažena su njegova istraživanja vegetacije termalnih voda u nas i u inozemstvu. Akademik Vouk obrađuje također i pitanja poljoprivredne botanike, a zanima se i problemima hortikulture. Poznat kao izvrstan organizator ulazi i u diskusiju o ulozi botanike u farmaciji i farmaceutskoj nastavi. Svoje rasprave i knjige pisao je akademik Vouk na hrvatskom i njemačkom, a povremeno na engleskom, francuskom i talijanskom jeziku. Poslije prvog svjetskog rata njegova knjiga »Nauka o životu bilja« doživjela je u četiri godine dva izdanja i dugo vremena služila je i kao udžbenik. Profesor Vale Vouk imao je kvalitete izvanrednog pedagoga, koji je izborom talentiranih suradnika postigao da je Zagreb danas središte botaničke nauke u nas, a i jedan od važnih centara u Evropi. Veoma su brojni njegovi suradnici koji danas zauzimaju značajne položaje u našoj nauci, a mnogi od njih su opće priznati stručnjaci i izvan granica naše domovine.

Teodor Varićak

BIBLIOGRAFIJA RADOVA VALE VOUKA

(Nadopuna Bibliografije naučnih radova objavljene u ACTA BOTANICA Instituti botanici Universitatis Zagrebensis, vol. XI, Zagreb 1937)

Bibliografiju sastavila Dr Zora Klas

Bilješke o jadranskom fukusu (Fucus virsoides (Donn.) Ag. – Notizen über adriatischen Fucus. – Godišniak Oceanografskog instituta, sv. 1, p. 1–7, 1938.

O kardinalnim tačkama života. Rad Jugosl. Akad. knj. 263, p. 139–148. Über die Kardinalpunkte des Lebens. Ein Beitrag zur Kenntnis der ökologischen Valenzen. – Bull. intern. de l'Acad. Yougosl. de Zagreb, 1. XXXII, 1939.

Zur Physiologie der Thermalalge Mastigocladus laminosus Cohn, zajedno sa Klas, Z. – Anzeiger der Akad. d. Wiss. in Wien, Nr. 17, 1939.

Die pflanzenphysiologischen Grundlagen für die Anwendung der Braunkohle im Gartenbau. – X Intern. Gartenbaukongress, Berlin, Sect. 17, Pflanzenphysiologische Sonderfragen. Bd. II. p. 1237–1241 1939.

Prilozi poznavanju morfologije, biologije i horologije paprati Adiantum Capillus Veneris. Rad Jugosl. Akad. knj. 267 (83), p. 149–180 Beiträge zur Morphologie, Ökologie und Chorologie von Adiantum capillus veneris. – Bull. intern. de l'Acad. Yougosl. de Zagreb, 1. XXXIII. 1940.

Report on Fervorization of Plant Nutrient-Substrata (zajedno sa Radermacher, A. i Klas Z.). – Proceedings of Nederl. Akad. van Wetenschappen, Vol. XLIII. No. 8, p. 1050–1060. 1940.

Über die telmatophytische Lebensweise der Charophyten und deren Bedeutung für ihre Lebensgeschichte. – Rivista di Biologia, vol. XXXII. 1941.

Über die Verwendung der Braunkohle zu Heilzwecken (Braunkohle als Peloid), (zajedsa Trauner L.). – Der Balneologe, 8. Jahrg. Hft. 2. 1941.

Ein neuer Versuchsweg zur Klärung der Frage der balneologischen Wirkung des Thermalwassers. – Der Balneologe. 8. Jahrg. Hft. 3. 1941.

Biologijska svojstva termalnih voda i njihovo značenje za balneologiju. Rad Jugosl. Akad. knj. 273. 1947.

Biological properties of the thermal waters and their significance for balneology. Bull intern. de l'Acad. Yougosl. de Zagreb. N. S. 1. 1948.

Thermal-vegetation and ecological valences theory. – Hydrobiologia, vol. I, No. 1, p. 90–95. 1948.

Die Grundprobleme der Balneobiologie. Schweiz. med. Wschr. 78, 47. 1948.

Svijetla pjega na lotosovom listu. A light spot on the leaf of Nelumbium, (zajedno sa Njegovan, M.). – Acta botanica inst. bot. univ. Zagreb, vol. XII–XIII, p. 195–206. 1949.

Izvještaj o balneobiološkim istraživanjima u Krapinskim Toplicama. – Ljetopis JAZU, knj. 55, p. 239–242. 1949.

Die Probleme der Biologie der Thermen im Lichte der neuesten Forschungen. – Proceed. of the Seventh Intern. Botanical Congres, Stockholm, p. 103–113. 1950.

Higijena rada kao nauka u okviru biologijske znanosti. – Arhiv za higijenu rada, vol. 1, br. 4, p. 385–392. 1950

Botanik und Phytologie. – Phyton, vol. 3, fasc. 3/4, p. 135–141. 1951.

Problemi agrobiološkog iskorišćivanja mrkog ugljena. – Predavanja JAZU, sv. 8, sa 38 fotografija i grafikonom u tekstu. 1952.

Slatkovodne rodofiteje Jugoslavije. – Godišnjak Biološkog Instituta u Sarajevu, god. V, sv. 1–2, p. 437–444. 1953.

Umraumfremde Quellen. – Archiv f. Hydrobiologie. Bd. 48, p. 129–133. 1953.

Ziel und Wege der Balneobiologie. – Die Medizinische, Nr. 40, p. 1293–1296. 1953.

Prinosi fiziološkoj analizi fertilizatornog djelovanja mrkog ugljena. Zajedno sa Klas, Z.

I. *O djelovanju mrkog ugljena zeničkog ugljenika na rast gorušice u vodenim kulturama.* – Rad JAZU, knj. 294, p. 9–21. Extrait, p. 5–14. 1953.

II. *Istraživanja o dušiku kao komponenti fertilizatornog djelovanja mrkog ugljena.* – Rad JAZU, knj. 294, p. 25–30. Extrait, p. 15–32. 1953.

III. *Istraživanja o djelovanju vodenih ekstrakta i pepela mrkog ugljena na rast gorušice.* Zajedno sa Klas, Z. i Rumen, N. – Rad JAZU, knj. 294, p. 51–61, Extrait, p. 33–39. 1953.

IV. *Komparativna istraživanja o djelovanju zeničkog ugljena i mikroelemenata na rast gorušice u hranjivim otopinama.* Zajedno sa Klas. Z. i Rumen, N. – Rad JAZU, knj. 294, p. 63–72, Extrait, p. 41–48. 1953.

Die biologischen Besonderheiten der heissen Quellen von Gastein. – Mitt. d. Forschungsinst. Gastein d. Österr. Akad. d Wiss. Nr. 82. p. 3–15. 1953.

Biološke karakteristike termalnih voda NR Hrvatske. Godišnjak Balneološko-klimatološkog instituta Hrvatske, sv. I, p. 19–31. 1954.

Balneologische Charakteristik des Heilbades Dakovačka Breznica. – Auszug aus dem Vortrage gehalten bei der II. wiss. Tagung f. Rheumatologie, physikalische Medizin und Balneoklimatologie, Zagreb, 25–28 November 1953. – Bull. scient. Yougosl. Tome 2, No. 2, 1955.

Jedinstvo biologijskih nauka. Izvod. Glasnik biološke sekcije, Zbornik I. kongresa biologa Jugoslavije 12–15. VII. 1953. 1955.

Meravigliosi Cimeli della Natura dimenticati nelle Terme di Abano. – Vita Euganea-Abano Terme, No 11/12. 1956.

On fervorization of plant nutrient substrata. O utjecaju fervorizacije hranjivih substrata na razvoj biljaka. Zajedno sa Rademacher, A. i Klas, Z. – Acta botanica inst. bot. univ. Zagreb. 14/15, p. 7–125. 1956.

O Codium vrstama: Codium tomentosum (Huds.) Stackh. i

Codium vermilara (Olivi) Delle Chiaje u Jadranu. – Thalassia Jugoslavica, vol. I. No. 6–10, p. 29–39. 1957.

Beiträge zur Kenntnis von Heilquellewirkungen auf Pflanzen. I. Untersuchungen an Hirsesamen mit Thermalwasser von Bad Gastein. – Sitzber. d. Österr. Akad. d. Wiss. Math. naturw. Kl., Abt. II, 166. Bd. 6–10, p. 161–182 1957.

Untersuchungen an Senfsamen mit Thermalwasser von Bad Gastein. Zajedno sa Schröcksnadel. H. – Sitzber. d. Österr. Akad. d. Wiss. Math. naturw. Kl., Abt. II, p. 183–197. 1957.

Die Thermalalgenvegetation von Bad Gastein. Fundamenta balneo-bioclimatologica, vol. I, No. 2, p. 212–226. 1958.

Unity of biological sciences. – Studies in plant physiology, p. 251–254. 1958.

Die Urblaualge in der Gasteiner Therme. – Mitt. No. 173 d. Forschungsintitutes Gastein der österr. Akad. d. Wiss. 1959.

Istraživanja u Trstenu i u Boki Kotorskoj o varijacijama vrste Ruscus aculeatus. – Ljetopis JAZU, knj. 63, str. 396–399. 1959.

Der Fervoreffekt und die Möglichkeit seiner Auswertung in der Balneotherapie. – Hippokrates, 30. Jahrg. Hft. 13. 1959.

Ein neues Eisenbakterium aus der Gattung Gallionella in den Thermalquellen von Bad Gastein. – Archiv f. Mikrobiologie, 36, p. 95–97. 1960.

Prinosi fiziološkoj analizi fertilizatornog djelovanja mrkog ugljena. V. Daljnja istraživanja o dušiku kao komponenti fertilizatornog djelovanje mrkog ugljena. Zajedno sa Klas, Z. – Rad JAZU, knj. 320, str. 5–30. 1960.

Neues über den Fervoreffekt. – Hippokrates, 32 Jahr. Hft. 4. 1961.

Kako da organizujemo našu nauku. – Matica Rada, br. 13, p. 3–14 (1941).

Darvinizam u Hrvatskoj. Kratki prikaz borbi za darvinizam u hrv. kulturnom životu. Pogovor knjizi Prenant: Darwin. – Izd. Matice hrvatske, str. 1–26 (1946).

Knjige

Biologija kroz vjekove – Pogledi u biologiju kroz život i rad njenih osnivača. Zajedno sa Klas, Z. – Prerađeni dopunjeni prijevod njemačkog izdanja W. A. Locy. Dozvolom autora. Manuskript. 1940.

Grundriss zu einer Balneobiologie der Thermen. – Verlag Birkhäuser, Basel, p. 1–82 1950.

Opća botanika. I. dio. Morfologija. Priručnik za predavanja botanike na Biološkom odsjeku Prirodoslovnog fakulteta u Zagrebu, str. 1–199. – Zagreb, Školska knjiga 1951.

Redakcija

Rad JAZU. knj. 273, 1948; knj. 280, 1950; knj. 289, 1952; knj. 294, 1953; knj. 305, 1955; knj. 312, 1957; knj. 317, 1959; knj. 320, 1960.

Bull. intern. de l'Acad. Yougosl. 1. 3, 1951; 1. 7, 1952; 1. 10, 1953; 1. 14, 1955.
Thalassia jugoslavica, vol.I, 1–5 (1956), 6–10 (1959); Vol. II, 1 (1960), 2 (1960).
Prirodoslovna istraživanja, knj. 24 (1948).
Kušan: Prodromus flore lišajeva (1953).
Šmalhausen–Fink: Problemi darvinizma (1951).
Ugrenović: Trsteno (1953).
Pavletić: Prodromus flore briofita (1955).
Hirc: Rječnik nar. zooloških naziva. Ribe (1956).

Uz navedene knjige i radove objavio je akad. V. Vouk niz članaka i prikaza, na našem i stranim jezicima, u naučnim i stručnim časopisima (»Priroda«, »Šumarski list«, »Apotekarski vjesnik« i dr.).

RASPRAVE I IZVJEŠTAJI

IZVJEŠTAJ
O ISTRAŽIVALAČKOM RADU NA ORIJENTALNIM RUKOPISIMA U HVARU I TURSKIM AKTIMA U DUBROVNIKU

Sulejman Bajraktarević

U izvršenju zadatka koji mi je povjerila uprava Historijskog instituta Jugoslavenske akademije u Zagrebu svojim rješenjem br. 357/2–1962. od 4. VIII 1962, boravio sam od 22. do 24. VIII u Hvaru radi pregleda privatne zbirke orijentalnih rukopisa dr Božidara Božića i od 25. VIII do 17. IX 1962. u Dubrovniku na istraživalačkom radu na turskim listinama dubrovačkog Državnog arhiva.

Zbirka latinskih isprava dr Božidara Božića u Hvaru već je bila predmetom rada suradnika Historijskog instituta, a meni je skrenuta pažnja* da u toj zbirci ima i orijentalnih rukopisa i da bi vlasnik zbirke želio da ih pregledam i identificiram.

Dr Božidar Božić, rođen 1883. u Dubici porijeklom je iz okolice Mostara, a i najveći dio svoga života proveo je u Mostaru kao advokat. Sa Hvarom povezan je po majci i ženidbom, te sada kao penzioner stalno boravi u Hvaru. Dugi niz godina kupovao je u Mostaru orijentalne knjige i rukopise koji su se često kao ostavinske pokretnine (muḥallefāt) pojavljivali na mostarskoj čaršiji. Tako je sakupio sedam do osam stotina knjiga i rukopisa na islamskim jezicima. Najveći dio toga nalazi se u Mostaru, a u njegovu domu u Hvaru zatekla se manja skupina tih orijentalija, i to u svemu 42 kodeksa, 2 litografirana djela (jedno na arapskom, drugo na turskom) i 2 štampana djela na arapskom jeziku.

Od 42 rukopisa 27 ih je na arapskom, 6 na turskom, 2 na perzijsko-turskom i 7 na arapskom i turskom jeziku.

Letimičnim pregledom sadržaja pojedinih rukopisa utvrdio sam da ih je četrnaest religioznog sadržaja, zatim trinaest raznih djela arapske gramatike i sintakse, osam djela o logici, retorici i misticizmu, tri rječ-

* Za ovo upozorenje zahvalan sam kolegi J. Stipišiću, suradniku Historijskog instituta u Zagrebu.

nika i po jedan rukopis o šerijatskom nasljednom pravu i o medicini, jedna zbirka uzoraka turskih pisama, te jedan rukopis arapskih i turskih legendi i priča. Pored toga među nekoliko rukopisa sa 2, 3 pa i 4 traktata ima i stihovanih kronograma, jedno pismo historijskog sadržaja, jedna vakfija (akt o zavještanju) i tomu slično.

Od svih rukopisa moju pažnju su privukla samo ova tri: 1) Arapski rječnik pod naslovom *»Muhta(s)ar muhtār a(s)-(s)i(h)ā(h)«* za kojeg njegov autor Mu(h)ammad ibn Abī Bakr ibn ʿAbd al-Qādir ar-Rāzī, navodi da ga je sastavio iz poznatog arapskog leksikona Kitāb a(s)-(s)i-(h)ā(h) (»Knjiga pravih, korektnih riječi« tj. rječnik) velikog učenjaka Abū Na(s)r Ismāʿīl ibn (H)ammād al-Džawharī (umro 393h, 398h ili 400h = 1002/3, 1007/8 ili 1009/10). Rukopis je prepisao Ibrāhīm ibn *H*alīl u Drinopolju mjeseca (s)afera (II) 1061h = 24. I do 21. II 1651. Rukopis ima 184 lista, 145 × 203 mm, 23 retka na svakoj strani, pismo sitnije poput »rej(h)ānī« vrste arapskog pisma, tekst zaprema plohu od 95 × × 160 mm i nije obrubljen crtama, natuknice su pisane crvenim, a tumačenje riječi crnim mastilom. Uvez je od tamnosmeđe kože s reljefno utisnutim medaljonom u sredini na objema vanjskim stranama. Hrbat uveza je oštećen a miqlab (produženi trouglasti preklopac) je otrgnut i nema ga. Koliko sam mogao utvrditi kodeks je kompletan i nema praznina

2) *Perzijsko-turski rječnik* koji je sastavio Niʿmatallāh ibn A(h)mad ibn Mubārak ar-Rū(h)ī, kojem nedostaje svršetak. Posljednja riječ je *»kulundžan«*, pa prema tome nema sedam posljednjih slova perzijskog alfabeta, koji ima svega 32 slova. Ovakav kakav jest imat će oko 200 listova 139 × 198 mm, 17 redaka na svakoj strani, pismo vrste »nasʿriqʿa«, perzijske riječi vokalizirane, tekst zaprema 80 × 143 mm. Uvez orijentalni, tj. s miqlabom, od kaširanog kartona, a hrbat od kože poderan.

3) Medicinsko djelo pod naslovom *»Gājat al-bajān fī tadbīr-i badan al-insān«* kojem je autor (S)āli(h) ibn Na(s)rallāh (H)alebī, koji nosi nadimak Ibn Salom (umro 1080h = 1669) a ovo djelo je posvetio turskom caru Mehmedu IV (vladao 1648–1687). Sudeći po nadimku on je, kao i mnogi drugi liječnici u Osmanskoj carevini, židovskog porijekla. Listovi su numerirani i treba ih biti 264, ali ih 10 nedostaje i to: 14, 15, 34, 35. te 52. do 57. Originalni orijentalni kožnati uvez s poderanim hrptom. – Pisar rukopisa je Ibrāhīm ibn Mu(h)ammad Bāl(t)adžī-zāde, koji ga je prepisao u ponedjeljak 3. džumade II (IV) 1144h = 3. XII 1731, a na više mjesta je otisnut muhur nekadašnjeg vlasnika »Mehmed Šakir«. – Djelu prethode dva nepaginirana lista s tumačem nekih biljki i fihrist (popis sadržaja). Veličina listova je 162 × 215 mm, 19 redaka na stranici, 100 × 154 mm zaprema tekst, dosta lijepo i čitko pismo vrste »nas*hī*« koji sliči na *»sulus«*.

Još bih istakao da u jednom rukopisu (redni br. 4) s više traktata i raznih bilježaka ima i stihovani datum o otvaranju prve kafane u Mostaru i to 1003h = 1594/5, kao i stihovani datum gradnje jednog mosta u Sarajevu: 950h = 1543/4. Zatim u rukopisu pod rednim brojem 32. uz

dva arapska traktata o sintaksi i gramatici, jedno tursko pismo upućeno Hadži Derviš ef Ljuti, vjeroučitelju gimnazije u Mostaru, kojim se poziva na sakupljanje dobrovoljnih priloga za pomoć pogorjelima prilikom velikog požara u Travniku, pri čemu je, kako se u pismu navodi, izgorjelo preko 500 kuća i tako preko tri hiljade ljudi ostalo bez krova. Pismo je datirano 7. septembra 1903, a potpisali su ga svi članovi odbora, obrazovanog u tu svrhu, a to su: Hadži Omerović hadži Ahmedbeg, Lakišić Hasanbeg, Komadina Mustafa aga, Kajtaz hadži Huseinaga, Šola Vojislav, Šantić Petar, Dokić Špiro, Ivanković Ilija, Smoljan Jure, Gutman Salom i Venturini Ivan. Pri detaljnijem pregledu bi se možda našao još koji interesantan historijski podatak.

Čini se da dr Božić taj dio svojih orijentalnih knjiga i rukopisa nema namjeru otuđiti, jer ga za to vežu uspomene iz prošlosti i Mostara. Među mnogim starinskim stvarima i uspomenama koje je sakupio i smjestio po starim stilskim vitrinama svoga doma nalaze se i dva-tri turska muhura (pečata), koje je našao u lovačkom sanduku svoga oca, pa tekst jednog od tih glasi: »Mu*h*tār-i qarje-i gajri muslim Guča Gora« (»muftar muslimanskog sela Guče Gore« kod Travnika). Otac Bariša Božić je naime kao svršeni pravnik službovao više godina u Travniku, pa mu je vjerojatno taj mjedeni pečat muftara Guče Gore neko darovao ili prodao.

Od 25. VII do 17. IX 1962. nastavio sam s istraživalačkim radom na turskim listinama Državnog arhiva u Dubrovniku.

Ovaj put su bile na redu isprave od broja 2551 do 3150 tj. 600 turskih listina, koje sam pregledao, pročitao i od svake najosnovnije iz njihova sadržaja pribilježio, a neke važnije u cijelosti prepisao ili opširnije registrirao te 21 ispravu dao i slikati. Među njima bilo je razmjerno malo, tj. svega 67 isprava u kojima je bila riječ o soli, što me najviše interesiralo. Budući da će te isprave biti iskorištene kada budem radio na toj temi, ja ću se u ovom izvještaju osvrnuti samo na druge isprave koje to zaslužuju.

U prvoj mapi turskih listina od broja 2551 do 2650. bilo je najviše potvrda i dozvola raznim dubrovačkim brodskim kapetanima, u kojima im zakupci (multezimi) albanskih skela dopuštaju utovar drvene građe pošto su od njih ubrali carinu i druge pristojbe. Svaka takva potvrda sadržava ime kapetana teretnjaka, tačnu količinu trupaca i klaftera (kulača) utovarene građe, izjavu da su propisane pristojbe naplaćene, dozvolu o utovaru s napomenom da ga nitko ne bi smetao, datum i potpis zakupnika skele Šenpier: Mehmed Tahir ili okružnika (mutesarifa) Elbasana Mehmeda Asafa, a kod jedne potvrde je potpisnik činovnik carinarnice u Skadru. Nekoliko potvrda elbasanskog okružnika M. Asafa su obavijesti nadležnom organu skele da je donosiocu potvrde X. Y. kapetanu dozvoljeno da utovari drvenu građu, i da mu naplati odgovarajuću carinu. Sve te potvrde su iz godina 1800–1802. Iz njih se može zaključiti da je izvoz drvene građe iz albanskih pristaništa na dubrovačkim lađama bio vrlo živ, a po njima bi se mogao sastaviti i popis dubrovačkih kapetana u početku XIX stoljeća. Nije na odmet da se kod te zgode primijeti kako je kod nekih od tih potvrda u talijanskom regestu na poledini navedeno ime kapetana koje se ne podudara s onim na aversu turskog originala. Vjerojatno su to omaške dragomana, koji je te regeste kasnije i najedamput za više tih potvrda sačinjavao. Ti regesti su utoliko korisni, što

tako možemo ispravnije pročitati imena i prezimena tih kapetana, što je inače često nemoguće kod konzonantskog arapskog pisma.

Pored tri isprave koje se odnose na sol imade u toj skupini i nekoliko akata raznolikog sadržaja. Tako je *br. 2552* pismo konzula Luke Barke dubrovačkoj gospodi, kojim ih izvještava da se trgovac Perzijanac po imenu Saltan Šah požalio Porti jednim podneskom da mu je za vrijeme njegova nedavnog boravka u Smirni dubrovački trgovac Nikola sin Đorđija ostao dužan 580 i po groša i da je pobjegao u Dubrovnik. Saltan Šah u traženju svoga prava namjerava poći za njim. Da bi u tome uspio »Porta me je upozorila i pozvala da vam se i ja obratim s molbom da navedenom trgovcu pomognete u ostvarivanju njegova prava«. Na poleđini je otisak grba dubrovačkog konzula. Pismo nije datirano.

U jednoj kopiji priloga nekom izvještaju *br. 2637* glavni knjigovođa direkcije financija (ruznamče) sastavio je marginalni popis u »sijaqat« vrsti pisma 28. džumade II (VI mjesec hidžranske godine) $1167^h = 22.$ IV 1754. iz koje se razabire da su (u izvještaju) navedeni dubrovački izaslanici pri povratku u Dubrovnik trebali donijeti 12 novih odijela, namijenjenih poimence navedenima visokim funkcionerima, i to: 7 svečanih odora (hil'ata) za dubrovačke poslanike i dragomane a 5 za ostale (čehaju, glavnog pisara i druge). Kako nam je sadržaj izvještaja (arza) nepoznat, možemo samo naslućivati da su ta odijela namijenjena za navedene odličnike bosanskog namjesnika, tada u Travniku. Drugi jedan zanimljivi akt *br. 2643* je ugovor trgovaca hadži-Omera, munla-Mehmeda, Ahmed-čelebije i Ibrahim-čauša s kapetanom francuskog broda Saboom, čiji je brod usidren u Aleksandriji, kojim ugovorom su spomenuti trgovci utanačili uslove i cijenu prijevoza volova koje su imali u Gružu utovariti. Ugovor je opširan i datiran 16 ramazana (IX) $1162^h = 30.$ VIII 1749.

Br. 2642: Povjerenici (emini) dubrovačke skele Osman i Mehmed podnose Porti izvještaj od 22. zu'l-qa'de (XI) $1165^h = 31.$ X 1752, kako Mlečani na Sredozemnom moru zaustavljaju dubrovačke lađe i naplaćuju od njih razne pristojbe i da su u dubrovačkoj skeli ubili čak i jednu ženu i bacili je na drum.

Nedatiranom žalbom Porti *br.* 2646 dubrovački poslanici Mate Sorgo i Sare Bono tuže se da su alžirski gusari zaplijenili jedan dubrovački brod s robom, mornarima i putnicima i da su čak dio te robe pretovarili u danske i austrijske lađe te otpremili u Smirnu. Pozivajući se na svoju 400-godišnju odanost i privrženost Porti mole da se brod, roba i zarobljeni oslobode, jer su i onako zbog ratova koji se među velikim silama vode ostali s vrlo malo brodovlja. Na poleđini su dva pečata s grbovima navedenih vlastelina.

Br. 2647 je nedatirano pismo povjerenika dračke mukate (zakupa prihoda skele Drača) Alije sina Zejnilovog dubrovačkom knezu, u kojem ga moli da mu pošalje vješta liječnika da bi mu izliječio majasil (vlažni ekcem). Ujedno obećaje da će tog liječnika honorirati sa hiljadu groša za što jamče konzuli u Draču i Bosanac Hadži Jovan.

Posljednji dokumenat ove skupine *br. 2650* je zapisnička potvrda dvojice emina (povjerenika) dubrovačke skele Mehmeda i drugog Mehmeda od 2. redžeba (VII) $1167^h = 25.$ IV 1754. da je lađa ulcinjskog kapetana Davuda, natovarena pšenicom, došla u dubrovačku luku i kada je odatle krenula za Gruž i stigla do Grebena nesretnim slučajem udarila o kamen i probušila se, pa ostavši tako dva dana u moru pšenica se nakvasila. Zatražena je pomoć od dubrovačke vlastele, koji su stavili dvije-tri kuće i ljude na raspolaganje, pa je na taj način pšenica osušena i nije bilo nikakve štete te nema mjesta sporu.

Slijedeća mapa turskih isprava od *br. 2651–2900* sadržava uglavnom opširnija pisma turskih organa vlasti većeg i nižeg ranga, upućena Dubrovačkoj Republici, pojedinim vlastelinima i dragomanima. Nadalje su pisma, peticije i predstavke Dubrovačke Republike turskim organima vlasti; međusobna prepiska turskih funkcionera te njihovi izvještaji i predstavke upućene sultanu, velikom veziru i drugim njima nadređenima. Trideset i tri isprave od spomenutih dvjesta pedeset akata su u vezi sa soli. U ovoj skupini se nalazi i par pisama guvernera Alžira i Tunisa Dubrovačkoj Republici. Pored više isprava beznačajnog sadržaja imade i takvih koje zavrjeđuju da ih ukratko regestiramo.

Br. 2667 je pismo vekil-i hardža (ekonoma carskog domaćinstva) Mehmeda sina Alije, upućeno komandantu (čuvaru) Novog (Hercegnovog) Seferagi, u kojemu mu na prvom mjestu saopćava da je sultan Osman (II) zasjeo na prijesto mjesto ludog sultana Mustafe, kojeg su ponovo zatvorili tamo gdje je i ranije bio zatvoren, i to baš 1. rebi'ul-evvela, kada mu piše ovo pismo. Pismo nije datirano, ali je na pečatu Mehmeda urezano 1022^h (poč. 12. II 1613), a zna se da je Osman II (a to je Gunduličev »Osman«) godine 1618. zasjeo na prijesto. Zatim se u pismu nižu podaci o smjenjivanju i unapređivanju komandnih janjičarskih časnika, pa je i s obzirom na navedenu njihovu titulaturu diplomatički zanimljivo.

Br. 2673 pismo namjesnika Rumelije Ebu Bekir paše Dubrovačkoj Republici od 15. safera (II) $1208^h = 22.$ IX 1793, u kojem se poziva na ranije prijateljske odnose s Republikom, dok je bio namjesnikom Bosne i glavnokomandajući carske vojske, pa traži da mu svojom lađom pošalje u pismu navedene topove i municiju, barut i 400.000 oka[1] dvopeka u Skadar, koji on opsjeda, da bi po carskom naređenju likvidirao buntovnika Mahmud-pašu skadarskoga. (Vidi faksimil).

Br. 2682 je nedatirano pismo anatolijskog age Mehmeda Dubrovačkoj Republici, u kojem joj javlja da je od nedavna u Gackom i da namjerava doći i u Dubrovnik u cilju prikupljanja dječaka za sultanov dvor. To je njegova zadaća, pa se nada da će ga izvijestiti o svom pristanku da i na njihovom području sakuplja dječake. Znajući da Dubrovačka Republika poslušno izvršava carske želje i naredbe šalje im na poklon tri uzde, jedan mali ćilim (sedžadu), 12 ovnova i 12 sireva. Na margini pisma traži da mu se pošalje čistog limunovog soka, mariniranih sardela, nešto maslina i maslinovog ulja, jer se toga ovdje ne dobiva. Sudeći po pismu i po vodenom znaku isprava je starijeg datuma, svakako negdje od početka XVII stoljeća do najkasnije 1668. godine.

Br. 2714 i *2721* su pisma tuniskog vojnog zapovjednika (mir-i mirana) Hamudepaše, upućena otpravniku poslova Dubrovačke Republike. Prvo je od 5. ramazana (IX) $1219^h = 8.$ XII 1804, u kojem se s pozivom na pomorsko pravo od Dubrovačke Republike traži puna odšteta od dubrovačkog vlasnika broda koji je prije pet godina iz Smirne prevozio robu tuniskih trgovaca u vrijednosti od 305.5'9 groša, pa su taj tovar u cijelosti zaplijenili portugalski mornari, a brod pustili da ide. U drugom pismu od 27. ševvala (X) $1220^h = 18.$ I 1806. traži da Dubrovačka Republika iznajmi dva broda za prijevoz drvene građe iz Trsta.

Br. 2736, Sun'ullāh, čehaja bosanskog defterа (financijske uprave) a sada i vojni komandant (bašbog) Hercegovine, izvještava Dubrovačku Republiku 29. zu'l-qa'de (XI) $1221^h = 7.$ II 1807. da mu je povjerena dužnost čuvara hercegovačkog sandžaka baš u vrijeme kada se odlučilo zaratiti s Rusijom, na čijoj je strani i Crna Gora, o čemu je Dubrovačku Republiku obavijestio i bosanski namjesnik Husrev Mehmed-paša (po Zambauru je zaista bio te godine bosanskim namjesnikom). On očekuje da će ga Dubrovačka Republika o svemu što je u vezi s tim prijateljski obavještavati.

Br. 2800 jedno nedatirano pismo dvojice, po svoj prilici, turskih obavještajaca Paše Mehmedage i hadži-Ahmeda Dubrovačkoj Republici, u kojem izvještavaju da su iz prijestolnice pouzdano obaviješteni kako se car (padišah) sprema na tri vojna pohoda: pohod na Oziju, na veliku pomorsku bitku s ratnom mornaricom i na treći vojni pohod za koji osim cara, koji će ga lično predvoditi, nitko još ne zna kuda je usmjeren. Zna se samo to da je janjičarskom agi naloženo da s toliko i toliko čorbadžija (janjičarskih kapetana) i janjičara krenu u Rumeliju. Mnogi ranije smijenjeni paše, bezi (sandžaka), spahije, janjičari i drugi pomilovani su. Sve odlazi na bojište. Raniji veliki vezir Öküz Mehmed-paša (od X 1614–I 1617) je umro u Alepu pa je sva njegova pokretna imovina predana eraru (miriji). Budimski beglerbeg Karakaš Mehmed-paša (1620/1 budimski vezir) zbog opetovanih pritužbi austrijskog poslanika sultanu da je protivno ugovoru i zadatoj carskoj riječi topovima osvojio tvrđavu Vác,

[1] *Okka* je turska mjera za težinu i prema Heuser–Ševketovom tursko-njemačkom rječniku odgovara težini od 1 kg 282 grama, dok u Wehrovom arapsko–njemačkom rječniku s. v. *»uqqa«* u Egiptu iznosi 1.248 kg a u Siriji 1.282 kg, što se podudara s navedenim Heuser–Ševketovim rječnikom.

smijenjen je i na njegovo mjesto postavljen Sufi Mehmed-paša (po treći put budimski vezir 1621/2)[2] budimskim beglerbegom. I sandžakbeg Klisa Pijale-paša-zade Mustafa-beg je također zbog mnogih pritužbi smijenjen. Svrgnuti su i kadije Foče i Nevesinja. Uz to još i na margini dodaje dalje vijesti o smjenjivanju kadija Ljubinja i Novog (Hercegnovog) ističući da je u Ljubinju novopostavljeni kadija Turčin, a u Novom Carigradanin (istanbulli), i još dosta novosti koje smatraju da ih Dubrovnik treba znati. Na Ahmedovu muhuru otisnutom na poledini pisma čita se $1022^h = 1613$, a po podatku o postavljenju Sufi (Sofi) Mehmed-paše budimskim beglerbegom možemo ga i određenije datirati s 1621/2. godinom. Od ove iste dvojice postoji još jedno nedatirano pismo pod *br. 2744* u kojem oni Dubrovačkoj Republici preporučuju da im usmena povjerljiva saopćenja ne čine posredstvom kojeg bilo lica, nego usmeno ili pismeno upućuju jedino preko Mihe u kojeg imaju puno povjerenje. To nas je i navelo na zaključak da su spomenuta dvojica po svoj prilici bili u neku ruku turski obavještajci.

Br. 2819 je potvrda hadži-Alije, čehaje velikog vezira od mjeseca džumade II (VI) $1079^h = 6.$ XI do 4. XII 1668, kojom se dubrovačkim poslanicima potvrđuje primitak uobičajenih poklona velikom veziru, i to: 2150 groša, 2 srebrne tepsije (pladnja), sukna za 12 hlača, samta za jedne hlače i skrletne čohe za troje hlače.

Br. 2824 je pismo slične prirode kao i gornja potvrda, ovaj put od vojnog zapovjednika Tripolisa, Ali-paše od mjeseca redžeba (VII) $1196^h = 12.$ VI do 11. VII 1782, u kojoj Dubrovačkoj Republici zahvaljuje za 1000 groša i šest komada atlasa metalnim nitima protkanog (seraser atlas), koje su mu poslali po Ahmed agi, kojega su također lijepo dočekali.

Br. 2837 je pismo Muharemage Kapića (Qapi-zade) dragomanu Niki i ostaloj gospodi u Dubrovniku od 27. rabi'a I (III) $1211^h = 30.$ IX 1796, u kojem ih uvjerava da u Mostaru nema kuge a za sada ni gdje drugdje.

Br. 2841 je pismo hercegovačkog okružnika (mutesarifa) Ebu Bekir paše Dubrovačkoj Republici od 1. rabi'a I (III) $1126^h = 17.$ III 1715, kojim potvrđuje da je primio kalendar i da je kapetan Palivir nakon trodnevnog boravka u Plevljima (Tašlidži) otišao u Carigrad. Ujedno javlja da je carskim fermanom (zapovijed) namjesnikom Bosne imenovan bivši veliki vezir Numan-paša (po Zambauru str. 173 1126^h bosanskim namjesnikom bio je stvarno Čuprilić Numan-paša, a 1122. je postao i velikim vezirom, str. 164).

Br. 2874 je popis koji ima na vrhu oveći okrugli muhur (pečat), a ispod toga popisa tekst da su to stvari i odjeća iz košare (sepet sandugu) koja je bila zapečaćena muhurom u srdžbi smaknutoga Derviš-paše, što ih je on, bivši još velikim vezirom, poslao po dubrovačkim poslanicima Jaku i Maroju, svojoj sestri, pa im je to oduzeto i spomenutima uručena kopija popisa kao potvrda na 15. džumade II (?) (VI) $1015^h = 18$ X (?) 1606 s tipičnim stiliziranim potpisima (pendžama) dvojice defterdara.

Druge isprave ove mape (2651–2900) su po svom sadržaju uglavnom bez značaja.

Mapa br. 2901–3150: među 250 dokumenata posljednje mape koju sam pregledao, 31 isprava je u vezi sa soli od kojih 11 su opširnija pisma Ahmed-paše Dugalića.[3]

[2] E. de Zambaur, *Manuel de Généalogie et de Chronologie pour l'Histoire de l'Islam*, izd. 1927, str. 169. u tabeli budimskih paša stavlja iza Karakaš Mehmed-paše najprije Oan'an pašu pa onda, istina, u istoj 1031^h godini Sufi Muhammad (= Mehmed)-pašu. Prema tome bi po ovom našem pismu trebalo korigirati Zambaurov redoslijed.

[3] Deset od navedenih jedanaest prevedeni su u cijelosti pod tek. br. 7, 8, 10, 13, 15, 16, 17, 18, 20 i 24. u članku Adema Handžića »Pisma Ahmed-piše Dugalića dubrovačkom knezu i vlasteli« u *Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslavenskih naroda pod turskom vladavinom*, knj. III–IV, Sarajevo 1953, str. 415–425. Od br. 8. i 17 doneseni su faksimili originala i dešifrirani tekstovi. Datum pisma br. 17 pogrešno je preračunat i treba biti 15–23. XII 1612, a ne sredinom februara. Još bismo dodali da je na otiscima muhura koji se nalaze na poledinama tih pisama vidljivo da je Ahmed paša sin Sinana, jer autor članka na str. 416. navodi da ne zna čiji je sin Ahmed-paša. Osim toga na str. 420 tekućim brojevima odgovarajuća numeracija

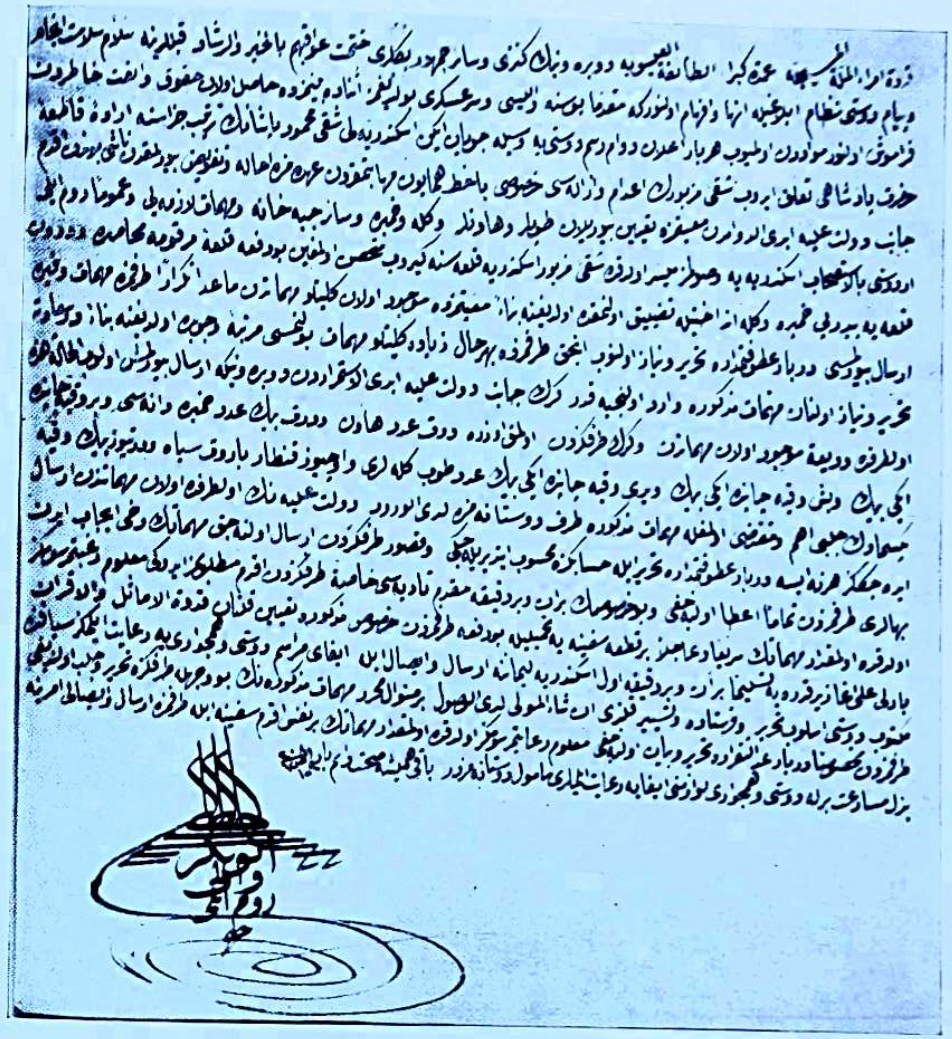

Faksimil pisma turskog namjesnika Rumelije Ebu Bekir paše Dubrovačkoj republici od 22. IX 1793.; original u Državnom arhivu u Dubrovniku pod br. 2673.

Inače je najvećim dijelom dopisivanje između Dubrovačke Republike i turskih organa vlasti opširnijeg i zanimljivijeg sadržaja kao što je dopisivanje u vezi kupovanja žita i drugih trgovačkih poslova, obaveze o izdržavanju karantene, nagodbe u vezi s ubistvima, intervencijom kod sjeveroafričkih gusara da se zaplijenjene lađe, roba i zarobljeni putnici i mornari oslobode. Zatim ima i međusobnog dopisivanja turskih funkcionera u vezi s Dubrovačkom Republikom. Ta raznolikost će se najbolje pokazati, ako u kraćim potezima citiramo sadržaj nekoliko od tih pisama.

Br. 2926. Pismo Mehmeda, glavnog vratara carskog dvora (ser-i bevvābān-i dergāh-i ʿāli), Dubrovačkoj Republici, u kojem im javlja da je sultanov glavni rizničar Osman-aga nakanio sagraditi javno kupatilo u Ljubinju pa će njegov mutevelija (upravitelj zadužbine) doći da kupuje građu za tu zgradu. Traži da mu se u tom poslu ide na ruku i da spriječe upade uskoka u Ljubinje ili bar da o tome blagovremeno obavijeste, kako bi se postavilo straže za suzbijanje takvih upada, pri čemu treba da i Dubrovačka Republika uzme učešća.

Br. 2932. Dubrovački dragoman Miho javlja bosanskom namjesniku kako su poimence navedeni razbojnici (eškija) po noći opljačkali crkvu u selu Ušlje, pa moli da se naredi kadijama Blagaja, Gabele i Stoca te kapetanima Ljubuškog, Gabele, Počitelja i Stoca da ih najstrože kazne. Oba pisma su bez datuma.

Br. 2940. Veliki vezir Ibrahim-paša (Novošeherlija i carski zet) piše Dubrovačkoj Republici krajem šaʿbāna 1008ʰ = 7–15. III 1600. iz Beograda da im šalje Davud-čauša s carskom zapovijedi u smislu koje treba da odmah pošalju 12.500 zlatnika u zapečaćenoj kesi u Beograd i da to predaju carskoj riznici, na što će im se izdati carska potvrda. Ujedno treba da hitno po Davud-čaušu pošalju 160 blokova (hrka) papira »Istanbul« i 60 blokova drvenog papira (hašabi), što nužno treba.

Br. 2947. Osmanaga, bivši silahdaraga (vrhovni maršal dvora koji je sultanu u svečanim zgodama nosio sablju), sada zadužen za određivanje granice s Mlecima, javlja Dubrovačkoj Republici da će se kod razgraničavanja voditi računa da spoj između dubrovačke i osmanske teritorije ne bude prekinut. Pismo nije datirano, ali se u njemu spominje namjesnik Bosne Halil-paša, koji je prema Zambaurovoj kronologiji bio namjesnikom Bosne 1089ʰ = 1678. godine.

Br. 2951. Objava (huruf) emina (povjerenika) Dubrovnika Mustafa-age od početka ramazana (IX) 1043ʰ = 1–10. III 1634. da mu je nazir (intendant) Splita defterdar (direktor financija) Mehmedaga povjerio mukatu (zakup prihoda) Dubrovnika počevši od 10. ramazana 1043ʰ pa je za preuzimanje i korištenje postavljen od njegovih ljudi Omer-baša kao njegov zastupnik. Zato treba da prihode zakupa (mukate) spomenute dubrovačke skele i Ledenice s okolicom od početka ovog marta punu godinu drži i uživa i da ga pritom nitko ne ometa.

Br. 2952. Hadži Bekir paša piše Dubrovačkoj Republici da po Abdi-baši i Mehmedu pošalju poklone za namjesnika Bosne Sulejman-pašu. Nije datiran, a prema Zambauru imamo četiri Sulejmana koji su bili namjesnici Bosne (prvo, Sulejman-paša 1042ʰ = 1632/3; drugi Sulejman-paša 1065ʰ = 1654/5; treći Bostandži Sulejman-paša 1158ʰ = 1745 i četvrti, Bosanac Sulejman-paša 1231ʰ = 1815/16).

Br.2963. Potvrda Nikole iz Šumle od džumade II (VI) 1107ʰ = 7. I do 4. II 1696. da je dubrovačkom dragomanu Luki Barki prodao kojih 400 izvaljanih volovskih koža po 32 prava zlatnika i od njega unaprijed primio 250 groša, dok će mu ostatak podmiriti za dva mjeseca, kada (Nikola) spomenute kože utovari na lađu u luci Varni.

Br. 2982. Sulejman-pašin brat Hasan piše Dubrovačkoj Republici, da bi mu Dubrovčanin Luka Pasarić prodao svoju ruševnu kuću u Novom Pazaru, koja je upravo vis-à-vis njegovih kuća. U toj napuštenoj kući često odsjeda azijatska milicija (saridželer) koja je u pratnji paša na putu. U nju se krijomice sklanjaju bastardi i vagabundi koji piju vino i sa prostitutkama čine razne izgrede, pa je bojati se da jednog dana i krv ne padne. Stoga traži da je uz primjerenu cijenu otkupi. U uvodnom dijelu pisma se ističe da je Sulejman-paša glavnokomandujući vojske protiv Poljske i uživalac zakupa (mukate) carskih dobara u Vlaškoj. Nije datirano.

dubrovačkog Državnog arhiva kod devet njih nije ispravna i treba biti: 8 = 3079, 10 = 3100, 13 = 3092, 15 = 3098, 16 = 3083, 17 = 3099, 18 = 3084, 20 = 3095, 25 = = 3102 (?), ali svakako nije 4179, jer je to kadijska isprava.

Br. 2984. Jedan popis o utovaru na brodovlje 4000 muda[4] pšenice i 3000 muda prosa (ili heljde) u tri maha, što je u smislu carske zapovijedi (fermana) prodano Dubrovniku početkom džumade II (VI) 987^h = 26. VI do 5. VII 1579, zatim krajem istoga mjeseca i onda još u XI mjesecu (zulkadi) iste godine, tj. od 20. XII 1579. do 18. I 1580. U tom popisu tovar svake lađe je specificiran po vlasnicima i količinama pšenice i prosa (ili heljde), a potpisao ga je Ferhad, mir-i liva (komandant okruga) Elbasana.

Br. 2985. Potvrda Mustafe od 20. džumade II (VI) 950^h = 20. IX 1543. u kojoj se konstatira da se kod dubrovačke vlastele nalazilo Hajruddin-pašinih (Barbaros) 15.750 mletačkih zlatnika, od kojih je na temelju pašina pisma s njegovim časnim pečatom (muhurom) dato Antonu Prijoli (?) (P-r-j-w-l-j), mletačkom nevjerniku, 1897 zlatnika. Ostatak od 13.853 mletačka zlatnika donio je i predao Mlečanin Brodijano (?) na što mu se izdala ova potvrda.

Br. 3015. Zamjenik dubrovačkog kneza Madriko Ćiriko (?) moli sultana da bi se ponovila ili prepisala krajem zu'l- qa'de (XI) 1190^h = 1. do 10. I 1777. izdata carska zapovijed, koja se zagubila, pa se u tu svrhu citira vrlo opširan prijepis iz kojeg se razabire da je zbog grubog i divljačkog postupka namjesnikovog ćehaje u Travniku prema dubrovačkom poslaniku bio po drugi ili po treći put izdat ferman, kojim se naređuje striktno pridržavanje propisa o koranteni u Lazaretu dubrovačke skele i plaćanju carine na trgovačku robu, jer odatle Dubrovnik dobrim dijelom podmiruje svoj danak caru.

Br. 3019. Prijepis turskog prijevoda pisma Petra Velikog velikom veziru Ibrahim-paši od 1. IV 1724, a po turskom datiranju 19. šabana (VIII) 1136^h = 13 V 1724. (valjda tada primio) u vezi s Iranom a na osnovu trajnog prijateljstva s osmanskim carstvom.

Br. 3020. Mehmed-paša, veliki vezir, na čijem muhuru je urezana godina 1059^h = = 1649, piše Dubrovačkoj Republici iz logora na poljani Temišvara da se u vrlo hitnoj stvari francuskom kralju napisano pismo najhitnije pošalje po njihovu povjerljivom čovjeku koji bi eventualno i odgovor donio (vjerojatno je to Gürdži Mehmed-paša koji je prema Zambauru bio velikim vezirom od 1651. do 1652).

Br. 3021. Bujuruldija (naredba) Abdi-paše, bosanskog namjesnika od 12. ramazana (IX) 1164^h = 4.VIII 1751, da se Sulejman i Hasan ne pačaju u zakupnine skele Novi i Risan pod izlikom da bi to bile njihove malikane (doživotno dodijeljena dobra).

Br. 3048. Prijepis vrlo snishodljive i opširne peticije dubrovačkog poklisara sultanu s naslovom »Caru careva od Istoka i Zapada«.

Br. 3072. Nedatirano pismo Mahmudage, časnika (zabita) u Rudinama Dubrovačkoj Republici, u kojem im javlja da je doznao za nestašicu hrane u Dubrovniku pa u znak starog prijateljstva šalje na poklon 300 glava ovnova.

Br. 3094. i *3125.* Prvo je pismo engleskog poklisara kojim se traži milost za ženu i djecu Sari Sama, kojem je kao stranom državljaninu bio dozvoljen boravak u Smirni, gdje je 1089^h = 1678. umro. Njemu je bivši veliki vezir »pokojni Mustafa-paša« na temelju carske zapovijedi bespravno zaplijenio svu imovinu, a ženu mu i malodobnu djecu poslao u Englesku. Sada je ta žena došla da od pravde »cara careva« zatraži da joj se nešto od zaplijenjenog imetka vrati. – Drugo je prijepis zapisnika kod kadije, u kojem se najprije prepričava najbitnije iz prvog pisma i navodi iznos od 97.000 groša koji je Samu konfisciran. Zatim se navodi da je veliki vezir Hasan-paša bio obećao isplaćivati Samovoj ženi 15 groša dnevno iz prihoda carine, ali je bio smijenjen i obećanje nije izvršio. Na to je za velikog vezira došao Ahmed-paša pa je i on ubrzo smijenjen i sada se gorenavedeni iznos traži putem šerijatskoga suda (kadije) iz ostavine Mustafa-paše. Ovo je očigledno veliki vezir Kara Mustafa-paša koji je doživio poraz pod Bečom 1683. godine i bio pogubljen u Beogradu. On je prema Zambauru bio velikim vezirom od 1676. do 1683. U Zambauru nisu uopće navedeni gorecitirani veliki veziri Hasan-paša i Ahmed-paša.

Br. 3096. Potvrda od mjeseca zu'l-qa'de (XI) 1053^h = 11. I do 9. II 1644. kod koje je potpis i na suprotnoj strani muhur otkinut. U njoj se opisuju djela ubice Omera Palikuće iz Orahovice, koji je tri puta upadao u dubrovačko područje, tamo krao i pljačkao, a i na turskom području odvodio stoku i magarce te ubio i jednog popa. Sada su ga uhvatile risanske age i o tome izvijestile hercegovačkog zapovjednika Ahmed-pašu, koji je odredio potpisanog mubašira (izaslanika) svojim zastupnikom te naredio da se ubica po šerijatu smakne. Na to su ga age Risna predale potpisanom, koji ga je sa drugovima pred dubrovačkom tvrđavom objesio. Poslije toga su dubrovačka vlastela izručili razbojnika Petra, sina Vučete, da se odvede gospodaru potpisanog, što se ovim potvrđuje.

Br. 3106. Pismo na početku kojeg je nečitko otisnut muhur, pisano u Carigradu početkom džumade I (V) 972^h = 5. do 14. XII 1564. i upućeno vojvodi pišćevih domena Pervanetu, u kojemu mu naređuje da Dubrovčanima proda, samo za vlastitu prehranu, 500 muda žita, koje imaju natovariti u svoje lađe čim doplove, a žito se treba odmah naplatiti. Vjerojatno je to pisao tadašnji veliki vezir i naš zemljak Semiz Ali-paša Bračić (veliki vezir od 1561–1565).

Br. 3107. Potvrda vojvode Mustafe i janjičara Mehmeda od mjeseca šabana (VIII) 1004^h = 1. III do 28. IV 1596, kojom potvrđuju da su se s Dubrovčanima nagodili da im za na njihovom području ubijenog Hurrema, Mehmedova strićevića, plate 60 groša.

Br. 3109. Petorica muslimana pišu Dubrovačkoj Republici i preporučuju Sarajliju hadži-Ibrahima, koji trguje u Egiptu i koji je kreditirao dubrovačkom trgovcu židovu Samajilu robe u vrijednosti od 1120 »Jaldiz« zlatnika. Spomenuti je međutim pao pod stečaj, pa Ibrahim dolazi u Dubrovnik da spasava što se spasiti dade. Pismo je nedatirano, ali na jednom muhuru od navedene petorice je urezana godina 1072^h = = 1661/2.

Br. 3120. Prijepis izvatka iz fermana beogradskom munli (kadiji) i musellimu (komandantu grada) iz kojeg se razabire, da je u Beogradu u Ferhad-pašinoj ulici izgorjela dubrovačka crkva 25×15 aršina (dužinska mjera od 65, 68, 70 ili 76.5 cm; ova posljednja dužina je uobičajena kod zidara), pa car na molbu dubrovačkog poklisara Marojice odobrava da se ta crkva u istoj veličini popravi i izgradi.

Br. 3123. Prijepis fermana od početka zu'l-hidždže 1157^h = 5. do 14. I 1745. upućen tripoliskom beglerbegu i guverneru, agi janjičara i ostalim časnicima te starješinama tripolitskog vladarstva (odžak ihtijarlarina) u kojem im car naređuje da se oslobodi zaplijenjeni brod kapetana Antuna Čikovića, koji su gusari tripoliskog odžaka (vladarstvo, kolonija) u Santa Mariji blizu Venecije zaplijenili. U tom brodu su zarobljeni austrijski plemići, zaplijenjen tovar soli, 605 mletačkih zlatnika i druga roba. Sve se to ima predati holandskom konzulu.

Br. 3134. Prijepis fermana od početka džumade II-(VI) 1115^h = 12. do 21. X 1703, kojim je odobreno otvaranje francuskog, holandskog i britanskog konzulata na otocima Hiosu i Cipru.

Br. 3150. Na molbu dubrovačkog poklisara Bijadija Bone bosanski namjesnik Arslan-paša svojom bujuruldijom (naredbom) od 15. ševvala (X) 1203^h = 9 VII 1789. odobrava da shodno carskoj zapovijedi Dubrovčani mogu u Bosni i Hercegovini za svoje potrebe nabaviti po 3000 stambolskih kila (1 kila = oko 25 kg) pšenice i prosa (odnosno heljde).

Ovi podaci mogu dobrim dijelom dati uvid u materijal što ga sadržavaju turski akti dubrovačkog Državnog arhiva.

[4] *mudd* je mjera za zapreminu. Prema dubrovačkim turskim ispravama (kao na pr. ferman *A 5–4* od 31. VII 1638) 1 mudd = 10 carigradskih kila ili 200 oka (= okruglo 256 kg), dok u Wehrovom aprapsko-njemačkom rječniku stoji, da je u Palestini ta zapreminska mjera 18 litara.

kile dolazi od arapskog korjena »k-j-l« što znači mjeriti, a *kile* je mjerica od cca 20 oka. Više o tome vidi: *Glasnik istorijskog društva – Novi Sad*, god. V (1932), str. 350

IZVJEŠTAJ O ISTRAŽIVANJU POSTANKA ORDINAMENTA MARIS TRANIJA

Vladislav Brajković

Na osnovu naučne pomoći Akademije želio sam da, u povodu pripre-ma za proslavu 900-godišnjice *Ordinamenta maris* Trani-a (za koju mi je upućen poziv na učestvovanje), pokušam utvrditi da li bi se usporedbom podataka u pravnopovijesnim spomenicima naših primorskih gradova s onima na susjednoj strani Jadrana, napose Statuta Dubrovnika sa spomenutim Ordinamentima Tranija, moglo steći uvjerenje da su ta Ordinamenta bila doista donesena 1063. godine.

Na temelju podataka sabranih u Bariju mogao sam konstatirati kako je u radovima pravnopovijesnih istraživanja bila vođena, a vodi se još i danas, jedna od najzanimljivijih diskusija o tome kada su nastali *Ordinamenta et consuetudo maris edita per consules civitatis Trani;* konkretno, da li su iz godine 1063, kako to zastupa Pardessus u svojoj znamenitoj zbirci *Collection de Lois Maritimes*, Tome V, str. 217 i d., a po njemu još mnogi drugi, kao Kap-Herr (Zur Entstehung des Consulats in Italien, »Deutsche Zeitschrift für Geschichtwissenschaft« 1891, str. 288 i sl.); Schupfer (Trani ed Amalfi, »Rivista Italiana per le scienze giuridiche« 1892, str. 191); Beltrami (Lettera . . . su gli Antichi Ordinamenti Marittimi della citta di Trani, Barletta, 1873); Ciccaglione (Nota di una nuova opinione intorno agli ordinamenti marittimi di Trani, »Scritti in onore di A. Pepere nel., Napoli 1898), Savioli (Trattato di storia del diritto italiano, Torino 1908, str. 103), D'Amelio (Caratteri unitari del diritto marittimo dell'Adriatico, »Japigia« 1933, str. 338) – svi oslaniajući se na intestaciju Ordinamenata: »Millesimo sexagesimo tertio prima indictione«, – ili su nastali čitavih 300 godina kasnije, kako to tvrde drugi poznati istraživači pravne povijesti i pomorskopravni pisci kao Volpicella (Gli antichi ordinamenti marittimi della città di Trani, Cosenza 1852), De Rozière (Dissertation sur la veritable date des statuts maritimes de Trani, Paris 1855), Sclopis (Storia della legislazione italiana, Torino, I, 1963, str. 189 i sl.), Brandileone (Il diritto romano nelle leggi normanne del Regno di Sicilia, Torino 1885), De Valroger (Etude sur l'institution des Consuls de la mer, »Nouvelle révue de droit français et étranger«, 1891, str. 135), Pertile (Storia del

diritto italiano, Torino, II, 1893, str. 123), Besta (Il diritto consuetudinario di Terra di Bari e la sua genesi, »Rivista italiana per le scienze giuridiche«, 1903, str. 72), Bonolis (Il diritto marittimo medioevale nell'Adriatico, Pisa, 1921, str. 628), Solmi (Storia del diritto italiano, Milano 1930, str. 491), Leicht (Storia del diritto italiano, Milano, 1939, str. 228), Nisio (Il giornale nautico, Padova 1943, str. 7) i dr.

Imajući na umu da je upravo u običajima Tranija došla na poseban način do izražaja, utjecajem na tamošnje pravo, pseudorodijska zbirka pomorskopravnih običaja Νόμος Ῥοδίων Ναυτικός, napose u pojmu zajedničke havarije, i da je od gradova na istočnoj strani Jadrana statutarno pravo Dubrovnika bilo najjače pod utjecajem te iste zbirke, smatrao sam interesantnim pokušati da dođem do podataka koji bi mogli pomoći da se na temelju usporedbe između dvaju pomorskopravnih izvora Tranija i Dubrovnika dođe do mogućnosti posrednoga zaključka o vremenu postanka Ordinamenta Tranija.

Uporedivši dva normativna teksta, tj. Ordinamente Tranija prema tekstu u spomenutoj zbirci Pardessusa (op. cit., str. 237 i sl.) i VII knjigu Statuta Dubrovnika prema tekstu uz moj rad (Etude historique sur le Droit Maritime Privé du Littoral Yougoslave, Marseille 1933, str. 231 i sl.), može se ustvrditi da se Ordinamenta Tranija i po obliku i po sadržaju više približavaju Pomorskom konzulatu (vidi spom. zbirku Pardessusa, Tom II str. 77 i sl.), koji je nastao poslije XIV stoljeća. Treba još istaknuti da su Ordinamenta pisana na starotalijanskom jeziku, kao što je Pomorski konzulat na katalanskom, dakle na narodnim jezicima, a Dubrovački statut, kao i drugi spomenici njegova vremena na Jadranu, pisan je u srednjovjekovnoj latinštini.

Posebno se primjećuje da su Pomorskom konzulatu bliske odredbe Ordinamenta o vozarini (Ord. IV i VI), o otpuštanju i plaći mornara (Ord. IX, X, XI), o klasičnom jactusu (Ord. XXVI), o postupku s mornarima i o samoobrani od samovolje zapovjednika (Ord. XXVIII), o formi zaključivanja i dokazivanja prevoznih i drugih ugovora (Ord. XXX).

Ima odredaba kojih nema ni u jednom dalmatinskom statutu, npr. o posebnom slučaju kad je roba iskrcana s broda u čamce (Ord. XVII), o svojevoljnom iskrcavanju robe od strane zapovjednika broda (Ord. XXIV), ili o pomorskom zajmu radi spasa ili otkupa od gusara (Ord. XXXI). Zanimljivo je konstatirati da se potonja odredba približava sličnoj odredbi iz Oleronskih pravila, dakle iz jednog spomenika zapadne skupine pravnopovijesnih spomenika pomorskog prava.

Među ostalim razlozima koje Ordinamenta Tranija nabrajaju kao osnov za raskidanje radnog odnosa pomoraca nalazi se činjenica da će mornar dobiti zvanje »naukijera«. Takvog osnova nema ni u jednom dalmatinskom statutu, ali je interesantno istaknuti da se on nalazi u Ordo Marinaritiae Dubrovnika iz 1511. godine (cap. VI).

Pojam havarije (»varea«) u Ordinamentima je doista zasnovan na načelima Rodijske zbirke, tj. da u šteti pridonose svi sudionici pomorskog pothvata, pa i onda ako je šteta bila prouzrokovana događajem više sile,

ali u Ordinamentima postoji i odredba (Ord. II) koja dopušta raspodjelu štete po načelu zajedničke avarije samo u slučaju spasavanja, što odgovara klasičnom pojmu instituta i odgovarajućem načelu u Pomorskom konzulatu.

Jednom rječju, opći sastav i redosljed Ordinamenata razlikuje se od Statuta dubrovačkoga pa i od statuta ostalih naših primorskih gradova. Po svemu došao sam do uvjerenja da je možda pouzdanije prihvatiti stanovište onih pisaca koji ne samo što nikako ne primaju XI stoljeće kao vrijeme postanka Ordinamenata nego ih stavljaju čak i poslije 1363; tako npr. Schaube (Storia del commercio dei popoli latini del Mediterraneo sino alla fine delle crociate, Torino, 1915, str. 38) tvrdi da su nastali 1435, a Gabotto (Il commercio e la dominazione dei Veneziano a Trani fino all'anno 1530, »Archivio storico per le provincie napoletane«, 1898, str. 111) istom 1445. godine. Prema tome, Ordinamenti Traniia ne mogu poslužiti za komparativno objašnjenje ne samo odredaba našeg statutarnog pomorskog prava nego ni odredaba ostalih istorodnih spomenika toga prava na jadranskim obalama.

Ni u Bariju ni u Traniju nema rukopisa statuta. Za proslavu 900. godišnjice obećan je iz Nacionalne biblioteke u Parizu primjerak Statuta Ferma (tiskan u Mlecima 1507), uz koji se u dodatku nalaze *Ordinamenta et consuetudo maris Trani-a.*

IZVJEŠTAJ O RADU U HISTORIJSKOM ARHIVU GRADA VARAŽDINA

Miroslava Despot

Boravak u Varaždinu iskoristila sam za rad u Historijskom arhivu grada Varaždina i u Muzeju grada Varaždina tražeći dokumentaciju za temu »Privreda grada Varaždina u prvoj polovini XIX stoljeća«. Prvenstveno sam pregledala pomoćne knjige spisa gradskog magistrata, i to od godine 1774. do zaključno godine 1850. Prema ispisima koje sam uspjela napraviti ustanovila sam da je u Varaždinu postojala od godine 1774. do godine 1850. jedna mala manufaktura burmuta koja je u toku svoga dugogodišnjeg poslovanja promijenila nekoliko vlasnika, i to zemljoposjednika Josipa Likovića, pa Mihajla Bračka i njegova sina Josipa. Drugo značajno poduzeće javlja se također potkraj XVIII stoljeća, u jozefinsko vrijeme, i to odmotavaonica svila, koja je djelovala i u XIX stoljeću, prestavši, prema jednome suvremenom sačuvanom dokumentu, godine 1828. Spomenuti dokumenat pisan je godine 1832. kao odgovor ugarskom namjesničkom vijeću koje traži uz ostalo i podatke o broju manufaktura u Varaždinu 30-tih godina XIX stoljeća. Iz odgovora izlazi da je te godine postojala u Varaždinu manufaktura cikorije i jedna manufaktura gleđe. Obje manufakture prema ostaloj dostupnoj građi s uspjehom djeluju i daljih godina. Zatim sam eruirala prema sačuvanim protokolima da je godine 1788. u selu Belica nedaleko Čakovca osnovana također jedna manufaktura burmuta o kojoj međutim u daljem materijalu nema nikakovih podataka. Pronašla sam i nekoliko zanimljivih spisa koji se odnose na poznati rudnik sumpora u Radoboju koji je, kao što je poznato, slučajno otkriven godine 1811 (v. Vukotinović Ljudevit, Geološki i paleontološki odnošaji u Radoboju, Rad, JAZU, knj. XXVIII, str. 110–146 i Koch Ferdo, Sumpor iz Radoboja, Glasnik hrvatskoga naravoslovnoga društva, Zagreb 1899, br. 6, str. 235–241). Spomenuti rudnik imao je svoje veliko skladište u Varaždinu, koje su vodili A. E. Perko i sin.

Na žalost za manufakturu sukna koja je bila vlasništvo Nikole Tomasija, člana poznate varaždinske trgovačke obitelji koja se prema pomoćnim knjigama javlja u Varaždinu već potkraj XVIII stoljeća, nije u sačuvanoj i pristupačnoj građi pronađen nijedan spis. Jedino sam uspje-

la ustanoviti prema pomoćnim knjigama da su se varaždinski tkalci bunili protiv novoosnovanog poduzeća potkraj godine 1845, pa je ono, prema sačuvanim novinskim podacima (Narodne novine, 1847, br. 4 i br. 5), postojalo još i godine 1847. Što se međutim tiče same obitelji Tomasi, tj. Nikole, sina Ljudevita i Karla, pribilježila sam i prepisala zamjeran broj dokumenata iz kojih izlazi da su oni imali veoma raširenu trgovačku mrežu, i to daleko i izvan varaždinskog područja. Naročito mnogo podataka o trgovini špecerajskom robom Nikole Tomazija sačuvano je u njegovim poslovnim knjigama i njegovoj trgovačkoj korespondenciji iz godine 1831. i 1832. Ukupno sam pregledala 10 godina protokola (1774–1784), elenche od 1774 do 1850, dok je ukupan broj ispisanih spisa 250 komada.

Radila sam i jedno čitavo jutro u biblioteci Varaždinskog muzeja nadopunjujući podatke iz »Warasdiner Schreibkalendera«, tj. iz onih godišta koje ne posjeduje Zagrebačka sveučilišna biblioteka, pa sam tom prilikom pribilježila i vrijedne podatke koji se odnose na privredu grada Varaždina u drugoj polovini XIX stoljeća, kada je u Varaždinu osnovano nekoliko novih poduzeća koja su s manjim i većim uspjehom poslovala sve do potkraj istog stoljeća. Poimence: tvornica likera, Henrika Bettlheima (osnovana g. 1855), pa druga tvornica likera J. Prilisauera (osnovana g. 1857), i treća tvornica likera Josipa Fischla (osnovana također g. 1857), pa parni mlin grofa Draškovića (od g. 1863), parna pilana Rohrerova (od godine 1863), tvornica cikorije Bernharda Müllera (od godine 1863), tvornica vate Karla Tomasija (od godine 1863), i tvornica octa Aleksandra Haltera (osnovana također godine 1863) i još neka druga poduzeća, među kojima se ističe Hermannova novoosnovana tvornica octa, osnovana godine 1875, koja je postojala i u XX stoljeću.

Na kraju napominjem da sam u navedenim institucijama naišla na veliku susretljivost i da mi je rad zbog toga bio veoma olakšan, a zbog izvanredne ekspeditivnosti tehničkog osoblja Historijskog arhiva u Varaždinu mi je bilo i omogućeno za relativno kratko vrijeme pregledati zamjeran broj građe i pomoćnog priručnog materijala.

Zahvaljujem Odjelu za filozofiju i društvene nauke Jugoslavenske akademije što mi je omogućio rad u Historijskom arhivu grada Varaždina, pa se nadam da ću prikupljenu građu moći iskoristiti i uklopiti u monografiju koju pripremam, i u kojoj obrađujem »Privredno stanje Hrvatske u prvoj polovini XIX stoljeća«.

ISTRAŽIVANJE NAŠIH STARIH MJERA

(Izvještaj o radu u inozemnim arhivima)

Zlatko Herkov

Danas se o starim mjerama mnogih krajeva Hrvatske gotovo ništa ne zna. To vrijedi osobito za srednjovjekovnu Slavoniju i kasnije hrvatske i slavonske županije. Postoje tek čedni pokušaji da se veličina mjera tih krajeva ocijeni, ali u studijama s područja gospodarske povijesti teško ćemo naći traga da se tom osnovnom pitanju daje bilo kakva važnost. Kada su u pitanju stare mjere toga područja, one se obično označuju kao mađarske mjere, ali se i veličina tih mađarskih mjera slabo poznaje i krivo navodi.

Pokretati pitanja starih mjera tih krajeva znači dakle ulaziti u potpuno nepoznato i neistraženo područje nauke, a to je vezano s nebrojenim poteškoćama i zaprekama. U našim muzejima gotovo i ne postoje mjere starije od druge polovine XIX stoljeća,[1] što je posljednje razdoblje u povijesti naših starih mjera, i to razdoblje za koje postoje dovoljni dokumentarni izvori. Za starije doba otpada prema tome mogućnost izmjere sačuvanih mjera i ostaje jedini izlaz da se služimo arhivskim izvorima. To pak znači dugogodišnji sustavni rad i pomno ocjenjivanje sakupljenih podataka. Ako je već sakupljavanje materijala teško i mukotrpno, ocjenjivanje tog materijala još je teže. Najveća zapreka je činjenica da do saznavanja veličine pojedine mjere možemo doći samo na osnovu izvora u kojima se ona uspoređuje s kojom drugom nama obično nepoznatom mjerom.

Najbolju građu za upoznavanje prave veličine naših starih mjera pružaju nam usporedbe tih mjera s austrijskim, mađarskim i venecijanskim mjerama.

I ja sam se služio tim usporedbama pri razradi dugogodišnjim radom u domaćim arhivima sakupljene građe. Na žalost sam utvrdio da se ne

[1] Godine 1961. umolio sam naše muzeje da mi saopće podatke o starim mjerama naših krajeva koje posjeduju. Velik broj muzeja odazvao se mojoj molbi pa je svoje saopćenje popratio i slikama i fotografijama. Za tu veliku ljubeznost i ovdje im zahvaljujem. Njihovi podaci činit će dragocjenu dopunu za moj rad.

mogu uvijek pouzdati u ono što se danas o spomenutim mjerama u nauci znade i da ću radi njihove pravilne ocjene svoj rad morati proširiti i na inozemne arhive. Rad u inozemnim arhivima bio mi je potreban i radi nadopunjavanja već sakupljenog arhivskog materijala.

Uz pomoć Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, odnosno njezina Historijskog instituta, i Savjeta za kulturu SR Hrvatske omogućen mi je takav rad u inozemnim arhivima. Budući da sam u toku toga rada bio u neprekidnom kontaktu s inozemnim stručnjacima s kojima sam raspravljao o svojim rezultatima, saopćujem ovdje najvažnije od tih rezultata jer će do konačnog dovršenja rada potrajati još neko vrijeme.

I. Budimpešta

A. Mađarske mjere su za nas važne ne samo zbog toga što su one neko vrijeme bile i za područje Hrvatske službene mjere,[2] nego još više zbog toga što su one već mnogo prije služile za službenu izmjeru domaćih mjera. Kao što se danas mjera nepoznatog sadržaja mjeri metričkom mjerom, tako su se naše stare mjere među ostalim uspoređivale i mjerile požunskom mjerom.

Osnovna mjera za izmjeru naših šupljih mjera bila je požunska holba[3] (media Posoniensis), kojoj je veličina godine 1874. određena s 0,8484 l. Holba toga sadržaja smatra se danas autentičnom budimskom ili požunskom holbom[4].

U svojem radu utvrdio sam međutim da požunska mjera nije u toku cijelog vremena jednaka budimskoj mjeri, što osobito vrijedi za XVI stoljeće. Među ostalim, to izlazi iz zaključka Hrvatskog sabora iz godine 1588[5], kojim je utvrđeno da se zagrebačka mjera nimalo ne razlikuje od budimske mjere[6]. Zagrebačka mjera pak nije jednaka požunskoj mjeri. Ona je manja i takva je ostala do njezina službenog dokidanja godine 1732/3.[7]

Uzgred napominjem da se odredba o veličini požunske holbe iz godine 1874. ne slaže s prije izvršenim službenim mjerenjima, tako ni mjerenjem koje su godine 1808. izvršili profesori Peštanskog sveučilišta[8] odnosno mjerenjem iz 1854, koje je izvršeno u povodu uvođenja bečke mjere na području Hrvatske i Mađarske.[9]

[2] Postepeno uvedene u toku XVIII stoljeća.

[3] U Hrvatskoj se media Posoniensis naziva »holba«. Ona je u Mađarskoj pola pinte, dok se kod nas na pintu računaju 4 holbe, a po dvije holbe čine pola pinte. Hrvatski polič jednak je mađarskoj pinti, a mađarska holba hrvatskom poliču. Tako počev od godine 1732/3.

[4] V. osobito Emma Lederer, Régi magyar ürmértékek, Századok 1923 i Lukácsi György, Magyar történelmi számvetési feladatok, Budapest 1907.

[5] Šišić, Acta comitialia Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae, vol. IV, pag. 240.

[6] Zak. člankom 1588 : 16 zajedničkog sabora budimska je mjera proglašena državnom mjerom.

[7] Zaključci Hrvatskog sabora, sv. III, po kazalu.

[8] Otpis Mađar. namjesničkog vijeća broj 17585/1808.

[9] Zem. vladni list za krajevine Hervatsku i Slavoniu, II razdiel, str. 33, oglas c. k. banske vlade od 27. I 1854.

Ne upuštajući se na ovom mjestu u raspravu o ispravnosti tvrdnje o autentičnoj veličini požunske holbe, navodim da sam nedvojbeno utvrdio da se ta veličina ne može bez daljega primijeniti u analizi veličina naših starih mjera. Za područje zagrebačke, varaždinske i križevačke županije više odgovara usporedba s požunskom holbom od 0,833 l, koja je prema mišljenju mađarskih pisaca uvedena godine 1715. Tada je naime određeno da se požunski vagan od 62,50 l dijeli na 75 holba, od kojih prema tome svaka hvata 0,833 l. Toj holbi odgovara vedro od 53,30 l.

K tome pridolazi da ni ta veličina holbe nije stalna. Kada se naime u toku XVIII stoljeća počelo striktnije provoditi jedinstvo mjera na području cijele države, magistrat grada Požuna (danas Bratislava) davao je izvještaje o veličini kod njega pohranjenih prototipa mjera, a mogao sam utvrditi da je upravo on svojim izvještajem stvorio zbrku.[10] U praksi se pak u toku cijelog XVIII stoljeća mijenja sadržaj požunskog vagana. Čas se računa sa 72, pa onda 74 i 75 holba.[11] Zaista pak postoji samo jedan izvorni požunski vagan. Da li se promjenom broja holba mijenja veličina toga vagana, ili se mijenja veličina holbe?

U mojem radu je stoga nastalo osnovno pitanje da utvrdim da li je današnje stajalište o izvornoj holbi veličine 0,8484 l potpuno ispravno, da li se ta veličina može uvijek primijeniti na naše stare mjere i da li je budimska holba od starine jednaka požunskoj.

Radi toga tražio sam osobni kontakt s prof. N. Istvánom Kissom, koji je u najnovije doba objavio zanimljivu studiju o mađarskim mjerama za tekućine.[12] U dužem razgovoru s njime nisam saznao ništa nova. On ne sumnja u veličini izvorne budimske holbe od 0,8484 l i misli da tu ne treba drugih dokaza, jer su požunske mjere već mnogo prije tačno izmjerene nastojanjem Emme Lederer,[13] koja i danas važi kao najbolji poznavalac tih mjera. Ona je više puta utvrdila da izvorno budimsko vedro sadržava 54,30 l, a holba 0,8484 l. On sam nema drugih dokaza osim onih koji su već poznati i objavljeni. Požunska holba od 0,833 l dio je požunskog vedra koje sadržava 53,30 l i razlikuje se od izvornog budimskog vedra, koje hvata 54,30 l.

Taj razgovor nije mogao umanjiti moju sumnju da li se bez ikakva provjeravanja i bez ikakvih iznimaka može prihvatiti tvrdnja o veličini budimske holbe. Svoj rad u Budimpešti nastavio sam stoga istraživanjem toga pitanja. Na to me nagonilo i to što se i prof. Kiss ogradio izjavom

[10] Usp. Protoc. Congreg. Comit. Zagrab. a. 1759–1767, pag. 349, 357; Acta Comit. Zagrab. fasc. 92, No 74; Acta Comit. Varasd. fasc. 26, No 21/1775, itd.

[11] Prot. Comit. Zagrab. a. 1774, pag. 128 (74 mediae); Prot. congreg. Comit. Varasd. a. 1750–60, pag. 31 (72 mediae); Acta Comit. Zagrab. fasc. 1, a. 1761 (75 mediae), itd. Godine 1793. uspoređeni su vagani naših županija, pa je ustanovljeno da požunski vagan u Zagrebu drži 75 mediae, u Varaždinu 74 1/16 mediae, a u Križevcima 74 mediae (Acta Comit. Crisiensis fasc. 112 (stari 12), No 38, a. 1793).

[12] Kiss, Adalékok a Magyar mérésügy középkori történetéhez (u knjizi »Fejezetek a magyar mérésügy történetéből, Budapest 1959).

[13] V. opasku 4.

da rad na proučavanju mađarskih mjera još danas nije uspio potpuno rasvijetliti njihov razvitak u prošlosti.

Pomnom potragom za izvorima koji bi mogli doprinijeti raščišćavanju toga pitanja došao sam do pomalo iznenađujućih rezultata, jer sam među ostalim utvrdio i ovo:

1. Prototip ili patron požunskog vedra nije barem od XVIII stoljeća postojao, što godine 1779. magistrat grada Požuna izričito potvrđuje.[14] Magistrat izvješćuje da ne običava baždariti vinsku burad zbog rastezljivosti drveta. Takva se burad mjeri fizirom, pa prototip vedra nije neophodno potreban.

Ako dakle takav prototip vedra nije postojao, on se nije ni mogao izmjeriti, a ako je pronađeno kakvo uzorno vedro, takvo je vedro novijeg datuma i ne može služiti kao dokaz veličine starih mjera tamo iz XV ili XVI stoljeća.

2. Požunska holba koja je godine 1779. služila za izmjenu drugih mjera bila je stara samo 100 ili nešto više godina.[15] Iz toga slijedi da holba koja je godine 1808, 1854. i 1874. izmjerena uopće nije izvorna mjera, nego datira najranije iz XVII stoljeća.

3. Godine 1780. izvršena je službena izmjera budimske holbe i tom je prilikom utvrđeno da je budimska holba nešto manja od požunske. Te je godine određeno da se te mjere moraju izjednačiti, tj. da se budimska holba mora povećati na veličinu požunske.[16]

4. Godine 1779. požunski magistrat izvješćuje o veličini svojeg vagana. Iz toga izvješća jasno izlazi da se ta veličina ravna po načinu mjerenja. Austrijski trgovci ga mjere tako da dobro pokriju gvozdeni križ koji se nalazi na gornjoj strani vagana da se on ne vidi. U Mađarskoj se pak vagan tako mjeri da je gornji rub križa vidljiv. Kod prvog načina mjerenja razom mjereni vagan brašna sadržava 50 vrhom punih žitnih holba, a u drugom slučaju sadržava samo 49½ takvih holba. Ako je u pitanju žito, razom mjereni vagan drži 48 vrhom punih žitnih holba. Vagan vode sadržava 74 holba za tekućinu.

Iste godine vrši se još jednom službeno mjerenje požunskog vagana. Mjeri ga izaslanik Mađarskog namjesničkog vijeća, koji izvršava korekture u mjerenju požunskog magistrata. Uz to odbija upotrebu žitne holbe, za koju je magistrat izvjestio da sadržava 1 i ½ holbe za tekućinu. Prema izvještaju izaslanika ta holba sadržava i više od 1 i ½ holbe za tekućinu.

[14] Drž. arhiv u Budimpešti, HTT/C 35, Acta oeconomica, Lad. C, fasc. 4, No 1, a. 1779.

[15] Ibid.: Media Posoniensis seculo et ultra in hac urbe usu recepta, eiusdem typus ex cupro factus insigniis ab olym stigmatizatus, atque adeo authenticus in Rationaria civitatis conservatur.

[16] Isti Arhiv, HTT, Acta secundum refer. Fabiankovich, No 19/1780. Isti podaci u Arhivu grada Budima, Locumtenentialia, No 1789/1781.

Jedan i drugi izvještaj sadržavaju još mnogobrojne pojedinosti o različitim načinima mjerenja, odnosno mjerenja sa različitim materijama (pšenicom, zobi, ječmom, grahom, vodom itd.), na osnovu kojih se dolazi do različitih veličina jednog istog vagana kraj upotrebe jedne iste holbe kod mjerenja.[17]

Taj podatak nedvojbeno potvrđuje opravdanost sumnje da li se izmjera iz godine 1874. može uzeti kao nedvojbeno dokazana bez daljeg provjeravanja i bez traženja novih dokaza u pogledu tada utvrđene veličine požunskih mjera.

5. Potraga za spisima o službenoj izmjeri požunske holbe od godine 1808, koju su izveli profesori Peštanskog sveučilišta, ostala je bezuspješna. U Državnom i u Gradskom arhivu u Budimpešti postoji samo odredba Mađarskog namjesničkog vijeća o veličini te holbe, koja je izdana na osnovu spomenutog mjerenja,[18] ali ne postoje spisi iz kojih bismo mogli saznati kako je to mjerenje izvršeno i odakle je uzet uzorak holbe.

Veličina požunske holbe tada je izračunata sa 45 33/38 bečkih kubičnih palaca (cola), ili u današnjoj mjeri sa 0,82837 l. Tek nekoliko godina kasnije izvršio je novo mjerenje požunske holbe jedan od najboljih austrijskih stručnjaka za mjere, Joseph Jäckel. On je godine 1828. od požunskog magistrata nabavio ovjerovljenu kopiju te mjere i višekratnim mjerenjem pri 15° C topline utvrdio njezinu veličinu s 0,83348 l,[19] dakle to se nešto razlikuje od mjerenja iz godine 1808.

Zbog važnosti tih mjerenja morat ću nastaviti njihovo provjeravanje.

6. Pošao sam i tragom službene izmjere požunske holbe od godine 1854. Utvrdio sam da je tom zgodom mjerenje vršio bečki baždarinski ured. Naredbom o uvođenju bečkih mjera na području Hrvatske i Mađarske saopćen je samo rezultat tog mjerenja, a ne i sam način kako je ono obavljeno, ali je spomenuto da je mjerenje obavljeno na zahtjev Bečkog ministarstva trgovine. Tako je postupano i godine 1874. prilikom uvođenja metričkih mjera.

To me upućivalo da svoja istraživanja o predmetu veličine požunske holbe nastavim u Beču.

B. Za upoznavanje naših starih mjera jednako je potrebno i poznavanje mađarskih mjera za dužinu. U sakupljenom materijalu našao sam dovoljno indicija koje pokazuju povezanost tih mjera s ostalim mjerama. Najstarija pak mjera za dužinu je kraljevski lakat (ulna regalis), koja se upotrebljavala sve do polovice XIX stoljeća, i to najčešće pri mjerenju zemljišta. Starini te mjere odgovara i njezin sastav, jer je kra-

[17] Isti Arhiv, HTT, Acta oeconomica, Lad. C, fasc. 4, No 1 i Acta oeconomica, Idealia No 3.

[18] Acta impressa, No 17585/2. VIII–1808. No 5750.

[19] Jäckel, Neuestes Europäisches Münz-, Mass- und Gewichtsbuch, Wien 1828, pag. 271. Ustanovljena veličina 42,018545 starog pariškog kubičnog palca. U težini 194688 Wiener Richtpfenigsteile ili 0,8337 kg.

ljevski lakat dužine 10 stopa (pertica decempeda), dakle stara geometrijska mjera koja se nadovezuje na rimsku mjeru od 10 stopa.

Prototipa te mjere nema niti se on bilo kada spominje. Od XVI stoljeća je za njegovu dužinu mjerodavan otisak u Werböczyjevu Tripartitu.[20] Radi utvrđivanja njegove dužine mjerio sam otiske u više od 20 izdanja Tripartita, služeći se pri tome i različitim knjigama jednog istog izdanja. Utvrdio sam da se otisnute mjere međusobno znatno razlikuju i da od izdanja do izdanja postaju kraće. Dok se otisak 1/16 kraljevskog lakta u prvom izdanju od godine 1517. kreće između 189,5–190 mm, u izdanju od 1561. ima dužinu od 185 mm, a kasnije se još smanjuje, tako da u izdanjima XIX stoljeća ima najčešće dužinu od oko 182 mm.

Razlog tome je jasan: tisak toga doba vrši se na smočenu papiru koji se rasteže, a kako se smočeni papir sušenjem opet suzuje, na mokru papiru otisnute mjere postaju nakon sušenja kraće. Sigurno je utvrđeno da je to mnogim tiskarima bilo poznato i da su oni tu rastezljivost papira uzimali u obzir. Nama međutim nije poznato da li se tako postupalo i pri tiskanju Tripartita i u kojem je opsegu rastezljivost papira uzeta u obzir. Tako nam nije moguće iz samog Tripartita utvrditi pravu dužinu kraljevskog lakta. Premda je nedvojbeno da se u praksi uvijek uzimala dužina onog izdanja Tripartita koje je sudu konkretno stajalo na raspolaganje, ipak je potrebno radi upoznavanja sustava mađarskih mjera utvrditi njegovu ispravnu dužinu. Takvih je pokušaja već prije bilo, a ima ih i u najnovije doba.

S tim se pitanjem danas bavi prof. László Bendeffy, koji je o mađarskim mjerama za dužinu godine 1959. objavio vrlo zanimljiv prikaz.[21] On misli da se prava dužina kraljevskog lakta može utvrditi prosjekom i služi se pri tome s nekoliko izdanja Tripartita (1565, 1571, 1611, 1632, 1696. i 1864), pa dobiva prosječnu dužinu 1/16 kraljevskog lakta od 186,2 mm.[22]

U osobnom kontaktu s njime raspravio sam pitanje dosadašnjih rezultata istraživanja prave dužine kraljevskog lakta i mogućnosti daljeg rada na tom polju. Saznao sam da on još svoje studije nije posve dovršio, ali da nije pomišljao da potraži rukopise Tripartita. U našem razgovoru, za koji je prof. Bendeffy ljubazno žrtvovao mnogo vremena, izmijenili smo misli i naša dosadašnja iskustva na tim istraživanjima, ali do daljih rezultata nisam došao. Tako je taj razgovor bio doduše koristan pa je doveo i do razjašnjavanja nekih pitanja, ali mi ipak nije pomogao da dođem do željenog cilja, naime, da utvrdim istinsku dužinu izvornog kraljevskog lakta. Radi toga sam ispitao da li postoje kakvi rukopisi Werböczyjeva Tripartita.

To mi se činilo potrebnim jer sam u toku svojega rada više puta utvrdio da na papiru nacrtane mjere nisu izložene promjenama poput tiskanih mjera i da u pravilu njihova veličina odgovara onoj veličini koju je autor odnosnog rukopisa želio prikazati.

[20] Pars I, tit. 133.

[21] Középkori magyar hossz-és területmértékek (u knjizi Fejezetek a magyar mérésügy történetéből. Budapest 1959).

[22] Op. cit. pag. 67.

Moja je potraga bila uspješna, jer sam u Narodnoj biblioteci našao dva takva rukopisa, i to jedan iz godine 1539. i drugi iz XVIII stoljeća, ali je potonji prijepis starijeg rukopisa iz godine 1514, u kojem je po svoj prilici zadržana dužina 1/16 kraljevskog lakta iz izvornog rukopisa.[23]

Pošao sam i dalje, i to tragom kraljevske komisije koja je u XVI stoljeću određena da preispita Werböczyjev Tripartit. U istoj biblioteci našao sam više rukopisa prerađenog Tripartita pod poznatim naslovom »Opus quadripartitum iuris consuetudinarii Regni Hungariae«.[24]

U svojem daljem radu pošao sam i tragom danas manje poznate odredbe zak. čl. 1715 : 24, kojom je određena nova komisija za reviziju prava. Utvrdio sam da je ta komisija godine 1719. dovršila svoj rad i predložila »Novum Tripartitum juris consuetudinarii Regni Hungariae«, od kojega sam u Budimpešti našao 4 rukopisa.[25]

Pomnim mjerenjem u tim rukopisima ucrtanih mjera utvrdio sam da se ni one međusobno ne slažu. One nam ipak daju bogat materijal za proučavanje izvorne dužine kraljevskog lakta, odnosno kraljevske stope, s dobrim izgledom da se pomoću tih dužina rekonstruira cijeli sustav izvornih mađarskih mjera.

C. U ostalom svojem radu našao sam vrijedne podatke kojima sam nadopunio već sakupljeni materijal. Predaleko bi me odvelo da to pojedinačno navedem, ali spomenut ću nekoliko značajnijih rukopisa Narodne biblioteke, i to:

a) M. Kovachich, Adversaria pro commentatione de numeris, ponderibus, mensuris et monetis Hungariae, vol. 1–2 (sign. Fol. lat. 90).
b) Protocollum rationum Buccaranum 1673/9, vol. 1–2 (sign. Fol. ital. 9).
c) Protocollum Buccaranum a. 1675/6 (sign. Fol ital. 9/1).
d) Protocollum Buccaranum (sign. Fol. ital. 9/2).
e) Protocollum administrationis Buccaranum a. 1675/6 (sign. Fol. croat. 5).
f) Protocollum judiciale Buccaranum (Fol. croat. 12).

Ti bakarski zapisnici su od neprocjenjive vrijednosti za proučavanje naše pravne i gospodarske povijesti. U njima sam našao i podataka o starim bakarskim mjerama i osobito zanimljivu usporedbu bakarskih i zagrebačkih žitnih mjera iz godine 1677.

Važan je za našu gospodarsku povijest i rukopis Narodne biblioteke »Commercialia Croatico–Hungarica« iz XVIII stoljeća (sign. Quart. lat. 483), u kojemu sam našao dobre podatke o našim starim mjerama.

[23] Tripartitum Opus juris consuetudinarii I. Regni Hungariae, Manuscriptum Joannis Petri Naraj ex anno 1514 – Sign Cod. Lat. oct. 859. – Sign. Lat. fol 1779.

[24] Komisija je određena zak. čl. 1548 : 21, 1550 : 10 i 1563 : 30. – Pronađeni rukopisi nose signaturu: Fol. lat. No 4619; No 512; No 4350; No 1765 i Quart. lat. 895, 3328.

[25] U Drž. arhivu 2 rukopisa sign. Archivum Regnicolare, Archivum Regni, Ladula Qu, Commissio systematica, Compilatio novi juris Tripartiti (po svoj prilici izvorni primjerak) i Ladula Qu, No 68, fasc. G. – U Narodnoj bilioteci 2 rukopisa sign. Lat. fol. No 559 i 4353.

II. Bratislava

Već prilikom boravka u Budimpešti preporučeno mi je da u Bratislavi potražim prof. Aleksandra Huščavu, koji je općenito priznat kao poznavalac starih požunskih mjera.[26] Po svojem dolasku u Bratislavu zaista sam njega najprije potražio. U dužem razgovoru saznao sam da upravo dovršava jednu opsežnu radnju o požunskim mjerama. U razmatranje rezultata njegova rada nismo iz razumljivih razloga ulazili, ali smo konstatirali da smo se u radu služili sličnim ili jednakim metodama i da smo u pojedinim pitanjima nailazili na jednake teškoće. Tako i s obzirom na izvornu dužinu kraljevskog lakta. I prof. Huščava tražio je radi utvrđivanja te dužine rukopise Werböczyjeva Tripartita. U vezi s time upozorio me na dva takva rukopisa i stavio mi na raspolaganje utvrđene dužine.

Potom sam pristupio sustavnom pregledu arhivske građe, i to u prvom redu u Arhivu grada Bratislave. Tu sam utvrdio da pobližih podataka o požunskim mjerama prije XVI stoljeća nema. Iz toga je stoljeća sačuvano dosta građe za proučavanje starog požunskog vagana, a među njima je najzanimljiviji podatak iz godine 1548. Iz te godine potječe prva autentična usporedba požunskog vagana s bečkom mjerom. Tada je utvrđeno da po 24 požunskih vagana čini bečki Mut.[27]

Na tom podatku osniva se dosadašnji dokaz o starom požunskom vaganu, koji je nedvojbeno jednak požunskom vedru (= 64 mediae). Po njemu je prof. Huščava utvrdio veličinu požunskog vagana sa 54,62 l[28] prema 54,30 l, koliko je utvrdila Emma Lederer.[29]

Prof. Huščava služi se pri svojim računima studijama K. Schalka o bečkim mjerama,[30] u kojima se bečki vagan XVI stoljeća računa sa 42,28 l, i dolazi do prednje veličine uz pretpostavku da se bečki Mut računa s 31 vaganom. Pri tome ističe da se bečki Mut u Bratislavi u to doba računao s 32 vagana, ali da kod te usporedbe Mut te veličine ne može doći u obzir, jer bi požunski vagan morao hvatiti 56,37 l, a to je previše.

Novija istraživanja dokazuju međutim da je bečki razom mjereni vagan sve do potkraj XVII stoljeća držao 40.72 l.[31] K tome treba dodati da je i taj rezultat potrebno preispitati. Postoji mogućnost da razom mjereni bečki vagan u XVI stoljeću nije prelazio 40 l.

[26] Prof. Huščava objavio je do sada dvije radnje s toga područja: a) Prispevok k dejimám vývinu miér na Slovensku (u sv. I. Historické stúdie, izd. Slovenská akadémia vied Bratislava 1955, strana 188–204); b) A Posonyi mérő feilödése az 1588. évi törvényes rendezésig (u knjizi Fejezetek a magyar mérésügy történetéből, Budapest 1959 pag. 25–44).

[27] Archivum civit. Posoniensis. Ladula 40, No 6304 i 6326.

[28] Huščava, Prispevok, pag. 194.

[29] Lederer op. cit. pag. 306.

[30] K. Schalk. Zur Geschichte der älteren Wiener Masse (Blätter des Vereins für Landeskunde von Niederösterreich. 1887).

[31] Geyer, Mass und Gewicht in Wien, Nieder und Oberösterreich (u Pribram, Materialien zur Geschichte der Preise und Löhne in Österreich. Bd. I Wien 1936), pag. 102. Vagan mjeren trgovačkim navrškom ocijenjen je sa 42,30 l.

Ormarić s mjernim spravama A. Hirschvogela iz godine 1552 (Historijski muzej grada Beča)

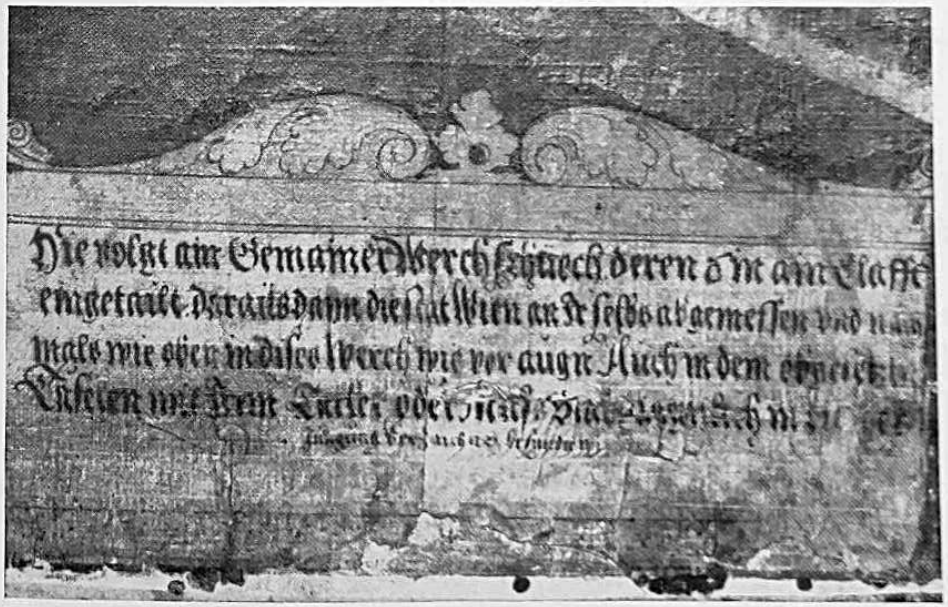

Požunski vagan iz godine 1551. (sada u Muzeju grada Bratislave). Reproducirano po slici A. Huščave

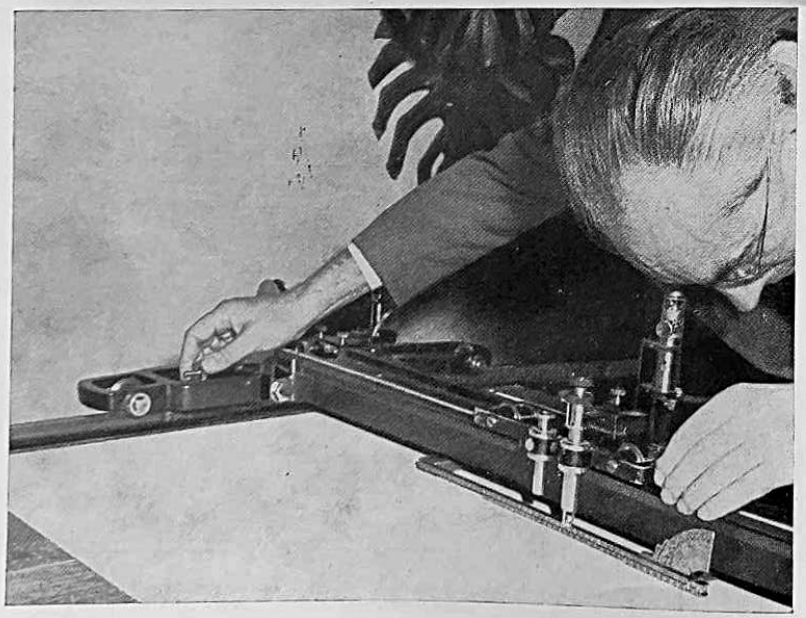

Mjerenje Hirschvogelove bečke stope u Magistratu grada Beča
Inž. R. Kling mjeri Hirschvogelovu bečku stopu na koordinatografu Magistrata grada Beča

ZLATKO HERKOV: *Istraživanje starih mjera*

Početak zapisnika o službenom mjerenju vagana hrvatskih gradova iz godine 1554.

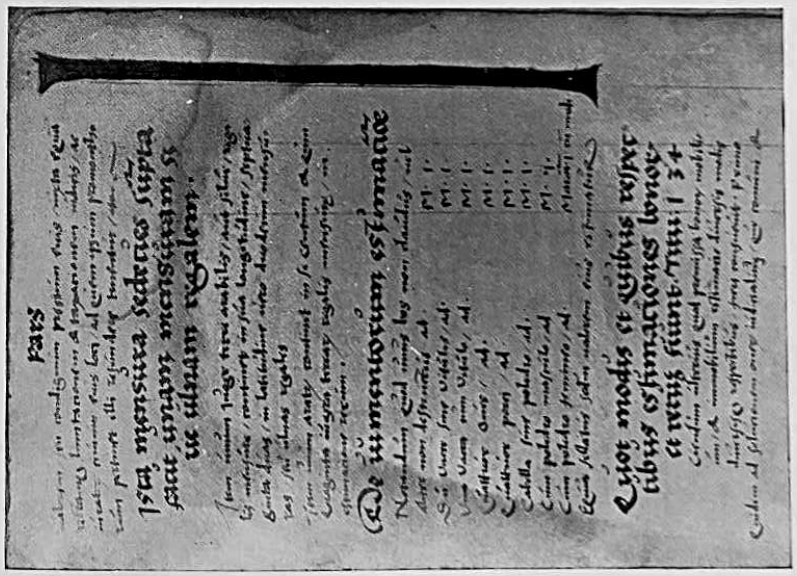

Kraljevski lakat u rukopisu Tripartita u Državnom arhivu u Bratislavi (iz zbirke prof. A. Huščave)

MENSURARUM CALCULUS.

1758 Inclytæ Commiſsioni, pro Menſuris fluidorum & aridorum, ad ſenſum noviſsimæ Legis, per totum Regnum Hungariæ uniformiter regulandis, delegatæ, per Concernentes Regiæ Univerſitatis Peſtienſis Profeſſores, ad eandem Regulatoriam Commiſsionem evocatos, exhibitus.

Capacitas interna urius Mediæ Poſonienſis Cimentatæ, & pro Prototypo ſtatutæ eſt $45\frac{13}{17}$ pollicum cubicorum Viennenſium, quæ fractio, cum ab Unitate integra exiguum aliquid differat, poteſt tuto, & absque errore ſenſibili aſſummi, quod Capacitas Mediæ Poſonienſis prænominatæ ſit 46. pollicum Cubicorum Viennenſium.

In Metreta Poſonienſi 64. mediarum.

Aſſumatur altitudo interior 10. pollicum, Diameter Baſeos tam inferioris, quam ſuperioris 19. pollicum $\frac{1}{4}$ Linearum, orietur Vas Cylindricum, Prototypo Veteri multum ſimile, $2944\frac{1}{4}$. pollicum cubicorum, id eſt 64. medias Poſonienſes capiens.

In dimidia Metreta Poſonienſi.

Summatur Diameter Baſeos tam inferioris, quam ſuperioris 15. pollicum altitudo, requiſita erit 8. pollicum & $\frac{1}{4}$. Linearum, orietur Vas Cylindricum 1472. pollicum cubicorum, ſeu 32. Medias exacte capiens.

Kalkulacija izmjere požunske holbe iz godine 1808.

Ako je tome tako, tada bi račun spomenute usporedbe mogao glasiti ovako:

$$\frac{40 \times 32}{24} = 1284 : 24 = 53{,}33 \text{ l},$$

a to je veličina požunskog vedra od 64 holbe po 0,833 l koju susrećemo u cijelom XVIII stoljeću.

Mislim da stoga usporedba iz godine 1548. ne može bez daljega služiti kao dokaz da je požunski vagan držao 54,63, odnosno 54,30 l.

Nasuprot tom starijem požunskom vaganu stoji noviji iz godine 1551 Njegov prototip nalazi se i danas u Gradskom muzeju u Bratislavi. To je onaj vagan koji je godine 1874. izmjeren sa 62,53 l, a koji je često puta prije i poslije toga mjeren. Prof. Huščava ga je uz stručnu pomoć pomnim mjerenjem izmjerio sa 62,39 l.[32]

Prvi podaci o veličini tog novijeg vagana potječu iz godine 1558. Tada je utvrđeno da taj vagan drži 37.5 bečke pinte dok je trnavski vagan sa 16 bečkih pinta mnogo manji.[33]

Prema Geyeru je bečka pinta (Mass) toga doba držala 1,6572 l,[34] a prema tome bi požunski vagan imao 62, 15 l, dok trnavski vagan drži samo 26,515 l.

Zanimljiv je podatak iz godine 1590, što ga prof. Huščava spominje. Tada je utvrđeno da bečki Mut odgovara veličini od 22 požunska vagana. Uzimajući bečki vagan sa 42,28 l, a bečki Mut sa 32 vagana, on izračunava veličinu požunskog vagana sa 61,4981 l.[35]

Među ostalim podacima spominjem zapisničku konstataciju požunskoga magistrata iz godine 1715. da požunski vagan s oznakom godine 1551. sadržava 50 holba,[36] i to razom mjerenih. Ako je pak jedna žitna holba izvorno jednaka 1,5 holbe za tekućine, tada požunski vagan i po tom podatku sadržava 75 holba za tekućinu, što odgovara praksi toga doba. A dalje izlazi da je holba u to doba oko 0,833 l!

Godine 1781. požunski magistrat uspoređuje bečki vagan sa svojim vaganom i utvrđuje da po 100 požunskih vagana ima isti sadržaj kao 101 bečki vagan i 1/8 toga vagana.[37] Po tom mjerenju požunski vagan ima samo 62,19 l.

Taj podatak navodi nas izravno na izvor požunskog vagana, koji je svakako austrijskog podrijetla, ali nije jednak austrijskom vaganu. Požunski vagan i nije drugo nego stari vagan, povećan navrškom s kojim

[32] Op. cit. pag. 199. Inače 62,45–62,53 l.
[33] Etnografia, Budapest 1962, sv. 2, pag. 338. Za podatak zahvaljujem Š. Kazimiru iz Bratislave.
[34] Geyer op. cit. pag. 116.
[35] Huščava op. cit. pag. 200.
[36] Archivum civ. Poson. Prot. 2/a–20. pag. 191 (20. XII 1715): Ist referirt worden, wie der alte Kupfer Getreid Mezen Kuchelspeis Halben abgestrichener 50 in sich haltet.
[37] Cit. Archivum, Acta Mart 1781, No 92.

se mjerio. U Mađarskoj se navršak različito računao i nije bio pouzdana mjera, no po običaju se pri izračunavanju njegove veličine uzima kao 1/6 redovitog vagana. Navršku mjereni vagan sadržava dakle:

$$53{,}30 : 6 = 8{,}88 \times 7 = 62{,}18 \text{ l!}$$

Stari vagan drži 64 holbe, kad se doda jedna šestina novi veći vagan sadržava 74 7/8 holbe, što se u praksi lako moglo zaokružiti na 75 holba.

Pri konačnom ocjenjivanju prave veličine požunske holbe ne bi se ni ta činjenica smjela mimoići. Veći vagan ne spada u sustav austrijskih mjera, ali nije ni slučajem nastao. On je proizašao iz starijeg sustava i može nas voditi do pravilnog prosuđivanja starog sustava požunskih mjera.

Podaci o mjerenju požunskog vagana, odnosno holbe, iz 1808. dokazuju da se u praksi holba za tekućinu uzimala u veličini 1/75 požunskog vagana. Požunski magistrat te godine utvrđuje da stari vagan sadržava 74 holbe za tekućine vode ili prosa, odnosno 76 razom mjerenih holba raži i pšenice. Mađarsko namjesničko vijeće prihvaća taj račun i na osnovu njega svojim raspisom od 25. VII 1808. broj 15884 određuje da se požunski vagan mora prema holbi veličine 1/74 vagana reducirati na 64 takvih holba. Tek nekoliko dana kasnije, tj. nalogom od 8. VIII 1808. broj 17585, isto vijeće prihvaća mjerenje koje su obavili profesori Peštanskog sveučilišta i određuje da se vagan mora reducirati na 64 holbe veličine 1/75 požunskog vagana.[38]

Zanimljivi su i podaci koje sam sakupio u Županijskom arhivu u Bratislavi. Od njih spominjem samo zaključak županijske skupštine iz 1760. kojim je zaključeno da se zagrebačkom magistratu javi da požunski vagan sadržava 48 žitnih holba,[39] jer je taj zaključak u protivnosti sa saopćenjem požunskog magistrata o istom predmetu prema kojemu na požunski vagan ide samo 47 1/2 žitne holbe.[40]

Uopće mnoge razlike u veličini mjera moraju se svesti na prosječno uspoređivanje s drugim mjerama pa je neophodno potrebno da se pri ocjenjivanju veličine pojedine mjere i to uzme u obzir.

Imao sam prilike da u Muzeju grada Bratislave pregledam sačuvane požunske mjere. Uz vagan iz godine 1551. postoji i polovina, odnosno četvrtina, toga vagana iz iste godine. Sve tri mjere imaju uz gornji rub pričvršćene dvije šipke, koje su ukrštene u svojoj polovici i čine oblik križa jednakih krakova. Svrha toga križa je da se žito pravilno mjeri, tj. u mjeru usipano žito trebalo je izravnati s rubom mjere na taj način da se razilom povlačilo po rubovima križa, a time se dobivalo potpuno izravnavanje usipanog žita s rubom mjere.

Ta svrha zaista nije nikada polučena, jer se usprkos tom križu mjerilo s navršku i na razne druge načine, kako je to prije već opisano.

[38] Ibid. Acta a. 1808. fasc. XII. No 77.
[39] Protoc. determinationum a. 1760–1764, pag 42.
[40] Protoc. Comit. Zagrab. a. 1759–1767, pag. 349, 357.

Na svoje veliko čudenje utvrdio sam da prototip požunske holbe više ne postoji. Nisam mogao saznati kada se izgubio, no nepostojanje te mjere dovodi u pitanje sva mjerenja koja su obavljena poslije 1874. Koliko sam mogao ustanoviti, u Muzeju nema ni prototipa požunskog vedra. Prema tome nedostaju obje mjere na kojima se osniva zaključak o veličini izvorne holbe!

Pregledao sam i gvozdene mjere za dužinu na ulazu u zgradu sadašnjeg Muzeja grada Bratislave. Utvrdio sam da su izrađene poput ostalih prototipa mjera za dužina (Pariz, Beč), tj. da svršavaju pravokutom koji je prema vani okrenut. Njihova se dužina utvrđuje mjerenjem s unutrašnje strane tih pravokutnih završetaka. Kod gvozdenog lakta koji je smješten s lijeve strane ulaznih vrata[41] donji je pravokut nešto iskrivljen, pa je danas teško utvrditi pravu veličinu koju taj lakat predstavlja.[42]

III. Beč

U toku rada došao sam do osvjedočenja da je na bečkim mjerama osnovana ne samo većina sustava mjera austrijskih zemalja nego da su i naše i mađarske mjere s njima u najužoj vezi. Za upoznavanje naših mjera je stoga od najveće važnosti poznavanje pravih veličina bečkih mjera, a to baš nije jednostavno. U do sada objavljenim naučnim radovima o tim mjerama postoje dosta velike razlike koje gotovo onemogućuju ispravno prosuđivanje pravih odnosa.

Zbog toga sam u plan svojega rada u Beču na prvo mjesto stavio ispitivanje mogućnosti uklanjanja nejasnoća i razlika u dosadašnjim naučnim istraživanjima bečkih mjera, i to s ciljem omogućavanja proučavanja tih mjera u okviru jedinstvenog sustava, nasuprot dosadašnjoj metodi koja je razmatrala razvitak pojedine mjere neovisno o drugim mjerama i ne ispitujući njihovu međusobnu povezanost. Osim toga sam namjeravao dopuniti i materijal za proučavanje naših i mađarskim starih mjera.

a) *Bečke mjere.* Proučavanje bečkih mjera započeo sam s mjerama za dužinu, jer pretpostavljam da su one izvorna osnova cijelog sustava bečkih mjera.

Baš u pogledu tih mjera ne poklapaju se rezultati dosadašnjih istraživanja, jer je dužina najstarije do sada poznate mjere za dužinu različito ocijenjena. Radi se o mjeri kojom se poznati bečki mjernik Augustin Hirschvogel godine 1547. služio pri izradbi svojega nacrta grada Beča. U Historijskom muzeju grada Beča čuva se kopija ormarića s njegovim mjernim spravama, koju je sam godine 1552. izradio. U njemu se prije

[41] Uz taj lakat nalazi se gvozdena šipka u obliku noža, koji po navodima direktora Gradskog arhiva u Bratislavi dra J. Batke od godine 1912. predstavlja znak mesarskog ceha. V. Löschner. Geschichte der Längen- und Flächenmasse mit besonderer Berücksichtigung der österreichischen Verhältnisse (Oesterreichische Wochenschrift für öffentlichen Baudienst, Wien 1912, pag. 794).

[42] Prof. Bendeffy ga je izmjerio sa 78,3 mm, dok ga je dr J. Batka godine 1912. izmjerio sa 78 mm. V. Löschner op. cit. pag. 794.

nalazila i mjedena šipka na kojoj je bila označena stara bečka stopa uz tzv. kraljevsku stopu. Prema navodima samog Hirschvogela kralj Ferdinand je sa svojih putovanja doveo španjolske i venecijanske graditelje i zidarske majstore koji su sa sobom donijeli svoju mjeru. Ta je mjera nazvana kraljevski hvat, on je za 1/2 stope manji od običnog bečkog ili rimskog (!) hvata.[43]

S. Welisch je staru bečku stopu izmjerio sa 316,081 mm (!), a tu izmjeru potvrdio je i H. Löschner (sa ili bez provjeravanja). Kraljevska stopa je po njemu duga 291,083 mm.[44] Hirschvogelova bečka stopa je po Geyerovu navodu duga 317 mm.[45]

Zbog tih različitosti u navodima dužine stare bečke stope tražio sam u Beču mogućnost da se sam uvjerim o ispravnosti njezine dužine. Na žalost sam morao utvrditi da je dio Hirschvogelovih sprava za mjerenje za vrijeme rata nestao, ali je sačuvan šestar (Messzirkl) s urezanom bečkom stopom. Uprava Historijskog muzeja grada Beča[46] je na moju molbu za to pitanje zainteresirala predstojnika Odjela za izmjeru grada Beča, savjetnika inž. Roberta Klinga, koji je osobno izvršio najpreciznije izmjeru te mjere na koordinatografu svojega odjela. Tim mjerenjem utvrđen je prosjek bečkog cola (1/12 stope) sa 26,27 mm. Dužina bečke stope bila bi dakle u prosjeku 315,24 mm.

U navedenom je muzeju na moju molbu izvršeno i mjerenje bečke stope, koja je u obliku papirnate trake ulijepljena u Hirschvogelovu rukopisu o mjerstvu iz godine 1552.[47] Utvrđeno je da je ta traka na kraju malo obrezana, a dužina joj je nakon nekoliko puta ponovljenog mjerenja utvrđena sa 314,4–315 mm, dakle je nešto manja od dužine stope na šestaru.

Po S. Welischu i H. Löschneru ta je stopa duga 316,081 mm, a po Gayeru 317 mm i ne razlikuje se od stope na šestaru. Utvrdio sam da se i u Narodnoj biblioteci u Beču čuva jedan Hirschvogelov rukopis pod naslovom »Vermessungslehre« iz godine 1552[48] u kojem je također ulijepljena traka dužine bečke stope. Izmjerio sam i tu traku i našao da se njezina dužina nimalo ne razlikuje od naprijed spomenute.

Rezultat toga mjerenja jest: Hirschvogelov bečki ili rimski hvat dug je po tom najnovijem mjerenju 1891,44 (1890) mm, kraljevski hvat (= 5,5 bečke stope) 1733,82 (1732,50) mm, a kraljevska stopa 288,9 (288,75) mm.

Istodobno s A. Hirschvogelom izradio je nacrt grada Beča i Bonifaz Wolmuet, dovršivši ga godine 1547. Na samom nacrtu urisana je upo-

[43] Historisches Museum der Stadt Wien, HS No 264/1: Manuskript der Messkunst von Augustin Hirschvogel, a. 1552.

[44] Löschner op. cit pag. 775. – Računski nije točno: po 5 5 bečke stope čini kraljevski hvat, tj. 316,081 × 5,5 = 1738,44 mm, dok je kraljevski lakat 1/6 toga hvata tj. 289 76 mm.

[45] Uz opasku da se radi o Löschnerovoj izmjeri! V. op. cit. pag. 120.

[46] Zauzimanjem savjetnika dra H. Kauta.

[47] V. opasku 43.

[48] Nationalbibliotek HS No 10690, pag. 27.

trijebljena mjera kojom je grad izmjeren: stopa (Werckschuh) i umanjeni hvat (Klaftermasstab). Tu je kartu grada Beča godine 1856. reproducirao Alb. Kamesina, koliko sam mogao utvrditi, uz vjerno pridržavanje dužine originalne mjere.[49] Godine 1919. ponovo ju je reproducirao Max Eisler,[50] koji je izmjerio dužinu stope na toj karti sa 289 mm, dok *je hvat računao sa 8 stopa* i našao mu dužinu od 2319 mm.

Služeći se Kamesininom reprodukcijom, K. Schalk je stopu izmjerio sa 288 mm,[51] a tu veličinu prenosi H. Löschner bez posebnog komentara.[52] Geyer se nije upuštao u ispitivanje dužine te stope, jer je, tobože, izvorna karta međutim potamnjela.[53]

Eislerov navod o dužini kraljevskog hvata od 2319 mm nitko nije ni pobijao ni ispitao.

U Beč sam došao s pretpostavkom da nije nimalo logično da su se dva stručnjaka koja su istodobno mjerila Beč u svojem radu služila različitim mjerama. Stoga sam u Historijskom muzeju grada Beča zamolio da mi se dade na uvid Wolmuetova karta, koja je inače nepristupačna. Pregledom te karte utvrdio sam da je dužina ucrtane stope jednaka njezinoj dužini na Kamesininoj reprodukciji i da iznosi 288,8–288,9 mm. Ujedno sam utvrdio da Wolmuetov hvat ne sadržava 8 stopa, nego *po bečkom običaju samo 6 stopa,* pa da je prema tome njegova ispravna dužina 1732,80–1733,4 mm.

Držim da sam time uglavnom riješio problem bečkih mjera za dužinu u XVI stoljeću. Hirschvogel i Wolmuet služili su se jednom istom mjerom, jer Hirschvogelova kraljevska stopa ima dužinu Wolmuetove stope, a Hirschvogelov kraljevski hvat od 1733,82 (1732,50) mm i nije drugo nego Wolmuetov hvat.

Izvor tom kraljevskom hvatu je venecijanski passo od 5 stopa, koji se još u XIX stoljeću računa sa 5,5 bečke stope.[54] To je na području cijele Austrije preko 300 godina obična graditeljska mjera, a njezina je važnost i za nas nesumnjivo velika, jer se i kod nas u graditeljstvu uz bečku stopu upotrebljava.[55]

Izvrstan dokaz toj veličini bečke stope XVI stoljeća je jedan rukopis Bečke narodne biblioteke iz godine 1579. Autor mu je knjižničar Bečke

[49] Primjerak u Sveuč. knjiž. u Zagrebu, sign. I 1145.

[50] Historischer Atlas des Wiener Stadtbildes, Wien 1919, pag. 12.

[51] K. Schalk op. cit.

[52] Löschner op. cit. pag. 775.

[53] Geyer op. cit. pag. 120.

[54] K. Rumler, Uebersicht der Masse, Gewichte und Währungen der vorzüglichsten Staaten und Handelsplätze, Wien 1849, pag. 52 U toku XVIII stoljeća venecijanska se stopa računa sa 1540, a bečka sa 1400 linija stare franc. mjere, ali i sa 1537, odnosno sa 1520 par. linija. Venecijanski passo je prema tome 1733,50, 1733, 84 ili 1746.7 mm. Kasnije se u usporedenju s austrijskom mjerom računa sa nešto više, tj. 1738.67 mm. O lit. v. Kruse, Allgemeiner und besonders Hamburgischer Kontorist, Hamburg 1760, 379, i Christiani, Delle misure d'ogni genere antiche e moderne, Brescia 1760, pag. 22.

[55] Npr. Drž arhiv, Zagreb: Acta Jesuitica irregulata fasc. VI, No 131, a. 1646: mota est difficultas circa klavter, quale nimirum mensurare deberem. D. Antonius voluit, ut suo klavter mensuretur, qui minor est dimidio pede quam sit huius patriae.

dvorske biblioteke Hugo Blotius, koji je uz ostale podatke o bečkim mjerama označio i veličinu bečke stope. Ona je prema njegovim navodima dužine 315,25–315,45 mm. Uostalom, taj rukopis omogućuje tačnu rekonstrukciju bečkih mjera XVI stoljeća, pa je stvarno jedno od najvažnijih vrela za njihovo proučavanje.[56] Taj rukopis nije bio do sada u nauci poznat.

Uzorne mjere za dužinu (prototip) iz XVI stoljeća koje spominju prije navedeni pisci izgubljene su za vrijeme rata, pa se navodi o njihovoj dužini ne mogu ispitati. K. Schalk je svojedobno izmjerio stari hvat grada Beča sa 1894 mm, a stopu sa 316 mm. Uzgred spomenuvši, stopi od 316 mm odgovara hvat od 1896 mm, a hvatu od 1894 mm odgovara stopa od 315,66 mm, što svjedoči da i to mjerenje nije tačno.

Rukopisi Bečke narodne biblioteke koji se bave mjerama omogućili su mi nadopunjavanje prednjih podataka i prikupljanje mnogih drugih. Uspjelo mi je raščistiti i pitanje bečkog lakta i sakupiti dokaze o tom da je lakat XVI stoljeća kraći od lakta koji je godine 1874. zamijenjen metričkom mjerom.

Prelazim preko ostalih pojedinosti i spominjem samo da sam na osnovu svojeg rada u Beču utvrdio da je bečkoj apotekarskoj funti težina dva puta mijenjana i da je tek godine 1761. uvedena apotekarska funta težine 420 g koja se do sada smatrala kao uteg starijeg doba. Čini se da su starije apotekarske funte osnova za ostale mjere, osobito za šuplje mjere, a same su u vezi s mjerama za dužinu.

Koliko sam mogao utvrditi, sakupljeni podaci nadopunjuju materijal o bečkim mjerama i pružaju mogućnost da se pravilno ocjeni veza starih hrvatskih mjera, a osobito zagrebačkih mjera, s bečkom mjerom. To vrijedi i za XVI stoljeće, koje je najvažnije za upoznavanje naših starih mjera i preko kojega vodi put upoznavanju mjera u starije doba.

b) *Požunske mjere.* Kako sam za vrijeme svoga boravka u Budimpešti i Bratislavi utvrdio da je mjerenje požunskih šupljih mjera godine 1854. prilikom uvođenja bečke mjere, odnosno godine 1874. prilikom uvođenja metričkih mjera, vršeno u Beču, nastojao sam pronaći odnosne spise. Utvrdio sam da je godine 1854. ravnatelj Bečkog baždarinskog ureda K. Rumler izaslan u Bratislavu, gdje je osobno izvršio mjerenje postojećih mjera. U njegovu izvještaju nalazimo zanimljivih podataka.[57] Premda je osnova cijelom sustavu mađarskih mjera požunska holba, Rumler nije tu mjeru uzeo za izlazište, nego je usporedio bečko vedro s požunskim vedrom, a sve ostalo obavio računskim putem. Njegova holba je uostalom manja od 0,8484 l.[58]

[56] Nationalbibliotek, MS Sign. 9140, 9403 i 10714.

[57] K. K. Handelsministerium No 1448/1853 – HM.

[58] Ni veličina joj nije dosljedno ista. U tabelama usporedbe požunskog vagana s bečkim vaganom nalazimo je u veličini od 0,8475, 0,847872 i 0,84785 l, dok je njezina veličina u usporedbama požunskog i bečkog vedra 0,8461 i 0,8476 l.

Time se objašnjuje činjenica da se i u drugoj polovici XIX stoljeća sve do uvođenja metričkih mjera u pregledima mjera požunska holba ne nalazi u veličini od 0,8484 l, nego manja.[59]

I prilikom uvođenja metričke mjere godine 1874. Bečki baždarinski ured sudjeluje pri određivanju veličine požunskih mjera. Tada su svi spisi iz godine 1854. priloženi novim spisima, a te nisam mogao pronaći. Kako mi je u Arhivu grada Beča saopćeno, oni su valjda s mnogim drugim spisima uništeni.[60]

Ukratko: radom u inozemnim arhivima nisam pronašao nijedan uvjerljivi dokaz da se požunska holba od 0,8484 l javlja u starije doba, no ne smijem ovdje preći ni preko činjenica koje sam u toku rada utvrdio, a koje do sada u nauci nisu zapažene ni uvažene, i to:

1. R. Geyer je ocijenio veličinu bečkog vagana iz XVI stoljeća (starijeg?) sa 40.72 l, a taj vagan dijeli se na 16 Massla. Svaki od njih sadržava pak 2,545 l, a to je 3 × 0,8484 l. Je li to slučaj ili dokaz o veličini izvorne požunske holbe koja je utvrđena kao stara bečka mjera?

2. Već u XVII a još više u XVIII stoljeću, požunski vagan se vrlo često izjednačuje s donjoaustrijskim vaganom, pri čemu se računa sa 72 holbe. Veličina donjoaustrijskog vagana je u to doba ocijenjena sa 61.03 l, a prema tome bi se požunska holba morala računati s približno 0,8484 l. Da li je to slučaj, ili se na takav račun mora svoditi veličine požunske holbe od 0,8484 l. No pri ocjenjivanju toga podatka treba uzeti u obzir i to da se požunski vagan od 72 holbe u to doba računa i s manjom veličinom od donjoaustrijskog vagana, tj. s oko 60 l, a to odgovara holbi od 0,833 l.

3. Požunska holba od 0,8484 l čini 6/10 bečkog Massa, koji se u praksi kadšto računa zaokruženo sa 1,414 l (mjesto 1,4147 l), tj. 1,414 × 6 = = 8.484, a 1/10 toga 0.8484 l.

Pri konačnoj ocjeni veličine izvorne požunske holbe ne bi se ni to smjelo mimoići.

Kako se vidi, pitanje izvorne požunske holbe nije nimalo jednostavno i ne može se zasada uzeti kao konačno riješeno.

U toku rada stekao sam uvjerenje da je pitanje izvorne veličine neke mjere važno za ispitivanje izvornog sustava mjera. Prilikom rješavanja usporedaba starih mjera je, naprotiv, mnogo važnije pitanje koja je mjera u takvu slučaju upotrijebljena. Težište dokaza stare mjere leži dakle u pravilnom utvrđivanju veličine mjere s kojom je usporedba izvršena, a to može biti samo ona veličina koja je u odnosno vrijeme bila poznata. Nasuprot tome, rezultat takvog rješavanja neće biti tačan ako pri tome uzmemo u obzir neku veličinu mjere samo zato što je ona »izvorna«.

[59] Gospodarski list, g. 1855, str. 48: požunski vagan računa se sa 64 medije, a u današnjoj mjeri 53.33 l, media sa 0.833 l. – Maestro, Theoretisch-Praktischer Leitfaden der Warenkunde, Fiume 1857, pag. 205: požunski vagan računa se sa 63.164 l s upozorenjem da se u praktičnom životu računa sa 3/4 venecijanskog stara (= 83.3172 l) ili sa 62.48 l, itd.

[60] Dio spisa nalazi se pod brojem A 105 093/1852, ali tu nedostaju glavni spisi koji se izravno odnose na izmjeru požunskih mjera.

c) *Naše stare mjere.* Dalji rad u Beču odnosio se na nadopunjavanje građe za proučavanje naših starih mjera s kojima sam već raspolagao. Obilnu građu za to našao sam u prvom redu u bečkom Hofkammerarchivu, gdje sam sustavno prolazio sve fondove koji dolaze u obzir. Među mnogobrojnim podacima bilo je i takvih koji su od osobite važnosti. Npr. na području Hrvatske se kroz više od dva stoljeća spominje haraminski lakat (ulna haramialis), za koji se danas znade da je manji od zagrebačkog lakta, kojemu dosada nije bila poznata veličina. U spomenutom arhivu nalazi se veći broj naputaka za opskrbnike vojske (Proviantmeister) u hrvatskoj i slavonskoj granici. U jednom od njih našao sam podatke o dužini haraminskog lakta. Našao sam također dobre podatke za bakarske mjere, koje su za našu gospodarsku povijest važne s obzirom na privilegij mijenjanja soli za žito. Tržišta te zamjene su sam Bakar, pa Bakarac, Senj, Zagreb i Karlovac. Sva ta mjesta imala su svoje mjere, a za njihovu veličinu našao sam nove podatke.

Dosta sam vremena potrošio i na sustavno pregledavanje spisa koji se čuvaju u Kriegsarchivu[61] pa sam i tu sakupio dosta podataka, osobito podataka za područje Hrv. primorja.

IV. Graz

U Grazu sam također radio na sustavnom pregledu onih fondova koji su za mene dolazili u obzir. Najviše sam vremena potrošio za pregled skupine koja se vodi pod »Militaria«. Ona je samo kronološki sređena, a sadržava važnu građu za našu gospodarsku povijest. Naročito dobrih podataka ima za XVI i početak XVII stoljeća, za koje je vrijeme sačuvan veliki broj spisa koji se odnose na opskrbu vojske u hrvatskoj i slavonskoj granici, ali i na kupovanje žita za opskrbu. Tu sam pronašao i podatak koji mogu mirno označiti *kao najdragocjeniji za proučavanje naših starih mjera.* To je službena usporedba naših mjera s bečkim i celjskim mjerama, koja je izvršena godine 1554,[62] dakle u vrijeme kada još nije započelo sustavno izdavanje odredaba o mjerama (1588). Uz tu usporedbu našao sam još veći broj pojedinačnih uspoređenja (za zagrebačke, varažinske, križevačke i druge mjere). Tu sam našao nedvojbene dokaze da su u Zagrebu postojala dva žitna vagana različite veličine.

Držim da će mi pri mojem daljem radu pomoći i podaci iz jednog pregleda mjera iz XVI stoljeća (posljednji upis izvršen godine 1609), jer se tu redaju najrazličitije usporedbe mjera koje pridonose rješavanju pitanja starih bečkih mjera. Ima tu i podataka o slovenskim mjerama, a osobito i pazinskim mjerama.[63]

V. Venecija

Težište rada u Veneciji stavio sam na proučavanje starih venecijanskih mjera. Biblioteca di S. Marco pružila mi je za to obilni materijal svojom

[61] Kriegsrath: skupine Croatica i Vindica.
[62] Steierm. Landesarchiv, Volkswirtschaft, Schuber I, a. 1554.
[63] Massvergleichung, Steierm. Landesarchiv. Abt. II, sign. MS 1299 (3956).

bogatom zbirkom rukopisa. U njoj sam našao usporedbe venecijanskih mjera, počev od XIV stoljeća, pa mi je na taj način omogućeno da te usporedbe pratim sve do novijeg doba. Te su usporedbe vrlo važne za proučavanje starih mjera na području Dalmacije, Istre i Hrvatskog primorja, jer sadržavaju i uspoređenja venecijanskih mjera s mjerama toga područja. Vjerojatno će se na osnovu tih usporedaba razvitak spomenutih mjera moći pratiti unazad sve tamo do XIV ili XV stoljeća.

Proučavajući sustav starih mjera kao i sustave mjera drugih država koje su za nas od važnosti, stekao sam uvjerenje da su prvi počeci velikog dijela tih sustava vezani za rimske mjere i njihov sustav. Zbog toga sam svoj boravak u Veneciji iskoristio i za proučavanje rimskih mjera. Postoje doduše vrlo vrijedni priručnici o tim mjerama iz novijeg doba,[64] ali im je jedini cilj da utvrde pravu veličinu »izvorne« rimske mjere. To nas ne može međutim zadovoljiti pri proučavanju drugih mjera, osobito ne pri proučavanju mjera u XVI stoljeću, kada se mnogi sustavi mjera podvrgavaju reviziji i sustavnom sređivanju. Za to proučavanje važne su one veličine rimskih mjera koje su tada poznate, a te nam otkrivaju mnogobrojni pisci toga stoljeća. Tim pitanjem bavio sam se već dugi niz godina, ali sam bio iznenađen obiljem materijala koji mi je pružala navedena knjižnica, kako u svojem rukopisnom odjelu, a tako i sa svojim fondom knjiga. Proučavajući podatke koje sam tamo prikupio, došao sam do osvjedočenja da je pitanje rimskih mjera u pojedinostima raspravljeno i da se na osnovu takvih rasprava može utvrditi vladajuće mišljenje o veličini rimskih mjera u različito doba. Te veličine su pak rijetko jednake prosječnim veličinama koje dobivamo pri traženju idealne veličine izvorne mjere. Uz uvažavanje toga mogla bi se sustavnim radom osvijetliti prošlost sustava srednjovjekovnih mjera i približiti ih mjerama kasnijeg doba.

VI. Trst

I u Trstu sam se poslužio istom metodom rada. Sustavno sam prolazio one fondove arhivalija koji su za mene dolazili u obzir. Državni arhiv u Trstu je od velike važnosti za proučavanje naše gospodarske povijesti u drugoj polovici XVIII stoljeća, koju osvjetljuje mnogobrojnim pregledima trgovine i statistikama. Ima tu podataka i o solnoj trgovini na području Hrvatskog primorja i podataka o nabavkama soli u talijanskim gradovima (Milanu, Ferrari, Barletti). Važno pitanje te trgovine su solne mjere. Solne mjere talijanskih gradova uspoređuju se ovdje s našim mjerama, koje se opet međusobno uspoređuju.

Neobično poučan i čini se sada nepoznat je opis mjerenja soli, jer se prema različitom načinu mjerenja mijenja veličina upotrijebljene mjere. Sol se mjeri ili »a palla batuta«, ili »a palla corrente«, a razlike koje

[64] Böckh, Metrologische Untersuchungen über Gewichte, Münzfüsse und Masse des Alterthums in ihren Zusammenhange (Berlin 1838) i Hultsch, Griechische und Römische Metrologie (Berlin 1882).

odatle izlaze nisu male.[65] Mjere koje su namijenjene kupovanju soli razlikuju se od prodajnih mjera.[66] Jedna ista solna mjera ima veći ili manji sadržaj prema vrsti soli. Razlike nisu ni tu male. Osim toga, solne mjere nisu svagdje jednake. Uz mjere grada Trsta spominju se mjere gradova Rijeke, Bakra, Bakarca i Senja. Pregled tih mjera iz godine 1777. koji sam u Trstu našao olakšat će mi rad na mjerama tih gradova.

Pitanje solnih mjera uopće je složeno, ali nadam se da ću, služeći se podacima koje sam sakupio u našim i bečkim arhivima,[67] na osnovu spomenutog novog materijala moći i to pitanje zadovoljavajuće riješiti.

*

Moj rad u inozemnim arhivima bio je prema razloženom uspješan, pa i na ovom mjestu zahvaljujem Jugoslavenskoj akademiji, njezinu Historijskom institutu i Savjetu za kulturu SR Hrvatske za pomoć kojom su mi taj rad omogućili. Naglašujem da sam za cijelo vrijeme rada nailazio na najveću susretljivost. Osobito su mi pri mom radu pomogli: u Budimpešti naučni suradnik Historijskog instituta Madarske akademije nauka László Katus i direktor Gradskog arhiva dr Stephan Baraczka, u Bratislavi naučni suradnik Historijskog instituta Slovenske akademije znanosti Štefan Kazimir, a u Beču savjetnik Historijskog muzeja grada Beča dr Hubert Kaut i direktor Arhiva grada Beča dr Max Kratochwill, kojima na pruženoj pomoći i suradnji najtoplije zahvaljujem.

[65] Il Governo per il Litorale (1776–1809) b. 110, a. 1776/7.
[66] Ibid.
[67] Osobito u Hofkammerarchivu: Komerz, Litorale, fasc. 44, rote Nr. 541, fol. 16–18, a. 1778.

IZVJEŠTAJ O RADU U HISTORIJSKOM ARHIVU U ZADRU

Ante Marinović

U proučavanju pravne prošlosti dalmatinskih gradova posebnu sam pažnju već duže vrijeme usmjerio na staru Korčulansku komunu. Sredovječni Statut grada i otoka Korčule iz prve polovice XIII stoljeća (1214–1265)[1] najstariji je dosada poznati naš pisani pravni spomenik. Karakteristika je tog, kao i ostalih naših otočkih statuta, da je on statut jedne sredovječne komune, koje vlast, za razliku od one gradovâ uz obalu na kopnu, nije strogo centralizirana na usko gradsko područje omeđeno gradskim zidinama. Komuna Korčule obuhvatala je čitavi otok.[2] Za razliku, na primjer, od susjednog Dubrovnika, gdje je vlast strogo usredotočena u samome gradu, a sve ostalo područje općine, kasnije republike, podložno je tom gradu, gradić Korčula je samo glavno mjesto sredovječne Korčulanske komune, koju predstavlja cijelo područje otoka. To je došlo do izražaja već i u samom naslovu Statuta: *»Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae«*. Dosljedno tome članovi Velikog vijeća nijesu morali biti iz samoga grada da bi bili punopravni sudionici u upravljanju komunom. Klasni karakter je – razumije se – i pri tome potpuno sačuvan i samo su plemići mogli sudjelovati u vlasti.

Već sam iz ranijih proučavanja u Zadarskom arhivu[3] došao do zaključka da je pored sjedišta općine, koje je bilo u gradu Korčuli, postojala neke vrste ispostava općinske vlasti u najvećem mjestu otoka Blatu. Tamo su mnogi korčulanski plemići imali svoje bogate posjede, pa su tu bili i stalno nastanjeni. To nije, međutim, nimalo smetalo takvima *»nobili rurali«*, kako ih izvori nazivaju, da punopravno učestvuju u vlasti

[1] Kad je nastao najstariji korčulanski Statut podvojena su mišljenja u znanosti. Jedni drže da je to bilo već 1214. dok drugi, naprotiv, smatraju da je nastao znatno kasnije. Svi se slažu u tome da je nastao najkasnije 1265. g. Opširnije o tome vidi: *Vinko Foretić, Otok Korčula u srednjem vijeku do g. 1420.* Djela JAZU, knjiga XXXVI, u Zagrebu 1940. g., posebno str. 225–241, kao i *J. J. Hanel, Statuta et leges civitatis et insulae Curzulae (1214–1558)*, Monumenta historico-iuridica Slavorum Meridionalium JAZU, vol. I, Zagreb 1877.
[2] Usporedi: *Historija naroda Jugoslavije I*, Zagreb 1953, str. 732.
[3] *Ante Marinović, Izvještaj o naučnom putu u Zadar*, Ljetopis JAZU, knjiga 63, Zagreb 1959, str. 257–258.

s ostalim plemićima stalno nastanjenima u gradu. Oni su kao i svi ostali bili obvezani da dolaze na sjednice Velikog vijeća Korčulanske komune u grad Korčulu. U Blatu je postojala i *Curia Minor* koju su sačinjavala trojica sudaca plemića.

Na osnovu putnog naloga Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, br. H 452/61. od 21. XII 1961. otputovao sam 20. lipnja 1962. g. u Zadar i tamo ostao na radu u Historijskom arhivu i na putu ukupno 28 dana. Nastavio sam ranije započeti rad na proučavanju sredovječnog korčulanskog arhiva što se čuva u Historijskom arhivu u Zadru. Pregledao sam najstariji inventar toga arhiva *»Inventario ossia Catalogo dei Libri manoscritti, Convoluti di Scritture volanti, Filze di Atti universali e contabili, Giornali, Registri, Quaderni, Squarzi, Ruoli ed altro, il tutto costituiente l'Antico Archivio di Curzola«*. Pregledao sam također i *»Indice degli Atti de' Provveditori Generali ex Veneti in Dalmazia ed Albania«*. Važnije spise sam prepisao neke u cjelosti, druge opet u izvacima. Našao sam novih jasnih potvrdâ u arhivalijama o postojanju *Curie Minor u Blatu*, kao i dosta podataka o borbama između plemića i pučana, posebno o raspravljanju i parničenju pred sudom između predstavnika plemića-sudaca Malog suda i predstavnika pučana *»Procuratori del popolo«*. U toj raznolikoj i mnogobrojnoj građi našao sam potvrdâ za hrvatske nazive mnogih lokaliteta, počev već od prve polovice XIV stoljeća, koji su se sačuvali do danas.

Na osnovu dosad pregledane arhivske građe bit ću u mogućnosti da dadem kraći prilog *»Iz pravne prošlosti otoka Korčule - Curia Minor u Blatu«*. Krajnji mi je ipak cilj da opišem *»Pravnu povijest otoka Korčule«*, i to u prvo vrijeme *»Pravnu povijest otoka Korčule s osobitim obzirom na stari sredovječni Statut«*. Da se to postigne, bit će – razumije se – potrebno još mnogo vremena utrošiti u upornom i sistematskom radu oko proučavanja starog korčulanskog arhiva u Historijskom arhivu u Zadru. Uvjeren sam da će Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, odnosno njezin Historijski institut u Dubrovniku, kao i dosada, pružati i u buduće punu materijalnu i svaku drugu pomoć takvim nastojanjima.

REVIZIJA MEĐUNARODNE KONVENCIJE O SUZBIJANJU ZAGAĐIVANJA MORA NAFTOM I DALJI ZADACI NA PROUČAVANJU TOG PROBLEMA

Branko Sambrailo

U Ljetopisu JAZU knj. 65 (str. 248–274) bio je dan općenit prikaz o radu Jadranskog instituta na problemu zagađivanja mora naftom i derivatima kod nas s naročitim osvrtom na izvore i intenzitet zagađivanja obala Jadrana i šteta koje se time nanose našoj privredi.

S obzirom na to da je naučno utvrđeno da uzroci zagađivanja ne potječu samo iz teritorijalnog mora, koje se nalazi pod suverenitetom obalne države, nego i s otvorenog mora, to se pitanje nije moglo riješiti u nacionalnim okvirima, već međunarodnim sporazumom država.

Zbog takvog stanja stvari sklopljena je Međunarodna konvencija o suzbijanju zagađivanja mora naftom 1954. godine, koja je u međuvremenu stupila u život.[1]

Spomenuta konvencija predviđa 4 temeljne mjere za suzbijanje zagađivanja: 1. *Zone zabrane,* unutar kojih je zabranjeno ispuštanje sirovog ulja (nafte), ulja za loženje, teškog diesel-ulja i ulja za podmazivanje kao i ispuštanje zagađene vode koja sadržava spomenute uljne smjese u omjeru 1 miligram ulja na 1 litru mješavine. Zabranjene zone protežu se u pravilu 50 milja od obale prema otvorenom moru, izuzevši Britanske otoke i susjedne države Sjevernog mora, čija je zona bila određena na udaljenost 100 milja od obale. Posebno za brodove tankere određena je dalja zona zabrane u sjevernom Atlantiku i u jednom dijelu Australije. 2. *Oprema glavnih pristaništa* napravama za prihvat zaulje-

[1] Za brodove tankere 1958. g. (26. VII), a za sve ostale brodove koji dolaze pod njen udar 1961. g. (26. VII), nakon ratifikacije od propisanog broja država. Za stupanje u život Konvencije propisano je ratificiranje od 10 država, od kojih je 5 moralo raspolagati tonažom brodovlja preko jedan milijun brt. Nju su ratificirale do 26. VII 1958. g. ove države: Belgija, Danska, Francuska, Irska, Kanada, Meksiko, Njemačka (Zap.), Norveška, Švedska i UK. Do septembra 1962. g. Konvenciju su ratificirale još samo ove države: Finska, Gana, Holandija, Island, Liberija, Kuvajt, Poljska i SAD (v. IMCO – Bulletin, London 1962, No. 1, str. 3).

nih smjesa i naftinih otpadaka s brodova, koji ostaju nakon separacije. 3. *Oprema onih brodova* koji dolaze pod udar Konvencije *separatorima*. Takvi brodovi morali su imati separatore da njihovo gorivo ulje ili teško diesel-ulje, koje se moglo sakupljati u kaljužama, ne bi dospjelo u more prije nego što bi se pročistilo kroz separatore. To pročišćavanje moralo je biti takve kvalitete da zagađene smjese nisu smjele imati više nafte nego što je navedeno ad 1). 4. *Knjiga ulja*, koju su morali uvesti svi brodovi preko 500 brt i u koju se unose podaci u vezi s rukovanjem naftom, kao npr. preuzimanje nafte i drugih ulja na brod, ispumpavanje u more balastne vode iz uljnih tankova s oznakom morske pozicije, predaja naftinih otpadaka lučkim napravama za prihvat itd. Nadzor nad vođenjem knjige ulja bio je predan nadležnim organima svake luke.

Gore iznesene odredbe Konvencije izgledale su u času njihova donošenja da mogu udovoljiti svojoj svrsi, tj. da efikasno spriječe zagađivanje mora. Međutim, bilo je dovoljno tek nekoliko godina primjene odredaba Konvencije da većina država dođe do uvjerenja da su odredbe Konvencije nedovoljne i manjkave. To je ponukalo države da poduzmu akciju preko međunarodne pomorske organizacije IMCO[2] Ujedinjenih naroda da pristupi reviziji postojeće Konvencije iz 1954. g.

Na osnovu ankete koju je uputila organizacija IMCO državama zbog davanja podataka o stanju zagađivanja na njihovim obalama rezultat je bio da se zagađivanje na većini morskih područja u svijetu povećalo (baltičko i sjeverno morsko područje; Kanal la Manche i atlantska obala UK, Irske, Francuske i Španije; Mediteran i Crno more; atlantska i pacifička obala Kanade, SAD i Meksika; Daleki istok, uključujući australijske i novozelandske vode te, konačno, afričke vode).

Uzroci i djelovanja zagađivanja i mjere poduzete za njegovo suzbijanje ili ublaživanje. Od upitanih država stigli su odgovori koji navode kao glavne uzroke zagađivanja ove: 1. ispuštanje, odnosno ispražnjavanje uljnih tankova zbog pranja tankera; 2. ispuštanje zagađenih voda teretnih brodova, koji upotrebljavaju alternativno tankove za teret i balastnu vodu; 3. istjecanje zbog oštećenja; 4. ispuštanje iz instalacija na kopnu; 5. prirodno curenje; 6. slučajevi istjecanja pri krcanju i u malim razdaljinama od podmorskih naftovoda.

Utvrđene su glavne štete od zagađivanja: 1. poremećivanje prirodnog smjera kretanja ribe i štete na morskoj fauni i flori; 2. uništavanje ptica ili oštećivanje; 3. štete nanesene ribljoj industriji i uzgajanju školjkaša; 4. prljanje oplate brodova; 5. onečišćavanje zaljeva i onesposobljavanje obala za boravak.

Glavne mjere koje su države poduzele da spriječe ili ublaže posljedice zagađivanja su ove: 1. nadzor nad lukama gdje se nafta krca ili iskrcava; 2. vršenje propagande protiv zagađivanja preko štampe, radija i televizije; 3. sastavljanje priručnika i drugih propisa za zapovjednike i

[2] IMCO je kratica engleskog naziva Međuvladine pomorske savjetodavne organizacije Ujedinjenih naroda (The Inter-governmental Maritime Consultative Organization), čije se sjedište nalazi u Londonu.

posadu brodova i ostalo osoblje brodarskih poduzeća; 4. uspostavljanje promatračnica i raznih postaja za izvještavanje; 5. upotreba efikasnih sredstava za zadržavanje curenja; 6. upotreba raznih vrsta deterdženata i sredstava za stvaranje emulzija.

Proučavanja i istraživanja. Od mnogih država primljeni su odgovori da je problem zagađivanja proučavan, bilo od javnih naučnih tijela ili na privatnu inicijativu, naročito u onim zemljama koje mnogo trpe od zagađivanja mora. Analize tih odgovora pokazuju neke definitivne rezultate tih proučavanja. Pokazalo se da su od naročito velike važnosti istraživanja koja se odnose na biološke efekte zagađivanja na morsku faunu i floru i utjecaj vjetrova i oceanskih struja na stepen zagađivanja i njegova rasprostiranja. Poseban pravac u istraživanju nafte i njenih ostataka predstavlja pronalaženje kemijskih i mehaničkih procesa za ublaživanje štetnih posljedica.

Nacionalne komisije i druge grupe. Budući da je Konvencija od 1954. g. propisivala državama dužnost da osnuju nacionalne komisije za proučavanje i praćenje problema zagađivanja u svakoj od pojedinih zemalja, takve komisije uspostavile su ove zemlje: Australija, Danska, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Meksiko, Holandija, Švedska, UK i SAD. Potrebno je naročito naglasiti da postoji znatan broj nacionalnih tijela, bilo službenih ili privatnih, koja se bave problemom zagađivanja mora uljem, uključujući tu i unutrašnje vode. Njihova aktivnost obuhvaća često nastavu i istraživanja mjera protiv zagađivanja.

Naprave u lukama i na brodovima. Među značajna pitanja u borbi protiv zagađivanja mora naftom spada i izgrađivanje naprava u lukama i oprema brodova tzv. separatorima za pročišćavanje zagađene vode naftom. Do sada su snabdjevene napravama za prihvat zagađenih voda naftom i njenim otpacima brojne luke ovih država, i to: Norveška – 10 luka, Švedska – 6 luka, Finska – 2 luke, Danska – 8 luka, Njemačka – 5 luka, Holandija – 6 luka, UK – 18 luka, Irska – 2 luke, Francuska – 18 luka, Španija – 4 luke, Italija – 9 luka, Kanada – 6 luka, SAD – 21 luka, Meksiko – 11 luka, Venezuela – 5 luka, Australija – 7 luka, Kina – 1 luka, Indija – 4 luke, Saudijska Arabija – 2 luke, Južnoafrička Republika – 1 luka.

Države ugovornice navode da su njihove glavne luke već sada, ili će to biti za kratko vrijeme, opremljene odgovarajućim napravama za prihvat nafte, otpadaka i zagađene vode s brodova, što je zahtijevala odredba čl. 8. Konvencije. One, dalje, iznose da se pristupilo izvršavanju rezolucije 4. londonske konferencije od 1954. g. što se tiče opremanja uređajima za prihvat nafte, luka za popravak brodova i luka za iskrcavanje nafte. U vezi s čl. 8 Njemačka je stavila općenitu primjedbu da bi trebalo da sve države daju drugim državama detaljne informacije o uređajima za prihvat koje su izgradile u svojim lukama, a da IMCO objavljuje te informacije u svojim službenim publikacijama.

Uputstva. Države su prema odredbama Konvencije morale izdati uputstva svojim nadležnim organima radi sprečavanja zagađivanja mo-

ra naftom. Švedska, UK i SAD su jedine zemlje koje su izdale službena uputstva u obliku priručnika, koja se odnose na mjere za sprečavanje zagađivanja mora naftom. Priručnici su veoma opsežni i sadržavaju detaljne upute za sprečavanje curenja, kapanja i slučajnog ispuštanja kao i za odlaganje vode zagađene uljem i naftinim ostacima. One mogu služiti kao uzor drugim državama.

Nadalje, Obalna straža SAD od vremena do vremena izdaje bilten koji se odnosi na rad njena specijalnog odsjeka protiv zagađivanja. Osim toga, mnoga poduzeća za naftu izdala su uputstva za svoje osoblje. Sličnu akciju su poduzela mnoga brodarska poduzeća i uprave luka. Neke zemlje kao npr. Njemačka izdale su posebne knjižice o problemu zagađivanja i načinu njegova sprečavanja.

PRIJEDLOZI DRŽAVA ZA REVIZIJU KONVENCIJE OD 1954. GOD.

Nakon primljenih odgovora država na spomenutu anketu, odnosno upitnik IMCO-a određeno je održavanje međunarodne konferencije u Londonu 1962. godine radi revizije Konvencije od 1954. god. Tom prilikom je zatraženo od država da podnesu konkretne prijedloge u pismenom obliku za reviziju spomenute Konvencije, i to na osnovu do sada stečenog iskustva o nedostacima njenih odredaba. Mnoge države udovoljile su zahtjevu IMCO-a. U njihovim prijedlozima dominira stajalište da i pored primjene Konvencije od 1954. god. i u njoj predviđenih mjera za suzbijanje zagađivanja ono nije prestalo, već se u pojedinim morima i povećalo. Pored ostaloga, većina država drži da je razlog tome što postojeća Konvencija od 1954. ima nekih šupljina i nedostataka u svojoj strukturi i sadržaju, koje je nužno potrebno popuniti. Osnovni nedostatak Konvencije vide države u tome što ona nije obuhvatila dvije trećine svjetske brodske tonaže, a naročito to što nije podvrgla pod svoje odredbe ratne i pomoćne ratne brodove, trgovačke brodove ispod 500 brt, obalne i ribolovne brodove, brodove kitolovce, koji su mogli nesmetano svoje uljne otpatke i zagađenu vodu odbacivati u more. Dalju značajnu prazninu u Konvenciji vide neke države u nedostatku propisa da sve luke moraju biti opremljene napravama za prihvat nafte i da za odlaganje naftinih otpadaka ne postoji nikakva odredba. To je značilo da su svi tankeri bili prisiljeni ispumpavati zagađenu vodu od ispiranja tankova, koja je mogla sadržavati 100 i više tona nafte, izvan zona zabrane, u otvoreno more. Uz odgovarajući vjetar ta nafta je mogla iz udaljenosti i od 50 milja široke zaštitne zone doprijeti na žalo obala za cigla dva dana. Osim toga, drugi teretni brodovi imali su mogućnost da u slučaju nepostojanja prihvatnih uređaja u glavnim lukama neke države ispuste naftine otpatke i zagađenu vodu unutar samih zabranjenih zona.

Nadalje, malo se mislilo na posljedice koje se mogu pojaviti iz ovlaštenja da brodovi glavni dio zagađene vode moraju ispuštati preko tzv.

separatora, a ostatke nafte zadržati da bi ih predali uređajima za odlaganje nafte u lukama. Razlog je bio u tome da uređaji za prihvat nafte budu čim manji i da se time olakša položaj lučkih uprava u izgrađivanju lučkih prihvatnih uređaja. Međutim, pri tom se nije mislilo da brodovi koji svoje tankove zbog stabiliteta pune vodom balastnu vodu loše ili nikako ne pročišćavaju, da je ispuštaju u toku plovidbe ili noću u samoj luci. Nadzor je tu bio prekinut, pa je moglo dolaziti do zloupotreba tog ovlaštenja. To vrijedi naročito za sve tankere koji prevoze sirovu naftu i koji moraju ploviti s balastom, a nigdje na putu ne mogu naići na lučke naprave koje bi preuzele njihove balastne vode. Jednako se u postojećim propisima Konvencije vidi nedostatak u dopuštenju da tankeri svoje sedimente (čvrste ostatke od gorive nafte) i ostatke od ulja za podmazivanje koji se ne mogu ispumpavati, izbacuju u more, što je moguće dalje od obale. Međutim, pri tom nije sigurno da će ti sedimenti potonuti u more.

Svim tim dopuštenjima bila su široko otvorena vrata zloupotrebama, koje je bilo potrebno novim mjerama spriječiti. Osim toga, postojeća situacija u pogledu stepena zagađivanja mora postala je još teža zbog činjenice da je s jedne strane svjetska tonaža brodovlja sve više rasla, a da se s druge strane mnoge države u pogledu zabrane zagađivanja nisu pridružile Konvenciji. Zajednička svjetska tonaža brodovlja iznosila je 1954. god. – kada je Konvencija bila sklopljena – 97 milijuna brt, a u 1962. god. popela se na 136 milijuna brt. Sama tankerska flota povećana je od 25 milijuna brt u 1954. god. na 44 milijuna brt u 1962. god. Osim toga, do danas je Konvenciji pristupilo samo 17 zemalja. SSSR, veliki dio sredozemnih zemalja, Portugal, Rumunija, a nadasve Panama s velikim brojem registrirane brodske tonaže, stoje još po strani. Jednako je s državama Dalekog istoka, Afrike, većinom južnoameričkih država, Australijom i naftom bogatim državama Bliskog istoka, izuzevši Kuvajt. Pojedine od navedenih država drže da su propisi Konvencije već predaleko otišli, a da one nisu postale službeni članovi Konvencije.

Sve izneseno i još mnogo toga drugoga navelo je mnoge države da predlože reviziju Konvencije od 1954. god. preko organizacije IMCO. Razne države poslale su više od 100 prijedloga. Ti su prijedlozi kasnije poslužili kao osnova za rad Konferencije u Londonu 1962. godine. Važno je pri tom napomenuti da niiedan od tih prijedloga nije išao tako daleko da bi zatražio potpunu zabranu ispuštania nafte. Svima državama bilo je unaprijed jasno da će u svakom slučaju biti neophodno potrebno proširenje zona zabrane, a time i smanjenje slobodnih granica za izbacivanje zagađene vode i otpadaka nafte, te da je stoga potrebna opsežna zabrana ispuštanja zauljene vode i otpadaka s brodova određenih kategorija i namjene. Francuska je vlada npr. istakla da, iako je Konvencija od 1954. god. bila utemeljena na dobrim principima, rezultat koji je ona postigla bio je krajnje ograničen i to uglavnom zato što ju je premalen broj država ratificirao. Zbog toga je Francuska postavila prijedlog da bi bilo neophodno potrebno da se potakne čim veći broj

država da ratificira novu konvenciju kada ona bude donesena. Najveći dio podnesenih prijedloga država za reviziju Konvencije od 1954. god. nije se odnosio na principijelna stajališta, već na to da se postojeći tekst Konvencije izmijeni, odnosno poboljša. U tom smislu tražile su nadopune, odnosno izmjene čl. 1. Konvencije, koji se odnosi na definiciju temeljnih pojmova Konvencije (Ured, ispuštanje, teško diesl-ulje, milja, ulje) ove države: Australija (da se definira pojam »tankera«), Finska (definicija pojma »ulje«), Francuska (da se definira pojam »broda«, »teritorij države ugovornice«, »organizacija«, »ispuštanje« itd.), Njemačka (umetanje mjesto Ured, organizacije IMCO, unošenje definicije »uljne mješavine«), Grčka (da se zamijeni pojam »master« u »kapetan«), UK (nadopuna definicije »ulje«, nova definicija »tanker«), SAD (izmjena u definiciji »teško diesel-ulje«, nadopuna pojma »milja« i da je potrebno istaći da Dodatak A i B predstavljaju integralni dio Konvencije), Jugoslavija (da se pojam »teritorijalne vode« preciznije definira, tj. da li on označuje »unutrašnje morske vode ili teritorijalno more«. Ta izmjena da se uskladi s terminologijom prihvaćenom u Ženevskim konvencijama o pravu mora od 1958. god.).

Što se tiče čl. 2. Konvencije, koji određuje na koje se sve brodove ne odnosi Konvencija (ratne i pomoćne ratne brodove. sve brodove ispod 500 brt, brodove kitolovce i brodove koji plove po Velikim jezerima Sieverne Amerike) stavile su prijedlog za izmjene ove države: Australija (da se proširi primjena čl. 2, i na sve brodove do 250 brt), Finska (apsolutna zabrana izbacivanja za sve brodove, tj. i za one ispod 500 brt, i to s razloga što brodovi ispod 500 brt predstavljaju najveću opasnost za zagađivanje), Francuska (da se ograničenje odredi ne po tonaži, nego po snazi motora, tj. da se odnosi na sve brodove koji su snabdjeveni motorima iznad 200 HP), Njemačka (da bi čl. 2. trebalo izmijeniti na način da on obuhvaća ratne i pomoćne ratne brodove i da granica od 500 brt bude snižena na 300 brt unutar određenog prijelaznog perioda). Prijedlog sličan njemačkom postavile su Grčka i Indija. Prema prijedlogu Irske sve bi nove teretne brodove trebalo obuhvatiti Konvencijom, bez obzira na njihovu tonažu. UK je predložio granicu od 80 brt, s tim da se izuzeće ratnih brodova proširi na sve brodove u ratnoj službi, a za tankere od 20.000 brt i više tražio je da se prihvati potpuna zabrana zagađivanja mora. SAD su tražile da se isključe brodovi kitolovci iz propisa Konvencije, a za državne brodove koji nisu upotrijebljeni za komercijalnu službu tražile su da se izuzmu iz propisa Konvencije.

Čl. 3. propisuje načelnu zabranu zagađivanja (uz izuzetke predviđene u čl. 4. i 5) u zabranjenim zonama predviđenim za tankere i ostale brodove. Iznimno on dozvoljava da ostali brodovi koji nisu tankeri mogu vršiti ispuštanje zagađenih voda u zabranjenim zonama ako plove za luku koja nema prikladnih lučkih uređaja za prihvat. Na taj član pojedine države stavile su načelne primjedbe. Neke države drže da ne treba brodovima dozvoliti ispuštanje voda zagađenih naftom u zabranjenim zonama ni onda ako nema prikladnih lučkih uređaja za prihvat

u luci u koju plove (Finska, Francuska, Njemačka, Švedska, SAD i FNRJ). UK stoji na stajalištu da to treba dopustiti.

Što se tiče izgrađivanja lučkih uređaja za prihvat nafte i njenih smjesa, o tome je posebno određivao čl. 8. da glavne luke svih država ugovornica moraju biti snabdjevene spomenutim uređajima. Francuska je predložila da se sve države obvežu da će u roku od tri godine izgraditi odgovarajuće uređaje u lukama. SAD se, naprotiv, nisu izjasnile za obvezu izgrađivanja prihvatnih uređaja, ali su ipak predložile da države ugovornice nastoje da se u svakoj luci njihova teritorija izgrade prikladni uređaji za prihvat otpadaka i zagađene vode s brodova. UK je, međutim, predložio potpuno brisanje čl. 8, koji bi bio nadomješten blažom rezolucijom iz razloga, što taj član priječi mnoge države da pristupe Konvenciji. Holandija je predložila novi član 8, po kojem bi se iz uvjerenja o nabavi diesel-ulja moglo utvrditi da li ta vrsta ulja spada pod udar Konvencije ili ne. Prijedlog FNRJ je ustrajao na potrebi izgrađivanja naprava za prihvat u glavnim lukama, s time da se izgrađivanje naprava za prihvat predvidi i u sekundarnim lukama, ali manjeg kapaciteta.

Što se tiče opreme brodova brodskim separatorima, o čemu govori čl. 7. Konvencije, većina se država složila o potrebi da se taj propis zadrži. Neke države, iako su bile za zadržavanje čl. 3, bile su zato da se on ne realizira u roku od 12 mjeseci, već u dužem roku. Grčka i FNRJ smatrale su da bi taj rok trebalo produžiti na 2 godine nakon stupanja Konvencije na snagu. Osim toga, zbog financijskog i tehničkog opterećenja koje bi ta izgradnja separatora nanijela brodskim poduzećima naši brodari su smatrali, da je potrebno produžiti rok na četiri godine, s time da se računa da će 2 godine proći dok Konvencija stupi na snagu, a dalje 2 godine bilo bi potrebno predvidjeti u samom članu. Osim opreme brodova separatorima, Francuska je predložila da brodovi moraju raspolagati uređajima za sakupljanje iscurenog ulja odnosno uljne mješavine. SAD su u tom pravcu tražile da se to primijeni u roku od 12 mjeseci nakon stupanja Konvencije na snagu, a Francuska je predložila da se to ograniči samo na brodove koji su se nalazili u gradnji u času stupanja Konvencije na snagu. FNRJ se pridružila prijedlogu Francuske.

U pogledu čl. 9. Konvencije, koji se odnosi na *Dnevnik ulja*, koji moraju svi brodovi imati i unositi u njega izvršene manipulacije s naftom i njenim smjesama, UK je preporučila donošenje novog člana. U njemu bi bile predviđene glavne operacije koje se na brodu vrše s naftom, a koje se u Dnevniku moraju registrirati. Nadalje u pogledu inspekcije Dnevnika ulja predložila je UK donošenje novog člana koji predviđa postupak oko pregleda Dnevnika ulja od nadležnih vlasti na teritoriju država ugovornica. Jednako je Francuska predložila nov čl. 6. o nadzoru u luci pri odlasku brodova, koji bi određivao da nadležni organi svake države ugovornice mogu vršiti nadzor svih brodova osim ratnih brodova. To pravo bi oni imali samo dok se brodovi nalaze unutar luke, i to radi utvrđivanja sadržaja bilo kojeg ulja ili uljne mješavine na

takvom brodu. Za vrijeme nadzora zapovjednik broda bio bi dužan da dade informacije nadležnim organima u vezi s izvršenim odlaganjima uljnih mješavina. FNRJ je predložila amandman da se rezervira nadzor brodova koji su u javnom vlasništvu ili korišćenju a koji se ne upotrebljavaju u trgovačke svrhe nadležnoj vlasti države zastave tog broda.

Članovi 10–12. Konvencije sadržavaju propise o dužnosti prijavljivanja izvršenih prekršaja zagađivanja državi zastave, pružanju pomoći, vršenju jurisdikcije država na svom području, kažnjavanju i postupanju u vezi s prekršivanjem Konvencije, obvezi slanja zakona i drugih propisa kao i izvještaja IMCO-u, o nadležnosti Međunarodnog suda u Hagu i finalne klauzule.

Interesantan je u pogledu gornjih odredaba belgijski amandman na čl. 10 koji je pokušao pronaći soluciju za vršenje prava nadzora na otvorenom moru nad brodovima, sumnjivim da su izvršili kažnjivo djelo zagađivanja mora. Ona predlaže u tu svrhu postupak nadzora na otvorenom moru, koji je analogan onomu predviđenom u Konvenciji o otvorenom moru (čl. 6), što se tiče pirateriie i drugih djela, smatrajući da danas piraterija predstavlja samo historijski anahronizam, a zagađivanje je mnogo važnija i aktuelnija stvar. Prema stajalištu iznesenom u belgijskom amandmanu svaka se država može internim sporazumom odreći isključive jurisdikcije na otvorenom moru nad vlastitim brodovima. To znači da ona može priznati jurisdikciju drugih država na temelju međunarodnog sporazuma. To bi, po iznesenom stajalištu Belgije, predstavljalo mnogo sigurnije sredstvo, koje bi garantiralo efikasno suzbijanje zagađivanja mora.

Bez sumnje, belgijski amandman popunjava prazninu koju sadržava Konvencija u pogledu vršenja jurisdikcije na otvorenom moru, i to zato što države zastave ne pokazuju uvijek želju za kažnjavanjem svog vlastitog broda ako iz njegove djelatnosti njoj direktno nije nanesena nikakva šteta. Ako se tome pridruži još i propust obavještavanja od država ugovornica o primijećenim prekršajima zagađivanja kao i mogućnost netačnog vođenja Dnevnika ulja, onda će nadzor vršenja zagađivanja na otvorenom moru i njegovo kažnjavanje biti minimalno, a prema tome i borba protiv zagađivanja mora vrlo neefikasna. Buduća praksa država će najbolje pokazati da li je belgijsko gledanje bilo opravdano ili ne. Francuska se, međutim, izjasnila u svojem amandmanu za ograničeno pravo država u pogledu nadzora nad prekršajima Konvencije. Ona traži da se obveže svaka država ugovornica samo na to da mora obavijestiti drugu državu ugovornicu Konvencije ili organizaciju IMCO o povredi propisa Konvencije, ma na kojem morskom području se ta povreda dogodila.

Potrebno je istaći da se gornja stajališta ne odnose na povrede počinjene u području teritorijalnog mora, koje spadaju u isključivu jurisdikciju obalne države, budući da tu svaka obalna država ima pravo da propisuje i provodi sve mjere protiv zagađivanja.

Osim dužnosti država da informiraju druge države i organizaciju IMCO o izvršenim djelima zagađivanja francuski amandman traži da

se države i organizacije IMCO, kojima su podnesene prijave, obavijeste o rezultatima postupka te visini i vrsti kazne. Amandman UK traži unošenje novog čl. 10a u Konvenciju, koji bi poslužio boljem utvrđivanju povreda propisa Konvencije. UK smatra da je za utvrđivanje povrede propisa potrebno u svakom slučaju izvršiti i pregled Dnevnika ulja. Za postizanje tog traženja potrebno je ustanoviti ovlaštenje za zaustavljanje broda na otvorenom moru uz ograničeno pravo nadzora vezano samo na pregled Dnevnika ulja. Taj prijedlog UK se potpuno poklapa s traženjem Belgije.

Čl. 11. odnosi se na pravo obalne države da vrši jurisdikciju na svom području, na što odredbe Konvencije ne utiču. No budući da bi u Konvenciji pojam »obalno more« bolje došao za fiksiranje područja u kojem pojedina država izvršava isključivo pravo nadzora i jurisdikcije nad djelima prekršaja zagađivanja mora naftom i otpacima, to je FNRJ predložila da se u tom pravcu taj član Konvencije nadopuni.

U vezi s čl. 12. SAD su predložile osnivanje Centra za sakupljanje i pružanje informacija o pitanjima iz Konvencije, koji bi bio smješten unutar organizacije IMCO. U tu svrhu bilo bi potrebno osnovati jedan štab tehničkih eksperata država članica, koji bi davao potrebne tehničke savjete državama koje bi se našle u teškoćama i na njega se obraćale.

Na čl. 13, koji se odnosi na rješavanje sporova među državama koji nastaju u pogledu pitanja značenja ili primjene propisa Konvencije putem Međunarodnog suda u Hagu, nije bilo primjedaba nijedne od država i on je ostao u svojoj staroj formi.

Među ostalim značajan je još i prijedlog *Francuske* uz čl. 16, da se sazovu države ugovornice 4 godine nakon stupanja Konvencije na snagu radi razmatranja smanjivanja područja zabranjenih zona kojima se zaštićuju obale država koje nisu prihvatile Konvenciju.

Što se tiče Dodatka A Konvencije, u kojem su označene veličine zaštitnih zona, povećanje zaštitnih zona tražilo je 12 država *(Kanada, Finska, Francuska, Njemačka, Grčka, Indija, Irska, Kuvajt, Švedska, UK, SAD* i *FNRJ).* Općenito je predloženo postavljanje općenite zone zabrane od 100 milja, apsolutna zabrana za Sjeverno, Istočno i Jadransko more, proširenje atlantske zone do 40° širine. Osim toga, traženo je da se ne prave nikakve razlike između zabranjenih zona za brodove tankere i sve druge kategorije brodova koje padaju pod udar Konvencije.

Što se tiče preostalih članova Konvencije (14–20), koji predstavljaju finalne klauzule, postavila je primjedbe *FNRJ* na čl. 16. st. 1. i 2. s obzirom na pojednostavnjivanje pismenog postupka za izmjenu Konvencije. Prema tom stajalištu Konvencija treba da se izmijeni u pogledu roka i garancija za traženje izmjena u odredbama Konvencije. Konačno je Grčka predložila, da se pri IMCO-u formira međunarodni fond za pomaganje izgrađivanja naprava za prihvat nafte u lukama financijski slabih zemalja.

Prije održavanja Londonske konferencije za reviziju Konvencije od 1954. god. naši stručnjaci ponovo su uzeli u razmatranje problem zagađivanja mora, i to s nacionalnog i internacionalnog aspekta. Ta proučavanja imala su da posluže kao podloga za prijedlog revizije spomenute Konvencije na Londonskoj konferenciji. Teze o spomenutoj reviziji bile su ove:

1. *Širina zone zabrane*

U vezi s pitanjem revizije postojeće Konvencije za sprečavanje zagađivanja mora naftom od 1954. u pravcu totalne ili parcijalne zabrane onečišćavanja čitavog Jadrana, odnosno njegova proglašavanja u cijelosti ili dijelu zabranjenom zonom, potrebno je najprije analizirati postojeću pravnu situaciju prema spomenutoj Konvenciji. U Dodatku (aneksu) A (t. 1a) Konvencije predviđena je zabrana onečišćavanja Jadranskog mora od brodova-tankera unutar zone od 30 milja, a za ostale brodove unutar zone od 20 milja od obale (t. 2a), s time da će se prva zona nakon isteka roka od 3 godine od dana stupanja na snagu Konvencije automatski proširiti za daljih 20 milja, a druga zona za daljih 10 milja, ukoliko se vlade Italije i FNRJ ne sporazumiju da takvo proširenje odlože na jedan dalji rok.

Prema posljednjoj odredbi za Italiju, koja je već ratificirala Konvenciju i donijela odgovarajući zakon za njeno izvršavanje (23. II 1961, br. 238 – Gazetta Ufficiale od 18. V 1961, br. 96), predviđeno bi proširenje zona zabrane po isteku roka automatski stupilo na snagu ako FNRJ uopće ne ratificira Konvenciju, i to za sve države koje je ratificiraju. U tom bi slučaju svi brodovi država ratifikanata mogli izbacivati naftu i njene smjese u Jadransko more izuzevši samo zaštitni pojas od 50 milja (za brodove tankere) i 30 milja (za ostale brodove) od talijanskih obala u zapadnom dijelu Jadrana, a u istočnom dijelu izuzevši samo naše teritorijalno more, u smislu naših propisa.

U slučaju ratifikacije i od strane FNRJ pitanje je da li bi se rok od 3 godine od stupanja Konvencije na snagu računao od stupanja na snagu Konvencije kao takve (god. 1958) ili od stupanja na snagu za jednu od dviju jadranskih susjednih država (za Italiju od 1961) ili od stupanja na snagu za obje države. Posljednje shvaćanje, naime da rok teče od stupanja na snagu za drugu jadransku državu, bilo bi najprihvatljivije, ali ako bi do naše ratifikacije došlo poslije isteka trogodišnjeg roka, bilo za Konvenciju kao takvu (što je već nastupilo), bilo za Italiju (1964), mogao bi se s talijanske strane pojaviti otpor prema zaključivanju sporazuma za odlaganje roka za automatsko proširivanje zaštitnih zona od 30 na 50 milja (za tankere) i od 20 na 30 milja (za sve ostale brodove), jer bi Italija – kako je gore izloženo – prema ostalim ratifikantima Konvencije od 1954. već stekla pravo na šire zaštitne zone od 50 i 30 milja u Jadranu, a sporazumom o odlaganju roka automatskog proširivanja zaštinih zona morala bi napustiti, prema tim državama, već stečeno pravo na šire zaštitne zone (od 50 i 30 milja). Karakteristično je da je Uprava za luku Genove izdala okružnicu 15. juna 1956, dakle prije nego što je i sama Konvencija stupila u život, prema kojoj se zabranjuje izbacivanje nafte s brodova *u krugu od 50 milja* od luke *Genove*.

Prema iznesenom, po Konvenciji, kakva je sada, postoje za nas dvije alternative: 1. održavanje zone od 30 i 20 milja ili 2. automatsko proširivanje zona zabrane na 50 i 30 milja između dosadašnjih država ugovornica zbog neizvršavanja ili prekasnog izvršavanja ratifikacije ili izostanka spomenutog sporazuma s Italijom.

Ako bi zbog našeg pasivnog držanja ili zbog izostanka sporazuma između nas i Italije o odlaganju proširivanja zaštitnih zona u Jadranu došlo do automatskog proširivanja zaštitnih zona od 50 i 30 milja za Italiju ili za Italiju i nas, naši bi interesi tražili da se Jadran zatvori za izbacivanje nafte uopće. Naime, naročito kraj zaštitnih zona od 50 milja (od naše i od talijanske obale), ostala bi za izbacivanje nafte samo manja enklava u južnom dijelu Jadrana. Zbog djelovanja kružnih sporednih morskih struja koje postoje u području južnog Jadrana izbačena nafta i njene smjese bi se zadržavale u toj enklavi kao u nekom bazenu, odakle bi ih prvi južni vjetar izbacio na naše istočne obale Jadrana.

Međutim, moramo naročito istaći da je u Jadranu naš položaj općenito mnogo nepovoljniji negoli položaj zapadne obale Jadrana, koja pripada Italiji, s obzirom na postojeću glavnu jadransku morsku struju i stalne južne vjetrove (jugo, maestral). To bi bilo čak i onda kada bi postojala veća enklava između granica 30 odnosno 50 milja, pa i bez obzira na ikakve zaštitne zone.

U tome je naročito značajno da glavna jadranska morska struja prolazi uz našu obalu od juga i jugoistoka prema sjeverozapadu, prolazi cijelim Jadranom, pa se niz talijansku obalu vraća (teče od sjeverozapada prema jugoistoku) i izlazi iz Jadrana u Sredozemno more. Ta struja teče uz našu obalu lagano, a njena se brzina znatno povećava uz talijansku obalu.

Prema tome, sva nafta i njene smjese koje budu izbačene u Otrantu i južnom Jadranu bit će direktno zahvaćene jadranskom glavnom strujom i nošene prema sjeveru, te izbačene na naše obale. Jednako i sva nafta i njene smjese koje budu izbačene u koji bilo dio otvorenog Jadrana stalni južni vjetrovi će ih izbaciti na našu obalu, naročito u ljetnim mjesecima. Samo mali dio nafte koji dospije ili bude izbačen u sjevernom dijelu Jadrana može biti odnesen stalnom (glavnom) jadranskom strujom na zapadnu talijansku obalu, ukoliko ne bude strujom vjetra vraćen na istočnu obalu (vidi inž. P. Mardešić, Struje Jadranskog mora, Ribarski kalendar 1949, str. 212–214; Mardešić P.–Riboli A., Pomorska meteorologija, Zemun 1936, str. 58–62, 86. i 97; Ercegović A., Život u moru, Zagreb 1949, str. 61–63).

Te nas činjenice upućuju na zaključak da bi se i pored zaštitne zone od 30 milja dogodilo isto kao i kad bi ova bila 50 milja i da bi nafta

i njene smjese izbačene u mnogo većem slobodnom dijelu Jadrana izvan granica do 30 milja i opet najvećim dijelom stigle do naših obala i onečistile naše vode.

Prema svemu iznesenom za nas bi bilo korisno kad bi se u svakom slučaju, dakle bez obzira na to da li polazimo od 30 ili 50 milja, *usvojila potpuna zabrana izbacivanja nafte i njenih smjesa u području cijelog Jadrana.*

Međutim, tu potpunu zabranu na području cijelog Jadrana bilo bi oportuno tražiti samo u slučaju kada bismo raspolagali potrebnim tehničkim napravama u glavnim lukama za odlaganje nafte i njenih otpadaka, jer bi u protivnom slučaju zabrana bila sasvim iluzorna prema odredbi čl. III, st. 2. t. 6. Konvencije. Naime, taj član predviđa mogućnost izbacivanja nafte i njenih smjesa i u *zabranjene zone* ako brod plovi u luku koja ne raspolaže uređajima za prihvat nafte i njenih mješavina.

Zbog toga bi u svakom slučaju trebalo prethodno hitno i temeljito proučiti pitanje izgrađivanja taložnica, odnosno bazena i drugih uređaja u našim glavnim lukama, s tehničkog i financijskog aspekta.

2. *Lučke instalacije*

a) *kopnene instalacije* i b) *plovne instalacije*

U raznim primorskim zemljama postoje različite tehničke naprave u lukama za prihvat nafte i njenih smjesa s brodova i za sakupljanje nafte i njenih otpadaka s morske površine u samim lukama. Tako npr. u velikom broju francuskih luka (Dunkerque, Le Havre, Brest, Nantes, Saint-Nazaire, Sète, Marseille, Lavère, La Mède, La Pointe itd.) prakticira se prvenstveno metoda prihvata nafte s brodova i pretakanje u specijalne bazene sagrađene na obali (tzv. taložnice). Te naprave pokazale su se u praksi do sada kao najefikasnija sredstva u suzbijanju zagađivanja mora. Jednako se u praksi upotrebljavaju posebni manji brodovi (peniše) kojima se vrši ispumpavanje nafte i njenih smjesa iz brodova. U talijanskoj luci Genovi služe se s posebno konstruiranim malim brodićima zvanim »motozattera« za sakupljanje nafte s površine mora u luci. Te brodiće svrstavaju u posebnu kategoriju tzv. plovećih separatora.

Prednost plovećih naprava pred obalnim jest u njihovoj pokretljivosti, tako da olakšavaju brodovima odlaganje nafte i smjesa jer im same prilaze, i ujedno omogućuju transport smjesa na mjesta preradbe.

Opredjeljivanje za jedan ili drugi sistem ili uvođenje mješovitog sistema zavisi od konkretnih prilika u pojedinoj luci kao i od ekonomske računice.

c) *Financijski problemi.* U vezi s pitanjem tko je dužan snositi troškove za izgrađivanje lučkih instalacija za preuzimanje zagađene nafte, mišljenja smo da na to daje odgovor interno pravo, a konkretno kod nas Zakon o iskorištavanju luka i pristaništa.

Prijedlog grčke vlade da se financiranje izgrađivanja lučkih instalacija postavi na međunarodnu osnovu uspostavljanjem posebnog *međunarodnog fonda* u tu svrhu predstavlja vrlo korisnu ideju s obzirom na činjenicu da izgrađivanje lučkih instalacija za prihvat nafte nameće nužno ulaganje znatnih investicija za svaku zemlju. Međutim, budući takve instalacije redovito služe u svrhe međunarodnog brodarstva, a ne samo brodarstva obalne države, to grčki prijedlog nije bez čvrstog i realnog osnova. Stoga je naše mišljenje da bi bilo vrlo oportuno podržati grčki prijedlog ili neki njemu sličan koji bude postavljen na konferenciji u Londonu.

d) *Problem prerade – servisi i dr.* Ako se stane na stajalište da svaka zemlja u vlastitoj režiji ima da izgradi lučke instalacije za prihvat naftinih otpadaka, kao što je npr. učinila Francuska, onda će ona sama organizirati servise za preuzimanje odbačene nafte i njeno dopremanje nekoj od rafinerija ili posebnim pogonima za preradu odbačene nafte. Zbog koristi koja se dobija od prerade odbačene nafte i njenih smjesa u francuskim lukama uvedeni su besplatni servisi, tako da nijedan ni strani, ni domaći brod ne plaća ništa za sve usluge za preuzimanje nafte i njenih smjesa. Međutim, ako se pitanje izgrađivanja lučkih uređaja za preuzimanje odbačene nafte postavi na međunarodnu osnovu, onda je potrebno iz drugog aspekta proučiti sva pitanja s time u vezi, kao što je npr. pitanje održavanja instalacija, otplate investicionih kredita iz Međunarodnog fonda, određivanje taksa za usluge itd. Nadalje, tu se postavlja i rješavanje pitanja rukovođenja takvim poduzećem i nadležnosti u pogledu jurisdikcije itd.

Što se tiče ovog posljednjeg pitanja, mišljenja smo da bi uprava i jurisdikcija nužno morale ostati u rukama obalne države, a da bi samo neki specijalni tehnički i eventualno financijski nadzor mogao biti prepušten specijaliziranoj agenciji UN-a IMCO-u, koja se i predviđa kao nosilac spomenutog Međunarodnog fonda za izgrađivanje lučkih naprava za prihvat zagađene nafte i smjesa.

3. *Sredstva upotrijebljena na brodovima za pročišćavanje, separatori i ostala sredstva*

U vezi s pitanjem opremanja brodova separatorima mišljenja smo da bi tu obavezu naša zemlja mogla preuzeti, i to u ograničenom obimu, naime, ukoliko se ona odnosi na novo izgrađene brodove. No i ovo posljednje trebalo bi usvojiti ukoliko se sa sigurnošću pokaže da su oni dovoljno tehnički efikasni. Iz prakse pojedinih država proisteklo je mišljenje da postoji već na tržištu dovoljno efikasnih separatora, a druge države tvrde da takvih separatora još na tržištu nema. U Francuskoj se npr. tehnička nauka negativno izrazila o postojećim separatorima na tržištu. Zbog toga je zadužen jedan specijalni laboratorij da konstruira

takav tip separatora koji bi tehnički potpuno zadovoljio. On je to zadu-ženje ispunio i sada se njegov prototip separatora nalazi postavljen u eksperimentalne svrhe na jednom brodu. Ukoliko se pokaže da on pot-puno ispunjava sve postavljene uvjete bit će obavezno uveden na sve francuske brodove.

Što se tiče tehničke strane separatora ovaj će Institut stupiti u vezu s našim naučno-tehničkim ustanovama i o tome će naknadno dati svoje mišljenje.

4. Koju vrstu brodova treba da obuhvati Konvencija

Sadašnja Konvencija obuhvaća samo brodove tankere (naftaše) i sve ostale trgovačke brodove iznad 500 brt, a predviđa i neke izuzetke (čl. II Konvencije).

a) *Stari brodovi.* Naše je mišljenje da bi se u principu trebalo stati na stajalište da se na stare brodove ne ugrađuju separatori. Međutim, ako većina delegacija bude za ugrađivanje separatora i na stare brodove, bilo bi svakako potrebno insistirati da se odredi jedan dulji rok, npr. 3–5 godina, da bi se uvođenje separatora moglo provesti bez većih financijskih opterećenja za brodarska poduzeća. Iz prijedloga više dr-žava vidi se da su one protiv uvođenja separatora na stare brodove. To se jedamput obrazlaže tehničkom neusavršenošću samih separatora, a drugi put prevelikim investicijama kojima bi poduzeće bilo opterećeno. Zbog zauzimanja određenog stava u tom pitanju potrebno je sigurno utvrditi da li se ovdje doista radi o tehničkim nedostacima postojećih tipova separatora ili su u pitanju financijska opterećenja koja bi time bila nametnuta brodarskim poduzećima.

b) *Novi brodovi.* U pogledu opremanja novih brodova separatorima trebalo bi zauzeti afirmativno stajalište uz ogradu da svaki brod koji od dana donošenja nove konvencije uđe u gradnju mora biti opremljen separatorom, a ne i ostali novi brodovi koji su već izgrađeni.

c) *Ratni brodovi.* S obzirom na to da ratni brodovi zbog svojeg redo-vitog opremanja motorima na naftu velike jačine, koji troše velike količine nafte, zagađuju more u znatnoj mjeri, to bi svakako u su-radnji s nadležnim organima armije trebalo raspraviti pitanje prote-zanja nove konvencije i na ratne brodove i one u službi ratne mornarice (pomoćne). Ujedno, s time u vezi bilo bi potrebno razmotriti pitanje po-sebnog nadzora i postupanja s takvim brodovima u slučaju prekršaja.

d) *Manji brodovi ispod 500 brt.* Općenito je poznato da je manjih plovnih jedinica ispod 500 brt najveći broj kod svih primorskih država. Pošto se takve jedinice u najvećem dijelu služe pogonom na naftu, to je baš zbog njihove ogromne množine neophodno potrebno da budu obu-

hvaćene konvencijom. Ti brodovi većinom izbacuju naftu i smjese u obalno područje svake države, ribarski međutim još i dalje, jer je njihov akcioni radijus veći u odnosu na prijevozne. Međutim, zbog okolnosti da nafta ne ostaje u obalnom području već utjecajem morskih struja i vjetrova biva bačena daleko, pa i na tuđe obale, ovo više ne predstav-lja isključivo nacionalni, već međunarodni problem. Stoga on treba da bude obuhvaćen u međunarodnom instrumentu.

5. Pravna pitanja u vezi s Konvencijom

U gornjem dijelu elaborata dotakli smo neka pravna pitanja pored tehničkih i ekonomskih, a ovdje sada iznosimo još neka pravna pitanja o kojima naprijed nije bilo raspravljano.

a) *Vanjski morski pojas.* Što se tiče proširivanja naše jurisdikcije u pogledu zagađivanja vanjskog pojasa, ona je bila osnovana na speci-jalnom interesu naših ribara u tom području, koji se tamo ističe. Inače, načelno, naše je mišljenje da bi trebalo uvesti posebnu zaštitnu zonu, koja bi bila šira od vanjskog pojasa i ne bi uopće imala pravne veze s njim, jer bi obuhvaćala daleko veći prostor. (Postojeća Konvencija nije daleko od toga, jer predviđa spomenute zaštitne zone u širini od 30 i 50 milja, no samo uz jurisdikciju države-zastave, a ne obalne države!) Ostajući na tom gledištu, dopuštamo da bi u ovom času bilo teško pro-drijeti s takvim prijedlogom, pa stoga možda nije oportuno da ga sada iznesemo.

b) *Pregled Knjige nafte u teritorijalnom moru.* Što se tiče pregleda Knjige nafte na brodovima u neškodljivom prolasku kroz teritorijalno more upozoravamo na to da je nakon Konvencije za sprečavanje zaga-đivanja mora naftom od 1954. g. donesena Ženevska konvencija o teri-torijalnom moru i vanjskom pojasu od 1958, koja priznaje obalnoj dr-žavi određenu kaznenu i građansku nadležnost. Prema tome se postav-lja pitanje da li ne bi netko mogao tvrditi da obalna država već i danas po Ženevskoj konvenciji ima pravo pregleda Knjige nafte u svom teri-torijalnom moru. Zbog toga bi bilo bolje postaviti preciznu reglementa-ciju u dopunu Konvencije od 1954, da ne bi to pitanje ostalo otvoreno, bez obzira na to da li želimo ili ne da se obalnoj državi priznaju takva prava.

U pitanju pregleda Knjige nafte na *otvorenom moru* mišljenja smo da nije potrebno postavljati nikakve prijedloge u tom pravcu.

c) *Dužnost obavještavanja države prijaviteljice.* U pogledu dužnosti obavještavanja države prijaviteljice o rezultatima postupka provedenog od države zastave nad vlastitim brodom zbog prekršaja izvršenog u njenu obalnom moru mišljenja smo da bi takva obavještavanja trebalo stegnuti isključivo na dojavu BIROU predviđenom u Konvenciji (a sada IMCO).

d) *Jednoobrazne kaznene sankcije.* Što se tiče uvođenja jednoobraznih sankcija u Konvenciju ne vidimo da bismo mi za to bili posebno zainteresirani, s razloga što bismo time mogli samo ograničiti naše interno zakonodavstvo da slobodno propisuje visinu kazne za sve vrste prekršaja onečišćivanja mora.

Naprotiv, pitanje *dvostrukog kažnjavanja i uračunavanja* već izrečenih kazni od jednog foruma prilikom kažnjavanja od strane drugog foruma rješava se internim kaznenim propisima svake države, pa stoga nije potrebno da to sadržavaju međunarodni instrumenti.

e) *Računanje početka zabranjenih zona.* Mislimo da je potrebno uskladiti Konvenciju od 1954. s Konvencijom o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu od 1958. što se tiče crte odakle se ima računati početak zabranjenih zona predviđenih u Konvenciji iz 1954, konkretno u našem slučaju od *polazne crte* koja je unutrašnja granica teritorijalnog mora.

f) *Izmjena postupka o izmjeni i dopuni Konvencije.* Jednako se predlaže revizija postupka o izmjeni i dopuni Konvencije na taj način da se napusti metoda pojednostavljenog prihvata amandmana. Po toj metodi svaki amandman podnesen od ma koje države ugovornice dostavlja se svim drugim državama i ako niiedna od njih ne podnese nikakav prigovor protiv njega, on automatski za sve stupa u život (čl. XVI, §§ 1 i 2).

Ta metoda ne predstavlja uobičajenu i sigurnu proceduru za izmjenu i dopunu postojećeg međunarodnog instrumenta. Naprotiv, postupak predviđen u § 6. čl. XVI predstavlja garancija da će amandman biti dobro proučen i raspravljen, budući da je za njegovo *razmatranje* predviđeno sazivanje specijalne konferencije *država ugovornica,* a za njegovo *prihvaćanje* dvotrećinska većina prisutnih vlada ugovornica na samoj konferenciji.

Pored toga, za samo stavljanje na dnevni red amandmana pojedine države i sazivanje konferencije u tu svrhu potreban je prijedlog 1/3 vlada ugovornica.

Mišljenja smo da bi trebalo staviti prijedlog za brisanje u Konvenciji §§ 1. i 2. čl. XVI.

6. Izostavljeno, jer se radi o stručnim biološkim i sanitarnim problemima

7. *Formuliranje izmjena koje se predlažu u Konvenciji*

1. U čl. II Konvencije predlaže se brisanje §§ 1, 2. i 3. (vidi obrazloženje na početku elaborata pod tač. 4. *Vrsta brodova* – koju vrstu brodova treba da obuhvati Konvencija).

2. U § 1. čl. III. iza riječi u »zabranjenim zonama« predlaže se nadopuna koja bi glasila ovako: *koje obuhvataju i teritorijalno more obalnih država kao i određene dijelove otvorenog mora, čija je širina određena u Dodatku A Konvencije.*

Nadalje, predlaže se izmjena i dopuna § 3. čl. III, koji bi sada glasio ovako: *Svaka povreda §§ 1. i 2. ovog člana smatrat će se prestupom kažnjivim po zakonima obalne države ako se tu radi o dijelu zabranjene zone koja se nalazi u području unutrašnjeg i teritorijalnog mora obalne države. Prekršaj počinjen u dijelu zabranjene zone koja se nalazi u području otvorenog mora bit će kažnjiv po zakonima teritorije na kojoj je brod upisan* (registriran).

[vidi obrazloženje pod tač. 5 e) elaborata]

3. U čl. VI pri kraju predlaže se slijedeći dodatak koji bi glasio ovako: *koje se računaju od temeljne crte* (vidi obrazloženje pod tač. 5 e elaborata).

4. U čl. VIII predlažu se izmjene, pa bi taj član sada imao glasiti ovako:

Po isteku roka od godine dana od datuma stupanja na snagu ove Konvencije u odnosu na neki teritorij vlade ugovornice ta će vlada označiti u kojima se od njenih glavnih pristaništa treba da izgrade određene lučke instalacije za prihvat nafte i njenih otpadaka te da ujedno podnese financijske proračune o cijeni njihova koštanja Međunarodnom fondu, koji će se obrazovati pod upravom organizacije IMCO. U taj fond će države dati svoje doprinose prema iznosu bruto-tonaže svoga trgovačkog i ratnog brodovlja.

U roku od dvije godine od datuma stupanja na snagu konvencije vlade ugovornice će pismeno obavijestiti organizaciju IMCO o izvršenim radovima i eventualno označiti objektivne smetnje koje su ih spriječile u dovršavanju instalacija.

Upravu i nadzor nad lučkim uređajima za prihvat nafte vršit će obalna država. (Vidi obrazloženje pod tač. 2 – *Lučke instalacije*).

5. U § 2. čl. IX predlaže se izmjena, tako da bi taj paragraf glasio ovako:

Nadležni organi s teritorija vlada ugovornica mogu vršiti pregled knjige nafte, koju je brod dužan da ima u smislu ove konvencije, dok se on nalazi u njihovom bristaništu kao i na brodu koji se nalazi u neškodljivom prolasku kroz njeno unutrašnje i teritorijalno more. Oni mogu tražiti prijepise podataka iz ove knjige i zahtijevati od zapovjednika da im te prijepise zvanično ovjeri. U slučaju sudskog gonjenja svaki takav prijepis ovjeren od zapovjednika broda predstavljat će u svakom sudskom postupku prikaz činjeničnog stanja, koje će se moći osporiti svim drugim sredstvima dokazivanja.

Svaka radnja nadležnih organa u smislu ovog paragrafa bit će obavljena sa što je moguće većom ekspeditivnošću kako bi se izbjeglo nepotrebno zadržavanje broda (vidi Ženevsku konvenciju o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu od 1958. g.).

6. U § 2. čl. X predlaže se brisanje riječi »izvijestiti kako vladu dostavljača« (vidi obrazloženje u elaboratu pod tač. 5 c).

7. Za član XI se predlaže da bude preciznije formuliran i proširen, te bi on sada imao glasiti ovako:

Svaka vlada ugovornica se ovlašćuje da poduzme sve mjere putem svojeg zakonodavstva u materiji na koju se ova konvencija odnosi, a naročito u pogledu suzbijanja prestupa zagađivanja izvršenih u njenu unutrašnjem i teritorijalnom moru, kao i zakonodavne mjere u pogledu kažnjavanja svojih građana na svojim brodovima za povrede izvršene u dijelovima zabranjenih zona koje se nastavljaju na njeno teritorijalno more, kao i u onim dijelovima zabranjenih zona koje se nastavljaju na teritorijalno more drugih država, naime u području otvorenog mora (vidi obrazloženje pod 5 e elaborata u vezi s usklađivanjem Konvencije od 1954. g. s Konvencijom o teritorijalnom moru i vanjskom pojasu od 1958. g.).

8. U čl. XVI predlaže se brisanje §§ 1. i 2. (vidi obrazloženje pod tač. 5 f elaborata).

9. U tekst Konvencije treba unijeti *IMCO* kao nosioca svih zaduženja koja je ranije vršio (privremeno) BIRO U. K., koji se u Konvenciji spominje u čl. I, VIII, X, XII, XIV (§§ 1. 3. i 5.), XVIII (§§ 1, 2 a, 2 b i 3), XIX (§§ 1. i 2.), XX i XXI.

10. U Dodatku A tač. 1 Konvencije predlaže se brisanje širine zone zabrane za tankere od 50 milja, a umetanje zone od 100 milja.

(a) *Jadranska zona*

U Jadranskom moru, čiju čitavu širinu obuhvaća širina zabranjenih zona od po 100 milja s talijanske i jugoslavenske strane, proglašava se potpuna zabrana izbacivanja nafte i njenih otpadaka s brodova (vidi obrazloženje pod tač. 1).

U Dodatku A, tač. 2. predlaže se proširivanje zone zabrane na 100 milja za sve ostale brodove.

11. Unošenje rezolucije br. 2, 4, 5, 7 i 8 kao dodataka Konvenciji u sam tekst Konvencije. Rezolucijom br. 8 predlaže se da Konvencija bude proširena na taj način da se zaduži IMCO *za sakupljanje i rasturanje tehničkih informacija u vezi sa zagađivanjem*

Osim toga, naši tehnički stručnjaci proučavali su pitanje gradnje instalacija za prihvat naftnih otpadaka i zagađene vode u lukama, pa je iznijeto mišljenje da se u prvoj fazi osiguraju lučke instalacije za prihvat u lukama Rijeka i Split. Te instalacije trebalo bi da brodovima omoguće sve operacije za odlaganje otpadaka ulja i zagađene vode. Pored toga, mora se naročito osigurati preuzimanje zagađene vode tankera u slučaju njihova remonta, drugih popravaka i pregleda za klasu.

Vodeći računa o spomenutoj koncepciji potpune zabrane zagađivanja Jadranskog mora, stručnjaci smatraju da bi bilo neophodno potrebno osigurati za prihvat otpadaka manje instalacije i u ovim lukama: Bar, Bijela, Dubrovnik, Ploče, Šibenik, Pula i Kopar.

Prema prethodnim orijentacionim kalkulacijama koje su izvršili stručnjaci za osiguranje potrebnih instalacija u Rijeci i Splitu za kompletan uređaj u pojedinoj luci trebalo bi vjerojatno investirati:

a) rezervoar (bazen) od 3.000 m³	35,000.000.— din.
b) peniše od 200 tona	125,000.000.— din.
c) pumpni uređaji na kopnu	15,000.000.— din.
d) uređaji obale s pristaništem	30,000.000.— din.
e) ostali troškovi	10,000.000.— din.
Ukupno	215,000.000.— din.

Za ostale luke potrebni uređaji zahtijevaju ulaganje znatno manjih sredstava.

Što se tiče separatora kojima bi se opremali naši brodovi, a koji bi služili za pročišćavanje vode zagađene naftom, naši tehnički stručnjaci su stali na stajalište da bi oni morali imati ove tehničke osobine:

a) da bude efikasan u pogledu odjeljivanja ulja od vode, tj. da ispuštena smjesa ne smije sadržavati više nego propisani standardni omjer ulja, tj. 0,1 ulja u 1.000 dijelova vode;
b) da ne bude glomazan po volumenu;
c) da bude jednostavan za rukovanje;
d) da s vremenom ne mijenja svoje karakteristike;
e) da ne bude skup, kako u investicionom smislu, tako ni za uzdržavanje.

Pošto je gornje pitanje bilo proučavano tek parcijalno, a navedene kalkulacije su letimično date, to se kod toga ne bi moglo ostati. Potrebno je studioznije pristupiti tom problemu, naročito s obzirom na već postojeća iskustva koja su postigle razne države, kako u pogledu gradnje lučkih uređaja za prihvat, tako i u konstrukciji najpogodnijeg i najrentabilnijeg tipa separatora.

Zbog toga se stalo na stajalište da je potrebno obići razne luke pojedinih država koje su u tome stekle iskustva da bi se prikupila potrebna dokumentacija, koja bi mogla korisno poslužiti za pronalaženje najekonomičnijeg rješenja gornjih problema. Pošto se radi o milijardskim investicijama, to je studiozno proučavanje ovog pitanja ne samo korisno nego i nužno.

OPĆENITI REZULTATI RADA LONDONSKE KONFERENCIJE 1962. GODINE

U vremenu od 26. marta do 13. aprila 1962. godine u Londonu je bila održana Međunarodna konferencija država radi revizije Konvencije o sprečavanju zagađivanja mora naftom od 1954. god. Tu Konferenciju je organizirala Međuvladina pomorska savjetodavna organizacija Ujedinjenih naroda (dalje u tekstu skraćeno – IMCO). Na Konferenciji je učestvovalo 55 država, među kojima i FNRJ, i 8 međunarodnih organizacija. Od spomenutog broja država 16 ih je već pristupilo Konvenciji od 1954. Kao 17. država članica pristupila je Konvenciji Liberija još u toku same Konferencije. Ta zemlja koja ima najveći iznos svjetske brodske tonaže došla je na Konferenciji u isti položaj sa svima drugim državama, makar one imale i vrlo nisku brodsku tonažu, zbog principa ravnopravnosti svih država. Pošto su usvojena 52 pravila poslovnog reda, pristupila je Konferencija praktičnom radu. Odmah u početku pojavile su se teškoće pred državama učesnicama Konferencije. Temeljno pitanje je bilo da li je potrebno pobrinuti se da se u interesu ljudi i bioloških bogatstva mjere pooštre ili je bolje da se čitavo nastojanje upravi na to da se postojećoj Konvenciji čim više zemalja privuče. To je bilo naročito važno s obzirom na činjenicu da je toj Konvenciji pristupio relativno malen broj država i ratificirao je.

Na prijedlog Engleske odlučeno je da se ide prvim putem, tj. u pravcu pooštravanja mjera u revidiranoj Konvenciji. Osim toga, vođene su oštre diskusije oko pitanja treba li Konvencijom obuhvatiti ratne brodove i pomoćne ratne brodove te kitolovne brodove ili ne treba; treba li novosagrađenim brodovima iznad 20.000 brt potpuno zabraniti izbacivanje, odnosno ispuštanje nafte i njenih otpadaka; kakvi propisi treba da budu doneseni o napravama za odlaganje nafte u lukama i kakav je maksimalni efekt jednog separatora. Među ostalim bio je vrlo sporan prijedlog Australije da se za novopridošle države članice obnovi trogodišnji rok iz čl. 3. st. 2. Konvencije, unutar kojeg bi njihovi teretni brodovi mogli svoje otpatke u zabranjenim zonama ispuštati i ispumpavati. Također se raspravljalo da li Međunarodni sud u Hagu treba da bude nadležan za rješavanje sporova koji nastanu iz Konvencije.

Osim toga, bilo je izneseno još i raznih drugih prijedloga. Budući da su oni uglavnom identični ili slični onima koje su države u pismenom obliku podnijele organizaciji IMCO pri pripremanju te konferencije, o čemu smo već govorili, ovdje ćemo se ograničiti na izlaganje rezultata koji su postignuti na spomenutoj konferenciji u pogledu revizije Konvencije od 1954. godine.

Zaključci Konferencije. Da bi se dobio bolji pregled izmjena dosadašnje Konvencije iznijet ćemo svaki novo formulirani član Konvencije koji je pretrpio stvarne izmjene i proširenja.

Čl. I

Ovdje se jasnije definira na koje brodove se odredbe Konvencije odnose. To su svi plovni objekti, s vlastitim pogonom ili u vuči. Kao tankeri su definirani oni brodovi koji naftu prevoze u svojim naročito izgrađenim spremištima.

Čl. II

Njegov propis vrijedi u novoj redakciji i za neregistrirane brodove. Granica za tankere je sada predviđena sa 150 brt, a za teretne brodove je ostala granica od 500 brt. Država će se, međutim, pobrinuti da se prema mogućnostima ti propisi primijene i na manje brodove. Osim toga, revidirani propisi sada vrijede i za ratne brodove i za pomoćne ratne brodove. Brodovi kitolovci ne potpadaju pod odredbe Konvencije, ali to vrijedi samo za područja kitolova, a za vrijeme odlaska i dolaska na područja lova podvrgnuti su propisima.

Čl. III

Brodovi svake nove države članice mogu prve tri godine nakon pristupanja Konvenciji ispuštati zagađene vode unutar zabranjenih zona, ali što je moguće dalje od obala. Za sve brodove preko 20.000 brt koji će biti izgrađeni nakon stupanja novih propisa na snagu postoji apsolutna zabrana ispuštanja. U izuzetnim slučajevima ima kapetan takovog broda pravo ispumpavati ostatke izvan zabranjenih zona. O tome on mora obavijestiti svoju vladu, koja će sa svoje strane obavijestiti organizaciju IMCO.

Čl. IV

Prema nadopuni ovog člana mogu se još samo sedimenti gorivog i podmaznog ulja ispuštati, a ne više ostaci iz tankova s brodova tankera, koji se ne mogu ispumpavati.

Čl. V

Prijedlog da se dozvoli ispuštanje voda kaljužnice, koje sadržavaju mazivo ulje, nije postigao većinu. Stalo se na stajalište da je to dozvoljeno samo ako se radi o ulju iz šupljina i pukotina mašinskog uređaja, ali ne i o podmaznom ulju.

Čl. VI

Novo je u ovom članu predviđeno da kazne za nedopuštena ispuštanja nafte moraju biti djelotvorne i da svaka država članica mora IMCO-u podnijeti izvještaj o izrečenoj kazni.

Čl. VII

Izraz »separator ulja« nadomješten je izrazom »djelotvorne naprave koje isticanje ulja sprečavaju«. Ovo je učinjeno zato da se ne bi tehnički razvoj jednostranim mjerama sputavao. Osim toga, novi je propis da se ne smiju balastne vode prevoziti u tankovima gorivog ulja.

Čl. VIII

Propisi o napravama za odlaganje nafte u lukama su temeljito promijenjeni. Sada nisu više obvezane da budu snabdjevene napravama samo tzv. glavne luke nego sve luke prema potrebama brodova, zatim sve naftne luke za otpatke iz tankera i sve remontne luke za otpatke brodova koji dolaze radi popravka. Rok za izgradnju nije više određen, on je otpao, ali su se vlade obvezale da će poduzeti potrebne korake da se izgradnja tih naprava u njihovim lukama izvede. O nedostacima predviđenih naprava za prihvat moraju države obavijestiti IMCO, o čemu će on obavijestiti i sve druge države članice.

Čl. IX

Dnevnik ulja moraju voditi samo brodovi koji upotrebljavaju ulje kao gorivo i tankeri. Okolnosti koje treba unositi propisane su detaljno. Knjiga mora biti u svako doba uredno vođena i čuvana dvije godine. Ostali dio ovog člana bavi se samo pravilima oko postupka.

Dodatak A – Zone zabrane

Načelno je zadržana zona od 50 milja. Njena temeljna linija je nejasno definirana. Što se tiče drugih područja predviđene su ove zone zabrane: 1. istočna i zapadna obala Kanade 100 milja; 2. morsko područje zaljeva Maine i Long Islanda na sjeveroistočnoj obali SAD potpuno zabranjeno; 3. sjeverni Atlantik 100 milja široka zona od islandskih i norveških obala; 4. čitavo Sjeverno i Istočno more i njihovi zaljevi; 5. sjeveroistočni Atlantik od Britanskih otoka i francuske obale, koji je do sada bio zatvoren samo za tankere, proširuje se na zapad do 53° N 40° W i 44° 20′ N 40′ W, a na jug do 46° N 20° W i jedne crte odatle povučene do Rta Finistera na sjeverozapadnom uglu Španije; 6. zabranjena zona 100 milja od obale Španije, Portugala, svih sredozemnih država, država na Crvenom moru i Perzijskom zaljevu. To vrijedi za svaku od tih zemalja od dana kada za nju Konvencija stupi na snagu: 7. čitavo Crno i Azovsko more čim Konvencija stupi na snagu za Rumunjsku i SSSR; 8. područje indijskih obala i Madagaskara, ukoliko te zemlje pristupe Konvenciji; 9. do sada je samo za tankere vrijedila morska zona Australije, a sada je ta zona pretvorena u opću zonu zabrane.

Dodatak B – Oblik dnevnika ulja

Ovdje su unesene promjene samo u obliku razjašnjenja, ali one nisu takve da bi tražile štampanje novih formulara.

Rezolucije

Broj rezolucija je porastao od 8 na 15. Sadržaj njihov je ukratko ovaj: stvarno rješenje problema može se postići samo općenitom zabranom ispuštanja nafte u more. Sve države će energično nastojati da se taj cilj postigne, a ukoliko je to moguće, već će sada pokušati da učine više nego što je propisano. Stoga će države dalje poticati istraživanja za pronalaženje što djelotvornijih sredstava za odvajanje nafte od vode, uklanjanje zagađivanja naftom kao i informiranje pučanstva o štetnosti zagađivanja. Dva poziva zahtijevaju posebnu pažnju. Jedan se odnosi na to da kada kroz područje države vodi kanal koji je povezan s međunarodnim morskim područjem države moraju postupati s tankerom koji ima na palubi ostatke nafte kao s nenatovarenim brodom. Ako države donesu propise da takav tanker mora platiti punu taksu, njemu se ne može zamjeriti ako on svoje otpatke odbaci u more. Druga rezolucija traži od država članica da se staraju o tome da se u zaključnici za diesel-ulje naznači da li se tu radi o teškom diesel-ulju u smislu Konvencije ili se ne radi.

REZULTATI DRUGE LONDONSKE KONFERENCIJE 1962. GODINE O ZAGAĐIVANJU MORA S OBZIROM NA FNRJ I DALJI ZADACI RADA JADRANSKOG INSTITUTA NA PROBLEMU ZAGAĐIVANJA

Na Londonskoj konferenciji 1962. god. što se tiče Jadrana došle su do pobjede osnovne teze FNRJ da je potrebno proširiti međunarodnu zabranu zagađivanja naftom na čitav Jadran zbog njegova relativno malog opsega i posebnih geofizičkih uvjeta koji vladaju na njemu (stalne struje i vjetrovi). Taj je cilj, istina, postignut indirektno određivanjem

zone zabrane u širini od 100 milja od svake obale Jadranskog mora (istočne i zapadne), što u stvari kompletno pokriva čitavo područje Jadrana.

Međutim, takva zabrana dolazi do izražaja samo onda ako obalna država u svojim lukama ima izgrađene naprave za prihvat otpadaka nafte i zauljene vode. U protivnom slučaju brod svake države koji želi da pristane u neku luku koja nema prihvatne uređaje može ispustiti svoje zagađene vode i otpatke čak i u samu zabranjenu zonu, sve do same granice teritorijalnog mora. Razumije se, ako strani brod to učini unutar granica teritorijalnog mora, odredba o dužnosti posjedovanja naprava za odlaganje ne može ga osloboditi krivnje, jer u tom području vrijede lokalni propisi obalne države o zabrani zagađivanja.

Mora se posebno istaći da odredbe Konvencije o obavezi svake države ugovornice da izgradi naprave za prihvat zauljene vode i naftinih otpadaka u svakoj luci i opremi brodove određenih kategorija separatorima, čije smo grube kalkulacije naprijed naveli, predstavljaju velike financijske terete.

Budući da bi te odredbe revidirane Konvencije nametale našoj zemlji (pod uvjetom da je ratificira) znatne investicije koje bi se pele na oko milijardu dinara, to je Jadranski institut unio u svoj plan rada detaljnije proučavanje praktične strane rješavanja problema zagađivanja i svega što je s time u vezi. Naročito je obraćena pažnja na komparativno proučavanje rješenja koja su ostvarile druge države. U pojedinostima taj član sadržava ove zadatke:

1. Prikupiti literaturu, judikaturu i propise stranih zemalja kao i međunarodne propise o tom predmetu.

2. Obići neke luke Mediterana, kao Genovu i Marseille, te na sjeveru London i Rotterdam, koje već imaju izgrađene prihvatne uređaje u lukama, da se skupi sva potrebna dokumentacija o vrsti uređaja, njihovim kapacitetima, cijeni koštanja i efikasnosti uređaja. Nadalje, da se utvrdi kakva sva poduzeća i servisi postoje za prihvat i preradu naftinih otpadaka. Konačno, da se skupe svi propisi koji su u tim zemljama uvedeni radi suzbijanja zagađivanja.

3. Iz prikupljenog materijala i zakonodavstva izvući pravila koja odgovaraju našim prilikama, a iz tehničkih ostvarenja i organizacionih mjera potrebna iskustva za primjenu adekvatnih mjera u našim lukama.

4. Na temelju tog materijala izraditi teze za potrebe domaćeg zakonodavstva radi donošenja zakona i drugih propisa za sprečavanje zagađivanja mora naftom i derivatima.

5. Izraditi jedan upitnik i razaslati ga na teren turističkim organizacijama i bolnicama obalnog pojasa radi utvrđivanja konkretnih šteta koje zagađivanje nanosi našem turizmu, kao i broja i vrsti oboljenja liječenih u primorskim bolnicama od posljedica kupanja u zagađenom moru naftom i od sunčanja na zagađenim plažama.

Radi ostvarenja gornjeg plana rada Jadranski institut je sklopio ugovor s Republičkim fondom za naučni rad NRH, u kojem se sa svoje strane obavezao da će navedeni plan ostvariti u etapama u roku od pet godina. S druge strane se Republički fond za naučni rad obvezao da će spomenuti plan financijski pomoći određenom dotacijom.

Poduzimanje ovakvog studioznog i praktičnog rada na komparativnoj bazi neophodno je potrebno iz razloga da se iz svih izvršenih naučnih analiza vidi da li će se potrebna velika ulaganja rentirati u odnosu na stvarne i perspektivne štete koje zagađivanje predstavlja za privredu naše zemlje.

Pri izradi ovog Izvještaja upotrijebljena je osim spomenute još ova literatura i dokumentacija: IMCO dok., OP/Conf./1, OP/Conf./2, OP/Conf./3, Final Act of Conference and text of the International Convention for the Prevention of Pollution of the Sea by Oil, 1934, London, H. M. Stat. Office (Cmd 9197), London 1954; International Conference on Prevention of the Pollution of the Sea by Oil (1962) (izdanje IMCO: London 1962): Stehr E., Londoner Ölverschmutzungskonferenz von 1962. (časopis »Hansa«, Hamburg, br. 16/1962, str. 1653. i sl.); G. Breuer, Die Internationale Konferenz zur Verhütung der Verschmutzung der See durch Öl, 1962. (časopis »Hansa«, Hamburg, br. 14/1962, str. 1394, i sl.); Final Act of the International Conference on prevention of Pollution of the Sea by Oil, 1962. (izdanje IMCO London, 1962).

IZVJEŠTAJ O SUDJELOVANJU NA KONFERENCIJI O PROIZVODNJI GLINICE I ALUMINIJA, ODRŽANOJ U BUDIMPEŠTI 12–14. XI 1962.

Hrvoje Iveković

Gore navedenoj konferenciji prisustvovao sam na osnovu odluke Uprave Akademije br. 10-214/39 od 31. 10 1962. Konferencija bila je organizirana u saradnji Mađ. rudarsko-metalurškog udruženja, tvornice glinice u Almasfüzitö i tvornice aluminija u Inoto.

Rad Konferencije odvijao se je u 2 sekcije:

a) proizvodnja glinice, i b) proizvodnja aluminijuma. Prisustvovao sam samo referatima i diskusiji o proizvodnji glinice. Referate su držali i diskutirali samo mađarski stručnjaci. Od stranih gostiju bili su prisutni po jedan iz SSSR-a, Čehoslovačke, Poljske, Ist. Njemačke, Zap. Njemačke, i potpisani. Mađarskih stručnjaka bilo je u svakoj sekciji prisutno preko 150.

Konferenciju je 12. 11. pozdravio *B. Selmeczi*, generalni sekretar Rudarskog i metalurškog udruženja i rukovodilac Instituta za planiranje mađarske industrije aluminijuma. Potom je ministar *dr Gy. Szekér* održao govor o značenju konferencije.

Dne 13. 11. održani su slijedeći referati.

Dr J. Zámbo (šef odjela za glinicu Instituta za neželjezne metale) »Prerađivanje manje vrijednih boksita«.

Dr Gy. Sigmond (inženjer Inst. za planiranje) »Uguštavanje i odjeljivanje u proizvodnji glinice«.

E. Bogárdi (šef laborat. za glinicu i korund tvornice u Magyaróvár) »Dobivanje fluora iz aluminatnih lužina«.

A. Juhász (tehn. direktor tvornice glinice u Almasfüzitö) »Novi postupci i uređaji u mađ. proizvodnji glinice«.

J. Vörös (glavni inženjer tvornice glinice i aluminijuma u Ajka) »Istraživanja kaustifikacije pod tlakom u tvornici Ajka«.

Prije početka predavanja pozdravio sam konferenciju u ime stručnjaka aluminijske industrije Jugoslavije te u ime Jugoslav. akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu te sam zaželio da se u budućnosti ostvare češći kontakti i izmjene iskustva između jugoslavenskih i mađarskih stručnjaka. Zahvalio mi je predsjednik konferencije ing. *Lájos Bartha* (iz Instituta za industrijsko planiranje).

Poslije mene pozdravili su konferenciju sovjetski predstavnik i predstavnik čehoslovačke aluminijske industrije *dr ing. Ladislav Bartošik.*

Dne 14. 11. održana su predavanja:

I. Pinter (inženjer u Almasfüzitö) »Specijalne vrste glinice u Almasfüzitö«.

K. Wentzely »Energetska ekonomija u proizvodnji glinice«.

J. Berger (direktor odjela za neželjezne metale Ministarstva za tešku industriju) Zaključni govor.

Dne 14. 11. organiziran je cjelokupni pregled tvornice glinice u Almásfüzitö, gdje su održana i neka od navedenih predavanja. Tu je goste pozdravio direktor tvornice *ing. J. Üveges.*

U prilogu dajem kratki sadržaj stručnih referata.

Stručnjaci na Konferenciji informirali su me da u Mađarskoj postoje 3 tvornice glinice i aluminijuma. Najveća je ona u Almasfüzitö, koju su počeli graditi Nijemci god. 1941. i bila projektirana prvotno za proizvodnju 40.000 t glinice godišnje. God. 1944. odnijeli su Nijemci na povlačenju sve važnije strojeve. Tvornica je sovjetskom pomoći obnovljena god. 1947. i povećan joj je kapacitet na 70.000 t glinice godišnje. Od onda je tvornica povećavala i dalje svoj kapacitet i modernizirana je te danas proizvodi godišnje oko 170.000 t glinice. Namjera je Ministarstva za tešku industriju da se kapacitet ove tvornice u budućnosti poveća na oko 350.000 t. U ovoj se tvornici proizvodi samo glinica, koja se transportira u tvornice Ajka i Inota, gdje se prerađuje na aluminijum.

Tvornica u Ajko proizvodi 70.000 t, a tvornica u Tatabánya 40.000 t glinice godišnje.

U ovim se tvornicama prerađuju isključivo mađarski boksiti, a od ukupne proizvodnje glinice u visini od oko 250–280.000 t glinice godišnje dobiva se u Mađarskoj samo oko 40.000 t (?) aluminijuma. Preostala glinica izvozi se uglavnom u zemlje SEV-a. Za veću proizvodnju aluminijuma nema u Mađarskoj dovoljno električne energije na raspolaganju.

Sadašnja godišnja proizvodnja svih tvornica glinice i aluminijuma u Mađarskoj prelazi kapacitete za koje su te tvornice građene odnosno proširivane.

Iz referata održanih na Konferenciji te iz diskusije mogao se je dobiti odličan pregled naučnih i stručnih istraživanja koja se na području dobivanja glinice provode danas u Mađarskoj. Karakteristično za mnogobrojna područja ovih istraživanja jest da ona idu za

a) usavršavanjem domaće proizvodnje,

b) svestranim iskorištavanjem kako domaćih sirovina tako i svih otpadaka od proizvodnih procesa, i

c) za odgojem velikog broja visokokvalificiranih kadrova inženjera, kemičara i tehnologa za svaku pojedinu međufazu proizvodnje. Značajno je i to

d) da se istraživanja vrše u Institutu za neželjezne metale (Budimpešta) i na terenu u svakoj od postojećih tvornica pri čemu su planirano podjeljena područja istraživanja,

e) da se rezultati istraživanja dobiveni u Institutu ili u jednoj od tvornica saopćuju svim ostalim tvornicama, i

f) da postoji stalna izmjena iskustava kako među mađarskim tvornicama i Institutom tako i između mađarskih i sovjetskih stručnjaka.

Dne 15. 11. posjetio sam *Institut za neželjezne metale* (Fémipari Kutató Intézet, Budapest XI, Fehérvári ut 144). U ovaj Institut može se ući samo uz naročitu pismenu dozvolu Ministarstva teške industrije. I ako se, kako sam bio informiran, takva dozvola rijetko izdaje i treba redovno da prođe najmanje 14 dana da se ona dobije, prisutni predstavnici Ministarstva teške industrije (*J. Berger*, šef Odjela za neželjezne metale u Ministarstvu teške industrije, i ing. *J. Szalay*, viši činovnik u tom Ministarstvu) pribavili su mi tu dozvolu za 24 sata. U Institut odveo me je *prof. dr ing. Bela Lanyi*, suradnik Instituta. U odsutnosti direktora Instituta *prof. dr ing. László Gillemonta* primili su me njegov zamjenik *dr Györö Varhegyi* i šef odjela za glinicu *dr János Zámbó*. U društvu ove dvojice i prof. Lanyija pregledavao sam punih 5 sati istraživački rad u Institutu i razgovarao s velikim brojem njegovih saradnika.

U Institutu za neželjezne metale radi oko 200 ljudi, od kojih su 80 inženjeri kemije i mašinstva, te kemičari i drugi stručnjaci s akademskom spremom. Institut troši godišnje oko 15.000.000 forinti. Direktor Instituta je *dr László Gillemont*, profesor Tehničke vis. škole u Budimpešti i član Mađ. akademije nauka. Institut je izvanredno opremljen suvremenom aparaturom i ima sve mogućnosti kako za čisto naučna ispitivanja tako i za istraživanja u poluindustrijskom mjerilu. U odsjeku za dokumentaciju rade pored bibliotekara i pomoćnih službenika dva inženjera (kemije i mašinstva), koji stalno pregledavaju svu svjetsku literaturu i prenose je kako na saradnike Instituta tako i na one koji rade u industriji.

Od mnogobrojnih područja na kojima se vrše istraživanja u ovom Institutu i u mađ. industriji glinice, spominjem slijedeće:

1. Sistematsko ispitivanje uzoraka boksita iz bušotina sa cijelog boksitnog područja Mađarske (kemijska i strukturalna analiza);

2. raščinjanje boksita i određivanje iskorištenja pri raznim temperaturama, koncentracijama lužine za raščinjanje i kaustičkim modulima (redovno ispitivanje kod 180, 200 i 220° C uz koncentracije lužine od 180–250 g/l Na_2O i kaust. modul 2,0, 1,8 i 1,6);

3. brzina sedimentacije crvenog mulja pri različitim uvjetima prerađivanja boksita (suho i mokro mljevenje, s prženjem i bez prženja, temperatura, razredenje itd.);

4. iskorištavanje silicijumom bogatijih boksita (oko 5% SiO_2 i više) postupkom po Bayeru, kombiniranim postupkom Bayer–sintrovanje; Bayer–Krupp–sovjetski postupci i dr.;

5. iskorištavanje crvenog mulja u proizvodnji željeza;

6. ekstrakcija SiO_2 iz boksita lužinom i regeneracija ove krečom;

7. ispitivanje efekta ispiranja crv. mulja u dorrovima različitog broja i raznih konstrukcija;

8. odstranjivanje organske materije iz aluminatne lužine (aktivni ugljen);

9. ispitivanje ekonomičnosti primjene autoklava raznih konstrukcija;

10. ispitivanje procesa desilikacije aluminatne lužine;

11. konstrukcije novih filtara za crv. mulj;

12. čišćenje plinova od prženja glinice;

13. radovi na automatizaciji industrijskih pogona;

14. istraživanja oko poboljšanja sedimentacije kod viših koncentracija razrijeđene aluminatne lužine;

15. dobivanje natrijeva fluorida iz aluminatne lužine;

16. proizvodnja kriolita iz dobivenog natrijeva fluorida;

17. istraživanja za proizvodnju specijalnih glinica (radi adsorpcije, čišćenja, katalize, punila itd.);

18. iskorištavanje pare dobivene kod pojedinih procesa i faza proizvodnje;

19. racionaliziranje procesa kalcinacije;

20. dobivanje galijuma iz aluminatnih lužina; dobivanje galijevarsenida;

21. dobivanje vanadija u obliku vanadata;

22. ispitivanja strukture boksita i produkata (rendgenografija, hidrotermalna analiza, termička analiza i dr.);

23. usavršavanje kemijskih analitičkih metoda ispitivanja;

24. primjena radio-izotopa kod mjerenja brzine prolaza materijala u autoklavima, dorrovima, filtrima, pri sedimentaciji mulja i dr.;

25. iskorištavanja crv. mulja za proizvodnju cementa;

26. pronalaženje sredstava za zavarivanje aluminijskih žica, šinja, ploča, blokova i dr.;

27. eloksacija aluminijuma;

28. zaštita aluminijuma od korozije;

29. istraživanja za dobivanje površine aluminijuma visokog sjaja (u optičke svrhe);

30. ispitivanja raščinjanja boksita kod temperature do 350° C;

31. ekstrakcija natrijeva hidroksida iz crvenog mulja prženjem s vapnom i drugim primjesama;

32. dobivanje rafiniranog aluminijuma;

33. pokusi oko poboljšanja i proizvodnje grafitnih elektroda iz domaćih sirovina;

34. istraživanja oko aktivacije boksita (u katalitičke i druge svrhe);
35. proizvodnja korunda,
Itd. itd.

Zamjenik direktora kao i svi suradnici Instituta davali su mi najpripravnije sve informacije na postavljena pitanja, objašnjavali organizaciju Instituta, metode rada itd Isto sam tako bio susretan i u tvornici Almasfüzitö. Dobivao sam utisak da sam kao gost iz Jugoslavije svagdje rado viđen.

U mnogo navrata, kako predstavnici Ministarstva teške industrije i rukovodioci iz industrije tako i naučni radnici, izražavali su želju da se ostvari uža i stalna suradnja između jugoslavenske i mađarske aluminijske industrije i njihovih stručnjaka. Neki od njih su neposredno izjavili da bi rado došli u Jugoslaviju da održe koje predavanje ili pomognu savjetom pri usavršavanju proizvodnje glinice ili aluminijuma (prof. Lanyi, ing. Bartha, ing. Juhász, dr Zámbo, dir. Üveges, dir. Bógardi, ing. Sperl, ing. Harrach i dr.).

*

Prisustvovanje gore navedenoj Konferenciji te posjet tvornice u Almasfüzitö i Institutu za neželjezne metale u Budimpešti bilo je za mene od izvanredne koristi. Istaknuo bih da stranog posjetioca impresionira na ovom području:

1. planski rad i vrlo dobro koordinirana suradnja između naučnih ustanova i industrije (između svih tvornica glinice i aluminijuma te instituta postoji redovita i česta izmjena iskustava i stručnjaka);

2. relativno velika sredstva koja se daju za naučna istraživanja Institutu (15,000.000 forinti godišnje) i u samim tvornicama (industrija daje određeni postotak od bruto prihoda u Fond za naučni rad);

3. izvanredno veliki broj visokokvalificiranih stručnih i naučnih kadrova na ovom području (nekoliko stotina ljudi odgojenih u najpretežnijem dijelu od 1950. god. na ovamo; mnogi su od ovih specijalizirani u SSSR, a nijedan na Zapadu);

4. veliki radni entuzijazam inženjera, naučnih radnika, tehničara i drugih;

5. razmjerno neobično veliki broj mladih ljudi kako na rukovodećim tako i na drugim mjestima u proizvodnji i u institutima (preko 80% ljudi mlađih od 35 godina).

Poučno je ove prilike u susjednoj Mađarskoj usporediti s onima u našoj zemlji pri čemu treba imati na umu:

1. gotovo potpuno pomanjkanje suradnje između naših dviju tvornica glinice i aluminijuma, one u Lozovcu (NR Hrvatska) i one u Strnišću (NR Slovenija);

2. veoma rijetka suradnja između tvornice u Lozovcu i Instituta za lake metale u Zagrebu, a nikakova između tvornice u Strnišću i ovog Instituta;

3. slaba oprema i mali broj suradnika Instituta za lake metale u Zagrebu (koji je osnovan da vrši istraživanja za industriju, a čija godišnja sredstva za rad iznose oko 120,000.000 dinara);

4. pomanjkanje planskih istraživanja za svestrano i što ekonomičnije iskorištavanje naših boksita.

Iako je Jugoslavija u povoljnijem položaju nego što je Mađarska kad je riječ o iskorištavanju boksita i proizvodnji glinice i aluminijuma (količine rudače i električne energije, bolje kvalitete boksita i dr., nalazišta boksita u blizini mora), kod nas se proizvodi samo oko 60.000 t glinice, a samo 22.000 t aluminijuma godišnje (u Mađarskoj oko 280.000 t glinice i oko 40.000 t aluminijuma).

Broj svih naših visokokvalificiranih stručnjaka na ovom području ne prelazi po mom mišljenju 80 (u Mađarskoj nekoliko stotina), a ne vrši se ni planski odgoj kadrova za buduću izgradnju aluminijske industrije.

Iz svih ovih razloga bilo bi od koristi za našu zemlju, da se ostvare što češći i prisniji kontakti između predstavnika i stručnjaka naše i mađarske industrije glinice i aluminijuma, a s druge strane da se postojeći Institut za lake metale u Zagrebu znatno poveća, po obuimu i po kadrovima, opskrbi sa svom potrebnom istraživalačkom aparaturom kao i dovolinim sredstvima za izvođenje opsežnog plana istraživania. Neophodno je pak potrebno da se kod nas formira jedan međurepublički organ (ili organ saveznog karaktera) s ciljem organizirania stalne suradnie svih jugoslavenskih tvornica aluminijuma i rudokopa boksita te istraživalačkih instituta i pojedinaca.

BILJEŠKE POVODOM REFERATA ODRŽANIH NA KONFERENCIJI

J. Zámbo, Prerađivanje manje vrijednih boksita

SiO_2 koji se nalazi u boksitu može se do 75% izlučiti kod 100° C s 10%-tnom otopinom NaOH. Iz dobivene otopine silikata može se SiO_2 istaložiti otopinom gašenog vapna i tako regenerirati NaOH. Kod takvog obrađivanja boksita otapa se i nešto Al_2O_3. Međutim tako pripravljeni boksit se teže raščinja. Efekt izluživanja SiO_2 je bolji ako se boksit prethodno prži. Ako se prženje ne provodi, izlužuje se samo 50–60% SiO_2.

Gy. Sigmond, Uguštavanje i odjeljivanje u industriji glinice

Crveni mulj pere se u 5 stepena. Jedan dio mulja se dekantira, ostali filtrira. Velika koncentracija razredene lužine (200 g/l) Broj dorrova 2–8 Iz 9200 podataka i 735 varijanata izračunata je elektronskim mašinama najpovoljnija varijanta obzirom na pogon i investicije. Dorrovi s 1 komorom su najracionalniji. Kalkulacije su izvedene uzevši u obzir gubitke Na_2O i količine vode potrebne za ispiranje. Optimalni uvjeti: 6 stepena bez filtracija, ti. 1 stepen sedimentacija + 5 stepena ispiranja. Uz 1 filtraciju dovolino 5 stepena. Najbolja varijanta stoji 195 for/t crvenog mulja u 6 stepena. Dobri efekti postignuti i sa 6 stepena gdie su 3 bili dorrovi s po 3 komore, a 3 s po 1 komorom. U Mađarskoj se općenito prelazi na 1-komorne dorrove. S primjenom Ajkofiltara dovolina su 4 dorra i 2 295 m^3 vode. Ajko filteri ostavljaju samo 30% vode u crvenom mulju, rade s 18 atmosfera i automatski se pune i prazne, a crveni mulj se odvozi transporterom smještenim ispod filtara.

A. Juhász, Novi postupci i uređaji u proizvodnji glinice

Potrošnja pare smanjuje se u Almasfüzitö stalno. Tako je bilo potrebno

u god. 1954	9,44 t pare/t Al_2O_3
1956	8,89
1958	6,70
1960	5,67
1961	4,61
1962	4,32 (I kvartal)
	4,00 (II kvartal)
	3,70 (III kvartal)

A Almasfüzitö raščinja se kod 18 Atmosf. i 208° C, a teži se za utroškom od samo 2 t pare/t Al_2O_3. Prije se držalo da se mad. boksiti moraju prethodno pržiti, jer imaju mnogo organske tvari. Prve su tvornice bile planirane na suho mljevenje. Sada se melje mokro, a ipak se povećala brzina sedimentacije. Kapaciteti tvornica povećani su i kontinuiranim raščinjanjem u svim mad. tvornicama. Organske tvari odstranjuju se kod uparavanja aluminatne lužine i ostaju u talogu. – Grijanje autoklava provodi se zmijama; 3 od njih rade sa ekspandiranom parom. Masa u autoklavima se intenzivno miješa te je taloženje na stijenke neznatno. Autoklavi se čiste samo jedamput godišnje. U Almasfüzitö radi se samo s 9 autoklava, iako bi optimalno bilo 11 autoklava; no male su razlike. Gubitak topline u autoklavima kreće se oko 10%. Pulpa se prije raščinjanja zagrijava na 90° C i potom miruje 3–4 sata. Pri tom se izlučuje natrolit, koji se ne taloži na stijenke autoklava. Autoklavi zbog toga trebaju manje čišćenja. – Upotrebljavaju se obične kolbenpumpe. Za osiguranje postoje osim manometara još i tzv. eksplozivne ploče. Kombiniranim raščinjanjem (3 predgrijača) povećavamo iskorištenje Al_2O_3 za 2–3%. Dorrovi s 5 komora ne funkcioniraju dobro. Zato je razvijen tip s 1 komorom, pri čemu je potrebna veća visina komore. Uvođenje ploča u komoru za sedimentaciju ima mali efekt. – Madarski se boksiti teško filtriraju. Pokusi sa sovjetskim filtrima nisu dali uspjeha. Novi tip filtra Almasfüzitö daje kolače crvenog mulja s 30% vode. Kapacitet 30–40 kg crvenog mulja/cm²/h. – CaO se dodaje crvenom mulju, koji mu oduzima vodu. Ovakav mulj može se upotrebljavati u željezarama. (Sav crveni mulj Madarske iznosi 1% upotrebljene želj. rudače). – Za čišćenje lužine za raščinjanje uvedena je sedimentacija taloga, čime se odstranjuje 50% nečistoća. – Odstranjivanje organskih tvari uparavanjem aluminatne lužine nije dovoljno. Upotreba oksidacionih sredstava i elektrolitičke oksidacije preskupa. Zato se radi s aktivnim ugljenom (15 g/l). Talog se odstranjuje filtracijom aluminatne lužine. Ista količina akt. ugljena može se upotrijebiti 5 puta. No na kraju ima talog mnogo Al_2O_3. Toplina plinova od kalcinacije glinice se iskorištava. Kako elektrofiltri odstranjuju samo 80% prašine uvedene su vlažne površine u komore. – Pogon u Almasfüzitö će za 2 godine raditi sasvim automatski s primjenom radioaktivnih izotopa te će se pogon tvornice nadzirati s jednog mjesta. – Raščinjanje se provodi s 230 g Na_2O/l. Izlučivanje Al hidrata provodi se sada kod 145 g Na_2O, a ide se za povećanjem na 160 g/l Na_2O.

E. Bógardi, Dobivanje fluora iz aluminatnih lužina

U crvenom mulju ima 0 022–0 027% F. U mađarskim lužinama za raščinjanje ima 2–4 g F/l. Jedan talog koji je nastao u isparavačima imao je sastav 7,6% Al_2O_3, 0 28% SiO_2, 0 1% V + P, 29 20% F (= 64,50% NaF). Isparivanjem u 3 stepena izlučuje se do 99% NaF. – Iz 500 t F dobiva se oko 1000 t kriolita godišnje. Lužini se dodaje $Ca(OH)_2$ koji taloži F, Cr i V. Dobiveni talog prerađuje se digeriranjem s vodom kod 90° C u 2 stepena. Odjeljivanje F spaja se s dobivanjem vanadiuma. Dobiveni produkt sadrži 97 6% Na_3AlF_6 (= 53% F), 0 030 P_2O_5, 0,35% SiO_2 (kao Na_2SiF_6). Modul NaF/Al_2O_3 iznosi 2 8–2.9. – Tvornica u Mosonmagyarovar koja radi po ovom postupku oko ¾ godine, proizvodit će godišnje oko 600 t kriolita. Doskora će proizvodnja kriolita pokriti svu domaću potrošnju.

T. Pinter, Specijalne vrsti glinica

Proizvode se u Almasfüzitö. Glinice s velikom specifičnom površinom peku se kod 1200° C. – Ako se Al taloži iz otopine dobiva se zol koji prelazeći u gel sadržava oko 90% vode. Ispiranjem gela s otopinom s pH < 7 dobiva se akt. glinica s malim porama. Može se postići glinica s 400 m²/g aktivne površine. Produkt je vrlo tvrd, ima talište kod 2050° C, otporan prema oksidativnim i reduktivnim sredstvima, veže kiseline i lužine, a upotrebljava se za kromatografiju. – Za katalizu specijalne glinice s 1–350 m²/g akt. površine. – Tip T upotrebljava se kao punilo u industriji gume i u štamparijama kao vezivno sredstvo. Težina: 110 g/l, zrna 100–150 $\mu\mu$, površina 380 m²/g. – Za adsorpciju plinova i bistrenje ulja proizvode se aktivirani boksiti, koji se aktiviraju prženjem. U Almasfüzitö radi se na aktivnim glinicama 2 godine. Razvijeno je 10 vrsta, koje se dobrim dijelom i izvoze. Tvornica proizvodi i mikrokorund za poliranje u optičkoj industriji (veličina zrna < 0,1).

K. Wentzely, Ekonomija energije u tvornici glinice u Almasfüzitö

Od 1954. god. do danas smanjen je utrošak KWh/t Al_2O_3 od 480 na 420, a utrošak visoko tlačne pare za 40%. Ukupan utrošak kalorija pao je u 1962. na 60% onoga iz 1954.

Izolacijom okretnih peći šamotom dobiva se 10–15%, a azbestom i staklenom vunom oko 35% ušteda topline.

U Almasfüzitö raščinjanje se vrši kod 208–210° C s 230 g/l Na_2O, u tvornici u Tatabanji kod 180° i 250 g/l Na_2O.

IZVJEŠTAJ O STUDIJSKOM PUTOVANJU U ZAPADNU NJEMAČKU

Josip Lončar

Rješenjem Uprave Akademije, po preporuci Odjela za matematičke, fizičke i tehn. nauke, odobrena mi je pomoć za studijsko putovanje u Zapadnu Njemačku zbog upoznavanja suvremenog stanja i novijih dostignuća na područjima poluvodiča i uopće elektronike. O tome putovanju podnosim Odjelu za matematičke, fizičke i tehničke nauke ovaj

Izvještaj

Otišao sam iz Zagreba 24. VI 1962, a vratio se u Zagreb 8. VII 1962. Prema tomu boravio sam ukupno na putu 13 dana. Put u Zapadnoj Njemačkoj tekao je po ruti: Frankfurt – Kassel – Belecke – Köln – Erlangen-Nürnberg – München.

U Frankfurtu sam 25. VI 1962. imao samo kratki dodir s predstavnikom AEG-Exportabteilung zbog dobivanja detalja o organizaciji boravka u njihovim ustanovama u Kasselu i Beleckeu.

U Kasselu sam 26. VI 1962. imao prilike pogledati glasoviti Visokonaponski institut AEG, u komu su razvijene i visokonaponske visokotlačne bezuljne sklopke za najviše snage, a pokazana mi je i proizvodnja zajedno s ispitivanjima pod pogonskim prilikama tih i drugih učinskih sklopki. Posjetio sam i neke suvremene odjele drugih AEG-proizvodnji u Kasselu, pri čemu je bilo prilika za stručne diskusije.

U Beleckeu sam 27. VI 1962. posjetio dijelom novoizgrađenu AEG-Halbleiterfabrik, u kojoj se razvijaju i proizvode jakostrujni Ge-ispravljači, Si-ispravljači i Si-tiratroni. A proizvode se tu već otprije i sve više usavršuju Se-ispravljači. Imao sam prilike u razgovorima s vodećim ljudima s pojedinih odjeljenja, kao i s direktorom Kuglerom, ulaziti u detalje moderne problematike njihovih pogona i pripadnih razvojnih mjesta za Ge, Si i Se, te međusobno razbistrivati neka pitanja poluvodičke problematike, u koja nije inače lako dobiti uvida iz literature, jer se razni detalji ove vrsti teže ili nikako ne daju u javnost.

Dani 28. VI i 29. VI 1962. bili su posvećeni posjetima laboratorija i proizvodnih mjesta poduzeća E. Leybold's Nachfolger u Kölnu. Konkretno su 28. VI 1962. razgledavani odjeli najmodernijih naprava za proizvodnju visokih i najviših vakuuma, te usavršene vrlo suptilne mjerne naprave za mjerenja ekstremnovisokih vakuuma, koji se danas za cijele redove veličine dadu proizvesti bolji nego još prije samo nekoliko godina. Osobito mjerne naprave na tom području zadivljuju svojim mogućnostima. Idući dan 29. VI bio je posvećen odjeljenjima za aparature upotrebljavane pri naučnoj i tehničkoj nastavi, kojoj se danas u cijelom svijetu sve više posvećuje pažnja. Bilo je također prilike upoznati i specijalne naučnoistraživačke naprave, ukoliko ih Leybold proizvodi. Najveći utisak ostavilo je na mene visokovakuumsko odjeljenje s doista vrhunskim dostignućima na svom polju.

U subotu 30. VI 1962. (neradni dan) otputovao sam preko Frankfurta i preko Nürnberga u Erlangen, kamo sam stigao u nedjelju dne 1. VII 1962. Dani 2, 3. i 4. VII bili su posvećeni posjetima raznih odjeljenja istraživačkih laboratorija i srodnih institucija SSW (Siemens-Schuckertwerke), koji su smješteni dijelom u Erlangenu odnosno Pretzfeldu i dijelom u Nürnbergu, no dana mi je prilika da vidim gradilište mnogostruko povećanoga budućeg kombinata laboratorija SSW, istraživačkih FL i razvojnih AE (Forschungslaborat. i Allgemeine Entwicklung). Taj laboratorijski kombinat manjim dijelom je već izgrađen, i u njega su čak preseljeni neki odjeli, istraživački i razvojni, koji su dosad drugdje radili. No puna izgradnja novih laboratorijskih zgrada i pripadnoga stambenog naselja na rubu Erlangena vršit će se uz ogromna materijalna ulaganja još dugo godina, iza čega će svi laboratoriji s područja Erlangen-Pretzfeld-Nürnberg preseliti tamo. U stručnom pogledu, kao i uvijek dosad, posjet u Erlangenu i u Nürnbergu bio je vanredno plodan, čemu je doprinio susretljiv i širokogrudan prijem svih odgovornih faktora. Dodatne koristi bilo je i od posjeta istraživačkog laboratorija u Pretzfeldu, koji radi pod vodstvom poznatog stručnjaka direktora dra Spenkea, inače moga dobrog znanca. Upravo iznenađuje koliki se i neprekidni pokušaji novih razvoja i otkrića vrše u grupi Erlangen-Pretzfeld-Nürnberg, kako na polju elementarnih poluvodiča Ge i Si, tako i na polju binarnih, odnosno ternarnih poluvodiča, od kojih su posljednji otvorili nove poglede u problematiku raznih primjena tih krutih tijela.

Popodne 4. VII 1962. otputovao sam u München. Tu sam u S&H (Siemens & Halske) 5. i 6. VII 1962. posjetio S&H-Röhrenfabrik i S&H-Halbleiterfabrik. U prvoj tvornici i pripadnim laboratorijima bilo je prilike vidjeti i raspraviti najnovije konstrukcije emisionih ultravisokofrekventnih cijevi konstruiranih za mikrovalne veze, te dobiti uvida i u nove specijalne prijemne cijevi, na pr. one tipa Nuvistora, koje su se istom počele proizvoditi. U drugoj tvornici diskutiran je i pregledan najnoviji razvoj fabrikacije tranzistora i slabostrujnih poluvodičkih ispravljača. Naročito su zanimljivi tzv. POB/AD tranzistori (push-out-base/alloy-diffused tranzistori) koji u mnogim slučajevima mogu nadomjestiti inače bolje, ali i skuplje Mesa-tranzistore kojima se mogu dosizati

i najviše frekvencije, a koje proizvodi već preko godinu dana S&H. Bilo je diskusija i o drugim novostima tvornice poluvodiča. Treba još dodati da sam zauzimanjem uprave S&H-Röhrenfabrik bio pripušten i u obično posve nepristupačne laboratorije S&H-Zentrallaboratoriuma u Münchenu, i to u odjeljenje gdje sam imao neobičnu sreću da vidim posve recentne radove S&H, vršene uz izmjenu iskustava s poduzećem Bell u USA, na tzv. »laserima«, tako da sam vidio u pogonu ne samo relativno još vrlo recentni stariji »impulsni« kristalni rubinski laser, nego i tek prije malo mjeseci doneseni »kontinuirani« plinski laser sa smjesom He + Ne. A kao najnovije doznao sam i o pokusima širokopojasne modulacije laserskih signala uz upotrebu KDP (kalijev dihidrofosfat). U ostalom kod S&H u jednom drugom odjeljenju rade također i s (mikrovalnim) maserima, dok su laseri »optički« maseri. To što sam gornje naprave vidio u pogonu, bilo je dragocjeno, jer sam tek nedavno u dva navrata o njima pisao u jednoj našoj elektrotehničkoj reviji.

U subotu 7. VII pošao sam u Zagreb, kamo sam stigao rano u jutro 8. VII 1962.

Treba primjetiti da se ovako opsežan i uspješan studijski put ne bi dao ni zamisliti bez opsežne prethodne stručne i organizacione priprave. Stručno je trebalo mjesece prije nastupa putovanja studirati problematiku područja i pitanja koja će se na putovanju susresti, a organizaciono trebalo je fiksirati programe posjeta u toku duljega korespondiranja s odgovarajućim inozemnim faktorima. Tek ovako moglo se ulaziti kod stručnih razgovora brzo u dubinu, te eksperimentalna predvođenja i mjerenja bez većih uvoda u detalje shvaćati. A dodatno će se mnogi detalji nakon povratka u zemlju moći razbistriti studijem dokumentacije s pojedinih istraživačkih mjesta dobivene neposredno pri posjetu (ili naknadno poslane). Tek uz spomenute uvjete mogu se uopće očekivati obilni rezultati ovakvih relativno kratkih studijskih putovanja, pretpostavljajući dakako i susretljivost gostoprimca, koja mi je u punoj mjeri iskazivana.

Preostaje još da se najtoplije zahvalim velikom razumijevanju kojim su prihvatili ideju gornjega studijskog putovanja kako Odjel za matematičke, fizičke i tehničke nauke tako i Uprava Akademije, omogućivši mi širokogrudnom materijalnom pripomoći i ove godine kontakt s vodećim ljudima u istraživačkim i razvojnim ustanovama Zapadne Njemačke, što će svakako bitno olakšati dalji moj rad pogotovo na području poluvodiča i uopće elektronike.

IZVJEŠTAJ O PROSLAVI RUĐERA BOŠKOVIĆA U MILANU

Željko Marković

Već za vrijeme Međunarodnog simpoziuma o Boškoviću, održanoga u listopadu 1961. u povodu 250-godišnjice Boškovićeva rođenja u Dubrovniku, najavili su Francesco Zagar, profesor astronomije na Sveučilištu u Milanu i ravnatelj zvjezdarnice u Breri, i Vasco Ronchi, ravnatelj Instituta za optiku u Arcetriju i predsjednik Međunarodne unije za historiju i filozofiju nauka, da će se g. 1962. održati u Milanu proslava 250-godišnjice Boškovićeva rođenja i 200-godišnjice osnivanja zvjezdarnice u Breri.

Ta se proslava održala u vremenu od 6. do 8. listopada 1962. u obliku Međunarodnog simpozija u Museo Nazionale della Scienza e della Tecnica »Leonardo da Vinci« u Milanu. Proslavu su organizirali Osservatorio astronomico di Brera, Museo Nazionale della Scienza e della Tecnica »Leonardo da Vinci« i Istituto Italiano per la storia della Tecnica u Milanu pod pokroviteljstvom Međunarodne unije za historiju i filozofiju nauka. Potpisani je bio pozvan da sudjeluje kao član Počasnoga odbora za Boškovićevu proslavu.

Proslavu je otvorio 6. listopada 1962. prije podne predsjednik Organizacionog odbora profesor F. Zagar, koji je na svečanoj sjednici iznio historijat brerske zvjezdarnice, kojoj je glavni osnivač bio Bošković. Poslije njega govorio je predsjednik V. Ronchi o Boškoviću i njegovu vremenu. Na molbu Organizacionog odbora uzeo je tada riječ i potpisani i predao kao izaslanik Jugoslavenske akademije *adresu na latinskom jeziku* u znak starih veza među zvjezdarnicom u Breri i Jugoslavenskom akademijom. Tekst adrese pročitao je na talijanskom jeziku, koji na našem jeziku glasi ovako:

»Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu pridružuje se sa zadovoljstvom proslavi 250-godišnjice rođenja Ruđera Josipa Boškovića i 200-godišnjice rada opservatorija u Breri.

Od svoga početka posvetila je Jugoslavenska akademija posebnu pažnju proučavanju života i rada velikoga Dubrovčanina, a stare su i veze koje vežu tu Akademiju i opservatorij u Breri. Sedamdeset i pet je go-

dina proteklo kako je Jugoslavenska akademija imala čast da prigodom proslave prve stogodišnjice Boškovićeve smrti pozdravi u svojoj sredini predstavnika zvjezdarnice u Breri i izaslanika Akademije dei Lincei te geodetske uprave, odličnoga profesora Giovannija Celoriju, koji je donio sa sobom pozdrave tih institucija. Najljepši valjda plod njegova dolaska u Zagreb bio je velikodušni dar slavnoga Giovannija Schiaparellija, koji je stavio na raspolaganje našoj Akademiji dragocjene prijepise Boškovićevih pisama, koji su se čuvali u arhivu zvjezdarnice u Breri. Tadanji predsjednik Jugoslavenske akademije, poznati historik Franjo Rački i pisac prve opširne Boškovićeve biografije u Akademijinoj spomenici iz g. 1887, uvrstio je u nju ta pisma.

Veze među talijanskim i jugoslavenskim učenjacima koji se bave studijem Boškovića osvježile su se opet g. 1958. na Prvom internacionalnom simpoziju o Boškoviću, održanom u Dubrovniku u povodu 200-godišnjice publiciranja njegove Philosophiae Naturalis Theoria, *kojem je prisustvovao vrlo ugledni današnji direktor opservatorija u Breri, profesor Francesco Zagar, koji je tom zgodom poklonio Boškovićevu spomen-muzeju na otoku Lokrumu model zvjezdarnice u Breri, izrađen prema onomu što ga je Bošković dao izraditi za izgradnju nove zvjezdarnice.*

Bili smo naročito zadovoljni da smo i na Drugom internacionalnom simpoziju o Boškoviću, održanom godine 1961. u povodu 250-godišnjice njegova rođenja, mogli pozdraviti u rodnom njegovu gradu odlične zastupnike talijanske nauke, profesore Francesca Zagara i Vasca Ronchia. Naše su dvije zemlje time potvrdile svoje duboko poštovanje i svoju zahvalnost Ruđeru Boškoviću, koji je jednako vjerno i odano služio interesima rodne svoje Republike Dubrovačke kao i interesima druge svoje domovine Italije, u kojoj je objavio velik broj svojih radova, odgojio generacije mladih ljudi u novim idejama Newtonove prirodne filozofije, održavao s njima tolike veze, lične i korespondencijom, i u koju se napokon vratio kao umoran putnik da ondje završi svoje dane.

A ipak, ne bismo obuhvatili najdublje oznake Boškovićeva rada i nastojanja kada ne bismo napose naglasili njegovu ulogu evropskog učenjaka XVIII stoljeća. To je bila atmosfera u kojoj je živio i u čijem je duhu radio. Zato je tako težio da upozna tu Europu, da se zadoji njenim duhom, da prenese rezultate njene nauke i u nastavne planove visokih škola. Pozivao se često, napose u vezi s krizom u Breri, na sud evropskih učenjaka i akademija i na ugled što ga je u toj Evropi uživao. Smatrao se kao »incola Europae«. Pred sve većim brojem publikacija u nacionalnim jezicima žalio je za latinskim kao univerzalnim naučnim jezikom. Živo se zalagao za internacionalnu naučnu suradnju i natjecanje u naučnom radu, napose na polju izučavanja oblika i veličine Zemlje.

Danas, kada se evropski duh u zajedničkim akcijama sve više afirmira, veliki um Ruđera Boškovića sja novim sjajem i onima koji su ga rodili i onima koji su ga odgojili i prosvijetlili kao i svima koji su ga razumjeli i slijedili.

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti želi najveći uspjeh sadanjem sastanku u Milanu.«

Na primanju u 12,30 sati istoga dana u vili Milanske općine u Via Palestro posebno je primio potpisanoga u društvu profesora Zagara načelnik Milana profesor Gino Cassinis, koji je ujedno i predsjednik Akademije dei Lincei. On se napose zanimao za naučne veze Jugoslavije i Italije.

Od stranih delegacija najmnogobrojnije su bile jugoslavenska i talijanska. Njihovi članovi kao i članovi drugih naroda održali su u toku Simpozija predavanja u vezi sa životom i radom Boškovićevim. Članovi Simpozija razgledali su pod vodstvom profesora Zagara i novu veliku zvjezdarnicu u Merateu u blizini Lago di Como. Simpozij je završio primanjem koje je priredio Museo Nazionale della Scienza e della Tecnica. I na ovom međunarodnom skupu došla je ponovno do izražaja obnova studija o Boškoviću i zanimanje za originalne njegove ideje.

HIDROLOŠKA ISTRAŽIVANJA U 1962. GODINI

Milivoj Petrik

Čast mi je izvijestiti o svom radu u god. 1962. kako slijedi:

1. *Baćinska jezera*

Još u 1961. g. odabrane su tačke koje će služiti kao reperi za pojedine jezerske bazene. U 1962. g. su te tačke nivelirane i uklopljene u državnu nivelaciju, a između njih je postavljen poligon, koji je geodetski snimljen. Poligonski vlakovi se protežu po obalama svih jezerskih bazena, a poslužili su kao krajnje tačke između kojih su postavljeni poprečni profili preko jezerskih bazena. Po tim profilima su zatim snimljene dubine jezera. Na taj je način izvršeno mjerenje dubina u ljetu 1962. na 28 poprečnih profila sa ukupno 411 tačaka za mjerenje dubina. Nakon povratka s terena kartirane su poligonske tačke i sve tačke dubinskih mjerenja, a u mrežu tačaka uklopljena je linija obala na temelju avionske snimke, koja je dobivena od Vojno-geografskog zavoda.

Na pojedinim bazenima jezera porazdijeljene su tačke dubinskih mjerenja ovako:

na Crniševu:	11	poprečnih profila sa	175 dubinskih mjerenja
na Oćuši:	10	poprečnih profila sa	166 dubinskih mjerenja
na Sladincu:	5	poprečnih profila sa	54 dubinskih mjerenja
na Podgori:	2	poprečna profila sa	16 dubinskih mjerenja

Na dva najmanja bazena, tj. na Vrbniku i na Plitkom jezeru, nisu postavljeni poprečni profili zbog nedostatka vremena; to je ostavljeno za ovu godinu. Također će u ovoj godini trebati na Crniševu postaviti još jedan poprečni profil u predjelu najvećih dubina za upotpunjavanje dobivene slike, a i zbog toga, što mjerenja u 1962. g. nisu otkrila najveću dubinu na tom bazenu.

Najveće dubine, koje su 1962. g. izmjerene na pojedinim bazenima, iznose:

na Crniševu: 30,6 m, na Oćuši: 19,6 m, na Podgori: 10,1 m, i na Sladincu: 16,4 m. Detaljnija mjerenja će pokazati da li u pojedinim bazenima ima još većih dubina; takva mjerenja su sada laka, jer su na svim bazenima utvrđena područja najvećih dubina.

Na Sladincu smo uspostavili vodokaz i organizirali redovito čitanje vodostaja; podaci o čitanjima šalju nam se redovito u Zagreb.

U 1962. g. smo ponovno analizirali vode svih jezerskih bazena i ponovno utvrdili razlike u sastavu vode u različitim bazenima, kako se vidi iz ovog pregleda:

	Ekstremne vrijednosti			
	tvrdoće izražene kao $CaCO_3$:			klorida, kao Cl:
	ukupne:	Ca:	Mg:	
Crniševo	217—320	122—167	87—186	280—620
Oćuša	122—150	108—130	14— 21	7— 16
Sladinac	121—150	92—132	18— 32	6— 14
Podgora	138—161	110—123	24— 28	20
Plitko jezero	218—232	180—184	38— 48	5,5

Također smo analizirali vodu svih vrela po rubovima i u neposrednoj okolici jezera. Na Crniševu ima jedan jači i više manjih izvora na samoj obali jezera koji daju vodu varijabilne slanoće. Najjači od njih promatrali smo svakog sata kroz 10 sati i utvrdili varijacije između 4020 i 8650 mg Cl/l. Tima slanim izvorima treba pripisati razlike između vode Crniševa i ostalih bazena Baćinskog jezera.

Na Crniševu, Oćuši, Podgori, Sladincu i Plitkom jezeru snimili smo u po jednom vertikalnom profilu ove karakteristike: temperaturu, kisik, CO_2, ukupan i karbonatan alkalitet, ukupnu i kalcijevu tvrdoću i kloride.

Za 1963. g. ostavili smo detaljnija mjerenja i kontinuirana opažanja.

2. *Izvori uz Trebižat*

Uz Trebižat smo ponovno pregledali ove izvore i analizirali njihove vode: izvore Vrelo i Vakuf, koji tvore Studenčicu, izvore Klokun, Vriošticu, Nezdravicu i Lakšenicu, i sam Trebižat na slapu Kravice.

Ta će se mjerenja ponoviti u druga godišnja doba.

3. *Vode oko Imotskoga*

Oko sredine kolovoza pregledali smo vodostaje voda oko Imotskoga i ponovno analizirali vodu s Opačca i Utopišća.

4. *Vode između Splita i Omiša*

Početkom kolovoza pregledali smo vode s izvora Jadra i Žrnovnice u okolici Splita i vode izvorske grupe Studenci ispod Kostanja. U rujnu i listopadu ponovno smo pregledali više puta iste te vode, a jednom smo pregledali i Mlinicu kod Trogira te Vrulju u blizini Brela, pošto je Hidrometeorološki zavod Hrvatske ubacio uranin u Cetinu kod Prančevića. Utvrđeno je da je boja u najvećem dijelu istjecala na izvorima Jadra i Žrnovnice, a u znatno manjoj mjeri i na nekim izvorima grupe Studenci.

5. *Vode u Plominskoj luci*

U travnju, lipnju, srpnju i studenom pregledali smo po jedamput sve vode u području Plominske luke, a specijalno najinteresantniju od njih, Bubićevu jamu. U rujnu i listopadu opetovano smo u malim vremenskim razmacima promatrali iste te vode za vrijeme pokusnog crpenja u jednom od najjačih vrela, uz opažanja mijena u salinitetu. Iz podataka izdašnosti tih voda u tom sušnom periodu, uz kontinuirano crpenje, izlazi indikacija da ti objekti dobivaju vodu podzemnim dotokom iz Čepićkog polja, pa i onda, kad sasvim prestane dotok sa Čepića kroz tunel u Plominsku luku. Ta će se opažanja nastaviti.

6. *Njivičko jezero i Ponikve na Krku*

Započeta su opažanja i mjerenja voda u području Jezera kod Njivica i na Ponikvama, uz praćenje izvora Jaza u Malinskoj. Na Ponikvama će se postaviti ombrograf i evaporimetar radi detaljnijeg studija ovog područja koje je u hidrološkom pogledu vrlo interesantno.

Sva su ta mjerenja izvršena iz pomoći Akademije, iz sredstava Zavoda za sanitarnu tehniku Građevinskog fakulteta u Zagrebu i iz sredstava raznih ustanova, zainteresiranih na hidrologiji tih područja. Sva će se mjerenja nastaviti i u 1963. godini, a i još dalje.

PROUČAVANJE CRNOG KOPRIVIĆA I EKSTREMNIH NALAZIŠTA ČESMINE I ZELENIKE

Milan Anić

Uprava Jugoslavenske akademije rješenjem broj 10-295/2-1962 od 3. V 1962. odobrila mi je na osnovi prijedloga Odjela za prirodne nauke novčanu pomoć za naučno istraživački rad, i to:

a) za proučavanje nalazišta crnog koprivića (Celtis australis) u našem Primorju iznos od din. 27.000.–;

b) za proučavanje ekstremnih nalazišta česmine (Quercus ilex) i zelenike (Phillyrea latifolia) iznos od din. 27.000.–.

Istraživanja na terenu izvršio sam u septembru 1962. g.

Rezultat terenskih proučavanja bio je ovaj:

1. IX 1962. otputovao sam u područje Divače. Toga dana poslije podne i idućeg dana prije podne obratio sam pažnju padinama ponornice Rijeke u blizini Škocijanskih jama, okolišu Divače, Rodika, Herpelja, Kozine i Slavnika.

2. IX otputovao sam u Novu Goricu, gdje sam proučavao prirodna nalazišta česmine na padinama rijeke Soče. Ondje se taj mediteranac progurao duboko u kopno. Na padinama Sabotina su njegova najsjevernija nalazišta uopće. Ondje sam proučavao njegova nalazišta na tri lokaliteta, i to:

a) Uz rijeku Soču neposredno iznad Solkana. Na strmoj obali zapadne ekspozicije nalazi se nekoliko stabala česmine okruženih submediteranskim tipičnim drvećem i grmljem. Jedan primjerak doseže debljinu od 30 cm i visinu od 8 m.

b) Na istočnim padinama Sabotina u blizini željezničkog mosta nalazi se stotinjak što većih što manjih primjeraka česmine. Nalaze se na strmom terenu, koji je plitak i kamenit, ali je zaštićen od sjevera jačim grebenom vapnenca. Stabla su granata i kriva, a neka od njih dosežu debljinu od preko 30 cm.

c) Na zapadnoj padini, na strmom kamenitom vijencu koji čini bedem ispod ceste za Sv. Goru, ima više primjeraka česmine debelih do 20 cm. Okruženi su elementima submediteranske šume.

Pregledao sam i jedan dio nalazišta u Lijaku u području Kronberga, koja su mi od prije poznata.

Pregled terena obavio sam 3. i 4. IX uz pomoć kotarskog šum. inspektora inž. M. Šibenika i inž. N. Pauera.

5. IX prošao sam područjem Vipava – Sežana – Kopar. Između Herpelje-Kozine i Kopra zaslužuju pažnju nalazišta česmine i crnog koprivića u području Ospa. Ondje česmina tvori oveće grmove, koji se nalaze također na prisojnim, vrlo strmim i vapnenastim padinama. Crni koprivić razvio se u vrlo krupna stabla. Istoga dana vratio sam se u Zagreb.

21. IX otputovao sam u istočnu Istru radi proučavanja ekstremnih nalazišta česmine i zelenike. Uz pomoć stručnjaka iz Šumarije u Opatiji proputovao sam područje oko Ike, Medveje, Lovrana i Mošćeničke Drage i pronašao nekoliko nalazišta česmine i zelenike, koja pripadaju među najsjevernija nalazišta u istočnoj Istri.

23. IX otputovao sam iz Rijeke u Zadar i iduća dva dana posvetio proučavanju ekstremnih nalazišta česmine i zelenike u tamošnjem kraju. Pregledao sam nalazišta česmine i zelenike kod Karina. Ondje sam temeljito proučio šumicu spomenutih vrsta, koja se nalazi u blizini karinskog samostana. Pregledao sam vegetaciju kod Posedarja i ustanovio veće učešće česmine i zelenike u degradiranim šumama između Posedarja i masleničkog mosta. Pregledao sam i šumicu Vrištine kod Ražanca. U toj šumici našao sam i česmine i zelenike. Iznenadila su me nalazišta česmine i nekih drugih mediteranskih elemenata kod seoca Matak nedaleko Ražanca. Putovanje u Karin, Posedarje i okoliš Ražanca obavio sam uz pomoć direktora Šumskog gospodarstva u Zadru inž. B. Tkalčića i šum. savjetnika inž. A. Dobrića.

25. IX produžio sam put u Šibenik. Idućeg dana obratio sam pažnju rasprostranjenju crnog koprivića u okolišu Šibenika. U vezi s time promotrio sam područje Šibenik – Knin. Pomnije sam pregledao okoliš Knina. I u okolišu Lozovca, slapova Krke i kod Skradina obratio sam pažnju crnom kopriviću.

27. IX otputovao sam iz Šibenika u Split. Taj put pokazao se vrlo interesantan s obzirom na crni koprivić. Iz Splita produžio sam put u Livno i glavnu pažnju obratio crnom kopriviću. Njegovo učešće dosta je veliko sve do Sinja, ali ga ima i dalje, sve do naselja Budimir. Istočnije odatle preko Aržana pa sve do Livna nema koprivića. Na povratku preko gorja Vaganj zabilježio sam koprivić zapadno od linije Han – Cetina. Iz Livna sam se vratio u Split 28. IX.

29. IX otputovao sam na otok Brač, gdje sam obratio pažnju crnom kopriviću na putu Supetar – Bol. Najveće učešće koprivića zabilježio sam u donjem Humcu.

30. IX vratio sam se u Zagreb, a vožnju vlakom iskoristio sam za prikupljanje podataka o crnom kopriviću sve do stanice Knin.

Zahvaljujem se Jugoslavenskoj akademiji na podijeljenoj mi pomoći, jer mi je njome bilo omogućeno navedeno proučavanje.

IZVJEŠTAJ O UČEŠĆU NA KONFERENCIJI O ŠUMSKOJ TIPOLOGIJI U VARŠAVI

Ivo Horvatić

U mjesecu rujnu održana je u Varšavi i u Gdanjsku internacionalna konferencija o šumskoj tipologiji, kojoj sam prisustvovao kao član komisije za ujednačavanje metoda vegetacijskih istraživanja i kartiranja u šumarstvu i kao gost Poljske akademije nauka. Konferencija se održavala od 7. do 12. IX 1962, i to najprije u Varšavi, gdje su bili prikazani rezultati istraživanja provedenih po tri različite metode, koje su bile primijenjene u šumskom području Kartuzy kod Gdanjska na temelju zaključka XIII kongresa IUFRO u Beču 1961. Nakon dvodnevnog zasjedanja u Varšavi obašli su učesnici proučeno šumsko područje kod Kartuza, te su na licu mjesta upoznali rezultate primijenjenih metoda. Prva je metoda prof. J. Braun-Blanqueta, po kojoj su i kod nas vršena sva vegetacijska istraživanja. Ona polazi od jasno određenih vegetacijskih jedinica (tipova šuma) i proučivši uporedo njihove životne prilike i šumarske osobine zaključuje o uzgojnim mjerama. Druga je bila primijenjena nova kombinirana pedološko-vegetacijska metoda kartiranja staništa istočnonjemačke škole. Ona polazi od tipova tala, pa prema osobinama tla i vegetacije određuje šumskouzgojne i meliorativne mjere. Treća je, naizad, bila kombinirana metoda Šumarskog instituta u Varšavi, koja polazi od tipova šuma po narodnoj klasifikaciji pa preko flore, tla i šumske sastojine određuje tipove šuma. Komisija, koja se sastojala iz »radne grupe« i »ekipe za ocjenu«, prošla je detaljno cijeli teren, te je na licu mjesta upoznala rezultate svih primijenjenih metoda. Rezultati su se velikim dijelom podudarali, ali je bilo i razmimoilaženja. Zadaća komisije za ocjenu, u kojoj sam bio član, imala je, međutim, samo utvrditi da li su metode primijenjene u njihovu klasičnom obliku, a o vrijednosti, odnosno o prednostima metoda nije se raspravljalo. Ipak su u mnogobrojnim diskusijama iznesene prednosti, odnosno nedostaci nekih metoda, te se pokazalo da su rezultati dobiveni Braun-Blanquetovom metodom najjasniji, a iziskivali su najmanje vremena i troška.

Nakon obilaska terena vratila se cijela ekipa u Varšavu te je ponovno razmotrila cijelu problematiku, pa će o tome dati posebni izvještaj Internacionalnoj organizaciji šumarskih instituta (IUFRO). Slijedeće go-

dine imala bi se slična istraživanja provesti u SSSR-u, u Švicarskoj i u Austriji, pa će se tada raspraviti pitanje prednosti svih primijenjenih metoda. Za vrijeme te konferencije imao sam prilike upozoriti učesnike na naše rezultate postignute povezanim istraživanjem botaničara i šumara, koji su naišli na veliki interes.

Nakon konferencije u Varšavi otputovao sam u Zakopane, gdje me je dočekao prof. dr B. Pawlowski, koji je ove godine boravio kod nas, pa smo posjetili obronke Sarnia Skale u masivu Tatre. Tu planinu smo prije 4 godine u zajednici s inž. S. Bertovićem i prof. F. Kušanom detaljno kartirali, a sada smo kontrolirali neke nerazjašnjene plohe i dogovorili se o obliku u kome ćemo izdati publikaciju.

Za vrijeme boravka u Zakopanima izvršio sam s prof. Pawlowskim još jedan važan posao, a to je detaljni pregled vegetacijskih tabela koje smo izradili nakon ovogodišnjih istraživanja planine Vranice u Bosni. Nakon opširne diskusije rezultata dogovorili smo se o formi i načinu izradbe definitivne studije o planini Vranici, koju ćemo nastojati još u toku ove školske godine završiti i kod nas objaviti.

Ovom prilikom najtoplije se zahvaljujem Jugoslavenskoj akademiji znanosti i umjetnosti, koja mi je omogućila sudjelovanje na ovoj važnoj konferenciji za nauku o vegetaciji i šumsku tipologiju.

ISTRAŽIVANJE PLEISTOCENSKE STRATIGRAFIJE I FAUNE U 1962. GODINI

Mirko Malez

Materijalnom pomoći Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti vršio sam u 1962. godini terenska istraživanja na više lokaliteta u Hrvatskoj. U okviru rada Komisije za naučno istraživanje krša Jugoslavenske akademije vršio sam paleontološka istraživanja u nekim pećinama zapadne Istre, a u okviru rada Geološko-paleontološke zbirke i laboratorija za krš Jugoslavenske akademije vršio sam istraživanja pleistocenske stratigrafije, faune i paleolita na novootkrivenom nalazištu u Šandalji kod Pule i Velikoj pećini kod Goranca na Ravnoj gori u sjeverozapadnoj Hrvatskoj. Zahvaljujem Jugoslavenskoj akademiji na dodijeljenoj novčanoj pomoći, a napose zahvaljujem akad. M. Salopeku za pomoć i savjete kod obrade sakupljenog materijala.

Paleontološka istraživanja u pećinama zapadne Istre

U 1960. godini vršio sam speleološka terenska rekognosciranja u zapadnoj Istri i tom sam prilikom posjetio više speleoloških objekata u okolini Nove Vasi Porečke. Od svih speleoloških objekata u okolini navedenog sela jedino je položaj i morfologija Vergotinove pećine pod Fratu pružala pogodne uvjete za paleontološka iskopavanja. Ove godine posjetili smo spomenutu pećinu radi toga da u njoj izvršimo pokusna sondiranja.

Vergotinova pećina pod Fratu nalazi se oko 2.300 m u pravcu SSZ od Nove Vasi Porečke, a udaljena je oko 600 m od kućâ Vergotini. Pećinu je teško pronaći, jer leži u pošumljenom i zaravnjenom terenu, koji je posut mnogobrojnim pretežno plitkim vrtačama. Ulaz pećine leži na rubu jedne takve plitke vrtače na 85 m apsolutne visine i orijentiran je prema jugoistoku (tab. I sl. 1). Morfološki je jednostavno građena; sastoji se samo od jednog manje-više horizontalnog hodnika (tab. I sl. 2), koji na završetku prelazi u vrlo nisku prostoriju. Ukupna duljina pećine iznosi svega 45 m, najveća širina u sredini je 6 m, a visina varira na većem dijelu hodnika od 1,2 do 1,8 m. U cjelini gledano pećina ima oblik

gotovo horizontalnog tunela koji je blago nagnut od ulaza prema unutrašnjosti. Nastala je u dobro uslojenim svijetložutim i jedrim gornjokrednim vapnencima bez fosila; njihov pravac pada je S 30° Z pod 8°. Postanak pećinskog ulaza uvjetovan je jednom vertikalnom dijaklazom pravca I 15° J–Z 15° S, a veći dio pećinskog hodnika nastao je uzduž slojnih ploha i dijastroma. Pećinski trakt nalazi se posve nisko pod površinom i debljina kamenog stropa iznosi oko 2,5 do 3 metra. Tlo je u pećini pokriveno moćnim nanosom, bočne stijene pretežno su gole i samo mjestimice prevučene sigastom korom. Unutrašnjost je za vrijeme našeg istraživanja bila posve suha, a temperatura se kretala od 12–14° C.

Već kod terenskog rekognosciranja u 1960. godini opazio sam na bočnim stijenama u unutrašnjosti pećine zaobljene i uglačane izbočene površine, koje su izgledom posve identične s tako zvanim »medvjedim brušenjima«. Takve oblike redovito nalazimo na bočnim stijenama onih pećina koje su za vrijeme gornjeg pleistocena služile mnogobrojnim generacijama pećinskih medvjeda kao brlozi. Otkriće te pojave u Vergotinovoj pećini bilo je i razlog za pretpostavku da bi se i u njezinim taložinama vjerojatno mogli otkriti ostaci pećinskog medvjeda, a uz njega i ostaci drugih pleistocenskih životinja. To je trebalo da potvrdi ovogodišnje pokusno sondiranje.

Mjesto za pokusnu sondu odredili smo u sredini pećine, po prilici oko 20 metara od ulaza, tj. na onom dijelu gdje je pećina najširа. Na bočnoj strani sa sjeveroistočne strane sonde lijepo su na svega pola metra iznad tla vidljiva »medvjeđa brušenja«. Širina sonde iznosila je 3 m, a taložine su prekopane na dubini od preko 2,5 metra. Iskopavanje je bilo vrlo teško; sonda se neprekidno zarušavala zemljom, jer su jazavci i lisice svojim rovovima u tolikoj mjeri prokopali i prerovali naslage da se neporemećenih dijelova u taložini našlo vrlo malo. Zbog toga su i vremenski stariji nalazi došli u više nivoe i bili su izmiješani s mlađim predmetima. Ipak je uspjelo dobiti prvobitni redoslijed taložina; generalni profil je ovaj:

a) Siva humozna zemlja bez kamenja	60 cm
b) Smeđa humozna zemlja sa sitnim kamenjem	50 cm
c) Svijetlosmeđa ilovača s mnogo kamenja i komadima sigaste kore	60 cm
d) Tamnosmeđa ilovača sa sitnim kamenjem, prekopana do .	90 cm

Gornja dva humozna sloja vremenski bi pripadala holocenu, sloj »c« postglacijalu, a sloj »d« završnoj fazi posljednje glacijacije, i to gornjem dijelu Würm III stadijala. Dublje naslage nisu prekopane, jer su se bočne stijene sonde u tolikoj mjeri zarušavale da se to nije moglo postići. Kod budućih istraživanja u ovoj pećini bit će potrebno provesti iskopavanja na samom ulazu i zatim nastaviti prema unutrašnjosti, a iskopanu zemlju i kamenje izvoziti na teren pred pećinu.

U prekopanim taložinama otkriveno je više zanimljivih nalaza. Važan nalaz otkriven je u tamnosmeđoj ilovači sa sitnim kamenjem (sloj d); to

je gornji treći inciziv pećinskog medvjeda *(Ursus spelaeus)*. Na temelju tog nalaza sigurno je utvrđena spomenuta karakteristična životinja gornjeg pleistocena u Vergotinovoj pećini i na taj način je popunjena praznina o rasprostranjenosti pećinskog medvjeda na području Istre. Taj nalaz, jako se sastoji za sada samo od jednog komada, dokazivao bi da je pećinski medvjed nastavao u gornjem pleistocenu ovu pećinu i da zaobljene i uglačane površine na bočnim stijenama stvarno predstavljaju »medvjeđa brušenja«. Osim pećinskog medvjeda otkriveni su još ostaci ovih rodova: *Lepus, Canis, Vulpes, Felis, Meles, Mustela, Cervus, Bos, Capra* i *Ovis*. U svijetlosmeđoj ilovači s mnogo kamenja (sloj c) otkrivena je fragmentarna donja čeljust čovjeka, a na osnovu prisutnih mliječnih zubi može se zaključiti da pripada djetetu. Površina donje čeljusti pokrivena je mjestimice manganskom patinom i njezin stupanj sačuvanosti i fosilizacije razlikuje se od onog koji imaju kosti iz gornja dva humozna sloja. To bi isključivalo mogućnost da je dječja mandibula pripadala kostima iz gornjih taložina. Svi otkriveni nalazi zajedno s dobivenom stratigrafijom lokaliteta daju naslućivati da su Vergotinovu pećinu u prethistoriji naseljavali ljudi, još prije nego pećinski medvjedi, pa bi sistematsko iskopavanje, započeto od ulaza, vjerojatno dalo vrijednih rezultata za geologiju kvartara i prethistoriju u ovom dijelu Istre.

Istraživanja u zapadnoj Istri nastavili smo u Romualdovoj ili Lomardovoj pećini u Limskom kanalu kod Rovinja. Tu pećinu posjetio sam prvi put 1960. godine i tada sam u njoj iskopao dvije manje pokusne sonde. Već prva sondiranja su pokazala da je Romualdova pećina vrlo bogata raznim fosilnim materijalom i da je u njoj potrebno izvesti opširnija iskopavanja. Po dolasku u ovu pećinu opažena su također na bočnim stijenama u završnom dijelu pećine mnogobrojna »medvjeđa brušenja« (tab. III sl. 1 i 2), pa se pretpostavilo da ona potječu od pećinskih medvjeda iz gornjeg pleistocena. Pokusna sondiranja i ovogodišnja proširena iskopavanja to su i dokazala, pa se iskopavanjima pokazalo da je Romualdova pećina za vrijeme gornjeg pleistocena služila kao brlog mnogobrojnim generacijama pećinskih medvjeda, tj. da je ona tada bila tako zvana tipična medvjeđa pećina. Međutim, ovogodišnja proširena iskopavanja još su pokazala da su u Romualdovu pećinu povremeno ulazile i druge pleistocenske životinje, npr. pećinski lav, leopard, vuk, pećinska hijena itd., a otkriveni su i nepobitni dokazi da je u pećinu po neki puta ulazio i paleolitski lovac sa svrhom da ulovi kojeg medvjeda za svoje životne potrebe.

Ovogodišnja iskopavanja izvršena su na pet različitih mjesta u raznim dijelovima pećine. Najprije su proširene i produbljene već postojeće dvije pokusne sonde (tab. II sl. 1), a zatim su iskopane tri nove. Tih pet iskopa omogućilo je da se dobije uzdužni profil kroz pećinske taložine kao i da se ustanovi gdje je najveća akumulacija fosilnog materijala. Tlo pećine pokriveno je sa šest međusobno dobro odijeljenih taložina i opći profil od gore prema dolje bio bi ovaj:

a) Tamnocrvenkastosmeđa kompaktna ilovača sa sitnim kamenjem . . . . . 40 cm
b) Mrkožućkastosmeđa kompaktna ilovača bez kamenja . . 30 cm
c) Tamnosmeđa ilovača s rastrošenim kamenjem . . . . . 65 cm
d) Žućkastocrvena masna ilovača bez kamenja . . . . . 15 cm
e) Smeđastožuti sitnozrni pijesak s uloščima crvene ilovače, prekopan više od . . . . . 80 cm

Od svih gornjih slojeva fosilonosna je samo taložina «c«, tj. tamnosmeđa ilovača s rastrošenim kamenjem. Ona je prepuna raznih životinjskih ostataka, a vremenski pripada Würm III stadijalu. Među životinjskim ostacima dominira pećinski medvjed; on je zastupljen s preko 90% nalaza u cjelokupnoj pleistocenskoj fauni ovog lokaliteta. Uz tu najčešću diluvijalnu životinju otkriveni su ostaci pećinskog lava, leoparda, vuka, lisice, smeđeg medvjeda, pećinske hijene, snježnog zeca, velike voluharice, divljeg konja, jelena, srne, kozoroga, a sakupljeno je i više kostiju ptica. Neke od otkrivenih životinja nove su za područje Istre. Mnogobrojne kosti, i to naročito cjevanice, zdrobljene su i oglodane na način koji se podudara s tragovima glodanja i drobljenja od snažnog zubala pećinske hijene. Kako su u navedenoj taložini Romualdove pećine otkriveni i sami osteološki ostaci pećinske hijene, možemo pretpostaviti da je ta životinja povremeno ulazila u medvjeđi brlog u potrazi za hranom, a uginuli leševi pećinskih medvjeda bili su joj najpogodniji plijen. Vjerojatno je pećinska hijena i po koji puta dovukla plijen u pećinu s površine, jer samo tako se mogu objasniti otkriveni ostaci divljeg konja, jelena, srne itd. Može se i pretpostaviti da je stanovito vrijeme Romualdova pećina služila kao brlog pećinskim medvjedima, a jedno vrijeme kao brlog pećinskim hijenama.

U Romualdovoj pećini otkriven je pri ovogodišnjem iskopavanju jedan vrlo značajan nalaz. Među kostima pleistocenskih životinja otkriven je u četvrtoj sondi jedan izolirani donjočeljusni (M_1 dext.) zub nekog hominida (*Homo* sp.), i to je prvi nalaz fosilnog čovjeka u Istri. Zatim je u istoj taložini otkriveno više komada paleolitskih artefakata, a ugljeno trunje je mjestimice također uloženo u sedimentu. Artefakti po stratigrafskom položaju i tipologiji pripadaju gravetijenskoj kulturi, i to je prvi nalaz takve materijalne gornjopaleolitske kulture na području Istre.

Ovogodišnja istraživanja u Romualdovoj pećini pokazala su da je ona vrlo značajna u naučnom pogledu, jer je u njoj utvrđen prvi put na području Istre tačno fiksirani stratigrafski član gornjeg pleistocena (Würm III stadijal), zatim je sakupljen jedinstven paleontološki, paleoantropološki i paleolitski materijal, koji će poslužiti za osnovne postavke o geologiji kvartara na području zapadne Istre.

Konačno, pećinske taložine iz Romualdove pećine imaju i veliko praktično značenje, jer sadržavaju dosta velik postotak fosfata, pa se mogu upotrijebiti kao gnojivo u poljoprivredi. Institut za istraživanje tla Poljoprivrednog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu izvršio je kemijsku analizu dostavljenog srednjeg uzorka iz navedene pećine i ona je pokazala

da ukupni sastav P_2O_5 iznosi 7,46%. Na temelju izvršene kemijske analize može se pretpostaviti da će te taložine moći poslužiti u poljoprivredi radi gnojidbenih svrha. Prema topivosti u 2% citronskoj kiselini, koja je relativno velika (6,18%), možemo zaključiti da će biljke moći u velikoj mjeri iskorištavati fosfornu kiselinu. Kako je količina tih taložina u pećini velika, a postotak fosfornog pentoksida zadovoljavajući, imaju te taložine i praktično značenje za poljoprivredu u Istri. Njihova eksploatacija bila bi posve jednostavna i u nju ne bi trebalo uložiti velikih investicija.

Istraživanje pleistocena u Šandalji kod Pule

Na lokalitetu zvanom Šandalja sjeveroistočnije od Pule nalazi se prostran kamenolom i radovima u njemu otvorena je u 1961. godini jedna pećina, koja je bila do vrha ispunjena raznim pleistocenskim taložinama. Najdonje taložine u toj »fosilnoj« pećini zastupane su koštanim brečama, koje su vrlo fosilonosne. Posebnim metodama prepariranja uspjelo je iz te breče izvaditi kosti i zube od nosoroga, divljeg konja, raznih jelena, svinje, medvjeda, risa, lava i jednog majmuna, što predstavlja jedinstven nalaz na našem području. Starost tih breča vjerojatno je srednjo- ili donjopleistocenska. Preko spomenutih koštanih breča leže diskordantno taložine gornjeg pleistocena; među njima napose se ističe »sloj s glodavcima«, koji je bogato fosilonosan. U tom sloju su sakupljeni vrlo mnogobrojni ostaci glodavaca, insektivora, hiroptera i ptica. Na »sloju s glodavcima« leži više slojeva smeđastih ilovača s mnogim kostima velikih preživača i divljih konja, a pojavljuju se u velikom broju i gornjopaleolitski artefakti.

U proljeće 1962. godine radovima je, opet u spomenutom kamenolomu, otkrivena jedna nova pećina, koja je svega nekoliko metara udaljena prema sjeveru od prethodne (tab. IV sl. 1). I ta novootkrivena pećina također je sve do stropa ispunjena pleistocenskim taložinama, koje su vrlo bogate raznim paleontološkim i paleolitskim inventarom. Pećina je izdubena u gromadastim, jedrim i bijelim gornjokrednim vapnencima i u presjeku je nepravilno ovalnog oblika. Strop pećine debeo je svega 1,8 m i sve do njega nataložen je vrlo debeo kompleks pleistocenskih sedimenata. Njihov profil je ovaj:

a) Svijetlosmeđa šupljikava zemlja bez kamenja . . . . 160 cm
b) Smeđa ilovača s po gdjekojim kamenom . . . . . 220 cm
c) Sivomaslinasta finotinjčasta ilovača s mnogo kamenja . 130 cm
d) Sivosmeđa ilovača sa sitnim kamenjem . . . . . 30 cm
e) Tamnosmeđa kompaktna ilovača . . . . . 60 cm
f) Svijetla žutosmeđa pieskuljasta ilovača . . . . . 50 cm
g) Tamnosmeđa pieskuljasta ilovača s mnogo kamenja . . 40 cm
h) Siva masna ilovača s mnogo kamenja, prekopana do . . 50 cm

Najgornji sloj ne sadržava nikakvih paleontoloških ili paleolitskih nalaza. No zato je sloj ispod njega (taložina b) vrlo bogat osteološkim materijalom. Sakupljena je velika količina kostiju i zubi divljeg goveda, golemog jelena, losa, običnog jelena, srndača, divljeg konja, divlje svinje, risa, vuka, lisice, jazavca, divlje mačke, zeca, dabra i raznih drugih glodavaca. Osim toga u tom su sloju sakupljeni ostaci mnogobrojnih ptica, kornjača i riba. Taj sloj prepun je ugljenog trunja i u njemu se razabire više ognjišta, a velik broj životinjskih kostiju opaljen je vatrom i pougljenjen. Uz te nalaze sakupljeno je nekoliko desetina gornjopaleolitskih artefakata i nukleusa kao i više stotina ivera i odbitaka. Otkriveno je nekoliko lijepih koštanih šiljaka i probušenih životinjskih zuba. Svi artefakti načinjeni su od finozrnatih kremenih stijena, kao što su jaspisi, opali, kalcedoni, rožnjaci itd. Njihova boja je različita. Paleolitičari su taj kremeni materijal najvjerojatnije donosili sa sjevera, tj. s područja Alpa i doline rijeke Soče. Nešto kremenastog materijala nalazili su i u obliku ovećih siliciziranih konkrecija, uloženih u gornjokrednim vapnencima u nekim dijelovima Istre.

U spomenutom sloju otkriveno je i više ploča od finozrnatog pješčenjaka, koje su služile paleolitskim stanovnicima nekadanje pećine kao podloga na kojoi su brusili koštane šiljke. Imademo li u vidu množinu i raznovrsnost nalaza iz tog sloja, dobivamo sliku da je pećina u Šandalji bila za vrijeme taloženja tog sloja stalno naseljena paleolitskim lovcima, koji su na području južne Istre našli vrlo povoljne uvjete za svoj opstanak. Područje južne Istre tvorilo je u gornjem pleistocenu pejsaže na kojima su se izmjenjivale livade sa šumarcima i gajevima, a takvi krajolici pružili su vrlo pogodan vegetacijski pokrivač za mnogobrojne biljoždere, koji su se pred nastupom glacijacije i sve jačeg zahlađivanja povlačili s alpskih područja prema jugu. S migracijom životinjskih stada prema jugu paralelno su migrirali i paleolitski lovci i u nekadašnjoj pećini u Šandalji oni su našli dobro i sigurno zaklonište, a u široj njezinoj okolici bogato lovište.

Sivomaslinasta i finotinjčasta ilovača (sloj c) s vrlo mnogo kamenja, koja ima izgled pećinskog prapora ili lesa, također je fosilonosna, ali ni izdaleka u takvoj mjeri kao prethodni sloj. I fauna je posve različita: divlji konji i veliki preživači rijetko se nalaze, ali su zato ostaci glodavaca i ptica mnogobrojniji. Od velikih preživača u tom sloju otkriveni su ostaci sjevernog jelena *(Rangifer tarandus)*, koji je važan indikator za hladnu klimu. Osim njega otkrivene su mnogobrojne kosti i zubi snježnog zeca i neki ostaci koji bi ukazivali na rosomaha *(Gulo gulo)*; on je već ranije otkriven u okolici Pule. Uopće cjelokupna fauna iz tog sloja karakteristična je za hladnu klimu. U donjem dijelu sloja pojavljuje se i pećinski medvjed, inače najčešća pleistocenska životinja u drugim pećinama. I u tom sloju sakupljeno je dosta paleolitskih artefakata, nukleusa i kremenih odbitaka. Među njima ima lijepih perigordijenskih komada. Konačna obrada cjelokupnog paleolitskog inventara dat će vrijednih prinosa za poznavanje prethistorijskih odnosa u južnoj Istri.

Ostali dublji slojevi (tab. IV sl. 2) također imaju paleontološke i paleolitske nalaze, ali su znatno siromašniji od gornjih taložina. U fauni sve se više pojavljuje pećinski medvjed i on je pretežno zastupan s ostacima mladih životinja. Artefakti su također malobrojni, iverja i odbitaka nema u onoj količini kao u gornjim prije opisanim taložinama. Koštani šiljci uopće nisu otkriveni u donjim taložinama. Za sada je još prerano da se utvrdi kojoj paleolitskoj kulturi pripadaju artefakti iz donjih taložina pećine u Šandalji. Kod budućih iskopavanja bit će istražen veći kompleks donjih taložina i to će omogućiti da se sakupi znatno više paleontološkog i paleolitskog materijala na temelju kojeg će se moći donijeti pouzdaniji zaključci.

Istraživanja u Velikoj pećini kod Goranca

U Velikoj pećini kod Goranca na Ravnoj gori u sjeverozapadnoj Hrvatskoj već su u više navrata vršena iskopavanja da se dobije kompletan profil gornjopleistocenskih naslaga i da se ujedno sakupi što više paleontološke i paleolitske dokumentacije. No tek radovima u 1962. godini uspjelo je zahvatiti, iskopati i pretražiti najdonje taložine u toj pećini. Dosada su na tom lokalitetu provedena takva sistematska iskopavanja da su njima zahvaćeni svi dijelovi pećine. Na taj način dobiveni su podaci za izradu uzdužnih i poprečnih profila. Iskopavanja su vršena u pretpećinskom terenu, nastavljena su kroz početnu veliku dugoljastu dvoranu i doprla su do sredine druge dvorane (tab. V i VI). Dosadašnjim iskopavanjima zahvaćena je površina od preko 360 m², a postignuta dubina prosječno iznosi preko 10 m, što znači da je prekopano, pretraženo i izvezeno iz pećine preko 3.600 m³ zemlje i kamenja. Kod rada često se nailazilo na ogromne kamene blokove, naročito u području pećinskog ulaza; njih smo morali odstraniti miniranjem. Sakupljeni paleontološki i paleolitski materijal odmah se kod iskopavanja odjeljivao po slojevima i mjestima nalaza (kvadratima), zatim se numerirao i etikirao, a nakon toga pakirao u sanduke i otpremao u Institut. Sada je u postupku prepariranja i priprema se za sistematsku obradu. Iz svih slojeva ukupno je sabrano nekoliko tisuća paleontoloških nalaza, pa taj materijal po svojoj mnogobrojnosti i raznovrsnosti pripada među najbogatije paleontološke pećinske inventare iz doba kvartara na području južno od Alpa.

Rezultati posljednjih sistematskih iskopavanja u Velikoj pećini mogli bi se rezimirati ovako:

1. Otkriven je kontinuiran stratigrafski profil slojeva kompletnog gornjeg pleistocena, tj. od interglacijala Riss-Würm do holocena. Slojevi su međusobno jasno odijeljeni i bogati paleontološkim materijalom tako da je moguća dobra stratigrafska horizontacija i usporedba sa sličnim lokalitetima u Evropi. Kvartarne naslage tvore profil moćnosti od preko 10 metara, a tako debeli sedimenti rijetko se susreću na evropskim pećinskim lokalitetima. Iskopavanjima u Velikoj pećini dobiven je prvi put

kompletan profil gornjopleistocenskih pećinskih taložina u Hrvatskoj i on će poslužiti kao baza za članjenje gornjeg pleistocena i holocena u našim krajevima.

2. Kod iskopavanja u Velikoj pećini sabran je vrlo bogat paleontološki materijal iz svih slojeva i on će omogućiti vrlo opširna paleobiološka proučavanja. U najdonjim taložinama sakupljena je topla fauna iz interglacijala Riss-Würm. Na tim naslagama dolaze sedimenti izrazitog glacijalnog habitusa, a u njima je sakupljena hladna fauna. U toj fauni naročito se ističu ostaci sjevernog jelena *(Rangifer tarandus)*, kao karakteristične životinje za hladnu klimu. Otkriće te polarne životinje ujedno pokazuje i najjužniju granicu njezine rasprostranjenosti na području jugoistočne Evrope za vrijeme posljednje glacijacije. U fauni Velike pećine dominantno mjesto zauzima pećinski medvjed i on čini preko 90% od cjelokupne sakupljene faune. Osim njega otkriveni su mnogobrojni ostaci pećinskog lava, vuka, lisice, leoparda, risa, raznih kuna, hijene, smeđeg medvjeda, raznih jelena, srne, bovida, raznih glodavaca, insektivora itd. Konačna obrada sakupljenih životinjskih ostataka dat će zaokruženu sliku o faunističnim odnosima, frekvenciji pojedinih životinjskih vrsta i o rasprostranjenosti karakterističnih životinja za hladnu klimu na našem području.

3. Najznačajniji nalaz koji je dosada otkriven u Velikoj pećini svakako je otkriće pračovjeka neandertalskog tipa. U taložini iz interglacijala Würm I/II pronađen je fragmenat čovječjeg čela s dobro izraženim nadočnim rubovima, koji su uz nisko čelo glavna obilježja za neandertalce. To je uz Krapinu drugi nalaz neandertalca na području Jugoslavije i njegovo značenje za paleoantropologiju je veliko.

4. Iskopavanja u Velikoj pećini pokazala su da je ta pećina jedno novo, veliko i nadasve značajno paleolitsko nalazište, i to ne samo u Jugoslaviji već i na cijelom području jugoistočne Evrope. U taložinama ove pećine otkrivena su mnogobrojna ognjišta, a uz fragmentarne, razbijene i često puta vatrom opaljene životinjske kosti otkriveni su mnogobrojni kremeni i koštani artefakti paleolitskih lovaca. Artefakti iz najdonjih taložina pripadaju musterijenskoj kulturi; tu kulturu u višim nivoima zamjenjuje protoorinjaška, zatim orinjaška I, orinjaška II i konačno madlenska. Nakon tih paleolitskih kultura slijedi prelazna mezolitska, a u najgornjem kompleksu naslaga dolaze neolit i ostale mlađe materijalne prethistorijske kulture. U Velikoj pećini, kako vidimo, postoji kontinuirani redoslijed prethistorijskih kultura, a takva pojava rijetko se susreće na drugim lokalitetima u Evropi. Otkriće svih spomenutih kultura ujedno dokazuje da je šire područje pećine bilo neprekidno naseljeno ljudima od Riss-Würmskog interglacijala do danas, što znači, da je to područje pružalo pogodne uvjete za opstanak ljudi u toku mnogih tisućljeća. Među paleolitskim kulturama naročito se ističu orinjaški koštani šiljci olševskog tipa s raskoljenom bazom. Za takve se šiljke prije smatralo da su isključivo vezani na paleolitski inventar pećina na uskom alpskom području, no nalazi iz Velike pećine obaraju tu postavku. Danas nema sumnje da će obrađena problematika koja je vezana uz pojavu takvih koštanih ši-

Tabla I

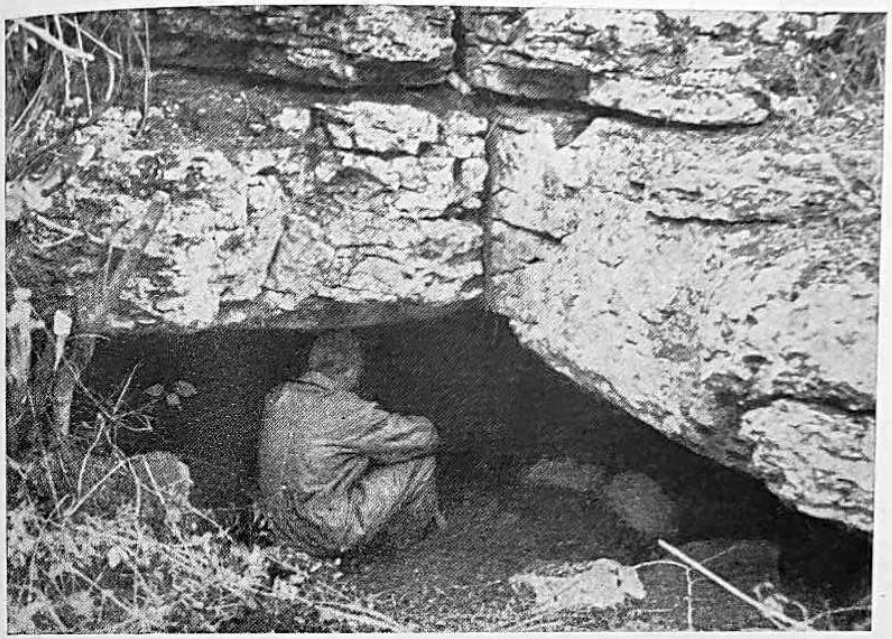

Sl. 1. Ulaz u Vergotinovu pećinu kod Nove Vasi Porečke u Istri.

Sl. 2. Unutrašnjost Vergotinove pećine; pogled od sredine pećine prema ulazu.

Tabla II

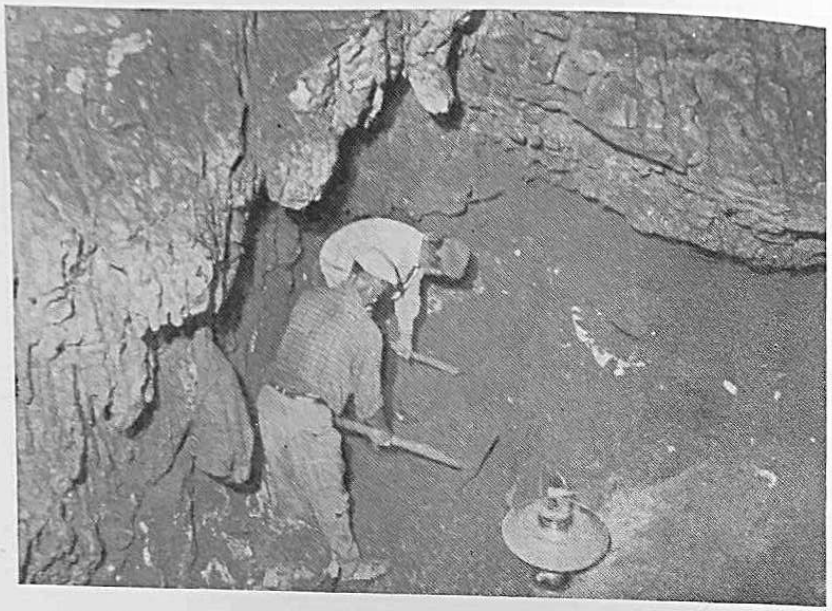

Sl. 1. Romualdova pećina u Limskom kanalu; rad na proširivanju sonde.

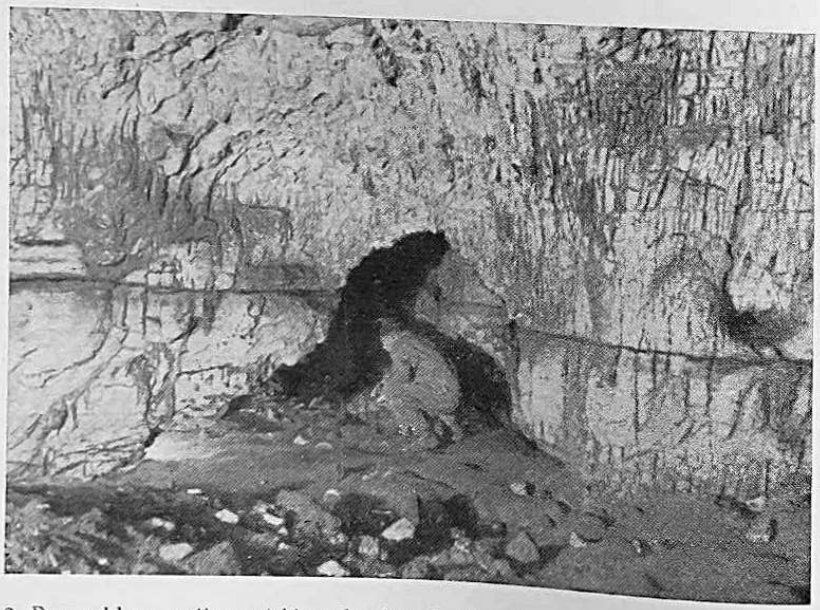

Sl 2. Romualdova pećina: niski prolaz između dugoljaste dvorane i završnog hodnika.

Tabla III

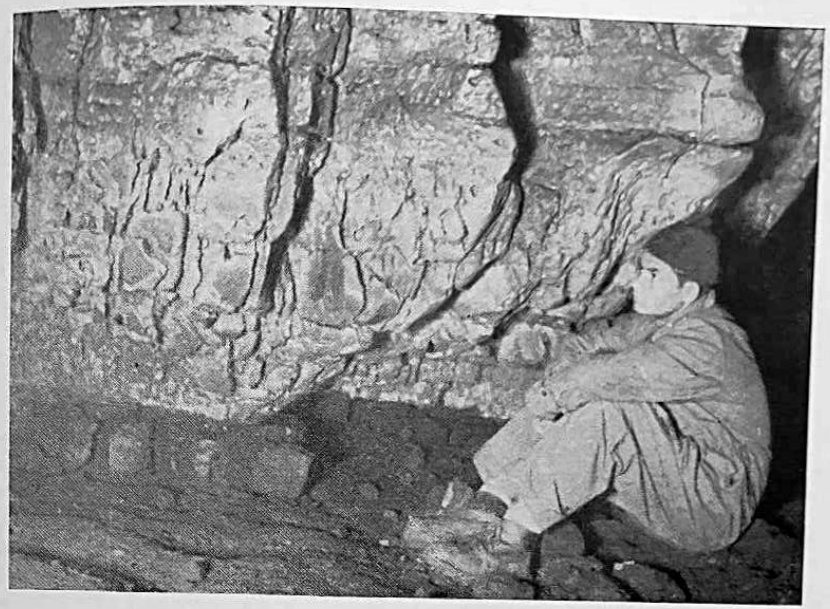

Sl. 1. Romualdova pećina; »medvjeđa brušenja« na bočnoj stijeni završnog hodnika.

Sl. 2. Romualdova pećina; vrlo lijepi primjerak »medvjedeg brušenja« na bočnoj stijeni kod druge sonde.

Tabla IV

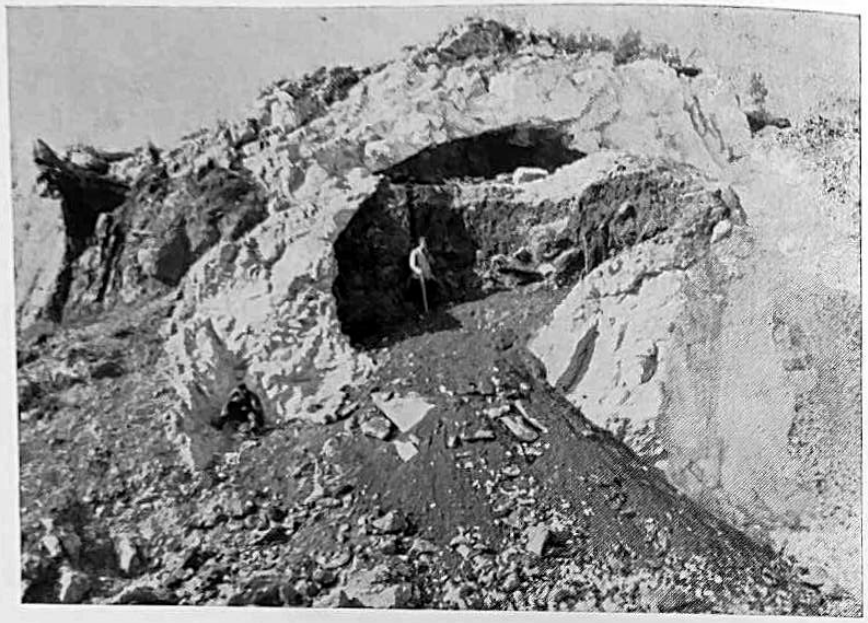

Sl. 1. Šandalja kod Pule; pogled na pećinu ispunjenu pleistocenskim taložinama.

Sl. 2. Šandalja kod Pule; profil gornjopleistocenskih taložina u donjem dijelu sedimentnog kompleksa.

Tabla V

Sl. 1. Velika pećina kod Goranca na Ravnoj gori; pogled na prošireni ulaz.

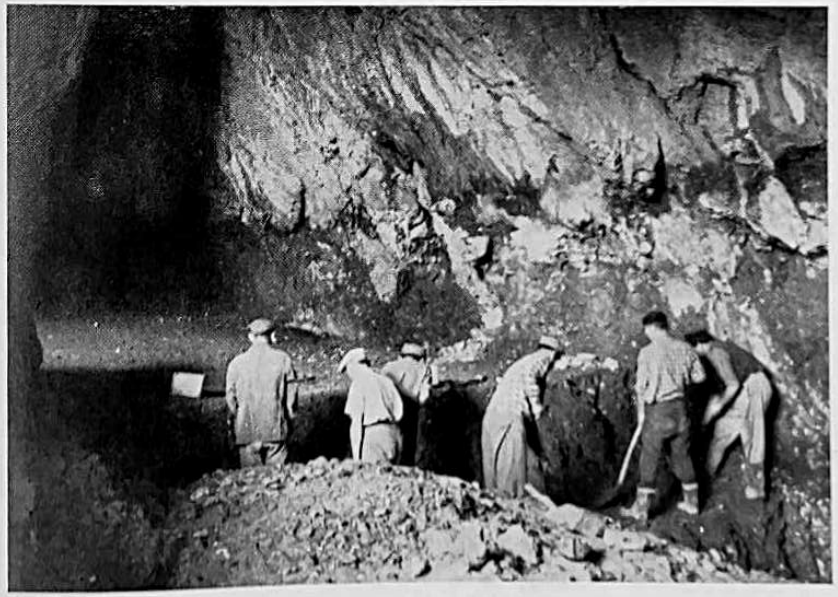

Sl. 2. Velika pećina kod Goranca; rad na iskopavanju taložina iz završetka virmskog glacijala u prvoj dvorani.

Tabla VI

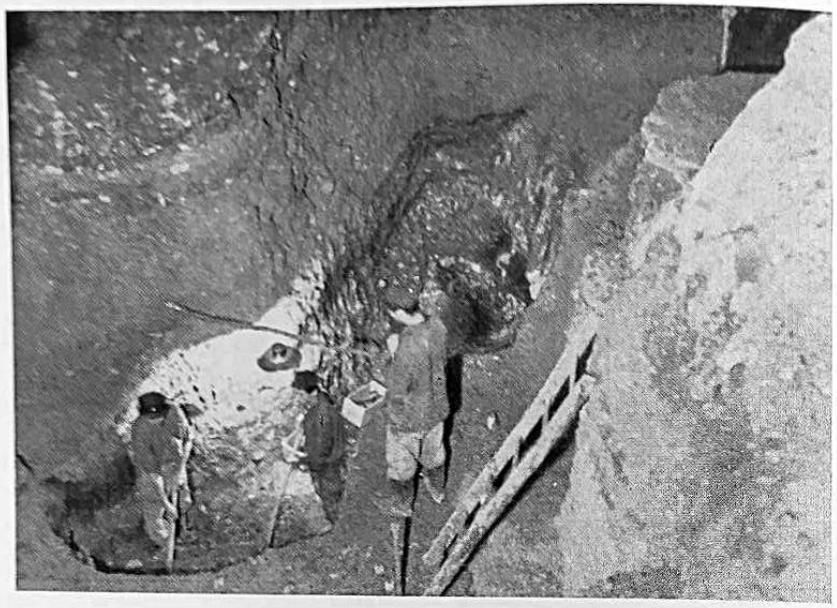

Sl. 1. Velika pećina kod Goranca; iskopavanje najdonjih taložina iz ris-virmskog interglacijala u drugoj dvorani.

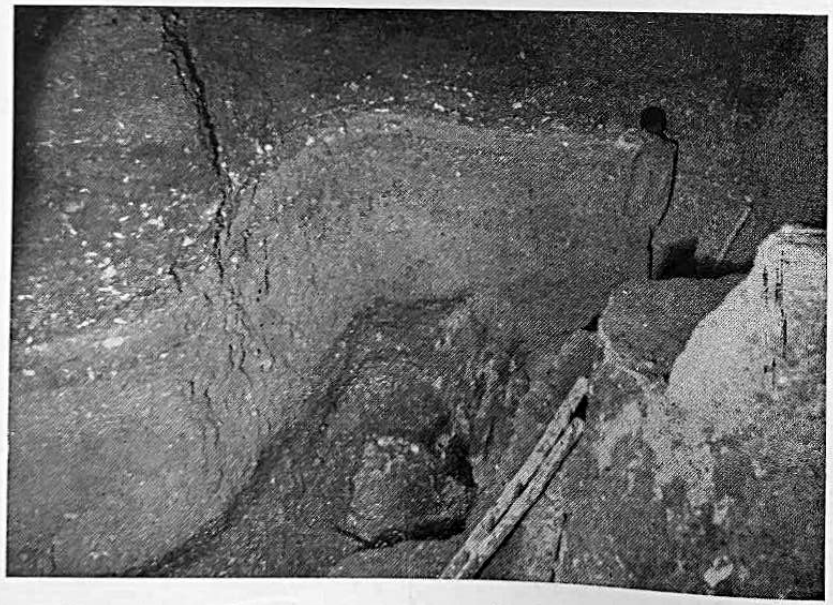

Sl. 2. Velika pećina kod Goranca; pogled na profil u drugoj dvorani; dolje taložine iz ris-virmskog interglacijala, a na njima leži debela naslaga iz prvog virmskog stadijala.

ljaka kao i otkriće nekih drugih paleolitskih nalaza u Velikoj pećini pružiti mnogo novih podataka i prinosa za poznavanje paleolita u krajevima jugoistočnije od Alpa.

Cjelokupni sakupljeni materijal iz Velike pećine dopremljen je u Institut i već je većim dijelom prepariran. Ujedno se vrši njegovo sortiranje za sistematsku obradu; važniji nalazi crtaju se i fotografiraju. Uporedo se odvija rad i na crtanju raznih profila, tlocrta, skica i grafikona. Na terenu su uzeti uzorci pojedinih slojeva (16 komada) za razne analize, pa je već dosada izvršena odredba njihovih boja prema Munsellu u suhom stanju, zatim su načinjene granulometrijske i kalcimetrijske analize i rezultati su prikazani na grafikonima. Zbog uskrsle problematike, vezane uz otkriće raznolikih paleolitskih kultura, a i drugih osebujnih nalaza, pristupilo se nabavi nekih novijih rasprava, kako bi nalazi iz te pećine bili besprijekorno obrađeni i uspoređeni sa sličnim otkrićima u Evropi i Aziji.

ISTRAŽIVANJA ŽIVOTNIH ZAJEDNICA NAJMLAĐIH SEDRENIH TVOREVINA U SREDNJEM TOKU UNE

Ivan Matoničkin i Zlatko Pavletić

Komisija za Krš Jugoslavenske akademije dodijelila nam je materijalna sredstva radi istraživanja biocenoloških prilika na najmlađim sedrenim tvorevinama u rijeci Uni. Ta smo istraživanja izvršili u mjesecu kolovozu 1962. godine u području između Kostela i Bos. Novog.

To je područje izabrano zbog toga jer se ovdje pruža jedno od najpovoljnijih i najinstruktivnijih predjela za istraživanje najmlađih sedrenih tvorevina. Ovdje se, naime, u velikoj dužini tijeka rijeke (oko 70 km) stvara čitav niz najmlađih sedrenih oblika u razvoju.

Mlađi sedreni oblici su dosada istraživani tek sporadično, kao npr. Pevalek (1925), Pavletić (1956), Matoničkin-Pavletić (1959), pa stoga ovakva istraživanja predstavljaju prvi pokušaj da se dade jedan detaljniji prikaz postanka i razvoja najmlađih sedrenih tvorevina. Ona nemaju samo biološki značaj nego su važna i u geomorfološkom pogledu, jer daju bolji uvid o postanku najmlađih sedrenih naslaga u srednjem toku rijeke Une.

U istraženom području postoje povoljniji uvjeti za taloženje sedre nego u gornjem tijeku rijeke. Sedreni oblici se ovdje javljaju u obliku pragova i pokrivača kakve smo susretali u čitavom dijelu rijeke Une od najniže razvijenog većeg slapa kod Kostela pa sve do Bos. Novog. Najmlađi oblici pojavljuju se nešto dublje u koritu te predstavljaju podvodne otoke raznog oblika. Postepenim rastom u visinu i širinu takve se tvorevine međusobno spoje te na kraju mogu izrasti toliko da nastaje mala kaskadica.

Mogli smo zapaziti da taj rast nije uvjetovan samo procesom taloženja sedre, nego u tome sudjeluje i nanosni materijal, koji ispunjava veće ili manje udubine na površinskim dijelovima sedrenih pokrivača. Tek nešto starije tvorevine pokazuju manje neravnina na površinskom dijelu i pokrivene su gustom vegetacijom mahovina. Na tim mjestima mogli smo zapaziti također da busenovi mahovina, osim što zadržavaju istaloženi karbonat iz vode, skupljaju također i sitan nanosni materijal.

Radi detaljnog ispitivanja posjetili smo mnogobrojne sedrene pokrivače i pragove na više mjesta u tome području. Najviše su zastupljeni u području Grmuše i Bos. Krupe, gdje smo obradili staništa kod sela Bužinkića, kod Majdana i blizu Crnog jezera. Posjetili smo i područje oko Bos. Otoke, gdje postoje interesantni odnosi. Ovdje se, naime, mjestimično podvodne sedrene forme ne spajaju međusobno kao što je drugdje gotovo redovito slučaj, nego izrastu iznad površine vode samostalno, pa se dalje razvijaju kao otoci obrasli višom vegetacijom. Vjerojatno je s time u vezi i ime ovoga mjesta. Od posebnog interesa bilo je za nas i područje kod Bos. Novog, gdje voda donosi mnogo nanosnog materijala, kojim se podvodne forme često sasvim prekrivaju.

Na području naših istraživanja podlogu staništa sačinjavala je rahla sedra, koja je kod najmlađih tvorevina bila prevučena gustim slojem cijanoficeja. Zanimljivo je da je uz cijanoficeje u znatnim količinama nađena i desmidijaceja Oocardium stratum, koja se vjerojatno javlja zbog vrlo visokog alkaliteta (4,2–4,3). I temperaturne prilike bile su povoljne. Kretale su se od 14,4 do 16,6° C. Oocardium smo nalazili u velikim masama u obalnom području, gdje se javlja ne samo na sedrenoj podlozi nego općenito na kamenju koje je nabacano u vodi. Od drugih alga utvrđene su Vaucheria gemminata, Cladophora glomerata, a u manjim količinama Lemanea fucina. Inače, glavninu makrofitske vegetacije sačinjava mahovina Fontinalis antipyretica, koja pokriva površinu praga u nesuvislim busenovima. Pored nje u većim količinama je nađena submerzna forma vrste Platihypnidium rusciforme. Nađena je na sjenovitim mjestima i vrsta Fissidens crassipes. Tu vegetaciju pratile su i neke druge cijanoficeje, a naročito Nostoc verrucosum i Phormidium vrste.

Između spomenute vegetacije razvijena je i vrlo bogata fauna amfipoda, gastropoda, hirudinea, i dr., koja se nalazi u obradi. Pored toga, nađene su i efemeridne ličinke reikofilnog tipa, kao što su predstavnici rodova Ephemerella, Oligoneuriella i Baëtis, kao i plekopterske ličinke rodova Perlodes, Leuctra i dr. Te ličinke ne javljaju se u velikom broju. Nešto više su zastupljene koleopter Helmis maugei, zatim neke hidrakarine i, naročito, ličinke hironomidnog tipa.

Istražili smo i površine na već razvijenim sedrenim tvorevinama koje stvaraju kaskadice. Radi boljeg poznavanja razvoja biocenoza na takvim staništima detaljno smo istražili sistem mlađih sedrenih tvorevina na jednom mjestu kod sela Bužinkića, gdje se u razmaku od oko 100 m mogu pratiti tri početne faze razvoja sedrenih tvorevina u rijeci. Najmlađu fazu predstavljaju podvodni pragovi, koji dolaze najviše do dubine od 80 cm. Te pragove po svoj prilici izgrađuju sedrotvorci, koji stvaraju sedru sa slabim prozračivanjem, ona ima više jezerski karakter, a ne kao sedra na slapovima. Tu smo našli i cijanoficeje Oocardium, Vaucheriu u Cladophoru, samo što su dvije posljednje bile dosta zakržljale i nisu pokazivale da zadržavaju sedru, što je slučaj i s mahovinama

Fontinalis antipyretica i Platihypnidium rusciforme. Nalazili smo i amfipode, zatim oligohete i gotovo redovito efemeridne ličinke. Također smo često mogli konstatirati trihopterske ličinke kao i koleoptera Helmis maugei. Osim toga su nađeni i razni puževi.

Nešto uzvodnije javljaju se tvorevine koje su dosegle razinu vode, pa se ovdje razvila velika masa zelenih alga, koje često prekrivaju i submerzne mahovine, koje su ovdje u istom sastavu kao i kod predašnjeg staništa. Faunistički dio bio je također po sastavu sličan prethodnome, samo što je nađeno više hironomidskih i simulidskih ličinaka. Znači da ovdje u izgradnji sedrenih naslaga učestvuju pretežno spomenute zelene alge, a manje mikrofiti i mahovine.

Još uzvodnije razvile su se kaskadice na kojima se zbog jakog prozračivanja pojavila Cinclidotus-Platihypnidium-Rivulogammarus zajednica. Pored karakterističnih predstavnika te zajednice nešto manje bile su zastupljene efemeridne ličinke, a na kamenju u većim količinama javljaju se gastropodi raznih rodova (Amphimelania, Melanopsis i Neritina). Naročito su i ovdje bile zastupljene mnogobrojne hironomidne vrste.

Kod Bos. Otoke, kao što je već spomenuto, razvijen je čitav niz otoka koji imaju sedrenu podlogu. Oni su obrasli višom vegetacijom, među kojom dominiraju razne vrbe i johe. Između tih otoka razvijeni su na mnogim mjestima podvodni pragovi, koji imaju za podlogu nešto čvršću sedru. Kao glavni sedrotvorci ovdje dolaze cijanoficeje i Oocardium stratum. Vrlo je mnogo zastupljen i Nostoc verrucosum, a od zelenih alga bujno se razvija Vaucheria, a Cladophora nije tako jako zastupljena. Od mahovina glavninu vegetacije i ovdje sačinjavaju Platihypnidium i Fontinalis, a mjestimično je utvrđen Cinclidotus riparius. Na obali su zapaženi i neki vodeni makrofiti. Sastav faune bio je sličan onome iz predašnjih staništa. I ovdje su utvrđeni amfipodi, gastropodi i kornjaš Helmis maugei, koji to područje naseljava u znatnim količinama, a ličinke efemerida i plekoptera bile su nešto slabije zastupljene.

Ovakve oblike sedrenih pragova i pokrivača pratili smo i nizvodno između Bos. Otoke i Blatne, te neposredno ispred Bos. Novog između Rudica i Vidorije.

Nešto više smo se zadržali na Uni kod ušća Sane u Bos. Novom. Ovdje u koritu rijeke ima mnogo plitkih pokrivača koji se sastoje od rahle podloge i nanesenog materijala. Sedru i ovdje stvaraju cijanoficeje i Oocardium stratum, a znatne količine stvara i Vaucheria. Zanimljivo je da ovdje nismo mogli utvrditi Fontinalis, već glavninu mahovinske vegetacije sačinjava samo Platihypnidium rusciforme. Osim toga, mjestimično je razvijena i Aneura-Pelia vegetacija. Među tom vegetac[illegible] našli smo i ovdje u većim količinama amfipode koleoptere i mnoge trihopterske ličinke rodova Rhyacophila, Goera i Brachycentrus.

Pored tih detaljnih istraživanja biocenoza na posječenim staništima vršili smo i druga zapažanja. Tako smo uzimali sve važnije ekološke faktore i u tom pogledu vršili mjerenja. Nadalje smo promatrali pro-

mjene i sukcesivni razvoj pojedinih tipova biocenoza, a s tim u vezi i razvoja sedrenih tvorevina. Obradili smo također pojedina staništa radi kasnijeg uspoređivanja s dosada istraženim krškim rijekama. O svemu tome prikupljen je opsežan materijal, koji se nalazi u obradi, te ćemo ga u najskorije vrijeme objaviti u jednoj od edicija Akademije.

Ugodna nam je dužnost da se i ovaj put zahvalimo Komisiji za Krš Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti za dobivenu materijalnu pomoć.

IZVJEŠTAJ

O PROUČAVANJU OVČARSTVA NA OTOCIMA SJEVERODALMATINSKE, ZADARSKE SKUPINE

Albert Ogrizek

O istraživačkom radu na otocima sjeverodalmatinske, zadarske skupine: Ugljan, Pašman, Iž Veli i Mali, Rava i Vrgada u vremenu od 7. septembra do 24. septembra 1962. godine podnosim ovaj izvještaj.

Svrha putovanja bila je: utvrđivanje stepena afiniteta vune tamošnjih ovaca s merino genomom u vezi s merinizacijom, izgledi načina ovčarenja i prerade mlijeka i vune.

Putovanje je izvršeno u vremenu od 7. do 24. septembra 1962. Tom su prilikom na spomenutim otocima uz pomoć agr. Pavla Vrbana pregledane i izmjerene tamo udomaćene ovce, uzeti uzorci vune za mikroskopsku pretragu i sabrani podaci o načinu ovčarenja, postupku pri uzgoju, ishrani i njezi ovaca, o preradi ovčijeg mlijeka, strižnji, preradi vune, kvaliteti pašnjaka i dr. Budući da se tip ovaca pasmine domaće gruborune i križane pramenke mnogo ne razlikuje od onih na sjevernije položenim otocima, pregledanim god. 1961. (Sestrunj, Rivanj, Zverinac, Ist, Škarda, Premuda i Dugi otok), izmjeren je i fotografiran manji broj ovaca i uzeti uzorci vune od najtipičnijih primjeraka, među kojima ima i dobar dio meriniziranih. Zabilježeni su i neki specifični nazivi biljki, tipova ovaca, zatim suđa za preradu mlijeka, načina ishrane i dr.

Ugljan i Pašman ubrajamo po veličini u srednje otoke s površinom od 51,85 i 63,34 km², a Iž (17,6), Ravu (3,62) i Vrgadu (3,67 km²) u male jadranske otoke.

I na tim se otocima zbog nedostatka ugostiteljskih objekata u više položenim i manjim, od mora udaljenim naseljima, zatim i zbog jakog nepovjerenja prema stranim došljacima nailazi na znatne poteškoće u obilasku terena, dobivanju podataka, noćenju i prehrani. Zbog periodičkih veza parobrodima vrijeme boravka u pojedinim udaljenijim naseljima je prilično ograničeno, jer je potreban povratak u baze s osiguranim smještajem i opskrbom. Bilo je potrebno i pješačenje po vrlo lošim, škrapastim kozjim stazama do pojedinih naselja, kao npr. na otoku Ugljanu preko Poljane, Sutomišćice do Lukorana, zatim iz Preka preko

Kali do uvala Lamjane vele i Lamjane male, na Ižu velom do Iža malog, rasutog po bregovima u tri naselja i dr. Motornim čamcima bilo je potrebno obići u pravcu prema zapadu udaljene otoke Ravu i Vrgadu.

I na otocima te skupine opaža se znatno opadanje broja ovaca kao i interesa za intenzivnije i naprednije načine ovčarenja te racionalnije iskorištavanje zakorovljenih pašnjaka, gariga i makija. Ispoljuje se sve jača tendencija mlađeg svijeta da bježi od motike i da se zaposli u industriji, zanatstvu, brodarstvu, ugostiteljstvu i ribarstvu, tako da se sve jače osjeća nedostatak mlađe radne snage. Motikom se sve rjeđe bave lica mlađa od 50 godina. Ta je pojava s gledišta opadanja broja stanovništva zaposlenog u poljoprivredi i akumulacije zemljišta u zadružnoj svojini ili obradi u nac. ekonomskom pogledu možda poželjna, ali se nameće pitanje osiguravanja radne snage potrebne za zamišljenu perspektivnu melioraciju prostranih ekstenzivno držanih vapnjenjačkih suhih terena, napose pašnjaka, kojih ima npr. na otoku Ugljanu oko *1.700*, Pašmanu *1.100*, Ižu *630*, Ravi i Vrgadi zajedno oko *200* ha. Ako tome pribrojimo oko 5.150 ha obradive površine, a od toga oko 4.000 ha voćnjaka i vinograda i preko 1.000 ha oranica i vrtova, postaje pitanje radne snage na pretežno teško obradivom terenu i u zadružnoj obradi još aktuelnijim. Ako će se i turizam na tim otocima dalje razvijati, bit će potrebna i jača proizvodnja napose povrća i mlijeka. Gustoća stanovnika je relativno veća samo na Ugljanu (oko 200/km²), Ižu i Vrgadi (oko 130–150), dok na Pašmanu iznosi oko 68, a na Ravi 114 na km².

Jak podbačaj u poljoprivrednoj proizvodnji uzrokovala je ljetos izvanredna suša u trajanju od pet mjeseci (od polovice aprila do polovice septembra, kad prosječno treba da padne oko 250 mm kiše, nije bilo padavina), tako da su prirodi vinograda, maslina, smokava, maraske, povrća i dr. znatno smanjeni, a prehrana ovaca na suhim ogoljelim pašnjacima bila je posve nedovoljna. Voda se morala prebacivati i brodovima. Još teže će biti u zimskom periodu ishrane, pa se opaža težnja seljaka da i dalje reduciraju već prilično smanjeni broj ovaca. Bilo je na žalost i više šumskih požara.

U nekim naseljima, kao npr. u Poljani, Sutomišćici, Lukoranu na otoku Ugljanu, pa na Pašmanu, gdje zbog dolomitnih naslaga nisu ni ljetos presušili izvori žive vode u mnogobrojnim bunarima, opažaju se oaze bujnog zelenila, uglavnom povrća, koje se stalno zalijeva i dobro unovčuje u Zadru, Biogradu i turističkim naseljima (Preko, Pašman, Iž veli i dr.).

S obzirom na vrlo aktuelno pitanje sve osjetljivijeg nedostatka radne snage na tim otocima opaža se tendencija da se nastavi s ekstenzivnim držanjem reduciranog broja ovaca (s nekim izuzecima na Ižu, Pašmanu i Ugljanu) u tipu prikladnom za *proizvodnju mesa i vune*, a s preradom male količine mlijeka samo u kućnoj radinosti; to pak znači u daljoj perspektivi slab izgled za uspješnu melioraciju većih površina zakorovljenih pašnjaka, jer se pašom stvaraju garizi i kamenjare. Ako bi

se pak ovce napasivale vezane konopom na kolac, kao na nekim naseljima Ugljana, Iža i dr., nastali bi bolji izgledi za prirodnu regeneraciju šumskih površina. Danas ih ima na Ugljanu i Pašmanu zajedno oko 2.400 ha, a na Ižu, Vrgadi i Ravi oko 335 ha. To bi znatno pogodovalo i širenju turizma. Kod takvog gledanja na tu problematiku trebalo bi poduzeti mjere za bolji način prehrane otočkih ovaca, o kojima će biti riječ u posebnom radu (siliranje, iskorištavanje maslinovih komina i dr.). Na taj bi se način postigla veća težina i bolja proizvodnost, a melioracijskim križanjem s merino ovnovima popravio bi se kvalitet i količina vune. Kao producent mesa, mlijeka i vune kao i neophodno potrebnog stajskog gnoja ovca će i nadalje biti potrebna otočanima, no mora se izmijeniti način držanja, njege i prehrane.

S obzirom na štetnost divljeg i slobodnog načina pašarenja, zatim na nemogućnost efikasne kontrole, nedostatak radne snage, sredstava i dr. za poduzimanje uspješnih mjera za melioraciju pašnjaka, a i zbog drugih troškova, smatram da bi uz primjenu gore spomenutih mjera i podizanje šumskih pojaseva u toku od nekoliko godina bez nekih većih ulaganja (osim za bolju ishranu ovaca iz ruke) najlakše došli do obnove sječom i pašom devastiranih terena, prije svega do regeneracije crnike i njenih pratilaca u obliku nižeg drveća i grmlja. Smatram da bi priroda, ako joj pomognemo, najsigurnije riješila težak problem našeg krša, da se ogoljeli otoci opet postepeno zazelene i privuku još veći broj stranaca, a time i prihoda našem životu na Jadranu.

Na tim otocima nema mljekarskih zadruga, ali djeluju poljoprivredne zadruge, od kojih neke uspješno upravljaju i turističkim objektima kao vrelom prihoda. Tako je znatan priliv stranaca osobito na otoku Ižu velom, gdje postoji udoban hotel s vrlo dobrom opskrbom i plažama za kupanje. Zadrugama se prigovara da uz niske otkupne cijene poljoprivrednih proizvoda u daljem prometu previše zarađuju, a u otkupu postoji na žalost česta nesigurnost, što opet ne stimulira proizvodnju.

Konačno, ističem još jednu nepovoljnu činjenicu. U mjerenju ovaca surađivale su seoske djevojke, ali su neke bježale od slikanja s vlastitim ovcama, jer je, navodno, sramota slikati se s ovcom, tj. biti smatrana čobanicom! To je nepovoljan znak utjecaja nekih loših gledanja na rad u poljoprivredi, kad se zna da ovca svojim proizvodima dobrim dijelom prehranjuje otočane, od kojih stariji još uvijek s pravom ističu da ovca ima zlatan papak! Treba samo s njom drukčije postupati.

Osebujnosti u načinu ovčarenja, kvalitetu vune, preradi mlijeka, mjerama za unapređenje proizvodnje i dr. biti će obrađene u posebnom radu.

Istraživanja su završena na Veprincu podno Učke zbog pregleda tamošnje merinizirane, ali danas već rijetke ovce, koja bi eventualno mogla uz druge tipove (paška, zlarinska ovca) doći u obzir kao meliorator otočke pramenke.

Suradnik Vrban sabirao je statističke podatke o otočkim kulturama i o tipovima ovaca zadarske okolice.

IZVJEŠTAJ

O ISTRAŽIVANJIMA ADRENOKORTIKALNOG SINDROMA KOD IMPORTIRANIH MLIJEČNIH KRAVA I MESNIH SVINJA

Sergej Forenbacher

U godini 1962. vršio sam klinička i eksperimentalna istraživanja o funkciji kore nadbubrežne žlijezde na istočnofrizijskim kravama muzarama u dobi od 4 do 6 godina i na bijelim holandskim svinjama različite dobi, tj. od 7 tjedana do 8 mjeseci starosti. Istraživanja sam proširio i na konje. Istraživanja su izvršena ukupno na 14 zdravih i 10 bolesnih krava muzara, kod kojih se radilo o ketozi supkliničkog ili kliničkog toka, odnosno o puerperalnoj parezi koja se nije komplicirala ketozom. Što se tiče svinja, istraživanja su izvršena na 15 zdravih svinja, od kojih je na 10 izvršena adrenalektomija. Adrenalektomija je izvršena i na 6 zdravih konja, a klinička istraživanja o funkciji kore nadbubrežne žlijezde u konja izvršena su i na nekoliko konja u akutnom napadaju paralitične mioglobinurije.

Reaktivnost kore nadbubrežne žlijezde istraživali smo stimulirajući nadbubrežnu žlijezdu kortikotropinom. Kod adrenalektomiranih životinja pratili smo kliničke i metaboličke poremećaje što nastaju nakon jednostrane odnosno obostrane potpune adrenalektomije. Služeći se biokemijskim, hematološkim, patomorfološkim i kliničkim metodama pretrage, nastojali smo istražiti pojedina područja metabolizma ugljikohidrata, masti i bjelančevina, pa promet vode i elektrolita. Uporedo pratili smo i promjene u krvnoj slici, a dobivene smo rezultate uspoređivali s promjenama u nadbubrežnoj žlijezdi i kliničkoj slici.

Dosadašnja su istraživanja pokazala da nadbubrežne žlijezde goveda, konja i svinja na stimulaciju kortikotropinom reagiraju kvalitativno jednako, a kvantitativno različito. Izdašnost cjelokupne reakcije ne ovisi prvobitno o dozi adrenokortikotropnog hormona, već o reaktivnosti kore nadbubrežne žlijezde. Pobliža su istraživanja pokazala da na nju utječu bređost i porođaj, pa hranidba i različita bolesna stanja.

Kod krava koje boluju od ketoze i puerperalne pareze javljaju se nakon stimulacije nadbubrežne žlijezde kortikotropinom promjene koje u cijelosti pokazuju umanjenu reaktivnost kore kod tih bolesti. Što se tiče krava kod kojih se 5–35 dana nakon poroda razvila ketoza, eozinopenična i hiperglikemična reakcija na kortikotropin, promjene u aktivnosti kolinesteraze i transaminaze odvijale su se kvalitativno jednako kao kod zdravih krava, no ukupna je reakcija znatno manje izdašna. Eozinopenična reakcija traje znatno kraće, a 24 sata nakon aplikcije kortikotropina prelazi u eozinofiliju koja iznosi do 25% prvobitne vrijednosti eozinofilnih stanica u perifernoj krvi. Promjene pak u prometu elektrolita odvijaju se upravo obratno od onih kod zdravih životinja, tj. eozinopeničnu reakciju prati u pravilu porast kalija i fosfora i pad natrijeva klorida u krvi.

Navedene promjene, iako u pojedinostima nisu još posvema razjašnjene, u cijelosti pokazuju umanjenu reaktivnost kore nadbubrežne žlijezde kod ketoze krava muzara. Zbog još nedovoljno razvijene tehnike adrenalektomije u goveda opisana opažanja dosad nismo mogli isporediti s onima nakon totalne adrenalektomije.

Kod konja mogli smo nakon adrenalektomije razlikovati klinički i biokemijski dva oblika hipadrenije odnosno insuficijencije nadbubrežne žlijezde, tj. relativnu hipadreniju u slučaju kad su kod pokusnih konja prilikom razudbe nađeni akcesorni dijelovi kore i apsolutnu hipadreniju u slučaju kad pokusni konji nisu imali akcesorne kortikalne organe. Kod tih konja razvila se 48–72 sata nakon adrenalektomije apsolutna insuficijencija nadbubrežne žlijezde, od koje su životinje uginule. Pod simptomima teške adinamije i opće atonije, popraćene potpunom nestašicom apetita, stuporom i zatajivanjem krvotoka, životinje su završavale u komi. U krvnoj slici prevladavaju simptomi hemokoncentracije s izrazitom eosinofilijom i limfocitozom, a od kemijskih promjena očituju se nagli pad krvnog šećera (do 31 mg %), porast kalija (do 33,3 mg %), porast anorganskog fosfora (do 15,4 mg %) i pad natrijeva klorida. Aktivnost amilaze znatno je umanjena, a kolinesteraza, naprotiv, izrazito je povećana. Na kortikotropin životinje su reagirale, umjesto eozinopenijom, izrazitom eozinofilijom, hipoglikemijom i nepravilnim promjenama u prometu elektrolita.

Što se tiče svinja, istraživanja su pokazala da kod klinički zdravih životinja postoje znatne razlike u reaktivnosti nadbubrežne žlijezde s obzirom na dob odnosno hranidbu. Pokazalo se naime da se odojci u doba odbijanja nalaze u stanju stresa pa na kortikotropin reagiraju izdašnijom eozinopenijom i hiperglikemijom. Naprotiv, prasad u dobi od 10 tjedana, koja se već intenzivno hrani krumpirom i koncentratom žitarica, očituje znatno manji stupanj reaktivnosti kore nadbubrežne žlijezde od prosjeka, što u pojedinim slučajevima pokazuje čak na relativnu hipadreniju.

Nakon obostrane adrenalektomije većina svinja ugine u toku prvih 10–48 sati u šoku. Kod 11 od 15 adrenalektomiranih svinja uspjeli smo

pomoću prednisolona pomoći životinjama da prebrode stanje šoka. Te su životinje živjele još 3–7 dana. Pošto se oporave od šoka, kliničkom slikom prevladava opća slabost mišića (adinamija, ataksija), inapetencija, kod nekih životinja polidipsija, hipotermija (35,7–38,5° C) i brzo mršavljenje, a kasnije insuficijencija krvotoka i letargija s grčevima mišića.

Što se tiče poremetnja mijene tvari, kod većine adrenalektomiranih svinja ustanovljene su tipične promjene. Nakon prvobitne stres-reakcije koju prati kratkotrajan porast krvnog šećera, natrija, odnosno natrijeva klorida, pad kalija i aktivnosti kolinesteraze u krvi, razvija se postepeno izrazita hipoglikemija (do 45 mg %), popraćena sniženom koncentracijom pirogroždane kiseline. Poremetnje u prometu elektrolita očituju se tipično nakupljanjem kalija i umanjenom koncentracijom iona natrija i klora u krvi. Aktivnost enzima amilaze, lipaze i transaminaze umanjena je, a aktivnost kolinesteraze znatno je povećana. U krvnoj slici očituje se sklonost limfocitozi i eozinofiliji.

Zanimljivo je opažanje da kod prasadi težine od 40–50 kg postoji naročita sklonost iznenadnom zatajivanju krvotoka. Kod polovine adrenalektomiranih životinja javili su se neočekivano, prilikom napajanja, simptomi teške dispneje s cijanozom i drhtanjem mišića pa su životinje nakon nekoliko minuta uginule apoplektički. U srčanom mišiću histološki nisu ustanovljene naročite promjene, naprotiv, promjene su ustanovljene u Lagenharsovim otičićima gušterače i štitnoj žlijezdi, koje treba još pobliže istražiti.

Istraživanja se nastavljaju kako bi se dosadašnja opažanja nadopunila i objasnila u pojedinostima da bi se mogla iskoristiti u patogenezi, kliničkoj diiagnostici i terapiji nekih bolesti mijene tvari u domaćih životinja.

PROMET MOKRAĆNE KISELINE I NEFROLITIJAZA

Zdenko Radošević, Mira Keler, Milovan Radonić, Arpad Hahn

U jednom od prijašnjih radova ispitali smo promet kalcija u bubregu bolesnika s nefrolitijazom (1). Našli smo da je tzv. idiopatska hiperkalciurija u takvih bolesnika česta (27 od 52 bolesnika imalo je tu anomaliju!) i pokazali da joj je uzrok u smanjenoj reapsorpciji kalcija u tubulima bubrega. Zaključili smo da i endogeni faktori, u ovom slučaju parcijalna disfunkcija tubularnog epitela bubrega, mogu stvoriti okolnosti koje pogoduju i omogućuju stvaranje bubrežnih kamenaca.

Budući da je urična litijaza u dalmatinskom obalnom pojasu i na dalmatinskim otocima česta (2, 3, 4), odlučili smo ispitati i promet mokraćne kiseline na sličan način kao što smo ispitali i promet kalcija. Zanimalo nas je, naime, nema li možda i u prometu mokraćne kiseline takvih endogenih, intrarenalnih poremećaja na kakve smo naišli u prometu kalcija.

U tu smo svrhu određivali razinu mokraćne kiseline u krvi i količinu mokraćne kiseline izlučenu urinom u toku od 24 sata nakon trodnevnog uzimanja hrane bez purina, nadalje tubularnu reapsorpciju mokraćne kiseline u bubrezima i koncentraciju mokraćne kiseline u 1 ml izlučenog urina. Metode kojima smo se služili opisane su na drugome mjestu (1).

Dobiveni rezultati su pokazali da *hiperurikemiju*, tj. više od 6 mg % mokraćne kiseline u krvi, ima 13 bolesnika s nefrolitijazom od 55 ispitanih;

trajnu hiperurikuriju, tj. više od 600 mg urične kiseline u 24-satnoj mokraći, imala su samo 3 od ukupno 55 bolesnika, a *povremenu hiperurikuriju* otkrili smo još u petorice iz iste grupe bolesnika.

Tragajući za eventualnim endogenim uzrokom hiperurikurije, izmjerili smo pedesetorici bolesnika s nefrolitijazom veličinu tubularne reapsorpcije mokraćne kiseline (TR mokr. kis.) i našli da je smanjena kod 21 od njih. Znači da se u tubulima tih bolesnika reapsorbira manje od 90% mokraćne kiseline koja se filtrirala u glomerulima.

Kako su samo 3 od spomenutog 21 bolesnika imala i trajnu hiperurikuriju, zaključili smo da je u preostalih 18 glomerularni prinos mokraćne kiseline tako malen da je i smanjeni postotak reapsorpcije dovoljan da spriječi hiperurikuriju. Drugim riječima, smanjena TR mokr. kis. ne treba uvijek da izazove hiperurikuriju!

Na tabeli 1 prikazani su rezultati nekih mjerenja kod bolesnika s trajnom hiperurikurijom.

Tab. 1

	Mokr. kis. krv	Mokr. kis. urin 24 h.	% TR mokr. kis.	Diureza/1'	Koncentracija mokr. kis. urin
S. P.	5.35	863	78.5	1.46	0.409
K. M.	9.88	932	75.0	1.11	0.582
M. S.	6.90	840	91.5	0.99	0.587

Mokraćna kiselina u krvi u mg %, u urinu u mg/24 h.
% TR mokr. kis. = postotak tubularne reapsorpcije mokraćne kiseline.
Diureza u ml/1 min.
Koncentracija mokraćne kiseline u urinu mg/1 ml.

Vidi se, prvo, da za hiperurikuriju nije neophodno potrebna hiperurikemija (bolesnik S. P.). Hiperurikurija uz normalnu urikemiju može, izgleda, biti posljedica smanjene reapsorpcije mokraćne kiseline u tubulima bubrega (bolesnik S. P.), odnosno posljedica hiperurikemije i smanjene reapsorpcije u tubulima (bolesnik K. M.).

Teže je protumačiti hiperurikuriju trećeg bolesnika (M. S.), koji ima hiperurikemiju, normalnu tubularnu reapsorpciju mokraćne kiseline i hiperurikuriju. To smo pokušali objasniti pretpostavkom da je za količinu mokraćne kiseline filtrirane u glomerulima tubularna reapsorpcija od 91.5% relativno premalena, pa dolazi do hiperurikurije.

Dobiva se dojam da je za pojavu hiperurikurije važniji nesklad između veličine filtracije i reapsorpcije nego pojedinačne veličine – visina urikemije, glomerularne filtracije ili tubularne reapsorpcije – same po sebi.

Dokazano postojanje hiperurikurije, makar i kod malog broja bolesnika s nefrolitijazom, nametnulo je važno dalje pitanje. Da li su samom hiperurikurijom ispunjeni uvjeti koji omogućuju stvaranje bubrežnih kamenaca, odnosno tačnije – da li je saturacija mokraćne kiseline u mokraći bolesnika s hiperurikurijom tako visoka da je dozvoljeno očekivati njeno obaranje i stvaranje konkremenata?

S tim smo se pitanjem susreli već i u radnji o prometu kalcija (1) i izrazili mišljenje da 24-satna hiperkalciurija nije identična s hiperkoncentracijom kalcija u mokraći, već da je pri tome važna i veličina diureze.

Mislimo da to vrijedi i za mokraćnu kiselinu. U zadnjoj rubrici tabele 1 navedene su koncentracije mokraćne kiseline u 1 ml mokraće naših triju bolesnika s konstantnom 24-satnom hiperurikurijom. Koncentracije se kreću od 0.409 do 0.587 mg u 1 ml mokraće. Budući da smo u kontrolnoj grupi zdravih osoba našli da se uz diurezu od 0.555 do 1.111 ml/1′ koncentracije mokraćne kiseline u 1 ml urina kreću od 0.750 do 0.375 mg, znači da naši bolesnici usprkos hiperurikuriji nemaju u volumnoj jedinici urina veću koncentraciju mokraćne kiseline od zdravih osoba, te zbog toga ne smijemo hiperurikuriju samu kriviti za nastanak uričnе litijaze!

Nije, razumije se, teško zamisliti takve životne okolnosti koje bi ipak mogle u takvih bolesnika dovesti do »kritične« prezasićenosti mokraće uričnom kiselinom i omogućiti njeno obaranje; takve okolnosti – toplu klimu, obilno znojenje pri radu i loš običaj žeđanja – našli smo upravo u Dalmaciji. S druge strane, nije isključeno da barem poneki od takvih bolesnika ne bi možda na smanjenu diurezu reagirao pojačanom reapsorpcijom mokraćne kiseline u tubulima bubrega, i tako izbjegao opasnostima hipersaturacije u navedenim okolnostima. Da li su takve pretpostavke tačne, trebalo bi da odgovore ispitivanja prometa mokraćne kiseline u navedenim ili njima sličnim okolnostima.

Prema našim dosadašnjim iskustvima izgleda, dakle, da je hiperurikurija zbog smanjene tubularne reapsorpcije mokraćne kiseline izuzetna pojava u bolesnika s nefrolitijazom. Do sličnih iskustava došao je i Melick (6). Moglo bi se prigovoriti da se u našem radu nije radilo o selekcioniranoj grupi bolesnika s uričnom litijazom, već o nasumce sastavljenoj grupi bolesnika s različitim bubrežnim konkrementima. Pa ipak je 13 od njih imalo hiperurikemiju, a samo trojica hiperurikuriju, a pri promatranju drugih 12 bolesnika s manifestnom podagrom našli smo da 7 od njih ima dokazanu uričnu nefrolitijazu, a niti jedan hiperurikuriju (5)!

Usprkos tome što naša ispitivanja nekih endogenih poremećaja u prometu mokraćne kiseline nisu dala tako signifikantne rezultate kao ispitivanja prometa kalcija, ipak mislimo da je potrebno ispitati još i druge endogene faktore koji, uz poznate i priznate egzogene momente, mogu biti od značenja za stvaranje uričnih konkremenata.

Mislimo tu, na primjer, na upadljivo jaku kiselost urina nosilaca uričnih kamenaca, na mogućnost poremećaja u stabilitetu »koloidalnog kapljičastog oblika« mokraćne kiseline, koji prijeći obaranje, i tome slično.

Naša dosadašnja ispitivanja prometa mokraćne kiseline u bolesnika s nefrolitijazom mogli bi rezimirati ovako:

1. trajna hiperurikurija je u bolesnika s nefrolitijazom rijetka pojava;

2. hiperurikurija može biti posljedica apsolutno ili, u odnosu na veličinu glomerularnog prinosa, relativno smanjene reapsorpcije mokraćne kiseline u tubulima bubrega;

3. hiperurikurija se može samo izuzetno, uzimajući pri tome u obzir i postojanje prezasićenosti u mokraći, opravdano prihvatiti kao povod nastanku uričnе litijaze i

4. makar su dosadašnji rezultati proučavanja nekih endogenih poremećaja u prometu mokraćne kiseline pretežno negativni, ipak je potrebno ispitati još i druge endogene faktore koji mogu biti od značenja u patogenezi uričnе litijaze.

LITERATURA

1. Z. Radošević, M. Keler, M. Radonić, A. Hahn: Ljetopis Jug. akad. zn. i umj., knj. 65, 317, 1961.
2. M. Radonić, Z. Radošević, M. Keler, A. Hahn: ibid., knj. 61, 369, 1956.
3. M. Radonić, Z. Radošević, M. Keler, A. Hahn: ibid., knj. 63, 415, 1959.
4. M. Radonić, M. Marinković, Z. Radošević, A. Hahn: ibid., u štampi.
5. Z. Radošević – neobjavljeni podaci.
6. R. A. Melick, P. H. Henneman: New Engl. J. Med., 259, 307, 1958.
7. P. F. Maurice, P. H. Henneman: Medicine, 40, 315, 1961.

ANALIZA I KLASIFIKACIJA KAMENACA MOKRAĆNOG TRAKTA

M. Radonić, Mira Keler-Bačoka, B. Matković, Z. Radošević, A. Hahn

U svojim dosadašnjim izvještajima (23, 24, 25) iznijeli smo neke rezultate ispitivanja nefrolitijaze kod nas i upozorili na važnost tog problema u okviru proučavanja naše nacionalne patologije. Istakli smo i važnost nefrolitijaze u primorskom pojasu srednje Dalmacije i iznijeli rezultate kemijske analize manjeg broja (18) kamenaca.

U ovom radu izvještavamo o rezultatima analize 147 kamenaca, koji su potjecali od 147 osoba.

Odrediti građu kamenaca mokraćnog trakta može se približno već na osnovu izgleda kamenca i pregleda lupom. Uz stanovito iskustvo stručnjak neće mnogo pogriješiti u ocjeni. Međutim za identifikaciju kamenaca, koja treba da omogući donošenje sudova i zaključaka za izučavanje i upoznavanje karaktera nefrolitijaze u populaciji, potrebne su egzaktnije metode. Među njima su najvažnije ove:

kemijska metoda, kvalitativna i kvantitativna,
pretraga polarizacionim mikroskopom,
infracrvena spektroskopija,
rendgenska mikrofotografija (mikroradiografija),
metoda rendgenske difrakcije.

1. KEMIJSKA ANALIZA je kod nas općenito usvojena u mnogim bolničkim ustanovama. Dobra joj je strana što ne zahtijeva posebnu aparaturu i što je može vršiti svaki školovani tehničar te je provediva i u manjim, tehnički slabije opremljenim laboratorijima. Međutim metoda, po samoj svojoj naravi, daje kao rezultat niz aniona i kationa, a ne informira nas o tome u kakvom su oni međusobnom odnosu, tj. kemijskom spoju i kristalnom obliku. Zato se na osnovu kemijskih analiza ranije smatralo da kamenci mokraćnog trakta mogu biti sastavljeni od nekih spojeva za koje je sada dokazano da ne dolaze u kamencima kao sastavni dio kristalne supstancije, nego samo adsorbirani za kristalne plohe. U poredbi s nekim drugim metodama, za kemijsku analizu, posebno kvantitativnu, potrebno je više materijala, te je gotovo nemoguće analizirati pojedine slojeve kamenca, što za patogenezu kamenca u danom slučaju može biti od osobitog značenja. Za kemijsku analizu potrebno je materijal pulverizirati te nam nakon analize ne ostaje kamenac za dokumentaciju.

Kemijska, dakle, metoda pretrage pored svojih dobrih strana ima i granice te od nje ne možemo tražiti više nego što ona može dati.

2. PETROGRAFSKA ANALIZA polarizacionim mikroskopom zasniva se na odredivanju indeksa loma kristala od kojih je kamenac sastavljen. Ima mnogo prednosti pred kemijskom analizom, jer direktno daje podatke o vrsti kristalne materije u kamencu, a može se upotrijebiti i za topografsku lokalizaciju raznih vrsta kristala jezgre i slojeva kamenaca (5, 19, 20, 22, 26, 18, 29). Za metodu pretrage potrebno je imati izvjesno tehničko znanje, a za valjanu interpretaciju potreban je iskusan stručnjak mineralog. Ovim načinom analize, i to metodom izbrusaka i imerzije, jedan od autora izvršio je pretragu nekoliko uzoraka kamenaca – u suradnji sa stručnjacima Mineraloško-petrografskog instituta Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.* Izvjesne teškoće tehničke naravi i mogućnost da se kamenci analiziraju metodom rendgenske difrakcije u Odjelu za ispitivanje materije Instituta Ruđer Bošković u Zagrebu,** a ta metoda se pokazala mnogo jednostavnijom, dovele su do toga da smo od petrografske metode kao rutinske metode odustali.

3. MIKRORADIOGRAFIJA (mikrorendgenografija) jest metoda neobično zgodna i plastična, kako se to vidi iz radova autora koji su se njom služili u analizi mokraćnih kamenaca (9, 10, 15, 4 itd.). Princip joj je ovaj: kamenac se fiksira na podlogu i tanko izbrusi na debljinu od približno 100 mikrona. Izvrši se kontaktni rendgenski snimak na film vrlo fine emulzije koja dozvoljava mnogostruka povećanja. Na slici će, prema različitom stupnju propusnosti slojeva kamenca za rendgenske zrake, nastati slika pojedinih slojeva, pa će se dobiti uvid u vrstu pojedinih kristalnih supstancija od kojih je kamenac građen. Koliko god je ta metoda zgodna i plastična, teškoća je u svladavanju tehnike pravljenja dobrih izbrusaka, a nedostatak joj je u tome što se neke supstancije ne mogu razlikovati (npr. urična kiselina od cistina itd.). Mi nemamo svojih iskustava s tom metodom, ali je smatramo vrlo podesnom za nastavne svrhe.

4. INFRACRVENA SPEKTROSKOPIJA. Analiza se temelji na principu spektralne apsorpcije, karakteristične za pojedine kristalne supstancije. Primijenio ju je Beischer (2) i našao da je vrlo praktična, ali po preciznosti zaostaje za metodom rendgenske difrakcije. Mi s tom metodom nemamo iskustva.

* Zahvaljujemo prof. dru Ljudevitu Bariću i njegovim suradnicima, a posebno dru Aleksandru Vragoviću, koji su uložili mnogo truda da nas upute u temelje kristalne optike i uvedu u tehničke postupke potrebne za analizu ove vrste.

** Izražavamo svoju zahvalnost prof. dru Dragi Grdeniću za razumijevanje i pruženu podršku kod uvođenja ove metode za analizu kamenaca.

5. Analiza rendgenskom difrakcijom temelji se na fenomenu ogiba (difrakcije) rendgenskih zraka pri prolazu kroz kristalnu supstanciju, koja djeluje kao optička mrežica. Pojedine vrste kristala uvjetovat će difrakciju raznog stupnja i intenziteta, koja će proizvesti na filmu karakteristične linije. Pomoću tih linija (dijagrama) možemo definirati kristalnu materiju kroz koju su zrake prolazile. Metoda se upotrebljava za ispitivanje kamenaca već dulje vremena (22, 6, 7, 12, 13, 27, 15). Podesna je za analizu kamenaca, jer je za pretragu dovoljno nekoliko miligrama supstancije koju želimo pretražiti te možemo iz svakog sloja kamenca koji želimo ispitati difrakcionim snimkom dobiti uvid u kristalnu građu pojedinih slojeva, a da kamenac ne razorimo. Metoda je egzaktna, ali ne bilježi prisustvo supstancija u koncentraciji manjoj od 5%. U primjeni je kao kvalitativna i kvantitativna metoda. U ovom izvještaju iznosimo rezultate dobivene kvalitativnom metodom ove pretrage.

REZULTATI

Analizirali smo ukupno 147 kamenaca od 147 osoba. Kamenci su iz bubrega, pijelona i uretera (137) i mokraćnog mjehura (10 uzoraka). Bili su dijelom izmokreni, a dijelom operativno odstranjeni. Potjecali su od bolesnika Interne klinike i Kirurške klinike* Med. fakulteta u Zagrebu i od bolesnika iz primorskog pojasa srednje Dalmacije (pojas od Šibenika do Makarske) u kojem smo vršili terenska ispitivanja (23, 24, 25).

Rezultati kemijske analize. Kemijski smo nešto modificiranom metodom Harrisona (11) analizirali 130 kamenaca, i to kvalitativno 113 uzoraka i kvantitativno 17 uzoraka. Za kemijsku analizu nismo odabirali kamence, već smo ih pretraživali onako kako smo ih dobivali. Rezultati kemijske analize grafički su prikazani na tablici 1.

Ocjenu da se radi baš o navedenim spojevima donosili smo donekle proizvoljnim načinom na osnovu prisustva odgovarajućih aniona i kationa, za koje znamo da imaju međusobni kemijski afinitet, a poznato je da se takvi spojevi nalaze u mokraćnim kamencima. Nismo smatrali značajnim nalaz natrija, kalija i aniona karbonata, jer je dokazano da oni ne ulaze u sastav kristalne materije kamenaca, već se nalaze adsorbirani na kristalne plohe (22, 15).

Našli smo 30 kamenaca (23%) sastavljenih od kombinacije kalcijeva oksalata i kalcijeva fosfata. Po čestoći odmah za njima slijedi kombinacija uričnе kiseline i kalcijeva oksalata (15%). Treći po čestoći su kamenci čistog kalcijeva oksalata (11%), a odmah zatim od čiste uričnе kiseline i kombinacija uričnе kiseline s kalcijevim fosfatom (9,2%).

* Zahvaljujemo docentu dru Ljubomiru Čečuku za vrlo uspješnu suradnju.

Tablica 1

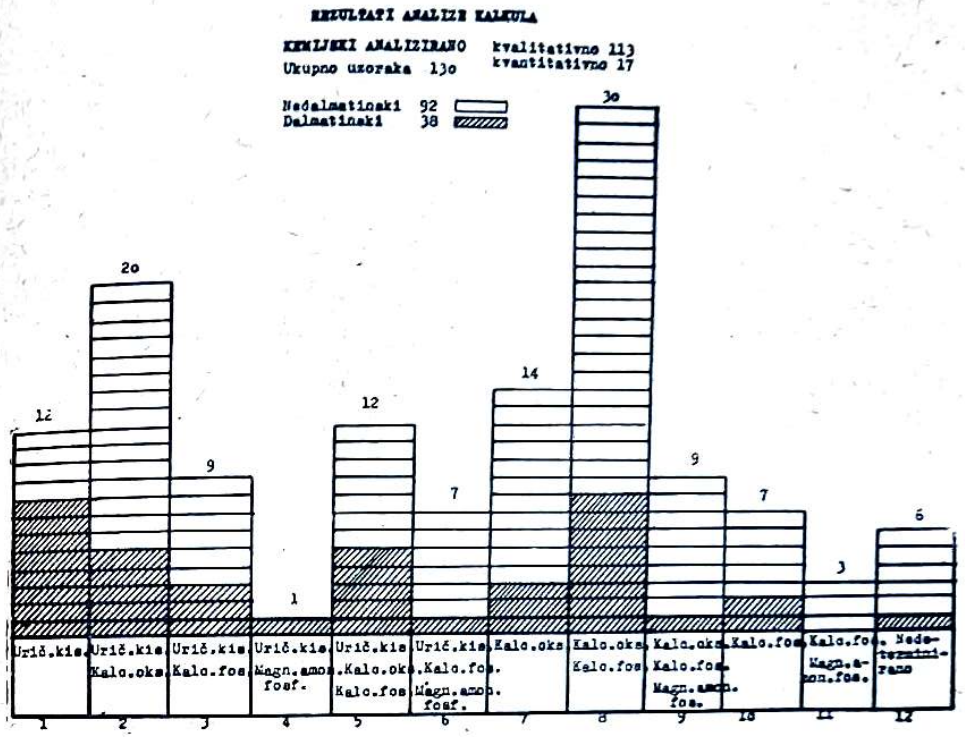

Tablica 3

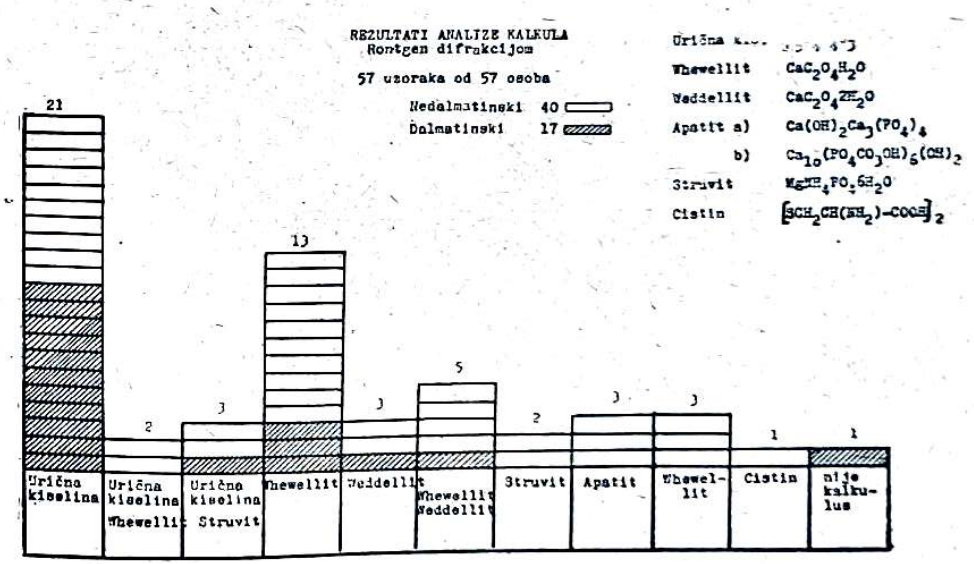

Slijede zatim manje često druge kombinacije, a u 6 navrata nismo na temelju kemijski nađenih kationa i aniona mogli pretpostaviti o kojoj se vrsti kamenca radi (kolona 12).

Već smo se ranijih godina uvjerili da se nefrolitijaza u području primorskog pojasa srednje Dalmacije po svojim karakteristikama razlikuje od nefrolitijaze u drugim, tj. kontinentalnim dijelovima Hrvatske. Zato smo kamence koje smo podvrgli analizi podijelili u 2 grupe: u jednu grupu smo svrstali kamence bolesnika koji su rođeni i žive u dalmatinskom primorju (sjenčana polja na sl. br. 1), a u drugu grupu kamence bolesnika iz drugih dijelova Hrvatske. Na slici vidimo da se 23 od ukupno 38 kamenaca (tj. 61% – više od polovice) koji potječu od bolesnika iz Dalmacije sastoje isključivo ili djelomično od uričnе kiseline, a svega 38 od ukupno 92 (tj. 41%) kamenaca od bolesnika koji nisu iz Dalmacije imaju kao sastojak uričnu kiselinu. U koloni br. 1, koja sadržava 12 kamenaca čiste uričnе kiseline, 8 ih potječe od bolesnika iz Dalmacije. Ti rezultati pokazuju da je učestalost uričnе kiseline kao sastojka mokraćnih kamenaca u našim krajevima znatna, a to se osobito odnosi na kamence iz pojasa srednje Dalmacije.

Usporedimo li te rezultate s nalazima nekih inozemnih statistika (tabl. 2), vidimo da se oni jako razilaze u čestoći uričnе kiseline kao sastojka mokraćnih kamenaca.

U našem je materijalu postotak kamenaca koji imaju kao sastojak uričnu kiselinu općenito znatno viši, osim u odnosu na podatke izraelskih (1) i francuskih (8) autora. U radovima izraelskih (1, 30) autora našli smo mnoge podatke o patogenezi nefrolitijaze koji se podudaraju s faktorima za koje i mi smatramo da su od značaja za patogenezu nefrolitijaze u žarištima srednje Dalmacije (23, 24, 25)! Među tim faktorima najznačajniji su topla klima s konsekutivnom dehidracijom organizma i koncentriranom mokraćom, sastav hrane koji rezultira u vrlo kiseloj mokraći i još nedovoljno proučeni nasljedni faktori, koji možda uvjetuju povećanu čestoću kamenaca uričnе kiseline i uričnе dijateze u mediteranskom obalnom pojasu. I francuski podaci (8) obuhvaćaju dijelom teren mediteranske obale i nekih tropskih zemalja zapadne Afrike.

Na osnovu tih rezultata pretrage kamenaca kemijskom analizom dobili smo dalju potvrdu za naše stanovište da je patogeneza nefrolitijaze primorskog pojasa srednje Dalmacije barem djelomice različita od patogeneze nefrolitijaze u drugim krajevima naše zemlje.

Rezultati analize metodom rendgenske difrakcije. Metodom rendgenske difrakcije pregledali smo ukupno 57 kamenaca koji su potjecali od 57 osoba. 40 od tih kamenaca pregledali smo i kemijski. Rezultati su grafički prikazani na tablici br. 3.

Na tabl. br. 3 su za pojedine kristalne supstancije navedena mineraloška imena, a kao legenda služe kemijske formule u desnoj strani slike. Nismo pravili razlike između 2 vrste apatita.

Tablica 2

Čestoća pojedinih sastojaka bubrežnih kamenaca prema podacima iz literature

Autor	Kraj	God.	Broj analiz. kamen.	%						
				fosf.	oksal.	urič.	fosf. oksal.	fosf. urič.	oksal. urič.	cistin
Prien (21)	Boston	1955	6000		66	5.8				
Suby (28)	Boston	1954	2800	20	13	6	51	8		1
Mellick (17)	Boston	1958	207	26.6	20.3	9.7	22.7		3.4	1.9
Maurice (28)	Jersey City	1961	1000	24.3	32.7	5.8	34.3			2.9
Hughes (14)	Durham N. C.	1960	287	21	77	1.8				
Atsmon (1)	Israel	1960	157			36.8				
* (8)	Paris	1953	?	42	32	20				
Lagergren (15)	Stockholm	1956	600			11				

* Uključeno područje južne Francuske, sjeverne Afrike, Bliskog istoka i tropskih krajeva.

Podaci navedeni na tablici ne govore izravno o čestoći pojedinih vrsta kamenaca, jer broj pretraženih kamenaca nije bio dovoljno velik, a osim toga nismo kamence za pretragu difrakcijom uzimali nasumce, već smo ih odabirali prema različitim kriterijima. Uzimali smo, naime, one koji su bili premaleni za kemijsku analizu i takve kod kojih kemijskom analizom nismo dobili očekivane rezultate ili nas je identifikacija difrakcijom zanimala iz bilo kojih razloga. Ipak i ovdje vidimo da su kamenci s uričnom kiselinom kao sastojkom među uzorcima iz srednje Dalmacije mnogobrojnije zastupani.

Uspoređivanjem rezultata dobivenih kemijskom i difrakcionom metodom možemo unekoliko ocijeniti vrijednost svake od ovih metoda, ako se i ne obaziremo na prednost difrakcione metode, koja nam daje podatke o faktično prisutnom kemijskom spoju u kristalnom obliku, a ne samo o anionima i kationima koje onda proizvoljno sastavljamo u »spoj«.

Tablica 4

Usporedba rezultata kemijske i difrakcione metode

Kemijski i difrakcijom analizirano je 40 kamenaca

Potpuno slaganje	15
Slaže se u osnovi	23
Kemijski nedeterminirano	
Difrakcijom determinirano	2
	40

40 kamenaca pregledano je usporedno kemijski i difrakcijom. Potpuno slaganje imali smo u 15 slučajeva. Slaganje u osnovi, a kemijski više supstancija našli smo u 23 slučaja, i to P u 15, Ca u 8, Mg u 3, oksalat u 5 i uričnu kiselinu u 2 slučaja.

Budući da se kemijskom analizom služimo već niz godina, a difrakcionu metodu smo tek uveli, to smo na ovaj način, uspoređujući rezultate jedne i druge metode, zapravo testirali valjanost difrakcione metode. Možemo reći s obzirom na slaganje s rezultatima kemijske analize da smo potvrdili i na svojem materijalu vrijednost i upotrebljivost difrakcione metode. Može se postaviti pitanje da li nalaz većeg broja supstancija kemijskom analizom, koji smo u nizu uzoraka našli, predstavlja prednost pred metodom difrakcije, koja registrira samo one supstancije koje su prisutne u količini većoj od 5%. Kemijskom metodom dokazuju se i supstancije prisutne u neznatnim količinama, koje u stvari predstavljaju primjese kamencu i ne moraju biti značajne u tumačenju njegova nastanka. Tako nam za ove svrhe paradoksalno bolje odgovara manje precizna, tj. difrakciona metoda. Jednostavnost difrakcione metode pomogla nam je da smo 2 uzorka identificirali (jedan kao cistin, a drugi kao supstanciju koja uopće nije stvorena u organizmu – kvarc). Naknadno smo kemijski identificirali spomenuti cistinski kamenac.

U ovom izvještaju nismo se upuštali u korelaciju kliničkih manifestacija i građe kamenaca. Nismo dodirnuli niti mnoge druge momente o kojima treba voditi računa kad se govori o klasifikaciji kamenaca. Ograničili smo se samo na iznošenje rezultata dobivenih analizom kamenaca te nam je dozvoljeno izvesti samo neke

ZAKLJUČKE

1. Iz rezultata dobivenih analizom kamenaca razabiremo da su kamenci uričke kiseline češći među našim bolesnicima nego u nekim drugim zemljama.
2. Rezultati nam pokazuju značenje uričke kiseline u kalkulogenezi primorskog pojasa srednje Dalmacije.
3. Usporedbom kemijske metode analize i metode rendgenske difrakcije uočili smo niz prednosti metode difrakcije. Smatramo da je ona danas najpodesnija metoda analize bubrežnih kamenaca za rutinske i istraživačke svrhe.
4. Metoda difrakcije otvara nove mogućnosti ispitivanja patogeneze nefrolitijaze kod nas.

Analize kamenaca difrakcijom vrši na zahtjev Odjel za ispitivanje materije Instituta »Ruđer Bošković«, Zagreb.

LITERATURA

1. Atsmon, A., Frank, M., Lazebnik, J., Kochwa, Sh., de Vries, A.: Uric acid stones: a study of 58 patients. J. Urol. 84, 167. 1960.
2. Beischer D. E.: Analysis of renal calculi by infrared spectroscopy. J. Urol. 73, 653, 1955.
3. Bellman. S., Engström, A : Microradiography. Acta Radiol. 38, 98, 1952.
4. Boyce, H. W., Chalmers, S. P., Meschan, I., King, J. S.: Organic matrix of urinary calculi Acta Radiologica 50, 543, 1958
5. Brandenberger, E., De Quervain, F., Schinz, H. R.: Röntgenographische und mikroskopisch-kristalloptische Untersuchungen an Harnstein. I. Helv. Med. Acta 14, 195. 1947.
6. Burgers, W. G.: Diagnostizierung eines Uretersteines mit Hilfe einer Röntgeninterferenzaufnahme Fortschr. Gebiete Röntgenstrahlen 48, 228, 1933.
7. Carlström, D : X-ray crystallographic studies on apatites and calcified structures. Acta radiol suppl. 121, 1955.
8. Encyclopédie Médico Chirurgicale, 18, rue Séguier, Paris 1958.
9. Engström, A.: Quantitative micro- and histochemical elementary analysis. Acta Radiol. suppl. 63. 1946
10. Engström, A.: Microradiography. Acta Radiol. 31, 503, 1949.
11. Harrison. G A.: Chemical Metods in Clinical Medicine. J. S. A. Churchill, London 1949.

12. Hedenberg, I., Engfeldt, B., Engström, A.: X-ray absorption and diffraction studies on experimental vesical calculi. Brit. J. Urol. 25, 33, 1953.
13. Henry, N. F., Lipson, H., Wooster, W. A.: The interpretation of X-ray diffraction photographs. Macmillan and Co. London, 1951.
14. Hughes, J., Coppridge, W. M., Roberts, L. C., Mann, V. I.: Oxalate urinary stones. JAMA 172, 774, 1960.
15. Lagergren, C.: Biophysical investigations of urinary calculi. Acta radiologica Suppl. 133, 1956.
16. Maurice, P. F., Henneman, Ph. H.: Medical aspects of renal stones. Medicine 40, 315, 1961.
17. Melick, R. A., Henneman, Ph. H.: Clinical and laboratory studies of 207 consecutive patients in a kidney stone clinic. New Engl. J. Med. 259, 307, 1958.
18. Phillipsborn, H : Über Kalciumoxalat im Harnsediment und in Harnsteinen. Ärtzlische Forschung 7, 391, 1953.
19. Prien, E. L.: The use of polarized light in the analysis of calculi and the study of crystals in tissue. J. Urol. 45, 765, 1941.
20. Prien, E. L.: Studies in urolithiasis II. Relationships between pathogenesis, structure and composition of calculi. J. Urol. 61, 821, 1949.
21. Prien, E. L : Studies in Urolithiasis III. Physicichemical principles in stone formation and prevention. J. Urol. 73, 627, 1955.
22. Prien, E. L., Frondel, C.: Studies in urolithiasis. I. The composition of urinary calculi. J. Urol. 57, 949, 1947.
23. Radonić, M., Radošević, Z., Keler, M , Hahn, A.: Izvještaj o rezultatima istraživanja nefrolitijaze na području Srednje Dalmacije. Ljetopis JAZU za god. 1954. Knjiga 61, 369, 1956.
24. Radonić, M., Radošević, Z., Keler, M., Hahn, A.: Izvještaj o nastavku istraživanja nefroltijaze. Ljetopis JAZU, knjiga 63, 415, 1959.
25. Radonić, M., Radošević, Z., Marinković, M., Hahn, A.: Nefrolitijaza na otoku Visu Ljetopis JAZU, knjiga 68, 281, 1963.
26. Randall, A.: Analysis of urinary calculi trought the use of the polarizing microscope. J. Urol. 48, 949, 1942.
27. Saupe, E.: Röntgendiagramme von menschlichen Körpergeweben und Konkrementen. Fortschr. Gebiete Röntgenstrahlen 44, 204, 1931.
28. Suby, H.: Panel discussion on urolithiasis. Urological Survey 4, 2, 1954.
29. Tovborg Jensen, A.: On concrements from the urinary tract. II. Acta Chir. Scand. 84, 207, 1941. et ibid. 85, 473, 1941.
30. De Vries, A., Franck, M., Almon, A.: Inherited uric acid lithiasis. Am. J. Med 33, 880, 1962.

IZVJEŠTAJ

O ISTRAŽIVANJIMA UZGAJANJA VIRUSA SVINJSKE KUGE NA KULTURI TKIVA

Eugen Topolnik i Zvonimir Brudnjak

U okviru rada virusnog laboratorija Odjela za mikrobiologiju i zarazne bolesti Veterinarskog fakulteta u Zagrebu započeli smo god. 1962. istraživanja u vezi s uzgajanjem virusa svinjske kuge na kulturi tkiva. Ta se istraživanja vrše uz novčanu pomoć Jugoslavenske akademije.

Prema podacima koje smo prikupili iz literature vidi se da su u vezi s problemom uzgajanja virusa svinjske kuge na kulturi tkiva vršena opsežna i mnogobrojna istraživanja. Svrha tih istraživanja bila je, prvo, da se pronađe jedna pouzdana laboratorijska metoda za dijagnostiku svinjske kuge i, drugo, da se omogući dobivanie većih količina virusa potrebnog u proizvodnji cjepiva. Rezultati istraživanja, u kojima je primijenjena uobičajena tehnika kulture tkiva, pokazuju da se virus svinjske kuge umnaža in vitro, ali da nema kriterija za dokazivanje njegova rasta, jer ne izaziva citopatogene promjene u kulturama tkiva pa se njegovo dokazivanje mora vršiti na svinji. Krupan napredak u rješavanju tog problema predstavljaju najnoviji rezultati japanskih autora (Kumagai, T. i sur.), koji su uspjeli izazvati citopatogene promiene u kulturama inficiranim virusom svinjske kuge naknadnom inokulacijom Newcastle virusa.

Potaknuti navodima iz literature, željeli smo reproducirati opisane pokuse, koristeći se našim iskustvima tehnike kulture tkiva. U 1962. god. započeli smo s radovima na dobivanju prikladne podloge za uzgoi virusa. U prvoj etapi naših pokusa odabrali smo metodu kulture tkiva pomoću eksplantata na zgrušanoj plazmi u epruvetama, koju metodu preporučava većina autora koji su radili na tom problemu. U vezi s pripremanjem kulture tkiva izvršili smo preliminarne pokuse za dobivanie osnovne podloge za kulturu. Iz pilećih embriona napravili smo ekstrakt za zgrušavanje plazme po metodi koju upotrebljavamo u našem laboratoriju. U toku pokusa pokazalo se da se koncentrirani ekstrakt, pohranjen na 4° C, može održati i do 2 mjeseca. U vezi s vađenjem krvi iz

srca kokoši za dobivanje plazme uporedo smo ispitali McArthurovu metodu punkcije preko baze srca i Balaovu metodu s lateralne strane srca. Prema našem iskustvu pokazala se Balaova metoda prikladnija, jer se mogu izvaditi veće količine krvi bez opasnosti za životinju. Kao antikoagulans služio nam je heparinski preparat Liquemin. Ispitali smo najprikladnije razređenje ekstrakta s obzirom na njegovu sposobnost grušanja plazme te smo utvrdili da koncentrirani ekstrakt u razređenju 1 : 9 posjeduje izraženu sposobnost grušanja plazme ako se s njom pomiješa u jednakim dijelovima. Kao eksplantat uzimali smo sitno sasječkane komadiće pluća ili bubrega prasećeg embriona. Kao hranilište upotrijebili smo Hanksovu otopinu s laktalbuminom i telećim serumom uz dodatak antibiotika ili smo uzimali amnionsku tekućinu goveđih plodnih ovojnica, koja se pokazala kao vrlo prikladan medij. Virus svinjske kuge umnažao se u kulturama, ali nije u njima izazivao nikakvih promjena po kojima bi se moglo utvrditi njegovo prisustvo.

U 1963. god. nastavili smo s pokusima u kojima smo upotrijebili kulture jednoslojnih stanica, dobivenih pomoću tripsinizacije po Dulbeccovoj metodi. Kulture smo radili iz testesa mlade prasadi, kako to preporučuju japanski autori u svojim radovima. Kako se princip fenomena koji su oni otkrili osniva na međusobnom djelovanju virusa svinjske kuge i Newcastle virusa, to smo pored kultura testesa prasadi radili i tripsinizirane kulture fibroblasta pilećih embriona radi uzgajanja i titracije Newcastle virusa. U postupku tripsinizacije ispitali smo dva načina, tj. kontinuiranu i frakcioniranu dezintegraciju stanica. Što se tiče kulture fibroblasta pilećih embriona, bolje rezultate dobili smo frakcioniranom tripsinizacijom. U toku naših pokusa naišli smo na probleme koje spominju i japanski autori. Pokazalo se naime da je za dobivanje prikladnih kultura testesa važna starost svinje od koje se uzimaju testesi, zatim gustoća stanica, koncentracija telećeg seruma, sastav i pH hranilišta. Osim toga i sam fenomen međusobnog djelovanja obih virusa ovisi o nekim faktorima kao što su npr. vrijeme i doza inokulacije Newcastle virusa, kvantitativni odnos između virusa svinjske kuge i Newcastle virusa i dr. Zbog toga je potrebno prije izvođenja glavnog pokusa izvršiti mnoge pretpokuse, naročito titraciju virusa, a u sam pokus uključiti potrebne kontrole.

Sada su u toku istraživanja u vezi s rješavanjem tih problema.

IZVJEŠTAJ

O ANKETI NA DUGOM OTOKU ZA LINGVISTIČKI ATLAS MEDITERANA

Mirko Deanović

Za sakupljanje jezične građe za Lingvistički atlas Mediterana predviđeno je ukupno 125 tačaka na obalama toga bazena od Španjolske do Rumunjske, uključujući i obale sjeverne Afrike i Levanta. Rukovodeći se lingvističkim kriterijima među tim tačkama izabrao sam ih 7 na obalama Jugoslavije. Dosad sam u tu svrhu istražio ovih 6 tačaka: Rovinj (istriotski), Krk i Vis (čakavski), Korčulu (čakavsko-štokavski), Cavtat (novoštokavski) i Kotor (staroštokavski).[1] Posljednju, sedmu od tih tačaka, Sali na Dugom otoku, obradio sam u mjesecu augustu 1962.

Odlučio sam se baš za luku Sali zbog više razloga. Kako ovaj atlas ima da prikaže vjekovne odnose između jezika današnjih mediteranskih naroda u vezi s morem, držao sam da je selo Sali podesno za takva istraživanja stoga što je poznato da je to luka duge ribarske tradicije. Osim toga govor tog mjesta na periferiji našeg jezičnog područja, manje izložen inovacijama, ima konservativni karakter tako da je njegov govor mogao sačuvati svoja tradicionalna obilježja i u ovoj grani ljudske djelatnosti. Interesantan je govor toga otoka i zbog njegova osobitog položaja među čakavskim narječjima, jer se nalazi nekako na granici između srednjodalmatinskih (ikavskih) i kvarnerskoistarskih (ekavskih) govora; interesantan je npr. zbog refleksa staroga jat, izgovora sonantnog *r*, diftongacije, prelaza *a, o* > *u* u nekim vezama, instrumentala jednine i genitiva množine imenica, akcentuacije, leksika itd.[2] Kako je pred

[1] Vidi već objavljene rezultate: »Terminologia marinara e peschereccia a Ragusavecchia (Cavtat)«, *Studia Romanica et Anglica Zagrabiensia*, 5, Zagreb 1958, 5–31; »Pomorski i ribarski nazivi na Krku, Korčuli i Lopudu« *Zbornik Inst. za histor. nauke u Zadru*, II, Zadar 1958, 133–72; »Lingvistički atlas Mediterana, I, anketa u Boki kotorskoj«, *RAD JAZU* 327, 1962.

[2] Vidi A. Cronia, »Građa o božavskom narječju«, *Južnoslovenski filolog*, VII, Beograd 1927–28, 69–110; B. Finka, »Izvještaj o ispitivanju govora na Dugom otoku«, *Ljetopis JAZU*, 62, Zagreb 1957, 381–88, i njegovu otipkanu disertaciju o predmetu.

nekih tridesetak godina Arturo Cronia objavio leksičku građu samo romanskog porijekla u govoru Božave,[3] druge luke Dugog otoka, dosad nijesmo imali cjelokupnu sliku pomorske i ribarske terminologije toga kraja.

Trebalo je dakle na osnovu jedinstvenog kvestionara za cijelo područje Mediterana sakupiti i u *Salima* nekih 850 naziva i izraza koji su u vezi s morem, tj. s ribanjem i plovidbom po moru. Susretljivošću dra B. Finke našao sam za to podesne ispitanike, uglavnom četiri, 3 ribara i jednog brodograditelja, od kojih je najstarijemu, Šimi Grandovu, 87 a najmlađemu, Šantu Frki, 42 godine, i od njih sam u dvije nedjelje dobio dragocjenu građu. Doista oni mi nijesu mogli odgovoriti na sva pitanja u kvestionaru (na nekih 180 pitanja), ali sam naprotiv mogao sakupiti mnogo drugih riječi iz te terminologije, koje se riječi odavna tu upotrebljavaju, a koje na žalost pomalo izumiru. Pobilježio sam na primjer čak 37 naziva za razne vrste ribarskih mreža koje se tu upotrebljavaju: *baligôt, budêli, bugvâra, bûskavica, cârica, ćiflâra, fružâta, gaunâra, gîričar, gûsta mrîža, iglâr, kôća, lampâra, lêske mrîže, lokardâra, loprâra, loprârica, lûdar, mîgavica, mrîžnjak, orćâš, palandâra, pasâra, popunîca, potegâča, rumbâra, sanadîža, sapâra, sprtenjâča, strašîn, svićarîca, šâbaka, trâta, tunjâra, ušatâra, vôjga, zagônica.* Između tih naziva raznog porijekla ima ih desetak koji su naše domaće riječi.

Kako se Saljani nijesu bavili pomorstvom, nijesu trebali većih brodova za dulju plovidbu pa ni veće brodogradilište ni odnosnu nomenklaturu. Najveće su im lađe samo ribarske *(batêl, gajêta, gûc, lêut, pâsara)*, koje je danas za veliki lov na plavu ribu zamijenilo desetak većih motoriziranih brodova ribarske zadruge, odnosno tvornice »Mardešić« za preradu ribe. Posljednjih se decenija i tu industrijaliziralo ribanje, pogotovu otkad je 1906. podignuta u mjestu spomenuta tvornica. Vesla i jedra zamijenili su motori, a starinske mreže od konca s plutima nove od sintetskih vlakana s plastičnim materijalom mjesto pluta. Sve su se te promjene u ribanju u toku vremena nužno odrazile i u odnosnoj terminologiji tako da je ovo bio zadnji čas da se još mogu pokupiti starinski domaći izrazi kojih pomalo nestaje, jer ih mlađe generacije ne trebaju.

Saljani su svoje lađe dobavljali i popravljali u raznim našim brodogradilištima. Sačuvao se još samo jedan manji škver u susjednom zaljevu Saščici koji je 1906. osnovao kalafat Paško Mihić (sada ima 81 godinu), ali je on naučio zanat i odnosne nazive u velikom škveru u Betini na susjednom otoku Murteru.

Iz spomenutih je razloga naibogatija i najstarija u mjestu ribarska nomenklatura, kako će se vidjeti pošto obiavim rezultate te ankete. Na 277 pitanja iz morske faune nijesam dobio odgovor gotovo na jednu trećinu, na 83 pitanja, i to stoga što mnogih vrsta morskih životinja,

[3] »Elementi latino-italiani nel lessico di un dialetto čakavo«, *L'Italia dialettale*, VI, Pisa 1930, 95–124.

koje sam po kvestionaru tražio, nema u našim morima. Ali sam naprotiv pobilježio više interesantnih naziva iz morske faune koji su slavenskog porijekla, kao što je npr. ovo 65: *bâbica, bêla rîba, bilîznica, buharîć, crnošiljâc, čâča, glavôč, glavôč bêlać, golčić, gôlub, hrôkavica, iglâ, jêž, kâmena rîba, knêz, kopîto, kovâč, kozîca, krvêl, kobôdnica, kurcîlj, lâstavica, lužîna, mâška, môdrak, môrska zvîzdâ, môrska žâba, môrski kônj, môrski mêdê, môrski mîš, ofćîca, paklênica, pâs, pâs dubînâc, pâs kostîlj, pâs modrûlj, petêh, petehâl, pizdîca, pizdîn poklôpac, plâva rîba, pobukâlo, podlânica, pračić, prasâc, prč, prčavac, prlîk, râk, (râk) grmâlj, rârog, rîba, srebrenjâča, sînj, sîtna rîba, tŕp, trpîna, vlasâtka, vôl, volîna, vrân, vrânâc, vražîca, zêzalo, zubâc.* Osim toga slavenskog su porijekla gotovo svi nazivi dijelova tijela morskih životinja, npr. *rîblja črîva, drôb, jâja, krelâ, koščîne, kôsti, perâ, strgôtine, zdrâče,* u hobotnice *trâci,* u raka *rôzi* i *kljîške.*

Sakupljena građa, s označenim naglascima i duljinama samoglasnika, pokazat će koji zajednički mediteranski nazivi u vezi s morem postoje u govoru luke Sali i odakle oni potječu, a uiedno će ona dobro doći također leksičkim i uopće dijalekatskim istraživanjima toga područja. Akcentuaciju je riječi provjerio B. Finka, rođeni Saljanin, na čemu mu hvala.

Zahvaljujem Jugoslavenskoj akademiji što mi je novčanom pomoći omogućila da izvršim ovu anketu.

IZVJEŠTAJ
O BORAVKU U POLJSKOJ

Božidar Finka

U mjesecu prosincu 1962. i u mjesecu siječnju 1963. godine proveo sam šest tjedana u Poljskoj. Studijski boravak od četiri tjedna omogućio mi je Savezni savjet za naučni rad, a dva preostala tjedna bio sam gost Katedre za poljski jezik sveučilišta u Krakovu. Zahvaljujem se Savjetu Instituta za jezik što mi je odobrio potreban dopust i Upravi Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti na pruženoj novčanoj pomoći.

U Poljskoj sam posjetio više naučnih centara (Warszawa, Lublin, Gdańsk, Poznań, Wrocław, Łódź i Kraków). Interesirao sam se za organizaciju, rad i rezultate institucija i naučnih radnika koji rade na problemima dijalektologije, onomastike, leksikologije i opće slavenske lingvistike. Prisustvovao sam na više predavanja iz naučne problematike koja me specijalno interesira i imao sam prilike razgovarati s velikim brojem lingvista. Dodiri s poljskim lingvistima omogućili su mi široku stručnu i naučnu izmjenu mišljenja i iskustva i često bili efikasniji za stjecanje opće orijentacije u određenoj problematici nego dugotrajno individualno studiranje te iste problematike.

Iz Poljske sam donio znatan broj stručnih knjiga, koje sam stavio na raspolaganje članovima Instituta za jezik, a održao sam i dva predavanja o poljskoj slavistici. Za boravka u Warszawi ugovorio sam zamjenu stručnih knjiga između našega Instituta za jezik i odgovarajuće poljske institucije Zakład Słowianoznawstva PAN. Ta se zamjena već počela vršiti.

Opća zapažanja o slavistici i specijalno o dijalektologiji, leksikologiji i onomastici u Poljskoj mogu se svesti na ove zaključke:

– velika financijska ulaganja

– veliki broj angažiranih naučnih radnika, osobito mlađih, dakle i velika konkurencija i u vezi s time oštra selekcija u izboru ili zadržavanju suradnika, što rezultira snažnom dinamikom u radu i omogućava relativno brze i značajne rezultate.

IZVJEŠTAJ
O RADU NA DUBROVAČKOJ BIBLIOGRAFIJI

Tomislav Jakić

Prije nekoliko godina na poticaj i uz suradnju akademika prof. dra Mirka Deanovića počeo sam rad na dubrovačkoj bibliografiji, tj. na popisu svih dubrovačkih izdanja (knjiga, brošura, izvještaja i prigodnica) koja su štampana u Dubrovniku od 1783. do konca 1940. godine. Novčanom pomoći Uprave Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti bilo mi je omogućeno da taj rad započnem u dubrovačkim bibliotekama.

Grad Dubrovnik – koji je prema historijskim izvorima osnovan u VII stoljeću n. e., a od godine 1358. je samostalna država, republika – dobio je svoju prvu štampariju relativno dosta kasno, tek godine 1783, dakle pri koncu XVIII stoljeća. Pravih razloga tome do danas ne znamo te se možemo samo prikloniti mišljenju nekih autora koji drže da se to mora pripisati djelomice »predrasudama, nehaju i bojazni kod domaće vlade, koja se plašila mogućih neprilika političke naravi ... a ne smijemo mimoići ni tajni, podmukli i ubitačni upliv, što ga je Venecija, na uštrb kulturnog našeg razvitka vijekovima vršila na našoj jadranskoj obali ...« (Breyer), odnosno »da vlada nije htjela dopustiti u XVI stoljeću uređenje štamparije u Dubrovniku ... zato što je uzdizanje građanske klase zabrinulo vlastelu, pa nisu htjela uz vaniske pogibli imati još jednu nutarnju, koja je za njih bila opasnija« (Ravlić).

Pokušaja da se u Dubrovniku uredi štamparija bilo je nekoliko, ali bezuspješnih. Konačno godine 1777. dolazi u Dubrovnik mladi Mlečanin Carlo Antonio Occhi i podnosi molbu za otvaranje knjižare i štamparije. Ta je molba bila u Senatu načelno primljena, ali nije bila ipak ostvarena, jer 16. XI 1778. podnosi Occhi drugu molbu, u kojoj traži samo dopuštenje za otvaranje knjižare i knjigovežnice uz uobičajene povlastice. Tako Karlo Antun Occhi postaje naiprije prvim dubrovačkim knjižarom. On je bio rođak poznate mletačke porodice koje su se dva člana – Bartol i Šimun Occhi – u XVIII stoljeću u Veneciji bavili štampanjem i prodajom hrvatsko-srpskih knjiga. Nekoliko godina ka-

snije podnosi on opet molbu za otvaranje štamparije. Ta molba je primljena i odobrena 25. XI 1782. Koncem godine 1782. odlazi Occhi u Veneciju i vraća se u Dubrovnik krajem travnja 1783. s osam pomoćnika i potrebnim slovima i strojevima. Svoju štampariju je smjestio na Gundulićevoj poljani u neposrednoj blizini Dvora. Kako nije imao dovoljno materijalnih sredstava, udružio se s dva poslovna druga: vlastelinom Nikšom Pucićem i pučaninom Sebastijanom Marinovićem. I tako u drugoj polovici godine 1783. izlazi iz Occhijeve štamparije prva knjiga štampana u Dubrovniku. To su bile talijanske pjesme Savka Bobaljevića i Miha Monaldija »Rime del Nobil. Uomo F. Savino De Bobali Sordo E Del Signore Michele Monaldi, Dedicate All'Eccelso Senato Della Republica di Ragusa. Ragusa, Nella Stamperia Privilegiata di Carlo Antonio Occhi, MDCCLXXXIII.« Tu svoju prvu knjigu posvetio je Occhi Dubrovačkom senatu. Na kraju knjige upozorava da namjerava izdati »djela najboljih ilirskih pjesnika« te se nada dovoljnom odzivu predbrojnika, ljubitelja slovinskog jezika! Iste godine izlazi na 16 stranica male osmine s usporednim tekstom na talijanskom i hrvatskom jeziku njegov »Manifest« – Agli Amatori Della Lingua Illirica – Carlo Antonio Occhi, Librajo e Stampatore Privilegiato in Ragusa.

Svoj rad na popisivanju dubrovačkih izdanja počeo sam u najbogatijoj dubrovačkoj biblioteci – u knjižnici Male braće. Pregledao sam cijeli abecedni katalog (15 velikih kutija) i popisao prema principima suvremene bibliografije sva dubrovačka izdanja koja su u katalogu registrirana. Sva sam ta izdanja imao u rukama, jer sam ih prema signaturama dobivao sa spremišta, odnosno kasnije sam ih i sâm na spremištu tražio. Ukupno sam u knjižnici Male braće popisao 760 bibliografskih jedinica. Na žalost time ne mogu reći da sam pregledao cijeli knjižni fond te knjižnice, jer mi je sam bibliotekar rekao da ima još nekoliko tisuća nepopisanih i nesređenih knjiga, do kojih nisam mogao doći.

Godine 1962. završio sam tako rad u knjižnici Male braće i počeo rad u biblioteci Državnog arhiva. Ovdje je rad tekao malo polaganije, jer je sada, kada sam naišao na koje dubrovačko izdanje, trebalo najprije provjeriti u popisanim karticama nije li možda to djelo već popisano u knjižnici Male braće. Osloniti se samo na memoriju u takvim slučajevima nije probitačno, jer je veoma teško, gotovo nemoguće, pamtiti naslove od 760 djela, a s druge strane moglo bi se vrlo lako dogoditi, zbog sličnosti naslova, da ostane nepopisano koje djelo, pod pretpostavkom da sam ga već možda prije popisao. Osim toga tokom rada našao sam mnogo dubrovačkih izdanja, naročito prigodnica i raznih pravilnika, jer je dubrovački Državni arhiv primao tzv. cenzorske primjerke knjiga od Državnog odvjetništva, kako za vrijeme Austrije, tako i za vrijeme bivše Jugoslavije. Do sada sam u Arhivu popisao 155 bibliografskih jedinica. Sistem rada bio je isti kao i u knjižnici Male braće, samo s tom razlikom da sam u Arhivu pregledavao inventarni dnevnik te prema signaturama dobivao knjige sa spremišta i popisivao ih.

U svom radu, kako u knjižnici Male braće, tako i u Državnom arhivu, naišao sam na puno razumijevanje i pomoć njihovih uprava, odnosno bibliotekara, pa njima, kao i Upravi Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, koja je taj rad materijalnim sredstvima pomogla, izražavam svoju zahvalnost.

Nakon završetka popisivanja u Državnom arhivu u Dubrovniku trebat će svakako pregledati i kataloge knjižnica Dominikanskog samostana, Isusovačkog kolegija, Naučne biblioteke i Historijskog instituta Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Dubrovniku, a eventualno i biblioteke u Splitu, Zadru i Rijeci, a na kraju, razumljivo, i kataloge Nacionalne sveučilišne biblioteke u Zagrebu i Knjižnice Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

IZVJEŠTAJ

O ISTRAŽIVANJU GOVORA LUKOVDOLA U GORSKOM KOTARU

Vida Barac i Božidar Finka

Deset dana, u vremenu od 17. IX do 26. IX 1962, boravili smo na terenu u Gorskom kotaru. U tom smo vremenu obišli sela Lukovdol sa zaseocima Gorenci i Dolenci, Lesce, Ertić, Vušnik i Lukovdolsku Dragu. Sva ta sela čine lukovdolski govorni tip.

Svrha našeg istraživanja bila je da sakupimo podatke o značajkama lukovdolskog govora i da taj govor snimamo. Magnetofonske snimke čuvaju se u Institutu za jezik.

Glavni informatori na terenu bili su lukovdolski mještani Žuteg Tona (Žútek Tǒna), Žuteg Savica (Žútek Sávica), Barković Kristina (Bárkovič Kristína), Krizmanić Blaženka (Krízmanič Bláženka) i Žagar Dana (Žágar Dȃna). Zahvaljujući susretljivosti mjesnih vlasti pregledali smo i lukovdolske matične knjige da bismo dobili osnovne podatke o porijeklu stanovništva i, eventualno, o migracijama stanovništva. U Lukovdolu se nalaze samo najnovije matične knjige, a starije se čuvaju u bivšoj općini u Severinu. Pregledavši i te matice, ustanovili smo da su najstarije matične knjige rođenih iz 1858. god.

Lukovdol se sastoji od dva dijela: od glavnog dijela sela i od gornjeg sela. U selu ima oko stotinu kuća. Stanovnici su djelomično Gorani, s kojima su se sljubili doseljenici iz slovenskih krajeva. Najstarija obitelj u selu smatra se obitelj Babić, i to grana obitelji koja ima nadimak Mъ̏gla (Mъ̏glini). Stanovnici svoje selo zovu Ļȕkovdol; muški etnik je Ļȕkofčan, ženski Ļȕkofčanka, a ktetik je Ļùkofski.

Lukovdolski govor spada među hrvatske kajkavske govore. Na nj su utjecali susjedni dijalekti – čakavski oko Vrbovskog, štokavski oko Srpskih Moravica, a naročito susjedni slovenski dijalekt (Lukovdol je sat hoda udaljen od susjednog slovenskog sela Špeharji, koje se nalazi s druge strane Kupe). U ovom izvještaju donosimo samo neke podatke o karakteristikama toga govora, jer će govor biti iscrpnije obrađen u posebnoj radnji.

Govor Lukovdola ima četveroakcenatski sistem, pa smo akcente bilježili znakovima: ˆ, ˋ, ´, ˜. Akcenat ˆ može se produljiti i prijeći u akcent ´ (zȋdanica i zídanica, kolěno i koléno, mȃčka i máčka, ôžik i ózik). Akcenat ˋ uglavnom ima mjesto kao u štokavskom, ali se izgovara kraće nego štokavski pa se često ne razlikuje od akcenta ˆ. Mi smo zbog toga bilježili sad jedan, sad drugi akcenat, ili oba, kako smo u kojem primjeru čuli: nòga i nȏga, ièzik i îezik. Akcenat ´ veoma je dug i uzlazan, a nakon akcentiranog sloga glas ponešto pada, ali ipak ne toliko koliko pri izgovoru »klasičnog« čakavskog ili kajkavskog akuta. Zbog toga je taj akcenat bliži po izgovoru štokavskom dugouzlaznom akcentu nego čakavskom i kajkavskom akutu, pa ga i bilježimo znakom ´. Prednaglasnih i zanaglasnih dužina nema u akcenatsko-kvantitativnom sistemu lukovdolskoga govora.

Svi su vokali u lukovdolskom dijalektu monoftonzi. Vokali *e* i *o* kad su pod akcentom (´ ili ˆ) izgovaraju se veoma zatvoreno, ti. [ẹ] i [ọ]: kablénik, mléko, šténge, zvéri; Lêsci, Brêk, zvêr; kôst, kôža; ózujak, nalózit.

Po refleksu staroga »jata« (ě) to je ekavski govor. Stari nazal ǫ reflektirao se kao *o* u tom dijalektu (taj glas o može biti zatvoren ili otvoren, prema tome da li se nalazi pod akcentom ili ne): róka, pôt, móže (ak. pl.), u akuzativu singulara imenica ženskog roda: róko, žẽno.

Stari nazal ę reflektirao se kao *e*: pêt, dẽset.

U ovom se govoru u jakom položaju čuva poluglas (ъ̏): ja sъ̏m šъ̏l, dъ̏nas, dъ̏ska, nъ̏čka, pъ̏s, kokotíčъ̏k, bъ̏tac. U govoru mlađih stanovnika poluglas se najčešće zamjenjuje vokalom *a* ili vokalom *o*: ja som šȍl, dȃnas, dȃska, nȃčka, pȃs, kokotíčak, bȃtac.

Glasovi *č* i *ć* izgovaraju se kao jedan srednji glas č: bȃčva, čeljȕga, čȃša, čȃval, četírtak, plúča, smečȇ, z maščȏ.

Glas *h* nalazi se u sistemu (mȕha, puhníla, orẽhi), ali gubi se u padežnim nastavcima, npr. lokativ plurala imenica ženskog roda glasi: v róka, na nòga i sl. Glas *h* izgovara se na početku riječi u imenica kao Hrvatkínja, Hrváti, hrâst, na hŕži. Ponekad se nalazi na početku riječi i tamo gdje mu po etimologiji nije mjesto, osobito u stranih riječi: halât, hârija.

Ovaj dijalekt čuva stari suglasnički skup *čr*: čŕf, čŕnáfka, črvojẽdina, čŕn.

Kao i u većini kajkavskih govora i u ovom se govoru zvučni suglasnici na kraju riječi obezvučuju: lûk, snêk, zápat, žlêp, mûš, bûbrek.

Prema starom palatalu *d'* zabilježili smo *j* (mẽja, pȃs glȍje kôst, jâ sъ̏m mlája od ńê, vî ste túji ļûdi, tujînac, mêd je sláji ot cȕkra, krum-

pîr je rẽji ot kukurũze), a prema skupini *dj* stoji *d* (upravo [ʒ]): gródc, rõđena, rođâk.

Stari skupovi *skj* i *stj* dali su šć [šč]: sóvišće, Gradîšće, s mäšćom, trẽsetišće, plândovišće, palîšće.

I u morfologiji lukovdolski govor čuva neke starije osobine. Tako dativ singulara imenica ženskog roda ima stariji nastavak -e: mîlo se vîdi cũre.

U lokativu singulara imenica ženskog roda nastavak je -e: v Amérike so baš ta dẽca, vútor na bäšve, opŕte na brẽnte, na čŕne žĩgerice je žôč, v famílije.

Genitiv plurala imenica ženskog roda je bez nastavka: bez coprnîc, pũno glâk, otkĩnilo mu se úho od grãblic, od grãnčic brẽzovega dŕva, pũno jâbuk.

Genitiv plurala imenica srednjeg roda također je bez nastavka: pũno čêl (od imenice čelo), na krãju debélih črêf.

Genitiv plurala imenica muškog roda ima nastavak -of: pũno člẽnkof, pũno gróbof.

Akuzativ plurala imenica muškog roda ima nastavak -i: na gäča smo nosĩli svítńaki.

Lokativ plurala imenica ženskog roda ima nastavak -a (h se izgubilo): na gäča smo nosĩli svítńaki, na čeļũga.

Upitno-odnosna zamjenica za neživo glasi *ke(j)*, a za živo kî, kâ, kô. Pored određenog oblika pridjeva još se dosta čuje i neodređeni: stôlńak je bêl : bêli stôlńak je na stõlu.

Redovita je pojava da krajnje i u infinitivu otpada: nàbrat, nalõžit, õbut, plãtit, põpit, zòbat, žẽnit, žágat.

Treće lice plurala prezenta ima nastavke -do ili -jo: hõdido ili hõdijo, îmado ili îmajo, zévado ili zévajo.

Futur se najčešće tvori od trenutnog oblika glagola biti, koji glasi: bom, boš, bo, bomo, bote, bojo (ili bodo) i prošlog pridjeva: bo prĩšal, prĩšli bojo, bom vídela, zapŕtil bo te, zêl si bo, bom si zêl, vũdril bom te.

Rjeđe se buduće vrijeme gradi od prezenta pomoćnog glagola htjeti i infinitiva: ja čo bĩt, vùdrit čo te.

Leksik lukovdolskoga govora također pokazuje dosta starine. Sve to čini da je taj govor lingvistički veoma zanimljiv.

Dalja terenska istraživanja u tom kraju trebat će proširiti na Jadrč, Severin, Plemenitaš i Vrbosko i na selo Špeharje preko Kupe u Sloveniji. Tako će se moći odrediti mjesto lukovdolskoga govora među susjednim govorima. To je potrebno izvršiti osobito zbog toga što su neka susjedna sela više pod utjecajem čakavskog, odnosno štokavskog dijalekta, a neka su pod jačim utjecajem slovenskih dijalekata.

IZVJEŠTAJ
O RADU U VINODOLU

Vida Barac

U srpnju 1962. godine bila sam pet dana – od 16. do 21. VII – na terenskom radu u Hrvatskom primorju, u Vinodolu, selu Kamenjak (Kameńâk). Kako je te govore u svojim radovima o čakavskom dijalektu detaljno opisao prof. Belić, zadatak mog rada na terenu bio je da za Institut snimim primjere govora vinodolskog kraja. Magnetofonske snimke s tog terenskog rada nalaze se u Institutu za jezik.

Govor Kamenjaka ide među klasične čakavske govore pa pokazuje tragove velike starine, osobito u morfologiji (npr. u deklinaciji imenica, pridjeva i zamjenica). Akcentuacija je starija čakavska s tri akcenta: ˋ, ˆ, ˜ (jãčmik, imẽla, grẽdũ; mêso, pût; lĩšće, letĩ) s oksitonezom na posljednjem slogu (va gorĩ, sramotã). Međutim ima i akcenatskih pojava koje su karakteristične upravo za taj govor, npr. duljenje akcenta ˋ na ultimi participa muškog roda: poludêl < polũdẽl; u pojedinim riječima: kâmik. Prednaglasne dužine veoma su izrazite (kãfũ, grẽdũ, odnẽslã, spĩmõ), a zanaglasne su se uglavnom izgubile.

Vokali su u ovom govoru monoftonzi. Nema razlike u artikulaciji između dugih i kratkih vokala, pod akcentom ili izvan akcenta: žená – kâmik; dẽlali – poludêl; grẽdũ – krpatûr; dõli – stôl; čovĩk – ńĩtit).

Po refleksu glasa *ě* to je ekavsko ikavski govor (ispor. A. Belić, Izvještaj Državnom savetu o dijalektološkim ekskurzijama. God. SAN XXV za god. 1911). Najčešće se *ě* u pojedinim riječima reflektira kao i: vrîme, grîh, nĩsũ imẽli dĩcê, umrît, bĩžãt, dõli, ali može se čuti i *e* u riječima kao: poludêl, živẽlo se, vĩdeli.

Govor sam bilježila prema podacima koje su mi davali stanovnici sela i snimala njihova pričanja o njihovu mjestu, o njegovu razvoju, o narodnim vjerovanjima iz toga kraja. U ovom izvještaju donijela sam samo neke podatke o govoru toga kraja, a više će biti rečeno u posebnoj radnji u kojoj će se donijeti i primjeri govora zabilježeni na magnetofonskoj vrpci.

ISTRAŽIVANJE GOVORA U MRACLINU

Antun Šojat

Mraclin leži nekako u geografskom centru područja koje sam već u par navrata posjećivao da proučim turopoljski tip kajkavskih govora.[1] Za svog kratkog boravka u Mraclinu u ljetu 1960. godine uvjerio sam se da je mraclinski govor tipičan za šire područje centralnih turopoljskih govora, pa sam, uz odobrenje i novčanu pomoć Instituta za jezik Jugoslavenske akademije, ponovo u njemu boravio u vremenu od 21. IX do 30. IX 1962. god.

U svom radu sistematski sam proučavao kajkavski govor toga mjesta, nastojeći osobito da utvrdim fiziologiju akcenata i proučim pojave koje su u vezi s njom (»poludugi« akcenat, »tromi« akcenat, pojava »kanovačkog« duljenja).

U Mraclinu je sasvim obična pojava, osobito u govoru mlađih ljudi, da ista riječ može u određenoj situaciji biti naglašena bilo kojom akcenatskom varijantom, a katkad može i potpuno promijeniti intonaciju i kvantitet akcenta. (Pod terminom »akcenatske varijante« podrazumijevam akcente ˝ i ˆ koji nisu vezani uz određeni akcenatski položaj niti uz artikulaciju određenih vokala, već se mogu realizirati mjesto bilo kojega relevantnog turopoljskog akcenta/ ˊ, ˋ ili ˜ /nad bilo kojim vokalom, ovisno o afektivnoj situaciji, o govornom tempu, o logičkom rečeničkom težištu fraze i sl.) Da ilustriram mogućnosti varirania akcenata, donosim u ovom izvještaju od mnogobrojnih primjera jedan, koji sam zabilježio u mraclinskoj osnovnoj školi: *zîšel e bēli mêsec.* Zahtijevajući od učenika da posebno istaknu pojedine riječi u toj rečenici, opazio sam na svakoj riječi koja je tako postala logički rečenički akcenat metatoniju prvotnog akcenta, a i druge su riječi promijenile intonaciju, pa sam pored *zîšel* zabilježio i *zîšel* i *zišel,* pored *bēli* i: *bêli, bēli, bêli,* pa i *b˝li,* pored *mêsec* i: *mēsec, mẽsec, mêsec,* pa i *mẽsec.*

Ipak sam, detaljno proučavajući utjecaj rečenične intonacije na kvalitet akcenta, zatim akcenatske tipove u morfologiji, utjecaj kvalitete

[1] V. moj »Izvještaj o istraživanju govora u Turopolju«, Ljetopis JAZU, knj. 67, str. 310–315 i »Izvještaj o istraživanju kajkavskih turopoljskih govora izvršenom 1961. godine«, Ljetopis JAZU, knj. 68, str. 310.

akcenata na kvalitetu vokala i obratno, došao do zaključka da se akcenatski sistem od tri akcenta u tom govoru još dobro čuva, i u starije i u mlađe generacije. Iako su metatonije svakog akcenta česte, svaki ispitanik u pažljivijem govoru može bilo koju akcenatsku varijantu vratiti na prvotni akcenat. Do mnogobrojnih irelevantnih metatonija dolazi zbog toga što su turopoljski dugi akcenti osjetno kraći od paralelnih štokavskih akcenata, a turopoljski kratki akcenat dulji, tromiji od štokavskog akcenta ˋ.[2] Akcenti najčešće nemaju izrazite ekspiratorne punktualnosti, pa njihova kvantiteta lako varira. Kvantitativne varijacije uvjetuju i intonacijske promjene, osobito preko varijanata ˝ i ˆ.

Svoj sam boravak u Mraclinu, uz proučavanje ovdje ukratko iznesenih akcenatskih problema, iskoristio za što obilnije prikupljanje leksika toga govora, zatim njegovih sintaktičkih i tvorbenih osobina, za utvrđivanje morfološkog sistema, kao i za provjeravanje svojih zaključaka o turopoljskom vokalizmu i konsonantizmu, do kojih sam došao na svojim prethodnim putovanjima po Turopolju.

[2] Takva priroda akcenata karakteristična je za sve kajkavske govore, ispor. Stj. Ivšić, Prilog za slavenski akcenat, Rad 187, str. 153 i dr. i Jezik Hrvata kajkavaca, Ljetopis JAZU, knj. 48, str. 69.

TOPONOMASTIČKA ISTRAŽIVANJA ZAPADNOG DIJELA OTOKA BRAČA

Petar Šimunović

U kolovozu 1962. g. potporom Međuakademijskog odbora za onomastiku nastavio sam sakupljanje onomastičke građe otoka Brača. Na terenu sam boravio deset dana i obišao zapadni dio otoka, na kojemu su katastarske općine Milna, Bobovišće i Sutivan. Osim tih naselja posjetio sam Ložišće, Luku Bobovišće i zaselak Pothume, koji se nalazi na terenu milnarske katastarske općine.

Prije obilaska terena ispisao sam u Katastarskom uredu u Supetru sve nazive čestica koje se nalaze na tom području, izradio skice katastarskih okruga pojedinih naselja, ekscerpirao toponime s austrijskih katastarskih karata iz g. 1833. u Katastarskom arhivu za Istru i Dalmaciju u Splitu, pregledao i dijelom ekscerpirao historijske izvore koji se nalaze u »Bračkom arhivu«, pohranjenom u Arhivu JAZU u Zagrebu. Na terenu sam ubicirao toponime na izrađenim skicama.

Sva naselja su srazmjerno novijeg datuma. Ona se razvijaju, kao i ostala primorska mjesta na otoku, od 16. stoljeća, premda se njihovi nazivi kao nazivi lokaliteta javljaju ranije.

Sutivan. Na mjestu današnjeg naselja spominje se već g. 1205. nekoliko lokaliteta ubiciranih *»super sanctum Johannem«*,[1] stare romanske crkvice koja potječe iz 6. stoljeća, a spominje se u 8. i 9. stoljeću.[2] Tek u kasnijim dokumentima javlja se naziv *Stivan* za današnje naselje. Tim nazivom nazivaju ga danas svi mještani i svi otočani. Službeni naziv *Sutivan*, koji bi po svom glasovnom obliku bio stariji, nismo našli u pregledanoj građi. Sva je prilika da je kasnije umjetno stvoren (kao i Sumartin na istočnom kraju otoka), ali se nije uvriježio u narodu. Nema nikakve sumnje da su oba toponima u vezi s nazivom crkvice *sanctus Joannes*. Pridjev sanctus se u romansko-slavenskom izgovoru preko starijeg *sont-* > *sut-* stegao u *st-* (usp. *Štomôrica*, crkvica iz 11. st., jugoistočno od Sutivana), što se vidi u udomaćenom nazivu *Štivân*. Od tog naziva izvode se etnici i ktetik, i to etnik za muški rod sufiksom *-jani(n)*: *Štivânjani(n)*, a za ženski rod sufiksom *-ka*: *Štivânka* i ktetik sufiksom *-ski*: *štivânski, -a, -o*. U ARj, XVI, 581 nepravilan je oblik *Stivanj*. Sutivan je do g. 1579. pripadao pod župu Donji Humac.

* Skraćenice koje se upotrebljavaju u ovom izvještaju: B – Bobovišće, L – Ložišće, M – Milna, S – Sutivan, P – Pothume; Cod. dipl. – T. Smičiklas: Codex diplomaticus; Mhj. – Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium JAZU; ARj – Rječnik JAZU; A. Jutronić: Naselja ... – A. Jutronić: Naselja i porijeklo stanovništva na Braču, Zbornik za narodni život i običaje, knjiga 34.

[1] Cod. dipl., III, 48.

[2] A. Jutronić, *Naselja* ... str. 13.

Milna. Lokalitet Milna spominje se relativno kasno. Potvrda iz g. 1333. koju za nj navode Skok[3] i Jutronić[4] ne odnosi se na ovaj lokalitet, nego na uvalu i lokalitet istog imena na Hvaru.[5] Veronski kanonik Valiero u svojoj apostolskoj vizitaciji otoka Brača[6] g. 1579. na tom mjestu spominje crkvicu *S:te Marie Milnavi*, koja pripada nerežiškoj župi. Iz Hektorovićeva *Ribanja i ribarskog prigovaranja* (god. 1556) dade se naslutiti da su tu već bili pastirski stanovi, vjerojatno jezgra današnjeg naselja oko spomenute crkvice. Početkom 17. st. mjesto je lijepo napredovalo i nastojalo se s Bobovišćem otcijepiti od matične župe Nerežišća.

Etimologijom ovoga toponima bavio se J. Smodlaka,[7] izvodeći ga od apelativa *milina*, ali je takvo izvođenje teško prihvatiti zbog glasovnih promjena u tom apstraktnom apelativu, pogotovo što su apstrakta vrlo neuobičajeni motivi u toponomastici. Prof. Skok je u više navrata pisao o toponimu Milna,[8] dovodeći ga u vezu s riječju *mel* »sitan pijesak«. Prema tome Milna bi bila pridjevski oblik te imenice i uza nj bi trebalo podrazumijevati morfonim luka ili vala. Budući da i danas milnarska luka obiluje sitnim pijeskom i da se jedan dio nasute luke naziva *Žoālō*. Skokovo tumačenje je vrlo uvjerljivo. Toponim u mjesnom izgovoru glasi Mlnoâ, od kojeg se oblika izvode etnici složenim sufiksom *-arani(n)*: *Mlnôrani(n)* za muški rod, *-arka*: *Mlnoârka* za ženski rod i ktetik sufiksom *-arski*: *mlnoârski*. Da su se u starije vrijeme etnici tvorili sufiksom *-ar*, svjedoči etnik za nom pl. m. roda: *Mlnoâri, koji sam zabilježio* u Milni i u Pothumima.

Pothume, zaselak istočno od Milne, nastao je krajem 17. st.[9] na obroncima brda Humi, pa odatle ime naselju. Stanovnici se pretežno bave poljoprivredom. Prodajom svojih proizvoda upućeni su na Milnu, kamo se poslije II svjetskog rata odselio veći dio stanovništva.

U mjesnom izgovoru toponim glasi: *Pôlhume*, odatle etnici: *Polhûmjani(n)*, *Polhûnka* i ktetik: *polhûnski, -a, -o*.

Bobôvišće (Bobôvišća) u *Bračkom statutu* dolazi kao ime lokaliteta god. 1375,[10] ali se za naselje upotrebljavao toponim *Stanac-Dolac*. Raz-

[3] Rad JAZU, knj. 224, str. 131.

[4] Pomorska enciklopedija, V, str. 268.

[5] Mhj. III, *Statut otoka Hvara, Confinis de Plame*, str. 205.

[6] *Visitatio Apostolica dioecesis Pharensis* ... Rukopis objavio i komentirao A. Jutronić, Croatia sacra, br. 5, Zagreb 1933, str. 79.

[7] *Imena mesta i meštana na tlu Jugoslavije*, Split 1946, str. 31.

[8] Rad JAZU, knj. 224, str. 132 i *Slavenstvo i romanstvo*, Split 1950, str. 59 i 175.

[9] A. Jutronić, *Naselja* ... str. 68.

[10] Mhj. XI, Lib. IV, cap. 15, str. 68.

vitkom naselja prevladao je naziv Bobovišće (Bobovišća), dok se ostatak prvotnog naziva čuva u danas podrugljivom nazivu: *Stônčori*. Naziv Bobovišća nastao je od apelativa *bob* i složenog sufiksa *-išće* u značenju »mjesto gdje se uzgaja bob«. Toponim Bobovišća označavao je kasnije skup kuća i posjeda u mjestu. S vremenom su pluralni oblici postajali sve rjeđi i danas se redovito upotrebljava jedino genitiv (Bobôvišć), dok se u ostalim kosim padežima javljaju paralelno singularni i pluralni oblici. U nominativu je prevladao oblik Bobôvišće. Etnici od toga naziva tvore se u muškom rodu sufiksom *-jani(n): Bobôvišćani(n)*, u ženskom rodu sufiksom *-ka* ispred kojeg je nestao prethodni slog: *Bobôška*, kao i u ktetiku: *bobôški, -a, -o*.

Ložîšće (Ložišća). Naselje su osnovale porodice iz Bobovišća na vrlo strmoj padini brijega koji se nalazio na nekadašnjem teritoriju sutivanske katastarske općine. Naselje se naglo razvilo i danas je po broju kuća i po broju stanovnika nekoliko puta veće od matice Bobovišća. Zbog toga mnogi Bračani zovu Ložišće *Vȅlo Selô*, a Bobovišće *Mõlo Selô*, a nekad pod nazivom Bobovišće podrazumijevaju selo Ložišće. Toponim je nastao od apelativa *loza* i konglutinativnog sufiksa *-išće* u značenju »mjesto na kojemu se uzgaja loza«. I u ovom toponimu pluralni oblik sačuvao se dobro jedino u genitivu (Ložîšć), dok je u nominativu sasvim prevladao singularni oblik *Ložîšće*. Etnici su: *Ložîšćani(n), Ložîška* i ktetik: *ložîški, -a, -o*.

Etnici od toponima *Vȅlo Selô* i *Mõlo Selô* nisu uobičajeni. *Lúka Bòbovišće* razvila se u pitomoj uvali kao luka Ložišća i Bobovišća. Naselje nema svog ustaljenog imena i naziva se: *Vâla, Bobôška Vâla, Nâ móre, Bòbovišće na móru, Lúka Bòbovišće*. Na nekim geografskim kartama imamo za nju i talijanski naziv *Marina*, sasvim tuđ i nepoznat u narodu.[11]

Etnici i ktetik ne postoje.

Neke jezične osobine sadržane u toponomastičkoj građi

Čakavski dijalekat otoka Brača opisao je prof. Hraste,[12] pa se ovdje iznose samo neke pojave koje je prof. Hraste tamo opisao, a nisu zajedničke svim spomenutim mjestima.

Vokalski sistem Sutivana sastoji se od pet čistih vokala kao i vokalski sistem susjednih govora na kopnu. Ti vokali mogu biti dugi i kratki. Vokalno *r* je u svim mjestima kratko: *Vŕlo, Vŕtal, Śmŕcje, Lèbrca*.

[11] A. Jutronić je u nekoliko navrata pisao, na žalost bez uspjeha, da se ta uvala, u kojoj je Vladimir Nazor proveo svoje djetinjstvo i mladost i čija su mnoga djela vezana za ovaj kraj i ljude, nazove Nazorovom Lukom.

[12] *Čakavski dijalekat ostrva Brača*, Srpski dijalektološki zbornik, knj. 10, Beograd 1940, str. 1–64.

U govoru Ložišća, Bobovišća, Milne i Pothuma vokali *a, o* ne i kuju se u dugim slogovima i izgovaraju se kao dugo zatvoreno *o*, a v *e* kao dugo zatvoreno *e*:[13] *Mõli hûm*(L), *Glōvâ*(L), *Dôlci*(M), *Ćêlc Škvēr*(M), *Pantêra*(M). Jedino se u Milni opaža tendencija difton nja dugoga *a* u *oā*: *Ploātàc, Dȉdovo gloāvâ, Zoāgloâ(v), Mlnoâ*.

Vokal *a* prešavši u *o* u dugim slogovima iza akcenta izgovara se k i poslije nestajanja zanaglasnih dužina: *Vȅlo glōvâ*(L), *Krôvjok Okrûbjok*(M). Takvo *o* ostaje i u prednaglasnim slogovima ako iza kala *o* (< ā) slijede akcenti uzlazne intonacije koji skraćuju preth slog: Vojâlo(L) (od Vājālo), Glovȅ(L) (gen. sg. od Glāvā), Stron (gen. sg. od Strānā).

Vokal *a* ne prelazi u *o* samo pod tzv. poludugim akcentom ˆ, ko sekundarno razvio od akcenta ˝ na vokalu *a* u otvorenom slogu: *l vâca*(M), *Vojâline*(M), *Blâto*(L), *Râpišće*(L), *Pâsika*(L), *Drâće*(L). stanak ove pojave svakako je mlađi od zatvaranja, odnosno difto ranja *ā*.

Konsonantski sistem spomenutih naselja razvio se u dva pravca. T Ložišće, Bobovišće, Luka B. i Pothume razvijaju svoj konsonantizam sklopu s ostalim čakavskim mjestima na otoku, dok su Milna i Sutiv kao primorska mjesta, bili izloženi velikom utjecaju mletačkog kon nantskog sistema, što je dovelo do pojave cakavizma, tj. neutraliza frikativnih glasova *s, š* > *ś* i *z, ž* > *ź* kao i zamjene glasa *č* glason po čemu je ta osobina dobila ime. O toj pojavi pisalo se u više navr Posljednji se na nju osvrnuo prof. Hraste,[14] iznijevši socijalne, geogr ske i lingvističke razloge njena nastajanja i širenja na našim obala U prilog Hrastinim tvrdnjama zanimljivo je iznijeti činjenicu da se spomenuta sela razvijaju u približno isto vrijeme i na maloj geografs udaljenosti, ali je cakavizam prodro samo u Milni i Sutivanu, n stima koja su od svog osnutka orijentirana na more i svojim jedrer cima često bila u jakom dodiru s Mlecima. Veliki broj pomoraca iz mjesta podjednako se služio svojim i mletačkim dijalektom, dok j samim mjestima bilo imućnijih potalijančenih porodica koje su, govo jezikom »više klase«, usvojile i proširile konsonantski sistem mletač jezika na naš dijalekat. Stanovnici Bobovišća i Ložišća, koji su bili sa nekoliko stotina metara udaljeni od mora, baveći se zemljoradnjom, bjegli su taj direktni kontakt s mletačkim dijalektom, sačuvavši t čakavski konsonantski sistem. Prema kronologiji o nastanku bračkih morskih naselja cakavizam na Braču nije stariji od 17. stoljeća.

Od ostalih konsonantskih crta u govoru Milne treba istaći gublje kratkih vokala uz suglasnik *r*: *Vŕla* (mj. Vrila), *Lèbrca* (mj. Rebar *Śmŕcje* (mj. Smričje), što je dovelo do stvaranja sekundarnog *ŗ*. Sli

[13] Budući da je ova pojava redovita u opisanim uvjetima, izostavljam, zbog tel kih razloga, znakove uz grafeme *o, e*, koji upućuju na zatvoreni izgovor tih vol

[14] *Cakavizam na istočnim obalama Jadranskog mora*, Estratto da Studi in ono Ettore Lo Gatto e Giovanni Maver, 1962, str. 323–330.

pojavu nalazimo u toponimu *Mlaoȃ*, u etnicima *Mlnȃrani(n)*, *Mlnoȃrka* i ktetiku *mlnoȃrski*, gdje je ispadanjem vokala *i* (Milna) dobiveno sekundarno ļ.

Zajednička je pojava u svim spomenutim mjestima čest prijelaz suglasnika *d*, *t* ispred drugih suglasnika u *l*, osim ispred *r*, *l*: *Pȍlhume*, *Pol Svēti Rȍk*(S), *Pol Korȋto*(L), *Pol Stȗpe*(L), ali *Pod Lȍkvu*(S), *Pod Rȃpc*(M).

Morfološke promjene su pod jakim utjecajem štokavskih oblika. Svi su padežni nastavci jednaki štokavskima, osim genitiva množine, koji može biti bez nastavka: *Ložȉšć*: Ložišća, *Bobȍvišć*: Bobȍvišća, a može imati nastavak *-ik*: *Vȑlik*: Vrlo, *Lebrȉk*: Lebrȉ, *Rȃpik*: Râpe ili *-ov* (za toponime m. roda): *Polhumōv*: *Pȍlhume* (i rjeđe Pȍlhum). U Sutivanu sam od osamdesetogodišnjaka Tome Lukšića Kalebića čuo i oblik starog lokativa na *-ah*: *Bȉli smo u Krtȉna(h). U Plitvȉna(h) ȉma dȍlac i mȁlo brđa.*

Kod nekih pridjeva koji dolaze kao samostalni nazivi za uvale izgubila se veza s načinom tvorbe i prvotnim značenjem naziva, pa se mijenjaju kao imenice ženskog roda a-osnova. Tako pridjevski nazivi *Šlovȉnja*, *Tatȉnja*, *Štinȉva* glase u lokativu jednine: *u Šlovȉnji*, *u Tatȉnji*, *u Štinȉvi*. Vrlo se često mjesto lokativa upotrebljava akuzativ: *Dȉja śte noćȁś lovȉli? U Tatȉnju*(S).

Leksički sastav toponima

Imenice. S obzirom na leksički sastav toponimi su ili *osnovne imenice* (metafore, geografski termini, nazivi biljaka i sl.): *Pȃsika*(L), *Drȃče*(B), *Grȉpe*(L), *Jȅže*(L), *Blȁto*(S), *Raśȍhe*(S), *Korȋto*(B), *Požȍr*(B), *Dȗb*(M), *Grmȁ*(M), *Glōvȁ*(B); ili *izvedene imenice* (pomoću nastavaka u toponomastičkoj službi): *Krtȉnȁc*(S), *Śȉpovnjaci*(S), *Puȋšćina*(S), *Lȍkvica*(S), *Grȋźnjaci*(S), *Plitvȉne*(S), *Tȍporovac*(S), *Śmrȉcje*(S), *Borjȇ*(S), *Glavȉcica*(S), *Kalȉnica*(S), *Kośtenūša*(S), *Śȉbenik*(S), *Račȉć*(L.), *Dȏlci*(L.), *Čȇlca*(L), *Bočȃc*(L), *Kučȃc*(L), *Osičȉna*(L), *Gajȉna*(L), *Rȃpišće*(L), *Vojȃline*(M), *Śtrażbȅnica*(M), *Glavȉcine*(M), *Ploātȃc*(M), *Bobȉśće*(M), *Lȅbrca*(M), *Śȇlca*(M), *Oblȉcje*(M), *Makȃrac*(M).

Pridjevi. Pridjevski toponomastički tip bogato je zastupljen, osobito u obalnoj toponomastici: *Vlȃška*(M), *Borȍva*(M), *Ošȉbova*(M), *Śmȍkvina*(M), *Śmrcȅva*(M),*Ślovȉnjina*(M), *Dubȍka*(M), *Mȃślinova*(M), *Tatȉnja*(S), *Dūgaśka*(S), *Śtȉpanska*(S), *Štinȉva*(S). Uz te nazive treba podrazumijevati morfonime: luka, uvala, vala. Pridjevi od vlastitog imena i nadimka u toponomastičkoj službi: *Tȍmino*(S), *Śȉmetovo*(S) novijeg su postanja.

Kod složenih toponima treba razlikovati ove tvorbe:

a) *imenica + imenica*: *Kȃmen-žāgȏn*(S);

b) *vlastito ime + imenica*: *Bȗtor-dolȃc*(M), *Ivȃ(n)-rȃ(t)* (S), *Hrānȃc-ratȃc*(S), *Pȅtrus-ratȃc*(S), *Mȉlutin-dȗb*(S). Svi su ovi toponimi, dijahronijski gledano, složeni od pridjeva i imenice. Kako su pridjevski sufiksi u tim toponimima stari i mrtvi za suvremenu tvorbu, izgubila se prvotna veza s pridjevskim nastavkom pa ti pridjevi svojim oblikom spadaju u kategoriju imenica;

c) *vlastito ime u genitivu + imenica*: *Pȉculića jȃma*(M), *Jadrȉje prodȏl*(L), *Lōšā glōvȁ*(L), *Ȗce rȃva(n)* (S), *Placarȉća rȃt*(S). Ta sintaktička konstrukcija posesivnog genitiva umjesto posesivnog pridjeva česta je i u govoru.

Pridjev + imenica. U ovaj toponomijski tip spada najveći broj sakupljenih naziva. S obzirom na pridjevsko značenje i ulogu koju pridjev ima u nazivu možemo razgraničiti ove semantičke grupe:

a) prema osobini terena na koji se odnose: *Ćrjȅno zemjā*(B), *Gnȉlvi dolȃc*(S), *Rȃhovo njȉva*(B), *Tūšti brȋg*(S), *Zȃlo grȉža*(B), *Žīvo njȉva*(L). *Gȍlo brđo*(S);

b) prema obliku terena: *Ȍštro glavȉca*(M), *Dubȍki botȃc*(M), *Roāvni bȏk*(M);

c) prema kakvu događaju: *Krvōvo njȉva* (L, – *Brȃća su se tūkla za tû ȍgradu). Poklȃdnja vecȅra* (S, – *Prȍda je źȅmju źa jednū vecȅru*);

d) prema starosti objekta na koji se odnosi pridjev: *Štāra gomȉla*(S), *Štoāro bateȑija*(M), *Nȏvo bateȑija*(M), *Nȏvo vodā*(L), *Nȏvo pȏšta* (M, – *Stvorȉli rȉbori nȏvu pȏštu*);

e) prema nazivu biljaka i životinja: *Krūševo njȉva*(L), *Šȉbeno njȉva*(L), *Śmrcȅva prodȏlina*(S), *Oskȏrušni hȗm*(L), *Drȃcev dolȃc*(M), *Dubȏn huncȃc*(M), *Urânj-kȃmen*(S), *Čȅlinski dolȃc*(L), *Žubȃci ratȃc*(M);

f) prema objektu na terenu: *Lokȏv hȗm* (L, lokva na humu), *Grižȅvo glavȉca* (M, hrid, griža na brdu), *Plȏšno gūbno* (L, pločast teren), *Mȉrnje stȉne* (P, mīr, stare ruševine), *Krīźnôa pūnta*(M);

g) prema prisvojnom pridjevu od naziva za rodbinu: *Dȉdova gloāvā* (M), *Boaȑbina kȕćica*(M);

h) prema prisvojnom pridjevu od vlastitog imena: *Tȍmišin dolȃc*(S), *Mratȉnja prodȏl*(S), *Grgȉna lūkā*(S), *Mihȏj dolȃc*(B), *Mihȏj rȏt*(B);

i) prema imenima svetaca. Ti su nazivi složeni od pridjeva *svet* i imena sveca, a označuju crkvice i lokalitete oko svetišta: *Svēti Martȉn*(B), *Svēti Vicȅnac*(S), *Svēti Rȏk*(S), *Svēti Osȉb*(M). Ovdje ubrajamo i toponimijske sraslice: *Śtomȏrica* (sancta Maria), *Śtivȃn* (sanctus Johannes), *Śvićūra(j)* (sveti Juraj) u sutivanskoj katastarskoj općini.

S obzirom na pridjev koji određuje geografski položaj i veličinu tla na koji se odnosi složeni toponim javljaju se ove semantičke grupe:

a) prema načinu protezanja terena: *Dȕgo njȉva*(L), *Širȍki bôk*(M), *Širȍki dolȃc*(M);

b) prema visinskom odnosu lokaliteta: *Gôrnji dvōr*(B), *Dôlnji dvōr*(B), *Gôrnji pȋsk*(L), *Dôlnji pȋsk*(L);

c) prema veličinskom odnosu lokaliteta: *Moā̄li Makârac*(M), *Vȅli Makârac*(M), *Māla Râva(n)* (S), *Vȅla Râva(n)* (S), *Vȅli(n) dolȃc*(L), *Vȅla gomȉla*(S).

U milnarskoj katastarskoj općini nalazimo još dva tipa složenica, i to-
pridjev + pridjev: Moā̄lo Maslȉnova, Vȅlo Maslȉnova i tročlani naziv
pridjev + pridjev + imenica: Gôrnji Trśkî bôk, Dônji Trśkî bôk.

Toponimi s prijedlogom

Zbog osebujne konfiguracije terena razvili su se mnogi toponimi s prijedlogom, odražavajući preciznije novi položaj u već imenovanom lokalitetu. Od prijedloga najčešće dolazi *pod*, jer obično označuje podnožje brda koje je pogodno za obradu: *Pol Huncȃc*(M), *Pol Oskȏrušni hûm*(L), *Pol Mōli hûm*(L), *Pol Svēti Rȏk*(S), *Pol Gošpȉce*(S), *Pol Mîrnji hūmȃc*(B), *Pol Svēti Martîn(B).* Od ostalih prijedloga dolaze: *za: Za Mîrnji hūmȃc*(B), *Za Črjȅnu zȅmju*(B), *Za Dolȃc*(M), *Za Štuȟȉć*(M); *na: Na jámicu*(M); *uza: Uźa Maślȉnovi*(M); *podan: Podan Brācȁ*(S).

Mnogi prijedlozi su s vremenom srasli s imenicom i ponašaju se kao prefiksi: *Meglavȉce* (mj. Među glavice), *Pribȏčje, Pȏlhume, Pogrôvje, Žavrâće, Zahûmje* itd. Tu pojavu pospješilo je često izjednačavanje lokativa i instrumentala s akuzativom, koji onda u nekim toponimima preuzima službu nominativa: *Pȏlhume, Meglavȉce, Začelȉne* i dr. Priličan je broj toponima s prijedlogom *od* i *genitivom: Dolȃc ol Šȉbene njȉve*(L), *Strōnā ol pȋska*(L), *Bôk ol Šalbunoā̄re*(M), *Glavȉca ol Polhumōv*(P), *Bȏk ol Špacamîže(M),* i dr., što je po svoj prilici utjecaj mletačke sintakse.

Dva centralna problema u obradi toponomastičke građe – semantička i strukturalna klasifikacija – namjerno su izostavljena iz ovog izvještaja. Obje klasifikacije nisu dopuštale da se obrade izolirano, jer se uklapaju u sistem ostale otočke toponomastike. Isto tako izostala su razgraničenja stranog jezičnog utjecaja u toponomastici, toponomastička stratigrafija i topografija, ali je sve to nemoguće izvršiti dok se ne sakupi cjelokupna toponomastička građa na otoku. Tek će se tada, cjelovitim uvidom u tu građu, moći uspješno ubicirati, objasniti i usporediti suvremeno toponomastičko stanje s historijskom toponomastikom, koja je, prema dosad sakupljenim podacima, vrlo bogata.

IZVJEŠTAJ

O TOPONOMASTIČKIM ISTRAŽIVANJIMA ISTOČNIH NASELJA NA BRAČU

Petar Šimunović

Prema planu Instituta za jezik boravio sam u rujnu 1962. godine deset dana u istočnim bračkim naseljima radi sakupljanja toponimijske građe. Prije obilaska terena izradio sam skice katastarskih općina i na terenu ubicirao sve sakupljene nazive. Posjetio sam Selca, Novo Selo, Sumartin, Rasoticu i selačke zaseoke u bračkoj Čobaniji.

Na tom području nalazila su se u prošlosti dobra stare povaljske benediktinske opatije.[1] Popis tih dobara sačuvao se u *Povaljskoj listini* iz godine 1225. koja je prijepis predloška iz god. 1185. Na terenu sam uspio identificirati mnoge toponime koji se nalaze u listini a odnose se na to područje.

Od ispitivanih naselja Selca su najstarija. Naziv lokaliteta zapisan je već u spomenutoj listini ... на сельцехь земле,[2] pa ako je lokalitet bio naseljen, moralo je to biti vrlo maleno naselje, jer ga ne spominje ni Dujam Hranković, prvi poznati brački povjesničar, g. 1405. u svom *Opisu otoka Brača.*[3] Svoj današnji razvitak Selca duguju naglom razvoju industrije kamena.

Toponim je plurale tantum i glasi u mjesnom izgovoru *Sȇlca* (gen. Sȅlāc, lok. na Sȇlcima), etnici su *Sȇlčani(n), Sȇlčanka,* a ktetik *sȅlački, -a, -o.*

Novo Selo je nešto mlađe naselje koje su vjerojatno osnovale poljičke izbjeglice u 16. stoljeću.[4] Naziv u mjesnom izgovoru glasi *Nȏvo Selȏ* (gen. Nȏvega Selȁ), a etnici *Novosȅljani(n), Novosȇlka* i ktetik *novosȇlski, -a, -o.*

[1] Ivan Ostojić, *Benediktinska opatija u Povljima na Braču,* Split 1934.
[2] F. Rački, *Najstarija hrvatska ćirilicom pisana listina,* Starine JAZU, knjiga 13, str. 209.
[3] Hrankovićev *Opis otoka Brača* nalazi se u Ciccarellijevoj knjizi *Osservazioni sull'isola della Brazza e sopra quella nobilità,* Venezia 1802, str. 91–94
[4] *Statutum et reformationes insulae Brachiae,* Mhj. XI, Zagreb 1926, str. 170.

Selački zaseoci razasuti su po istočnoj bračkoj visoravni. Stanovnici se pretežno bave stočarstvom, pa je po tome čitav kraj nazvan *Čobanîja*. Nazive zaseoka zabilježio sam u ovom obliku: *Dunâj* (gen. Dunâja, lok. na Dunâju), *Osrîlke* (gen. Osrîdāk, lok. u Osrîlcima), *Selâ* (gen. Sêlih, lok. na Sêlih), *Nagorînāc* (gen. Nagorînca), *Nakâl* (gen. Nākla, lok. u Nāklu), *Zagvôzd* (gen. Zagvôzda, lok. u Zagvôzdu). Toponimi *Nakâl*, *Nagorînāc*, *Zagvôzd* postali su čestom upotrebom akuzativnog oblika s prijedlogom prefiksalni toponimi. Tu pojavu opažamo i u toponimu *Selâ*, gdje se sve češće upotrebljava toponimijska sraslica Naselâ: *Naselâ îmadu pêt famêj*. U toponimu *Osrîlke* akuzativ je preuzeo službu nominativa. *Osrîlke îmadu škôlu*.

Etnici i ktetici u ovim naseljima nisu uobičajeni.

Sumartin i zaselak Rasotica najmlađa su naselja na otoku. Sumartin su naselili 1645. godine doseljenici s kopna.[5] Oni su se, bježeći pred Turcima, zaustavili u uvali Sitno, današnjoj sumartinskoj luci. Nekoliko dobjeglih porodica osnovalo je zaselak Rasoticu u istoimenoj uvali.

Naziv Sumartin nije, kako bi se moglo po glasovnom obliku zaključiti, starijeg postanja. Sve do potkraj 19. stoljeća to se naselje zvalo *San Martino* (uglavnom u mletačkim ispravama) i našim imenom *Vrbáča*.[6] Prema talijanskom obliku *San Martino* i analoškom tvorbom prema bračkim nazivima naselja Supetar, Sutivan nastao je i današnji naziv *Sumàrtin*, dok se toponim Vrbrača čuje još pokatkad u Sumartinu i u ostalim bračkim mjestima. Od naziva Sumartin tvore se etnici *Sumàrtinjanin*, *Sumàrtinka* i ktetik *sumàrtinski*, *-a*, *-o*. Od toponima *Vrbrača* zabilježio sam etnik samo za množinu muškoga roda *Vrbráčani*.

Rasotica u mjesnom izgovoru glasi *Rȁsatica*, a etnici *Rȁsatičanin*, *Rȁsatičanka* (i *Rȁsatička*) i ktetik *rȁsatički*, *-a*, *-o*.

Sumartinjani i Rasatičani govore štokavskim dijalektom, koji je zbog blizine spomenutih čakavskih naselja protkan mnogim osobinama čakavskog dijalekta. Međutim zbog izuzetne važnosti sumartinske luke, prema kojoj gravitiraju susjedna čakavska sela, i govor Sumartina predao je mnoge štokavske crte susjednom čakavskom govoru Selaca, Novog Sela i selačkih zaselaka. O tim govorima pisao je prof. Hraste u dvjema raspravama[7] i iznio razloge zbog kojih je došlo do takva utjecaja.

Te se pojave ne mogu sustavno pratiti u toponomastici, jer su toponimi vezani za tlo i ne podliježu naglim promjenama koje se događaju u govoru. Prema sakupljenoj građi izlazi da je, osim u nekoliko čestih

[5] J. Božitković, *Naseljenje i osnivanje Sumartina na Vrh Brača 1645. g.*, Jadranski dnevnik, br. 5 i 6, od 7. i 8. siječnja, Split 1938.

[6] M. Vrsalović, *Prinosi iz bračkih starina*, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, sv. 50, Split 1932, str. 293.

[7] *O štokavskim govorima na Braču*, Brački zbornik, knjiga 1, Split 1940, str. 43–46; *O štokavskim govorima na Hvaru i Braču*, Zbornik radova Filozofskog fakulteta, knjiga 1, Zagreb 1951, str. 374–396.

geografskih termina u toponimijskoj službi, toponomastika Selaca i Novog Sela dobro sačuvala starije čakavske osobine. U toponomastici Sumartina moraju se lučiti dva toponimijska sloja. Stariji sloj, raspoređen uglavnom uz periferni rub selačke i novoselske katastarske općine, ima čakavsko obilježje, dok se mlađi štokavski sloj odnosi na dijelove naselja i na lokalitete u njegovoj neposrednoj okolici.

Zbog takva specifičnog položaja sumartinske toponomastike spremam o njoj posebnu raspravu, a toponomastiku ostalih naselja prikazat ću u sklopu cjelokupne bračke toponomastike.

IZVJEŠTAJ
O RADU U DUBROVNIKU 1962. GOD.

Antun Djamić

Po zaključku V odjela Jugoslavenske akademije odobrena mi je pomoć za rad u Dubrovniku na pregledavanju rukopisa u kojima se nalaze pjesme pjesnika 17. stoljeća, a čije auktorstvo još nije raščišćeno.

U Dubrovniku sam boravio od 16. do 26. VIII 1962. Ovaj put sam radio u Državnom arhivu, jer se i u njemu nalazi građe koja može poslužiti rješenju toga pitanja. Ograničio sam se na pregledavanje rukopisa iz ostavštine don Luke Pavlovića, poznatog sabirača i prepisivača djela dubrovačkih pisaca, a koji se materijal sada nalazi u spomenutom arhivu.

Osobito sam se zadržao na tome, da neke pjesme iz tih rukopisa uspoređujem s tekstom istih pjesama zapisanim u drugim rukopisima i da pobilježim njihove varijante koje mi moraju služiti pri rekonstrukciji originalnoga teksta i utvrđivanju auktora tih pjesama. Rukopisi se ne slažu međusobno u navođenju auktora nekih pjesama, i to baš onih boljih i značajnijih pjesnika, te neke pjesme iz zbirke jednoga pjesnika jednostavno pripisuju drugom. Interesantno bi bilo znati kako je do toga došlo: gdje su počeci tih nastalih razlika u pogledu auktorstva i koji su razlozi naveli prepisivače da tako postupaju. Kako se radi o važnijim našim pjesnicima, vrijedno je pronaći istinu i znati što uistinu kome pripada, jer se iz dosadašnjih studija o tim pjesnicima to ne vidi. No, posao oko rješenja toga problema iziskuje mnogo vremena, strpljenja i pažljivosti.

IZVJEŠTAJ
O PROUČAVANJU RUKOPISA PJESAMA DŽIVA BUNIĆA VUČIĆA U DUBROVNIKU

Milan Ratković

Premda je Dživo Bunić Vučić jedan od najboljih predstavnika starije hrvatske književnosti, njegove pjesme još uvijek nisu sabrane u jednoj knjizi. »Plandovanje« je prije više od jednog stoljeća izdao – ali nepotpuno – Medo Pucić u almanahu »Dubrovnik« za godinu 1849, a Bunićeve pjesme koje nisu ušle u to Pucićevo izdanje objavili su – ali ne sve – Frano Kulišić u svojoj studiji o Buniću (1911) i Branko Drechsler u 8. knjizi Građe za povijest književnosti hrvatske (1915).

Kako mi je povjereno da za kolekciju »Stari pisci hrvatski« priredim djela Bunićeva, ja sam dosad ispisao varijante iz dvadesetak rukopisa njegovih pjesama koji se nalaze po našim bibliotekama i u inozemstvu (Beč, Prag). Najviše ih, naravno, ima u Dubrovniku, zato sam na rad u tamošnje biblioteke i u Državni arhiv odlazio u nekoliko navrata. Za svoga boravka u Dubrovniku u lipnju 1962, za koji sam dobio i novčanu pomoć Jugoslavenske akademije, uspoređivao sam sa štampanim tekstovima Bunićevih pjesama (Pucić, Kulišić, Drechsler) slijedeće rukopise:

1. Rukopis Dominikanske knjižnice br. 36 – IV – 4 pod naslovom: *Plandovagnja Gos: Giva Bunichia Ulastelina Dubrovackoga.* Ima 60 listova u koricama od kartona, formata 20 × 28 cm. Pjesme su označene brojevima 1–110; dvije zabunom, dolaze pod istim brojem 81. Uz pjesme br. 79, 80 i 110 prepisivač je stavio bilješku: »Drugoga Piesnika«.

2. Rukopis Naučne biblioteke br. 391/1–2. Tekst »Plandovanja« ide od 1–43. lista, zatim slijedi Sadržaj, napisan kasnije, godine 1887. Tko je pisao ovaj rukopis, doznajemo iz naslova koji glasi: *Plandovagnia illiti Rasgovor Pastierski i Egloghe u Slovinski Jesik sloscene Po Bunichu Ulastelinu Dubrovackomu I od Menne Dominca Natali Pripisane Na Luki Scipanskom Godiscta Gospodinova 1782 Mieseza 9bra.* – U istom omotu nalazi se, drugom rukom pisan, i rukopis *Mandaljene pokornice;* ima 45 strana. Na strani 47–54. jesu pjesme u čast Dživa Bunića, koje su štampane u ankonskom izdanju »Mandaljene«.

3. Rukopis iz ostavštine Luke Pavlovića u Državnom arhivu br. 413, pisan u drugoj polovini prošloga stoljeća, sadržava Bunićeva *»Plandovanja«* (str. 1–129 i Kazalo str. 131–135) i *»Mandaljenu pokornicu«* (str. 139–191), zatim djela Nikole Dživa Bunića, Mata Mara Bunića i Sara Dživa Bunića. Ispred Sarovih pjesama stoji naslov: »Skup Razlićnieh Pjesanca Slovinskieh i Talianskieh Gosp. Sara sina Giva Bunića – Vučićevića, a brata prednjega ovdi Nikole ispisanieh i ovdi složenieh rukom Otca Gjan-Marie Matej Jezusovca. – Matej umre gg. 1788.«

4. Rukopis iz ostavštine Luke Pavlovića u Državnom arhivu br. 432 sastoji se od više djela raznih autora ukoričenih u jednoj knjizi. Tu je najprije »Posvetilište Abramovo. Prikasanje skladjeno po Marinu Darscichju Dubrovcjaninu«, str. 1–34. Zatim slijedi: »Sedam Salama Pokornijeh kraglja Davida Istomacena u Pjesan u Jesik Dubrovacki po Gospod[u] Stjepu Ghimanu Sinu Gospod[a] Maroja Jakova di Giorgi Vlastelinu Dubrovackomu, koji priminu na 18 Settembra 1632 i pociva u zarqui S. Dominika u Dubrovniku. NB. Sono stati stampati a Padova 1686.« Ima 23 strane. Na trećem je mjestu »Sghovor Dusce Boghogljubne s Isukarstom propetijem sloscen po Gos. Franu Ghetaldi Kruhoradichju« (str. 1–20). Iza toga dolaze, izmiješane, pjesme *Dživa Bunića i Miha Bunića Babulinova.* Uz pjesmu br. 4 na strani 18, koja odgovara pjesmi br. XXXIV Pucićeva izdanja, prepisivač je stavio bilješku: *»Po rukopisu Gosp. Nika Giona Rasticja od god. 1740 ova Pjesan bj spjevana po Gosp. Stiepu Ghiurgevichiu alliti di Giorgi Vlast. Dubrov. Istoga dakle imale bi bit i ostale u ovemu librettu.«* – U knjizi se dalje nalaze djela: »Glavosječenje Navjestitelja Jesusova Ivana Karstitelja slavnoga. Piesan Gosp[a] Nikolize Giva Bona Vlastelina Dubrovackoga koji umrj u Silistrii god. 1678.« (str. 1–37); opet pjesme Miha Bunića, Babulinova, pa »Akille i Deidamia Gosp. Giona Giore Palmottichja Vlastelina Dubrovackoga koij priminu god. 1657.« (str. 1–119), Natjecanje Aiača i Ulisa (str. 1–45), Colombo (str. 47–52), Ipsipile (str. 55–126) i »Macjuscia i Cjavalize Pripovjes Vlaha Squadri Redovnika rodjena na Kolocep« (str. 1–45).

Rukopis u Male braće br. 304, u kojem su pjesme Horacija i Maroja Mažibradića, Dživa Bunića, Miha Bunića i Antuna Kaznačića, ima 182 lista velikog formata. »Pjesni raslike Giva Bona Vucichjevich« nalaze se na listu 75–98. Iza »Pjesni Miha Bunichja« (list 99–109) stavljena je bilješka: »Pjesne, ke se dovle nahodu u ovijm listjm bjehu pripisane od menne Nikolle Arbanassa Dubrovacke Zarque Kanonika mjeseza Sarpgna na svarhu, godiscta Gospodinova 1841. – Rukopis, s'kjim se sluscih u pripiscivagnu bj Priposctovanoga i Priumnoga Gosp. D. Ivanna Salatichja, kj sve vrjeme svoga svjetla Scivota s' pismom i sctegniem provodjasce. Taj prozjeneni rukopis bj mi sajman gliubko od Pridragoga Prjateglja Antuna Casnacichja Parza i Pisaoza Glasovitta u Dubrovniku.«

Rukopis sjemenišne knjižnice dubrovačke, sada u Isusovačkom kolegiju, nosi naslov: »Pjesni Gosp[a] Giva Sara Vucichevich«. To je četverolist sa četiri Bunićeve pjesme: Ljubdrag i Radmio, zatim pjesme koje dolaze u Pucićevu izdanju pod br. LXVII i br. II na str. 84 i pjesma br. XVIII u Kulišića.

O svim rukopisima Bunićevih pjesama i o njihovu međusobnom odnosu opširnije ću pisati u članku uz izdanje Bunićevih djela u »Starim piscima hrvatskim«.

IZVJEŠTAJ

O STUDIJSKOM PUTOVANJU U ITALIJU

Ljerka Gašparović

Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti omogućila mi je studijski boravak u Italiji u vremenu od 31. III do 14. V 1962. Cilj moga putovanja bio je sudjelovanje na »Corsi di cultura sull'Arte Ravennate e Bizantina« u Ravenni i upoznavanje umjetničkih spomenika i komparativnog likovnog materijala u vezi s mojim studijskim radom u Rimu, Firenzi, Bologni i nekim gradovima na Siciliji.

Corsi di cultura sull'Arte Ravennate e Bizantina, koji se već niz godina održavaju u Ravenni, započeli su ove godine I. IV, a trajali su do 13. IV 1962. Precizno razrađen program predavanja, posjeta i upoznavanja markantnih umjetničkih spomenika učinili su taj boravak ne samo interesantnim nego i vanredno korisnim, osobito s obzirom na to da se radi o likovnoj materiji vremena koje je i kod nas zastupljeno nizom vanredno vrijednih umjetničkih spomenika. Mnogi najpoznatiji bizantolozi i stručnjaci za ranokršćansku umjetnost iznijeli su u nizu referata i predavanja najnovije rezultate svog naučnog i istraživalačkog rada. Tematski bila je u njihovim izlaganjima obuhvaćena gotovo cjelokupna problematika likovnih umjetnosti V i VI stoljeća te je s jednakim interesom iznesena i prodiskutirana građa zidnih dekoracija u tehnici mozaika i fresko slikama, problemi spomenika skulpture, arhitekture i bogatog kompleksa primijenjenih umjetnosti. Direktor tečaja prof. Giuseppe Bovini, izvanredni profesor kršćanske arheologije na Sveučilištu u Bologni, upoznao je polaznike sa svojom plodnom naučnom djelatnošću, iznoseći svoja zapažanja i rezultate u okviru ovih predavanja: »Značenje biblijskih mozaika u San Vitaleu u Ravenni«, »Ikonografika i kronologija dječjih paleokršćanskih sarkofaga nacionalnog muzeja u Ravenni«, »Bibliografija o rimskoj, paleokršćanskoj i bizantskoj Ravenni« i dr. Taj dinamični, marljivi naučni radnik i seriozni interpretator dao je zaista najveći doprinos uspjehu tog naučnog skupa, i to ne samo s obzirom na tehničku organizaciju kursa, koja mu je povjerena već nekoliko godina, nego i s obzirom na sistematsko izlaganje naučnih

problema i njihovo konkretno ilustriranje originalnom likovnom materijom. Pred samim spomenicima upozoravao je na detalje, rezimirao bitne podatke stilskih i estetskih analiza i konačno se opredjeljivao za jedno od mnogobrojnih mišljenja i hipoteza o dotičnom problemu. Pri tome su njegovi stavovi uvijek bili solidno argumentirani, a njegova izlaganja predstavljaju fundamentalnu bazu za dalje radove na odgovarajućem problemu.

Od talijanskih stručnjaka uzeli su aktivnog učešća u radu kursa i ovi eksperti: profesori Laurenzi, Bottari i Fariolli iz Bologne; profesori Darsi, De Angelis, d'Ossat i Lipinski iz Rima i profesor S. L. Angello iz Catanije. Od inozemnih stručnjaka posebno treba istaći profesora R. Ljubinkovića, višeg naučnog suradnika Arheološkog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti iz Beograda, koji je u dva predavanja interpretirao probleme zidnog slikarstva XI i XII st. u Srbiji i Makedoniji. U prvom se redu autor kritički osvrnuo na dosadašnja istraživanja tog kompleksa od domaćih i stranih stručnjaka i upozorio na ispravnosti, odnosno netačnosti, njihovih postavki i sudova, a zatim je iznio svoju interpretaciju, osnovanu na rezultatima arheoloških iskapanja, studija pisanih izvora i na proučavanju umjetnina.

O radu Odjela za bizantsku umjetnost Eremitaž u Lenjingradu referirala je u dva predavanja prof. Alice Banck, direktor tog odjela. Kako se radi o najbogatijoj zbirci po broju i vrstama izložaka bizantske primijenjene umjetnosti iz razdoblja od IV do VII st. i od X do XII st. i o još neobjavljenu materijalu novih akvizicija i otkrića pri iskapanjima na Krimu, Uralu i Ukrajini, predavanje je praćeno s velikim interesom, a iznesena materija značila je veliko bogaćenje poznavanja građe dotičnog kulturnohistorijskog razdoblja.

S jednakim zanimanjem primljena su izlaganja njemačkih predstavnika prof. Deichmanna iz Bonna i prof. Gerke iz Mainza kao i prof. Frolowa iz Pariza.

Interesantan i instruktivan bio je i drugi vid rada ovog tečaja, upoznavanje originalne likovne materije u samom gradu domaćinu.

Ravenna, s punim pravom nazvana »gradom mozaika«, jedno je od rijetkih mjesta u kojem još i danas možemo dobiti jasnu predodžbu o starokršćanskoj umjetnosti V i VI stoljeća i snažno doživjeti impresivnu ljepotu ostvarenja jednog sasvim specifičnog momenta u razvoju likovnih izražajnih sredstava kršćanskog svijeta. Na ograničenom urbanom prostoru grupiraju se spomenici s čudesno lijepim interijerima i skromnim eksterijerima, nastalim u relativno kratkom vremenskom razdoblju za nešto više od dva stoljeća. Mauzolej Gale Placidie, Baptisterij ortodoksnih, San Apollinare Nuovo, Arhiepiskopska kapela, Baptisterij Arijanaca, San Vitale i San Apollinare in Classe samo su neki od brojnih umjetničkih spomenika ovog grada. Ekonomski prosperitet i umjetnički cvat zahvaljuje grad prilikama koje su početkom V stoljeća omogućile premještanje nove prijestolnice, pružile azil posljednjim rimskim

carevima na zapadu, koje su krajem stoljeća stvorile od njega glavni grad ostrogotskog kralja Teodorika, i konačno koje su ga u VI stoljeću prihvatile kao rezidenciju bizantskog vicekralja koji je vladao u ime Justinijana.

Stari kroničari govore nam o čarobnoj viziji grada, o somptuoznosti zgrada, obloženih luksuznim dekoracijama od mozaika i mramora. Ono što mi danas tamo nalazimo na žalost samo je fragmentarni dio ranokršćanske i bizantske Ravenne. Početkom V stoljeća ona postaje sjedište pa i centar jedne nove umjetnosti, umjetnosti čije je likovno izražajno sredstvo bio mozaik. Ta umjetnost formirala se upravo u tom specifičnom ambijentu – rođena na rimskom tlu, s izvanrednim senzibilitetom prema orijentalnim utjecajima. Godinama se raspravljalo s mnogo temperamenta o pretežnoj važnosti antike ili Bizanta, o prevlasti jednog ili drugog faktora. Međutim, velike radove V i VI stoljeća i unatoč majstorima pozvanim iz Rima ili Carigrada vršila je ravenska botega s plejadom gotovo posve anonimnih, ali vrlo vještih majstora. Govorimo o ravenskoj botegi, jer unatoč izvjesnim odstupanjima do kojih je neminovno došlo s obzirom na niz godina potrebnih za oblaganje površina prostranijih zgrada ili bazilika, u tehničkom prosedeju, različitosti upotrijebljena materijala kao i mijenjaju primarnih koncepcija i preuzimanju novih tendencija – ravenska lokalna radionica sačuvala je autonomnu specifičnost u odnosu na botege ostalih centara – Rima, Carigrada, Antiohije i Milana. Ravenna je više nego drugi uspjela postići vanredno jedinstvo između arhitekture i dekoracije, sačuvala je relativno jedinstvenost stila kao i naročitost tehničkog postupka.

»Slikarstvo za vječnost«, kako se zbog rezistentnosti i nepromjenljivosti često nazivaju mozaici, zahvaljuje svoju osobinu materijalu – malim, nepravilnim, obojenim glaziranim kockicama. U ranom V stoljeću one su življe polihromnosti, postepeno se prigušuju i teže k unifikaciji tona te postižu jedinstvenost efekta kromatske ekspresivnosti. Čini nam se da je upravo u toj ograničenoj, ali divnoj gami boje ravenski mozaicista ostvario autonomnost i specifičnost tog likovnog izražajnog sredstva. Ono teži drugom cilju usprkos velikoj sličnosti sa slikarstvom: ono je u biti samostalna umjetnost koja podliježe svojim naročitim zakonima kao i skulptura i slikarstvo. U svom prosedeju umjetnik mozaicist susreće se s problemima izvjesnog divizionizma, odvajanjem koloristič-kih mrlja, u stvari nekoj vrsti impresionizma, predviđenog za promatranje s određene distance. To su već previdjeli renesansni majstori, smatrajući da je mozaik samo jedna nova tehnika slikanja, tj. slikarstvo rađeno kamenom, te su težili da postignu isto bogatstvo i finoću kolorita, baršunaste tonalitete, sfumature i mekoću prelaza kao što je to pružala virtuoznost uljenog slikarstva. Nasuprot tome s oduševljenjem promatramo realizacije ravenskih mozaicista, ostvarene doduše ograničenom skalom boja, ali prožete ekspresivnom karakterističnošću te umjetnosti.

Nejednake dimenzije kamenčića, različiti nagibi i dubine pri postavljanju i rasporedu obojenih kockica stvaraju neobično prelamanje svje-

tla, treperenje i oživljavanje plohe, potencirano još više poetičnom sumračnom atmosferom prostora u kojemu žive ti mozaici. Ravenska botega ne fiksira kamenčiće na žbuci čvrsto priljubljene međusobno, već im ostavlja neznatan tanki međuprostor, u stvari predah između jednog i drugog. Impresionira ogroman napor koji je na stijenama sabrao milione malih nejednakih kockica čije površine uzbuđuju i oduševljavaju svojom bogatom dekorativnošću.

Neki od tih spomenika sačuvali su, unatoč vremenu koje je prolazilo, unatoč vlazi, potresima, najezdama, tonjenju grada i bombardiranju, svoj mozaični dekor gotovo intaktnim. Stoljećima oni su inspirirali umjetnike i nismo nimalo začuđeni kada na Giottovu liku Jude u kapeli Arena u Padovi prepoznamo crte lica koje je ravenski umjetnik 800 godina prije ovjekovječio na sceni »Judina poljupca« u gornjem nizu mozaika San Apollinare Nuovo.

Također ne iznenađuje ni činjenica da su moderni talijanski umjetnici, inspirirani ljepotom i sažetošću interpretacije biblijskih legenda, nastojali u najnovije vrijeme ponovno afirmirati tu efektnu tehniku likovnog izražavanja. Kada je 1951. godine priređena izložba replika i kopija slavnih mozaika bizantskih bazilika V i VI stoljeća, koja je obišla sve evropske centre, uočeno je da detalji većine od njih podsjećaju na suvremene radove Picassa, Braqua, Rouaulta, Chagalla i drugih. Formalno simplificiranje likova, akcentuiranje plutonova sa širokim plohama čistih boja, negiranje perspektive i dvodimenzionalno raspoređivanje kompozicije na površini, u odmjerenom ritmu planova, osnova je likovnog interpretiranja i starog i suvremenog umjetnika. Nedavno osnovana »Botega del mosaici« u Ravenni pristupila je izradi mozaika prema kartonima suvremenih majstora (Chagall, Campigli, Saetti, Gentilini, Afro, Santomaso, Biroli i dr.) i te su realizacije pokazale kako široke izražajne mogućnosti pruža ta drevna tehnika čak i majstorima najmodernijeg koncepta.

Potrebno je istaći da su svi učesnici ravenskog simpozija napustili Ravennu s dubokim uvjerenjem da je metoda rada što ju provodi direktor Bovini ne samo vrlo sretna forma za produbljivanje i razradu određene naučne problematike nego da istovremeno pruža mogućnost za nužno uspostavljanje direktnog kontakta među stručnjacima raznih zemalja, zainteresiranim na istom kulturnohistorijskom i umjetničkom materijalu.

Bila je sretna zamisao organizatora kursa u Ravenni da nakon službenog dijela prirede naučno putovanje na Siciliju. Prirodne ljepote pune raznolikosti i kontrasta uz centralni položaj Sicilije, najvećeg otoka u Sredozemnom moru, uvjetovali su tokom stoljeća gotovo vrtoglavu izmjenu raznih rasa i naroda, civilizacija i religija. Simultano ili sukcesivno borave tamo nakon starih Sicula i Sicana Feničani i Grci, Kartažani i Rimljani, Bizantinci i Saraceni, a nakon vlasti Normana otokom vladaju Hohenstaufovci, Anžuvinci i drugi. Osvajači starog i novog svijeta prekrivali su »biser Mediterana« mnoštvom umjetničkih spome-

nika i posvuda ostavljali tragove svojih ekspanzija i dominacije. Na taj je način Sicilija postala, kako za arheologe i historičare umjetnosti, tako i za sve ljubitelje starina, privlačan, neiscrpan i još neproučen arheološki eldorado.

Ostavimo li po strani izvanredne prirodne ljepote ovog otoka, potrebno je spomenuti bar najvrednije umjetničke spomenike, koji su organski vezani uz pojam Sicilije, što sam ih imala prilike upoznati pri obilasku najznačajnijih lokaliteta. Najinteresantniji i najprivlačniji su oni na kojima su amalgamirani raznorodni utjecaji i na kojima se na nov i neočekivan način isprepliću posve suprotni elementi. To su djela nastala kao rezultat sinteze bizantskih i arapskih dekorativnih elemenata na jezgru normanske arhitekture. Ona svoje zlatno doba doživljava u XII stoljeću za vlade Rogera II, normanskog kralja dviju Sicilija. Najreprezentativniji primjer tog zlatnog doba sicilijanske umjetnosti jest kapela Palatina u Palazzu dei Normani, građena između 1130. i 1140. godine i ukrašena fascinantnim mozaicima na zlatnoj osnovi. Nešto skromnijom ljepotom sreće nas u isto vrijeme (1143) građena Martorana. Jedan od mozaika prikazuje kako Krist kruni Rogera I. Poseban doživljaj predstavljao je posjet crkvama S. Cataldo, S. Giovanni degli Eremiti, monumentalnoj katedrali koja je pretrpjela mnoge promjene u XV i XVIII stoljeću i katedrali u Cefalu, nedaleko od Palerma, a južno od Palerma divnom ansamblu dvorišta, samostana i crkve u Monrealu. Taj benediktinski klaustar primjer je izvanredne harmonije, elegantnih proporcija i delikatne ljepote. Vitki i laki parovi stupova, od kojih je svaki različito ukrašen intarzijama i bas reljefima s fino modeliranim kapitelima, zatvaraju u smirenom ritmu veliko četverokutno dvorište. Čitav ansambl kao i savršenstvo detalja za razliku od mnogih zapadnoevropskih klaustra ostavlja utisak vedrog, odmarajućeg, a istovremeno kontemplativnog prostora. Monrealska crkva frapira bogatstvom kompletnog ciklusa mozaika starog i novog zavjeta iz sredine XIII stoljeća. U apsidi glavne lađe dominira Krist Pantokrator tako čudno i sugestivno da svojom snagom razbija i drobi prostor oko sebe.

Mozaici tih sicilijanskih crkava označavaju tačku najveće zrelosti tzv. linearnog stila dvorske bizantske struje, osim onih u Monrealu za koje se pretpostavlja da su ih dovršili venecijanski majstori.

Moglo bi se nastaviti nabrajanje niza umjetničkih i kulturnohistorijskih spomenika velike vrijednosti kojima obiluje Palermo. Doba baroka ostavilo je mnogo objekata, ali su oni poznati iz mnogih publikacija. No čak i u nekim novijim izdanjima uzalud tražimo obavještenje o najrecentnijim arheološkim otkrićima kao i o rezultatima izvanrednog zalaganja te pokrajine u čuvanju njenih kulturnohistorijskih vrednota. Kao jedan od najznačajnijih napora glavnog grada Palerma spomenut ćemo uređenje »Galleria Nazionale della Sicilia«, koja je osnovana tek 1954. godine i smještena u lijepu palaču Abatelli iz konca XV stoljeća. U njoj su odvojeno izložene zbirke medievalne umjetnosti i pinakoteka.

Kad se ulazi u ovu galeriju iz tipične mediteranske ulice, uske i bučne, impresionira kontrast smirene i predusretljive atmosfere tog renesansnog ambijenta. Iz četverokutnog dvorišta u palaču s trijemom i lođama vode lijepe stepenice u tipičnom katalonskom stilu. Arhitektonski okvir dvospratnog zdanja, koje je četiri stoljeća služilo kao samostan i koje je već samo po sebi objekt izlaganja, izvanredno se prilagodio specifičnoj atmosferi muzeja. Jedno krilo bilo je oštećeno za vrijeme posljednjeg rata, ali je postepeno obnovljeno do 1953.

U rekonstruiranju objekta kao i adaptiranju zgrade za muzej respektirana je do skrajnjih mogućnosti originalnost arhitekture. Izbjegli su se svi pseudo dodaci i artificijelne korekture. Palača – muzej usklađeni su čistoćom, ozbiljnošću i jasnoćom koncepcije. Ta zamisao provedena je i pri strogom izboru izloženih djela. Giorgio Vigni, direktor galerije, istakao je kao jedan od bitnih faktora edukativnu efikasnost postave muzeja. Nastojalo se da posjetilac, napuštajući muzej, sačuva sjećanje na nekoliko zaista vrijednih umjetnina, nastojalo se, da se posjetioca ne preoptereti mnogobrojnim, konfuznim impresijama. Ne samo izborom već i variranjem načina prezentiranja htjela se izbjeći monotonija, istaknuti kvaliteta umjetnine, a tačnim rasporedom željeli su se uspostaviti intimni i poetični odnosi.

Svaki izložak bio je predmet specijalnog proučavanja, jer se umjetničko djelo shvatilo kao individualna ličnost koja treba da živi u određenom prostoru, da ga skandira i modelira. Zeleno obojeni pano, apliciran na stijenu zida, ističe svu suptilnu ljepotu čuvene mramorne biste »Eleonore Aragonske«, tog remek-djela našeg velikog majstora XV st. – Francesca Laurane. U istoj dvorani nalazi se još jedno njegovo djelo izvanredne delikatne vrijednosti: »Glava malog paža«.

I prekrasno »Navještenje« Antonella da Messine izloženo je izolirano na laganom panou, presvučenom svijetlim materijalom, dok je sama slika postavljena na topli crveni baršun koji čudesno kontrastira plavilu Marijina šala.

Razumljivo je da je u takvoj postavi naročito istaknuto mjesto dobila grandiozna freska »Trijumf smrti« iz XV stoljeća, smještena kao jedini izložak u apsidi bivše samostanske kapele. Da bi se mogla promatrati na poleđini, fiksirana je na platno i učvršćena na pokretnu metalnu konstrukciju.

Kraj strogo provedene selekcije i ograničenog broja izloženih umjetnina naročita se briga posvetila izgradnji lako pristupnih i preglednih spremišta, gdje su slike smještene na pokretne metalne konstrukcije.

Da je adaptiranje palače u muzej kao i njegov postav izvanredno uspio, zahvaljuje se najviše uskoj kolaboraciji direktora galerije Giorgia Vignia i iskusnog venecijanskog arhitekta Carla Scarpia.

U Segesti, nedaleko od Palerma, poseban je doživljaj predstavljalo upoznavanje ostataka monumentalnog dorskog hrama iz V stoljeća pr. n. e. kao i novo otkrivenog svetišta iz VI stoljeća pr. n. e., otkrivenog

(1953) pod slojevima antiknog grada na maloj terasi južnog obronka Monte Barbara. Otkapanja koja su nastavljena u toku 1957. i 1959. ne pružaju mogućnosti za njegovu rekonstrukciju, unatoč mnoštvu otkrivenih fragmenata.

Selinunte, ogorčen protivnik Segeste, s ruinama gigantskih hramova, zauzima cijelu dolinu i brežuljak na južnoj pjeskovitoj obali otoka. Od kompleksa triju istočnih hramova, prvih na cesti prema akropoli Selinunta, označenih slovima E. F. i G. (iz VI i V st. pr. n. e.), gotovo je u cijelosti rekonstruiran najjužniji hram E. Njegovi stupovi, kapiteli i arhitravi bili su, iako oboreni, gotovo potpuno sačuvani. Od tog hrama ranije su podignuta samo tri stupa, dok su ostali stoljećima čekali povratak u stari položaj. Od 12 njegovih metopa u bas reljefu sačuvale su se samo četiri, koje danas predstavljaju najveću vrijednost Nacionalnog arheološkog muzeja u Palermu. Mitološke scene tih metopa omogućuju nam da pratimo evoluciju helenističke skulpture od arhajskog doba do apogeja.

Hram G. iz ovog kompleksa jedan je od najvećih hramova antike, čiji stilobat mjeri 113,34 m × 54 m, a promjer je kolumna u bazi 3,40 m.

Kad se nađemo u mnoštvu ruina tih masivnih gromada, nesvjesno pomišljamo na mitološke priče i legendu o Samsonu te smo i sami skloni da njemu pripišemo onu nadnaravnu snagu koja je bila u stanju da iz temelja poruši hramove čiji blokovi teže cca 100 tona.

Od razvijenog grada VI i V stoljeća pr. n. e., uništenog 409. od Kartažana, Segestina saveznika, ostala je opustošena akropola na samoj obali mora i antikni grad danas prekriven pijeskom. Novija iskapanja otkrivaju ruine i monumentalne obrambene zidine.

Najkompleksniji ansambl grčkih hramova na Siciliji niže se u dolini hramova između mora i današnjeg grada Agrigentuma. Od božanski lijepog i nasmijanog grada, kako je o njemu pisao Pindar, ostali su danas sačuvani Konkordijin i Junonin hram i blijedi ostaci Herkulova i Vulkanova svetišta, dok su nedavno otkrivene rimske kuće koje pokazuju interesantan način inplantiranja rimskog stanovništa u helenističku jezgru.

Na kružnom putovanju po Siciliji još je jedno mjesto na jugu koje je posljednjih godina obogatilo svoj arheološko-muzejski inventar. To je Gela. Nedavno je izgrađena nova, arhitektonski vrlo uspjela zgrada arheološkog muzeja, koji je kraj palermskog i sirakuškog jedan od najznačajnijih na Siciliji. Znalački su izloženi arheološki materijali helenističke Gele i njezine nekropole. Fotografije iskapanja, grafički prikazi, geografske i geološke karte, kratka i sažeta tumačenja vode živo i neposredno kroz antikne lokacije i nalazišta obalnog i kontinentalnog pojasa Gele.

Naročito vrijedna zbirka novca izložena je u zasebnoj dvorani tog muzeja i sastoji se od nalaza 900 komada grčkih srebrnjaka iz vremena između 510. i 490. godine, nađenog prije dvije godine pri gradnji želje-

zničke pruge u neposrednoj blizini Gele. Vanrednu ljepotu i tehničko savršenstvo grčke numizmatike ilustrira niz dekadrahmi iz Sirakuze kao i zbirka zlatnika iz V stoljeća pr. n. e.

Posljednjih godina Gela je postala poznata zbog nedavno iskopanih grčkih obrambenih zidina na morskoj obali zapadnog dijela grada. Do 1953. bile su te snažne utvrde potpuno prekrivene pješčanim nanosima. Sada su međutim, na jednom potezu od 400 m., oslobođeni iz pijeska debeli zidovi široki 2,80 m., građeni od kvadratnih blokova. Utvrde su u V stoljeću pr. n. e. izgradili Grci u obrani od Kartažana. God. 405. pr. n. e. osvojio je Gelu Kartažanin Imilco te su fortifikacije djelomično razrušene. Obnovio ih je Timoleon 339. god. pr. n. e., ali su ponovno razrušene 284. godine, a nakon toga prekrio ih je pijesak s neposredne morske obale.

Kvadratni blokovi iz kojih je građena ova fortifikacija vađeni su u desetak kilometara udaljenom kamenolomu Manfria. Preko masivnih blokova starog zida iz V st. dodan je u IV stoljeću kod dogradnje sloj četverokutnih na suncu sušenih cigli od ilovače veličine 40×40×8 cm. Njihovo konzerviranje stavilo je arheologe i konzervatore pred velike probleme. Budući da se radi o jednom od najljepših primjera antikne fortifikacione gradnje, zaštićen je osjetljivi pojas od sušene opeke staklenim pločama i zaštićen krovom od metala i stakla. Radovi na iskapanju dalje se nastavljaju.

I na nizu drugih lokaliteta arheološka iskapanja i konzervatorski zahvati prema najnovijim principima pokazali su vanredne rezultate. Možda je najinstruktivniji primjer za to zahvat na Villi Imperiale u Piazzi Armerini.

Godinama se već nailazilo na podnožju brda Mangone, svega 6 km. jugozapadno od Piazze Armerine (simpatičnog gradića u unutrašnjosti provincije Enna), na razne arheološke nalaze, ruine i tragove mozaika, koji su privlačili pažnju lokalnih istraživača već od sredine XVIII stoljeća. Rezultati prvih važnijih otkrića, objelodanjenih 1761, govore da se radi o »ruševinama antiknog hrama sa stupovima, popločenog mozaicima, obloženog mramornim pločama . . .« Tokom XIX stoljeća poduzeta su povremena iskapanja, no tek koncem stoljeća, kada su ozbiljniji radovi otkrili relativno neznatan dio prekrasnih kompozicija mozaika na tlu, s prikazima mitoloških scena, počelo se govoriti o jedinstvenoj vrijednosti – gotovo o čudu.

Interes je porastao još više kada je 1929. Paolo Ordi otkrio cijelu kompoziciju izvanredno realistične, dinamične, gotovo prototip mikelanđelovske, interpretacije »Herkulova pokolja« uz druge scene iz Gigantomahije. Kompozicije pokrivaju tlo troapsidalnog prostora tipa »cellae trichorae«, koji se u bizantskoj arhitekturi zadržao sve do srednjeg vijeka. Iznenađenje je sve više raslo kada se ispod stoljetnih nanosa zemlje na blagom obronku Mangone nailazilo tokom radova 1935. i 1939. na nove komplekse izvrsno očuvanih mozaičkih podova, ostatke trijemova, eksedra, dvorana. No sva ta otkrića još uvijek nisu mogla

definirati funkcionalnost i bit tog vanrednog spomenika. Tek 1950. moglo se pomišljati na naučno i sistematsko otkopavanje terena, kada je sicilijanska vlada osigurala financijska sredstva i povjerila radove Ginu Vinciu Gentiliju. Rezultati su zapanjili. Nagrađena su i najsmjelija predviđanja. Otkriven je jedinstven arhitektonski ansambl izvanredno raščlanjene otmjene carske vile ljetnikovca s izvrsno sačuvanim polihromnim, figurativnim ili geometrijskim mozaicima, koji pokrivaju više od 3.000 m² površine.

Taj jedinstveni objekt potječe iz vremena kad je krajem III stoljeća n. e., u vrijeme propadanja velikog Rimskog Carstva i dekadanse cjelokupne rimske civilizacije, imperij na umoru doživljavao svoj posljednji sjaj. Car Dioklecijan i njegovi suvladari podižu na raznim tačkama carstva niz vrlo zanimljivih arhitektonskih realizacija: terme u Rimu, palača u Trieru, Nikodemiji, građevine u Palmiri, arena u Veroni, palača u Splitu itd. Nabrajanju tih monumentalnih spomenika potrebno je dodati i taj tek posljednjih desetak godina otkriven i identificiran lokalitet palače carske obitelji Maksimijanus.

Koncepcija gradnje, komplicirana prostorna dispozicija, adaptirana konformaciji terena, imala je svoje presedane u drugim carskim gradnjama i nosi sva obilježja karakteristična za kasnu antiku. Tehničkom virtuoznošću građenja, bogatstvom mramornih stupova, zidova obloženih skupocjenim kamenom, dekorativnim i naravnim kompozicijama mozaika kao da je htjela rivalizirati ljepotom istovremeno građenoj Dioklecijanovoj palači u Splitu. Uočljive su analogije mnogih detalja s našom palačom: stupovi različitih visina, centralni arhitravi koji se lome i svijaju u luk, asimetričnosti i pomicanja osi nekih ansambla, dekadansa metijera itd.

Izbor lokacije kao da nije bio uvjetovan nekim naročitim prirodnim fenomenom, pa čak niti širinom i ljepotom panorame. »Palatium« je gotovo stiješnjen između akvedukta i zelenih obronaka pokrivenih mahovinastim lijeskom, konturiranim vitkim cipresama i prozračnim pinijama, koje još uvijek tako nenametljivo definiraju ovaj pejzaž. Ambijent je djelovao odmarajuće, a šumoviti predio kraj rijeke obilovao je bogatom, raznolikom i rijetkom divljači. Suvladar Dioklecijanov, cezar Maksimijan, odabrao je nešto prije 300. god. n. e. tu lokaciju za odmor i lov i na mjestu skromnije zgrade iz II st. n. e. sagradio grandioznu vilu Herculeu.

Do sada otkopana i rekonstruirana palača otkriva vrlo definiran plan. Još uvijek preostaje da se istraži dio na istoku i zapadu od glavne ulazne aleje: prostorije predviđene za poslugu i upravnike. Očišćeni »otmjeni« dio sastoji se od četiri terasasto podijeljena ansambla: dvorana, galerija, peristila, trijemova i terma koji predstavljaju rezultat jedne jedinstvene arhitektonske zamisli. – Od glavnog ulaza prelazi se u nepravilno poligonalno dvorište, atrijum, okruženo trijemom s mramornim stupovima. Preko malog vestibula silazi se na sjeverozapad u terme kroz stiješnjen atrijum s apsidama na obje strane, s možda najkompletnije sačuvanim scenama cirkuskih igara u mozaiku (ludi circensi) i vjerojatnim prikazom Circus Maximusa. Termalna dvorana »frigidarium«, centralnog oktogonalnog tlocrta s nišama, ranije pokrivena kupolom, predstavlja tloris koji je i dalje ostao omiljen i preuzet za kršćanski ritual memorijalne kapele, baptisterije pa i monumentalne građevine kao San Vitale u Ravenni. Područje terma kompletira još niz prostorija, kao tepidarium, calidarium, palestra itd. U drugoj grupi dominira prostrani peristil helenističke koncepcije sa širokim trijemom i mramornim stupovima, krunjenim elegantnim i laganim korintskim kapitelima iz konca III stoljeća n. e. Većina stupova nađena je in situ kao i ostaci fontane, tako da je rekonstrukcija bila lako izvediva.

Mozaici peristila živih boja izmjenjuju u simetričnom ritmu medaljone flore i faune s geometrijskim i dekorativnim motivima. Polihromnost boja smiruje se u harmoničnom skladu s desenima drugih dvorana na sjeveru, namijenjenih dnevnom boravku, s kompozicijama mozaika »Malog lova« i »Ribolova«. Južno je treći, najviši kompleks, centriran oko neuobičajenog elepitičnog dvorišta s trijemom i već spomenutom troapsidalnom dvoranom »triclinium« s izvanredno ekspresivnim scenama iz Gigantomahije i apoteoze Hercula.

Na istoku veliku bazilikalnu dvoranu s apsidom, namijenjenu službenim svečanostima, flankiraju privatni apartmani carske obitelji, s mozaicima erotskih scena. Tom četvrtom ansamblu prilazi se preko upravo grandioznog mozaičnog tepiha jedne vrste izduženog narteksa – galerije. Epizode iz »Velikog lova«, naturalistički pričane, odvijaju se pred našim očima kao na filmskoj vrpci. Žive scene hvatanja i ubijanja najraznovrsnijih egzotičnih i divljih životinja ukomponirane su u pejzaže. Među lovcima ističu se neki s individualiziranim fizionomijama, a za glavnog protagonistu pretpostavlja se da je portretirani lik cara Maksimijana, koji nas zaista podsjeća na jedan lik s porfirne grupe Tetrarha na Duždevoj palači u Veneciji.

Rezultati dosadašnjih naučnih ispitivanja mozaika govore o predominaciji jedne, najvjerojatnije afričke škole, odnosno ekipe majstora koji su bili pozvani da »iluminiraju« podove i stropove palače. Kao i sama palača i podovi su rađeni gotovo u jednom dahu. Grandiozne kompozicije iz bogatog repertoara mitologije ilustrirale su mit o Orfeju, Herkulu, Gigantomahiji, Apolonu i drugima. Pojavljuje se motiv jahača u galopu, scene iz berbe s puttima i amorettima, scene iz lova, ribolova, borbe – uz obilje dekorativnih geometrijskih i vegetabilnih elemenata. Sve te teme i tehničke prosedeje uz estetske sklonosti poznavala je i usavršavala Afrika i njoj bliske zemlje – Španjolska, Galija, Italija.

Uglavnom, razlikuju se dvije koncepcije mozaika: prva vezana uz klasične teme mitoloških i helenističkih sadržaja, a druga – slobodnije orijentirana prema novim tendencijama i sa senzibilnijom interpretacijom scena realističkog žanra. U slobodno komponiranim sadržajima, unatoč naturalističkom tretmanu, kapriciozna mašta izabrala je apstraktni kolorit i plošne »en face« režirane likove. Na svaki način, majstori

obih koncepcija dorasli su da i najkompleksnije probleme realiziraju slobodno, dinamično i koloristički, iako na vanjskom planu i dalje respektiraju konvencionalno drapiranje odjeće i upotrebu sjene i svjetla, postignute sintetičnim i kružnim plohama. Karakteristična je i varijabilnost geometrijskih i figurativnih motiva (izuzevši kasnije mozaike »Deset djevojaka u bikiniju«, čije datiranje kao i tumačenje sadržaja još nije posve objašnjeno).

Scena »Apoteoze Herkula« u triklinijumu uz često ponavljanje dekorativnog motiva bršljana »hedere« simbolizira Herkulov inicijal, glorificirajući imperatora Maksimijana Herkula i evocirajući njegove glavne vojne pothvate u Njemačkoj, Bretagni i Africi, po kojima su se mogli mozaici i tačno datirati između 297, 298. i 300. god. n. e.

Palatijum je tokom stoljeća pružao gostoprimstvo raznim osvajačima, počevši od Arapa, koji su ga samo neznatno modificirali i ukrasili na nekim dijelovima mramornim pločama. Pa iako s Arapima koincidira početak propadanja palače, još oko 1000. godine stara struktura vile postaje ponovno centar Normanima, čiji je intenzivan život dokumentiran mnogobrojnim novcima, keramikom i drugim nalazima. Tek nakon dva stoljeća palača je definitivno napuštena, a nov centar prenesen je u današnju Piazzu Armerinu, dok se na ruševinama vile još neko vrijeme održalo malo naselje, pa je i ono bilo zasuto i pokriveno zemljom, a samo u nazivu »Palatio« održalo se neko vrijeme nostalgično sjećanje na bivši Palatijum.

Taj izvanredno artikulirani arhitektonski ansambl predstavlja impresivan muzej, čiji se izlošci nalaze na tlu. Nakon otkapanja nametnuo se kao prvi problem zaštita i konzerviranje dragocjenih i izvanredno očuvanih mozaika i ruševine zidova, čija visina varira između 0,5–2 m. Uz konzerviranje spomenika postavlja se i posve muzeološki problem kako organizirati ovakav jedinstveni muzej tako da bi mozaici mogli biti viđeni pod najpovoljnijim uvjetima uz maksimalnu preglednost čitavog objekta, a da se ujedno izbjegne oštećivanje izložbenog materijala šetnjama i hodanjem po njemu. Ujedno ga je trebalo zaštititi i izolirati od atmosferskih utjecaja, a da to rješenje ne smanji osvjetljenje prostora i mozaika.

Serioznim konzultiranjem i koordinacijom stručnjaka našla se solucija u podizanju lagane metalne konstrukcije na postojeće strukture zidova obložene plastičnim pločama od »perspex laminate«, koje formiraju svojim raznorodnim profilom zidove i krovove »reformiranih«, a ne »rekonstruiranih« prostorija. Jer tendencija je bila ne rekonstruirati palaču, što bi zbog vrlo specifične arhitektonske koncepcije bilo izvanredno teško, već ponovno formirati prostor bitno različitim materijalom, kojim će se istaknuti njegova isključiva utilitarna funkcionalnost, a neće se narušiti izvanredno jedinstvo arhitektonske strukture. Metalni kostur uiedno je potpor metalnim mostićima i hodnicima koji su postavljeni vrhom zidova otkrivenih temelja i služe kao prolaz za publiku. Da bi se fiksirali volumeni raznih prostorija, najstrože su respektirani svi postojeći

arhitektonski elementi i odnosi pojedinih cjelina. I visine nekih prostora mogle su se egzaktno definirati sačuvanim stupovima i fragmentima arhitrava.

Krovovi su lagano nagnuti, stropovi ravni i prikrivaju metalnu strukturu, a stijene su pomične i konstruirane djelomično punim valovitim površinama ili sistemom žaluzina, pa je ventilacija dobro provedena i za najtoplijih dana. Za odvod vode restaurirana je stara rimska kanalizacija.

Kad smo prilazili carskoj vili, začudila nas je moderna nadgradnja od metala i plastičnog transparentnog materijala. Međutim prolazeći prostorima palače, malim mostovima i hodnicima, utisak se mijenja. Posjetilac doživljuje jedinstvenu ljepotu mozaika, promatranih odozgo, uspjelu iluziju nekadanjih prostornih tijela pa i čitavog ansambla impresivnije nego što bi to proizveli sami otkopani temelji. Doduše žrtvovan je romantični šarm i sugestivni doživljaj panorame ruina, ali, konačno, ovaj način restauriranja vjernije evocira original impozantne ville imperiale.

Ostatak boravka u Italiji iskoristila sam za posjet nekih muzejskih i galerijskih ustanova u Rimu, Firenzi i Bologni radi upoznavanja i studija komparativne građe. U novije vrijeme, naime, pokrenuto je pitanje atributivnih problema nekih slika iz Strossmayerove galerije, koje svojim stilskim značajkama i specifičnom koloristikom nesumnjivo upućuju na emilijansku umjetničku školu. Razrada prikupljenih podataka je u toku.

IZVJEŠTAJ

S PUTA U BEČ I MÜNCHEN

Nada Šimunić

Radi upoznavanja likovnog materijala u muzejima i privatnim zbirkama posjetila sam u toku mjeseca listopada 1962. godine Beč i München.

Ponajprije sam se zaustavila u Beču i za vrijeme boravka razgledala Kunsthistorisches Museum, Akademie der bildenden Künste, Historisches Museum der Stadt Wien, Österreichische Galerie des 19. und 20. Jahrhundert u Belvederu, Museum mittelalterlicher österreichischer Kunst u Orangerie Belvedera i Völkerkunde Museum. Od izložbi koje su u to vrijeme održavane u Beču razgledala sam veliku izložbu radova Henry Moora u Akademie der bildenden Künste kao i izložbu suvremenih umjetnika »Der Kreis«. Vrijeme u koje su muzeji bili zatvoreni iskoristila sam za razgledavanje profane i sakralne arhitekture, pri čemu sam naročitu pažnju posvetila razdobljima historicizma i secesije, jer sam težište putovanja postavila upravo na upoznavanje materijala druge polovice 19. i početka 20. stoljeća. Kako bih dobila širi uvid u ostvarenja tog razdoblja, a time i širu mogućnost komparacije s likovnim kretanjima na našem području, zamolila sam upravu Österreichische Galerie des 19. und 20. Jhr u Belvederu da mi dopusti razgledavanje i onih umjetnina koje nisu izložene, već se čuvaju u spremištima. To mi je ujedno omogućilo da vidim način pohranjivanja umjetnina u tako velikim galerijama. Svakako mi je ta mogućnost uvida u prosjek stvaranja u tom razdoblju pomogla da proširim svoje znanje, što će mi biti od značajne koristi prilikom obrađivanja našeg domaćeg materijala.

Za vrijeme boravka u Münchenu razgledala sam ove muzeje i galerije: Stara Pinakoteka, Nova Pinakoteka, Städtische Galerie, Lenbach Galerie, Schack Galerie, Bayerisches Landesmuseum. Od izložbi koje su se tada održavale u Münchenu razgledala sam: veliku retrospektivnu izložbu Toulouse Lautreca, izložbu crnačke plastike, izložbu njemačkih ekspresionista, izložbu talijanske keramike i emajla, izložbu božićnih jaslica kroz vjekove.

I ovdje sam najviše pažnje posvetila umjetnosti 19. i 20. stoljeća. Radi toga sam u nekoliko navrata posjetila izložbu Nove Pinakoteke, iako je upravo razdoblje na prelomu stoljeća u razmjeru prema ostalom materijalu prilično slabo zastupano. Nešto obimnije je to razdoblje zastupljeno u Städtische Galerie, i to u izvrsnoj postavi. Zbog ograničenog broja izloženih djela kao i zbog ograničenog broja zastupanih autora obratila sam se upravama spomenutih ustanova da mi dopuste razgledati i ostale umjetnine koje se nalaze u spremištima, što mi je s mnogo susretljivosti bilo i učinjeno. Na taj način mi je bilo omogućeno da upoznam i djela onih slikara kod kojih su naši umjetnici bili na školovanju ili su se s njima družili.

Na žalost čitav boravak je suviše kratko trajao da bi se u tom roku mogao iscrpsti sav bogati materijal koji me interesira, tim više što je to bio moj prvi posjet Münchenu te sam željela da u to vrijeme upoznam i vidim što više i ostale umjetničke znamenitosti grada – kao što je npr. arhitektonsko i urbanističko rješenje u vrijeme kneza Ludwiga Bavarskog, niz ostataka starog Münchena kao i nova restauratorsko-konzervatorska rješenja bombardiranih objekata. No boravak i u tako kratkom vremenu svakako je bio vrlo dragocjen, jer je to bio prvi direktan dodir s materijalom koji mi je potreban u radu, a razmjerno je škrto obrađen u stručnoj literaturi.

PREGLED IZLOŽABA ODRŽANIH 1962. GODINE U GALERIJSKIM USTANOVAMA JUGOSLAVENSKE AKADEMIJE

Ana Adamec

Galerijske ustanove Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti: Strossmayerova galerija starih majstora, Moderna galerija i Kabinet grafike u okviru svoje djelatnosti priredile su ove izložbe:

Strossmayerova galerija starih majstora

1. Izbor djela galerije slika i muzeja u Varaždinu,
2. Splitska galerija i njezin krug.

Moderna galerija

3. Josip Račić,
4. Društvo hrvatskih umjetnika »Medulić«,
5. Hubert Dalwood,
6. Povremena izložba Ivana Meštrovića,
7. Povremena izložba Ive Režeka,
8. Povremena izložba Đure Tiljka.

Kabinet grafike

9. Izložba novogodišnjih čestitaka,
10. Srpski bakroresci XVIII st.,
11. Pierre Soulages,
12. Karel Zelenko,
13. Druga zagrebačka izložba jugoslavenske grafike,
14. Günther Kraus i Margarethe Herzele,
15. Zlatko Slevec,
16. Nizozemska i flamanska grafika XVI, XVII i XVIII st. u Novom Sadu,
17. Nizozemska i flamanska grafika XVI, XVII i XVIII st. u Beogradu.

1. *Izložba djela galerije slika i muzeja u Varaždinu*
25. II – 25. III 1962.

U 1962. godini Strossmayerova galerija nastavila je svoju djelatnost na upoznavanju građana sa slikarskim ostvarenjima starih majstora, stranih i domaćih, što čini našu kulturnu baštinu, a nalaze se van glavnog kulturnog centra NR Hrvatske.

Na svojoj drugoj povremenoj izložbi Strossmayerova galerija u dvorani X izložila je 47 djela iz galerije slika i muzeja u Varaždinu. Pored slikarskih ostvarenja bili su izloženi:

1. Žezlo varaždinskog gradskog suca,
2. Pečatnjak gradskog suca,
3. Cehovska svjedodžba.

Izlošci obuhvaćaju vrlo široko razdoblje od XV st. do zaključno 1850. godine. Izbor djela izvršio je akad. prof. Ljubo Babić, a katalog je sastavila Marija Mirković; u predgovoru daje kratak historijat toga značajnoga grada u historiji sjeverne Hrvatske, a zatim iznosi historijat varaždinske galerije, u fundusu koje se nalaze ta visoko kvalitetna djela. Mnoga su od tih djela djela nepoznatih majstora i još su predmet proučavanja.

Izložbu je otvorio akad. prof. Ljubo Babić, posjetilo ju je 3.000 posjetilaca.

2. *Izložba splitske galerije i njezina kruga*
20. V – 24. VI 1962.

Na trećoj povremenoj izložbi u dvorani X Strossmayerova galerija izložila je najkvalitetnija djela iz splitske galerije i njene najuže okolice.

Izložena su 22 djela domaćih i stranih majstora iz razdoblja od XIV–XVIII stoljeća; od toga je izložena i jedna skulptura – sv. Jerolim, reljef domaćeg majstora prelaznog razdoblja Andrije Alešija.

Prijedlog Strossmayerove galerije da se sva djela prije izlaganja urede u Restauratorskoj radionici JAZU donio je, osim sprečavanja od propadanja, značajne rezultate, tako otkriće potpisa Blaža Trogiranina s godinom 1436, što naglašava Kruno Prijatelj u predgovoru kataloga kad kaže: »Desiderat uz ovo prvo izlaganje njegove signature jedna je retrospektivna izložba, koja bi okupila sve radove ovoga majstora.«

Od stranih majstora zastupljena su djela Paola Veneziana, Gentile Bellinija, Lorenza Lotta i naših majstora koji su živjeli van domovine – Andrije Medulića i Federika Benkovića.

Uz izložbu štampan je katalog s 12 reprodukcija, koji je sastavio i kojem je predgovor napisao Kruno Prijatelj. Izložbu je otvorio Kruno Prijatelj, a razgledalo ju je 624 posjetilaca.

3. Izložba djela Josipa Račića
24. III – 25. IV 1962.

Moderna galerija JAZU u sistematskom priređivanju retrospektivnih izložaba naših značajnih umjetnika u svojim je prostorijama izložila djela Josipa Račića. Izložbu je reprezentiralo 44 ulja, 19 akvarela i 15 crteža. Djela obuhvaćaju razdoblje od 1900. do 1908. godine.

Ljubitelji slikarstva imali su prilike vidjeti sakupljena djela našeg talentiranog slikara koja se nalaze u raznim krajevima, a neka su iz privatnih kolekcija, inače nepristupačna publici.

Uz izložbu štampan je dobro opremljen katalog s 15 reprodukcija, s popisom djela i bibliografijom. Katalog je sastavila kustos Moderne galerije Vesna Novak. U predgovoru iznosi značajne podatke iz Račićeva života i rada. O njegovu doprinosu razvoju slikarstva kod nas kao i kvaliteti njegovih djela Vesna Novak u predgovoru kataloga kaže: »Slikarstvo Josipa Račića svojim homogenim karakterom jednog izuzetnog kvalitetnog slikarskog izraza jedan je od važnih faktora u razvoju hrvatskog slikarstva u prvom deceniju XX stoljeća .... Tu novu orijentaciju prema francuskom slikarstvu i shvaćanje prema čistom slikarskom izrazu slijedeća generacija vezala je uz ime Josipa Račića, koji je i do danas ostao pojam izuzetno visokog kvalitetnog slikarskog koncepta.«

Izložbu je otvorio akad. prof. A. Mohorovičić u prisutnosti velikog broja uzvanika. Interes publike vidi se i po broju posjetilaca, koji je 7.724.

4. Izložba društva hrvatskih umjetnika »Medulić«
1. IX – 30. IX 1962.

Moderna galerija JAZU priredila je na svojoj osmoj historijskoj retrospektivnoj izložbi odabrana djela umjetničkog društva »Medulić«, kojeg je glavni pokretač bio mladi talentirani kipar Ivan Meštrović.

Na stvorenim fundamentima za dalji razvitak likovnih umjetnosti ta grupacija »će udariti pečat likovnom stvaranju u Hrvatskoj i bit će do početka prvog svjetskog rata korak dalje u umjetničkom razvitku«, kaže se u predgovoru kataloga.

Izložba je bila postavljena u Umjetničkom paviljonu, a zastupljeno je 12 umjetnika sa 131 djelom; izložena djela nastala su u razdoblju najaktivnijeg djelovanja Medulićevaca.

Ovom reprezentativnom izložbom rekonstruirano je razdoblje u kome se na likovnom području slave junaci narodne poezije.

Uz izložbu štampan je dobro opremljen katalog s 32 reprodukcije, dokumentacijom i bibliografijom. Katalog je sastavila i predgovor napisala kustos Moderne galerije Vesna Novak-Oštrić.

Izložbu je otvorio akad. prof. A. Mohorovičić, a posjetio ju je 6.931 posjetilac.

5. Izložba skulptura Huberta Dalwooda
17. XI – 30. XI 1962.

U saradnji s britanskim konzulatom u Zagrebu Moderna galerija JAZU postavila je izložbu djela kipara Huberta Dalwooda koja su bila izložena na Bijenalu u Veneciji 1962. godine i tom prilikom nagrađena. Ta izložba dopremljena je iz Ljubljane, a poslije izložbe u Zagrebu prenijeta u Beograd.

Na izložbi su bile izložene 23 skulpture savremenog smjera, a štampan je i katalog s popisom izložaka i kratkim biografskim podacima. Sastavila ga je kustos Moderne galerije Nada Šimunić.

Izložbu je otvorio akad. prof. A. Mohorovičić, a posjetilo ju je 1.189 posjetilaca.

6. Povremena izložba Ivana Meštrovića
18. II – 26. IV 1962.

Moderna galerija u svojoj dvorani za povremene izložbe izložila je djela Ivana Meštrovića povodom njegove smrti. Izlošci su uzeti iz fundusa Moderne galerije, Ateliera Meštrović i Gliptoteke. Katalog nije štampan.

7. Povremena izložba Ive Režeka
14. VI – 11. XI 1962.

Tendencija je povremenih izložaba, u većini slučajeva, da se publici prikažu djela iz spremišta u koje ona nema pristupa. Moderna galerija u svojoj dvorani za povremene izložbe izložila je djela slikara Ive Režeka iz fundusa Galerije. Katalog nije štampan.

8. Povremena izložba Đure Tiljka
15. XI 1962 – 28. IV 1963.

Na svojoj trećoj povremenoj izložbi Moderna galerija izložila je djela slikara Đure Tiljka iz fundusa Galerije i privatnog vlasništva autora. Izloženo je bilo 12 slika kojima je prikazan rad autora od 1925. godine do najnovijeg datuma. Katalog nije štampan.

9. Izložba novogodišnjih čestitaka
16. I – 4. II 1962.

Kabinet grafike je početkom 1962. godine postavio izložbu novogodišnjih čestitaka iz zbirke akademika prof. Krste Hegedušića. Bilo je izloženo oko 100 izvornih grafičkih otisaka naših poznatih umjetnika: Baće Debanjaka, Dogana, Džamonje, Glihe, Picelja, Price, Spazala itd.

Ovom izložbom daje se važnost čestici, koja ima pretenzije umjetničkog djela, a da pri tome ne gubi na funkcionalnosti i pristupačnosti. Ujedno je to stimulans da se podigne kvaliteta čestitke.

Uz izložbu štampan je samo plakat bez kataloga; izložbu je razgledao 971 posjetilac.

10. Izložba srpskih bakrorezaca XVII st.
10. II – 11. III 1962.

Izložbu djela renomiranih srpskih bakrorezaca XVIII stoljeća Hristofora Žefarovića i Zaharija Orfelina priredio je Kabinet grafike JAZU u suradnji s Galerijom Matice srpske iz Novog Sada. U zamjenu za ovu izložbu Kabinet grafike dao je djela iz svog fundusa za izložbu »Nizozemska i flamanska grafika XVI, XVII i XVIII stoljeća«. Izložbe tih djela održane su u Novom Sadu i Beogradu.

Uz izložbu srpskih bakrorezaca štampan je i katalog sa 16 reprodukcija i predgovorom, koji je napisao Dinko Davidov, kustos Galerije Matice srpske. U predgovoru je ukratko izneseno značenje bakrorezaca Žefarovića i Orfelina u historiji srpske umjetnosti i kulture, prikazane su prilike u Srbiji u tom razdoblju. U katalogu se nalazi popis izloženih djela kao i osnovni podaci o djelima.

Izložene su 24 grafike i 7 knjiga, koje su kao rariteti bile smještene u staklene vitrine.

Izložbu je otvorio Dinko Davidov, a posjetilo ju je 799 posjetilaca.

11. Izložba grafika Pierrea Soulagesa
19. III – 8. IV 1962.

Pored domaćih majstora Kabinet grafike u svojoj aktivnoj djelatnosti da posjetioce što bolje upozna s tom granom umjetnosti izlaže i djela stranih umjetnika.

Grafike Pierrea Soulagesa, savremenog pariškog umjetnika, nagrađivane su na međunarodnim izložbama. Bilo je izloženo 27 listova u tehnici bakropisa i litografije.

Katalog je sastavio kustos Kabineta grafike Željko Grum, a sadržava podatke o izloženim grafikama, 4 reprodukcije i kronološki red značajnih datuma iz biografije Pierrea Soulagesa.

Izložbu je posjetilo 924 posjetilaca.

12. Izložba grafika Karela Zelenka
16. IV – 29. IV 1962.

Kabinet grafike izložio je na ovoj izložbi djela slovenskog umjetnika Karela Zelenka, koji inače sudjeluje na kolektivnim izložbama u zemlji i inozemstvu. Izložena su 48 lista u tehnici cinkopisa.

Katalog za izložbu sastavila je Renata Gotthardi-Škiljan, kustos Kabineta grafike. Pored popisa izloženih djela i četiri reprodukcije u katalogu su izneseni i kratki biografski podaci o umjetniku. Izložbu je posjetilo 349 posjetilaca.

13. Druga zagrebačka izložba jugoslavenske grafike
19. V – 24. VI 1962.

Ova izložba je otvorena u čast godišnjice oslobođenja grada Zagreba. Drugom zagrebačkom izložbom jugoslavenske grafike Kabinet grafike

JAZU postizava afirmaciju jugoslavenskog značaja. Odbor za izbor radova odabrao je 82 najkvalitetnije grafike od 44 autora. Na izložbi su bili zastupani renomirani umjetnici grafike u Jugoslaviji, a među njima velik broj mladih. Ugled te izložbe podignut je i dodijeljenim nagradama.

Uz izložbu štampan je katalog, koji je sastavio i za koji je napisao predgovor kustos Kabineta grafike Željko Grum. Katalog je dobro opremljen s 44 reprodukcije kao i kratkim biografijama autora pored kojih su podaci o djelima. U predgovoru se kustos Željko Grum osvrće na probleme u vezi s organiziranjem ove izložbe, koja ima dobre uvjete za razvoj, i kaže:

»Bitno je, međutim, da izložba jugoslavenske grafike, kojoj nije namijenjen život kratka vijeka, bude uvijek u kontaktu s mlađom generacijom i da se pomlađuje u dodiru s novim idejama.«

Izložbu je otvorio akad. prof. A. Mohorovičić u prisutnosti velikog broja uzvanika i predstavnika štampe; izložbu je razgledao 4.551 posjetilac.

14. Izložba grafike Günthera Krausa i Margarethe Herzele
28. VIII – 16. IX 1962.

U Kabinetu grafike postavljena je izložba bečkih umjetnika Günthera Krausa i njegove žene Margarethe Herzele, koji »pripadaju generaciji što traži i utire nove putove«, kako kaže u predgovoru kataloga Jorg Lampe.

Njihov pronalazak jetkanja u željezu, a ne u bakru, također je nov pronalazak u tehnici grafike.

Izloženo je 49 grafika, a katalog je sastavila kustos Kabineta grafike Renata Gotthardi-Škiljan. Izložbu je posjetilo 326 posjetilaca.

15. Izložba grafike Zlatka Slevca
12. X – 4. XI 1962.

Na svojoj petoj izložbi Kabinet grafike postavio je izložbu 41 grafike Zlatka Slevca, docenta na grafičkom odsjeku Akademije likovnih umjetnosti u Zagrebu. Grafike su nastale u razdoblju 1958–1962. godine, a rađene su u tehnici bakropisa, linoreza, akvatinte i kombinacije tih tehnika. Uz izložbu štampan je katalog, koji je sastavila kustos Kabineta grafike Renata Gotthardi-Škiljan. Katalog sadržava popis izložaba, četiri reprodukcije i najvažnije datume iz života umjetnika.

Izložbu je posjetilo 688 posjetilaca.

16. Izložba nizozemske i flamanske grafike XVI, XVII i XVIII st. u Novom Sadu
30. III – 29. IV 1962.

Kabinet grafike u saradnji s Galerijom Matice srpske iz Novog Sada postavio je ovu izložbu u Novom Sadu kao zamjenu za izložbu srpskih

bakrorezaca XVIII stoljeća iz Galerije Matice srpske u Novom Sadu, koja je održana u Kabinetu grafike.

Uz izložbu upotrijeljen je katalog, koji je štampan 1960. godine za tu istu izložbu u Zagrebu, a koji je sastavila Renata Gotthardi-Škiljan.

17. Izložba nizozemske i flamanske grafike XVI, XVII i XVIII st. u Beogradu

Izložba iz fundusa Kabineta grafike, koja je bila održana u aprilu 1962. godine u Galeriji Matice srpske u Novome Sadu, prenijeta je u Narodni muzej u Beogradu, gdje je održana u maju 1962. godine.

Kabinet grafike dao je tu izložbu Narodnom muzeju, također kao zamjenu za izložbu iz njihova fundusa. Postav izložbe iz fundusa Narodnog muzeja u Beogradu Kabinet grafike još nije izvršio, ali se na tome radi.
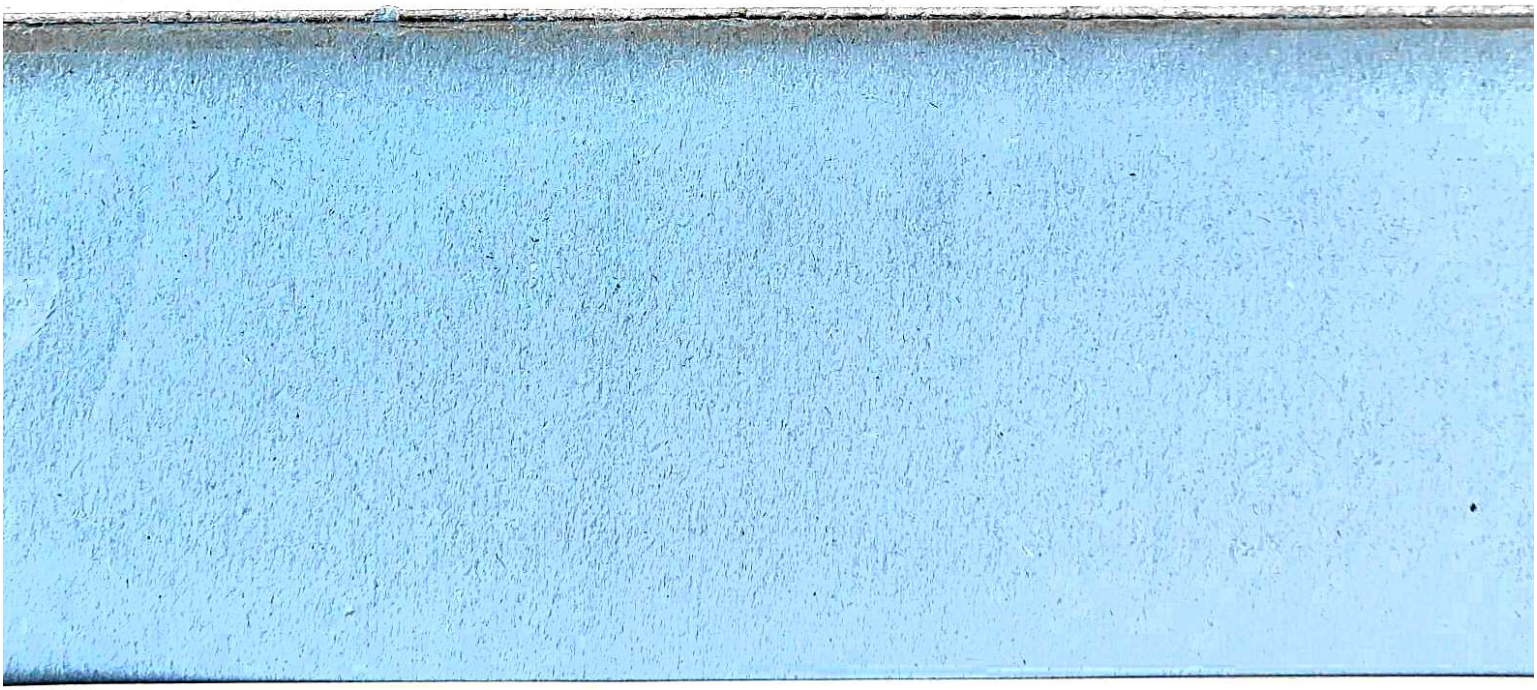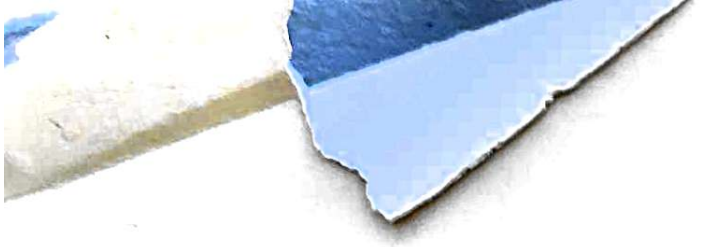
Uz ovu izložbu također je upotrijebljen katalog, koji je štampan 1960. godine, a koji je sastavila Renata Gotthardi-Škiljan.